

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
495/A

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
495/A

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
495/A

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
495/A

A.IX.C

495
A

Manuscript
+ 8 cases (b)

Working of sheet b
(8 cases)
Very rare

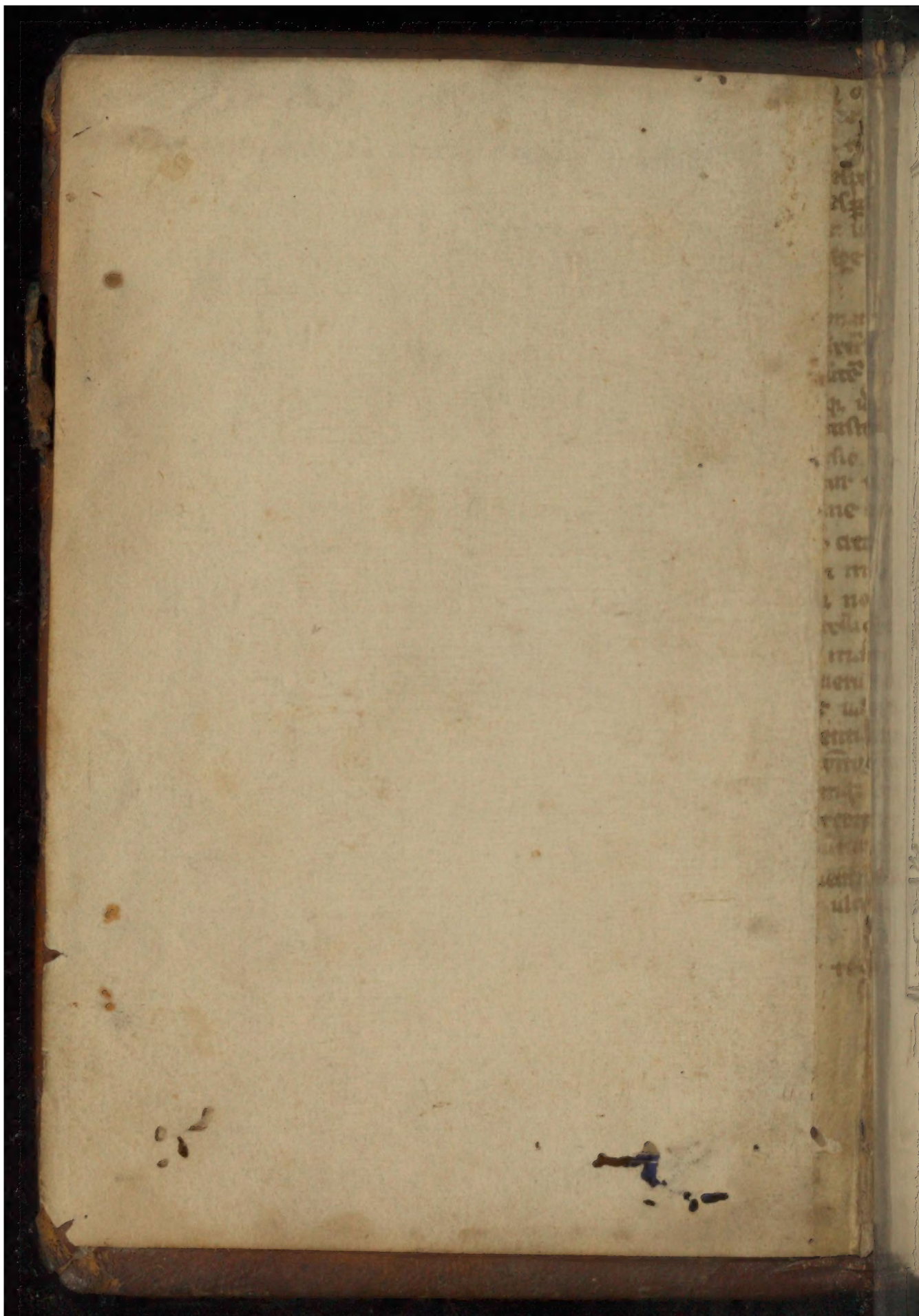
495

WELLCOME
HIST. MED. MUSEUM

R. 177
Hoc liber est ~~pro~~ ~~proprio~~ ~~proprio~~ ~~proprio~~ ~~proprio~~
~~proprio~~ ~~proprio~~ ~~proprio~~ ~~proprio~~ ~~proprio~~

Ad Antonij Peregrini uel Senatus
Hercules Quintus Praepos

C In B volumie puo i q̃titate: maxio
i virtute p̃tinetur iſcripti codices.
Liber hyſagoge Joānitij.
Liber Phylareti de pulſibus.
Liber Theophili de vrinis.
Juſiurandum Hippocratis.
Liber pronosticorum Hippocratis.
Liber afforismoz Hippocratis ſz anti
quā translationē ⁊ nouā pariter Theo
dori Gaſe elegātiffimā.
Collectio afforismoz Hippocratis ad
vnāquāqz egritudinem pertinentiū.
Liber afforismorum Damasceni.
Gloſculi i medicina ex Roz. cel. eſſeti.
Liber techni Galieni ſz antiquā tran
ſlationē ⁊ nouā pariter elegantiffimā.
Text⁹ duaz primarū ſen primi Auicē
ne in theorica.
Text⁹ ſen q̃rte p̃mi: ⁊ p̃rie q̃rti i p̃ctica.
Antica Auicēne.
Textus noni Almafioris de egritudi
nibus a capite vſqz ad pedes.
Collecta Jacobi de partibus in medi
cina pro anothomia.

Jon' S. frannini (asini) Almuty.

Incipiant Hysagoge Joannitij in medicina.

Medicina dividitur in duas partes. scilicet in theoricam et practicam. Quarum theorica in tria dividitur: scilicet in contemplationem rerum naturalium: et non naturalium: et earum que sunt contra naturam: ex quibus egritudinis et sanitatis et neutralitatis et suarum causarum et significatio num scientia procedit: quando extra cursum naturalem quattuor humores excrescunt: ex qua occasione vel ex qua significatione egritudo habeatur.

De rebus naturalibus.

Res vero naturales sunt septem. scilicet elementa: compositiones: oppositiones: membra: virtutes: operationes: et spiritus. Et alij addiderunt his alia quattuor scilicet: colores: figuras: et distantia inter masculum et feminam.

De quattuor elementis.

Elementa sunt quattuor scilicet: ignis: aer: aqua: et terra. Ignis calidus et siccus. Aer calidus et humidus. Aqua frigida et humida. Terra frigida et sicca.

De compositionibus.

Omnes compositiones sunt novem: octo inaequales: et una equalis. De inaequalibus vero quattuor sunt simplices: hoc est calidum: et frigidum: et humidum: et siccum. Et quattuor ex his opposita. scilicet calidum et humidum: calidum et siccum: frigidum et humidum: frigidum et siccum. Equalis vero est quando cum moderatione corpus incolume ducitur.

De humoribus.

Ompositiones sunt quattuor. scilicet sanguis: flegma: colera rubra: et colera nigra. Sanguis est calidus et humidus. Flegma frigidum et humidum. Colera rubra calida et sicca. Colera nigra frigida et sicca. De flegmate. Flegmatis autem quinque sunt modi. Est autem flegma falsum calidius et siccius ceteris: infectum humore colerico. Et est flegma dulce pertinens ad caliditatem et humectationem: infectum humore sanguineo. Est et acre pertinens ad frigiditatem et siccitatem: infectum melancolico. Est etiam flegma vitreum quod nascitur ex magna frigiditate et coagulatione: sicut in senibus naturali calore destitutis. Et est aliud frigidum et humidum: illud vero saporis non habet: sed propriam retinet frigiditatem et humiditatem.

De colera rubra. Colera rubra quinque modis constat. Est colera rubra clara vel pura naturaliter et substantialiter calida: cuius origo est ab epate. Alia est citrina: cuius exordium est a compositione aquosi flegmatis et colere

Hyfagoge

rubee pure: deoq; est calida minus. Alia est vitellina similis vitellis ouoz que nascitur ex comixtione flegmatis coagulati et colere rubee clare: que est minus calida. Alia est colera prassua ad modum prassii viridis: cuius origo magis est a stomacho quam ab epate. Est et alia eruginea ad modum viridis eris et vrit in modum venient: que nascitur ex nimia adustione: que proprium habet colorem propolis etus virtutem et malitiam.

De colera nigra. Colera nigra duobus modis constat. Uno modo est naturalis in modum secis sanguinis et eiusdem perturbationis: et cognoscitur esse a coloribus nigris cum inferius vel superius extra manat: et iste modus est veraciter frigidus et siccus. Est et alius modus extra naturale cursum: cuius origo est de visione colerice coniunctionis: et hic veraciter appellatur niger: et est calidior et leuior a superioris modo habens in se impetum pernecabilem: et qualitatem perniciosam.

De modis membrorum.

Membroz modi sunt quattuor. Eoz enim sunt quedam principes: palia: et sunt quasi materia et fundamenta: scilicet cerebrum: cor: epas: et testiculi. Et sunt alia quedam que predictis principalibus deseruiunt: ut sunt nerui qui cerebro ministrant. Arterie que deseruiunt cordi. Vene que deseruiunt epati. Et vasa spermatica que deseruiunt testiculis: et illis sperma ministrant. Sunt vero de membris aliam propriam virtutem habentia: unde eadem membra regunt et eorum qualitas constat: ut sunt ossa: et cartilaginee: et membrane: que sunt inter coram et carnem: et muscoli: et pinguedo: et caro. Alia sunt que propria virtute entia: tamen principium habent et vigore a principalibus fundamentis: ut est stomachus: renes: intestina: omnesque lacerti. hec enim sua virtute propria appetunt cibum et mutant: et operantur suos actus secundum naturam. habent et alias proprias virtutes decurrentes a principalibus fundamentis: de quibus principalibus constat sensus et vita cum voluntario motu.

De numero virtutum et diuisione.

Virtutis itaque trina fit partitio. Est virtus animalis. Et spiritalis. Et naturalis.

De virtute naturali. Virtus siquidem naturalis una est que ministrat: altera cui ministratur. Sed naturalis virtus cui ministratur modo generat: modo nutrit: modo pascit. Virtus autem que ministrat et non ministratur ei: modo appetit: et retinet: et digerit: et expellit que deseruiunt pascenti virtuti: quemadmodum pascens virtus nutritibilis. Et generanti virtuti deseruiunt alie due. Una que immutat cibum: altera que informat: que in se differunt. Nam prior virtus immutat cibum et ministrat virtuti generanti sine informatione. Secunda vero immutat et ministrat generanti virtuti cum informatione. Sed informatiue virtutis operationes sunt quinque. Assimilatiua: concaua: perforabilis: aspera: et leuis.

De virtute spiritali. De virtute spiritali duo procedunt. Unum ope

Joannitij

ratuum: aliud ab hoc operatum. Operatiua virtus est que cor dilatat
et arterias: et iterum constringit. Ab operata vero hec nascuntur: ira: in-
dignatio: victoria: diuatio: astucia: et sollicitudo.

De virtute animali. Trias virtutes tria complectitur. Est vna vir-
tus animalis que ordinat et componit et discernit. Secunda que mo-
uetur voluntario motu. Tertia que sensibilis vocatur. De ordinatiua
et discretiua et compositiua virtute hec procedunt. Fantasia in fronte.
Cogitatio vel ratio in cerebro. Memoria in occipito. Virtus vero vo-
luntarie mobilis lacertos quibus cetera membra mouentur mouet: quod
voluntario motu mouent. Virtus itaque sensibilis constat visu: auditu:
gustu: tactu: et odoratu.

De operationibus.

Operationes duobus modis sunt. Sunt operationes: quarum
vnaqueque singulariter quod suum est perficit. Ut est cibi appeti-
tus per caliditatem et siccitatem. Digestio per caliditatem et humecta-
tionem. Retentio per frigiditatem et siccitatem. Expulsio per illud quod
est frigidum et humidum. Sunt et composite que a duobus componun-
tur: vt desiderium et deportatio. Nam desiderium virtute duplici componi-
tur. Quarum vna est que appetit: altera que sentit. Stomachus enim
suam mansionem sentit. Deportatio vero duplici virtute vel amplius
componitur. Vna que expellit: altera que attrahit vel sentit: altera que
appetit.

De spiritibus.

Spiritus igitur sunt tres. Primus naturalis qui sumit principium
ab epate. Secundus vitalis a corde. Tertius animalis a cerebro.
Horum primus ab epate per venas que non habent pulsum in totum
corpus diffunditur. Secundus a corde per arterias in totum corpus
dirigitur. Tertius vero per nervos in totum corpus a cerebro dirigi-
tur: que in septima parte rerum naturalium. i. in spiritu cognoscunt.

De numero etatum.

Quattuor sunt etates. scilicet adolescentia: iuuentus: senectus: et senium.
Adolescentia complexionis videlicet calide et humide est: in
qua crescit et augetur corpus vsque ad. xxv. vel. xxx. perueniens annus.
Hanc iuuentus sequitur que calida est et sicca: perfectum sine dimi-
nutione virtutum corpus conseruans: que. xxxv. vel. xl. anno finitur.
Huic succedit senectus frigida et sicca: in qua quidem minus et decre-
scere corpus incipit: tamen virtus non deficit: quinquagesimo quinto
anno vel sexagesimo persistens. Huic succedit senium collectione fleg-
matis humoris frigidi et humidum: in quo virtutis apparet defectus: quod
suos annos vite terminum metitur.

De colore cutis et diuisione.

Color cutis duobus modis fit. Aut enim huc interiora subministrant.
Aut exteriora deducunt. Ab interioribus autem duobus modis
accidit. Vel ex abundantia. Seu ab equalitate humorum. Ab equali-

Hysagoge

tate est ille qui est compositus ex albedine et rubore. Ab inequalitate vero procedunt niger: citrinus: rubeus: glaucus: et albus color. Color namque rubeus: et niger: et citrinus: significant humorem corpori dominantem. Citrinus vero solus significat coleram rubeam. Niger vero solus coleram nigram. Rubeus solus abundantiam sanguinis. Albus namque et glaucus abundantem frigiditatem corpori dominantem. Sed glaucus ex melancolia: albus ex flegmate sui causas habere significat. Et ab exterioribus nempe colores adveniunt: sicut ex frigore scottis: et ex calore ethiopsibus: et ex alijs multis accidentibus. Sunt et alij spales vel spirituales colores: aut ex timore: aut ex ira: aut ex tristitia: vel alijs animi motibus.

De coloribus capillorum.

Quod capillorum colores sunt quattuor. scilicet niger: rubeus: glaucus: et canicis. Niger fit ex abundantia coleret incensi vel combustionem multa sanguinis. Rubeus a nimietate caloris non adusti: unde semper fiunt rubei capilli. Glaucus ex abundantia melancolie. Canicis vero fit ex nimia defectu caloris naturalis: et ex effectu putridi flegmatis. hoc plurimum fit in senibus.

De tunicis oculorum.

Oculorum tunice sunt septem: et humores tres. Prima tunica dicitur retina. Secunda secundina. Tertia seliros. Quarta tela aranee. Quinta vicia. Sexta cornea. Septima conjunctiva. Humore vero primus est vitreus. Secundus crystallinus. Et tertius albugineus qui est ante viciam tunicam.

De coloribus oculorum.

Oculorum colores sunt quattuor. scilicet niger: subalbidus: varius: et glaucus. Nigredo fit ex defectu visibilis spiritus: vel ex perturbatione ipsius: aut ex penuria crystallini humoris: vel quia plurimum recedit interius ipse crystallinus humor: aut ex humorum abundantia: qui est similis albugini oui: aut ex perturbatione ipsius: aut ex abundantia qualitatis vici humoris. Subalbedo fit ex septem rebus super personibus contrariis. scilicet ex abundantia spiritus visibilis: vel claritate ipsius: aut ex magnitudine crystallini humoris et eminentia ipsius: aut ex minorantia albuginei humoris et claritate ipsius: et defectu qualitatis vici humoris. Varius vero color et glaucus fit: si conveniunt cum rebus que accidunt nigredini et subalbedini. Varius vero color significat spiritum visibilem magis abundare et clarescere in sua varietate. Glaucus vero color significat spiritum visibilem minus abundare et subnigrescere in sua glaucescencia.

De modis qualitatum corporis.

Modis qualitatis corporis quinque sunt. scilicet crassitudo nimia: et extenuata macies: synthesis: squaliditas: et equalitas. Crassitudinis due sunt species. scilicet abundantia carnis: et pinguedo. Abundantia carnis fit ex abundantia caloris et humorum. Pinguedo fit ex frigiditate et humiditate intensa. Pinguedinis diminutio vel extenuata macies

Joannitij

fit ex caliditate et siccitate intensa. ¶ Sintesis fit ex frigiditate et siccitate intensa. ¶ Squaliditas nempe fit ex frigiditate et intensa humiditate: aut simul utrisque intensa. ¶ Equalitas itaque fit ex humorum equalitate. Corporis he sunt forme.

¶ De distantia inter masculum et feminam.

Masculus a femina differt in eo quod hic calidior et siccior est: illa vero est e contrario frigidior et humidior.

¶ Incipit tractatus rerum non naturalium.

Et primo de aeris mutatione.

Aeris mutatio fit quinque modis. aut enim fit ex anni temporibus: et ex ortu stellarum: et occasu: ventis: terris et earum fumositatibus.

¶ De temporibus anni.

Anni tempora sunt quattuor. scilicet. Ver equale calidum et humidum. Estas calida et sicca. Autumnus frigidus et siccus. Et hyems frigida et humida. Ex stellis immutatur aeris natura. Nam cum appropinqua verit sol stellis vel ipse: illi calidior fit aer. His quidem a se separatis frigiditas aeris mutatur. scilicet. aut augetur: aut minuitur.

¶ De numero ventorum et eorum qualitatibus.

Venti quattuor sunt. scilicet. subsolanus: fauonius: septentrio: et auster. Quorum unus habet virtutem frigidam et siccam. Alter calidam et humidam. Ceteri vero duo equalis virtutis sunt. Quorum unus. scilicet. subsolano caliditas et siccitas: Alteri vero fauonio frigiditas et humiditas attribuuntur. Et auster paulo calidior et humidior. Septentrio vero frigidior et siccior.

¶ De modis terrarum et earum qualitatibus.

Terrarum modi sunt quattuor. altitudo: profunditas: vicinitas montium et maris: equalitas terrarum seu locorum quibus terre a se differunt. Altitudine et profunditate: quoniam altitudo frigiditas: profunditas huic contrarius reddit. Proximitate montium eveniunt hec: quoniam si ipsi fuerint a parte meridiana terra erit frigida. Nam montes calidis meridianis obstant ventis. septentrionales venti frigidis eas petunt flatibus. si vero septentrio montes habuerit superius terre contraria erit. Vicinitate maris: quoniam merides calida et sicca: septentrio frigida et sicca terram prebet. Preterea terre sui nature inter se differunt. Nam si fuerit terra petrosa: frigida et sicca. si vero pinguis et crassa: calida et humida. lutea autem frigida et humida erit. Immutat quoque aer fumositatem vel paludum siue putredinis alicuius: unde sunt morbi ac pestes in hominibus.

¶ De exercitio corporis.

Exercitium imutat corpus. Quia quod equale est equaliter prestat calorem: Cum vero amplius fit magis calefactus: sed postea infrigidat et desiccatur. Octositate corpus imutatur: quia si inequalis est: et frigiditatem facit et humectationem inequalem. si vero equalis equaliter.

¶ De divisione balnei.

Myſagoge

BAlnea autem dulcis sunt aque: aut non dulcis. Sed dulcis aque balneum remollit: calidum calefacit: et frigidum infrigidat. Non dulcis vero aque balneum desiccatur corpus. Quod si ex aqua salſa vel amara siue sulphurea fuerit calefacit et desiccatur. Si vero a luminosa et gipsea infrigidat et desiccatur.

¶ De modis ciborum.

Modi ciborum sunt duo. Est enim cibus bonus qui bonus gignit humorem. Et est malus qui malum gignit humorem. Bonum autem gignit qui bonus sanguinem creat: et equalem in compositione et opere: ut est panis mundus et recens et fermentatus: et caro animalis agni et edulina. Malus autem contraria operatur: ut est panis opirus non recens: et bouina et hyrcina caro vetusta. Preterea bonum malumque humorum creatum ciborum duo sunt modi: gravis atque levis. Gravis est caro porcina et bouina. Levis pullos vel piscium: caro mediocrius magis mobilium et minus pinguium et squamosorum. Est et olerum genus quod malum generat humorem. scilicet coleraz rubea: ut est nasturcium sinapis et alleus. Sunt que generant melancoliam: sicut lens: caulis: caro caprina vetus et bubulina. Et sunt que generant flegma: ut est caro porcellorum: et agnorum: portulaca: et atriplex. Preterea gravis cibus gignit flegma: et coleraz nigra. Cibus levis coleram rubeam: et uterque malus.

¶ De modis potationum.

Modi potationum sunt tres. Est potus qui nihil aliud est quam potus ut aqua. Est et alius qui est potus et cibus: ut vinum. Et est alius potus duobus pertinens superioribus: ut potio que datur contra morbum utitur aliquid: ut mellificatum: vel mulsa: vel conditum. Cibus vero huius utilitatis est quod reparat integritatem corporis recto ordine. Potus vero hanc utilitatem prestat quod reponat cibum per corpus. Sed illius potus que portioni diximus pertinere: corporis naturam ad se convertit.

¶ De somno.

Somnus corporis naturam immutat. Primo quod infrigidat exterius: et calefacit interius. Qui si prolixus fuerit: infrigidat et humectat. Vigilijs quoque immutatur corpus: quod extrinsecus calefaciunt: intrinsecus autem infrigidant et exsiccant.

¶ De costu.

Costus hoc prestat corpori. siccatur corpus: et minuit naturalem virtutem: ideoque infrigidat: multotiens vero ex multa commotione corpus calefacit.

¶ De accidentibus anime.

Sunt quedam accidentia anime que faciunt intra corpus aliquid: sicut que commouent naturalem calorem ab interiori parte ad superiorem seu superficiem cutis. Aut impetuose: ut ira. Aut leuiter cum suauitate: ut delitium et gaudium. Sunt autem que ad caliditatem contrahunt et celant. Aut impetuose ut terror vel timor. Aut leuiter ut angustia. Et sunt que commouent naturalem virtutem intus et extra: ut est tristitia.

Joannitijs.

C Incipit tractatus rex contra naturam.

Tria ergo contra naturam sunt: morbus: morbi causa: et accidentis morbi sequentia. Morbus est qui principaliter corpori nocet nullo mediatore qui cum adiuuet: ut calor in febre succedente.

C De febribus.

Febris est calor innaturalis: cursum supgrediens nature: pcedens a corde in arterias: suoque ledens effectum. Latus sunt tria genera. Unum in anima: et dicitur effimera. Aliud de humoribus qui putrescunt et putrida nuncupatur. Tertium ledit membra solida: et ipsa est ethica. Quarum effimera nascitur ab accidenti occasione. Putrida quoque a putridis rebus: cuiusmodi sunt simplices atque singulares: et sunt quattuor. Primus modus est qui fit de putredine sanguinis conburis utranque partem interiolem et exteriorem: ut est sinochus. Secundus qui fit de putredine colere rubee: ut est tritheus. Tertius fit ex putredine flegmatis: ut est quotidianus. Quartus vero qui fit ex putredine melancolice: qui intermissis duobus diebus affligit infirmum: et dicitur quartanus.

C De modis et speciebus febrium.

Modi preterea febrium ex putredine accidentium tres sunt. Est febris que quotidie minuitur ut peraugmasticus. id est decrescens. Et est que augetur ut augmasticus donec recedat. Est qui in eo desistat permanet donec iterum recedat ut homothenus. Continua febris de putredine venarum fit declinans quidem extra venas in aliquibus corporis partibus. Horripilatio fit in febribus ex infusione putredinis in sensibilibus membris mordens et in frigiditas. Ideoque horripilatio fit in febribus illis que habent anesim. id est interpollationem: quia putredines extra venas sunt.

C De modis apostematum.

Apostematum autem quattuor sunt modi simplices. Aut enim sunt ex sanguine et dicuntur flegmones. Aut ex colera rubea et dicuntur herilipile. Aut ex flegmate quod est coagulatum: et dicuntur vndimie vel cime. id est tumor. Aut ex colera nigra: et dicuntur cancri flegmonum. Ex sanguine signa sunt hec: rubor: duritia pulsus: dolor: calor: et tumor. Ex colera flegmonum signa sunt hec: calor: rubor mixtus citri: no color: magnitudo doloris cum punctione: et velox augmentatio. Ex flegmate flegmonis signa sunt hec: albedo: mollities: ut si digitum impresseris quasi signum facit foraminis: et est sine dolore. Ex colera nigra flegmonis signa sunt hec: durities ingens cum nigredine absque sensu.

C De re naturali in humano corpore.

In humano corpore ynaqueque res naturalis si propriam naturam retinuerit facit sanitatem. Si vero eam dimiserit: aut facit egritudinem: aut neutrum.

C De generibus egritudinum.

Genera egritudinum sunt tria. scilicet consimile: officiale: et universale. Est quidem egritudo consimilis similibus membris contrisgēs

Hyfagoge

que similia sortiuntur vocabula cum eadem passione: ut est caput do-
lens. Et est officialis egritudo que accidit officialibus membris: sicut
sunt pedes: manus: lingua: dentes &c. Que nomina sibi sumunt ex sibi
accidente infirmitate: ut podagra pedi: & ciragra manui. Vel que nomi-
na sumunt ex membris quibus accidunt: ut ciragra & podagra. Et
denique vniuersalis egritudo que sociatur supradictis duabus: ut est
membrorum sciunctio & paralisis.

De egritudinibus similibus membris.

Egritudines ergo que partium habent similitudinem octo sunt:
quattuor simplices: & quattuor compositae. Simples sunt: aut
ex sola caliditate: aut ex humiditate: aut frigiditate: aut siccitate. Ex
his inter se iunctis sunt quattuor compositae. scilicet frigida & humida. frigida & sicca.
& humida & sicca. & sic. Harum octo per singulas duo modi sunt egritu-
dines. Aut enim fit ex qualitate simplici. Aut ex humoris alterius com-
mixtione. Ex simplici vero qualitate contingit infirmitas que soliditas
accidit membris que grece ethica dicitur. Egritudo calida: que ex hu-
more accidit est febris ex putredine: ut superius dictum est. Egritudo
frigida que sine aliquo humore accidit est: ut algor ex nimia frigidita-
te aeris seu nivis. Et est egritudo que cum aliquo humore frigido ac-
cidit: ut paralisis que fit in toto corpore: aut in parte. Modus humi-
crati morbi est qui fit propter ut non indigeat alterius humorum ad-
mixtione: ut est frigidum vulnus: vel vacuum: vel fetidissimum cum
tabiditate corporis quemadmodum inflata caro hydropicorum vacuo
squalore torpens. Morbus vero humidus est alios trahens ad se hu-
mores: ut hydropisis. Morbus siccus est cum humore: ut cancer du-
rus & siccus.

De morbis in officialibus membris.

Morbi in officialibus membris accidentales quattuor sunt. Ipsi sunt
qui accidunt in plasmatione. id est forma creature: & in quantitate
membrorum: & in naturalis numeri superfluitate: & in membrorum positione.
De morbis in plasmatione. Morbi officialium in forma hominis
quinque modis fiunt. Membrorum inconuenientia: ut est seditio capitis
longitudo. In concavitatibus: ut si manum pedumque concavitas car-
ne repletur. In poris: ut eorum strictura: aut largitas. In asperitate:
ut gutturis: aut pulmonis canalium asperitas. In lentitate: veluti ma-
trix lenitas vel stomachi.

De morbis in quantitate membrorum. Morbi in quantitate membro-
rum fiunt ex abundantia spermatis cum membra crescunt amplius
quam decet. Sicut videmus fieri in magno capite: & in lingua grossa. Aut
ultima paruitate & indecenti: ut paruum caput: stomachus ut epar.

De morbis in numero membrorum. Morbi in numero membrorum
fiunt: aut ex augmento: aut ex diminutione. Secundum augmentum quidem
aut ex cursu nature: ut superfluum digitus. Aut extra cursum: ut lym-

Joannitij

bilei: ascarides: verruce: et acrocorindes. i. magne carnis additioes: vel verruce magis late: vel pen. Scdm diminutionē vero: aut vniuersali vt omniū digitorū abscissio. Aut particulariter: vt vnus digitus.

¶ De morbis in situ membrorum. In positione membrorum sunt morbi: aut propter membra motionem de loco suo: aut ex dispositione vici: ut membra: vt sunt digiti et labia: que conglutinantur: vel adherent et non separantur: aut que separantur et non conglutinantur. Sed separatio adherentis membra: vniuersaliter fit: aut in membris consimilibus: aut officialibus. Consimilibus membris vt ossibus: et neruis: carnes: ventis: lacertis: et cute. Quod si acciderit ossi: fractura dicitur. Si carni ex recenti tpe: plaga dicitur. Si vero ex veteri: nō tñ plaga s3 putrida plaga nūcupat. Nō si ventis: neruis: et arterijs: alio atq3 alio noie nūcupat. Si aut euenerit medijs lacertis: contusio siue contritio nūcupat. Si vero in cute: excoarlatio dicitur. Que si iueterauerit putrida plaga nūcupatur. In officialibus vero membris perpetua fit separatio: vt est manus: vel pedis abscissio.

¶ De qualitatibus corporum.

Quorū qualitates sunt tres. scilicet sanitas: egritudo: et neutralitas. ¶ Sanitas est temperamentū perfectens vel custodiens res naturales fm cursum nature. ¶ Infirmitas est intemperantia extra cursum nature: natura ledens: vnde fit lesiois effectus sensibilis. ¶ Neutralitas qualitas tribus modis constat. Vt si in vno corpore simul conueniant infirmitas et sanitas. In diuersis membris: vt est in corpore ceci et claudi: siue in corpore sensu: cui nec vnum membrum remanet quod non malum fiat et patiatur. Et si corpus hominis aliquibus horis sanum fuerit: alijs vero infirmum: vt eorum qui estate infirmantur: hyeme sani sunt. Qui autem frigidioris nature fuerint: hyeme infirmantur: estate sani sunt. Et qui humidam naturam habuerint: in pueritia infirmantur: in iuuentute et senectute sanantur. Qui vero siccam habuerint naturam: in pueritia sani sunt: in iuuentute autem et senectute infirmantur. ¶ In tribus inueniuntur rebus sanitas et infirmitas et neutrum. Aut in corpore in quo trium qualitatū vnaqueq3 reperit. Aut in causa faciente illas: et regente: et conseruante. Aut in significatibus eas significantibus.

¶ De modis occasionum.

Occasionis vero duo sunt genera. vnus est naturale: et est aliud extra cursum nature. Occasiones autem naturales: aut faciunt sanitatem: aut conseruant. Occasiones conseruantes pertinent ad sanitatē. Facientes vero ptnēt ad infirmitatē expellendā. Occasiones nō nales aut que vltra naturam procedunt: alie pertinent ad infirmitatem: alie ad neutralitatem. Sed egre occasionis faciunt infirmitatē: et sunt res easdem infirmitates conseruantes. Ille vero que pertinent nec ad sa-

Hyfagoge

nitatem nec ad infirmitatem: constituunt neutrum atq; conseruant.

¶ De occasiōib⁹ sanitatis et egritudinis vel infirmitatis.

Omnium occasiōum societatem habentium cum sanitate et infirmitate sex modi sunt. Quorum vnus est aer: qui humanum corpus circundat. Libus et potus. Et motus: et quies. Somnus: et vigilie. Inanitiō: et repletiō. Et accidentia anime. Que omnia si cum moderatiōe decenti fuerint: et in quantitate: qualitate: tempore: opere: et ordine: custodiunt sanitatem ab accidentibus. Quod si contra hoc aliquid fuerit: accidunt infirmitates: et permanent. **¶** Modi occasiōum infirmitatis facientium sunt tres. Nam alie sunt que vocantur primitiue que exterius accidunt corpori: vt calor et frigus. Sunt et accidentia que admovent intrinsecus in corpore: vt repletiō: et inanitiō. Sunt et alie que vocantur conuincte: que cum adsunt: adest infirmitas: et abeuntibus his infirmitas abest: vt putredo in febribus.

¶ De diuersitate egritudinum.

Egritudinum sive aliam diuisionem modi sunt duo. Cōmuniter: aut proprie. Que cōmuniter accidunt aut accidentaliter: vt percussio: combustio: morsus: deceptio: et cetera res nociue. Aut necessario: vt alia superius memorata: que vt dictum est sunt socię sanitati et infirmitati. Que vero proprie sunt egritudines: aut sunt in consimilibus membris et conseruant egritudinem: aut officialibus: aut in continua diuisione.

¶ De modis morborum ex calore procedentium.

Modi morborum ex caliditate procedentium quinque sunt. **¶** Primus fit ex cōmōtione spiritus: aut ex cōmōtione corporis. Ex cōmōtione spiritus vt ira. Ex cōmōtione corporis vt labor vel superbia: **¶** Secundus vt est concursus visibilis caliditatis cum effectu: vt hypanthasis. i. expositio ad solem. **¶** Tertius ex caliditate corpori adueniente cum potestate quā recipit caliditatem ex usu acuminis. **¶** Quartus fit ex interclusiōe pororum: vt ex frigiditate hyemis. **¶** Quintus fit ex putredine humorum: vt in febribus.

¶ De causis frigidorum morborum.

Occasiōes frigidorum morborum octo sunt. **¶** Prima est occursus frigoris visibilis cum effectu: vt frigiditas niuis. **¶** Secunda vt frigiditas operis adueniens fortiter humano corpori. **¶** Tertia ex abundantia ciborum corpori adueniente atq; replente et extinguente naturalem calorem. **¶** Quarta ex paruitate ciborum: vnde calor naturalis extinguitur. **¶** Quinta vero ex abundantia frigoris vel humoris frigidi poros obturantis: vnde naturalis calor minuitur. **¶** Sexta ex dissolutione et apertione corporum ad dissoluedum et euacuandum naturalem calorem. **¶** Septima ex commotione et exercitio nimio: vnde fit multa dissolutio humorum et euacuatio et sudor: vnde corpus attenuatur. **¶** Octaua fit ex requie et occasiōe multa.

¶ De causis siccorum morborum.

Joannitij

Secorum morborum occasiones sunt quattuor. *Prima* est occur-
sus aliene siccitatis visibilis ac manifeste cum effectu: ut veneni
siccatas. *Secunda* vero ex aduentu sicce rei in corpore cum fortitu-
dine: ut acetum sal sinapis. *Tertia* paruitas cibi et potus. *Quar-*
ta commotio nimia et exercitium.

De causis morborum humidorum.

Occasiones morborum humidorum quattuor sunt. *Prima* ut oc-
cursus rei afferentis humorem cum effectu: ut balneum. *Secun-*
da ut ingressio rei afferentis humorem cum virtute in corpore: ut recē-
tes pisces. *Tertia* autem ut nimietas cibi et potus. *Quarta* sicut re-
quies et otium.

De modis morborum.

Modi morborum ex innaturali malitia cum aliquo humore decur-
rentium ad infirma loca quattuor sunt. *Primus* est virtus me-
bris impellentis et debilitas membri sustententis. *Secundus* multitu-
do humoris. *Tertius* debilitas virtutis nutrientis. *Quartus* lar-
gitas vie pororum.

De malitia egritudinis.

Malitia egritudinis ingreditur et superuenit in simile membrum
naturale quinq; modis. Aut contingit in utero materno. Aut in
tempore natiuitatis. Aut enim constringitur fascia. Aut ex malo nutri-
mento: siue ex aliqua infirmitate aduentente in predictis temporibus
vel postea. Si tempore conceptionis in utero debilitat aliquod simile mem-
brum sit ex abundantia spermatis: aut ex paruitate et indigentia conue-
nientis qualitatis spermatis: ut si fuerit grossum et pingue: vel aquo-
sum: et tenue. *Quando* vero nascitur infans debilitatur aliquod in
eo membrum si egressus fuerit non equa sed mala egressione: ut sup-
pus: aut super genua incuruus. *Cum* igitur fascia constringitur in-
conuenienti constrictione duplicatus debilitatur. *Quando* autem
nutritur male et inconuenienter lac suggendo vel accipiendo debilita-
tur. *His* vero temporibus vel postea infirmitate accidente egritudi-
nis malitiam consimili membro superuenit ex cuiuslibet nerui incisio-
ne. Et si passus fuerit ex aliquo accidenti: siue debilitatem: seu vulnus
vel apostema.

De egritudinibus membrorum consimilium.

Ingreditur egritudo consimile membrum naturale septem mo-
dis. Aut ex obstetrice si culpam habuerit cum tenet infantem. Vel
si permiserit ambulare ante debitum tempus seu congruum. Vel ex me-
dico: si contrafacta et collisa membra ignoranter constituerit et constrin-
xerit. Ex infirmo si ea commouerit a medico composita antequam soliden-
tur et firma sint. Ex fractura: ut si super musculum vertebat quod in se
more est contorqueatur coxa. Aut ex concussionem: ut si comprimatur na-
sus et acciderit ut fiat chimus. Aut ex malo humore qui accidit leprosis:
siue ex paruitate humoris accidente putrefactis.

Epilogus

De modis strictionis: et largitatis pororum: lenitatis et asperitatis

Constrictio pororum fit tribus modis: vel occasionibus. Aut ex co-
strictione attenuatoria. Aut ex carnositate. Siue ex coartatione.
¶ Constrictio vero fit: aut ex humiditate virtutis retinentis. Aut ex de-
bilitate virtutis expellentis. Aut ex abundantia frigoris. Aut ex abu-
dantia constrictione comprimete aliquam partem loci: ut sepe fit ex
ligatura stricta. Aut ex abundantia siccitatis. ¶ Ex carnositate vero
constringuntur pori: ut si acciderit aliquod apostema et fiat carnositas:
aut si prius euenerit aliquid vulnus. ¶ Ex coartatione vero: cum de-
ciderit aliquid in pons: ut humor siue lapsus seu coagulatus sanguis
aut aliquid latitans in eis: ut superflua caro et scabies. **L**argitas
quoque pororum quatuor fit modis. Aut ex multa commotione impellen-
tis virtutis. Aut ex debilitate retinentis. Aut ex abundantia colorum
et humorum. Aut ex medicamentis aperientibus. **L**enitas accedit duo-
bus modis: videlicet de intus: et de foris. Sed intus ex humore viscoso
liquefacto. Foris vero ex cera liquefacta: cum unguento. **A**speritas
autem duobus modis fit: de intus: et de foris. Intus namque ex superfluo
humore et acuto. Foris vero ex fumo et pulvere.

De superfluitate membrorum in numero.

Superfluitas membrorum in numero accedit duobus modis. Nam
superfluitas si fuerit naturalis erit ex superfluo humore natura-
li et bono: vel ex abundantia virtutis informatiue. Que si fuerit extra
cursum naturalem erit ex humore non naturali et inconuenienti: aut
ex abundantia virtutis vel debilitate.

De diminutione membrorum.

Diminutio membrorum in numero duobus similiter fit modis
aut interioribus: aut exterioribus. Interioribus propter diminutionem humo-
rum. Exterioribus ex combustione ignis: aut ex frigore: siue putredine: siue
infectione. Putredo autem accedit: aut ex portione mortificante: aut pu-
tredinem faciente: aut ex constrictione et retentione illius humoris
qui soluitur.

De magnitudine membrorum.

Magnitudo membrorum tribus modis fit. Aut ex multitudine
humorum. Aut ex abundantia virtutis. Aut ex commotione vtro-
rumque. **P**aruitas fit tribus modis similiter. Aut ex debilitate vir-
tutis. Aut ex infectione. Vel combustionem ignis: vel ex frigore intus.

De commotione membrorum.

Commotio membrorum de suo loco duobus modis fit. Aut ex commo-
tione voluntaria. Aut ex humore vicino equitatis dissoluenti me-
brum et lubricum facienti. **M**embrum vel os egreditur a sua iunctura
et mutatur duobus modis similiter. Aut ex iunctura in qua non con-
uenit separatio. Aut ex separatione ubi non conuenit iunctura. Si ex co-
muntione hoc fuerit sine separatione: aut erit ex humore acuto parti-
tis: aut ex accidenti vulnere: aut spasmus. Si vero fuerit ex separatione

Joannitij

ubi non conuenit junctio: aut ex grosso humore: aut ex accidenti vultu:
nere: aut ex spasmo.

C De separatione iuncture.

Separatio iuncture duobus modis fit: aut intrinsecus: aut extrinsecus. **I**ntrinsecus vero fit: aut ex humore acuto et incidenti. Aut ex ventositate pingui distendente vel dissipante. **E**xtrinsecus vero fit: aut cum scissura: aut fractione: aut exercitio nimio: aut incisione: ut ensis: aut quod distendit ut funis: aut quod contundit ut lapis.

C De modis et numero significationum.

Genera significationum sunt tria. Alia enim significant sanitatem. Alia egritudinem. Alia neutrum. **Q**uarum significationum vnumquodque genus in duo partitur. Sunt enim que significant de officialibus membris. Et sunt que significantur de consimilibus membris. **C**onsimilium partium significationum duo sunt modi. Alie enim sunt substantiales. Alie accidentales. Substantiales vero ut est calor: frigiditas: siccitas: et humectatio. Accidentales autem quedam significant: aut per tactum ut durum: molle. quedam per visum ut coloratum. quedam per perfectionem virtutum: ut sunt operationes plene et perfecte.

C De signis officialium membrorum.

Significationum membrorum egritudinis officialium duo sunt modi similiter scilicet: substantiales: et accidentales. Substantiales significationes quattuor sunt: ars: modus: numerus: et positio. Accidentales significationes similiter quattuor sunt: bonum: malum: perfectum: et imperfectum.

C De generibus significationum.

Genera significationum perfectius suorum genus tria sunt. Quedam sunt que significant preteritam rem que iam abiit: et dicuntur cognitiua: vel agnitiua: ut videntes corpus humidum agnoscimus quod sudor precessit. Alia significant presentia que a alieno discuntur demonstratiua: et agnoscuntur per significationes: veluti cum inuenitur pulsus magnus et citatus: intelligimus quod significat calorem superantem. Sunt et alia que significant futurum et antecedit agnitiua: ut cum viderimus labium inferius citari percipimus vomitum accedere: qui postquam acciderit vocatur precessio signifiatiua. Sed inter significationes et accidentia distat: quoniam est diuisio cum augmento inter eas. Quod si vnamquamque diuisionum scrutari volueris: vnam habitudinem: sed infirmo hec sunt accidentia: medico autem significationes.

C De signis accidentium et numero.

Accidentia ergo signifiatiua tria sunt. Aliud enim est virtus operatiua mutata sicut indigestio. Aliud autem corporis qualitas mutata: ut iter tria. Aliud ens a corpore: ut nigra vna.

C De virtutis operatiue immutatione.

Virtutis operatiue immutatio triplex est. Aut enim ex toto est: sicut indigestio. Aut ex parte: sicut oculorum obscuritas vel tarda

Hyfagoge

digestio. Aut de qualitate in qualitatem: velut de bona digestionem in fiammam vel acidam vel quasi sicut musca: vel ligna in oculis apparentia: aut ex parte visus vel obscuritas.

¶ De modis mutationis qualitatis.

Qualitatis mutatio corporis significatio quatuor modis fit. Aut enim per visum sicut scriptura vel morpheus: et nigredo lingue et similia. Aut per odoratum: ut anhelitus fetidus: vel sudor: vel polipus: vel hyrcus: et similia. Aut per gustum: ut salum: amarum: vel acidum. Aut per tactum: ut molle et durum.

¶ De excrementis a corpore.

Exiens a corpore bipartita est significatio: una cum sonitu: altera sine sonitu. Cum sonitu ut oris ructus: vel intestinum rugitus: vel per anum ventus. Etus vero que est sine sonitu innaturali tripliciter habetur. Alia quantitate: ut licentia. Alia qualitate et urina nigra. Alia utraque ut sanguinis fluxus.

¶ De motione membrorum.

Membrorum mutatio significatio bisarie videtur: intrinsecus videlicet et extrinsecus. ¶ Intrinsecus sex modis. Alia enim a mutatione operatur virtute in membro. Alia ab excrementis a corpore. Alia ex dolore in membro vicino pertinet. Alia ex proprio loco. Alia ex innaturali motione de loco. Alia ex patientis iudicio. ¶ Extrinsecus fit tribus modis. Aut per visum: ut album vel nigrum. Aut per tactum: ut durum et molle: calidum et frigidum. Aut per virumque: ut magnum vel paruum: plus vel minus.

¶ De occasionibus egritudinum.

Occasiones egritudinum sunt tres. Nature mutatio. Officialis membri inconueniens habitudo. Juncture separatio.

¶ De operatione medicine.

Operatio medicine habet triplicem effectum. Aut enim custodit sanitatem secundum multitudinem suam. Aut ex infirmitate facit sanitatem. Aut e contrario.

¶ De regimine sanitatis.

Regendorum sanorum triplex est modus. Egrotare parati. Incipientes infirmari. Et defecti. ¶ Infirmitatem paratos supradictorum sex competentem moderationem regimus. Incipientibus infirmari: duplicem curam adhibemus. Aut enim eximi superabundantiam trahimus. Aut nature defectionem reparando: predictorum sex que sunt necessaria adhiberi precipimus. Defectorum alij infantes: alij senes: alij ex infirmitate conualescentes.

¶ De diuisione medicine in generali.

Omnis medicina: aut est vltima: aut particularis. Vltima est sex precedentium recta ordinatio. Particularis per contrarium fit triplex. Alia est in similibus membris. Alia in officialibus membris. Alia in iuncturarum separatione. Assimilatiua membra mutata reddimus similitudinem

Theophili

ro calorem: determinemus illud ita. Si quidem precesserit illud: unde sic factum est nigrum: frigidam habet significationem. Si vero viride precesserit: secutum autem est nigrum: manifestum est quoniam a calore factum.

Hic docet quandam cautelam.

Quoniam autem albus color bone hypostasis creditur esse signum: nosse oportet quoniam albus color multotiens deludit artificem: quasi alba hypostasis bona sit: cum non sit: sed crudus humor albus in se distine apparet: et post albus decipit artificem quasi hypostasis bona sit. Sed hoc quidem odore discernitur: fetidum enim est. Sed et lumbis ulceratis et vesicis: aut epate: aut aliqua particula: per urinas euacuatis: pus emittitur: quemadmodum dicit Hypocrates. Si sanguinem mingit quis: aut pus lumborum: aut renum: aut vesice ulcerationem significat. Et rursus. Quibuscumque in urinali virga pustule nascuntur: his sanie facta et erupit solutio sit.

De sedimine crudi humoris.

Manifestum quoniam sanies per eandem viam euacuata est: crudus vero humor ex inequali substantia determinatur sedimine: non enim est continuum ipsum sedimen crudi humoris: sed velut distatur medicus colore: sed discernat hypostasim et a sanie et a crudo humore. Si enim sanguinem et pus mingat et squamas: et odor grauis est: aut lumborum: aut renum: aut vesice ulcerationem significat. Nec quidem dicimus ut non decipiatur artifex. Sed et arena in urinis sedimina et diuturna: vesicam aut lumbos lithiasim habere significat. Et aliter. Si sanguinem mingat: lumborum et vesice significat ulcerationem. Hoc quidem dicimus ut non decipiatur artifex inspectione sediminis facti et a sanie et a crudo humore. Et quattuor quidem differentias sediminis exposuimus. et colorem. et locum. et substantiam. et tempus. Et reliquum est ut hoc sim quattuor partes demonstrare in descriptio sic.

Alba hypostasis continua equalis.

Alba hypostasis continua inequalis.

Alba hypostasis non continua equalis.

Alba hypostasis non continua inequalis.

Ec sunt quattuor differentie descriptionis sediminis. Quoniam autem sedimen dicimus tres habere locos: et significata eorum distinximus: et in descriptione eius quemadmodum et apparet ratio manifestat. Aut enim inferiorem locum habet et hypostasis nominatur. Aut medium et encorima dicitur. Aut superiorem et nephilis vocabitur. Et causas omnium propter quas acceperunt locos et signa vel significata eorum diximus: et descriptionem eius que inferiorem locum acceperit hypostasim. Differentias exposuimus ad eundem modum: et in media hypostasi que encorima vocatur faciamus eiusdem differentias. In descriptione dicimus ita.

Liber vrinarum

Album eneorima continuum equale.
Album eneorima continuum inequale.
Album eneorima non continuum inequale.
Album eneorima non continuum equale.

Iste ergo eneorimatis differentie sunt quas et in descriptione exposuimus. Procedens sermo docebit significata vniuersulorum differentie quid significant. Secundum vero tertiam differentiam sedimenti superiorem locum tenentis que et nubes nominatur: et huius differentias in descriptione exponamus: et quid significant subsequenti ratione dicemus: et significata huiusmodi non pretermittemus. Est igitur et eius descriptio sic.

Alba nubes non continua equalis.
Alba nubes non continua inequalis.
Alba nubes continua equalis.
Alba nubes continua inequalis.

Et de plexibus quidem differentiis triū hypostasicon dicimus nihil pretermittentes: et in descriptione exposuimus.

Et diuersitas vrine a parte corporis.

Quoniam humanum corpus ex tribus consistit. scilicet ex spiritibus: humoribus: et ex terreis id est firmis partibus. Humida vero corporis constituentia sunt humores et eorum superfluitates. quorum quidem ex putrefactis humoribus per vrinas exeunt: sufficienter exposuimus. Dicamus igitur nunc que ex ipsis partibus firmis corporis mingunt: ut perfecta et non minus habens de vrinis doctrina fiat. Etenim earum partium meliores: quedam sunt liquefacte in olei substantia: aut in alia quam aliam formam assumunt. Quoniam ergo pinguedo et caro molliora firmitatis partium sunt et humidiora. Primum quidem resoluti pinguedinem et omnium firmitatis partium solubilitatem: deinde carnem. Pinguedine ergo liquefacta in olei substantiam transmutat calidum. Et quoniam eadem non simul resoluitur: sed habet quoddam principium resolutionis et ascensum et statum temporis: eius cognitionem dicam.

Quid significat vrina oleaginosa: et de differentiis oleaginarum vrinarum.

Pincipium quidem oleaginarum vinarum est cum olei colores habentes: augmentum vero apparet ut oleum: status vero est qui sunt oleagine. Ergo olei color habet principium liquefactionis declarans quasi aquose apparet. Que vero apparet ut oleum temporis augmento facite mixture perfectiores olei ad vrinam habet. Oleagine vero facite que in statu sunt vrine tunc omnino: et in colore et in substantia velut oleum sunt. Vrina in febre oleagina subnigra veniens incensionem ex spasma et morte significat. Quoniam autem pinguedo vniuersalis est in plures diuisas partes. Aut eius in lumbos et circumvoluit: et quasi operit: et cooperit eos. Aut in omnes corporis partes circa lumbos pinguedine resoluta et per vrinas exeunte magis simul exitus fiet quam ea que in

Theophili

toto corpore est pinguedine: eo quod hec quidem prope vitales meatus
 sit. Hec vero longe ab his. Hypocra. vero discrete considerans scripsit
 ita in aphorismis. Quibuscumque pingue sedimen et multum: his nefre-
 ticam significat. manifestum quoniam lumborum pinguedine resolu-
 ta. Et aliter. Urina in caupon pinguem hypostasim habens: morboz si-
 gnificat. Sine febre vero sensibus hoc tale factum peraplyctam signifi-
 cat. i. solutionem partis. Et de oleaginis quidem vitinis ex liquefactioe
 pinguedinis factis sufficiant que dicta sunt.

¶ Quid significant petaloides in vrina.

Quoniam igitur solide partes corporis habent in seipsis ex lon-
 gitudine et latitudine et profunditate: Quocumque vero in latitu-
 dine dilacerantur vel in superficie raduntur: quasi quedam petula in
 vitinis apparentia: vesice vitij talia sunt demonstratiua: denominatio-
 nem autem habent ex his que sunt similia petalis: que ex detritis tri-
 tici sunt. Scdm vero supradictuz moduz et ex lumbis determinatur.
 Si enim fuerit febris et vrina petaloides substantiaz habens: totu pa-
 titur corpus. Si vero non sit febris vesice passio est. Hec per digestionem
 et indigestionem terminant. Si enim cum indigestione totius corporis
 malum est. Si vero sit digestio vesice malum est.

¶ Quid significant fursuree hypostases.

Quando vero febris occupat corpus sicut profunda vasorum hypo-
 stases fursuree sunt et grossiores: de petaloidibus sunt. Et tales
 igitur vrine predictis hypostasibus sicut eundem modum significant
 sunt: et vesice passionem esse: et totius corporis. Si enim adsit febris: to-
 tius corporis malum. Si vero non: vesice. Et siquid indigestum sit: to-
 tius. Si vero digestu: vesice: sicut Hypocra. dicit. Quibuscumque in pin-
 gui vrina fursurea conueniunt: his vesica scabit.

¶ Quid significant crinoides.

Si vero occupet febris sicut tres dimensiones corporis. i. longitu-
 dinem latitudinem et profunditatem: huiusmodi fursuris grossiores sunt
 et vocantur crinoides. Scias autem hoc tale fieri si aliquis subleuans
 molam triticum molentem in grossiores partes tritici operatur: tales
 grossiores partes tritici crinoides nominantur. ex his igitur et que in
 vrina apparent denominationes acceperunt. Sunt autem huiusmodi cri-
 noides vrine: aut propter liquefactionem solidorum vehementer: aut
 propter exustiones sanguinis. Sed siquidem albe fuerint: solidorum est
 passio. Si vero rubee: sanguinis: quemadmodum dicit Hypocrates. In
 febribus acutis vrina colerica crinoides et albam hypostasim habens
 malum. Et aliter. In febribus diuturnis vrina crinoides hypostasim huius
 alijs salutaribus existentibus discessum significat. Urina in febribus
 eneorima crinoidem habens: diuturnam significat egritudinem. Et
 de grossioribus quidem hypostasibus que in vitinis sunt et apparent
 sufficiant premissa:

¶ Quid significant fetide vrine et diuerse.

c 2

Liber vrinarum Theophili

Et idcirco vero vrina differētiās significat. Urina mali odoris et mor-
dar: humorum putredinem significat. Et rursum. Si febribus
vrina aquosa et alba et multa cum albis encorimatibus fetida peraco-
pin sedat idest mantam. Et aliter. Urina in acutis febribus pinguis
nigra et fetida: vesica nihil mali habente mortem significat: significat
vero putredinem: et mortificationem nature. Et de huiusmodi qui-
dem vrinis sufficienter que dicta sunt.

De sediminibus et coloribus et substantiis simul coniunctis.

Quoniam autem prius et substantie tenues et pinguis cum colo-
ribus compositiones fecimus: nunc coniungamus effusionem
et sedimen cum competentibus coloribus: et quod significat horum singu-
lum apponamus. Et quoniam sedimen secundum substantiam est pingue:
manifestum autem quoniam a digestionem tale factum est: aut ex abundan-
tia pinguium et crudorum humorum. Ceterum sedimen hoc cum tenui
substantia conuenire non potest. Iungamus igitur ipsam effusionem
pinguem cum hypostasi: et cum colore rubeo et subrubeo. In composi-
tionibus enim hiis indigestionem significantes colores conuenire non
possunt. Incipiamus ergo compositionem facere cum subrubeo colo-
re: quoniam hoc ab aquoso sanguine fit: hic vero ex perfecto. Oportet
autem cognoscere quoniam quidam colores coniuncti in substantiis
effusionis: ipsi etiam in hypostasibus: non tamen perfecti: quidam in
substantiis sunt: sed in hypostasibus imperfecti.

Quid significat sedimen pingue subrubum cum pingui substantia vrine.

Hec compositio constat quemadmodum superius dictum est: et
significat longitudinem egritudinis: velut si sit vrina subrubea
et hypostasis subrubea et continua et equalis: sedimen pingue et rubeum
cum pingui substantia vrine.

De sedimine pingui nigro cum pingui substantia vrine et nigra.

Et ea constat compositio: et significat multitudinem sanguinis: et
ex substantia et ex sedimine.

De sedimine nigro et pingui cum substantia pingui.

Et hec compositio constat: et monstrat adustionem: et sem substantiam
et sedimen. Similiter autem et cum coloribus contingen-
tibus coniungi substantie et sedimini eadem significata declarant sup-
fluitatis et indigentie: excepta mediocritate utrorumque substantie et se-
dimentis: cum sem naturam coloribus. scilicet cum rubro et subrubro: et enim
hec significant perfectam digestionem: et in substantia: et in sedimine: et
in colore. Et de vrinarum quidem disciplina et secundum genera et species
et differentias conuenienter exposuimus.

Expletus est liber vrinarum Theophili.

Incipit iusiurandus Hypocratis.

Estos Apollinē et Esculapiū higinēq; et Pānactē Escu-
lapij filias: et deos et deas oēs: me qm̄ in me erit et q̄tum
ingeniū meū valebit: hec oīa obseruaturū: q̄ hoc iurciū
rādo atq; his tabul' p̄tinēt. Tributū me p̄ceptorū meo
a quo hac artē suz edoci? nō minus q̄ parētū a quo suz
genitus. Vitā suz eo cōmunicaturū. Res oēs quas illi
necessarias esse intelligā p̄ virib' meis subministraturū. Progeniē ei?
fratrū loco habitū. Hanc artē sine mercede et sine pactonib' edocu-
rū. P̄cepta oīa libenter et fideliter traditū meis et p̄ceptoris mei li-
beris: ceterisq; discipulis: q̄ se legib' medicine astrinxerint: atq; iurati
suerint: alij p̄terea nemini. In curādis egroris pro virib' et p̄ ingenio
meo necessarijs reb' vsurū. Nemini egritudinē dīlatū. Nihil p̄ iniuriā
factū. Rogatū nemini daturū: neq; id cuiq; p̄sulturū. Neq; p̄gnantē
mulierē ad interficiēdū cōceptū setū potionez porēcturū. Vitā
meā atq; artes meā purā atq; integraz seruaturū. Laboranti lapsū
lo haud quēq; excidurū: s; exptis eius artis hoc negociū p̄missurū.
Quācūq; domū ingressus fuero dūtaxat liberādis egroris operam
daturū. Omnem iniuriā omnem corruptelam omne genus turpi-
tudinis res etiam venereas sponte mea euitaturū. Siue muliebria cor-
pora curauero siue virilia siue hominis libert siue serui: que inter curā-
dum vel videro vel audiero vel etiam extra curā in vīta hominū co-
gnouero: que reticēda esse intelligā: nemini aperiturū: s; intemerataz
tacturnitatez seruaturū. P̄sens igitur iusiurandū integre atq;
icorrupte seruanti mihi omnia tam in vīta q̄ in arte mea prospera feli-
ciaq; succedant et gloria in eternū parata sit. Transgrediēti vero atq;
perituro contraria omnia eueniant.

¶ Iusiurandi dñi Hypocratis finis

Incipit Primus liber pronostici.

Ans qui medicine artis studio seu gloriam seu dele-
crabilem amicorū copiam consequi desiderat: adeo pru-
dentem regulis rationem suāz muniat.

¶ In singulis valitudinib' p̄terita p̄ntia et futura
cognoscat. Et egro reuelet q̄d seipso eger minime
presenserat. Si enim se per eum cognoscat: totum se illi
certius committer.

¶ Inisq; medicine laudabilis existit: cum actor futura in singulis
perpendit: q̄uis omnes minime curare possit.

Liber pronosticorum

Quod si posset: tam non futuri preuisor: sed diuinitis prophetis disceretur nobilior. 5.

Arum quia vi et acuminis egritudinis hunc repente mori subito contingit: alium vero medicine apparatus preuenit: et vix dieculam vite addicit. 6.

Interest artificis ut vires egri atque egritudinis bene prepedat. 7.

Et si quoddam celeste: in quo opus ipsius medicus preuidere: cuius si tanta sit prudentia: mirabilis est nimiumque stupenda. Nonne illius est ut futurum periculum vel omnino prohibeat: vel competenti adminiculo tollerabilius fiat. Et si morituro finem: alij vero salutem pronunciet: nunquid accusationem in altero meretur. 8.

Oportet ergo te circa acutas egritudines sollicitum fieri. Primo etenim faciem egri pernotabis. Utrum sit similis sano. Et etiam si sibi sano similis sit: quod optimum est. Si vero contrarium: pessimus est. 9.

Et si nares acute. 10.

Oculi concutiunt tempora plana: aures frigide et contracte: et pulpe earum inuerse: frons arida et tensa: et totus facies color viridis seu niger aut pallidus siue plumbeus. 11.

Que si sic fuerint in principio egritudinis: oportet inquiri an virgilie precesserint: aut veteris solutiones: aut ieiunij labores prius affuerint. Et si aliquid horum cognoueris precessisse: minus periculum vereberis. Quod si die ac nocte precedentibus quicquam horum subsistuerint: non multum periculosus sperabis. Si vero nihil horum cognoueris: mortis signum sperabis. 12.

Et si huiusmodi egritudo tridua fuerit qui precesserint labores non minus perscrutaberis. et omnia que sunt inquirenda circa corpus: perquirere debes etiam circa oculos. 13.

Et si lumen effugerint nolentesque lachrymas effuderint: atque foras tanquam in suffocato diminuerint: aut alter altero minor apparuerit: et alba eorum in sanguinea commutata fuerint: et tanquam vene nigrioris vel palloris intus in se fuerint: et lippitudinem habeat: et instabiles aut tremuli fuerint: aut extra nimis extiterint: aut intus multum delinuerint: et tota facies horribilis apparuerit: hec omnia periculosa et mortalia iudicabis. 14.

Oportet etiam te videre quid de oculis in somno videatur. si enim sola alba videantur subclusis palpebris: nec solutio aut per se: aut per catarticum precesserit: neque ex consuetudine hoc euenerit: mortis signa timebis. 15.

Et si palpebre inuerse fuerint aut liuide: siue labia siue fuerint liuida: aut nares distorte: his signis siue solis siue cum predictis: mortem proximam iudicabis. 16.

Bonum est egrum inuenire facientes in latere dextro aut sinistro: et manus et pedes et ceruices non ut in spasmo distensa: et totum corpus

Primus

in sua positione flexibile: et minime rigidum: que habitudo sanis est similis et amica: et facere in modum sani est melius. 17.

Quia non est signum laudabile egrum supino corpore facere: brachia rigida et pedibus. 18.

Et si repente se a capite lecti ad pedes iactauerit: malum non esse dubitabis. 19.

Et si pedes nudos et tepidos inueneris: et inordinate cum labore ceruicem atque pedes iactauerit: est pessimum et angustie signum. 20.

Et si eger iacuerit defecta ceruice et aperto ore. 21.

Et relecta ceruice: pedibusque tortis. 22.

Et si super ventrem preter solitum iacuerit malum est: et alienatio nem significat siue dolorem ventris. 23.

Et si in augmento egritudinis repente surgens steterit: malum in omni acuta egritudine et pessimum est in periplemonia. 24.

Rendere dentibus in febribus preter solitum: neque a pueritia mortem vel maniam significat. Quod si frendat cum infania: mors sequitur vicina. 25.

Si in egro corpore fuerit antrax aut carbunculus: siue precesserit: siue egritudinis superuenerit: opus est attendere. Quod si exicca tus fuerit et colorem viridem vel citrinum vel liuidum pertulerit: mortem dicit proximam. 26.

Manuum mobilitatis signa sic pernotabis in febre acuta: in periplemonia: et in frenesi non vera: et in capitis dolore: si manus ad faciem tulerit tamquam quidlibet positurus: vel quasi collecturus aliquid hac illac quesierit: vel de vestibus quasi pilos euulserit: vel quasi se stucas de pariete decerpserit: pessimus est et mortale. 27.

Spiritus si frequens sit significat dolorem et successionem in his que sunt super dyasfragma. Quod si magnus et cum intermissione significat allecationem. Et si idem per ora et nares frigidus exierit mortale. 28.

Spiritus vero bonus cognoscitur ordine suo proprio: et hoc eundem salutis ostensionem in acuta egritudine: que cum febre est: cuius terminus est in quadraginta diebus. 29.

Sudor bonus et laudabilis existit in omni acuta egritudine: qui in die critica fit: et egrum liberat. Est autem bonus qui fit in toto corpore: et eger ex eo suauior et fortior efficitur. Qui vero nihil horum fecerit: his est inutilis. Frigidus autem malus: peior si in ceruice et in capite solo: qui quidem in acuta febre significat mortem. Cum lenta vero prolixitatem significat egritudinis. 30.

In hypochondriis si sine dolore fuerint: si molles: si bene compositae: hinc et inde bonum erit. Si vero feruentes: aut dolentes vel quodam spasmo distentes: aut inter se dissimiles: in his considerandum est. 31.

Si enim in aliqua parte earum pulsus fuerit: angustiam vel alienationem significat. 32.

Liber pronosticoꝝ

Oculi tamen sunt in hac egritudine intuen di. q̄ si velociter mo-
biles apparuerint: mansam significant. 33.
Acuta existente passione collectio si affuerit in hypochondrijs cuz
tumore ⁊ dolore malum est: cum ambas complectitur. Si vero in
Qaltera earumque in sinistra est: melior est. 34.
Ue collectio si in principio subita morte nō intulerit. 35.
Et si vsq; in diē vigesimū permāserit: neq; febris deciderit: neq;
dolor defecerit: in pus conuertetur. 36.
Soletq; huc acute egritudini infra septem dies sanguinis fluxus
ex naribus vtiliter supuenire. Perquirenduz est autem an dolor
ad sit fronti: ⁊ scotomia. que si affuerint: sanguinis fluxum ex nari-
bus nunciabis. 37.
In hīs tamen quibus etas. 35. annorum est. 38.
Apostemate vero molli existente sine dolore ⁊ sub tactu mutabi-
lis: contingit egritudinē terminari: in predictis tñ sepius. 39.
Quod si vsq; in diē. 40. sic manserit febre non deficiente: in pus
conuertetur: ⁊ omne apostema circa ventrem ad hunc modum
diu dicabitur. 40.
Apostema vero solidum cū dolore horrendū est: ⁊ cito mortiferū.
Quod autē molle sine dolore ⁊ sub tactu curtile: tardius. 41.
Apostema vero circa ventrē minus colligit humorē q̄ qd in hy-
pochondrijs. Minime oīuz qd sub vmbilico est. 47.
Alegantius oībus signis signuz est sanguinis effusio ex hīs apo-
stematibus que insunt in prenotatis locis. 43.
Omnē apostema diuturnū in predictis locis in pus vertetur. 44.
Oportet ergo te esse attentum in hīs que cuz putruerūt s̄m huius-
modi disciplinā. Quod eminet ⁊ oīo extra est: ⁊ intus min⁹ est
⁊ peracutū: laudabile. Qd vero spaciosuz ⁊ minime acutū pessimū. 45.
Aquū autē que intus crepuerunt: siqua quīdem exterius appent:
pessimuz. Quoz vero nihil signū est extra: meliora. 46.
Putredo ea laudatur: que alba est ⁊ equaliter per totū: neq; in su-
perficie inequalis: neq; mali odoris. Que vero p̄traria: pessima.

Explicit liber Primus pronosticorum.

Incipit Secundus liber pronosticoꝝ.

Menis hydrops in acuta egritudine maluz. Infestatur
enim febre ⁊ grauedine membrorum ⁊ dolore. Consurgit
autem ex lumbis ⁊ hylis ⁊ epate. 2.
Consurgens ex lumbis ⁊ hylis significatur ex pe-
dum inflatione: ⁊ diuturna ventris effusione: nō
tñ cum defectu doloris: seu ventris tumoris. 3.

Primus

Quius vero origo est ab epate sit eoz tussicula: nec proijciunt qeoz:
et tument pedes: nec egerunt nisi modicu et cum angustia: et circa
ventrem sunt apostemata: no continue extra manantia sed quandoqz
veluti fugientia. 4.

Et si caput et plante pedum et vole manuz frigide fuerint: veter
vero et latera et mandibule caluerint: malum est. 5.

Bonum est autem egrum ex toto calere et mollem et suauem con
uententer esse. 6.

Bonum est modeste se habere et non laboriose: et non repente eun
dem latera comutare: et si sibi levis videatur. 7.

Grauis vero si fuerit manus quoqz et crura poderosa: horendu. 8.

Quod si lituor admixtus viridi vnguibus digitisqz affuerit: mor
tem aduentare non dubitabis. 9.

Et si color hic vngues non infecerit: licet cetera membra conspu
erit: spes locus no deerit. Proderit vo cuncta signa perpendere.

Quod si egruz sufficere videris: et vna boni significatio affuerit: termi
nus tibi promittetur cu quolibet exteriori apostemate et futura salute:
sed caloris in predictis locis pericula non deerunt. 10.

Si testes et virga preter solitum diminui contrahisqz apparuerit:
aut minui: doloris aut mortis aduentum pnunciabis. 11.

Somnus vt moris est conueniens et naturalis vt noctem non effu
giat: et diem non impedit: laudabilis. Contrarius vero improba
tus. minus tamen si a mane vsqz ad tertiam tenuerit. 12.

Pessimum est autem non dormire: aut enim magnitudinem dolo
ris significat: aut alienationem. 13.

Stercoris egestio si neqz exsiccata: neqz liquida omnino: sed iun
cta et hora solita: signum est ea que sunt sub dyasfragmate esse
salubria. 14.

Si liquida: bona est si sine sonitu vefoso fuerit: nec inordinate ma
nauerit. Si enim frequenter manat: egrum maximo labore ac vi
gilijs afficit: et in defectum adducit. 15.

Quile est stercus sm quantitate ciboru assumptoz euenire: et bis
vel ter in die. In nocte vero semel et iam luce proxima: aut solito
more contingere. 16.

Quile est etiam appropinquante iam termino egritudinis ide fier
cus densari. 17.

Et colore subestrino fieri: nec insolidum densari. 18.

Bonum est etiam si lumbricos admixtos habuerit. 19.

In omni acuta egritudine ventrem non plenum sed vt vacuum
tractari: et no tenue sed carnosum inueniri: bonum. 20.

Quosum vero stercus et liquidum siue album aut nimis citrinu
aut spumosum: malum est. 21.

Item modicum stercus et viscosum et leue siue album seu citrinuz
aut spumosum: malum. 22.

Liber pronosticorum

- P**essimum autem et mortale est viscosum nigrum fetidum et viride. 23.
- A**urum vero productionem significat egritudinis: neque minus signum est mortis quam quod loturam intestinum profert: aut colorem porcorum siue nigrum. Eorundem etiam colores istos simul euenire. 24.
- A**ntositas sine sonitu laudabilior est. Que vero cum sono melior quam illa que intus clauditur: significat tamen amentem aut dolorem laborantem: nisi sit voluntarie. 25.
- D**olor sub hypochondriis hanc proprietatem habet: si recens et sine calore fuerit: si rugitus superuenerit et cum egestionem vel vrina eruperit: soluitur: alioquin ad inferiora transmittitur. 26.
- R**ina laudabilis est que hypostasim albam subsidentem et equaliter et continuam atque leuem habebit. Et si permanens usque in crisi erit: est enim fidelis nuncia salutis: et significat breuitatem egritudinis. Quod si modo cum hypostasi predicta: modo vero sine ea fuerit: plurimam tatem significat egritudinis: neque omnino fidelis est. 27.
- R**ina rubea nimis cum sua simili hypostasi: egritudinem magis superioribus diuturnam dicit: est tamen nuncia certa et fidelis sperande salutis. 28.
- S**ed si eadem hypostasis fursurea fuerit: mala est. Pessima vero si squamosa. Alba autem et liquida et leuis mala. Peior tamen que dicta est fursurea. 29.
- N**ebula pendens in vrina si alba bona est: nigra vero mala. 30.
- Q**um fuerit vrina citrina clara indigesta: egritudinem significat. 31.
- T**imendus ergo est infirmus defectus. 32.
- R**ina mortis significat: si fidelis et certa est aquosa: aut fetida: aut nigra: aut luto sa. 33.
- I**n viroque sexu nigra pessima est: et in pueris vero aquosa malum. 34.
- R**ina cruda clara et diuturna cum alijs signis bonis: certum est apostema futurum sub hyafragmate. 35.
- R**afficies ut aranee tela supernatans in vrina vituperanda est: significat enim liquari egrum. 36.
- R**ationis vero est et ordinem in nebula non negligere vtrum superius aut medius teneat locum: similiter et colorem. Que etenim media est cum predicto colore laudabilis: laudabilis: suprema vero et nigra vituperabilis. 37.
- A**luendum est tamen ne vesice vitio capiaris: ut quod ab ea est alium distudices. 38.
- L**audabilis est vomitus cui flegma admixtum coloribus fuerit: neque nimis viscosus. quanto vero a simplicitate remotior: tanto suspectior. 39.
- V**omitus si sit sicut succus porci: aut viridis: aut plumbeus: aut niger: malus est. 40.
- S**i est contiguus. 41.

Secundus

- Q**uod si vomat homo vnus omnes istos colores: tunc illud erit mortale valde. 42.
- O**mnis odor malus in quocumq; vomitu malum est. 43.
- S**putum in egritudine pulmonis seu coste est vtile: si sit velox: si facile sine labore. 44.
- S**i subrubeum et sano sputo admixtum. 45.
- S**pero tardus in doloris principio: et rubeum: aut citrinum: neq; sano sputo admixtum: et cum laboriosa tussi: malum nūciat. 46.
- E**t rubeū oīno molestū et album viscosum globosum inutile est. 47.
- T**ride spumosum malum. 48.
- S**i nigrum est mortale est. 49.
- S**i in pulmone coherens sonuerit: nec quicq; inde exierit malum est. Sternutatio cū reumate in omni egritudine pulmonis et coste malū est: siue enim illa sternutatio precedat siue coequa sit egritudine malum est. 50.
- S**ternutatio vero sine reumate in omni acuta egritudine bonum est. 51.
- S**putum subsanguineum clarū in pulmonis valitudine in principio nullo colore turbatum salutem significat. S; si vsq; in die septimum aut amplius idem sputum manserit suspectum est. 52.
- O**mnē sputum perseverante dolore malum est. Sputum nigrum pessimum ē. Et omne sputū cum doloris diminutione bonū. 53.
- O**mnis dolor: predictoz locoz si superueniēte sputo: vel solutione ventris: vel flobothomia adhibito: vel quolibet competentī medicamine non fuerit diminutus: pus ibi futurū denūciat. 54.
- P**utredo colerica sputo admixta: et sine sputo malum est. 55.
- S**i tamen a die septimo contigerit. 56.
- M**ortem namq; in quarto decimo nunciabis: nisi signum quodlibet aliud sperande salutis adesse consideraueris. 57.
- Q**uod si huiusmodi est robur et cōstantia egrī et bonus spiritus et facilis proectio putredinis cum tussi: et equalitas totius corporis in habitudine caloris et multitudinis: nec sitierit: et si vrina et stercus et sudor et somnus bene se habuerit: que si bene se sunt habētia vitam sunt pollicentia. ex quibus si plura defuerint: post diem. 14. mortem futuram pronuntiabis. Et contrarium quidez quod est mortis signum huiusmodi est: scilicet debilitas egrī: spiritus anxius magnus et densus: dolor permanens: proectio cum laboriosa tussi: sitis perseverans: corporis circa calorem inequalitas: ventris et laterum calor magnus: sed et frontis et manuum et pedum frigus: et vrina et stercus et sudor et somnus vt diximus sunt minantia mortem. hec si predictae proectioni colerice putredinis superueuerint: mortem futuram ante diem 14. non dubitabis: vel in. 9. vel in. 11. Ex hac ergo consideratione sputum dices esse mortale. Et si vitalia mortisq; signa cognoueris: pronostico:um rectitudine inoffense progredieris.

Liber pronosticorum

Essa signa sunt laudabilia scilicet: robur: et consistentia egrorum: et bonus spiritus. 59.

Apostemata quedam in .20. quedam in .40. quedam in .60. rupturam differunt. 60.

Oportet ergo medicum diem principij non ignorare: et in qua hora corpus primum habuerit calere: aut rigere: aut per infirmum cognoscere quoniam incepit in eodem loco dolere: et compunctiones sentire. hec enim sunt prima collectionum iudicia. Ex quo erunt tibi dies computandi: et inde eruptionem expectabis in predicta tempora. 61.

Et si hec collectio in vno laterum pertigerit aut ambobus euenerit utiliter punctaberis. Et si in altero magis caluerit: de hinc latere super alterum videbis. Et si pondus in altero sentiat: interrogabis. Et ex hoc apostema in altero latere et non in ambobus esse diiudicabis. 62.

Et ex signis huiusmodi que sunt putribilia coniecturabis. febris enim indeficiens erit: sed in die modica: in nocte vero magis accensa: et sudor multus: et in tussiendo falsa quies: et oculorum reductio: atque in eorum angulis rubor: et vnguisum constrictio: et digitorum calfactio. Amplius tamen in eorundem digitorum summitatibus: et in pedibus sunt et recedunt minuta apostemata: fastidium patiuntur: et per corpus eorum vesice nascuntur: et non moriuntur. Illi empirici sunt in quibus hec signa sunt. 63.

Qui vero velocius empirici sunt: utrumque ex eis que dicta sunt aliquid pertigerit: considerabis an spiritus sit frequens et sputum cum tussi indeficiente: et utrum eum excreare ceperit dolor: fiat amplius: et in talibus rupturam ante .20. diem expectabis. 64.

Et quos febris in die rupture dimiserit: eos euasuros enunciables: tunc ipsi cibum appetunt: et non sitiunt: et modicum atque cōsum etum est quod egerunt: pus quod eijciunt album est et leue: et per totum equale et sine labore: et cum modica tussi et in breui sanantur. Prope hos sunt qui proxima signa his signis habuere eorum. Quos autem febris in apostematis ruptura non deserit: et quasi furctua postmodum inuaserit: et afficiuntur siti et fastidio cibi: et egerunt molle: et post quod tactant liuet et virescunt flegmati admixtum atque spumosum: his signis pertractatis: perituros non dubitabis. 65.

Qui vero quedam horum et non omnia habuerint: eorum quidē hi moriuntur: hi etiam in vita manebunt. vir tamen difficilem exitum consequuntur. hi tamen tuo prudenti iudicio discernuntur. 66.

Quibus periplemonia supra aurem vel infra: apostema constringit et putredinem fecerit: et cum crepuerit: fistulam parit et sic euadit. 67.

Interest autem tua diligenter secundum hec precepta perpendere quando febris permanet: neque dolor minuitur: et sputum est inconueniens: et egestio non est colerica: neque liquida: vitina modica cum hypostasi plurima et alia cuncta signa: boni sunt nuncia: tunc sub aure ut dixi

Secundus

mus apostema futurum expectabis.

Sepius nascitur apostema hoc his quibus dolor aut calor est sub hypochondrijs. Quibus vero periplemonicis hypochondria neque dolent neque calent: et spiritus est densus sine causa manifesta: his apostema super aurem nascitur.

Apostema vel vesica in pede natum periplemonicis salubre pro mittit. melius tamen si in principio sputi profectio ex rubeo in album mutatur: quia his signis certa salus promittitur. Sed quod rejicitur non est ut oportet: neque in vena est hypostasis: timendum est ei membro cui superuenit apostema periculum.

Quod si idem apostema euauerit: atque sputum putredinis non euenierit: neque febris defecerit: malum est: et egro amentiam moris prentiam expectabis.

Pures ex his qui grandius sunt: periplemonica depereunt collectione. Alii vero alijs collectionibus magis.

Acutis febribus existentibus: si dolor a lumbis et femore ad hyafragma ascenderit: mortale est. Alijs tamen signis preiudicis: ex quorum pluralitate siue paucitate diiudicabis.

Vesica dolens atque rigida febribus non deficientibus malum pronunciat: magis tamen cum ventris stricture.

Sed si puenerit vena sicut pus cum hypostasi: dolor soluit.

Si vero vena non sic fuerit: et vesica non mollescit: neque febris deciderit: mors in primo periodo aderit.

Ec autem morbi species amplius pueris a septimo anno usque in decimum quintum euenire consuevit.

Explicit liber Secundus pronosticorum

Incipit Tertius liber pronosticorum.

In febribus idem terminus quibusdam ad uitam quibusdam ad mortem.

Illa dies id est in quibus ex hominibus saluatur qui saluatur: et perit qui perit.

In quibus febribus si contra signa bene processerit: et spes mali in quodam non heserit: in die quarta aut prius terminum vite iudicabis. Si in quibus cuncta signa male puenerint: neque boni spes ulla affuerit: in quarta die vel ante mortem obibit.

Primus pius hoc numero pertinet: scilicet in septimo: tertius in undecimo: quartus in quarto decimo: quintus in decimo septimo: sextus in vigesimo. Qui numerus per quaternarium augmentado in acuta egritudine usque in viginti die occurrat: neque computari in completo numero dicitur: quod admodum neque anni neque menses: ad quorum formam tres septimanas in vi-

Liber pronosticorū

glutis dierum spacio terminamus.

Et per idus primus ex periodis earū apud hoc peruenit.

O Et inde fm hac rōne augmētū euenit primus piodus in vigesimo die: scds in quadragesimo: et tertius in sexagesimo.

In quibus valitudinibus determinatio est tarda: pronostica in illis in initio sunt latētia: earū enim pncipta pfusa sunt: ideo cautius inuigilandum est: et in singulis quaternis diebus studiosius intuen-

dum: qd si feceris aut vix aut nunq falleris.

Et hinc quartane huiusmodi est.

Que vero in breui finiuntur: facilius cognoscūt. Differētia enim illarū est euidentissima. Euasuris qdem spiritus suauis: neqz dolor aliquis nimius: et nocturna quies naturalis: et reliqua signa cuncta boni ordinis: vt diximus. Morituris vero spiritus anxius: et turbatus animus: vigiliarū instantia: et omnis significatio mali nuncia.

Considerabis igitur augmenti tempora vsqz in statum: an sint vt supra disposuimus.

Secundum hanc quoqz rōnem et in parientibus cautus eris: et nō parientibus similiter.

Si dolor in capite acutissimus cum febre fuerit: et signū aliqd mor- tis apparuerit: mors cito aderit. Et si signum mali non affuerit: et dolor vsqz in vigesimūz diem permanserit: neqz febris abierit: sangui- nem de naribus expectabis: aut aliquod apostema in inferioribus par- tibus corporis. Sed dolore adhuc restante: sanguinem de naribus ex- pectabis: aut apostema expectabis: magis tamen dolore frontem ac tempora non relinquente.

Et sanguines sperabis plus in illis qui sunt minus. 35. annorūz: apostema vero magis in his qui sunt amplioris etatis.

Acutum dolor acutus cum acuta febre permanente malum est. Expectabis in eo alienationem et mortem: graue enim est et mole- stum. Interest ergo tua bene omnia a principio egritudinis perscruta- ri et attendere signa.

Iuvenes enim qui sunt in hac passione: in die septimo vel prius pereūt. Senes vero tardius quia febris et alienatio minus eis q̄ iuuenibus contingunt: atqz aures eorum erumpuntur et pus emittūt. In senile tñ etate valitudo resurgit et interimit. Iuvenes vero anteq̄ rumpatur apostema pereunt. Quod si crepuerit: et signum quodlibet apparuerit boni: aliquid boni sperabis.

Apostema in gutture cum acuta febre malum est. Et si aliud mali signum ex iam dictis visum fuerit: mortale est.

Squinantia pessima et cito mortifera est que in gutture non appa- ret nec extat in ceruice cu3 rubenti tumore: dolore tñ acutissimo existente et spiritu orthomse.

Quarta. Altera huius mali species est cum in gutture apostema

Tertius

rubet: ipsa mortifera est: tamen pigrior est prima.

Tertia vero in qua ceruix & guttur rubent p̄sonibus diuturnior
est: nisi tumor ad interiora redierit: spei locus oīo nō resistit. 20.

Et si delituerit: non tñ ipsa die critica: neq; propter aliqđ aposte
ma rubentem tumorem alio transduxerit: neq; putredinem pa
tens expuerit: vel ad modicum defecerit: & si dolo: requiem mentitur:
mortem ad iterationis laborem promittit 21.

Bonum est autem tumorem & ruborem foras prominere: quod apo
stema si ad pulmonem intus lapsus fuerit: pus ibi efficit: & amē
tem reddit. 22.

Utam tumidam & rubentem incidere timendus est: quia vel san
es inde sequitur: vel sanguinis fluxus nimius. Laborabis igitur
ad aliam curam confugere. Et si neq; sic poteris incisionem effuge
re: & amplius crescit & liuescit: & si quod palato adheret subtiliatur:
tunc incide: sed prius totum corpus festinabis purgare: tempore sa
uente: & suffocationis timore minime reluctante. 23.

Quorum febris si per modicum lentescit: nec signum finiende egrī
tudinis habuerint: nec febris defectus in die critica fuerit: spe
rationem egritudinis expectabis. 24.

Quib; febribus permanet: neq; labore grauantur: neq; multum
molestantur vne dolorib; apostema futurum est in iuncturis
inferiorum partium post diē. 20. Quibus febres longe: hīs pustule aut
in articulis dolores sunt. 25.

Transactis. 20. diebus post febrem: oportet vt expectes exitura cu
pertransit egritudo vigeſimus diem. 26.

Hoc autem apostema minus euenit illis quorum etas est inferior
a. 35. anno. 27.

Quib; vero etas est prolixior: fiet apostema febribus manenti
bus. 28.

Febribus vero inordinate vagantibus quartane sunt future: cer
tus tamen circa autūnum. 29.

Et sicut illis quos p̄diximus apostema oritur: sic qui. 35. annu
p̄terierunt quartanarē efficiuntur. 30.

One apostema magis in hyeme q̄ in alijs temporibus euenit: &
amplius moratur. & si sanatur nō reciprocatur. 31.

Quib; adsunt febres non mortifere: attestantur in capite dolo
res: & patientes ante se putant tanq̄ muscas volitare: vel aliqua
nigra. Et si dolor in vitalibus superuenerit: rubeam coleram vomitu
ros sperabis. Et si rigor vel frigus affuerit: & sub hypochondrijs frigi
dum sentitur: certiorē & subitum vomitum sperabis. & si cibum assu
munt reſciunt. 32.

Quib; ille dolor a primordio febris in capite est & dolor quarta
die aut quinta augeſ in septima euadit. Quibus vero diē tertia
dolor inceperit & crescit vsq; in quintam & septimam: finitur in nona

Liber pronosticorum

vel undecima. Si vero contingat i decima et vna p[er]iodi similis est: in quarta decima die liberantur. 33.

Que vero diximus tertianarijs eueniunt equaliter viris et mulie-
ribus. Junioribus vero eueniunt in febribus diuturnis et in ve-
ris tertianis. 34.

In febribus si est dolor capitis neque ante oculos quibuscumque nigris
apparentibus: sed veluti flamma lampadibus: et sub hypocun-
dria dextra vel sinistra sunt tensiones et tumores et tetant sine dolore
his sanguis fluxurus est de naribus. 35.

Pueris in acuta febre spasmus contingit maxime antequam si veteres
constipati sunt et vigilent et expaueant et plangent et colorem va-
rient: ut modo citrinus: modo rubet: modo lividus: modo virides fiant.
hec veniunt pueris usque in septimum annum. maioribus vero his et iu-
uentibus spasmus in febribus non contingit nisi magnis existentibus
infirmis et in senibus. 36.

Interest ergo tua ut multo studio pereuntes et evasuros siue pue-
ros siue iuvenes discernas: nec in qualibet egritudine te negligē-
ter offeras. 37.

Nonestum quoque illud est qui sanitatem huic vult promittere: illi
vero mortem vult pronuntiare. Et in brevi et in proluxa egritu-
dine omnes ut diximus significationes oportet discernere et equa ra-
tione perpendere atque vires earum conferre: cautius tamen hec in vi-
ris et sputis facere. 38.

Et hec est nostra doctrina in acutis passionibus et in epidemicis
egritudinibus id est longis ut in cancro et similibus periculis: ne
torpeas et tempora presentesque morbos attendas. 39.

Scito omnes vastrudines posse euenire oibus temporibus. quasdam
tamen quibusdam magis est euenire et quarum signa mala sunt
malas esse. quas vero bona sunt e contra se habere. 40.

Ad huc significationes quas diximus in ethiopia et hesperia et se-
premonitione experti sumus. 41.

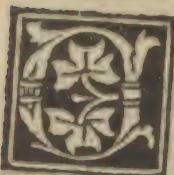
Nec desperatio aliqua te turbet: quia locupletius quam existimes tibi
arridebit signorum series si ut movimus nostre rationi iungiles. 42.

Nec ad alias egritudines et alias preceptiones ab hac preceptio-
ne velis diffundere: quia quaecumque determinantur nostro nu-
mero certo dierum ceticorum: nostro quoque sunt exposte ordine pre-
ceptorum.

Explicit liber Tertius pronosticorum Hippocratis.

Incipit liber Primus aphorismorum
domini Hippocratis secundum antiquam translationem.

Ita brevis. Ars vero longa. Tempus autem acutum. Experimentum fallax. Iudicium autem difficile. Opus autem non solum seipsum prebere facientem quod oportet: sed etiam egrotantem: et presentes: et ea que extrinsecus sunt.

In prurbitibus ventrum et vomitibus qui sponte fiunt: si quidem vero non: contrarium. Sic et in anisio si quidem quale oportet fieri fiat: et confert et bene ferunt. Si vero non: contrarium. Contemplari igitur opus et tempus: et regionem: et etates: et egritudines: in quibus oportet: aut non.

In exercitiis ad summum bone habitudines sunt fallaces si in ultimo fuerint. Non enim possunt manere in eodem: neque quiescere. Qui vero non quiescunt: nequaquam possunt in melius addere: relinquuntur ergo ad periculum. Horum igitur causa bonam habitudinem solvere confert: et non tarde: ut rursus principium nutrimenti accipiat corpus. Neque compressiones ad ultimum ducere fallax enim est. Sed qualis natura fuerit sustentia ad hoc ducere. Similiter et inanitiones ad ultimum ducentes sunt fallaces. Et iterum resumptiones in ultimo existentes fallaces.

Enues et certe diete in diuturnis semper passionibus: et in acutis egritudinibus quibus non conveniunt: difficiles. Ad ultimum tenuitatis: que adducunt diete difficiles. Et iterum resumptiones in ultimo existentes difficiles.

In tenuibus dietis peccat egrotantes: et magis ledunt. Omne enim peccatum quantumvis sit magnum sit magis in tenuibus dietis quam in grossioribus. Propter hoc et in sanis fallaces sunt valde certe et constitute diete: quam peccantia difficilius ferunt. Propter hoc igitur tennes et certe diete fallaces sunt: amplius parum solidioribus.

Ad ultimas egritudines ultime curationes ad perfectionem sunt potentes.

Ad si vero secundum acumen egritudo continuos et ultimos labores habet: ultima et tenuissima dieta necessarium est uti. Ubi autem non: sed quatenus grossius reficere: et tantum subdescendere quantum egritudo mollior fuerit ultimis.

Quando in statu est egritudo: tunc tenuissima dieta necessarium est uti.

Quoniam contemplari opus igitur egrotantem: si sufficiat dieta ad statum egritudinis: et utrum ille deficiat prius et non sufficiat dieta: aut

Liber aphorismorum

egritudo deficiat et obtundatur.

Quibus ergo continuo est status: continuo et tenuiter reficere oportet. Quibus vero posterior status ad id et ante id parum afferendum. Pius vero uberius reficiendum: ut sufficiat egrotans.

In paroxysmis subtrahere cibum oportet: apponere enim lesio est. Et quaecumque secundum circuitus exacuuntur: in exacerbationibus subtrahere oportet.

Proximos vero et consistentias declarant egritudines: et tempora anni: et circuituum adinvicem incrementa: siue quotidie: siue praeter diem: siue per amplius tempus fiant. Sed ex post apparitionibus: quomodo in pleurico sputum subieci si continuo appareat: inchoantem quidem abbreviat: si vero posterius appareat plangat. Et urinae egestionem et sudores et discritas et eucritas longas et breues egritudines apparentia declarant.

Senes facillime ferunt ieiunium. Secundo consistentes. Minus vero pueri. Horum vero omnium: maxime infantes. Horum vero ipsorum quicumque sunt: animosiores existentes.

Qui crescunt plurimum habent innatum calorem: plurimo igitur indigent nutrimento. Si vero non: consumitur corpus. Senibus vero parvus calor inest: propter hoc igitur paucis fomentis indigent: a multis cibis enim extinguatur calor. Propter hoc igitur et febres sentibus non similiter acute fiunt: frigidum enim corpus habet.

Antres hyeme et vere calidissimi sunt natura: et somni longissimi. In his ergo temporibus oblationes plures dande sunt. Et enim innatus calor est multus: nutrimento igitur amplius indiget. Signum et etates et aethere.

Humide diete omnibus febricitantibus conferunt: maxime vero pueris: et alijs sic assuetis refici.

Quibus semel aut bis: aut amplius: aut minus: aut semper perit. Dandum vero est aliquid tempore: et hore: et regionis: et etatis: et consuetudinis.

Estate vero: et autumno cibos grauissime ferunt. In hyeme vero facile. Vere vero secundo.

Is qui in circuitibus exacuunt: nihil dare: neque cogere: sed auferri ex appositis ante crisin.

A quoque crisis fit: et quoque facta est equalis: non mouere: neque nouum facere: neque farmacis: neque alijs puocationibus: uti: sed sinere.

Que ducere oportet undeque natura maxime repit: inde ducere per conuenientes regiones.

Tegesta medicari: et mouere non cruda: neque in principijs: nisi sint furiosa: multa vero non sunt furiosa.

Que egerunt non multitudinem considerare oportet: sed quomodo egerunt. Et si qualia oportet purgari purgant: et confert: et bene ferunt. Et ubi oportet usque ad defectionem ducere: et hoc facere si sufficiat egrotans.

Secundus

In peracutis passidibus raro et in principijs farmacijs vti. Et hoc
pulsus bene diiudicantes facere.

Si qualia opz purgari purgens: et confert: et bene ferunt. Si vero
contrarium importune.

Explicit liber Primus aphorismorum Hippocratis.

Incipit Secundus liber aphorismorum.

Min quo morbo somnus laborem prestat: mortale. Si vero
somnia fuerit: non mortale.

Abi desipientiam somnus sedat: bonum. vbi vero
prestat: malum.

Somnus et vigilię: vtraque modo magis facta: malum.

Non plenitudo: non indigentia: neque aliud quodcumque magis na-
tura fuerit nihil bonum.

Arborea spontanei narrant morbos.

Quicunque dolentes aliquid corporis: plurimum dolorem non sen-
tiunt: his mens egrotat.

Quicunque multo tempore extenuantur corpora: tarde reuerti con-
sueuerunt. Que vero modico modice.

Si ex egritudine cibum accipiens quis non conualescat signum est
quod corpus plurimo cibo vitetur. Si vero non accipiens hoc fit: signi-
ficat quoniam corpus inanitione indiget.

Corpora vbi quis vult purgare: oportet fluxa facere.

Non pura corpora quicunque nutries magis ledet.

Facilius est repleti potu quam cibo.

Que relinquitur in morbis post crissim: subuersiones facere con-
sueuerunt.

Quibuscumque crisis fit: his nox difficile est ante acumen: superue-
niens vero leuio: ut in pluribus.

In ventris fluxibus: mutationes egestionum suuant. si non: ad ma-
la transmutantur.

Abi fauces egrotant aut pustule in corpore nascuntur: considera-
re oportet egestionem. Si enim colerice fuerint: corpus egrotat. Si

vero sanis similes: certum est corpus nutrir.

Abi indigentia non oportet laborare.

Abi cum cibo preter naturam intrat: hic egritudine facit. Ma-

anifestat vero sanatio.

*ubi t d
et hanc
d*

Liber apborismoꝝ

- A**lorum q̄ nutriunt copiose ⁊ velociter: veloces secessus fiūt. 19.
- A**lutorum morborum non omnino certe sunt sanitatis pronūcia-
tiones: neq; mortis. 20.
- Q**uibuscūq; iuuenibus existentibus ventres fiunt humidī: his se-
nescētib; exsiccantur. Quibus iuuenibus ventres fiunt sicci:
his senioribus factis humectantur. 21.
- P**otus indigentiam soluit. 22.
- A**xplentitudine quēcunq; egritudines fiunt: euacuatio sanat. Et
quēcunq; ab euacuatiōe: plenitudo. Et alioꝝ contrarietas. 23.
- A**lute egritudines in quattuordecim diebus iudicantur. 24.
- S**eptime quarta est iudicatiua: ⁊ alterius hebdomade octaua est
principiū. Cōtemplaria vero vndecima. hec est enim quarta secū-
de hebdomade. Cōtemplaria vero rursus septima decima: hec est enim
quarta a quarta: decima septima vero ab vndecima. 25.
- A**stue vero quartane vt multuz fiunt breues: Autumnales vero
longe: Maxime vero que ad hyemem coniunguntur. 26.
- E**briem in spasmō melius est fieri: q̄ spasmuz in febre. 27.
- N**on scdm rationem alleuatis non opz credere: neq; vereri valde
mala que fiunt irrationabiliter. Multa enim taliz incerta sunt
⁊ non valde permanere neq; morari consueuerunt. 28.
- E**briētibus non fortiter: neq; oīno in superficie permanere ⁊
nihil minuere corpus: aut tabescere magis eo q̄ sm rationez sit
malum est: hoc enī longitudinez egritudinis significat: hoc aut imbe-
cillitatem virtutis significat. 29.
- I**nchoantibus morbis siquid videtur mouere moue. In statu ve-
ro habere silentium melius est. 30.
- A**trca principia ⁊ fines omnia imbecilliora. Circa vero status om-
nia fortiora. 31.
- A**xegritudie vō bene reficiēti ⁊ nihil addere corpus malū. 32.
- P**erumq; omnes male se habentes sm principia quidem bene re-
cipientes ⁊ nihil addentes in fine rursus abstinēt. Secundum
principia quidem abstinētes fortiter. Posterius vero bene reficientes
melius commutant. 33.
- I**n omni egritudine cōfortari mente: ⁊ bene se habere ad oblatio-
nes bonuz. Contrarium vero malum. 34.
- I**n morbis minus periclitant egrotātes. Quibuscūq; propue na-
ture: ⁊ etatis: ⁊ habitudinis: temporis: ⁊ regionis: ⁊ hore egritu-
do inest: magis q̄ quibus nō propia sm aliquid horū inest. 35.
- I**n omnibus morbis ea que circa vmbilicum ⁊ pectinez sunt spissi-
tudinez habere melius est. Nimis vero tenue ⁊ tabefactū maluz.
Fallax enī huiusmodi ad inferiores purgationes. 36.

Secundus

- S**ana habentes corpora farmacijs purgati exoluuntur. Celerius vero malo cibo vtentes. 37.
- S**ana habentes corpora farmacijs vti: difficile est. 38.
- P**arum deterioribus cibis et potus delectabilior: vero: melioribus quidem in delectabilibus magis appetendus. 39.
- S**enes iuuenibus plerumque egrotant minus. Quicumque vero egrotat: cruditates et cronice fiunt: multotiens commouentur. 40.
- B**ranchi et cortice in valde senibus non maturantur. 41.
- Q**ui exoluuntur frequenter et fortiter sine manifesta occasione: repente moriuntur. 42.
- A**ppoplexiam soluere sortem impossibile est. Debilem vero: non facile. 43.
- S**trangulatores et dissolutores nondum mortuorum: non referunt quibuscumque spuma fuerit circa os. 44.
- R**assi valde sine natura cito moriuntur magis gracilibus. 45.
- P**ilentorum iuuenibus alterationem mutationes maxime etatis: horarum: locorum: faciunt et vitarum. 46.
- U**orum dolorum qui simul fiunt: non sine eundem locum: maior denigrat alterum. 47.
- T**erça generationem saniei dolores et febres accidunt magis quam facta sanie. 48.
- I**n omni morbo corporis cum ceperit quis dolere: quiescere statim remedium est. 49.
- S**uetti assuetos labores ferre: et si fuerint ibecilles aut senes: insuetis et fortibus et iuuenibus facilius ferunt. 50.
- E**x multo tempore consueta: et si fuerint deteriora insuetis: minus molestia re consueuerunt. Oportet igitur ad inconsueta transmutare. 51.
- S**ecundum multum et repente euacuare: aut replere: aut calefacere: aut infringere: aut aliter quomodolibet corpus mouere: fallax est: et omnino nature inimicum. Paulatim vero certum. Et ex alio ad aliud transire decet: non aliter. 52.
- O**nta sine ratione facit: et non euenti sine rationem: non oportet transire ad aliud: manere eo quod visum est a principio. 53.
- Q**uicumque ventres habet humidos iuuenes quidem existentes: si commutant: siccant enim ut in pluribus senescentibus. 54.
- I**n magnitudine vero corporis iuuenescere quidem decens est: et non in suaue. Senescere vero inutile: et peris minoribus.

Explicit liber secundus.

Libri aphorismorum

Incipit Tertius liber aphorismorum.

Utatiles temporum maxime generant morbos. Et in horis
magne mutationes aut frigiditates aut estus. Et alia sim
rationem sic.

Naturarum hec quidem ad estatem: hec vero ad hyemem:
bene aut male nate sunt.

Egritudinum alie ad alias bene nate sunt: aut male. 4.

Estus quidam ad regiones: et horas: et dietas: bene aut male nate sunt. 5.

In horis quando eadem die: aliquando quidam estus: aliquando vero
frigus: autumnales egritudines expectare oportet. 6.

Austrini flatus gravat auditum: caliginosi caput gravantes: pigri dis-
solventes: quoniam isti prevalerint talia in morbis patiuntur egrotantes. Si vero
boreas fuerint: tussis: faringes: venter: duris: dysuricis: horores: dolores: et
pectoris et lateris. quoniam isti prevaluerint talia in morbis expectare oportet. 7.

Quia estus sit veri similis: sudores multos in febribus expectare
oportet. 8.

In siccis temporibus febres acute fiunt. Et si quidem annus talis
existens amplius fuerit: qualem constitutionem fecerit in plu-
viis: et tales egritudines expectare oportet. 9.

In moderatis temporibus si temporaliter tempora se reddiderint: boni sta-
tus et bone egritudinis determinationes fiunt. In immoderatis
vero maxime immoderate: et difficiles determinationes. 10.

In autumno acutissime fiunt egritudines: et maxime mortifere: ut
in pluribus. Verum vero sanissimum: et minime mortiferum. 11.

Autumnus pituitosis malus. 12.

Omnibus: siquidem hyems sicca et borealis fuerit: verum vero plu-
viosum et austrinum: necesse est estate febres acutas: et ophthalmias: et
dysenterias fieri: maxime mulieribus: et humidis natura. 13.

Si vero austrina hyems et pluviosa et tranquilla fiat: verum vero sic-
cum et boreale: mulieres siquidem quibus partus ad verum inest: ex
omni occasione abortiunt. Si vero genuerint: moribundos pueros: et im-
becilles pariunt: ut aut statim resolvantur aut moribidi et tenues vivat
existentes. Aliis vero iunioribus quod dysentericis: et ophthalmicis sicce sunt. Se-
nioribus vero cataracti celeriter dissolventes. 14.

Si vero estas sicca et borealis fiat: autumnus vero pluviosus et au-
strinus: capitis dolores in hyeme: tussis: bronchitis: et corripit fiunt:

Siquibusdam vero et pituitosis. 15.

Si vero autumnus borealis fuerit et inaquosus: humidis natura

Tertius

et mulieribus confert. Reliquis vero obtalmie sunt sicce: et febres acti-
te: et corize diurne. Quibusdaz vero et melancolie. 16.

Qonstitutiones anni vero omnino quidem sicce pluualibus sunt
saniores: et minus mortifere. 17.

Eritudines vero in pluualibus ut multum sunt: et febres longe
et vetris fluxus: et putredines: et epilepsia: et appoplexia: et squina-
tes. In siccis vero consumptiones: ptisis: et obtalmie: artetice: strangu-
rie: et dissinterie. 18.

Quoridiane vero constitutiones boreales corpora constitunt quide
fortiora: et bene mobilis: et bene colorata: et melius audientia fa-
ciunt: et ventres siccant: et oculos mordent: et circa thoracem dolores fa-
ciunt: et siquidem prius est dolendum magis dolet. 19.

Austrine vero corpora dissolunt et humectant: et capita et audit-
um: et ventres humectant. 20.

Secundum horam quidem veris et extreme estatis pueri et eorum
affines etatibus: et bene degunt et maxime sani sunt. Estate et au-
tumno usque ad aliud quidem senes. Reliquo vero autumno et hyeme
medij etate. 21.

Eritudines quedam oēs in omnibus horis sunt: quedam vero
maxime secundum quedam earum sunt et exacuuntur. 22.

Aere siquidem manie: et melancolie: et epilepsie: sanguinis fluxus:
squinantia: corize: branchi: tusses: lepre: lichineis: alphi: rubo-
res vlcerosi plurimi: pustule: et artetice. 23.

Estate vero quedam horum febres continue: et caupon: et tertiane plu-
tiones: et vomitus: et dyarie: et oculorum et aurium dolores: oris vlcera:
tiones: et pudendorum putredines: et dissidationes. 24.

Autumno vero et aestuorum multa et febres quartane: et errantes: et
splenes: et hydropes: et ptisis: et vlcerationes: et strangurie: et lien-
terie: et sciades: et squinantia: et anhelitus: et hyle: et epilepsie: et manie: et
melancolie. 25.

Hyeme pleurettide: periplemonie: corize: branchi: tusses: dolores
pectoris: laterum et lumborum: dolor capitis: vertigines et appoplexie. 26.

In etatibus vero talia accidunt. Pueris quidem et nouiter genitis vl-
cerationes oris: vomitus: tusses: faringes vmbilici: flegmones: vl-
giste: tumores: et aurium humiditates. 27.

Aum vero dentes producant: gingivarum puritus: febres: spasmi:
dyarie: et maxime quando producant caninos dentes: et pinguis-
simis puerorum et duos ventres habentibus. 28.

Senioribus vero factis perithymia spondilis secundum collum: intus im-
pulsiones: asinata: lithiasis: lumbici: rotundi: ascarides: acrocor-
dines: sathriasis: scrophule: et alie pustule. 29.

Senioribus vero et ad suuentutez accedentibus: et horum multa: et
febres diurne magis: et ex naribus sanguis fluxus. 30.

Liber aphorismorum

Pueris vero pueris passiones terminantur. hec quidem in quadraginta diebus: hec vero in septem mensibus: hec vero in septem annis: hec vero ad iuventutem accedunt. Quaecumque vero permanent pueris et non solvuntur circa iuventutem: aut seminis circa menstruorum eruptiones: veterascere consueverunt. 30.

Adolescentibus vero sanguinis sputa: pituita: febres acutae: epilepsiae: et aliae egritudines: et maxime praedictae. 31.

Altra vero hac etate asmata: pleuritides: periplemonia: litargiae: frenesia: caisson: dysuria dysuriae: colere: dissenteriae: licenteriae: et hemoroides. 32.

Senioribus dissimile: catarrhi cum tussi: stragurte: dissimile: articuloz dolores: nefreses: vertigines: appoplexie: cacexiae: puritas totius corporis: melancoliae: vigilie: ventris et narum humiditates: oculorum hebetudo: glaucomatae: et grauitas auditus.

Explicit Tertius liber aphorismorum.

Incipit liber Quartus aphorismorum.

Regnantes si conuenit purgare: a quarto mense usque ad septimum. Seniores vero has. Seniores vero et seniores vereri oportet. 2.

In farmacis talia ducere ex corpore qualia sponte venientia sunt vitia. Quae vero contraria venientia quiescere. 3.

Si qualia oportet purgari: purgantur: et confert: et bene ferunt. Contra- traria vero grauius. 4.

Purgare quidem estate superiora: hyeme vero inferiora. 5.

Sub cane: et ante canem: moleste sunt purgationes. 6.

Raciles et facile vomentes purgare superius: timentes hyemem. 7.

Difficile vero vomentes et medie carnosos inferius: timentes estatem. 8.

Perilicosos vero metuentes ad superiores farmacias. 9.

Melancolicis vero inferius eadem ratione vehementius contraria apponentes. 10.

Medicari in valde acutis si expedit eadem die: differre enim in talibus malum est. 11.

Quibuscumque torsiones: et circa umbilicum dolores et lumbos et dolor non solutus sit: neque farmacijs: neque aliter in hydropem siccam perficitur. 12.

Quartus

- Q**uibus ventres lienterici hyme: superius medicari malum. 13.
- H**eleboros his qui non facile sursum purgant: ante bibitionem oportet humectare corpora plurimo nutrimento: et requie. 14.
- Q**uam biberit quis eleborum: ad motiones quidem corpus magis oportet ducere. Ad somnos vero et imobilitates minus. Declarat autem nauigatio: quoniam motus corpora turbat. 15.
- Q**uam volueris magis ducere eleborum moue corpus. Cuius vero statuere: fac somnum et noli mouere. 16.
- N**eleborus periculosus est sanas carnes habentibus: spasmodum enim facit. 17.
- N**on febricitantibus existentibus si fiat fastidium et cordis morsus et tenebrositas oculorum et os amaricatum: sursum pharmacia indigere significat. 18.
- S**uperius dyaphragma dolores sursum pharmacia indigere significat: quicunque vero inferius: significant inferius. 19.
- Q**uicunque in pharmacia non siccant cum purgantur: non quiescant: donec sitiant. 20.
- N**on febricitantibus existentibus si fiat strophus: vel genuum grauitas et lumborum dolor: deorsum pharmacia indigere significat. 21.
- E**ssiones nigre vel quilibet sanguis sponte venientes: et cum febre et sine febre pessime. Et quantumque fuerint colores plures: magis malum. Cum pharmaco vero melius. Et quanto plures fuerint colores non malum. 22.
- E**ssitudinibus quibuscumque incipientibus: si fel nigrum: aut sursum aut deorsum exierit mortale. 23.
- Q**uibuscumque ex essitudinibus acutis: aut multi temporis: aut abortibus: aut aliter extenuatis: si fel nigrum exierit: aut qualis sanguis niger: sequenti die morientur. 24.
- O**stentia si a felle nigro inceperit mortale. 25.
- S**anguis sursum quidem qualiscumque malum: deorsum vero si niger exierit bonum. 26.
- N**igre egestionis si a dissenteria habito: ut intestinorum carnes egerantur mortale. 27.
- Q**uibuscumque in febribus sanguinis fuit multitudo: vnde cumque in resumptionibus ventres his humectantur. 28.
- Q**uibuscumque felle egestionis sunt: surditate superueniente quiescunt. Et quibuscumque surditas felleis egestionibus superuenientibus quiescunt. 29.
- Q**uibuscumque in febribus sextanis existentibus rigores sunt discreti sunt. 30.
- Q**uibuscumque exacerbationes sunt si qua hora febribus acceperit: in crassimum eadem hora incipiunt discreti. 31.
- T**orporales sunt: circa articulos et circa maxillas maxime. 32.

Liber aphorismorum

Quibuscuq; resurgentibus ex morbis si aliquid voluerit: tibi apo-
stases sunt: 33.

Sed si quis voluerit: aliquid ante egritudinem: illic confirmetur
tur egritudo. 34.

Sia febre habito tumore non existente in faucibus suffocatio re-
pente superuenerit mortale. 35.

S a febre habito collum cōuertatur vt vix possit deglutire: tumor non exsistente in collo: mortale. 36.

Rebucitanti si ceperint su dozes boni sunt tertiani: quintani: septem-
nari: qui nono die. x. 11. x. 14. x. 17. x. 20. x. 21. x. 24. x. 27. x. 30. x. 31.
x. 34. x. 37. x. 40. Isti eniz su dozes egritudines su dicant. Qui vo trañ
longitudinē egritudinis x quersionem. 37

Rigidæ sudores cum febre acuta quidem facti mortē significant.
Cum molliorū vero febre longitudinē egritudinis significāt. 38.

¶ Vbi in corpore sudor: ibi egitudinem narrat. 39.

Q ubi in corpore calidum vel frigidū: ibi egritudo regnat. 40.

Et ubi in toto corpore mutationes: et si corpus: aut infri-
gidatur: aut statim calidum fit: aut calor alter ex altero fit: significant lon-
gitudinem egritudinis.

Sidor multus ex somno sine aliqua manifesta causa factus significat quoniam corpus plurimo cibo vritur. Si vero cibū nō accipienti hoc fiat: significat quoniam indiget euacuatione. 42

Sidus multum frigidus vel calidus semper fluens: frigidus maior: calidus vero minor egritudine significat. 43

Ebraei quicunque non deficientes tertia die fortiores sunt periculo
Iose. Quicunque vero sic defecerint: significant quoniam non po-
risculoſe.

Q uibusque febres longe sunt: his dolores: & pustule fiunt in a
ticulis.

Quibusque ex febribus resurgentibus aut pustule aut dolores
sunt in articulis: hi amplioribus cibis utuntur. 46

S Frigor inciderit febre non deficiente: iam debili existente virtute mortale. 47

A Creationes si in febribus non deficientibus iuuide: vel sanguinee: et fetidae: et felles sunt: omnes male sunt. Egeste vero bene: bene sunt: et sine feces: et sine vias. Si vero non aliquid vtilium egrediat per hec loca: malum est.

Non deficientibus febribus: si quedam extra frigida fuerint: vero intus ardeant & sitim habeat: mortale.

In non deficientibus vero febribus: si labium: aut oculus: aut si periculum: aut nasus distorqueatur: aut non videatur: aut non audiat: iam debili existente corpore: quocumque horum fiat prope mors est.

Quartus

- Q**ui febre non deficiente diftina fupervenerit: & defipientia: mor-
tale eft. 51.
- I**n febribus apoftema non folutum ad palmas crifces: longitudine
egritudinis fignificat. 52.
- Q**uibuscuq; in febribus aut in alijs egritudinib; volutarie oculi
lachrymantur: nihil inconueniens. Quibuscuq; vero non fm vo-
luntatem inconueniens. 53.
- Q**uibus in dentibus in febribus limofitates fiunt: fortiores & diu-
turniores fiunt febres. 54.
- Q**uibus plerūq; tuffes ficce & modice prouocare in febrib; &, vten-
tibus: non valde fitientes fiunt. 55.
- I**n bubonibus febres facte omnes male: exceptis ephimeris. 56.
- H**ebecitanti fudo: fuperveniens non deficiente febre: malum: plon-
gatur enim morbus: & humorem plurimum fignificat. 57.
- H**afpafmo & tetano habito febris fuperveniens foluit egritudi-
nem. 58.
- H**aufone habito rigore fuperveniante folutio fit. 59.
- T**ertiana vero fi non iudicatur in feptem periodis: longiffima
erit. 60.
- Q**uibuscuq; aures in febribus furdefcunt: fanguis ex naribus
fluens: aut venter turbatur: foluit egritudinem. 61.
- Q**ue iudicantur in paribus diebus difcrita fiunt: & amica conuer-
fionis. 62.
- Q**uibuscuq; in febribus quotidie rigores fiunt: quotidie febres
folvuntur. 63.
- Q**uibuscuq; in febribus icteritia fupervenerit: ante feptimum
diem malum. 64.
- Q**uibuscuq; in febribus in .7. aut .9. aut .11. aut .14. die icteritia
fupervenerit: bonum fi non dextrum hypochondrium durum fiat.
fi vero fit: non bonum. 65.
- I**n febribus circa ventrem cauma forte & cordis morfus: malū. 66.
- I**n febribus ex fonnis timores aut fpafmi malum. 67.
- I**n febribus fpiritus offendens malū: fpafmū enim fignificat. 68.
- I**n febrib; acutis fpafmi: & circa vifcera dolores fortes malū. 69.
- Q**uibus vrine groffe: glofofe: pauce: non fine febribus multitu-
do veniens: ex his tenuis iuvat. maxime vero talia veniunt: quibus
ex principio aut celerius hypoftafes fiunt. 70.
- Q**uibus vrine in febribus turbate & puerfe velut fubiugaliunt:

Liber aphorismoꝝ

- his capitis dolores: aut adsunt: aut aderunt. 71.
Quibz in septima terminant: his nubem habet quarta dies vii,
 nam rubeam vel alia sm rationem. 72.
Quibz urine limpidæ aut albe male: maxime si in freneticis ap-
 pareant. 73.
Quibz hypochondria suspensa sunt & subugientia lumbi dolore
 supueniēte: ventres his humectant: si nō ventositates erupant:
 aut vine multitudo supueniat: in febribus vero fiunt hec. 74.
Quibz spes ad articulos apostema conuertitur et ab apostema:
 te: vrina grossa & multa & alba facta velut in laboriosis febribus.
 Et maxime si quartanis quibusdā incipit fieri. Si vero sanguis ex na-
 ribus fluat valde & celeriter soluitur. 75.
Si sanguinem: aut pus minxerit: renum aut vesice vlcerationem
 significat. 76.
Quibz in vrina grossa: quasi carnum frusta: vel sicut pilæ
 sunt: his de renibus exeunt. 77.
Quibz in vrina pingui existente sursura minguntur: his vesica
 stabit. 78.
Quibz sanguinem sponte mingunt: his de renibus vena ru-
 pturam significat. 79.
Quibz in vrinis arenosa substantia sedimina: his vesica aut
 arenes: lithiasim habent. 80.
Si sanguinem mingunt: aut trumbos & strangurias habent: & do-
 lor incidit in pectinem: & sub ventre: & perithoneon circa vesicā:
 dolorem significat. 81.
Si sanguinem aut pus mingūt: aut squamas: & odor grauis: vesice
 vlcerationem significat. 82.
Quibz in vinali via pustule nascuntur: sanse facta & erupta so-
 lutio fit morbi. 83.
Urina multa facta noctu: modicum secessum significat: & econ-
 uerso.

Explicit liber Quartus.

Incipit Quintus liber aphorismo- rum domini Hypocratis.

Passus ex eleboze mortale.

In vulnere spasmus superueniens mortale.

Sanguine multo fluente: spasmus innatus aut sin-
 gultus malum.

2.

3.

4.

Quintus

- S**pasms innatus & singultus post nimiam inantionē malū .5.
- I**nmoderata purgatiōe spasmus aut singultus inatus: malū. 6.
- S**inebriatus aliquis repente sine voce fiat: spasmo innato moritur: si nō febris acceperit eum: aut ante horam sin quam crapule soluantur locutus fuerit. 7.
- Q**uicunq; a tetano apprehenduntur: in quattuor diebus moriuntur. Si vero hos effugerint: salui fiunt. 8.
- E**pilepsie qbus ante iuuentutē nascunt mutatiōē habent: qbus vero post vigesimūquintū annū cōmoriūtur vtpurimū. 9.
- Q**uicunq; pleuretici facti in. 14. diebus non purgantur: hī in empyema prima transeunt. 10.
- P**neumonia fit maxime in etatibus a. 18. annis vsq; ad. 25. annū. 11.
- Q**uicunq; squinantiam effugiunt: & ad pulmonem cōuertit: in septē dieb; moriunt. Si vero hos effugerint: empyema fiūt. 12.
- Q**uia pnsi molestantur si sputum qualecunq; expuunt graue fetet sup carbones effusus & capilli a capite defluunt: mortale. 13.
- Q**uibuscunq; pnsis capilli defluunt: dyaria superueniēte: moriuntur. 14.
- Q**uicunq; sanguinem spumosum expuūt: hīs ex pulmone eductio fit. 15.
- P**neumonia habito dyaria superueniente mortale. 16.
- Q**uicunq; ex pleuretide empyema fiunt: si purgentur in. 40. diebus a qua die ruptura fit gescunt. si vero nō: in pnsim trāseunt. 17.
- Q**uod aliud nocet hoc frequenter vtentibus. carniū effeminatio, nem facit: neruoz incōstinentia: mentis stupor: fluxum sanguinis: & defectiones spiritus: quibusdam vero & mors sequitur. 18.
- R**igidū vō spasmos & tetanos & nigrores & febriū rigores. 19.
- R**igidum inimicum neruis ossibus dentibus cerebro spinali medulle. Calidum vero vtile & amicum. 20.
- Q**uicunq; in frigidata sunt: recalcere oportet: exceptis quibus cunq; sanguinem manare futurum est. 21.
- C**eribus frigidū mordax: cutē indurat: dolorē sine sanie facit: nigrores: rigores: spasmos: tetanos: & febres. 22.
- E**t autē vbi in tetano sine vulnere iuvene bñ carnosio estate media aque frigide multa infusio: caloris reuocationem facit: calor vero hīc liberat. 23.
- Q**uod aliud saniem faciens in omni vulnere maximū signū ad certitudinem: cutem mollit & attenuat sine dolore: rigoz tetanoz & spasmoz mitigatorū est. Eoz vero que i capite sunt soluit grauedinē.

Liber aphorismorum

Plurimum confert ossium fracturis: magis vero venuclatis. Hoz autē maxie in capite vulnera hñtib⁹: et quecūq; a frigiditate oriunt⁹: aut vulnerantur: et herpetis vulneribus comedētib⁹: ano pudendo: vesice: et matrici. Calidum quidem determinans et amicum. Frigidum vero contrarium: et occidens. 24.

In his vero oportet frigidum vti vnde sanguis fluere futurus est: non super loca sed circa ea. Et quecūq; flegmones: aut inflammationes in rubeum aut subsanguineum colorem sunt tendentes ex recenti sanguine: quā veterata denigrat: et iuuat herisipilam non vulneratā: quoniam vulnerate nocet. 25.

Rigida velut nix vel cristallus pectoris inimica: tussis commouet: et catarrhos. 26.

In articulis dolores et tumores sine vlceratione: podagram et spasmodum: et hoz plurima frigida aqua infusa refrigerat et attenuat et dolorem soluit. Stupor enim mediocris dolorem minuit. 27.

Aqua que cito calefit et cito in frigiditatem: leuissima est. 28.

Quibuscūq; bibere desiderium est noctu valde sitientibus: si sup dormierint bonum. 29.

Multib⁹ educit calefactio ex aromatibus. Multoties vero et ad alia utilis esset: si nō grauedinem capitis faceret. 30.

Mulier in vtero habens flebothomata abortum facit: sed magis cuius maior est fetus. 31.

Mulier in vtero habenti ab aliqua acutarum egritudine accipi mortale. 32.

Mulier sanguinem vomenti menstruis superuententibus solutio fit. 33.

Mulier menstruis deficientibus sanguinem ex naribus fluere bonum est. 34.

Mulier in vtero habenti: si venter multum fluat: periculum est abortiendi. 35.

Mulier que a matrice molestatur: aut difficulter generanti: sterilitas superuentens bonum. 36.

Mulier menstrua habenti sine colore proprio et non semper facta: purgatione indigere significat. 37.

Mulier in vtero habenti: si subito mamille graciles fiant: abortus. 38.

Mulier in vtero habenti: si altera mamilla gracilis fiat: geminos habenti: alterum abortit. Et si quidem dextra gracilis fiat masculum. si vero sinistra: feminam. 39.

Similiter que neq; pregnant neq; genuerunt lac habet: putus mensura defecerunt. 40.

Mulieribus quibus ad mamillas sanguis conuertitur: maniam significat. 41.

Quintus

- M**ulier si vis scire si pcept: melliceratū qñ dormitura ē da bibere
et: et si qdē torhōes habuerit circa vētrē pcept: si vō si: minie. 42.
- M**ulier siquidem masculinum concept: bene colorata est. si vero fe-
minam: discolorata. 43.
- S**i mulieri pregnantī herisipila sit in matrice: mortale. 44.
- Q**ue preter naturam tenues existentes pcept sunt: abortiunt anteq̃
groskescant. 45.
- Q**uecūq; corpora moderate hñtes abortiūt scdo mēse: aut tertio: sine
omni occasiōe manifesta: his quorūlīdones mucilaginis plent
sunt: et nō possunt p̃ grauedine tenere fetum: sed abumpunt. 46.
- Q**uecūq; existētes p̃ter naturā crasse nō pceptit: his pinguedo os
matricis obturat: et pilusq; extenuent non pceptiūt. 47.
- S**i matrix in vertebro posita fecerit saniem: necesse est commotum
heri. 48.
- H**ætus maris qdē in dextris: femine vero in sinistris magis. 49.
- H**æ matricis precipitationes obtalmicum apponens apprehēde
os et nares. 50.
- M**ulier in vtero hñti tenasmon inatus abortire facit. 51.
- M**ulieris menstrua si velis retinere: siccā matorem mammillas
appone. 52.
- Q**uecūq; in vtero hñt: his pcluditur os matricis. 53.
- M**ulier in vtero hñti lac ex māmillis multū fluēs: fetū significat
debile. Si vero vbera dura fuerint sanū fetū significat. 54.
- Q**uecūq; corrupte sunt fetus: his vbera gracilia sūt. Si vō rur-
sus dura sūt. Et si dolor ē in vberib; aut i vteb; aut in genib;
aut in oculis non corumpuntur. 55.
- Q**uibuscūq; os matricis durus est: his necesse est os matricū con-
cludi. 56.
- Q**uecūq; in vtero habentes a febribus accipiunt: et fortiter cale-
faciuntur sine occasione manifesta: generant periculose et diffi-
culter: aut abortiunt periclitantes. 57.
- I**n fluxu muliebri spasmus et animi defectio si superueniat: ma-
lum. 58.
- M**enstruis plurimis euentibus: accidunt egritudines: et non
venientibus a matrice: accidunt egritudines. 59.
- I**n ano flegmones patienti: et matrice flegmonē habente: strangu-
ria supuenit. In epate vero flegmones patienti: singultus supue-
nit. Et in renibus habētibus sanie: straguria accidit. 60.
- M**ulier si non conceperit: velis autem scire si conceperit: contegēs
vestimentis suffumiga deorsum: et siquidēz transire videas odo:

Liber apborismoꝝ

p corpus ad os ⁊ nares: cognosce qm̄ ea nō pp se non generat. 61.

Mulier in vtero habenti si purgationes exeunt: impossibile est se-
tum sanum esse. 62.

Si mulieri purgationes non exeunt: neq; febre: neq; rigore superue-
niente: angustie vero: abominatio: defectio: an(m) ei acciderit:
reputa hanc in vtero habere. 63.

Quecunq; frigidas ⁊ densas matrices habent: non concipiēt. Et
quecunq; humiditas habent matrices non concipiunt: extinguit
enim in eis semen. Et quecunq; siccitas ⁊ magis ardentis: nō concipiūt:
indigentia enim nutrimenti corrumpitur semen. Et quecunq; ex vtrisq;
q; temperiem habēt moderate sunt huiusmodi generantes: anxietas
tes: abominatio. 64.

Similiter ⁊ in maribus: aut enim propter raritatem corporis spiritus
extra fertur ut non incidat semen: aut propter debilitatem hu-
midum diffundit extra: aut propter frigidum nō calefit ita ut congreget
ad hūc locū: aut propter caliditatem ipsum hoc fit. 65.

Lac dare caput dolentibus malum est. Malum vero ⁊ febricitan-
tibus: ⁊ quibuscunq; hypochondria suspensa rugiunt: ⁊ siticulo-
sis. Malū vero quibus fellei secessus: ⁊ in acutis febribus: ⁊ in quibus
sanguinis multa egestio facta est. Conuenit vero prificis non valde fe-
bricitantibus. Dare vero ⁊ in febribus longis nullo predictoꝝ signo-
rum p̄sente: ⁊ extra rationē tabefactis. 66.

Quibus tumores in vulneribus apparēt non valde spasman-
tibus: neq; infantiunt. His vero non apparentibus repente: quibus
quidem retro spasmi ⁊ tetani fiant. Quibus vero in priori parte: ma-
nia ⁊ dolor lateris acutus: aut empyema: aut dissinteria si rubei sunt
tumores. 67.

Si in vulneribus malis ⁊ fortibus existentibus tumor non appa-
reat: magnū malū: laxa bona: cruda mala. 68.

Posteriora capitis dolētia: in fronte recta vena incisa sanat. 69.

Rigores mulieribus incipiunt ex lumbis magis: ⁊ per dorsum ad
caput: ⁊ viris retro magis q̄ in priori parte corporis: velut cubito
runt: coxarum: ⁊ propter cutem raram: declarat vero pilus. 70.

Quartanis habiti non valde a spasmis apprehendunt. si vero
apprehendunt prius ⁊ superueniat quartana: solvunt. 71.

Quibus circumtendit cutis dura ⁊ sicca sine sudore finient. Qui-
bus vero laxa ⁊ rara cum sudore finient. 72.

Lenterici non valde sunt inflati. 73.

Explicit liber Quintus.

Incipit liber Sextus aphorismorum.

Si diuturnia henteris extrema superueniens prius non
existens bonum signum.

Quibus nares humide naturaliter: et semel humidum:
cito infirmantur. Quibus vero per trita salubius. 2.

Si diuturnis dissinteris abstinentia malum: et cum se
bre prius. 3.

Interfluencia ulcera male consuetudinis: malum. 4.

Dolores in lateribus et pectoribus: et in alijs corporis partibus: si
multum differunt ad discernendum: mali sunt. 5.

Erethici et circa vesicam dolores: laboriose sanant in senibus. 6.

Dolores et tumores sine ventrem existentes: superiores quidem se
uiores: inferiores fortiores. 7.

Pydropicis que vulnera in corpore nascuntur: non facile sanan
tur. 8.

Alte pustule non valde puriginose sunt. 9.

Alut dolent vel circumdolenti: sanies aut aqua aut sanguis defluens
sin aures et nares soluit egritudines. 10.

Elancolictis et freneticis emoroides inhare bonum. 11.

Emoroides sanant antiquas si non vna fuerit relicta: periculum
est fieri hydropem aut primum: aut maniam. 12.

Singultu habito sternutatio superueniens soluit egritudi
nem. 13.

Bydropem habito sine venas in ventrem aqua fluente solutio
fit. 14.

Dyaria habito diuturna spontaneus vomitus superueniens
soluit egritudinem. 15.

Pleuretidem habito et periplemonia dyaria superueniens: ma
lum. 16.

Si oculis patientem dyaria accipit: bonum. 17.

Esicam incisam: aut cerebrum: aut cor: aut diafragma: aut epas
tales. 18.

aut ventres: aut renes: aut intestinorum aliquid gracilium: mor
tale. 19.

Quando incisum fuerit os: aut cartilago: aut nervus: aut maxille
renues: aut preputium: neque crescit: neque coagulatur. 20.

Si in ventrem sanguis fluat preter naturam: necesse est in sanis con
uertere. 21.

Liber aphorismorum

- M** An facta emoroidibus aut varicibus innatis: manse solu- 22
tio fit.
- Q** Uibuscunq; dolores a dorso in cubitos transeunt: flebotomia 23
solut.
- S** Trismus & pusillanimitas multum habeat tempus: habetis meli- 24
colicum perficit.
- I** Ntestinorum si incidatur aliquod gracilium: non conglutina- 25
tur.
- H** Erisipilam extrinsecus facta: intus couerti non bonu: intrinse- 26
cus vero extra: bonum.
- Q** Uibuscunq; in causone tremores fiunt: alienatio soluit. 27
- Q** Uicunq; empici aut hydropici videntur: aut incidunt: his efflu- 28
re sanie: aut aqua multa & repete: oino pereunt.
- Q** Uichii non podragizant: neq; calui fiunt. 29
- A** Uter non podragizat: si mēstrua non desecerunt in ea. 30
- M** Uter non podragizat ante affrodissiam. 31
- P** Olores oculorum meri potio aut lauacru aut pyrria aut fleboto- 32
mia aut farmacia soluit.
- T** Rauli a dyaria maxime captuntur longa. 33
- H** Eide ructuantes non valde pleuretici fiut. 34
- Q** Uicunq; calui fiunt: his varices nō nascunt magne. Quibuscu- 35
q; vero inascunt: rursus capillati fiunt.
- H** ydropicis tussis superueniens malum. Preexistens vero sine 36
malo.
- T** hūriam flebotomia soluit: incidere vero venamque intus in 37
tralo est.
- S** Quinante habito tumorem fieri in gutture bonum. Extra enim 38
conuertitur in morbus.
- Q** Uibuscunq; absconditi cācri fiunt: nō curare melius est. Curati 39
enim pereunt citi. Nō curati multu tps phicunt.
- S** Pasmus fit ex plenitudine aut euacuatiōe. Ita singultus. 40
- Q** Uibuscunq; dolor circa hypochondria sine flegmone: his superueni- 41
ens febris soluit dolorem.
- Q** Uibuscunq; sanies facta in corpore non manifestat: his propter 42
spissitudinē sanies aut loci grossitiē non manifestat.
- I** Ctericis si epas durum fiat: malum. 43

Sextus

- Q**Uicunq; spleneticus a dissinteria capiuntur: his superueniente longa dissinteria hydrops nascitur aut lenteria: et pereunt. 44.
- Q**Uibuscunq; ex stranguria ileos innascitur: hi in septem diebus pereunt: si non febre superueniente multa vasa fluxerit. 45.
- Q**Uulnera quaecunq; annua fuerint vel longius tempus habent: os necesse est emitti: et cicatrices fieri concauas. 46.
- Q**Uibuscunq; gibbi ex asmate fiunt aut tussi: ante iuuentutem pereunt. 47.
- Q**Uibuscunq; flebotomia aut farmacia confert: hos vere flebotomia mare aut farmaciam dare conuenit. 48.
- S**pleneticus superueniens dissinteria: bonum. 49.
- Q**Uibuscunq; tumores podagrici fiunt: in quadraginta diebus deseruescentes residet. 50.
- Q**Uibuscunq; cerebrum sursum concutitur: necesse est febre et sellis vomitum superuenire. 51.
- Q**Uibuscunq; sanis dolores repente fiunt in capite: et continuo sine voce fiunt et stertunt: pereunt in septem diebus: si non eos accipiat febris. 52.
- A**tendere oportet et iudicium oculorum in somno. Si enim quando albi appareat commissis palpebris: non ex dyaria existente aut farmacie portione malum signum: et mortale valde. 53.
- O**Esipientie cum risu quidam facie securiores. Cum tristitia vero moleste. 54.
- I**n acutis passionibus cum febre luctuosa suspiria malum. 55.
- P**odagrica et manica vere et autumno mouetur ut in pluribus. 56.
- I**n melacolicis egritudinibus periculose eruptiones: aut apoplexiam: aut epilepsiam: aut spasimum: aut cecitatem: aut maniam significant. 57.
- A**popletici maxime fiunt etatibus a quadraginta annis usque ad sexaginta vel septuaginta. 58.
- S**omentum eruperit necesse est putrefieri. 59.
- Q**Uibuscunq; a sciatica molestatis vertebrum resilit foras et cursus incidat in locum suum: his mucilagines facite sunt. 60.
- Q**Uibuscunq; a sciatica molestatis vertebrum resilit foras: his testes desecti crura et claudicant si non vrantur.

¶ Explicit liber Sextus.

Liber aphorismorū

Incipit Septimus liber aphorif.

M acutis morbis frigiditas extremitatū maluz. In osse
egrotanti caro liuida malum. 2.

I n vomitu singultus et oculi rubei malum. 3.

I n sudore rigor malum. 4.

I n mania dissinteria aut hydrops aut extasis bonum. 5.

I n egritudine diuturna: abstinentia et egestiones colerice malū. 6.

A x multa potatione rigor et desipientia malum. 7.

A x apostematibus intus ruptura: dissolutio: vomitus: et defectio ani
mi fit. 8.

I n sanguinis fluxu desipientia aut spasmus: malum. 9.

I n hyleon vomitus: singultus: spasmus: et desipientia: malum. 10.

I n pleureti de periplemonia malum. 11.

I n periplemonia frenesis malum. 12.

I n vulneribus fortibus: spasmus: aut tetanus: malum. 13.

I n percussione in capite stupor aut desipientia malum. 14.

I n sanguinis sputo: saniei sputum malum. 15.

I n saniei sputo ptisis: et fluxus: malum. ubi vero salua tenetur:
moriuntur. 16.

I n flegmone epatis singultus: malum. 17.

I n vigilia spasmus aut desipientia malum. 18.

I n ossis denudatione herisipila: malum. 19.

I n herisipila putredo aut sanies: malum. 20.

I n litargico tremor malum. 21.

I n forti pulsu in vulneribus emorofagia malum. 22.

Septimus

- I**n dolore dsuturno circa ventrem sanies malum. 23.
- I**n colerico secessu dissinteria malum. 24.
- I**n ossis fractura desipientia si in vacuū acceperit malum. 25.
- I**n farmacie potione spasmus mortalis. 26.
- I**n dolore fontis circa vētres frigiditas extremitatū malū. 27.
- I**n vtero habenti tenasmus superueniens abortit. 28.
- Q**uibuscumq; os aut cartilago incisum fuerit in corpore non
augetur. 29.
- S**i ab albo flegmate habito dyaria superuenerit fortis solus egri-
tudinem. 30.
- Q**uibuscumq; spumose egestionis in dyaria: his a capite flegma
defluit. 31.
- Q**uibuscumq; in febribus in vrinis crinoides hypostases fiunt: lō-
gam egritudinem significat. 32.
- Q**uibuscumq; colerice hypostases fiunt: superius vero tenues: acu-
tam egritudinem significat. 33.
- Q**uibuscumq; vrine distantes fiunt: his in corpore turbatio fit
fortis. 34.
- Q**uibuscumq; in vrinis ampulle supernatant: nefreticam signifi-
cant: & longam egritudinem fore. 35.
- Q**uibuscumq; pinguis hypostasis & conglobata: his nefreticaz &
acutam egritudinem fore. 36.
- Q**uibuscumq; nefreticis existentibus predicta signa accidūt: & do-
lores acuti circa musculos spinales fiunt: siquidem circa extrin-
secos locos fuerint: apostema futurum expecta extrinsecus. Si vero
dolores magis circa interiores locos: apostema futurum expecta ma-
gis intrus. 37.
- Q**uicunq; sanguinem vomunt: siquidem sine febribus salubre. Cu-
ratur vero stipticis: & infrigidantibus. Si vero ex febre: perni-
ciosum est. 38.
- Q**uicunq; in superiori ventre: in saniem conuertuntur in viginti
diebus. 39.
- S**i sanguinem & trumbos mingit: & stranguriam habet: & dolor in
cauitate in peritoneon: & sub ventrem & pectinem: ea que circa vesi-
cam sunt egrotare significat. 40.
- S**i lingua intemperata repente fiat: aut apoplecticum aliquid cor-
poris: vel melancolicum huiusmodi efficit. 41.
- S**i super purgato seniori singultus superueniat: non bonus. 42.

Aphorismoz

- S**i febris non a colera habeatur: aqua multa calida infusa a capite solutio fit febris. 43.
- M**ulter utrasque dexteras habens non fit. 44.
- Q**uicunque empiet vruntur aut inciduntur: si quidem sanies pura fluxerit et alba euadunt. Si vero crenulata et male olea pereunt. 45.
- Q**uicunque in epate propter sansem vruntur: si quidem sanies pura fluxerit et alba euadunt. In tunica enim illius sanies est. Si vero velut amurca fluxerit pereunt. 46.
- O**culorum dolores: meri potio: et lauacrum: et flebotomia soluit. 47.
- R**hydropicus si tussim habeat: desperatus fit. 48.
- S**tranguria et dysuria vini potio et flebotomia soluit. Incidere vero venam que intus in talo est: bonum. 49.
- S**cinante habito tumor et rubor in pectore superueniens: bonum. 50.
- S**foras enim conuertitur egritudo. 50.
- Q**uicunque spachilon in cerebro partuntur: in tribus diebus pereunt. Si vero hos effugerint: sani sunt. 51.
- S**ternutatio fit a capite ex cerebro calefacto et humectato: quod est in capite vacuo: aere descendente in illud vacuum et faciente sonitum: quoniam exitus est ei per angustum. 52.
- Q**uicunque circa epas dolent: his febris superueniens: soluit egritudinem. 53.
- Q**uibuscumque conuenit sanguinem auferre ex venis: hos oportet flebotomare in vere. 54.
- Q**uibuscumque inter renes et ventrem flegma coele dicitur et dolorem prestat non habens exitum in neutrum ventrum: his sine venas in vesicam conuerso flegmate solutio fit morbi. 55.
- Q**uibuscumque epas aqua impletum in omentum eruperit: his aqua venter impletur et moriuntur. 56.
- H**icces: oscitationes: rigores: vinum mensurate bibitus soluit egritudinem. 57.
- Q**uibuscumque cerebrum motum fuerit ab aliqua actione: necesse fieri sine voce statim. 58.
- Q**uibuscumque humiditas carnes habentibus: fame adhibere conuenit: fames enim desiccet corpora. 59.
- S**i a febre habito: tumor non existente in collo suffocatio repetere in nascitur ut deglutire non possit: mortale. 60.
- S**i a febre habito torqueat collum ut deglutire non possit et transglutendo angustietur sine tumore manifesto: mortale. 61.
- S**i a febre habito: tumor non existente in faucibus suffocatio repente venerit mortale. Si a febre habito collum conuertatur ita ut deglutire possit: tumor non existente in collo: mortale. 62.
- S**idore multo frigido calido superfluente: oportet mittere humiditatem a corporibus fortibus superius: debilibus vero inferius. 63.

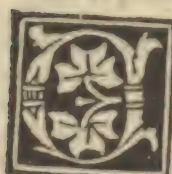

Nova traductio

Rebres quicunq; non deficiētes tertia die sunt fortiores et periculose.
Quecunq; hoc sic decreuerint: significat quoniam non periculose. 64.
Quibus febres longe: his pustule diuturne: aut in articulis do-
 res sunt. 65.
Quibuscunq; ex febribus aut pustule diuturne: aut in articulis do-
 lores fuerint: hi amplioribus cibis utuntur. 66.
Quibus quem accipiunt febres: istantes sanis est virtus: infirmis ve-
 ro moribus. 67.
Premissis aliquibus exeuntibus non motis: sed quasi rasura in-
 testini supernatauerit parua: paruus est morbus. Si multa: mul-
 tus. Horum vero multa necessaria est ventris solutio. Si vero venter non
 mūdificabitur: sed potius iuscula dabuntur: quanto magis dabis: tā-
 to magis plus peiorabitur.

Explicitunt aphorismi Hippocratis secundum veterem translationem.

Incipit liber aphorismorum domini
 Hippocratis a domino Theodoro Gaza me-
 dico e greco in latinum de nouo translatorum

Ita breuis. Ars longa. Occasio preceps. Experimentum
 fallax. Iudiciū difficile est. Nec solū seipsius officio fun-
 gere exhibere oportet: sed et egrū: et afflicto: et exteriora. 2.
In perturbationibus ventris et vomitibus spontiuis: si
 tale purgat quale purgari oportet: res bene cedit: et facili-
 ter fertur. Sin minus: contra. Simili modo perceptaculorum in-
 nitio si fiat qualis fieri oportet: res bene cedit et facili-
 ter fertur. Sin minus: contra. Igitur et tempus et terra et etas et genera morborum in quibus oportet nec
 ne conspiciantur officium est. 3.

Athletarum admodum boni tuti non sunt si ad summum deue-
 nerint. Non enim in eodem subsistere possunt aut gescere. Quod si
 non quiescunt nihil proficere in melius possunt. Restat igitur his de causis
 ut in deterius labantur. Quāobrem solvere habitum expedit sine mora: ut
 de nouo refici corpus incipiat. Nec idcirco compressiones in extremis du-
 cende sunt. Haud enim tutum hoc est: sed pro eius qui conigitur natu-
 ra ducendum: ut tolleretur. Omnino euacuationes in extremum dedu-
 cit cum periculo sunt. Rursusque recreationes extreme ad periculum
 agunt. 4.

Tenuis exquisitaque victus ratio in affectibus tum diuturnis om-
 nibus: tum etiam acutis quibus non competit: grauis molestia
 est. Itemque victus qui extremum tenuitatis deuenit: grauis est. Nam satietas

Liber aphorismorum

quoque in extremum acta molesta est.

In tenui victus ratione egri peccant: quo fit ut maiore afficiantur detrimento: quicquid enim constituitur grauius obuenit quam in aliis quantulum plenior. His igitur et sanis tuta non est illa admodum tenuis diligens exquisitaque ratio victus ob eam rem quod difficilius erroris qui constituitur ferunt. Ita fit ut tenuis et diligens victus periculosior maxima ex parte sit eo qui paulo plenior precipiatur.

Summis morbis summa diligentissime remedia adhibenda sunt. **U**bi morbus pacatus est: statim et labores summi fatigant et tenuissimum victu uti necesse est. Ubi non ita est: sed plenius agere licet. Tantum indulgendum est cibo quanto morbus ipse sit summo leuior.

Quam vero morbus consistit suo vigore: tunc tenuissimo victu uti necesse est.

Diligendum etiam est an eger possit eo victu quem preceperis durare ad persistendi vigorem usque egrotationis: et ille ut potius deficiat: nec durare possit ea ipsa victus ratione: an morbus ante deficiat atque hebetescat.

Quibus igitur consistentia iuxta est: his tenuis victus iuxta precipiendus est. Quibus autem consistendi vigor: postea futurus est: his in corpore vigore et paulo ante cibo subtrahendum est. Tempore vero superiore uberius agendum est ut eger sufficiat.

In accessionibus abstinendum est. assumere enim cibum nocuum est. et quibus per circuitum ventunt accessiones: his in ipsa accessione abstinendum est.

Accessiones vero conditionesque iudicantur a morbis et anni temporibus atque etiam circuituum successus incrementis: siue quot die: siue vno interposito die: siue etiam per intervalla ampliora eveniunt: necnon ex his que superveniunt iudicium accipi potest. Verbigra in morbo costali si creatio purulenta statim inter initia extitit: breuem egritudinem fore ostendit. Sin postea puruit: longas. Quinetiam urinas aluius: sudor: morbos aut difficile aut facile aut nullo pacto iudicari finis sue posse: aut breues: aut longos fore significabunt.

Senes facillime ieiunium tollerant: mox qui firma etate sunt: minus adolescentes: omnium minime pueri: eorumque ipsorum qui antimo sunt propensiores.

Qui crescunt plurimum caloris innati obtinent: itaque plurimo cibo indigent: alioquin corpus assumitur. Sensibus vero parum caloris inest: et ob eam rem paucis egent somnibus quippe qui a multis oppressi extinguantur: hinc etiam febres non eque acute sensibus accedunt: corpus enim eorum frigidum est.

Entres hyeme et vere natura calidissimi sunt et somni longissimi. Itaque per ea tempora cibi dari copiosius debent. Caloris enim natius copia magna inest: ut cibis proinde plenior requiratur. Argu- mento etates sunt et athlete.

Secundus

Quotus omnis febricitantibus humidus proficit: sed precipue pueris: et his qui ita vivere consueverunt. 17.

Quibusnam semel aut bis assumendum sit: et plura ne: an pauciora: particulatim animaduertendum. Tempore etiam etati et consuetudini impartiendum aliquid est. 18.

Quibus estate et autumno difficillime ferunt: hyeme facillime: mox vere. 19.

Qui per circuitus accessionum exacuunt: his nihil est dandum nec assu- mere quicquid cogendum: sed a dietis subtrahendum est an iudicandum. 20.

Quibus iudicant aut iudicata sunt integre: non mouere neque nouare vel medicamentis: vel alijs incitamentis: sed sinere debes. 21.

Quibus euacuanda sunt eo duci debent qua maxime natura commo- de tendit. 22.

Quibus octa euacuare mouereque non cruda oportet nec in principio nisi turgent. Sed magna ex parte non turgent. 23.

Omnibus electiones non copia estimande sunt: sed eo quod talia deiciunt: quia deieci oportet et facile eger fert. Atque ubi ad anime defectum usque ducendum est: ita agendum modo eger durare possit. 24.

In affectibus acutis raro et inter initia utendum medicamento euacuatorio est: idque adhibito diligenter examinare faciendum est. 25.

Si quale purgari oportet tale purgatur: prodest et facile fertur. Si contra difficulter. 26.

Incipit liber Secundus aphorismorum domini Hippocratis a domino Theodoro Gaza medico e greco in latinum nuper transductorum.

Min quoque morbo somnus laborem affert letalis est. Et si iuuat letalis non est. 2.

Si somnus delirium tollit bene est. 3.

Somnus aut vigilia si alterutrum modum excesserit: male est. 4.

Non satietas non fames non aliud quicquid bonum est quod naturam excedit. 5.

Affirudines sponte euenientes morbos pronunciant. 6.

Quicunque parte corporis aliqua laborantes laboris ipsius magna ex parte non sentiunt. his mens egrotat. 7.

Liber aphorismorum

- Q**ue longo tempore spacio extenuat: lente reficienda sunt. Que
breui breuiter. 8.
- S**iquis a morbo cibum assumens non conoboratur: plus cibi quam sa-
tis sit assumi significatur. Est vero si non assumet ita euenit: eua-
cuatione opus esse sciendum est. 9.
- O**ripora quacumque purgare libuerit: fluida eo facies. 10.
- O**ripora impura quo magis nutritis: eo magis offendis. 11.
- P**otu quam cibo expleri facilius est. 12.
- Q**ue per morbos relinquunt ab iudicatione faciunt recidua. 13.
- Q**uibus iudicatio instat: his nox difficilis est que accessione prece-
dit: subsequens autem nox facilior: magna ex parte accidere solet. 14.
- I**n profluuiis alui mutationes detectionum tuuant nisi in praua
mutentur. 15.
- T**ibi fauces egrotant aut tubercula in corpore oriantur excretio-
nes considerande sunt. nam si biliose sunt corpus egrotat. si simi-
les sanis corpus alere tutum est. 16.
- B**i fames est: laborandum non est. 17.
- B**i plus cibi preter naturam ingestum est: morbum id facit: patet
hoc ex ipsa curandi ratione. 18.
- E**orum que vniuersim atque celeriter alunt: excretionem quoque ce-
lester huius. 19.
- M**orbos acutorum predicationes non ad modum tute sunt neque
mortis neque salutis. 20.
- Q**uibus iuuenibus adhuc aluus humida est: his senescentibus sic
catur. Contra quibus iuuenibus adhuc aluus sicca est: his senes-
centibus humectatur. 21.
- A**mez vini potio soluta. 22.
- Q**uicunque morbi ex repletionem fiunt: euacuatione curantur. Quicun-
que euacuatione: repletionem. Eodemque modo ceterorum contra-
ria remedio sunt. 23.
- M**orbi acuti intra quartum decimum diem iudicari solent. 24.
- O**cto quartus septimi index est. Octauus principium alterius se-
ptennarij exorditur. Undecimus etiam considerandus est. Quar-
tus enim secundum septennarij est. Item decimus septimus considerandus
est. Quartus enim a quarto decimo et septimus ab undecimo est. 25.
- Q**uartane estive breues magna ex parte sunt. Autumnales longe
presertim que hyemes attigerint. 26.
- E**briem conuulsioni superuenire melius est quam conuulsionem se-
bre. 27.
- I**taque non ex ratione leuant confidendum non est: nec pre me-
ritu omittendum. Soluere ea que preter rationem incidunt mala.

Secundus

Hec enim magna ex parte infirma sunt nec perseverare aut immorari
diutius solent.

Educitanti non admodum leuiter & per summam corporis for-
mam si corpus perstat nec vullo modo collabatur aut contra si ma-
gis consumitur & raro postulat: vitiosum est. alterum enim longitu-
dinem morbi: alterum imbecillitatem significat.

Quam morbi incipiunt: si quid mouendum est moue. Cum consistit
& viget: quiescere melius est.

Omnia cum incipiunt & fiunt: leuiores sunt. Cum consistunt gra-
uiores.

Sicut ab egrotatione bene assumens cibum corpus nihilo proficit:
signum est vitiosum.

Omnēs fere qui sese male habent principio bene assumentes cibū
nec quicquam proficientes: in fine inedia exigunt. At vero qui
principio vehementer inedia exigentes postea bene assumunt: hi me-
lius euadunt.

In quousque morbo mente constare & cibum appetere bono est: con-
trarium vero vitio datur.

Per morbos minus hi periclitantur quorum nature morbus con-
uenit: aut etati: aut habitui: aut tempori: & quibus non conuenit
aliqua ex his ratione.

In quousque egritudine partem vmbilici & inum ventrem esse ple-
niorem: melius est admodum extenuari: atque tabescere vitiosum
est. Ad inferas etiam purgationes hoc idem tutum non est.

Qui salubri corpore sunt: celeriter per euacuationes oppressi dissol-
uuntur: atque etiam qui prauo cibo vtuntur.

Qui corpore bene constant: difficulter ad usum veniunt medica-
mento:um.

Potus & cibus paulo deteriori modo suauior sit & qui melior: sed
in suauior anteposendus est.

Seniores magna ex parte minus egrotant & iuuenes. Attamen
qui longi his acciderint morbi: magna ex parte insanabiles tota
vita comitantur.

Ruēdines & grauedines maioribus admodum natu conquo-
ui nequeunt.

Qui sepe & multum exoluuntur sine causa manifesta: hi de repente
moriuntur.

Supor attonitus vehemens solui non potest: leuis non de facili
potest.

Qui strangulantur & euertuntur citra mortem: si ore spumant
non reficiuntur.

Qui obesi admodum sunt ex natura celerius moriuntur & qui
graciles.

Liber aphorismorum

Qui morbo comitiali laborat si iuuenis est: liberari mutatio potestissimum: etatis: loci: victus: et vite munere potest. 46.
Si dolor geminus non eodem in loco infestatur: quod vehementior est alterum leuiorem obscurat. 47.
Dolores et febres accidunt magis cum conficitur pus: quam ubi confectum tam est. 48.
In omni corporis motu cum fatigari incepit cessasse protinus: lassitudinis leuatio est. 49.
Qui assueverunt ferre labores etiam si inualidi sunt aut senes facilius ferunt: quam qui non sunt assueti quousque robusti et iuuenes. 50.
Quecunque longo tempore assueta sunt etiam si deteriora sint minus infestare solent: quam que insueta sunt. Igitur ad insueta quoque mutasse conueniet. 51.
Nimis repenteque euacuare: aut replere: aut calefacere: aut refrigerare: aut alio quouis modo corpus mouere: tutum non est. Atque nimium omne inimicum nature est. Contra paulatim lenteque agere tutum est. Denique de alio transire in aliud prestat. 52.
Si cum omnia ratione feceris: non id prouenit quod ratio postulat: noli in aliud transire dum maneat quod principio visum est. 53.
Quorum alius est humidus: hi quod diu iuuenes sunt melius degunt quam quibus sicca est. Et in senectute deterius. Siccatur enim alius magna ex parte his qui senescunt. 54.
Magnitudo corporis in iuuenta quidem formam liberalem affert nec infocundam. Sed in senectute visu difficilis est: atque deterius euadit quod procerius est.

Incipit liber Tertius aphorismorum Hypocratis a domino Theodoro gazanup e greco in latinum transductorum.

Metemporum mutationes potissimum partunt morbos. magneque temporum mutationes: aut frigoris: aut estus et reliqua ex ratione grauis incidunt. 2.
Naturarum alie ad estatem alie ad hyemem bene maleue se habent. 3.
Et morbis alij ad alia tempora loca et victus genera bene maleue sese habent: eodem modo etates. 4.
Per tempora quotiens eadem die modo estus: modo frigus existit: morbos autumales expectari oportet. 5.
Astri hebetant auditum: caliginem obducunt: corpora diffundunt: pigrioraque faciunt. Caput aggrauat. Ubi tepestas ita pualuerit:

Tertius

affectus eiusmodi existunt. Et si tempus aquilonis est: tussis: sauces
alui dure: difficultates urinae: dolores horis costarum et pectoris accidunt.
Ubi tempestas ita exuperarit: affectus eiusmodi expectato. 6.

Quotiens estas sit similis verisudorum copiam in febribus expe-
rare oportet. 7.

Per squalores febres acute fieri solent: et si magna ex parte talis sit
annus qualem fecerit conditionem: morbos quoque tales expecta-
re magna ex parte oportebit. 8.

In temporibus nature legitimis cumque tempestiva tempestive red-
duntur: morbi constantes: sinceri et faciles subeunt. Et vero in-
quis inconstantes et iudicatu difficiles existunt. 9.

Per autumnum morbi acutissimi et exitiosiissimi accidunt: magna ex
parte ver saluberrimum est minimeque exitiosum. 10.

Autumnus tabidis malus est.

Quod ad tempora attinet rationes. Si hyems squalida et aquilona fuerit:
ver pluvium australeque: febres acutas fieri estate necesse est: et lippi-
tudines et intestinum difficultates maxime mulieribus et his qui humidam habent naturam. 11.

Morbi autem per imbres fiunt: magna ex parte febres longae: alui
fluores: putredines. 12.

Si hyems australis pluviosa et tepida fuerit: ver calidum aquilonem
cumque: mulieres quae partus iuxta ver sperant abortum ex qua-
libet causa facient. Quae autem pepererint: imbecilles aut morbosos edent
infantes: ita ut aut statim pereant aut tenues atque valitudinarii videntur.
Ceteris difficultates intestinorum et lipitudines aridae accidunt. Senioribus
vero distillationes quae cito interterminant. 13.

Si estas squalida aquilonaque fuerit: autumnus pluvius austrinusque:
dolores capitis: tussis: raucedines: grauedines existunt. Tabes
etiam nonnullos inuadit. 14.

Asi autumnus aquilonis sit et ficcus: viris natura humidis et mu-
lieribus proderit: reliquis accidunt lipitudines aridae et febres acute
et grauedines: nonnullos et atra bilis exercebit. 15.

Quod conditionum anni squalores salubres quod in totum dixeris
imbres minusque mortiferi sunt. 16.

Morbi per imbres magna ex parte persistunt: febres longae: alui flu-
ores: putredines: atrox: angine per squalores tabitudines: lippi-
tudo: articuloz dolores: stillitidia urinae: difficultates intestinorum. 17.

Quod conditionum quotidianarum aquilones corpora dissipant: praeterea:
mobilia: coloratioque faciunt: auditum etiam adiuuant: sed
alium excitant: oculos mordent: et si in pectore dolor aliquis praest
acrius excitatur. 18.

Astri corpora dissolunt et humefaciunt: caput aggrauant: auditum
obtundunt: verrugines mouent: oculis et corporibus afferunt tar-
ditatem: alios etiam humefaciunt. 19.

20.

Liber aphorismorum

Per tempora aut pueri et qui etate his proximi sunt: vere atque primae
ma etate optime degunt: et maxime valent. Senes etate et autum-
no aliquodiu: reliquo autumni tempore et hyeme qui media sunt etate
melius valent. 21.

Morbi quidem omnes temporibus omnibus accidere solent. Sed non
nulli certis quibusdam et oriuntur et irritantur. 22.

Angine: tussis: grauedines: lepre: impetigines: verticilligines: pustule
placrose plurime: tubercula: articularum dolores. 23.

Etate nonnulli ex his ac febres continuae: ardores: et tertianae plu-
rimae: vomitiones: etiam alui profluvia: oculorum et aurium dolores:
oris ulcera: genitalium putredines et sudamina. 24.

Autumno magna pars estuorum atque etiam febres quartanae et erro-
rines: lienes: aque inter cutem: tabes: fistulae: vine: leuitates inte-
stinalium: coxendices: angine: anhelationes: voluuli: comitiales: atre-
biles: furores. 25.

Hyeme costales: pulmonice: grauedines: rauedines: tussis: dolores
laterum pectorum lumborum: capitis dolores: vertigines: attoniti. 26.

Per etates haec accidunt paruis et recens natis puerulis ulcera oris:
vomitus: insomnie: pauores: inflammationes umbilici: humores aurium. 27.

Paulo etate progredientibus cum dentire incipiunt: gingivarum
purigines: febres: conuulsionem: alui fluores maxime cum cani-
nos edunt: et his potissimum pueris qui corpulentissimi sunt et aluos
habent astrictas. 28.

Alterioribus iam tonsille vertebrae in occipitio: siue luxatio in parte
interiore: anhelationes: calculi: lumbi: ceteros: ascarides: veru-
ces: satiriae: strume: et reliqui abscessus: sunt praecipue que enumeravi. 29.

Adolecentibus iam et pubescentibus magna eorum pars accidunt: atque
etiam febres diurnae potius et sanguinis et naribus profusiones. 30.

Pueri vero affectus puerilis etatis si discantur siue finiuntur:
aut intra quadragesimum diem: aut intra septimum mensem: aut
intra septimum annum: aut cum ad pubertatem firunt. Qui autem per-
durant nec solus potuerit: pubescit aut femine cum menstrua erunt.
puri: hi consensescere assolent. 31.

Adolecentibus sanguinis sreatides: tabes: febres acute: comitiales
et reliqui morbi: sed praecipue que numeravi accidunt. 32.

Qui hanc excesserunt etate his anhelationes: costales: pulmonices
obliuati: deliria: ardores: bilares: alui fluores longi: difficulta-
tes intestinalium: leuitates intestinalium: mariscae. 33.

Senioribus difficultates spirandi: distillationes: tussis: fistulae
vine: difficultates vine: articularum dolores: renum dolores: ver-
tigines: attoniti: mali habitus: purigines corporis totius: insomnie: alui
oculorum et aurium humiditates: hebetudines oculorum: grauitates
aurium. 34.

Quartus

Incipit liber Quartus aphorismorum
domini Hippocratis a domino Theodoro ga-
za nup̄ e greco in latinum trāductorum

Uterem vtero gerentem purgabis medicamēto si ma-
teria turget quarto mense: et ad septimum vsq; sed eas
quibus ab recentiore autē et ab auctore cauebis. 2.

In medicamentorum vsu si talia ducuntur ex cor-
pore qualia vel sponte exeant: vtile est. Si p̄tra: co-
hibenda sunt. 3.

Si quale purgari oportet tale purgatur: prodest et facile fertur.
Si contra: difficulter. 4.

Estate potius supra: hyeme infra ducendum medicamentis est. 5.

Sub cane et ante canem medicamentorum vsus difficilis est. 6.

Macilentos et ad vomitum faciles purgandos supra curabis ca-
uendo hyemem. 7.

Qui autem ad euomendum difficiles sunt et corpore mediocriter
constant infra purgabis cauendo estatem. 8.

Tibi obnoxios caue ne vnquam ad supernas ducas euacuatio-
nes. 9.

Hic vero atra bili cōmotos plenius infra eademq; ratione cōtra-
ria afferes. 10.

In valde acutis statim et dīsp̄isimū euacuandum est si materia tur-
get. Superfedere. n. in eiusmodi morbo: malo est. 11.

Quos tormina vmbilicum fatigāt et labor atq; lumborum dolor in-
festat: nec medicamento aut vllō alio modo solut cruciatus pōt
his in aquam inter cutem siccam decumbitur. 12.

Quorum alui leuitate intestinum infestantur: hyberno tēpore
eos supra purgare malum est. 13.

Qui non de facili supra veratrū purgant: eorum corpora ante potio-
nem humectāda sunt cibo plentore quieteq;. 14.

Et q; veratrū biberit ad corporis motōs magis: ad somnos ge-
tesq; min⁹ ducito: motōe corp⁹ turbati in dicto ē nauigatio. 15.

Qui libuerit vt veratrū amplius ducat: corpus mouebis. Cōtra
cūq; sistendū censueris: somnū molteris nec quicq; mouebis. 16.

Quorum periculosum his est qui corpore integro sunt: facit enīq;
conuulsionem. 17.

Si q; nō febrens inedia exigit et cordis dolore aut caliginosa ver-
tigine infestatur ac oris amaritudinem sentit: purgatiōe se egere

Liber aphorismorum

parte superiore significat. 18.
Dolores qui supra precordia infestant purgationem supra: qui in-
 fra: infra requirunt. 19.
Quoniam in medicamentorum potione non siccant cum purgantur: hi
 non desinunt priusquam siccant. 20.
Sed tormina acciderunt non febricitanti et genua grauitas et lumborum
 dolor: purgatione infra opus esse significatur. 21.
Diectiones nigre modo sanguinis attri sponte vententes siue cum
 febre siue sine febre pessime sunt: et quo plures sunt prauus colo-
 res: eo peius. Sed si ex medicamento tales egeruntur: melius est. et quo
 plures non prauus colorum sunt eo melius. 22.
In quocumque morbo incipiente si atra bilis vel supra vel infra exte-
 rit: letale est. 23.
Quoniam ex morbis acutis aut diuturnis vulneribus aut alio
 quouis modo extenuati atram bilem sanguini atro simile emi-
 serint: postmodum moriuntur. 24.
Difficultas intestinum si ab atra bile incepta: letalis est. 25.
Sanguis supra emissus qualiscumque est malus est: infra autem bo-
 nus est. 26.
Si difficultate intestinum laborant caruncule exeunt: letale est. 27.
Quibus per febres sanguis alicunde large exierit: his in recrea-
 tione alui humide reducuntur. 28.
Quibus deiectiones biliose exeunt surditate superueniente finit
 tur. Et quibus surditas precesserit desinit si deiectiones sequi-
 tur biliose. 29.
Quibus febricitantibus die sexto frigora accidunt: his difficulter
 iudicantur. 30.
Quibus accessiones veniunt si febris quacumque hora dimiserit: ea-
 dem altero die repetit: his difficile iudicatur. 31.
Qui per febres lassantur: his in articulos et maxillas potissimum
 abscessus decubunt. 32.
Quibus qualescunque a quacumque egritudine pars aliqua corporis
 dolore vexatur: his eam in partem absceditur. 33.
Qui et si priusquam egrotassent parte aliqua sui corporis perdo-
 lerint: eodem morbo decumbunt. 34.
Si febricitanti nullo tumore faucum strangulatio accedit subito:
 letale est. 35.
Si febricitanti collum peruerit: ut vix deuorare possit sine villo
 colli tumor: mortiferum est. 36.
Si adores febricitanti si statim inceperint bono sunt. Et tertio die
 et quinto: et septimo: et nono: et undecimo: et quarto decimo: et vige-
 simo: et vigesimo quarto: et vigesimo septimo: et trigesimo: et trigesimo
 quarto: his. n. sudoribus morbi iudicant. Qui autem non ita veniunt: laborant

Quartus

- significant et longitudinem morbi et recidivam.
- S**udores frigidi si cum febre acuta accidunt: mortem significat. si cum mitiore: longitudinem morbi. 37.
- E**t qua parte corporis sudor est: ibi morbum esse significatur. 38.
- E**t qua parte corporis frigus aut calor est: ibi morbus est. 39.
- Q**ui toto in corpore mutatio fit: et modo corpus frigesceat: modo calesceat aut colore alio ab alio recipit: longitudo morbi significat. 40.
- S**uper somnum sudoris copia sine causa manifesta euenit: usus cibi plenioris significatur. Sed si non per cibum id accidit: inanitione corporis egere significatur. 41.
- S**udor multus modo frigidus modo calidus assidue fluens frigidus magis: calidus minus: morbum significat. 42.
- Q**uicquid non intermittebat tertio die vehementiores redduntur: magis periculose existunt. Et si quous modo intermittebat secum ritatem inesse significatur. 43.
- Q**uod febris longe exercet: hic vel abscessus in articulos vel dolores decumbunt. 44.
- Q**uod febris diutius habent: hic in articulos abscedit si labor accidit. Quibus autem in articulos abscedit si labor ex febre hic cibo plenior utuntur. 45.
- S**rigor accidit per febrem continuam egro iam debili letale est. 46.
- E**xcreta in febribus non interpollata: si autem aut cruentes aut fetide: omnes sunt male. si bene excernitur salutare sunt. defectiones etiam et urinae tuantur que como de exeunt. Et si nihil como de per ea loca excernitur: malo est. 47.
- I**n febribus non interpollatis si exteriora frigent: interiora uruntur et sitiunt: letale est. 48.
- I**n febre non interpollata si labium: aut oculus: aut supercilium: aut nasus peruerit: si usus: si auditus defecerit egro iam debili: quicquid ex his accidit: mors in propinquo est. 49.
- Q**uibus in febre non interpollata difficultas spirandi cum delirio accidit: letale est. 50.
- P**er febris abscessus nisi primis solvatur iudicationibus morbi longitudinem indicat. 51.
- Q**uibus in febribus aut in alijs morbis oculis volentibus illachrymant: nullum est periculum. sed quibus inuitis: periculosius est. 52.
- Q**uibus per febres lentore dentes opplentur: hic febres incidunt vehementes. 53.
- Q**uibus tussis sicca leuiter irritantur in febribus arduis: hic non admodum siti afficiuntur. 54.
- F**ebres que per accessum in guttum accidunt: male sunt nisi genere ephimere hoc est dyarise continentur. 55.

Liber aphorismorum

- F**ebrecitanti si sudor accedit febre non intermittente malo est: morbus enim prorogatur: plusque humiditatis inesse significat. 57.
- Q**ui conuulsione aut distentione tenetur si acciderit febris morbus leuat. 58.
- Q**ui ardore tenetur si frigus acciderit soluetur eo malo. 59.
- F**ebres tertiane septenis circuitibus si dicantur: quod longissimum est. 60.
- Q**ui per febres aures obsurduerint: his sanguis e naribus suis aut alius perturbata soluit morbum. 61.
- Q**ui per febres morbus regius ante septimum acciderit malum est. 62.
- F**ebres nisi die partem defierit solet recidivare. 63.
- Q**ui per febres quotidie frigus acciderit: febres quotidie solvuntur. 64.
- Q**ui per febres morbus regius die septimo: aut quarto decimo acciderit: bonum est: nisi illa obduruerint. nam si hoc ita accidit non bene est. 65.
- I**n febribus si circa aluum calor vehemens ac dolor ventriculi verum male est. 66.
- I**n febribus acutis si conuulsiones aut viscerum dolores vehementes acciderint: male erit. 67.
- I**n febribus si pauciores per somnum aut conuulsiones accidunt: male est. 68.
- I**n febribus spiritus subsistens malo est: quoniam conuulsionem significat. 69.
- Q**ui urinae crasse: grumose et paucae sunt: non sine febre: si tenuiores copiose prodierint: proderunt: maxime vero tales exierint his qui statim aut brevi sedimen habeant. 70.
- Q**ui urina turbulenta qualis iumentorum est: his dolor capitis vel adest vel aderit. 71.
- Q**ui septimo die iudicat ad salutem: his urina quarto die nubeculam habet rubicundam: et reliqua ex ratione. 72.
- Q**ui urina perlucida alba emittitur malo est: delirio potissimum talis evenit. 73.
- Q**ui alui admodum humectant: nisi flatus erumpat: aut urinae copiosa prodeat: idque in febribus. 74.
- Q**ui in articulos abscessurum est: his eximit abscessum urinae crassa copiosa alba: qualis in febribus laboriosis quarto die nonnullis exire incipit: sed si sanguis quoque eruperit breui admodum leuabuntur. 75.

Quartus

Sanguis aut pus effluit per urinam: exulcerationē aut renum
aut vesice significat. 76.

Quibuscumque vena crassa caruncule exigue: aut veluti capillamenta
exerunt ex renibus: his excernitur. 77.

Quibuscumque vena crassa fursurea quedam exerunt: his vesica scabie affe-
cta est. 78.

Quicunque sponte sanguinem mingunt: his venulam ruptam esse
in renibus significatur. 79.

Quibuscumque in vena decident arenosa: his calculo vesica laborat. 80.

Si quis sanguinem mingit et grumos et guttatim emittit urinas ac
dolorē ad ventrē unū et pectinē et semen: viri vesice laborat. 81.

Si quis sanguinem aut pus aut squamulas mingit: et cum graucolē
tia in vena: exulceratio vesice significatur. 82.

Quibuscumque in vinarlo meatu tubercula oriuntur: his suppuratione
facta et eruptione leuatur dolor. 83.

Mictio noctu copiose facta exiguam fore deflectionem significat.

Incipit liber Quintus aphorismo-
rum domini Hippocratis a dño Theo-
doro Gaza nuper e greco in latinum
transductorum.

Onuulsio a veratro letalis est. 21.

Q Onuulsio a vulnere letalis est. 3.

Sanguis multe profusionis conuulsio aut singul-
tus superueniens malo est. 4.

Ex purgatione conuulsio aut singultus superueniens malo est. 5.

Sebitus quisque obmutuerit conuulsus emoritur nisi prehensus
a febre sit: aut cum ad eam venerit horam qua crapula soluitur sa-
cultatem recipiat loquendi. 6.

Qui a distentione prehenduntur: intra quartum diem intereunt.
Si tamen hos dies euaserint: conualescent. 7.

Qui mitales quibus ante pubertatem accidunt commutationē reci-
piunt: quibus anno vigesimo quinto commorantur. 8.

Liber aphorismorum

Q Ostales nisi intra quartūdecimū dīez repurgantur: in suppura-
tionem vertuntur. 9.
T Abstinēti maxime etas obnoxia est ab anno decimo octauo ad
trigesimum quintum. 10.
Q Ubi tabe infestantur: si quod despuunt et extuſiunt grauiſter ole-
t et capilli defluunt: letale ſignum oſtendunt. 11.
Q Ubi angina euaserūt: his in pulmonē abſcedit et intra ſeptimū
diem moriunt. ſi tamen hos dies euaserint ſuppurant. 12.
Q Uibus per tabem capilli defluunt: hi alui fluctione ſuperuentem
te moriuntur. 13.
Q Uis pumantē ſanguinē despuūt: his de pulmōe educit. 14.
Q Abſe detentis fluctio alui accedens letalis est. 15.
T Ubi a coſtali ſuppurant ſi intra quadageſimū dīez a quo ruptio
facta est repurgent leuant: alioquin tranſeunt in tabem. 16.
Q Aliqua ſi immodica ſit: detrimēta hec inſert: corporis effeminatio
nē: neruorū incōtinētiā: mētis torpedinē: ſanguinis profuſionē:
anīme defectionem: quibus mors ſequitur. 17.
R Rīgida puulſiones: diſtentiones: ſtiores: algores febiles. 18.
R Rīgida oſſibus: dentibus: neruis: cerebro: medulle doſali inimi-
ca est. Valida contra: amica est. 19.
Q Ue perfricerint calefacienda ſunt exceptis his que ſanguinem
profundant. 20.
R Rīgida vlcerib⁹ mordax ē: cutē obdurat: dolorē iſuppurabilem mo-
uet: ſtiorē trahit: algores febiles puulſiōes diſtentionēq; inebit. 21.
N Onnunq; per diſtentionem ſine vlcere inueni bene corporato esta-
te media frigide aque larga perfuſio reuocat calorem: calor autē
mala hec tollit. 22.
Q Aliqua ſuppuratoria vulnerum omnium eſt: ſummum ſecuriſta-
res: conuulſiones: diſtentiones mitigat: capitis autem grauitatem ſol-
uit: oſſibus fractis plurimum prodeſt: ſed precipue his que exuta ſunt:
eorumq; maxime his que vlcera habent capitis et que ab algoze vltimo
riuntur vel vlcerantur: nec non repentibus comēſis: ſed i gentiali vte-
ro: veſice opitulatur: his calor amicus et decretorius eſt: frigus inimicū
atq; interimens. 23.
Q Uis frigide vbi ſanguis pſundit: attamē nō qua effluat ſz iuxta
inſeclēda est. Quicquid vbi inſlammatioes ſunt aut inſlammia ad ru-
bū cruetūne tēdentia ſanguine recēt. Nā veterib⁹ quidē nigredinē af-
fert: ignē ē ſacrū nō exulceratū iunat: exulceratum le dit. 24.
R Rīgida qualis nix aut glacies pectori inimica ſunt: ruſſes mouent
et ſanguinem et diſtillationem. 25.

Quintus

- T** Timores articulorum et dolores sine ulcere atque etiam podagricos
dolos et convulsa aqua frigida large effusa magna ex parte
lenat: soluit: dolorem extenuat: torpor enim mediocriter dolorem
mitigat. 26.
- H** Quae cito calefcit et cito frigescit leuissima est. 27.
- Q** Uod noctu libere cupiunt: his admodum sitientibus si obdormie-
rint bono est. 28.
- M** Enstrua ducuntur sufficu aromatum: quae sepe vel ad alios usus
reciperentur nisi caput tentarent. 29.
- M** Uterem vtero gerentem purgabis medicamento si materia tur-
get quarto mense et ad septimum usque: sed eas minus a recetione
autem et ab auctore cauebis. 30.
- M** Uteri grauide caput ab aliquo morbo acuto: letale est. 31.
- M** Uter praegnanis sanguine misso ex vena abortum facit: et magis
si fetus auctior est. 32.
- M** Uteri sanguinem euomentis si menstrua eruperint: leuatio ma-
li contingit. 33.
- M** Uteri menstruis deficientibus si sanguis e naribus fluxit bo-
no est. 34.
- M** Uteri praegnantis si aluus nimium fluxit periculum faciendi abor-
tum imminet. 35.
- M** Uteri quam vitta vteri infestant aut quae difficulter parit: si ster-
nutamentum superuenit: bono est. 36.
- S** I mulieri menses decolores nec semper eodem tempore pueniunt
purgatione opus esse significatur. 37.
- S** I mulieri vtero graui matris subito extenuant abortio segit. 38.
- M** Uteri grauide geminis si altera matris extenuet altera amittit. et
si dextra matris extenuata est maris: si sinistra feminam amittit. 39.
- S** I mulier non praegnanis non puerpera habet lac: menstrua eius
defecerunt. 40.
- Q** Uod mulieribus sanguis in vbera colligit insania indicat. 41.
- S** I nosse libuerit an mulier grauida sit multum ei bibendum da-
bis cum situra cubitum est: post deinde si venter torquetur gra-
uida est: si minus non est. 42.
- M** Uter si maris gerit prope colorata est: si feminam decolor est. 43.
- S** I mulieris praegnatas vterum ignis facit infestat letale est. 44.
- Q** Uae praeter naturam tenues vterum gerunt: abortum faciunt do-
nec crassescant. 45.

Liber aphorismorum

- M**ulieres que mediocriter corpulente abortu faciunt secundo mense aut tertio sine causa manifesta: hys acceptacula uteri plena mucoris sunt: ita ne fetum continere possint: sed pro suo pondere perumpat elabaturque partus necesse sit. 46.
- Q**uia propter naturam crasse percipere nequeunt: hys uteri os ab omni propter: mis: itaque impleri donec extenuent non possunt. 47.
- S**i uterus in coxa positus suppuratur: linimentum recipiat necesse est. 48.
- E**tus qui mares sunt parte uteri dextra continentur: qui femine magis sinistra. 49.
- S**i secunda procidit sternutatorio appposito: nares et os apprehendimus. 50.
- S**i menstrua sistere placeat: cucurbitulam grandem appone ad mammas. 51.
- Q**uia uterum gerunt: hys vulva se comprimit. 52.
- M**ulieri grauidae si lac effluit e mammis fetum imbecillimum esse significat. At si mammae sunt firmes ac solidae: fetum esse validiore significatur. 53.
- Q**uia abortum facturi sunt: hys mammae extenuantur. Sed si de nouo durescant: dolor in mammae fatigabit aut in coxis aut in oculis aut in genibus: itaque non faciet abortum. 54.
- Q**uia uterum durus est: hys compressus id esse necesse est. 55.
- Q**uia uterum gerentes a febribus capiuntur: valdeque extenuantur sine causa manifesta: hoc difficulter pariunt et cum periculo: aut abortum facientes periclitantur. 56.
- S**i profluvio mulieris convulsio aut anime defectio superuenit: malo est. 57.
- S**i menstrua immodice sunt: morbi accidunt. Et si non sunt: morbi matricarii accidunt. 58.
- U**teri autem recti intestini inflammatione vix stillicidium accidit. 59.
- S**i mulier non concipit et scire placet an concipere possit veste obvolutam suffries infra. Nam si odor transmitti per os ad nares videtur: non esse sua culpa sterilem cognosces. 60.
- S**i mulieri grauidae menstruae purgationes prodeunt fieri non potest ut fetus bene valeat. 61.
- S**i mulieri menstruae purgationes non prodeunt: nec honor aut febris superuenit et fastidia accidunt: grauidam esse arbitrare. 62.
- M**ulieres qui prehumidos habent uteros percipere nequeunt: quod est frigidos spissosque habent non percipiunt: fetus enim extinguunt. Necnon sicci et admodum calidi percipere non possunt: genitale enim semen corruptum propter inopiam alimentum. Quae autem modice temperatos obtinent uteros

he valent secunditate.

Pri modo vel marib⁹ euenit: aut ensz ppter corpis laxitatē diffuaf
euaneſcitq; ſpiritu⁹: nec ſemen genitale traſmitti poſſit aut ob ſpiſ
ſitudinez humor: nō ſoras decedit: aut ppter frigiditatē foueri nō pa
tit vt ad eū colligat locū: aut pp nimiu calozē hoc idē accidit. 63.

Lele ſebititanti dari aut caput dolenti malum eſt: et quibz iſta
ſuſpenſa murmurant: et his qui ſitibundi ſunt. Nocet etiam qui
bus p febres acutas bilioſe defectioes pdeunt: et quibz ſanguinis mul
ti deiectio facta eſt. Lōpetit tabe pfectis niſi admodū ſebuant. Bā dum
etiā in ſebib⁹ longis tuſſibū diſ: ſi nec vllum ex pdictis vigeat: et pter ra
tionem eger conſumitur. 64.

Quib⁹ tumores in vulnerib⁹ apparēt: hi nō maxime puellunt ne
q; inſantunt: ſz delectis tumorib⁹ alijs derepēte puulſiones a ter
go et diſſentiones accidūt: alijs ante inſantia aut ſarerta dolor acut⁹ et vo
mica aut diſſiculas inſtintoz ſi tumores ſunt rubicūdi. 65.

Si in vulneribus validis et prauis tumor non apparet: maluz eſt
magnum. 66.

Ulnus molle et cedens bonuz eſt: crudum et reſtens malū. 67.

Dolenti partem capitis poſt eriozem frontis venam ſurrectam in
ciſſiſſe prodeſt. 68.

Mulierib⁹ frigora inchoant a lūbis et p dorſuz ad caput deueniūt.
viris ēt in pre poſt erioze corpis poti⁹ q̄ de pore. ſbigratia. cubi
toz aut femoz cutis etiā rara eſt: qd pſus declarat. 69.

Qui a quartanis capiunt nō admodū puulſionib⁹ capiuntur: et ſi
antea capiebant: quartana ſuperueniente liberantur. 70.

Uoz cutis obtēdiſ ſqualida et ſicca: hi ſine ſudore moriūt. Cōtra
quoz cutis laxa ſolutaq; eſt: hi obeunt cum ſudore. 71.

Ui regio laborant: hi non admodum inſantur. 72.

Incipit liber Sext⁹ aph. d. Hyp.
a dño Theodoro gaza e greco in lati
num nuper tranſductorum.

In longis leuitatib⁹ inſtintoz ructus acīdus ſupuent
ens qui non extitit prius ſignum eſt bonum. 2.

Uib⁹ nares humētaut genitura: hi valitudinarj
degūt. q bus econtrario eſt: melius valēt. 3.

In longis diſſicultatibus inſtintozum faſtidioſe
inedie male ſunt: petiores ſi accidunt cum ſebre. 4.

Uulnera obglabrata praua ſunt. 5.

Liber aphorismorum

- D**olores aut pectoris aut core aut cufusius membra an multum
infestent anima duertendum est. 6.
- D**olores renum & vesice senioribus difficulter sanantur. 7.
- D**olores ventris si suspensi sunt leuius: si non suspensi grauius
infestant. 8.
- D**olores aque inter cutem que in corpore sunt non facile sanan-
tur. 9.
- P**ustule late non admodum puriunt. 10.
- D**olenti caput & vehementer laboranti pus aut aqua aut sanguis
effusus per nares aut aures egritudinem tollit. 11.
- D**olores atre bilis & renum si marisce superuenerint bene erit. 12.
- M**ariscis diuturnis sanato: nisi vna seruet: periculum vel aque
inter cutem vel tabitudinis iminet. 13.
- I**ngultienti si sternutamenta superuenerint: tollunt singultu. 14.
- B** aqua inter cutem detentus si aqua per venas in ventrem de-
fluxerit morbo soluetur. 15.
- L**uore alui diutino detento vomitus sponte superueniens tollit
fluorem. 16.
- O**stali aut pulmonia detecto si alui fluori superuenerit malo est. 17.
- I**ppientes deprehendi alui fluore: bono est. 18.
- I** vesica preclis: aut cerebuz: aut cor: aut precordia: aut aliquod
ex tenuioribus intestinis: aut veter aut tecur: letale est. 19.
- T**um precisum os est: aut cartilago: aut gene particula tenus: aut
preputius: nec augeri neque coalescere potest. 20.
- S**anguis preter naturam in ventres transfunditur: suppuretur
necesse est. 21.
- V**arices aut marisce infantenti superuenerint: infania solue-
tur. 22.
- U**ecumque rupta de dorso ad cubitum descendunt: sanguine de-
tracto soluuntur. 23.
- I** mestrina & metus longo tempore tenet atra bilis in vitio est. 24.
- I** quod intestinum ex tenuioribus precisum est nunquam coalescit. 25.
- S**enem sacrum de foris verti introsum non bene est: interius foras
bene est. 26.
- Q**ui per ardores contremiscunt: his delirius affert solutionem. 27.

Sextus

- Q**ui suppurat aut aqua inter cutem laborantes vruntur: aut secantur: omnes intereunt: si pus aut aqua vniuersa effluerit. 28.
- S**padones neq; podagra laborant neq; calui efficiuntur. 29.
- M**ulier podagra nunq; laborat: nisi menstrua defecerint. 30.
- P**uer podagra non laborat anteq; concubere incipiat. 31.
- O**lores oculorum soluit aut meri potio: aut balneum: aut somentum: aut vena tincta: aut medicamentum epotu. 32.
- Q**ui vitto lingue balbutiunt: hi maxime ab alui profusione longa captuntur. 33.
- Q**ui acida ructant: non admodum costali morbo laborant. 34.
- Q**ui calui sunt: hi varices grandes non fiunt. Quibus aut caluis varices superuenerint: hi capilli denuo subnascuntur. 35.
- H**ua inter cutem laboranti si ruffis superuenit malo est. 36.
- O**fficultatem vine vena incisa soluit: incidende sunt interior res. 37.
- B**angina detento si tumor in collo extitit: bono est: foras enim morbus decedit. 38.
- Q**ui canceri occulti sunt: eos non curari melius est. Qui enim curantur celerius pereunt: qui non curantur diutius durat. 39.
- O**mnulio fit vel inanitione vel repletione: eodemq; modo singultus. 40.
- Q**uoruz ista dolores fatigant sine inflammatione: hi sebris superueniens soluit dolorem. 41.
- Q**ui suppuratu quid in corpore abdituz non inotescit: id propter crassitudinem vel puris vel loci delitescit. 42.
- H**arquatis iecur effici durum male est. 43.
- L**enosis qui a difficultate intestinorum capiuntur: si ea ipsa difficultas longa est: aqua inter cutem superueniet aut leuitas intestinorum atq; ita interimentur. 44.
- Q**ui p stillicidiu vine supuenerit voluulus: intra septimu die moriunt: nisi febre superueniente vena effluat satis. 45.
- I**n vlceribus annuis aut etia diuturnioribus os discedere cicatrixq; efficit cauas necesse est. 46.
- Q**ui gibbi ex anhelitu aut ruffi efficiuntur ante pubertatem intereunt. 47.
- Q**ui leuadi sanguine sunt aut medicamento purgandi: hi verno tempore vel cultello soluenda est vena: vel medicamentu adhibendu est. 48.
- L**enosis difficultas intestinorum superueniens bono est. 49.

Liber aphorismorum

Podagrici morbi inflammatione sedata intra quadragessimū dies
desistunt. 50.
Quibus cerebrum percussum est: his febrem et bilis vomitum sup-
uenire necesse est. 51.
Quibus bene valentibus dolores subito accidunt capitis statim
quod obmutescunt et stertunt: intra septimum diem pereunt nisi fe-
bris prehendat. 52.
Oculorum suspensiones etiam per somnum obseruasse consilium
est. nam si quid candidi de partis inspicitur palpebris non vndique
sibi commissis: nec alui fluore aut medicamenti portio in ea est: prauum hoc
signum: letaleque admodum est. 53.
Ostia que cum risu accidunt tursora sunt quod que serio. 54.
In affectibus acutis qui affligant cum febre: suspiria luctuosa ma-
la sunt. 55.
Podagrici morbi vere et autumnio magna ex parte mouent. 56.
Atriblariis morbis in pericula hec decumbitur: Aporem corpo-
ris aut conuulsionem aut furorem indicant aut cecitatem. 57.
Supores attoniti potissimum veniunt a quadragesimo ad sexa-
gesimum annum. 58.
Somentum decidat putrescat necesse est. 59.
Quibus a coxendice infestatis coxa recedit et redit: his mucosus
ea in parte gignuntur. 60.
Quibus a coxendice infestatis vltima recesserit coxa: his crura co-
tabescit et claudicat nisi aduratur. 61.

Incipit Septimus liber aphorismorum
domini Hippocratis e greco in latinum
nunc a domino Theodoro Gaza translato.

In morbis acutis frigus partium extremarum: malo est. 2.
In osse egrotante caro luitida: malo est. 3.
Homitu singultus et oculorum rubor: malo est. 4.
Humor a sudore non: bono est. 5.
Hinfantia difficultas intestinum aut aqua inter cutem aut men-
tis alienatio: bono est. 6.

Septimus

- I**n morbo diuturno mediā & deiectiones sincere: malo sunt. 7.
- Q**uam multa potione rigor aut delirium: malo est. 8.
- H**omine rptione interna resolutio aut vomitio aut anime de-
fectio euenit. 9.
- H**ominis profusione mentis commotio aut conuulsio: malo
est. 10.
- H**omine vomitus: aut singultus: aut mentis comotio: aut con-
uulsio accideret: malo est. 11.
- H**omine Pulmonia: malo est. 12.
- H**omine Pulmonia delirium: malo est. 13.
- P**er estus vehementes conuulsio aut dissentio: malo est. 14.
- I**n capitis fetu stupor: aut mentis commotio: malo est. 15.
- H**ominis sputo puris sputum malum. 16.
- H**ominis sputo tabes & fluos: cumq; salua substitit moriuntur. 17.
- H**ominis Inflammatione singultus: malo est. 18.
- H**ominis Insomnia conuulsio aut mentis comotio: malo est. 19.
- H**ominis exutione ignis accidit sacer. 20.
- H**ominis igne sacro putredo aut suppuratio sequitur. 21.
- H**ominis vlcera pulsu sanguinis profusio sequitur. 22.
- H**ominis venter dolore diutino suppuratio sequitur. 23.
- H**ominis Deiectione sincera sequitur difficultas intestinum. 24.
- H**ominis precisione stupor & delirium incidet. 25.
- Q**onvulsio ex medicamento potione letalis est. 26.
- I**n ventris dolore forti alio: partium extremarū: malo est. 27.
- S**imulteri vterū gereuti tentis acciderit: abortum patietur. 28.

Liber aphorismorum

- Q**uodcumque os aut cartilago praeciditur in corpore incrementum non potest. 29.
- P**ituita alba detento si alui fluo: superuenerit vehemens egritudo dinez tollit. 30.
- U**ribus per alui fluorem deiectiones spumant: his pituita a ca- 31.
- U**ribus febricitantibus urinae sedimentum specie farinae crassius refert: longam egritudinem fore significat. 32.
- U**ribus sedimen biliosum desuper tenue est: acutum significat morbum. 33.
- U**ribus urina diducta dissectaque est: his perturbatio vehemens in corpore est. 34.
- U**ribus urina bullat: his fore morbum renalem et longum significat. 35.
- U**ribus sedimen pingue congestumque est: his renale vitium acutum indicatur. 36.
- U**ribus igitur vitio renali detentis praedicta accidunt signa: eos dolores circa musculos spine fatigant: qui si locis exterioribus accidunt abscessus quoque futuros eodem existimato. Sed si interioribus magis laborat: intus abscessus quoque fore expecta. 37. 38.
- O**mitio sanguinis sine febre salutaris est: cum febre malo est: curandum acerbis et refrigerantibus. 39.
- I**stillationes in ventres superiores suppurantur intra dies viginti. 40.
- S**i quis sanguinem mingit et grumos atque urinae stillicidio affligit et dolore femorum ventris imi pectinisque infestatur: morbum circa vesicam esse significatur. 41.
- S**i lingua subito incontinens facta est aut pars aliqua corporis stupore elanguit: vitium hoc esse atrae bilis certum est. 42.
- S**i inestitia et metus longo tempore tenet atra bilis in vitio est. 43.
- S**i natu maioribus per purgationem singultus superuenit non bono est. 44.
- S**i febris ortum non ex bile trahit: calide copia capitis affusa tollit febre. 45.
- M**ulierem fieri ambidextram natura non patitur. 46.
- U**ri suppurati adurunt: si pus effluit purum et album euadunt. si cruentum seculentum et fetidum: pereunt. 47.
- U**orum iecur suppuratum adurit si pus effluit purum et album euadunt: his enim pus conclusum in membrana est. sed si qualis amurca est tale effluit intereunt. 48.
- E**xhibueris et ex calida aqua multa dilueris. 49.

Septimus

- Q**ui aqua inter cutem laborat si a tussi tenetur desperandus est. 50.
- S**tillicidium et difficultas urinae potio vini et detractio sanguinis tollit: incidende sunt vene interiores. 51.
- H**angina detento si tumor aut rubedo pectoris superuenit bono est. 52.
- Q**uibus cerebrum sphacelatum hoc est si deratum est: intra tertium diem moriuntur. Et si ab his diebus euaserint sanitati restituentur. 53.
- S**erutamentum fit ex capite cerebro calefacto aut humefacta parte capitis inani. Aer. n. ubi contentus erumpit et cum strepitu: quoniam per angustia exitus datur. 54.
- Q**ui dolore secoris admodum conflictantur: his febres superueniunt: leuat dolorem. 55.
- Q**uibus sanguinem trahi prodest: his vere detrahendus est. 56.
- Q**uibus inter ventriculum et venas pituita constituta infert dolorem: vi pote que ad alterutrum ventris exitu careat: his pituita per venas in vesicam delapsa morbus leuatur. 57.
- Q**uibus secur aqua repletus in omentum erumpit: his venter aqua impletur: atque ita moriuntur. 58.
- P**er indurationem oscitationem honorem vinum par pari ingestum tollit egritudinem. 59.
- Q**uibus tubercula in vinaris meatu oriuntur: his suppuratione facta et eruptione leuatur dolor. 60.
- Q**uorum cerebrum concussum aliqua ex causa est: eos repente obmutescere necesse est. 61.
- Q**ui per os humida fames afferenda est: fames enim corpora reddit sicca. 62.
- U**bi toto corpore mutatio fit: et modo corpus frigescit: modo calefit: aut calore alio ab alio recipit: longitudo morbi significat. 63.
- S**udoris copia calidi aut frigidi affluens: humores deduci robusto supra: debili infra significat. 64.
- Q**uicunque non intermittentes tertio die vehementiores reddunt: matrem inesse significatur. 65.
- Q**ui febres diuturnas habent: his in articulos absceditur: si labor accidit. Quibus autem in articulos abscedit: si labor ex febre accedit: hi cibo plenius utuntur. 66.
- Q**uibus tubercula diuturna aut in articulos dolores ex febre decumbunt. 67.
- S**ic cibum febrienti des: ut vires sanos sic morbum egro dederis. 68.
- Q**ui per vesicam excernuntur: aspicienda sunt an talia sint quae ista exeunt sanis. 69.

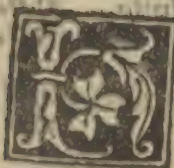

Aphorismoz

Quod in deflectionibus si stare sinas nec moueas subsistunt quasi
 strigmenta: si pauca sunt par morbi contractu est. si multa: multu.
 his alui purgasse pducit. Quod si alio no purgata oabte sorditiones
 nocebis. et quo plus dederis eo magis nocebis. 70.
Excretiones in febribus non interpolatis liuide cruenta biliose
 fetide male sunt omnes. Et si bene excernitur bene est: et qd tuz p
 ventrem tum per vesicam et quacunq secedens aliquid subsistit non
 purgatum malo est. 71.
Opus efficere fluidum oportebit quocunq euacuanduz censue.
 ris: si supra firmari alui: si infra solui necesse est. 72.
Somnus aut insomnia si alterutrum vltra debituz fiat morbus ac
 cidet. 73.
In febribus non interpolatis si exteriora frigent interiora vniuf
 et firmit: letale est. 74.
In febre non interpolata si labium aut oculus aut supelsum aut
 nasus peruerit: si visus si auditus defecerit egro laz debili: quic
 quid ex his accidit mors in propinquo est. 75.
Pituita alba aqua inter cutem sequitur. 76.
Balut pfluuiio difficultas intestinozum. 77.
Difficultate intestinoz leuitas intestinoz accedit. 78.
Sideratione abscessus accidit ossis. 79.
Sanguinis vomitione tabes et puris purgatio supia: a tabe flu
 ctio de capite: a fluctione pfluio alui: a profusione alui astrictio
 purgationis superioris: ab astrictione mors. 80.
Sanguinis sputo puris sputuz et fluoz: cunq salua substitit mo
 riuntur. 81.
Qualiscunq aut per vesicam aut per alui: aut per carne excreto
 sit quacuq oino corpus excedit naturam: si par excedit parua
 est egritudo: si multu magna: si admodum multum letalis est. 82.
Et huc hypocratis medici aphorismoz sint: a dno Theodoro gaza
 medico nuper e egreco in latinum translatorum.
 ¶ Deo gratias.

Egritudine collecti

Is tamen ad tollendum studentium labores addere de-
creuit aphorismos medicine pertinentes: non solus eos
qui ad curandū morbos principaliter conferre decernū-
tur: verū et pronosticos qui in curis morborum etiam ma-
gnū sunt adiuvamenti.

De egritudinibus capitis. Cap. i.

- ¶ De dolore capitis.
Quibuscumque in febribus vine cōturbate velut subiugalinm: his capi-
tis dolores assunt. Apho. 71. quarte particule.
Zac dare caput dolentibus malum. 64. 5.
Posteriora capitis dolentia: vena frontis incissa suuat: et maxime pōt
pōnter eadem causa. 67. 5.
Duorū dolorū qui simul fiunt: et nō in eundē locum: maior denigrat mē-
tē: nō enim hī pro canone qui est osuerio. 40. 2.
Dolores in lateribus et in pectoribus: et in alijs partibus si multum du-
rant ad discernendum mali sunt. 5. 6.
Dolores et tumores circa ventrem existentes: superiores quidem leuio-
res: nō superiores vero fortiores. 7. 6.
Caput dolenti et circū dolenti sanies aut aqua aut sanguis defluens: et
abres: si in mares: aut si in os: soluit egritudinem. 10. 6.
Quibus dolores a dorso in cubitos trāseunt: flebotomia soluit. 22. 6.
Quibuscumque sanis dolores repēte fiūt in capite et pōtinue sine voce fiūt
et stertūt: tūc pereūt in septē diebus si nō febris eos accipiat. 51. 6.
¶ De litargia.
Inertis si laputredo aut sanies malū. In litargico tremor malū. 20. 7.
¶ De subet.
In quo morbo somnus laborem prestat: mortale. 1. 2.
¶ De vigilia superflua.
Somnus et vigilia utraq; magis modo facta: malum. 3. 2.
¶ De apoplexia.
Apoplectici maxime fiunt in etatibus a. 40. annis vsq; ad. 60. 57. 6.
Soluere apoplexiā fortē impossibile ē: debiles vero nō facile. 42. 2.
Strangulorum et dissolutorum nondū mortuorū non reserunt: qui
buscumque spuma fuerit circa os. 43. 2.
¶ De melancolia.
Sētimo et pusillanimitas multum tempus habent perficit melanco-
licum huiusmodi habentem. 24. 6.
In melancolicis egritudinibus periculose eruptiones apopleziarū: aut
spasmus: aut cecitatem significant: aut maniam. 56. 6.
Melancolicis et nefreticis emoroides innate bonum. 11. 6.
Melancolicis vero vehementius infertus eadem ratione cōtraria ap-
ponentes. 9. 4.
¶ De mania.

Alphorismi ad vnāquāq3

Antacta varicibus et emoroidibus inatis manie fit solutio. 21.6.
In mania dissinteria aut hydrops aut extasis bonum. 5.7.

Desipiente cum risu quidem facie securiores: que vero cum solitudine moleste. 33.6.

Ubi desipientia somnus sedat bonum: ubi vero prestat malum. 2.2.

Epilenticorum iuuenibus mutationes etatum temporum et locorum euitare faciunt. 46.2.
Quibus epilepsie ante iuētutē nascunt mutationē habet. quibus vero a. 2y. an. sunt plerūq3 cōmoriuntur. 8.5.

De dispositōibus nervor. Cap. ij.

Frigidum vero nervis inimicum: omnibus dentibus cerebro spinali me dulle: calidum vero vtile et amicum. 18.5.

A spasmo et tetano febris supueniens soluit egritudinem. 67.4.
In febre ex somnis timores aut spasmi malum. 66.4.

In febre spūs offendens malum: spasmus enim significat. 67.4.

In febribus acutis spasmus et circa viscera dolores fortes malum. 79.4.

Spasmus ex cerebro mortale. 2.5.

In vulnere spasmus superueniens mortale. 3.5.

Sanguine multo fluente spasmus innatus malum. 4.5.

Spasmus et singultus post nimiam innationē malum. 6.5.

Si inebriatus aliquis repente sine voce fiat spasmus inato mortis. 7.5.

Quicunq3 a tetano comprehensus: in quattuor diebus percutit: si vero hos effugiunt sani sunt. 7.5.

Frigidum et tetanos et rigores: et febrium rigores. 18.5.

Est autem ubi i tetano sine vulnere iuvene bñ carnosus: estate media frigidus aq multa infusio caloris reuocatōes facit: calor vō hoc liberat. 17.5.

Calidum sanlem faciens in omni vulnere maximus signum est ad certitudinem: cutem molliet et attenuat sine dolore: rigori spasmorum tetanorum est mitigatorium. 23.5.

Spasmus fit ex plenitudine aut ex euacuatione ita et singultus. 39.6.

In sanguinis fluxu desipientia et spasmus malum. 9.7.

In hysson vomitus singultus spasmus et desipientia malum. 10.7.

In vulneribus fortibus spasmus aut tetanus malum. 13.7.

In vigilia spasmus aut desipientia malum. 18.7.

In farmacie potione spasmus malum. 26.7.

In plaga vel percussione in capite stupor aut desipientia malus: 14.7.

De seccigatione aut saltu: nihil.

egritudinē collecti.

¶ De tortura.

In nō deficiente vero febre si labiū aut oculus aut supercilli aut nasus
distorqueatur aut non videat vel vt natura audiat: iam debili exi-
stēte corpore: quēcunq; horum fiant iam prope est mors. 49.4.

De dispositōibus oculor. Cap. iij.

In temporibus vero siquidē hyems sicca et borealis fiat: verō plu-
uiofus et austrinus: necesse est estate obtalmias fieri. 12.3.

Si vero hyems austrina et pluuiosa fiat: verō siccum et boreale: ob-
talmie sicce fiunt. 13.3.

Si vero borealis fuerit autūnus et inaquosus: humidis quidem nā et
mulieribus confert: reliquis vero obtalmie erunt sicce. 14.3.

In siccis temporibus obtalmie fiunt. 18.3.

Constitutiones vero quotidiane austrine: vitiōes faciūt i oculis. 17.3.

Estate vero quedā horū oculor et aurium dolores. 22.3.

In non deficiente febre si oculus distorqueatur et non videat debili exi-
stente corpore: iam prope mors est. 49.4.

Quibuscūq; in febribus aut alijs egritudinibus voluntarie oculi la-
chrymantur: nihil inconueniens. quibus vero non fm voluntatē in-
conueniens. 52.4.

In oculis patientem a dyarria accipi bonum. 17.6.

Dolores oculorum meri potio aut piria aut flebotomia aut pharmacia
soluit. 31.6.

Attendere autem oportet et iudicia oculor a somnis. si enī quid albi
appareat cōmissis palpebris non ex dyarria existente aut pharmacie
potatione: malum est signum et mortale valde. 52.6.

Oculorum dolores meri potiones et lauacra multa calide et fleboto-
mia soluit. 47.7.

De dispositōibus auriū. Cap. iij.

Quibuscūq; felle egestionē surditate superueniente quiescunt: et
quibuscūq; surditas sit felleis supuentētib⁹ egestionib⁹ quiescit. 2.84.

Aut non audiat iam debili existente corpore: quēcunq; horum fiant iam
prope est mors. 49.4.

Quibus in febribus aures surdescunt: sanguis ex naribus fluens: aut
venter turbatus: soluit egritudinem. 9.4.

De dispositionibus nasi. Cap. v.

Quibus nares humide natura et semen humidum sanis egritis: quibus
vero contraria salubris. 2.6.

Branchi et conize in valde senibus non maturantur. 40.2.

Sentoribus vero catarrhi celeriter dissoluētes. in fine aphorismi. 23.3.

Si vero estas sicca et borealis fuerit autūnus vero pluuiosus et austru-
nus: capitis dolores i hyeme tussis branchi et conize fiūt. 14.3.

Aphorismi ad vnāquāq;

Si vero borealis zc. z conize diurne. 15.3.
 Senioribus vero disnie catarrhi zc. 32.3.
 Catarrhi in superiori ventre idest pectore in sanien conuertuntur in 36.7.
 20. diebus. 25.6.
 Frigida aut nix aut cristallus zc. catarrhos facientia.
 ¶ De fluxu sanguinis narium.
 Senioribus vero z ad iuuentutem accedentibus zc. z ex naribus san- 27.3.
 guinis fluxus.
 Quibuscunq; in febribus sanguinis fluit multitudo vnde cūq; in re- 27.4.
 sumptionibus ventres hīs humectantur.
 Quibuscunq; in febribus aures surdescunt: sanguis ex naribus fluēs: 60.4.
 aut venter turbatus: soluit egritudinem.
 Quibus spes ad articulos apostema cōuerit zc. in fine. Si vero ex na- 75.4.
 ribus sanguis fluit valde z celeriter soluit.
 Mulieri mēstruis deficientib; sanguinē ex narib; fluere bonū ē. 32.5.
 Caput dolenti z circumdolenti sanies aut aqua aut sanguis defluens 10.6.
 sū aures aut nares aut sū os soluit egritudinem.
 In sanguinis fluxu desipientia aut spasmus malum. 9.7.

¶ De sternutatione.
 Mulieri que a matrice molestatur: aut difficulter generanti sternu- 34.5.
 tatio superueniens bonum.
 Singultu habito sternutatio supuentens soluit egritudines. 12.6.
 Sternutatio fit a capite ex calefacto cerebro aut humectato qd est in 52.7.
 capitis vacuo: effunditur enim aer intus existens foras: sonat vero
 quia perangustus est ei exitus.

De varijs dispositionibus oris z lingue. Capitulum. vi.

In etatibus vero talia accidunt pueris z nouiter genitis, vlcera- 25.3.
 nes z vomitus zc. 32.6.
 Trauli dyarta maxime capiuntur longa.

De dispōib; dentium. Cap. vii.

Unicū reperio aphorismum de medicina dentium z pnosticus: pter 26.3.
 illum q positus est de difficili exitu dentium. z est.
 Quibus in dentibus in febribus limositates sunt: fortiores z vtutur: 53.4.
 niores sunt febres.
 Cum vero dentes producant: gingivarū puritus: febres: spasmi: dy- 26.3.
 rie: z maxime quādo pducunt caninos dētes.

De dispositionibus labiorum z gingi- narum. Cap. viij.

egritudinē collecti.

De egritudinibus labiorum et gingivarum in aphorismis nihil reperio ultra ea que dicta sunt de egritudine oris.

De disponib⁹ gutturis. Cap. ix.

Autumno vero et estiuorum multa: strangurie licenterie et squinanties et anhelitus.

Si a febre habito tumore non existente in faucibus suffocatio repente supervenerit mortale. 23.3.

Si a febre habito collum quertatur ut vix deglutire possit tumore non existente in collo mortale. 34.4.

Quicunque squinantia effugunt et ad pulmonē eis quertitur: in septem diebus moriuntur. Si vero hos effugunt: empiet sunt. 35.4.

A squinante habito tumor et rubor in pectore supiensens bonū: foras enim convertitur egritudo. 11.5.

Si a febre habito tumore non existente suffocatio repente renascitur ut deglutire non possit mortale. 37.6.

Scōs taliter inuenit. Si a febre habito torqueat collū ut deglutire nō possit: et trāsglutiendo angustet sine tumore manifesto: mortale. 60.7.

De dispo. pectoris et pulmōis. Cap. x.

De anhelitu et strictione siue difficultate eius: ut in quarto aphorismo ut iam clarebit.

In febrib⁹ spiritus offendens malū: spasmū enī fieri significat. 68.4.

Quibuscunque gibbi ex asmate fiunt aut tussi ante iuventutem pereunt. 7 De asmate. 46.6.

Quadragesimus sextus dictus. 7 De tussi. 46.6.

Si inebriatus aliquis repente sine voce fiat: spasmo inanto moritur: si non febris acceperit eum: aut ad horam veniens si quam crapule solvantur locutus fuerit etc. 7 De voce. 6.5.

Quibuscunque dolores repente fiunt in capite continuo sine voce fiunt et stertunt percūt in septē diebus si nō eum febris accipiat. 31.5.

Quibuscunque cerebrum cōmotum fuerit ab aliqua causa necesse est statim sine voce fieri. 48.7.

Adolescentibus vero sputa sanguinis: pituitis: febres acute: epilepsie et alie egritudines: maxime vero predictae. 30.3.

Quibuscunque in febribus sanguinis fuit multitudo vnde cumque in re sumptionibus ventres his humectantur. 27.4.

Excreationes in febre nō deficientibus livide et sanguinee et felle et fetide oēs male sunt: egeste vero bone. Bone vero sunt et si secessum et urinam etc. 47.4.

Aphorismi ad vnāquāq;

Quicūq; sanguinē spumofus spuūt: hīs ex pulmōe e ducto fit. 14.5.
 Caput dolenti ⁊ circū dolenti sanies aut aqua aut sanguis defluēs sū
 nares aut aures aut os soluit egritudinem. 10.6.
 In sanguinis sputo sanies sputum malum. 15.7.
 Quicūq; sanguinē vomūt siq; sine febre salubre: si vō ex febre pntio;
 sum. curare vero op; stipticis aut infrigidantibus. 37.8.

¶ De pleuresi.

Paroxysmos ⁊ cōsistentias declarāt egritudines ⁊ tēpora ant ⁊ circū
 tuū adinuicē incrementa: siue quotidie siue pter diē siue p ampl^o tem
 pus fiat. Sed ex apparētib^o post: quē admodū in pleureticis sputū
 si continuo apparet sububeū inchoantes quide; morbū abbreviat.
 Si vero post apparet sububeū prolongat. 12.1.
 Austrini flat^o grauāt auditū. Et sub diu dīr. Si vō boreas fuerit: tussēs
 faringes: vētres duri: dissurte: honores: laterum dolores. 6.3.
 Hyeme vero pleuretides: periplemonse: contzē: brāchi: tussēs: pecto
 ris laterum ⁊ lumborum dolores. 24.3.
 Quicūq; pleuretici facti non purgantur in quattuordecim diebus:
 hī in empima transcunt. 9.5.
 Quicūq; ex pleureticis empicij fiunt si purgant in quadraginta dieb^o
 a qua die ruptura fuit: soluit. Si vō nō: in ptisiz transcunt. 16.5.
 A pleuretide supato aut piplemonia dyaria supuentēs malū. 16.6.
 Acide eructantes non valde pleuretici fiunt. In pleuretide periple
 monia malum. 33.6.

¶ De periplemonia.

Dictus est de pleuresi. 34.6.
 Dictus est de pleuresi. 16.
 In periplemonia frensis malum. 12.7.

¶ De empimate.

Quicūq; empici aut hydropici vniuntur aut inclūdunt: si sanies qdē
 pura fluxerit ⁊ alba euadunt. si vero cenulenta ⁊ male olens fuerit
 pereunt. 27.6.

¶ De ptisi.

Autumnus ptificis malus. 11.3.
 Si vero estas sicca ⁊ borealis fuerit: autumnus vero pluuosus ⁊ au
 strinus: capitis dolores in hyeme ⁊ tussēs ⁊ brāchi ⁊ contzē hūt: quī
 busdam vero ⁊ ptisiz. 14.3.
 Autumnus vero ⁊ estiuorum multa ⁊ febres quartane ⁊ errantes ⁊ sple
 nes ⁊ hydropes veniētes ⁊ splenes ⁊ ptisici. 23.3.
 Dictus est de sputo sanguinis. 30.3.
 Ptisicos vero metuentes ad superiores farmacias. 8.4.
 Ptisiz fit maxime etatibus a decem octo annis vsq; ad viginti quinq;
 annos. 16.5.
 Qui a ptisi molestant si sputū qualēcūq; spūunt feret super carbo
 nes effusum: ⁊ capilli a capite defluunt: mortale est. 12.5.

egritudinē collecti.

Ausfufung: pitifia defluunt capilli: fi ovaria fupervenerit mor-
tale.

Et pñi habito dyaria superueniens mortale. 13. 5.

hypocundria suspensibus rugiunt & siticulosi. Alium vero & quibus
felles secessus: & in acutis febribus: & quibus sanguinis multa ege-
ssio facta est. Conuenit vero priscis non valde febricitantibus. Da-
re vero & in febribus longis nullo predictorum signorum presente
& extra rationem tabefactis.

In sanet spute ptitis z fluxus malū, vbi salua retinet moriunt. 64. 5. 16. 7.

De dispositionibus cordis. Et pri
mo de tremore.

In febrib⁹ circa ventrē cauma ⁊ cordis morbus vltremor malū. 66.4.
Qui exoluntur fortiter ⁊ frequenter sine manifesta occasione repen-
te moriuntur.

De mammillis & dispositionibus earum.

Cap. xij.
Mulier in utero habenti si subito mamille graciles fuit abortit. 36. s.
Mulier in utero geminos habenti si altera mamilla

36.9. Mulier in utero geminos habenti: si altera mammillarum gracilis fiat alterum abortit. & si quidem dextera gracilis fiat masculinum: si vero sinistra feminam.

27. 5.
Si mulier que neq; pregnans est neq; generauit lac habet: huic men-

Aulieribus quibus conuertitur sanguis ad mammillas: mantam significat. 38.9.

39. 5.
40. 5.

Uulcri si vero habet lac extra mamillam multum fluens debile fetu significat. si vero dura fuerint ubera: sanus fetu significant.

Quecunq; corruptiue sunt fetus: his vbera gracilia sunt. S; vero rur
sus dura fiant: dolor fit in vberibus aut vteribus genibus aut in ocu
lo ⁊ non corumpuntur.

De dispositionibus stomachi.
Cap. xij.

De meritis & dispositione stomachi.

Ventres vere et hyeme calidissimi sunt nunc somni longissimi.
Estate et autumnio cibos gravissimos ferunt. 15.1

Estote et autumnō cibos grauiſſime ferunt: hyeme vero ſaciſſime mor- vere.

In omni egritudine confortari mentem ⁊ bene se habere ad oblationes

Aphorismi ad vnāquāq;

- bonum. contrarium vero malum. 33.2.
¶ De difficultate transglutien di.
 Si a febre habito collū puertat vt vix deglutire possit: tumore nō extē-
 ssete i collo repēte inasciit vt deglutire nō possit: mortale. 33.4.
¶ De dolore stomachi.
 In febrib⁹ circa vētrē cauma forte et cordis morsus: malū. 66.4.
¶ De siti.
 Potus indigentiam soluit. 21.2.
 Quibuscunq; bibere desiderat nocte valde sitientibus si dormierint:
 bonum. 27.5.
¶ De dispositionibus mirach et hypochondriorum.
 Quibus hypochondria suspensa sunt et subugiētia: lumbi dolore supue-
 niente vētres his humectant: si nō vērositates erumpant aut vine
 multitudo nō supueniat. in febrib⁹ vero hec fiunt. 64.4.
¶ De vomitu.
 In perturbationibus ventris et vomitibus qui sponte fiunt: signidem
 qualia oportet purgari purgentur consensim et bene ferunt. si vero
 non: contrarium. 2.1.
 Difficile vomētes et medie carnosos inferius tūcētes estatem. 7.4.
 Ex egritudinibus quibuscunq; si fel nigrum sursum aut decoisum extē-
 uit mortale. 22.4.
 In illo vomitus singultus spasmus desipientia: malus. 10.7.
¶ De singultu.
 Spasmus et singultus post nimia purgationem malum. 4.5.
 A singultu habito sternutatio superueniens soluit egritudinē. 13.6.
 A dyaria habito diuturna spontaneus vomitus superueniens soluit
 dyariam. 15.6.
 In flegmone epatis singultus malum. 17.7.
De dispositiōib⁹ epatis. Cap. xiiij.
¶ De dolore epatis.
 Cuiusq; ep ar circūdolet: his febris supuentēs soluit egritudinē. 33.7.
¶ De apostematibus epatis.
 In epate vero flegmones partenti singultus superuenit. 60.5.
 Vesicam incisam aut cerebrū aut cor aut diafragma aut renes aut inte-
 stinorum aliquod gracilium aut vētrē aut ep ar mortale. 18.6.
 Quicunq; in epate propter sansem vruntur: siquidem sanies pura flu-
 xerit et alba euadunt: in tunica enim illic sanies est. Si vero velut
 amurca fluxerit: pereunt. 46.7.
¶ De hydropē.
 Autumno vero et estiuorum multa: et febres quartane: et errantes et sple-
 nes et hydropes vententes ex splene et. 23.3.
 Hydropicis si nascuntur in corpore vulnera: nō facile sanant. 8.6.
 Quicunq; cimpici aut hydropici vruntur aut scinduntur: his effluen-

egritudinē collecti.

- te sante aut aqua multa etiam repente omnino pereunt. 22.6.
 Quibuscuq; toxiones et circa umbilicū dolores et lumbos et dolores nō
 soluit neq; farmacijs neq; aliter: in hydropē siccam perficit. 11.4.
 hydropicis tussis superueniens mala: pcedēs nō sine malo. 35.6.
 Quiscunq; spleneticus a dissinteria captiuitur: his superueniente disnia
 longa hydrops innascit aut lenteria et pereunt. 43.6.
 In mania dissinteria aut hydrops aut extasis: bonum. 5.7.
 hydropicus sitissimū siccam habet desperatus est. 48.7.
 Quib^{us} epar aqua impletū erupit: his aqua vter implet et moriunt. 46.7.
 De hypocundria.
 Quibus in febricitantibus in septima aut nona aut vndecima aut de
 cima quarta die ictertia superueniens: bonum: si nō ad dextrum hy
 pocundrium fiat. si vero non: non bonum. 64.4.
 Quib^{us} hypocundria suspēsa et subrugietia: lumbi dolore superueniente vē
 tres: his humectant: si nō vētositates erupāt aut vaine multitudo su
 pueniat. in feb. vero hec fiunt. 74.4.
 Lac dare caput dolentib^{us} malū. malū vero et febricitantib^{us} et quibus
 hypocundria suspēsa rugiunt et sirculosis et. 64.5.
 Quibuscuq; dolor sit circa hypocundria sine flegmone: his superue
 ntens febris soluit dolorem. 40.6.
De dispo. fellis et splēis. Cap. xv.
 De ictertia.
 Quibus in febrib^{us} in septima aut nona aut vndecia aut decima quar
 ta die ictertia superuenerit bonum: nisi dextrum hypocundrium
 durum fiat. si vero non: bonum. 64.4.
 Quibuscuq; in febribus ictertia superuenerit ante septimum diem
 malum est. 63.4.
 Ictericis non valde instantur. 71.5.
 Ictericis si epar durum sit malum. 42.6.
 De splene.
 Autumno vero estuorum multa et febres quartane et errantes et sple
 nes et hydropes venientes ex splene. 23.3.
 Quiscunq; spleneticus a dissinteria captiuitur: his superueniente disnia lōga
 hydrops innascitur aut lenteria et pereunt. 43.6.
 Spleneticis dissinteria superueniens bonum. 48.6.
De fluxu oīum modor. Cap. xvi.
 In ventris fluxibus mutationes egestionum iuuant. si non ad malum
 transmutentur. 14.2.
 Egestionēs nigre vel quasi sanguis spōte ventētes et cū febre et sine fe
 bre pessime sunt. et quātūcūq; colores plcs fuerit: magis malū. cū far
 macijs vō meli^{us} et quātūcūq; plures colores fuerit nō malū ē. 21.4.
 Egritudinib^{us} quibuscuq; incipientib^{us} si sel nigrū sursum aut deorsum

Aphorismi ad vnâquâq3

- exiuerit mortale est. 22.4.
 Quibuscunq3 ex egritudine acutis: aut multi temporis: aut aborti-
 bus: aut aliter extenuatis si sel nigrum quasi sanguis exiuerit: sequē
 ti die certifico morientur. 23.4.
 Dissinteria si a felle nigro inchoauerit mortale. 24.4.
 Nigre egestiones si a dissinteria iam habito vt intestinoruz carnes ege-
 rantur mortale. 26.4.
 Quibuscunq3 felle egestiones sunt surditate superuentēte quiescūt: et qui-
 buscunq3 surditas fit felleis superuentētib3 egestionib3 quiescit. 28.4.
 Mulier in vtero habenti tenasinon inatum abortuz facit. 49.5.
 In diuturnis lienterijs extrema veniens prius non existens signum
 est bonum. 1.6.
 In longis dissinterijs cibi abstinentia malum: et cū febre petus. 3.6.
 Tracti a dyaria capiuntur longa. 32.6.
 Quicunq3 splenetici a dissinteria capiuntur: his superuentente dysnia
 longa hydrops innascitur aut lienteria et pereunt. 43.6.
 Splenetici superuentens dissinteria bonum. 48.6.
 In mania dissinteria aut hydrops aut estasis bonum. 5.7.
 In colerico secessu dissinteria malum. 24.7.
 Si ab albo flegmate habito dyaria superuenerit fortis soluit egritu-
 dinem. 30.7.
 Quibuscunq3 spumose egestiones in dyaria: his flegma a capite de-
 fluit. 31.7.
 ¶ De doloribus intestinoruz.
 Quibuscunq3 torsiones et circa umbilicū dolores et lumbos: dolor non
 soluit neq3 a farmacijs neq3 aliter in hydropē sicca pficiūt. 11.4.
 In febribus acutis spasm3 et circa viscera dolores fortes malū. 49.4.
 Dolores in lateribus et pectoribus et in alijs partibus: si multum disse-
 runt ad discernendum mali sunt. 5.6.
 Dolores et tumores circa ventrem existentes superiores quidem lenio-
 res: non superiores vero fortiores. 7.6.
 ¶ De ilios.
 Quibuscunq3 ex straguria ilion innascit: hi in septem diebus peunt:
 si non febre superuentente vrina multa fluxerit. 44.6.
 In ilion vomitus singultus spasmus desiplemia malum. 10.7.
 ¶ De colica nihil.
¶ De dispositionib3 ani. Cap. xvij.
 Melancolicis et freneticis emoroides innate: bonum. 11.6.
 Emoroides habenti antiquas si non vna relicta fuerit periculum est
 hydropisim aut prisim aut maniam fieri. 12.6.
 Maniacis varicibus aut emoroidib3 innatis manie fit solutio. 11.6.
¶ De dispositiōib3 renū. Cap. xvij.

egritudinē collecti.

- Quicumq; nefretici sunt non sanantur post. 40. annos: intelligendū p
nefresim passionem renū omnem indifferenter. 6.4.
Quibuscunq; in vrinis arenosa subsistant sedimina: his vesica aut re-
nes lithiasim patitur. 80.4.
Nefretici & circa vesicam dolores laboriose sanantur in senibus. Et per
nefresim hic intellige vlcerationes. & in fine cōmenti Galienus sicut
alibi dixit hypocra. senes his passionibus cōmoriuntur. 7.6.
Quibuscunq; in vrinis ampulle supernatant nefreticam & longā egrit-
tudinem fore significant. 35.7.
Quibuscunq; pinguis hypostasis & conglobata: his nefreticā significat
& acutam fore egritudinem. 36.7.
Quibuscunq; nefreticis existentibus predicta signa acciderint: & dolo-
res acuti circa musculos spinales sint: liquidem circa lumbos ex-
trinsecos sunt: apostema futurum extrinsecum significant. Si vero
dolor magis circa interiores locos fuerit: apostema futurū expecta-
bis magis intus. 37.7.
Quibuscunq; inter renes & ventrem flegma concluditur & dolorē pre-
stans non habet exitum in neutrum ventrum: his sū venas in vesi-
caz querso flegmate solutio fit morbi. 55.7.
- De dispositionib⁹ vesice. Cap. xix.**
- Egritudines vero in pluvialibus vt multum fiunt: & febres longe: & ve-
tris fluxus: & putredines: epilectici: apoplectici: & squinantes. In sic-
cis vero ptisici: obtalmite: arthetice: strangurie: & dysurie. 17.3.
Autumno vero & estiuoz multa: febres quartane & errantes & splenes
hydropes & ptisici & strangurie & lenterie. 23.3.
Sentoribus vero factis perihymta spondilis & lithiasis: lubrici. 27.3.
Sentoribus dlsme: catarrhi cum tussi: strangurie: dysurie: articulorum,
dolores: nefresis: vertigines: apoplexie: cacesie: puritus totius cor-
poris: melancolie: vigilie: ventris & narium humiditates: oculorū he-
betudo: glaucositas: grauitas auditus. 32.3.
Quibuscunq; vrine grosse globosse pauce non sine febribus multitudo
veniens ex his tenuis suat: maxime vero talia euensunt quibus ex
principio vel post principiu aut celerius hypostases fiunt. 70.4.
Quibuscunq; in febribus vrine conturbate velut subfugalum: his ca-
pitis dolores aut adsunt aut aderunt. 71.4.
Quibus septimo egritudo terminatur: his nubem habz rubeā quarta
dies in vrina & alia signa sū rationem. 73.4.
Quibus vrine & limpide aut albe: male vō in freneticis appent. 72.4.
Quibus hypocundria suspensa & sub:ugsentia lumbi dolore superue-
niente: vētres his humectatur: si nō ventositates erumpant: aut vrl-
ne multitudo superueniat. 74.4.
Quibus spes est ad articulos apostema quert: eruct ab apostemate vrl-
na grossa & multa & alba facta velut in laboriosis febribus & maxime

Aphorismi ad vnāquāq;

Si in quartanis quibusdam incipit fieri. Si vero sanguis ex naribus
 fluat valde celeriter soluuntur. 75.4.
 Si sanguinem aut pus mingunt: renum aut vesice vlcerationem si-
 gnificat. 70.4.
 Quibus in urina grossa quasi carniū frusta vel sicut pili sunt: his de
 renibus exeunt. 76.4.
 Quibus in urina pingui exite fursura mingunt: his vesica stabit. 77.4.
 Quicunq; sanguinem sponte mingunt: his de renibus vene rupturaz
 significat. 75.4.
 Si sanguine mingunt aut trūbos & straguriam habent & dolor incidit
 in pectine & sub vētre & pitoneon: circa vesicā dolorē significat. 80.4.
 Quibuscunq; in urinis arenosa obstant: his vesica aut renes lithia-
 sim habet. 80.4.
 Si sanguinem aut pus mingunt aut squamas & odor grauis: vesice vl-
 cerationem significat. 82.4.
 Quibus in vinali via vel virga pustule nascuntur: sanie facta & erupta
 solutio fit morbi. 83.3.
 Urina facta multa noctu modicū secessus significat & ecōuerso. 84.4.
 In ano flegmones patiēti & matrice flegmonem habente: stranguria
 superuenit. In epate vero flegmones patienti singultus superuenit
 & in renibus habentibus sanie stranguria: accidit. 58.5.
 Nefretici & circa vesicam dolores: laboriose sanantur in febribus aliis
 sensibus. 6.6.
 Vesicam incisam aut cerebrū: aut cor: aut vasa fragma: aut epas: aut ven-
 trem: aut renes: aut intestinoz aliqđ graciliū mortale. 18.6.
 Quibuscunq; ex stranguria stiles innascit: his in septē diebus percutit:
 si non febre superueniēte multū urina fluxerit. 44.4.
 Quibuscunq; in febribus in urinis crinoz des hypostasies fiunt: longaz
 egritudinē significat. 32.7.
 Quibuscunq; urine distates fiunt: his in corpore turbatio fit fortis. 34.7.
 Quibuscunq; in vasis ampulle supnatant: nefreticam significat: & lon-
 gam egritudinē fore. 35.7.
 Quibuscunq; pinguis hypostasis & cōglobata: his nefreticaz significat
 & acutam egritudinē fore. 36.7.
 Si sanguinem & trūbos mingant & strangurias habeāt & dolor inci-
 dit in peritoneon & sub ventrem & pectinem: ea que circa vesicā sunt
 egrotare significant. 40.7.
 Strangurias & dissurias vini potio & sic flebotomia soluit: incidere ve-
 ro venam que intus in talo est bonum. 49.7.
De dispositionibus membrorum
generationis in viris. Cap. xx.
 Similiter in maribus: aut enī ppter raritatem corporis spiritus extra

egritudinē collecti

fertur vt non incidat semen: aut propter densitatē humidūz nō bis
fundetur extra: aut ppter frigidum nō calefit ita vt cōgregetur ad
hunc locum: aut ppter caliditatē hoc ipsum fit. 63.5.
Quando incisum fuerit os aut cartilago: aut nervus: aut maxille te-
nues: aut prepuccium: neqz crescit neqz conglutnatur. 19.6.

De membris generationis in fe- mellis.

Cap. xxi.

- Si vero austrina hyems et pluviosa et tranquilla fiat: ver vero siccum
et boreale: mulieres siquidem quibus partus ad ver inest: ex omni oc-
casionē abortiūt. Si vero genuerint: morbosos pueros et imbecilles
pariunt: vt aut statim resoluunt id est moriantur: aut morbi di et tenues
vivant existentes. Alijs vero lunio:ibus quidem dissinterse et obta-
mie sicce fiunt: senio:ibus vero catarrhi celeriter dissoluētes. 13.3.
Pregnātes si cōuenit purgare: a quarto mēse vsqz ad septimūz: minus
vero has: minora vero et seniores vereri oportet. 1.4.
Muliebria educt ex aromatibus calefactio: multoties vero et ad alia
vtilis esset si non capitis grauedinem faceret. 28.5.
Mulier in vtero habēs flebotomia abortum facit: s; magis cuius ma-
ior est fetus. 29.5.
Mulieri in vtero habenti: ab aliqua egritudinū acutarū accipit mor-
tale est. 30.5.
Mulieri sanguinē vomēti mēstruis supueniētibus solutio fit. 31.5.
Mulieri mēstruis deficiētib; sanguinē ex narib; fluere bonū ē. 32.5.
Mulieri in vtero habēti si venter fluat: periculūz est abortiēdi. 33.5.
Mulieri que a matrīce molestatur: aut difficulter generant: sternuta-
tio superuens bonum. 34.5.
Mulieri mēstrua habenti sine colore propito et non s; se semp facta
purgatione indigere significat. 35.5.
Mulieri in vtero habenti si subito māmille graciles fiāt abortit. 36.5.
Mulieri in vtero habenti si altera māmilla gracilis fiat: geminos ha-
benti alterum abortiet. et si quidem dextra gracilis fiat: masculum. si
vero sinistra: femīnam. 37.5.
Similiter que neqz pregnant neqz generauit lac habet: huiusmodi
mēstrua defecerunt. 38.5.
Mulieribus quibus conuertitur sanguis ad māmillas: maniam si-
gnificat. 39.5.
Mulierem si vis scire si concepit: mellieratum quando dormitura est
da ei bibere: et si quidem si torsiones habuerit circa ventrem: cōcepit:
si vero non: minime. 40.5.
Mulier si quidem masculum concepit bene colorata est: si vero femi-
nam discolorata. 41.5.
Si mulieri pregnantē crispila sit in matrīce mortale. 42.5.

Aphorismi ad vnāquāq;

Que preter naturam tenues existentes concipiunt: abortiunt antequā
 grossescant. 43.5.
Quecūq; corpora moderate habentes abortiunt secundo mense aut
 tertio sine omni occasione manifesta: his cotilidones mucilagini,
 bus pleni sunt: et non possunt pre grauedine tenere fetum: sed ab-
 rumpuntur. 44.5.
Quecūq; existētes preter nām crasse nō p̄cipiūt: hīs pinguedo os ma-
 tricis obturat: et p̄tusq; extenuent nō p̄cipiūt. 45.5.
Si matrix in vertebro posita fecerit sanie: necesse ē p̄motū fieri. 46.5.
Fetus maris quidē in dextris: femine vero in sinistris magis. 47.5.
Ad matricis p̄cipitationes obthalmicum appone: apprehendens os
 et narces. 48.5.
Mulier in vtero habēti tenas non innatus abortire facit. 49.5.
Mulieris menstrua si vis retinere: faciam maiorem ad mammillas ap-
 pone. 50.5.
Quecūq; in vtero habent: hīs concluditur os matricis. 51.5.
Mulier in vtero habent: lac ex māmellis multū fluens fetū significat
 debilem. si vero vbera dura fuerint: sanum significat fetum. 52.5.
Quecūq; corrupture sunt fetus: hīs vbera gracilia fiunt. Si vero rur-
 sus dura fiūt: et si dolor sit in vberibus aut in vertebis: aut in geni-
 bus: aut in oculis: non corumpuntur. 53.5.
Quibuscūq; os matricum durum est: hīs necesse est os matricis con-
 cludi. 54.5.
Quecūq; in vtero habentes a febribus accipiūtur: et fortiter calefiūt
 sine occasione manifesta: generant periculose: et difficulter: aut
 abortiunt periclitantes. 55.5.
In fluxu muliebris spasmus et animi defectio si supueniat malū. 56.5.
Menstruis plurimis eueniētibus accidunt egritudines: et nō venten-
 tibus a matrice accidunt egritudines. 57.5.
Mulier si nō p̄ceperit: velis aut scire si concipiet: contegens vestimen-
 tis suffumiga deorsus: et si quidem transire videas odor p̄ corpus ad
 os et narces cognosce qm̄ ea nō propter se nō generat. 59.5.
Mulier in vtero habenti si purgationes exeunt: impossibile est fetū
 sanum esse. 60.5.
Si mulieri purgationes nō exeunt: neq; febre: neq; rigore supueniēt:
 anxietates abominatōnes defectiōnes animi ei acciderint: reputa
 hanc in vtero habere. 61.5.
Quicūq; densas et frigidās matrices habent non cōcipient. Et que-
 cūq; humidās habent matrices nō p̄cipient: extinguit enim in eis
 semen. Et quecūq; siccās et magis ardentēs non p̄cipiunt. indigen-
 tia enī nutriti corūpitur semen. Et quecūq; ex vtriusq; temperiē
 habent moderate: huiusmodi fiunt generantes. 62.5.
Mulier in vtero hūti tenas non supueniens abortit. 28.7.

egritudinē collecti.

De dispositōibus apparētibus in extremitatibus membrorum. Cap. xxiij.

Duorum dolorū qui simul sunt non sē eundem locum vehementior
denigrat alterum. Positus est hic aphorismus ad euidētiā dor-
lorum iuncturarum. 46.2.
Non febicitantibus existētibus si fiat strophus: vel genuū grauitas: et
lumborū dolor: deorsum farmacia indigere significat. 20.4.
Laboriosis in febribus circa articulos et circa maxillas maxime apo-
stases fiunt. 31.4.
Si vero prius doluerit aliquid ante egritudinem: illic confirmatur
egritudo. 33.4.
Quibuscūq; febres lōge: hī dolorēs et pustule sūt in articulis. 44.4.
In articulis dolores et tumores sine vlceratione podagrā et spasmū et
horū plurima: frigida aqua infusa refrigerat et attenuat: et dolorē sol-
uit. Stupor. n. mediocris dolorem minuit. 25.5.
Maniacis emoroidibus aut varicibus inatis mane solutio fit. 21.6.
Quicūq; dolores a dorso in cubitos trāsunt: flebotomia soluit. 22.6.
Eunuchi non podagrizant neq; calui fiunt. 28.6.
Mulier nō podagrizat si mēstrua nō defecerunt in ea. 29.6.
Puer nō podagrizat ante aphrodisiam: idest ante coitum. 30.6.
Quicūq; calui fiunt: hīs varices non nascunt magne. quibuscūq;
vero innascuntur rursus capillati fiunt. 34.6.
Quibuscūq; gibbi ex asmate fiunt aut tussi: an suuētutē pereūt. 46.8.
Quicūq; iūiores podagrīci sūt i. 40. dieb⁹ dīferuescētes residēt. 49.6.
Podagrica et maniacā vere et autūno mouētur vt in pluribus. 55.6.
Quibuscūq; a sciatica molestatis vertebrū resilit foras: et rursus incli-
dat in locum suum: hīs mucilagines facite sunt. 59.6.
Quibuscūq; a sciatica molestatis vertebrū resilit foras: hīs tabescit
crus et claudiscant si non viantur. 60.5.

§ J N J S

**Tabula itaq; februm sē morem
solitum sic meo facili ingenio conscri-
bam: si prius eos numerauero apho-
rismos de febribus ipsis loquētes: vt
ante oculos tuos ponaz: que in ipsis
te doctissimum reddant.**

Aphorismi ad vnāquāq;

Paroxysmos & consistentias declarant egritudines: & tempora anni: &
 circuituum admutualem incrementa. 12.1.
 Qui crescunt plurimum habent innatum calorem &c. in fine. Et propter
 hoc & febribus non similiter febres sunt acute: frigidum enim ha-
 bent corpus. 14.1.
 Acute egritudines in quattuordecim diebus indicantur: quod & de febri-
 bus intellige. 23.2.
 Estiue quartane ut multum sunt breues: autumnales vero longe: maxime
 vero que ad hyemem contunguntur. 25.2.
 Febrem in spasmo melius est fieri quam spasmodum in febre. 26.2.
 Febricitantibus non fortiter neque oino in superficie permanere: & nihil in-
 nuere corpus aut tabescere magis: eo quod si rationes sunt: malum est. hoc eis
 longitudinem egritudinis significat: hoc autem imbecillitate. 28.2.
 Circa principia & fines omnia imbecilliora: circa status omnia fortiora. qui de
 febribus intelligendus est &c. 30.2.
 In morbis minus periclitantur egrotantes: quibusque propter nature & eta-
 tis & habitum duntaxat horum egritudo inest: magis quam quibus non propter finem
 aliquid horum inest. 34.2.
 Cum estas sit veri similis sudores multos in febribus expectare oportet. 37.3.
 In siccis temporibus febres acute sunt: & siquidem annus talis existens
 amplius fuerit qualem constitutionem fecerit in pluribus: & tales egritu-
 dines expectare oportet. 38.3.
 In autumno acutissime sunt egritudines & maxime mortifere ut in plu-
 ribus. verum vero sanissimum & minime mortifera. quos duos etiam de
 febribus intellige. 10.3.
 De temporibus siquidem hyems sicca & borealis fuerit: verum vero pluuio-
 sum & austrinum: necesse est estate febres acutas & obthalmas & dissinte-
 rias fieri: maxime mulieribus & humidis natura. 12.3.
 Estate vero quedam horum & febres continue: & causon & tertiane plurime: &
 vomitus & dysuria: & oculorum & aurium dolores: oris ulcerationes & pudē-
 dorum putredines & desudationes. 22.3.
 Quibuscumque in febribus sextantis idest in sexta die rigores sunt dis-
 scripti sunt. 29.4.
 Laboriosis in febribus circa articulos & maxillas maxime apostales
 sunt. 31.4.
 Febres quęcumque non deficientes tertia die sunt fortiores periculose. quęcumque
 vero sic defecerint: significant quoniam non periculose. 44.4.
 Quibuscumque febres longe: habet dolores & pustule sunt in articulis. 43.4.
 Si rigor incidit febre non deficiente iam debili existente virtute mor-
 tale. 46.4.
 In non deficientibus febribus: sique quidem extra frigida fuerint: que eo
 interius ardeant & firmiter habeant mortale. 48.4.
 Quibuscumque in febribus resurgentibus: aut pustule: aut dolores sunt in
 articulis: hi amplioribus cibis viuuntur. 45.4.

egritudinē collecti.

- In** nō deficiētibus vero febribus si labiū aut oculus aut superciliū aut
nasus distorqueat: aut nō videat: aut nō audiat: iam debili existente
corpore: quēcūq; horū fiant prope est mors. 49.4.
- Ubi** in febre nō deficiēte visus supuenerit & desipētia: mortale. 50.4.
- In** febribus apostema nō solum ad palmas crissas: longitudinē egrit-
tudinis significat. 51.4.
- Quibus** cūq; in febribus aut in alijs egritudinibus voluntarie oculi
lacrīmantur nihil inconueniens. Quibus cūq; vero nō sūm vo-
luntatem: inconueniens. 52.4.
- Quibus** in dentibus in febribus limositates sūt fortiores & diuturniores
res sunt febres. 53.4.
- In** bubonibus febres facte: oēs male exceptis ephimeris. 55.4.
- Febriticanti** sudor supuentens nō deficiente febre malū. Prolongatur
enim morbus & humorē plurimū significat. 56.4.
- A** causone habito rigore superueniente solutio fit. 57.4.
- Tertiana** vero si nō iudicat in septē periodis: longissima erit. 58.4.
- Quibus** cūq; aures in febribus surdescunt: sanguis ex naribus fluēs
aut venter turbatus soluit egritudines. 60.4.
- Quibus** cūq; in febribus quotidie rigores sunt: quotidie febres
soluuntur. 62.4.
- Quibus** cūq; in febribus ictericia superuenerit ante septimum diem
malum. 63.4.
- Quibus** cūq; in febribus in septimo aut nono: aut vndecimo: aut deci-
mo quarto die ictericia superuenerit bonum: si nō dextrum hypocum-
drium dux fiat. Si vero sit: non bonum. 64.4.
- In** febribus circa ventrem cauma forte & cordis morbus vel tremor: ma-
lum. 66.4.
- In** febribus ex somnis timores aut spasmus: malum. 67.4.
- In** febribus spiritus offendens malus: spasmū enī significat. 68.4.
- In** febribus acutis spasmi & circa viscera dolores fortes malū. 68.4.
- Quibus** vaine in febribus perturbate & puerse velut subjugaliū: his ca-
pitis dolores aut adsunt aut aderunt. 71.4.
- A** quartana habiti non valde a spasmus apprehenduntur. si vero ap-
prehendant prius & superueniat. quartana soluitur. 69.4.
- Quibus** cūq; in causone tremores sunt: alienatio soluit. 26.6.
- In** acutis passionibus cum febre luctuosa suspicia malum. 54.6.
- Febriticanti** si ceperint sudores boni sunt: tertiani: quintanti: septenti: &
qui nono die & 11. & 14. & 17. & 20. & 21. & 24. & 27. & 30. & 31. & 34. & 37.
& 40. isti enim sudores egritudines indicāt. q̄ vero ita nō sunt dolores
significant & longitudinem egritudinis & conuersionem. 35.4.

Aphorismi

De dieta in febribus ipsis conuenienti. Capitulum.

Aphorismi.

Tenuis et certe diete in diuturnis semper passionibus: et in acutis egritudinibus: quibus non conueniunt difficiles. Ad ultimum tenuitas que adducuntur diete difficiles. Et iterum resumptiones in vltimo existentes difficiles. 4.1.

In tenuibus dietis peccant egrotantes: et ideo magis leduntur. Quia ne entis peccatum quatuorcumque sit magnum sit magis in tenuibus dietis quam grossioribus: propter hoc et in sanis fallaces sunt valde et certe et consistunt diete: quam peccantia difficilius ferunt: propter hoc igitur tenuis et certe diete fallaces sunt amplius parum solidioribus. 5.1.

Ad vltimas egritudines: vltime curationes ad perfectionem sunt potentes. 6.1.

Ubi vero sit acumen egritudo continuos et vltimos labores habet: vltima et tenuissima dieta necessarium est vti. ubi autem non: non: sed conuenit grossius reficere et tantum subcondescendere quantum egritudo mollior fuerit vltimis. 7.1.

Quia in statu steterit egritudo: tunc tenuissima dieta necessarium est vti. 8.1.

Contemplari igitur oportet egrotantem si sufficiat dieta ad statum egritudinis: et vtrum ille deficiat pilus et non sufficiat dieta: aut egritudo deficiat et obrundatur. 9.1.

Quibus ergo continuus est status: continuo et tenuiter reficere oportet. Quibus vero posterior status ad id et ante id parum auferendum: pilus vero vberius reficendum ut sufficiat egrotans. 10.1.

In paroxysmis subtrahere oportet: apponere enim leuio. et quocumque sit circuitus exacuuntur. In exacerbationibus subtrahere oportet. 11.1.

Senes facillime ferunt ieiunium: secundo consistentes: minus vero pueri: horum vero omnium maxime infantes: horum vero ipsorum quicunque sunt animosiores existentes. 12.1.

Qui crescunt plurimum habent innatum calorem: plurimo igitur indigent nutrimento. si vero non: presumit corpus. Senibus vero paruum calor inest: propter hoc igitur paucis somnibus indigent. Et multis entibus extinguitur calor: propter hoc igitur febres senibus non similiter acute fiunt: frigidum enim corpus habent. 14.1.

Ventres hyeme et vere calidissimi sunt natura et somni longissimi. In his temporibus oblationes plures dande sunt. Etenim innatus calor est multus: nutrimento igitur ampliori indiget. Signum et etas. 15.1.

Humide diete omnibus febreitantibus conferunt: maxime vero pueri.

Joānis damasceni

ris: et alia sic assuetis refici.

Quibus semel: aut bis: aut amplius: aut minus: aut semper: dandū
vero ē aliqd tpi et hore et regō: et etati et cōsuetudini.

Estare et autumnio cibos grauissime serunt: hyeme vero facile: vere ve-

ro secundo.

His qui in circuitibus exacuuntur: nihil dare neq; cogere: sed auferri
ex appositionibus vel ex appositione ante crīsum.

16.1.

17.1.

18.1.

19.1.

Finis.

Incipiūt aphorismi Jo. damasceni.

Iberet te deus fili amantissime a deulo erroris: et in via
cōseruet p̄sp̄ritatis: atq; meum velle de te mihi digne
posse cōcedere: teq; in eodem agilem facere: sic desiderū
uum tuum iunctū meo compleat in te. Nouerit dilectio
tua fili mi: quia petitionē tuam de aphorismis medicine

scribēdis p̄pter nihil aliud prolongauit: nisi quia vere
ne aliquā fastidires tuū desiderij meam longanimitatē velle tenta-
re: et considerando cognoscere. Jam nunc vero quātum inde cognoue-
rim sufficere videatur: quia cum maiores nostros peritissimos viros
quēq; fastidiosum noueris sepe arguisse non egre tibi ferendum est.
Eterum ipse p̄sensisse potes me semper vilitatem tuam quesuisse: et
nūquā te deserēdo plus aliū coluisse. Deus omnipotens dirigat me,
tuam in beneplacito suo ad vilitatem seruorū tuorum. Ecce iam
aphorismos quos me scribere rogasti: tue dilectioni mando.

Terre in medicina imensa profunditas est.

Operari autem s̄m libros absq; perfecta ratione et solerti ingenio mo-
lestum est.

Ingeniū autē nāle adiuuat artē et nām regētē. p̄trariū autē p̄traria.

Abundanter autē libros peritorū veterū relegere: et secreta eorū diligen-
ter discutere: iuuat omnem sapientem et.

Vita breuis est ad cognoscendū vires omnium terre nascentium.

Tu autē ea que palaz sunt: et in quib; oēs pueniūt et maxime que p̄basti
tene. Que vero in dubio sunt et in quibus dissentiant omittē.

Illud vero nō d; nos cōmouere qd; in sapientum dictis habetur.

Quedam sunt que nō videtur nobis ad plenum ratio attestari: sed po-
tius credulos habere.

Illud quippe quo medicamur subtilis substantia est: neq; enīz huma-
na nā erroris periculū incurrere nō p̄t̄ p̄sertim in subtilibus.

Qui deditus oīno secularib; negocijs alia delitijs negligit fundamē-
tū medicie: philosophie: et artū doctrinā: non ei fides adhibēda est: et
maxie ea vbi Gal. et Arist. p̄cordat. vbi discordat et difficile verū iueniē

b

Aphorismi

Animal sem frigidū & humidū nutrit: sem calidū & humidū vult.
 Virtus siue virtutes naturales vel spūales varia nomia habētes vna
 eadēq; est scilicet virtus.
 S; s; diuersa i subiectis mēbris officia diuersis vocabulis nūcupant.
 Complexio naturalis sem viciuitatem quidem est separabilis: actu ta-
 men est inseparabilis.
 Quēadmodū tam vicia animi q̄ figure corporis ab auis & a parenti-
 bus cadūt & hereditatur: ita quoq; morbus diuturnus: & maxime si
 fuerit in principali membro.
 Medica que temperamento vicina est & est odorifera si cibus quoq;
 fieri possit optimum est.
 Colligatio corporis & anime sem ordinis naturalis consonantia facta
 est vt subsistat. Unde cauendū est ne res ei fortē medicinam que
 fortiter mutet eam: vt ea que est in tertia parte.
 Complexio corporis animati ad figurā nerui consona est. Non igit te-
 merarius sis in medicina forti: que eam dissoluat: & aperiendo corp⁹
 in aliam complexionē mutet.
 Medica stiptica & odorifera & temperamēto ppinqua custodit & cō-
 fortat principalia membra: & virtutez naturalem. huiusmodi tibi sit
 semper vtendum vt cōfortes nām. Si enim naturam confortaueris:
 morbu medicando iuuat curari. Si vero eaz neglexeris: & neglecta
 deficere permiseris nihil prodest.
 Esar & stomachus sunt posita inter efficacia nature vt nutrant sicut
 instrumenta. q̄ si accidenti aliquo amiserint complexionem & insinu-
 unt cursum nature.
 Calidi morbi plus frigidis sunt mortiferi pp ignei mor⁹ velocitatem
 Qñ corpi aliqd acciderit: nō ei dādū est qd noceat p̄cipalib⁹ mēbris.
 Qd si feceris inde nociu⁹ eris: magnū iuuare nō videris.
 Virtū animi seqt cōplexionē corporis. cū igit corpus patit: & maxie prin-
 cipalia mēbra: medicinaz maxime aie exhibē minime negligas: vñ v3
 gaudeat: vt odoratu: visu: auditu: qd nōnulla medicine pars est.
 Medicinarū qdā & maxie q̄ faciūt in summo capitis: post cenam & qñ
 stur dormitū dāde sunt vt nā ad iserora intēra ab altissimis mēbris
 attrahēdo sensus alleuet. Similr aut vbi morb⁹ laz pualuerit & ma-
 xime in principalibus membris.
 Nulli medicine mēbrū cōmittēdū est aliqd: nisi ei que ad cōplexionem
 eius: aut ex pte: aut ex toto p̄ncipat ad similitudinez medicine nutrien-
 tis mēbrū. que medicina si nutritibilia quoq; fuerit utilis est.
 Medicina p̄traria ad p̄trariū deponēdū ē: & nō sem p̄plexionē eādē.
 Infirmis defectis nulla medicina aut cibaria danda sunt nisi ea q̄ fa-
 cile possit nā pati: & pprie tēperamētū i quātitate & qualitate sit.
 Medicamina pauca tibi tenēda sunt nisi quoz iuuamento sepius ex-
 pertus p̄dere possit: totius eniz multitudinis noticia icōprehēsi-
 lis est. Ne cū per singula volueris iquirēdo discurrere multiplici di-

post cenam

Joānis damasceni.

uersitate sensuū distractus in nullo poteris fidē habere.
Rerum proprietates dubia est. Eam nāq; multi olim experientes arbi-
trati sunt facere a proprietate qđ pleriq; faciebant natura.
Unde videndū est ne in pprietatis purgatōe negligat nāz qđ notior est.
Humores in hyeme natura plus dispergit: et vere intus: estate autem et
autūno minus: tunc itaq; oportet ut medicemur qñ potior est.
Frequentatio morbi in pñcipali mēbro dissolutionē corporis pñūciat.
Humores calefaciēdo: et dissoluēdo: et nām pfortando salubrius purgā-
tur qđ per catarrhū: aut p vomitū: quoz neutrum sine detrimento fit
nāe: si tñcos calefaciendo dissolutos ad pñcipalia mēbra defluere
non ptimef. Qđ si timef ad quo dlibz aliud ingeniū recurrēduz est.
Cauendū est ne ab egritudine pualescentibus innatū apostema ad in-
teriora medicamēto redire cogat p pñcipaliū mēbroz defectōem:
sed aliter dissolutū expellat: qđ leuius fieri potest qđ tñ addit: nec qđ
sibi sufficiat ad distributionē minuendoz pñcipaliū membroruz.
Habitanter in quinto aut sexto climate plus minuere sanguinē expe-
dit qđ in septimo: aut in primo: aut in secundo: aut in tertio.
Apostema in mēbro pñcipali sine dolore naturaz in regimē dimisisse
significat: maxime si ex co. ru. aut ex sanguine est qđ rariuz est.
Corpora nāl frigidā et humida pāz in vētre recipiūt: minus vero red-
dunt: ventres quoq; eoz plurimū ligdi sunt: et infirmitas diuturna.
Calidus enim et siccis contrarium conuenit.
Ab infirmitate surgētibz cibaria sibi nociua petentibus non negan-
da sunt: sed ingenian dum in qualitatem sibi vtilem mutando.
Opz aut te infirmo salutē pmittere semp: nec vnq; illū a spe deponere:
et si ipse desperet. Cōplexio enim corporis animi affectui semp iheret.
Ingenium naturale medici cum paruo artis fundamento adiuuat na-
turam: innaturale contrarium.
Medicorū illiteratorū simplicitū: ad oscētum luxui subiacentium vt
plurimum hominū de.
Opz etiā egrotū de oībus vñde egritudo nasci solet tam exterioribus
qđ interioribus inquiri: et im potiozem partem iudicare.
Gloriosoz supblam et ad naturale multiloquiū si sapias ptenas. nec te
egrum interrogare per oīa pudeat. vñna enīz vbi morbus intra ve-
nas existit fallax est.
Si interrogatus semper velociter respondeas: dubitandus es.
Circa infirmū pstitutū sui sūt qñtate et ai affectionē puenit cognoscas.
ea vñ que illū noueris amasse p ceteris aut pcupiscere: ad memoriaz
reuocādo laudare. Et si licitū sit aī oculos pñtare: aut se mox facile
habitu pñtante pmittere: et sic in eoz spe illū aiare non desinas.
Mulum iuuat paraliticos ad eoz latera naturalem calozē apponere
non tamen igneum: sed adolēcentis puelle.
Una medicinarū in iuuamento equalium: et sapore odorifero et leuior
eligenda.

Aphorismi

Mutare consuetudinem nocuius et pessimus est et maxime veterē.
 Quomodo nulla quiescentia sit inter aquam et calorem naturalem: ita
 non est purgandum nisi medicina que non sit longe a temperamento.
 Timendum est enim ne horrens eam natura rejiciat: et non misceatur hu-
 moribus: nec corroborata nocuum expellere possit.
 Opus ergo ut ad purgandum interclusos humores in similitudinem sibi con-
 uertat medicina per ingentem ut natura ea recipiat apte: et recepta per ve-
 nas deponat: et sic perfortata facile inimicum suum excludat. Nam si in qua-
 litate fortior fuerit deficiat natura. nam contrariatur ei.
 Ante purgationem vero per aliquos dies humores commouendi sunt et
 dissoluedi cum medicina cibali et cibo medicinali: et sic cum presen-
 tis diet abstinencia sunt purgandi.
 Balnea non sunt necessaria nobis ad refrigerandum calidum aut cale-
 faciendum frigidum: sed ut dissoluant et sudare faciant: deficient
 et humectent.
 Tyrsaca magna necessaria est ut dissoluat et dispergat et mundet. Sed
 pueris adolecentibus et senibus et defectis parum dandum est inde.
 Morbi exteriores vere et estate magis sunt curandi. Interiores vero per
 contrarium.
 Morbi ex penuria quantitatis vel qualitatis non minus quam de pleni-
 tudine nimia nascuntur. unde medici multi in temeraria purgatio-
 ne delinquent plerumque.
 Medicina data si victa natura non eos quos querimus expulerit hu-
 mores remanet in corpore: et in humorum mutata qualitate morbos
 inde intendit generare.
 Corpora frigida et humida ossa et nervos inualidos habent: unde sana-
 egritudine et egra sanitati habilitiora sunt.
 Apostema in pueris cum summa diligentia et cautela curandum est. neque
 enim introsum violenta medicina redigendum ne natura in modum
 valida ex humoris quem habet adhuc a matrice copia repressa suc-
 cumbat.
 Morbus corpori non forte contrarium. vel eadem die post nimium ac-
 ria calidandum est: et e contrario.
 Acute egritudines plus in senibus quam iuuentibus timende sunt. citius
 enim in bonum malum firmanter. cibaria quippe que recipiunt mu-
 tat natura eorum in similitudinem frigiditatis: unde celerius ad sanita-
 tem reuocantur. timende vero sunt: quia defectus caloris natura-
 lis acumen egritudinis sustinere non potest.
 Frigidi morbi in senibus difficilius: in iunioribus facilius curantur.
 Balnea et temperata portio suauitatis et contrarium cause.
 In nimio exercitio positos ante cibum parum quiescere: otiosos autem
 parum exerceri oportet.
 Labor et exercitium quidam dolor est. unde in eo positi non dolent. de
 pluribus morbis. illaboriosi etenim sunt ad comparationem illius

Joānis damasceni.

Laboris nisi cum dolor morbi laborem excesserit.

Juuenibus spermatis emissio raro ex frigiditate accidit.

Juuenibus epilepsia et spasmus in primo et secundo et tertio et quarto climate ex naturalis caloris inopia et temperamenti defectione est. unde sanitas eorum ex calore et temperamento constare debet: magis euent raro ex nimia frigiditate sub qualitate vel quantitate multiplici temperamenti. unde purgando prout dēda est medicina calidissima non ad ultimam subtilitatem perducenda.

Lum quis vult caput purgare: aut cerebrum: aut instrumenta sensuum: pillulis maioribus. i. grossioribus: et post cenam eunti do: mltum dā

*in corob' vel cap.
purgone domi
fil. post cenam*

Ad nimiam humiditatem in stomacho subtilem puluerem damus.

Sicuti principalia membra defecta habenti aut debilitata catarticum necessarium fuerit clistere faciamus.

Abundantia stomachi pillulis paruis et recētibus humidis ieiuno stomacho datis purganda est: et his qui biberunt deambulando comouendum est.

Pillule veteres et desiccate prius quam dentur humectande sunt per noctem in aqua calida.

Omne catarticum necessario cor. ru. commouet.

Aut. lx. annorum aut plurimum sunt: in medicina eorum non est infundendum quod cole. ru. purget: quia ipsa per se facit et humectatio corporis fundamentum est.

Principalia membra naturaliter defecta habentibus cauendum est ne acuta medicina sed ad vicinratē temperamētū redactam accipiant.

Due species si simul mixte bibite sint necessario tanquam si separatim: utraque lacertos et carnē generādo suum naturalem reddit effectum.

Conualescentes si infirmitatem suā: debent quidem tractari: non tamen ex toto permittant haberi prout ante consueuerunt fieri.

Opus medicinā fieri ad similitudinē operantis nāe: et si dura aut tarda fuerit: et non sit quod videat iuuamentū absque ratione: absque ratione quod fallax est.

Eger diu fidelis medicorum permittendus est: cuius error a recti distantia rarus est. Quia si plurimos consulit in singulorum errore plerumque cadit.

Apostema in senibus non retrosum medicamine cogat. Videndum est eis ne nā deficiat ad dissipandū illud: et quod expulsiōe totas vires consumperit extrahendū quippe est: sed non cum forti medicina ne nā cum eo extēs corpus exinaniat. medloctiter igitur est extrahendū. Est nepe quod dicitur in senibus multum ad differētiaz illius quod restaurat. Similiter et in pueris vis nāque medicine fortior est natura eorum.

Infirmus ad solitum statum ex quo in egritudine ceciderit tantum reuocandus est: non autem ad temperamentum in omni substantia.

Lusus qualitatis plexionis non nouimus sanctus infirmitatē an grauis sit necne: non bene ppendim infirmit. unde medicina incerta queque subsequit. Reddere enim sanū ad plexionē temperamētū morbus est ad

Aphorismi

sui sani qualitatis operationē. Nam virtus est causa motionis.
 Unde in purgando corpore si forte sit ipsum: commouendum est forte
 medicina et illi manifesta.
 Singulis infirmitatibus propria fieri medicamina ad Ingenium et ad
 arbitrium medici: perfectioni propinquum est.
 Nulla res sub lunari globo vel circulo posita quocumque gradu mutet
 circulus ultra reuocabitur in eternum ad illum qualitatis vel qua-
 titatis in quo fuerit in ipso circuli motu.
 Nulla medicina levis est in contemplatione et operatione. ea enim que
 levis videtur grauius: que autem grauis leuius: si attentius eas in-
 spexeris comprehendes. Non igitur leuiter vel absque rationis con-
 sideratione determinandum est.
 Credere experimento sine ratione fallax est.
 Nulla egritudo est que non habeat opus interrogari infirmum.
 Omnis se. calor extra naturam est. Sed inter fortes et leuem differt secundum suam
 materiam: quippe ei que ex co. ru. est fortiter: que vero ex co. nigra le-
 te resistamus opus.
 Quodcumque membrum suscepit detrimentum aliquod seu nali morbo seu quouis
 exteriore accidit: non ulterius piori statui perfecte reddi potest.
 Morbus diuturnus: et defectionem membrorum hereditat quidam filius: sed
 differenter aut minorem si alter pater parentum fuerit sanus.
 Nulli enim credendum est studioso medico nisi etatis et probato.
 In morbo diuturno cuius vana vitæ sani similis fuerit: in una eademque
 qualitate permanferit non euadet egritudinem.
 Medicus mediocris qualitatis est: ne nimis mundum admiretur:
 neque ex toto aspernatur oportet.
 In ipse veris si ex multa humectatione fiat mutatio aeris: estate nascunt
 variolæ apothematæ frenesies et febres: nec solutio purgatiua curant.
 Mulier in dextera parte concipiens raro feminam pariet.
 Catartico dato pregnantibus deficiunt principalia membra nati omnibus
 diebus vite sue.
 Quomodo nascuntur morbi ex humorum quantitate vel qualitatis abun-
 dantia. Similiter est ex defectione. Propterea vero medicus purgan-
 do et exinaniendo errare contingit.
 Olfatus et maxie si saliat fumus in caput celerius quam bibis cerebrum suat.
 Ex mutatione stellarum in longitudinem et latitudinem vitia et consue-
 tudines mutantur.
 Ex diuersitate spaciolorum regionum variantur quoque complexionēs
 et vitia: nature enim et cibaria atque medicine: adeo ut ea que sunt in
 2. ascendant in. 4. et conuerso. velut herba hortulana et agrestia seu
 saluatica et domestica differunt.
 Emplastrum atque vnguenta secundum vicinitatem qualitatis complexionis in
 similitudinem illius membri cui apponuntur.
 Co. ni. in iuuenibus solum medicina purgare noli. Eorum namque quantitas

Joānis damasceni.

parua: et equalitas defecta neque enim corpori coherentia sunt.
Si poterit medicus medicari cum dieta absque potione prospera evenient.
Si quis per multum tempus neque vomitus neque solutionem habuit: et eue-
niat illi subito impetus: videndum est ne restringere festines.
Sumus in corpore altus est quam viscositas: et pauci novimus discernere.
Urina sanitatem significans in omni homine non est equalis: nec in
quantitate: nec in qualitate: nec in liquore.
Lusus vitium non prænoveris sanis: in eius medicina non approprias
bis virtutem egroti.
In convalescentibus apostema sic medicare ut non egrediatur intus
sed foras: non fortiter quidem sed leniter extrahatur. Similiter quoque
in pueris: et in senibus.
Si demetia ex frigida et siccitate procedens ad cerebrum incutitur: si: su-
mus odoriferum calidum et humida intus quam foras ei adhibemus. et ad excitan-
dum calorem: ad frons quoque interdum patientem prouocamus.
Compositio complexionis sanitatem significans in omni homine non est
equalis: nec in quantitate: nec in qualitate.
Quibus in iuuentute quater in anno tantum flebotomari consuetudo fue-
rit: huiusmodi 40. annorum erunt: aut ter in 50. aut 60. semel conferendum
est. Alterius vero ex toto dimittendum est.
Senes a 40. anno cephalicam venam: a 50. medianam: post 60. basili-
cam incidere desinant.
Qui in iuuentute constituti multum et frequenter sanguine minuti fue-
runt post annos 60. calor eorum in frigidum et siccum conuertetur:
maxime si fuerit frigide nature.
Custodia virtutis principalia membra confortat: et a morbis tuetur.
Principalia vero membra confortata virtutes quoque vices reddendo con-
fortant et a morbis defendunt.
Nati a iuuenibus principalia membra fortiora et sana natura-
liter habent: et econverso.
Sicut ignis ad ea que sunt calida et humida semper intendit: ita et morbus ad
huiusmodi complexionem.
Qui aromatum abhorrent odorem: nec saporitam sentiunt dietam: vti-
lum est corrupte complexionis illorum.
In omni regione quousque ex veteris nubes preari vident: ex illis habita-
tibus capita fumo replent: et sic corize nascunt: et sensus aggrauant.
In quacunque provincia quousque anno muscule supabundauerunt: putredi-
nes quoque morborum supabundabunt in corporibus habitatorum.
Ieiunare in estate corpus desiccatur: colorem citrinat: melancoliam pro-
creat: necnon visum ad defectum perturbat.
Sanguinem mox ut exierit in aere congelare: terre abundantiam designat:
et quanto magis contrariatur: tanto magis contrarium contingit.
Omnia provincia que longius est a mari remota non in meridie parte
sunt habitantium: sunt sicciora.

Flosculi

Non est eadem natura tēporis in omni regione. quando sol est in qua-
drangulo circulo: quippe extat hic estas & hyems alibi: ver quoq; in
alio loco: & autūnus in alio: ad quarum diuersitatum similitudines
differunt: & complexionēs: & vitā: consuetudines habitatorū. quā-
do enim ver est in egypto & estas in india vō: & habitātes sub equali
die sunt: due hyemes: & due estates: & duo vera: & duo autūni in an-
no sunt. unde illis fructus abundantes procreant arbores: memo-
ria est subtilis: & alia huiusmodi multa.

Deficiente virtute deficiunt principalia membra & morbis afficiunt:
neq; illam defendere possunt.

Ubi plurimi concordant: & ratio attestatur: & experimentum compro-
bat: illud ante oculos pone. contrario vero contrarium.

Medicinarū quedā & maxime que faciūt in summo capitis post cenā:
& quādo itur dormiri dāde sunt: vt natura sic intēta circa interiora
ab altissimis membris attrahēdo sensus alleuter. & sic vbi morbo pre-
ualuerit hoc est obseruandū maxime in principalibus membris.

In nullum medicine aliquod cōmutēdū est morbi que ad cōplexionē
eius: aut ex toto: aut ex parte nō prīneat: vel ad similitudinē cibi mē-
bra nutrientis. que medicina si sic fuerit nutritibilis quoq; utilis est.

Accipe nunc fili carissime postulatō a te aphorismos quibus semp
fidus permanens fm eorū auctoritatē operare cōfidenter. Ad quos
prout potui sudans ob tuam discretionem sollicitē laboraui.

Nam te diligentem sapientiam noui prae omnia.

Priore valde ceptū op' nō negligē hortor p qd me nrmis letificasti.
Et q; libru Galeni gloriosissimi trāstulisti: cuius titulu ei placuit vo-
cari megategni: qui liber est vbi maxima est pprietas medicorū. Nūc
aut deo gratias ago: q; te huiusmodi primum translatorē inueni.

Expliciunt aphorismi Joannis damasceni.

Flosculi medicinales extracti ex li- bro Cornelij celsi medicorū omnium ornatissimi. Ex primo libro.

Talimenta sanis corporibus agricultura: sic sanitates
egris medicina promittit.

Morbi non eloquētia sed remedijs curantur.

Cuius rei non est certa cognitio: eius opinio certū re-
medium habere non pōt. Verum est q; ipsam curādū
rationem nihil plus confert q̄ experientia.

Interest ei; an fatigatio morbi: an sitis: an frigus: an calor: an vigilia:

Cornelij celsi.

an fames fecerit: an cibi vñsq; abũdantia: an Intēperātia libtāntia
 Neq; ignorare medicũ oꝝ que sit egri nā: hũmĩdũ magis: an magis sic
 cum corpus eius sit: valdĩ neruĩ: an infirmĩ: frequẽs valitudo: an ra
 ra: eaq; cum est rehemens esse soleat: an leuis: breuis: an longa.
 Quam par scientia sit: nĩ vtiliorẽ medicũ esse scias amĩcũ: q̃ extraneũ.
 Iguaũs quĩdem corpus hebetat: labor autĩ firmat illam nām senescen
 tem: hĩc longam a dolescentiam facit.
 Bis i die potius q̃ semel cibum capere homo potest.
 Concubitus neq; nimis concupiscendus: neq; nimis pertimescendus
 est. rarus excitat corpus: frequens soluit. scire licet cum non inutĩlẽ
 esse quem corpus neq; langor neq; dolor sequitur. idẽz inter diu pe
 ior est: noctu rutilior ita tamen si neq; cum cibis neq; hunc cum vigi
 lia labor sequitur.
 Imbecillĩs stomacho: quo in numero magna p̃o vrbanoꝝ est: omnesq;
 pene litterarũ cupĩdĩ: obseruatio maior: est necessaria: vñ quod vel cor
 poris: vel stu diũ: vel loci ratio detrahĩt: cura restituat.
 Ex hominĩbus qui nocte bene concoxit mane tuto surget: qui vero pa
 rum: quiescere oꝝ. qui non concoxit ex toto quiescere oꝝ: ac neq; la
 bor: neq; exercitationi: neq; negotio se credere.
 Si lucubrandum est: non post cibum id facere: sed post concoctionẽz
 facere oportet.
 Quem interdũ vel domestica vel ciuĩlia officia tenuerunt: hũc tem
 pus aliquod seruandũ est curationi corporis sui. prima corporis cu
 ratio est exercitatio: que semper antecedere debz cibũ. exercitationis
 autem plerunq; debet finis esse sudor: aut certe lassitudo que citra
 lassitudinem sit.
 Nunq̃ vtilis est nimia satietas. Sepe inutilis nimia abstĩnētia. Sepe
 siqua intemperātia est: durior in portione q̃ in esca est.
 Secunda mensa bono stomacho nĩl nocti: in imbecillĩ accesse.
 Post satietatem nĩl est agendum.
 Vbi quis est expletus facilius concoquit si quisquĩd assumpsit potĩse
 aque frigide includit: tum paulisper inuĩgilat: deĩde bene dormit.
 Neq; ex salubri loco in grauem: neq; ex graui in salubrem trāsitus sa
 tis tutus est. ex salubri in grauem p̃ima hyeme. ex graui in eum qui
 salubris est p̃ima estate transire melius est.
 Neq; vero ex multa fame nimia satietas: neq; ex nimia satietate fames
 idonea est.
 Periclitatur ⁊ qui semel: ⁊ qui bis die cibum inconuenienter assumit
 contra consuetudinem.
 Neq; ex nimio labore subitum ocĩus: neq; ex nimio ocio subitus labor:
 sine graui noxa est. ergo cum quis mutare cōsuetudinem volet: pau
 latim debebit assuescere.
 Omnibus fatigatis aptum est cibum sumere: eoq; hũmĩdo vñ aqua
 vel certa diluta portione esse contentos.

Glosculi

Illud quoque nosse oportet: quod ex labore sudanti frigida potio periculosa
lima est: atque etiam cum sudor se remiserit itinere fatigatis inutilis.
Quod est contra consuetudinem nocet.
Qui vomere bis in mense vult: melius consulet si bi duo euomerit: quam
si post quintum decimum diem vomuerit.
Purgationes ut inter dum necessarie sunt: sic ubi frequentes sunt periculum
afferunt: assuescit enim non alit corpus: et ob hoc infirmum erit.
Vinum dilutus pueris: senibus meratius conuenit.
In autumno propter celi varietatem periculum est maximum.
Hyeme Venus non pernitiosa: vere tutissima: estate et autumno non uti-
lis: tollerabilior: tamen per autumnum: estate in totum si fieri potest
abstinendum.

¶ Ex secundo libro.

Saluberrimus ver est: deinde ab hoc hyems: periculosior.
estas: autumnus longe periculosissimus.
Ex tempestatibus pessime sunt que variat maxime: quo
fit ut autumnus plurimos opprimat. nam fere meridiana
temporibus calor: nocturnis atque matutinis: simul
etiam vespertinis frigus est. corpus ergo estate et subinde meridiana
caloribus relaxatum subito frigore excipitur. sed ut eo tempore id
maxime fit: sic quandoque evenit noxium est.
Saluberrimi sunt sereni dies: meliores pluuji quam tantum nebulosi.
Nam fere ventus ubique a mediterraneis regionibus veniens salubris: a
mari grauis est. neque solum in bono tempestatum habitu certior va-
lido est: sed priores morbi quoque: si qui inciderunt: lentiores sunt: et
promptius fiuntur. pessimum ergo celum est quod egrum fecit adeo
ut in id quoque genus quod natura peius est: in hoc statu salubris mu-
tatio fit.
Longis morbis senectus: acutis adolescentia magis patet.
Longa statura ut in iuuenta decora est: sic matura senectute conficitur.
Bracile corpus infirmum: obesum hebes est.
Si plenior aliquis et speciosior: et coloratior factus est: bona sua suspecta
habere debet: que quia in eodem habitu subsistere: neque ultra progre-
di possunt: fere retro quasi ruina quadam reuoluuntur. peius tamen
signum est ubi quis contra consuetudinem emacuit et colore decoris
amissit: quoniam in his que superant est quod morbus demat: in his que
desunt non est quod ipsum morbum ferat.
Facile securus est aliquis in his que sepe sine periculo euasit.
Ille sollicitari debet cui hec noua sunt: aut qui ista sine custodia sui tu-
ta habuit.
Neque terrere debet ea se. que eodem die sinistra est: ac nec ea quidem que

Cornelij celſi.

quāuis longiore tempore euauit: tamen ante alteram acceſſionem quieſcit.

Peſſimum eſt ſi ſomnus: neq; noctu neq; inter dñu accedit: id enī ſine continuo dolore eſſe non poteſte. eque vero ſignu maluz eſt: ſomno ultra debitum vrgeri: peiusq; quo magis ſe ſopor inter dñu, noctuq; continuat.

Nali etiam morbi teſtimoniū eſt vehementer ex cerebro ſpirare.

Sanguinem incifa vena mitti nouum non eſt. ſed nullum pene morbu eſſe in quo non mittatur nouuz eſt. Inter eſt non que etas ſit etus a quo ſanguis mittendus: neq; quid in corpore intus geratur: ſ; que vtres ſint. ergo ſi iuuenis imbecillus eſt: aut ſi mulier q; grauida nō eſt: parum valet: male ſanguis emittitur: emoritur enī viſ ſiqua ſu, pererat: hoc modo erepta eſt. At firmus puer ⁊ robuſtus ſenex ⁊ gra uida mulier valens tuto curantur.

Tenuioribus magis ſanguis: plenioribus magis caro abūdat. facilius itaq; illi detractiōem ſanguis ſuſtinent: celeruſq; ea ſi nimium eſt pinguis affligitur.

Sacius eſt anceps experiri auxiliū q̃ nullum.

Si morbi ratio patitur: ſanguis detractiōi tempus aptiſſimū eſt dies aduerſe valitudinis ſecundus aut tertius. ſed aliquādo ⁊ primo die ſanguinem mittere eſt neceſſe. ſi vehemens febris vigeat: in ipſo ipetu eius ſanguinem mittere: hominē iugulare eſt: ergo remiſſio expectāda: ⁊ ſanguinis detractiō fere diuidenda in bīdium.

Satius enī eſt primo leuare egrum: deinde ppurgare: q̃ ſimul omni vī effuſa ſortasſe precipitare.

Cum ex vena incifa ſanguis erumpit: colorem etus habſtumq; oportet attendere. nam ſi ſo craſſius ⁊ niger eſt: vitioſus extat: ideoq; vti, liter effunditur. ſi rubet integer eſt: eaq; miſſio alto non pdeſt: vt et non noceat: proutuſq; ſo ſupprimendus eſt.

In acutis quibuſdam cucurbitula ſanguinez extrahimus cuz ex vena vires non partuntur: idq; auxilium vt minus vehemens: ita magis tutum: neq; vnq; periculoſum eſt: etiaſ ſi in medio febris impetu: et ſi in cruditate adhibeat. ideoq; vbi ſanguinez mitti opus eſt incifa vena preceps periculum eſt. huc potius conſugien dū cuz eo tamē vt ſciamus vt hīc nullum periculum: ita leue pñ dñū eſſe neq; poſſe vehementi malo: niſi eque vehemens auxiliū ſuccurere.

In itta morboꝝ primum famez: ſitūq; deſiderant: neq; vlla res magis adiuuat laborantem. q̃ tempeſtiua abſtinentia.

Plus alimentū eſt in carne q̃ in vllō alio cibo.
Brafica ſubcruda alium mouet: biſcocta ſtringit.

Ex tertio libro.

Flosculi

Matura repugnante nihil medicina proficit.

Magis ignoscendum medico par p̄ficiēti in acutis morbis q̄ in longis. hic enī breue spaciū est intra qd si qd auxiliū nō p̄fuit: eger extinguit: ibi ⁊ deliberationi: ⁊ remediorū mutatōi tēpus patet: adeo ut raro si iter int̄ta medicus accessit: obsequēs eger sine illius vitio pereat.

Longus tñ morbus cū penti⁹ infeditiqd ad difficultatē p̄inet: acrito par ē: ⁊ acutus quo vetustior: lōgus aut̄ quo recētior facilius curaf. Ignorari nō opz q̄ non omnibus egris eadem auxilia conueniunt. In acutis morbis serius eger alendus est: neq; nisi iaz inclinatis ut p̄i mo dempta materia imperum frangat. in longis maturius ut sult, nere spaciū mali affecturi possit.

Multum interest ab initio quis recte curatus sit: an perperam.

Sola abstinentia sine v̄llo periculo medetur.

Elsepiades ait officiū ēē medici: ut tuto: ut celeriter: ut locū de curret.

Id vorū est: s; fere p̄culosa esse n̄m̄um ⁊ festinatio ⁊ voluptas solet.

Medicamentoz potiones ⁊ aliu duci non nisi raro debere concedi.

Ex egrī imbecillitate summum periculum est.

Infirmus neq; n̄m̄um poter: neq; n̄m̄um siti crucietur.

Optimum medicamentum est oportune cibus datus.

Ubīq; seruandum ut egrī vires medicus inspiciat.

Ab vno medico plures curari non possunt.

Scire oportet optimum cibo tempus esse febre finita.

Semp egros securos agere puenit ut corpore tñ nō ēt animo laborēt

Periti medici est non protinus ut venit apprehendere manu egrī brā: chlū: sed primum reſidere h̄lari vultu: percūctariq; quemadmo: dum se habeat: ⁊ si quis eius metus est euz probabili sermone lenire: tandem inde eius corpori manum admoūere.

Medicus neq; in tenebris neq; a capite egrī reſidere v̄z: s; in loco illu stri aduersus eū ut oēs notas ex vultu p̄spiciat. Luz in summo incre mēto morbus ē: v̄tq; nō añ dīez quarta magna siti ancedēte frīgida aqua copiose p̄standa est: ut bibat ēt v̄ltra satietatez: ⁊ cū iam venter ⁊ p̄cordia v̄ltra modū repleta satisq; refrigerata sūt vomere v̄z qdē. nec vomitū quidē extigūt: sed ipsa aqua frīgida tñ ad satietatē data pro medicamēto vtunt. vbi vtrūlibet factū est: multa veste coopriē dus est: ⁊ collocā dus ut dormiat: fereq; post longā sitim ⁊ vigiliaz: post multā satietatē: post infractū calorē plenus somnus venit: per quē ingens sudor effundit: idq; p̄stantissimū auxiliū est. s; in his tñ in qbus p̄ter ardorez nulli dolores: nullus p̄cordioz tumor n̄: hil phibēs vel in thōrace: vel in pulmone: vel in faucibus: nō vlcus: non delectio: non alui profluuium fuit.

Sepe pertinacia iuuantis: corporis malum vincit.

Quarta se. neminez iugulat. Vetus quartana raro nisi vere soluitur.

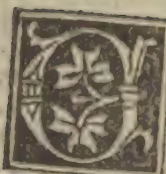
Facilius in seruis q̄ in liberis tollit hydropis: q; cū desideret samē:

Cornelij celsi.

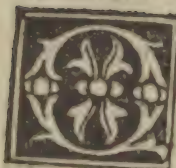
fitz: nulle alia te dta: lo ngagz patientia: poptus his succurrif qui facile cogunt: qdus inutilis libertas est. sed ne hi quidem qui sub alio sunt: si ex toto sibi reperare no possunt: ad salutem pducuntur. Et ideo no ignobilis medic? crissippi discipulus apud antigoni regē: amicu quēdaz note intréparante medlocriter hvdrotico morbo im- plicitu negavit posse sanari. Luz alter medicus eptotes philippus se sanaturu polliceret: mndit illu ad morbu respicere: se ad egri anti- mum: neqz ensz res sefellit. Ille enim cu summa diligētia no medicis tantumodo sed etiaz regis custodiret: m malignitate sua deuorari- do: bibēdoqz suam vnam se precipitauit.

Ex quarto libro.

No die fluere aliu sepe pro valitudine est: atqz et pluri- bus: duz se. absit: z intra septimu die id quiescat: pur- gatur. n. corp? z qd intus lesuz erat vtiliter effunditur. Uex spacu psculosuz est. interdum ensz tormina ac se- briculas excitat: viresqz psumit. iterdu euenit vt fluxus diu neglectus curari difficilissuz sit.

Ex quinto libro.

Uibus articuloz dolor certis teporibus reuertitur: hos ante: z curioso victu cauere oportet: ne inutilis materia corpori superfit: z crebriore vomitu. Cum oia fere medicamēta stomachu ledant: no sine ca- asclepiades ad splius victus ronem potius oem curaz transulit.

Uerum vt illud in plerisqz morbis vtilius est: sic multa admoduz cor- poribus nostris incidere consueueruntque sine medicamētis ad sa- nitatem puenire non possunt.

Uti somniferis nisi nimia necessitas viger alienum est. sunt. n. ex vehe- mentibus medicamentis z stomacho alienis.

Est ensz prudētis hominis primu eu qui seruari no pot no attingere: nec subire spectēctus vt occisi: que sors ipsi? peremir. Deide vbi gra- uis metus est sine certa m despatioe: indicare necessacio: plectantis in difficult rez esse: vt si victa ars malo fuerit: vel ingnorasse: vel sefel- lisse se videat. Sz vt hec prudēt viro puentur: sic rursus histrionis est paruam rem attollere quo plus prestuisse videatur.

Bubia spes certa desperatione est potior.

Explicitunt floscula Cornelij.

Liber primus

Incipit liber Primus Regni Galieni. Prima pars Primi libri.

Res sunt omnes doctrine que ordine habentur. 2.

Prima quidem est ex finis notione que finis dissolutionem fit. 3.

Secunda vero que ex compositione est finis resolutionem inuentorum. 4.

Tertia vero ex terminis dissolutione: cum nunc insistimus. Appellare autem licet huiusmodi doctrinam: non solum terminis dissolutione: sed etiam a pertione ut quidam notauerunt: aut resolutionem: aut diuersionem ut alij quidam: aut explicationem: aut expositionem ut alij. 5.

Quoniam sunt ergo quidam herophilorum huiusmodi facere doctrinam quemadmodum cratylus et heritheus. 6.

Quoniam sunt et eam que finis compositionem ipsi herophilus: et quidam cratylus: et atheniensis athaleus. 7.

Nam illis tamen ante nos scripsit eam que ex finis notione incipit: ex qua omnes artes consistunt finis rationem. 8.

Sed et illam quidem alibi pertransuimus. 9.

Ita vero diffinitiuam faciemus doctrinam que optime relinquit ab ea que est finis dissolutionem et dignitate et ratione: non abundans est ad comprehensionem totius et memoriam eorum que finis parte. Facile est enim memoria: bilis sunt satis ex terminis dissolutionem omnia: eo quod princeps in se totius artis capitula et optima terminum: quem et substantiales quidam nominant: e contrario diuisentes his que notiones appellant. Et illi siquidem ab accidentibus diffinitur rebus: hi vero substantia ipsa consistunt. 10.

Quod vero finis partem est tractatio vniuersae medicinalis speculationis: in multis alijs a nobis scripta est negotio. Quibus expedit ut ad tres doctrinas. 11.

Sed nunc a diffinitiva incipiemus: tantum adhuc apponentes: quod sola capitula et velut conclusionem: finis explicationem demonstretur nunc.

Secunda pars Primi libri Regni Galieni de corpore.

Medicina est scientia sanorum eorum et neutrorum. 2.

Scientie ergo nomen communiter et non proprie auditur oportet. 3.

Unum autem et egrum et neutrum tripliciter unumquodque dicitur: hoc quidem ut corpus: hoc autem ut causa: hoc vero

Regni Galieni.

ut signū. Et enīz susceptible sanitatis ē corp⁹. Et efficiēs ⁊ pseruās eā
est eā. Et declarās eā signū. Oīa autē hec vocant helenes sana. Scōz vō
eundez modū ⁊ egra ⁊ susceptiua egritudinū corpora ⁊ efficiētes ⁊ con
seruantes egritudines: cās: ⁊ signa declarantia: ⁊ neutra sū eandē ra
tionem: ⁊ corpora: ⁊ signa: ⁊ causas.

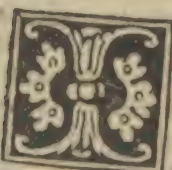
Et sū pīnam quīdez rōnem scientia causaz sanaz medicinalis
est. post illam autē ⁊ aliarum: scōz vero ⁊ egraz: ⁊ tertio neutraz:
⁊ post hoc corporaz. Pīnum quīdez est sanoz: dein de egrorum: dein de
neutroz. Et de signis vero sū eandē rationē. In actōibus vero pīus
quidam corporum cognitio ex signis manifesta est: post hec vero ⁊ eaz
causarum inuenitō.

Sed qm efficiēs ⁊ declarans ⁊ susceptiū duplī vnūquodqz dicit.
hoc qdem simplr. hoc vero ut nunc. sciendū est vtrūqz scīaz esse
medicīnalez. Et ipsūz vero simplr dupliciter dicit. hoc qdē vt semper.
hoc vero vt multū. Et est vtrūqz etiāz hoz scientia medicinalis.

Neutroz vero: ⁊ causa: ⁊ signum: ⁊ corpus. Et qd simplr dicitur:
⁊ qd vt nūc tripliciter vnūquodqz dicit. hoc quīdem eo qd neu
tro cōtrariōz participet. hoc qdez eo qd vtrūqz cōtrariōz equaliter.
hoc autē eo qd alīqū quīdē hoc aliquādo illo. ⁊ horum vero ipsōz sū
duos modos dicit. Aliqū qdem participando vtrūqz cōtrariōz
equaliter. Aliquan do vero amplius altero.

St autē de toto termino dubitatio quedāz sū locutionē: quam ⁊
ipsam opz determinare. In eo enīz qd dicit medicīnā esse scīam
sanoz egroz ⁊ neutroz: significat qdem ⁊ oīuz partium. Significatur
autē ⁊ quārūdam. Significat etiā ⁊ qualīuz. Sed oīuz qdem incōprehē
sibile est ⁊ impossibīle. Quārūdāz vero inspectū: ⁊ nō artificiale. Qua
litum vero ⁊ artificiale simul ⁊ sufficiens ad oēs ptes artis quas ptime
ri dicimus in medicīne, diffinitione.

Tertia ps libri. j. Regni Gal. d corpe.

Incipiamus igitur a corporibus. Pīmo qdem qualīa
sana ⁊ egra ⁊ neutra ptingat esse existēta: post hec vero
de signis ⁊ causis orationem percurramus.

Sanum est autem simplr corpus eucraton quīdem
existēs ex gnātione in simplicibus ⁊ pīmis parti
culis: coequale vero his que ex his pponunt organīca.
Sanū vero vt nūc est corpus qd sū pīs tēpus est sanum. Est autē ⁊ hoc
qd sū tēpus sanū est corp⁹ eucraton ⁊ coequale: nō sū optimā eucra
tō ⁊ coequalitatez: sed sū pīam ipsius sani corporis essentiam: vel
sū ipsius propriam sani corporis qualitatez. Semper tale est maxime
eucraton ⁊ maxime coequale. Ut multum vero ab optimā compositōe
derelictum est: non multum tamen.

Liber tertius

Egrum vero corpus simpliciter est quod ex generatione est aut dis-
temperatum in his que similes habent partes: aut non coequa-
le in organicis: aut utrisque simul 4.

Egrum vero ut nunc est corpus egrotans in tempore in quo dicitur
tale existens. Manifestum est autem quod et hoc quod secundum tempus dicitur esse
egrum aut distemperatum est in similes habentibus partes: aut inaequale in
organicis: aut in utrisque. Et semper quidem egrum est quod dicitur ex ge-
neratione aut distemperatum factis existens in simplicibus particulis: aut
in omnibus: aut in quibusdam: aut maxime dominantibus: aut et inaequale
in organicis. Ut multum vero egrum est corpus ob huiusmodi malicia delecta-
tum: nondum vero in medio neutralitatis constitutum. 5.

Quoniam autem et neutrum corpus tripliciter dicitur: hoc quidem
in eo quod neutra extremarum dispositionum participet. hoc vero utraque.
hoc autem eo quod aliquando quidem hac: aliquando vero hac. Sed primum
quidem significatum neutrum erit corpus medium vere existens sanissimi
corporis et egerrius. 6.

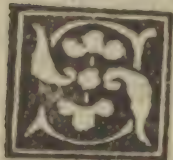
Thuiusmodi quidem: hoc simpliciter tale est quoniam ex generatione
tale constitutum est: hoc vero ut nunc quod dicitur in present tempore
medium vero existit et sanissimi corporis et egerrius. Etius vero quod sim-
pliciter est. hoc quidem semper tale: quoniam in omnibus etatibus semper maxime
permanet tale. hoc vero ut multum quoniam mutationes quasdam est acci-
piens. Secundum vero secundum significatum neutrum erit corpus prae-
simul dispositionibus participans: ex generatione autem secundum unam partem
aut secundum duas differentes. Secundum unam quidem: ut si secundum alteram
oppositionem eueratio fuerit effectuarum qualitarum: aut secundum utraque quod
idem oppositiones: sed circa formationem: aut magnitudinem: aut numerum
particularum: aut positionem lapsum: aut econverso. In his quidem con-
creta: aut in omnibus: aut in quibusdam. In crasi vero derelinquens: in dis-
ferentibus vero partibus et secundum omnes oppositiones potest aliquid contra-
rium participare simul. Et semper quidem tale est secundum omnes etates
manens simile. Ut multum vero est quod et permutatur secundum aliquid. Ita
vero et quod ut nunc neutrum erit corpus secundum significatum: aut eo quod secundum
unam partem: hec habeat sana: hec vero egra: aut inherens et aut circa
partes differentes. Secundum vero tertium significatum neutrum erit
corpus: quod quidem modo sanum modo egrum in parte sit typis: quod admodum
inheret aliquibus pueris quod ex tribus sanos esse: a dolescentibus vero factis
egros vel econverso. In uno vero tempore ita neutrum vere contingit quidem persistere:
secundum vero latitudinem non contingit. Scimus vero quoniam nunc dupliciter. 7.

Sanum vero et egrum et neutrum corpus quotiens dicitur: et quale
deinceps dicendum est.

Incipit Secundus liber regni Galie.

Incipit Prima pars secundi libri
De causis. **P**rima pars de capite.

Sicut autem horum signorum sana quidem quaecumque pre-
sentis sanitatis sunt signa demonstratiua: et future pro-
nostica: et prius facte rememoratiua.

Abra vero signa prius egritudinis demonstratiua sunt
et future pronostica: et prius facte rememoratiua. 2.

Secundum vero hoc et neutra: et que neutraque dispositionum demon-
strantia sunt: et pronostica: et rememoratiua. Et sunt signa secundum alia.
quid quidem sanam: secundum vero aliquid quidem egram declarantia dispositionem.
Et hec quidem secundum tempora sanis et egris insunt. 3.

Appellant autem hec omnia quidem signa a veteribus medicis pronostica
et si prius aut peritiorum aut futurorum declarantia sunt. 4.

Et utilitas quidem magna est: et demonstratiuorum et pronosticorum:
minor vero rememoratiuorum. 5.

Existentibus vero corporibus sanis: his quidem simpliciter: his vero ut
nunc que et sana discunt. Simpliciter sanorum corporum duplicem dixi-
mus esse differentiam. hec quidem eorum semper esse talia: hec vero ut multum.
Semper quidem talia quaecumque habent optimam dispositionem. Ut multum vero
quaecumque ab hac non multum deficiunt. 6.

Cognitiones vero eorum: et ab inherentibus secundum substantiam eorum rationes
oportet fieri: et ab his que necessitate hec consequuntur effectibus
et calibus que etiam accidentia vocamus proprie. 7.

Substantia quidem ipsa eorum que in optima compositione sunt
contemperantia similes quidem partes habentium in caliditate
et frigiditate: et siccitate: et humiditate: organicorum vero in quantitate et qua-
litate componentium ea: et adhuc in formatione et positione particularum
vntusculis et totius organi. 8.

A his vero que ex necessitate hec sequuntur: similes quidem par-
tes habentia quantum quidem ad tactum in duritie et mollitie
mediocritas: quantum ad visum bonus color et secundum leuitatem et asperi-
tatem medicritas. 9.

Secundum vero effectus operationum perfectio quam et virtutem no-
minamus. 10.

Eorum vero que organica consequuntur in coequalitate et pulchri-
tudine omnis corporis organicorum: amplitudo et inherentium eis
effectum in virtute. Optime ergo compositionis corporis demonstrati-
ua signa sunt hec. 11.

Eorum vero que quidem deficiunt ab hac sana vero sunt: hec qui-
dem in similes partes habentium lapsa sunt contemperantia secundum
quendam paruum lapsum: hec vero et in coequalitate organicorum. 12.

Liber secundus

parum aliquid: et hic lapsus: aut est omnium: aut aliquorum: aut fmi
vtriusq. 13

Genera autem lapsum eadem sunt cum his que virtutes eorum com-
plent: et perantia in habetibus similes partes: numerus vero: et
formatio: et magnitudo: et posito in organicis: vtriusq. vero eorum vntas
qua et cōtinuitatem eorum nominamus. 14

In eisdem vero ipsis generibus lapsum et eorum corporum est vtriusq.
fm singulū egrī significatū. Terminus vero vtriusq. discretius
est operationis sensibilis lesio. 15

Hoptima vero deficientia compositio: corpora quidem breue le-
sa sunt: et ipsa fm veritate: non tñ sensibile est hoc. 16

Terminat autem ea magis et minus in operationibus: et egrīs
causis repugnare. 17

Simpliciter vero egra corpora determinata sunt eo quod facilius
ab egrīs causis vincant: et ab eo quod fm multum aliquid ēz vir-
tutem operationum delinquatur. 18

Sunt vero horum vtriusq. in medio neutra: et que vere dicuntur
neutra: et que cum latitudine quadam. 19

Adiuiditur totius sanitatis latitudo in tres partes latitudinē
habentes et ipsas multam: quarum prima quidem erit sanorum
corporum: secūda vero egrōrum: tertia neutrorum. 20

Aquibus deinceps sunt egrotantia corpora lesione sensibilis
operationū determinata: 21

Olentia vero et quorum motiōes sunt delinquētes: aut oīno pe-
rterunt: manifestos habēt terminos. Quēcūq. vero infirmas ha-
bent operationes: in maximis quidez discessibus facile discernuntur:
fm vero minores ambigue sunt: et propter hoc fm hoc genus lesionis
neutro contrario participans consistit in illa dispositione quā et ipsas
neutram dicimus nominari. 22

Omnibus his distudicatis nō fm ipsam rerū naturam sensu. pscu-
lum enim est sempiternae passionis irrepere dogma. 23

Signa vero horum que sanantur corporum et egrorum et saniorū vt
nunc existentium quantitate distantie differunt. 24

Ponentibus nobis duos extremos terminos cōtrarios alterutrum
optimam compositionem et nunc factam egritudinem. Conside-
rantibus vero cui horum sunt viciniōra: et que probant corpora: pro-
pinquius enim est optime cōpositioni sanū. Quod vero ab hac longi-
sam vero egrotanti propinquius egrum. Vtriusq. vero medius equa-
liter ab vtroq. ab esse apparens: neutrum erit hoc. Optime ergo com-
positionis corporis dicte sunt cognitiones. Deficientium vero ab hac
equalia quidem numero sunt his genera: et magis et minus diuidi po-
tentibus et separatis in tres latitudines. 25

Signa vero egrī corporis simpliciter dicemus: ex his enim erunt
relique due latitudines manifeste. Secundum ergo genus dictū

Tegni Galieni.

et prius in optime compositionis oratione: fm vero speciem nūc dice-
tur prius nobis diuisentibus partes.

Quattuor autem sunt earum differentie oēs. Quedam enim earū sunt principales: Quedam vero ab illis exorte sunt: Queda ne-

Priecipalla igitur sunt concerebuz: epas: & testiculi.

A Billis vero exorta sunt: et illis famulantur: nerui et spinalis me-
testiculis. Cordi vero arterie: Uene epati: Seminalia vasa

Ipsa vero seipsa regunt cartilago: ossium conjunctio: membrana:
glandula: pinguedo: caro.

Hic vero omnes partes cōe his habentes ad sūlīpius regimē ar
teris ⁊ venis ⁊ neruis indigent.

Quod Epilorum vero & vnguluz neq; regimen est aliquod: sed gene- 31.
ratio sola.
Ec quidem partiu sunt differentie: sicut 32.

R Ecquidem partiu sunt differentie: signa vero vnusculusqz cras-
seos desinceps dicentur. 32.
P Rincipium aut a cerebro nobis facientibz. 33.

Princlplum aut a cerebro nobis facientib⁹. 7 Sunt entia quinq³ 33.
innata genera cognitionū etus. Primum quidem totius capitis
dispositio. Scdm vero sensibillū operationū virtus cōiect⁹. Terciu⁹

omnib⁹ generibus ab his que extrinsecus et accidunt alteratio.

Tertius quidem capitis dispositio ex magnitudine et figura eius et
capillorum accipitur.

Placitum vero caput prae compositionis cerebri proprium est
signum.

Magnū vero nō ex necessitate bonē ppositionis est signū. Si enim
pp vehemētiaz factū est magnū, etus que inest virtutis in mān
multa ē bonā opantis bonū est signū. Si vero opantis

multa & bona opantis bonū est signū. Si vero pp solaz materie multas,
tudinē nō bonū est signū. Determinandū ergo est ex ea figura & ex his
que ab eo nata sunt. Figura qdē si bone forme est, summa est.

que ab eo nata sunt. Figura qdē si bone forme est. semp enim bonuz est
signuz. Ab his vero que ab eo nata sunt: vti colluz forte est: et in alqs
omibz opime dispositū est: et si omne qd est eius peruosū est: et in alqs

z viuidū. Propria vero capitis figura est velut si videres sperā pfectam
ceream ex vtraq; parte leuiter cōpressam. Necesse est enim huiusmodi

gibbosa quide3 fm spera posteriora fieri z anteriora: rectiora vero fieri
que ex vtraq3 parte.

Suo 63 occipitū eminetia fit minor: alicut: 25 fidera 2 neruos 2 collū
cum alijs offibus. Secundum naturā siquidem hī se habentibus
indigentia materie nō nreuerit: imbecillitas

indigentia materie nō virtutis imbecillitate taliter factū est hoc. In
prioribus vero existentibus infirmum est principium. In pluribus ve-

ro secundum occipitum indigentiam imbecillitas eorum que dicta
sunt sequitur & rarum valde & tale contingit. ¶ Grossius vero secundum

Liber secundus

occepitque considera caput eodem modo eisdem in toto magno nato be-
terminatis. In pluribus et hec bona figura facta per acephalidos bo-
num signum: quia quidam medicorum posterius cerebrum nominant: quod ad
modum igitur et est posterius determinatum: forma velut lauda habere comissu-
suram. Spine vero principium hec pars est: et per illas omnium semper totus ani-
malis corpus sunt nervorum actiones. Ipsa vero posterior pars secundum
se in omnibus paucorum sensibilibus participat: multorum vero operati-
uorum. Sic igitur anterus sensibilibus quidem plurimorum: paucorum vero
operativorum. Itaque hec et bene disposita perfectas habet naturas semper
unumquodque proprias. Et eadem vero et in anterioribus capitulis eorum que
sunt semper fronte determinatides sunt his que sunt semper posterius ad pul-
tatem et magnitudinem et nobis respicientibus et figuram: et que sunt
in his sensus. scilicet visum gustum et odoratum. Alterutrum enim sunt co-
gnitiones et sibi invicem attestantes. Et a principio nata principij vir-
tuti et vitio. Et principium his que ab eo nata sunt. 38.

Prin cipium tamen operationum virtus et vitium eiusdem prin-
cipij solus semper seipsum sunt cognitiones. Uoco autem principia-
les operationes ea que a solo principio fiunt. 39.

Acilis igitur intellectus subtilis substantie cerebri est cognitio. 40.

Raritas vero intellectus pinguis.
Acilitas vero discendi est mollis: Et memoria permanens. 41.

Sic vero et difficultas discendi dure: Oblivio vero fluentis. 42.

Et bene mobile in opinionibus est calide: Sanes vero frigide. 43

Ad huc vero mihi videntur duo deesse genera cognitionum que ex prin-
cipio suscept dicere. Unus quidem naturalium. Alterum vero extrin-
secus accidentium. Erunt autem communis de utrisque ratio. 44.

Nam si eucratum cerebrum existit semper quattuor qualitates: omnia que
dicta sunt habebit eum modo et mensura et superfluitates: quecumque
per palatum: aut nares: aut aures: aut oculos purgantur: et hec habebit
modo derate: et minime leditur ab omnibus quecumque extrinsecus calefa-
ciunt et infrigidant et desiccant et humectant. 45.

Talibus quidem infantibus existentibus capilli sunt submissi. Pueris
vero subrubet. Perfectis vero rubet. Ad idem vero quodammodo existen-
tes crispior et simplicior. scilicet planior: neque calui sunt facilius. 46.

Audire vero opus que dicte sunt et que dicende sunt cognitiones ut
in bene temperatis habitationibus. 47.

Quecumque vero semper capillos non in regionibus tantum: sed in humorum tempera-
tia proportionem habet temperate eorum que sunt semper cerebrum. 48.

Si vero calidius temperato fuerit cerebrum: semper alteras opposi-
tionem eucrationis: si quidem plurimum fuerit calidius: fortiora omnia
que dicta sunt et dicenda fient signa. Breui vero superabundantia existet
et leuia. Commune vero hec ratio sit in omnibus que dicende sunt mihi.

Regni Galieni.

partib^{us} ear^{um} que in omnib^{us} tēperantijs dicende sunt cognitiōes. 49.

Omnis vero signa eius que in cerebro est caliditatis in his que prius dicta sunt rubicundiora et calidiora que sunt circa caput po^{nt}is que in oculis vene sensibiles. Capilli horum natiorum et ius in capite nascuntur. Multum quidem calidioribus existentibus bene temperatis nigri et fortes et crispi fiunt. Non multum vero calidioribus subrubet quidem primum fiunt: deinde nigrescunt. Accedentibus vero etatib^{us} calui fiunt et magis plurimum calidi. Superfluitate vero in palatu et nares et oculos et aures breues et digesse his sunt quando irreprehensibiliter sani sunt. Repleto autem aliquando capite continue et maxime his quando dietam negligenter obseruant hoc tale accidit. Plurima quidem sed non indigesta fiunt superflua. Replentur autem et grauantur capita ex cibis calefacientibus et potibus et odoribus et extrinsecus accidentibus omnibus calefacientibus in quibus est et continens aer. Adhuc autem magis si non solum calida sunt talium natura: sed et humida: breuib^{us} somnis huiusmodi temperantie dominantur ad huc ne profundius ipsi fiant.

Rigidioris quoque operis cerebri cognitiōes sunt. Plurima superflua sunt prius effusiones. Et capilli rufi et recti et manentes et post multum tempus nascentes subriles et exiles primum. Et facile a causa frigidis leduntur. Et simul de tempore lesionis catarris et contris presumunt. Neque tamen gentibus calida que circa caput sunt. Neque inspicunt rubea. Et oculos vene inuisibiles. Et somnolentiores quodammodo sunt. 50.

Siccioris vero cerebri cognitiōes. Non superflui est in effusionibus. Et sensus perfectio. Vigilantes vero sunt. Et capillos fortissimos habent citissimamque producit nati crispas magis quam rectos. Calui in breui fiunt. Humidioris vero cerebri capilli fiunt plani. Et non omnino calui fiunt. Et sensus hebetes sunt. Et superfluitatum multitudo. Et hec quidem simplices distemperantie sunt. 51.

Omnipotita quidem calida et sicca. Prima quidem est in qua non abundantes sunt in superfluitatibus. Sed perfecti sensibus. Et vigilantissimi. Et calui fiunt citius. Prima tamen generatio capillorum citissima est et plenissima. Et nigri capilli. Et crispi fiunt. Et calidi sunt tangentibus caput. Et rubicundi usque ad status tempora. 52.

Si vero humiditas accedat caliditati: parum quidem superagredientibus utrisque mediocritatem. Sit bonus color et caliditas. Et in oculis vene magne. Et superfluitate plurime mediotriter digesse. Et capilli recti et subrubet. Et non calui fiunt facile. Replentur autem et grauantur capita a calefacientibus. Si vero humectent: multo magis statim superabundantiam habent superfluitatum. Quando vero ad plurimum humiditatis et caliditatis venerint: egrum: his caput et superfluitatibus plenum et facile ex calefacientibus et humectantibus leditur. Notius vero his semper contrarius. Optime vero in borea degunt. Neque excitari possent usque ad multum: et ad somnum conuerterentur.

Liber secundus

tes seipfos. Similiter et grauantur dormientes. Et vigilantes. Et fantasias vident. Et sensus sunt imperfecti. ¶ Si vero multum temperato sit calidius cerebrum: parum vero humidius: remanebunt calide crasse cognitiones: miscebuntur autem eis leuiter humiditatis cognitiones. Velut e contrario: et si multo quidem sit humidius cerebrum: paulo vero calidius: manifeste quidem erunt vehementes humiditatis: leues vero caliditatis cognitiones. Quia si qualitates intenduntur: et si signa erunt interiora. Si vero remissa: remittunt et signa. Cuius vero ratio est hec in omnibus secundum complexionem distemperantia. §4.

Rigide vero simul et sicce crasse cerebri frigidum et sine colore perficiunt caput quantum in ipsis est. Semper enim oportet meminisse eius que in principio determinationis dicta sunt. Considerandum autem quantum ex humorum crassi alterant que circa illud sunt. Statim vero huiusmodi crasse sine ventis circa oculos sunt: et a frigida causis cito leduntur: ideo inequaliter sunt sanis. Aliquando quidem leuissima sunt capita: et non sunt superflue effluxiones. Aliquando vero corizis et catarrhis in paruis causis cito consumuntur. Sensus vero eis in puericia quidem perfecti: prouectis vero emarcescunt citius. Et ut breuiter dicam cito senes circa caput sunt omnes: ideo canescunt citius. Lapilli vero eis nati quidem veniunt vix exiles et rufi. Accedente vero tempore dominante quidem amplius frigiditate quam siccitate non calui sunt plurimum. E contrario vero si accidat siccitatem quidem amplius dominari humiditate: frigiditatem vero caliditate: parui huiusmodi calui sunt. §5.

Humide vero et frigide crasse cerebri grauiter faciunt dormientes. Et somnolentos. Et inutiles sensibus. Et facile patientes a frigore. Et facile repletos caput. Et facile patientes catarrum et corizam. Neque calui sunt huiusmodi. §6.

Ec igitur sunt signa earum que in cerebro crassum. §7.

Ad his ergo tendens ad vnuquodque organum sensus scies cognitiones transferens te ab alio ad aliud. Sufficiet vero in oculis tantum dicere. §8.

Quicunque ergo tangentibus oculi manifeste sunt calidi: et mouentur facilius: et frequenter: et venas largas habent: calidi sunt omnes hi. Frigidi vero qui his contrarij. Humidi quidem qui molles simul et multae humiditatis sunt. Sicci vero qui duri simul et aridi sunt. §9.

Eleduntur quidem a similibus causis sue crassi facile: Iuuant vero a contrariis: sed moderato usu. §10.

Ad hoc commune in omni cognitione crasse omnis partis meminisse oportet. §11.

Magnitudo vero oculorum cum proportione quidem et operatio: num virtute multitudine substantie eucratam ex qua oculi facti sunt ostendit. Que vero sine his multam quidem substantiam: sed non eucratam declarat. Paruitas vero oculorum cum proportione

Tegni Galieni.

quidem et virtute operationum: parvam quidem sed eucratam declarat substantia: ex qua facti sunt oculi. Quia non proportionem eo quadam et vitio operationum: parva similis et inutile esse significat substantia oculorum. 62.

Et vero que sunt secundum colores sic oportet determinari. Glau-
ci quidem oculi splendentes humiditate pura et non multa: lu-
minis splendidi sunt continentia. Nigri vero e contrario. Ad id autem
sunt finis medias causas. 63.

Glaucus vero oculus: aut propter magnitudinem: aut splendorem
cristalloidos: aut in summo positione: aut per subtilis et aquosi
humoris qui est in pupillam paucitatem et puritatem fit. Omnis quidem
simul queniens sunt glaucissimi. Si vero hec quidem horum adsint:
hec vero non: magis et minus in glaucone consistunt. 64.

Niger vero oculus fit: aut propter in profundo positione: aut propter
paruitatem cristalloidos: aut quia splendidum et rutilans perfecte non
est: aut quoniam subtile humidum aut amplius aut purum non est:
aut propter quedam horum aut propter omnia natum est fieri magis et
minus in eis quodammodo dictum est prius. 65.

Subtile quidem huiusmodi humidum aquosius et amplius factum
humidiorum demonstrat oculum. Quodammodo si spissius et mi-
nus fiat sicciorum. 66.

Cristalloidos vero si quidem virtus sit: sicciorum operatur oculum. Si ve-
ro mollis: humidiorum. Ita vero ut si quid superaddat contem-
perante subtilis: sicciorum. Si vero deficiat: contrarium.

Pars secunda secundi libri Tegni
Galieni que est de corde.

De cordis autem crasibus deinceps dicat. Prius hec me-
moratibus nobis quod unaquaque pars calidiorum: aut frigi-
diorum: aut sicciorum: aut humidiorum seipsa facta esse dici-
mus: non ad aliquam aliam comparantes: quoniam enim cor fiat
quadam natura frigidissimum: multo calidius est fin-
crasim calidissimo cerebro. 2.

Calidioris ergo ut ad proprium modum referamur cordis signa insepa-
rabilia quod et familiaria hec sunt. Magnitudo respiratiois. Et pul-
sus velocitas: et frequentia. Et audacia. Et ad actus impetum. Et si vero cor
ad plurimum ventat caliditate: furor est eis. Et mania et phiditia. Est autem
et pilosus eis pectus: et que circa hypochondria et his proxima. In pluribus ve-
ro et totum corpus calidum ex calido corde fit: nisi maxime contra operetur. Di-
cent autem paulo postertus totius corporis cognitiones. 3.

Et autem latitudo pectoris calidi cordis cognitio: nisi et huic ali-
quando cerebrum maxime contra operetur. Quando autem spinalis me-
dulle magnitudo proportionalis est illi plurimum. Et tanta sunt spindilia fin-
1 4

Liber secundus

magnitudinez q̄ta spinalis medulla. Itaq; z spina tota. Coniungitur vero thorax ad posteriorem partem s̄m longitudinez quidem equalis me-
thasremo: s̄m latitudinē vero cum quadaz proportionali grossitudine
spondilium: coniunctio fit s̄m illam spinaz. Cum vero caliditas cordis
dominata fuerit augmentabit thoracem. i. dilatabit s̄m primā genera-
tionē p̄portionabiliter huius caliditatis. Ideo etiam z cum in paruo
quidem capite thorax positus fuerit: maxima s̄m cor fit cognitio cal-
ditatis. Qñ vero in magno paruo maxime z hoc p̄p̄tū signū est cor-
dis frigiditatis. Si vero p̄portionē hēat cu; capite: alijs signis deter-
minandū erit de corde ita vt ex thoracis q̄ritate nil accepturus sit. 4.

In frigidiori vero corde pulsus minores sunt cōplectentibus non
tñ ex nec: s̄itate tardiores aut rariores. 5.

Spiritus vero siquidē tāto minor thorax sit q̄to cor frigidius pul-
sibus est p̄portionalis. Si v̄o thorax maior fuerit s̄m q̄ritatē cor-
dis frigiditate: nō minore tñ s̄z tardiorē declarat pulsum natura. 6.

Telles z timidi z curiosi. Et nudum eis p̄lis est pectus. ¶ De par-
uitate vero eius determinandū est: vt prius dictum est. Scdm hoc
vero z de totius corporis qualitate. 7.

Siccū vero cor pulsus operat duriores. Et furore nō p̄optū quidē
sed ferocē z difficile placabilē. Ut multuz v̄o z totū corpus siccū
si nō epar p̄tra operet. ¶ Humidiores vero cordis signa sunt. Pulsus
molles. Et consuetudo facile mobilis ad iram. Et facile placabilis. Et
totum corpus humidius: nisi ea que s̄m epar contra operent 8.

Scdm compositionem vero primarū qualitātū distemperatē cor-
dis sic se habent. Calidi quidem z siccī cordis signa sunt. Pulsus
duri: z magni: z veloces: z spissi. Et spiritus sunt magni: z veloces: z fre-
quentes. Et multo magis ad velocitates accedūt: z frequentiaz nō cre-
scente s̄m p̄portionē cordis thorace. 9.

Omniū pilosissimi sunt hi s̄m pectus z hypochondria. Ad actiones
vero parati. Et animosi. Et veloces. Et tyrānici morib⁹. Eteniz fu-
rioli sunt z difficile placabiles. ¶ De totius v̄o corporis crassi adhuc: z
thoracis aplitudine p̄portionalr hīs q̄ p̄t⁹ dca sunt determinandū ē. 10.

Si vero humiditas obtinuerit cū caliditate: Pilosi quidez minus
illis. Nō tñ ferociores i furore: sed in iram tñ pati. Pulsus v̄o molles
z magni z veloces z frequentes. Et spūs thorace quidez p̄portionalr se
h̄ntē cordi s̄m eandem formā erit s̄s pulsb⁹. Minore vero existente
tanto velocior z frequentior est p̄dictis spūs q̄to z thorax minor. Dul-
ta vero p̄uersione s̄m crassi facta z maxime si s̄m humiditatē accidit.
Hec p̄ter ea q̄ dicta sunt adhuc z in putridas egritudines ex corruptis
z putrescentib⁹ in eis humorib⁹ incidūt. Et expiratioes maiores z ve-
lociores inspirantibus. Et in pulsibus sistoles velox. 11.

In timidiore v̄o z frigidioris cordis signa. Pulsus molles. Et cō-
suetudo timida: z formidolosa: z pigra. Sunt vero z nudi p̄lis

Regni Galieni.

hi sunt pectora. Et minime irascunt. Et in ira non sunt parati. ¶ Quod vero circa thoracem et totum corpus his quibus deca sunt sicut determinandum est. 12.

Rigidum vero et siccum corpus pulsus quidem duros operatur et paruos. Spiritus vero siquidem proportionabiliter frigiditati paruus thoracis sit competentes. Si vero maior rarum et tardum. Minime vero osium irascuntur: huiusmodi coacti tamen aliquibus irasci seruat memoria. Sunt vero et hi non pilosi pectora osium maxime. ¶ De paruitate vero thoracis et totius corporis frigiditate similiter determinandum est. 13.

Quoniam eorum in omnibus his que dicta sunt commemorantes quod quicquid de moribus aut nunc aut finem aliam aliquam scripta sunt orationem ad agnitionem crascos: non per bonis aut prauis moribus ex philosophia exercitatorum: sed per naturalibus vnicuique dictum est.

Tertia pars Secundi libri Regni Galieni que est de epate.

Epatas vero calidi cognitiones sunt. Venarum amplitudo. Colera rubea multa. In tempore vero augmentum etatis nigra. Calidior enim est sanguis eis. Et propter hoc vniuersum corpus calidius: nisi ea que finem cor contra operentur. Densitas vero eorum que secundum hypochondrium et ventrem. 2.

Rigidioris vero epatis cognitiones. Angustia venarum. Flegma plurimum. Sanguis frigidior. Et vniuersa corporis habitudo frigidior: nisi ea que circa cor calida fuerint. Nuda pilis hypochondria et vetera. 3.

Siccioris vero epatis cognitiones. Sanguis quidem spissior et paucior. Vene dure. Et vniuersa corporis habitudo siccior vel durior. 4.

Humidiores vero epatis cognitiones. Sanguis quidem plurimus et humidus. Vene autem molliores. Ita vero et vniuersum corpus: nisi ea que circa cor contra operentur. 5.

Alidi quidem simul et siccis epatis signa. Pilosum hypochondrium deextrum. Sanguis spissior et paucior. Amara colera: multa: circa augmentum etatis nigra. Venarum amplitudo et duritia. Ita vero et vniuersum corpus. 6.

Alidas quidem a corde propius vincere poterit propius ab epate frigiditate. Quodammodo et frigiditas quidem caliditate. 7.

Siccitatem vero impossibile est ad contrarium a corde humidioris facto adduci. 8.

Media vero est que ab epate humiditas eorum quibus deca sunt. Et magis siquidem ab ea que in corde est vincit siccitate quam siccitas ab humiditate. 9.

Minus vero caliditate. Amplius aut minus frigiditate. Facile enim vincibilis est hec earum que ab epate propius qualitarum. 10.

Liber secundus

Manifestum est ergo quoniam si in idipsum concurrant principiorum utrorumque crases: totum corpus perfecte circa eas disponet. Dicitur ergo paulo postertus totius corporis cognitiones. 11.

Humidum quidem simul et calidum epar minime quidem calido et sicco ea que circa hypochondria sunt operat pilosa. Plurimum vero sanguinem et venas magnas. Et corporis habitudinem humidam et calidam: si non ea que circa cor sunt contra operent. Si vero amplius utrisque qualitatibus auerant ab eo quod secundum naturam propter presumunt a cacochymie et putrefactione et egritudine. Adhuc vero magis si plurimum augeat humidum: paululum vero calidum. Si vero e contrario parum quidem humidum: plurimum vero calidum: minime vero cacochymie sunt. 12.

Humidius vero et frigidius epar sine pilis quidem habet hypochondrius. Sanguineus vero magis operat flegmaticus cum venarum gracilitate. Et universum corpus similiter se habens: nisi ea que a corde sunt ad contraria illud transducant. Et frigidum vero et siccum epar pauci sanguinis et gracili venarum efficit corpus. Et frigidius. Et hypochondrius nudum pilis: nisi et hic vincat cor. 13.

Quarta pars secundi libri Aegii Galieni que est de testiculis sequitur.

Testiculorum vero crasis calida quidem maxime venerea est. Et masculorum generatrix. Et citius pubescunt eis partes 2.

generales. 3.

Rigida vero crasis est contraria.

Humida quidem et multi seminis et humidius est. Sicca vero et pauci seminis: et mediocriter spissius est. 4.

Calida vero et sicca crasis et spissi seminis est. Et maxime generatrix masculorum. Et citissime ad coitum excitat. Et principio ergo et humidi citius sine pubescunt in partibus genitalibus et in omnibus in circuitu sunt: sursum quidem usque ad regionem circa umbilicum: deorsum vero usque ad medium coxarum. Petula igitur est humidi crasis satis ad ventrem. Citissime vero satiat. Si cogat nocet. 5.

Advenientibus siquidem caliditate et humiditate pilosi quidem minime humidi his quod dicti sunt. Multi vero seminis magis. Non concupiscunt vero magis alijs. Sufficiunt vero sine lesione magis veneris plurimis. Si vero satis augeat viras et calidum et humidum: non sine lesione abstinere a veneris. 6.

Si vero frigidum et humidum sine crase sunt testiculi: nuda sunt que sunt in circuitu pilis. Et tarde coire incipiunt. Neque vehementes sunt ad operationes. Aquosum vero et tenue semen eis: et parum generans vel non generans: et si generat feminas generans est. 7.

Sicca quidem et frigida crasis similis quidem plurimum ei que predicta est crasi. Spissius vero semen eis: et omnibus magis exiguum. 8.

Regni Galieni

Totus vero corporis habitus dicitur quidam sunt prius in his que assimilantur cordi et epati. Dominat vero similitudo vehementior: huius membris quilibet primarum qualitatium quas et opatuas nolumus. 9.

Totus vero corporis habitus in illa maxime discernitur partibus quecumque videntur primo subiaceret. Musculi vero sunt his omnibus ossibus circumvoluti et compositi quedam carnes sunt ex simpliciter et prima carne et nervis quibusque circumvolute sunt. Pro prima enim musculorum substantia hec est utraque ad eos vero convenientia hec vasorum velut resut quidam sunt: non complectentes eorum substantiam: sed servientes ad preservationem. 10.

Occident igitur et eorum crasseos cognitiones secundum bene temperatam habitationem. pmutant enim distemperantem regionum cutes secundum se formantes: et conumunt quasdam cognitiones. Ita vero et secundum bene temperatam regionem tempore messis seipsum solum aliquo nudum exponat et pmutabit eas cognitiones quecumque secundum colores sunt: et in mollietate et in duritia secundum persistentiam. Si vero ut bene temperata est regio: ita et ipse bene temperata dicta utatur. Neque exutus in sole iaceat nudus unaquaque die plurimum. Neque ut quidam more virginis in umbra degens perfecte crasseos demonstrabunt signa. Quasi in his igitur in oratione futura intendamus tam intellectum est. 11.

Quimperetia vero crasseos cognitiones secundum totam aialia habitus dicitur sunt. Color quidam ex rubeo et albo comixtus. Capilli vero rubei et medio crister mixti crispi ut in pluribus. Mediocritas vero carnositas in quantitate et qualitate. Mediū enim perfecte est huiusmodi corporis omniū supfluitatū: ut hec dicta et intelligat ad hoc. Necessarium est enim spissus corporis ad hoc ut spissus. Et tenue sicut adhuc. Et multa carne huius et pauca carne. Et crassum: et inacidit. Et molle: et durum. Et pilosus: et nudum pilis. Nihil igitur horum est mediocre: sed quasi posset regulam ad summum ventum mediocritatis vniuersae. Ut tangentibus quidam neque molle neque durum appeat. Neque calidum neque frigidum. Videntibus vero neque pilosus neque nudum pilis. Neque grossum: neque gracile. Neque aliquam aliam habens intemperantiam. 12.

Quecumque vero temperato calidiora quidam sunt: non tamen humidiora aut sicciora secundum carnem: de his enim presens ratio est. Apparet quidem et tangentibus calidiora tanto quanto secundum crassum sunt calidiora. Et pinguedine minus habentia. Colore vero rubea. Et nigros capillos habentia. 13.

Rigidioris crasseos corporis signa. Non pilosum. Et pingue. Frigidum tangentibus. Color vero eorum cum capillis magis rufus. Multa vero frigiditate existere livida quodammodo est caro. sed vocare consuevit quibusdam medicorum est hos tales plumbei coloris. 14.

Sicca vero crassa gracilior est et durior bene temperata tanto quanto quanto siccior. Et alia vero proxima signa sunt his. 15.

Et humidiora vero alia signa quidem similiter. Magis carnosia vero. 16.

Et secundum compilationem primarum qualitatium qua sunt distemperantie composita cognitionum forma huius. Calida quidam et sicca crassa pilosior. Et durior. Et calidior. Et minus pinguis est. Et gracilis. Et nigri ca-

Liber secundus

pili. Si vero ad amplius caliditas veniat et nigri coloris cutis. 17.

Humida vero et calida crasis. Mollior. Et calidior. Et multo carnosior optima crasi in quantum aucte fuerint: et eae qualitates. Ad plurimum vero aucte. Putridis quibus egritudinibus. Et cacoethism cito fiunt. Si vero pars quidem humidior sit: multo vero calidior. Molliores quidem pars temperato hi tales. Et magis carnosae. Pilosiores non modicum. Et tangentibus non pars calidiores. Nigri vero his sunt capilli. Et caro non sine pinguedine. Si vero pars quidem sit calidior multo vero humidior. Mollis est his caro: et multa. Et calor mixtus ex albo et rubeo. Et tangentibus paululum calidiores. Uniuersaliter vero est dicere quod secundum copulatiua craseos semper dominantis qualitatibus dominabuntur signa. 18.

Rigida vero et humida crasis. Paululum quidem utrisque augmentatur: sine pilis est. Et alba. Et mollis. Et pinguis. Si vero amplius alia qualitas augumentetur: considerant signa quidem secundum proportionem augmentatiōis qualitatum. Color vero cum capillis magis rufus: quemadmodum et plurimum utrisque augmentatis luteus fit in eis cutis color. Si vero inequalis sit augmentatio qualitatum: dominabuntur magis augmentate qualitatibus propria signa. 19.

Si vero frigidum cum sicco equaliter augmentetur: naturaliter durum et gracile habetur corpus. Et non pilosum. Et tangentibus frigidum. Pinguedo vero sili est in eis. Et gracilibus existētibz dispersa est per carnes: Capilli vero et color proportionaliter sunt mensurae frigiditatis. 20.

Decidēte vero calida et sicca crasi tpe peraugmāstice etatis in frigidam et siccam: habitudo vero talium gracilis quod. Simul et dura et melancolica est et propterea nigra simul et pilosa. Dominante vero altera qualitate multum: altera vero pars a mediocri mutata. Dominabunt quidem dominantis signa: mediocres vero erunt alterius cognitionis. 21.

In omnibus vero que praedicta sunt et que dicenda sunt: eadem agnitio craseos: si quidem facile frigesceat sit pars: aut frigiditate: aut raritate fit. Si vero difficile frigesceat: aut calore: aut spissitudine. Si vero ex difficultate fit aridum et siccum et difficultate mobilis fiat: ex siccitate fit. Quemadmodum si grauetur humidus ab humiditate. 22.

Considerare vero oportet et si similes ad invicem omnes musculi: aut non similem crasim habent simul. 23.

Similiter oportet considerare in omnibus quantitates involutorum ossium. Aliquoniam enim gracilior videtur esse pars non existens gracilior: quoniam ad musculos: sed propter angustiam ossium talis videtur esse apparens. Similiter autem et spissior videtur esse multotiens: non propter amplitudinem ossium: sed propter carnis multitudinem. 24.

Que aucta et diminuta et durior et mollior dum fit siccior: aut humidior: apparet pars pars: siquidem pauca et dura siccior. Si vero multa et mollis humidior. 25.

Tegni Galieni.

Similiter vero et medie regiones similes partes habentium corporum aut ampliorum aut minorum humiditatem in seipsis continentes: aut tenuiores: aut humidiores: aut sicciores demonstrant prem. Humida quidem pars est ubi tenuior et amplius est humiditas. Sicca vero ubi spissior et simul minor. Ipsas tamen corpora solidas partes vere solidas et primas in nullum modum possibile est humidiores facere sed satis est liquas prohibeat eas siccare non cito eas vero continentes regiones: licet replere humiditate aut tali. Id vero proprium est nutrimentum similes partes habentium ex appositione non per vasa factum. Cetera vero hec ratio est omnium partium. Et de hoc dicet postea in sanarum et egrarum causarum doctrina. Nunc vero que sequuntur dicamus.

Quinta pars Secundi libri Tegni Galieni de ventris dispositione sequitur.

Entris cognitiones natura quidem siccoris. Velocius sitiētes sunt. Et parvus eis sufficit potus. Et grauantur amplior. Et fluctuationes habent. Et supnatat supfluum in eis. Libisq; gaudent siccoribus.

Humidioris vero ventris signa. Si neque sitiētes fiat. Et ampliorē humiditatem moleste ferat. Libisq; gaudent humidioribus.

Allidior vero non venter digerit quidem melius quam appetat et magis quecumque dura sunt natura et difficile mutabilia. Gaudet vero calidis cibis et potibus. Neque a frigidis nihil ledit sed moderatum usum.

Rigidus vero non venter appetere quidem bonus: digerere vero non bonus: maxime quecumque difficile mutabiles et frigidi ciborum sunt. Accescunt enim cito in eo. Propterea et acide eructuas est homo in venter. Et gaudet quidem frigidis: ledit vero facilius imoderate utens. Ita vero extrinsecus et accidentibus non fert eorum disuturnam dispositionem: quemadmodum neque calidus calidum.

Egritudinibus tamen in ventre distemperantie in hoc differunt a naturalibus: sed quod contraria concupiscunt et non similia: quemadmodum et naturales.

Secundum complexionem vero in ventre distemperantie compositae per simplicium cognoscuntur compositiones.

Intelligenter vero oportet adhibere intellectum his que dicta sunt discernentes ea ab his que dicenda sunt. Non solum enim venter sitiētes et non sitiētes operatur: et frigidum et calidum potum desiderantes: sed etiam ea que circa thoracem et epas et cor et pulmonem.

Sed propter horum caliditatem sitiētes inspirant amplius. Et exsufflant longius. Et sentiunt sed thoracem cauma: non quemadmodum

Liber secundus

qui propter ventrem sine hypochondriis partunt calorem. Hi quidem bibentes non statim quiescunt. Et frigidus potus sinit magis eorum sicut quod multum calidus. Refrigerat autem eos et frigidus aer inspiratus: nihil allevians ex ventre sitientes. Ita vero et contrario habentes a frigida inspiratione sensibilibiter leduntur: et maxime hec est cognitio in pulmonis frigida. Quod admodum frigidum inspirantes sentiunt manifeste lesionem et infirmitatem: ita calidum est eis amicum: sed etiam flegmaticas supfluitates loquentes et cum tussi expuunt. 9.

Siccitates vero pulmonis sine supfluitate sunt et pure a flegmate: et vocem habent claram: quod admodum et humiditates obscuram quidem et raucam operantur voces. Incurrunt autem eis supfluitates magis et acutius loqui volentibus. 10.

Non vero ipsa vocis magnitudo a caliditate fit: quod admodum neque paritas a frigore fit. Sed hoc quod ab amplitudine trachee arterie fit: et ex sufflatione vehementiori. Paritas vero contraria sequitur. 11.

Itaque neque semper neque principaliter: sed sine accedens et ex solis naturalibus crasibus superuenientibus non sequitur vocis magnitudo et paritas. 12.

Quoniam vero homini organa propter crasim facta sunt talia scilicet ampla vel stricta: talis vox consequitur: et propterea ex voce est aliquid de naturali crasi colligere. Et enim vox levis: leuitatem trachee arterie sequitur. Et aspera: asperitatem. Leuitas vero arterie proportionem craseos sequitur. Asperitas vero siccitatem. Asperitas siquidem inequalitas quodammodo est in corpore durum. Arteriam vero operatur duram omni merum primum eius siccitas. Inaequalitas vero eius diffundit humiditatis indigentia. Et ad eundem vero modum neque acuta vox natura sine angustia gutturis: neque grauis sine latitudine fieri potest. Angustia enim naturalis filia est frigiditatis. Amplitudo vero caliditatis. Proportionabiliter vero naturalibus differentiis vocum que sine passione perficiuntur cognitiones extrinsecas efficientium causarum sunt: de quibus omnibus de his que de voce dicta sunt sufficienter determinatum est. 13.

Hic vero animalia partes que intrinsecus sunt non leues habent craseos cognitiones. Tentandum est in ea que ad tuatua et nocetia cognoscere. Amplius et sine nulum potentiarum operationes. Dictum est autem in tertio loco de causis quod unusquisque potentie virtutis et vitij ostendit et crasis. Et craseos igitur cognitiones et species dicte sunt. 14.

Que vero propter magnitudinem: aut plasmationem: aut numerum: aut positionem labuntur: ita se habent. Quaecumque igitur cadunt sub sensu cognosci facilia sunt. Eorum vero que non cadunt sub sensu: hec quidem difficilia sunt ad cognoscendum: hec vero ignota sunt. 15.

Quia spiritus igitur magnitudo et figura et cum eo cerebrum manifesta est ut prius dictum est. Secundum hoc vero et thoracis. Ita vero et quaecumque labuntur. Et secundum homoplatas: aut humeros: aut brachia: aut cubitos: aut summas manus: aut hysschion: aut suras: aut pedes:

Tegni Galieni.

non est difficile cognoscere: siue fm plasmationem lapsum sit aliquid
tallum: siue fm magnitudinem: siue fm numerum: aut ordinationem
componentium ea: manifeste vero et operationum in vnoquoque sunt
lesiones.

Et vero que intra corpus sunt: non omnia sunt cognosci possi-
bilia. 16.

Untrem siquidē cuiusdā tra parū et rotūduz et ppensum iuxta
hypocūdrū vidē: vt manifeste apperet et sz circūspēctiōē ppriā
et vidētibz et tangētibz. Similiter vidē et vesicā cuiusdā extra po-
sitā: et parū: ita vt si alqū tangeret ad egestiōē vīnāz tumor circū-
scriptus apperet manifeste: nō tñ alioz que intrīsecus sunt manifestā
dedit mīhi cognitioē alīqū. Tentare tñ opz cognoscere vt possibile ē
per vīrtutem et vītiū eoz: et si non fm disciplinā certā sed fm cō-
secutā quādam artificialem. 17.

Elut si ita accidat epari. Vidē quosdā taz et multos graciles qdē
venas habētes. Sic colore vero vīsiuī corpus: et si paulo am-
plius cibi intulerint: vt magis si sint inflātā et spīsa et glutīnosa: hos
quidē velut quodā pondere fm dextrū hypocūdrū sentītes in pīun-
do: hos vero cū extēsiōe quādā dolentes. In his ergo pueniēs parū
esse epar et angustū in suis exitibus. 18.

Aliū autē vidē flegmaticū totū fm habitu dīne: vomentem vero
quotidie coleram citrinā. Agnouit ergo oportere me egestiōes
et viderē: et mīnime habuerūt felis. Lognouit ergo ex hoc signo felleū
humorē emittentē pox nō parū eius ptem in pilleron vētris trāmit-
tere vt in quibusdā apparet animalibus. 19.

Et quibus manifestus ē q in remotis a sensibus valde proficit ad
cognitiōē ex anathomis apparentiū mēbroz noticiā et opera-
tionum et vīlītatū inuentio. Quicunqz igitur cognito: esse vult sicut
dictū est nunc lapsorū corpōz in anathomis ei exercendū est et opera-
tionum et vīlītatū inuentiōibus. **S**criptū est autē de oībz his sepa-
ratim in alijs negocijs de quibz in fine totius oratōis dices grātia co-
gnosendi amantes discere singulī quoz desiderant scire ex quo maxī
me negotio eligere oportet. 20.

Quecunqz vero in presenti egra sunt corpora cognoscere oportet
sed et quidē sensibus subiacentiā immutatiōe eozum cognoscuntur
que fm naturam eis insunt in magnitudine: et colore: et figura: et nume-
ro: et positiōe: et mollicitā: et duriciā: et caliditate: et frigiditate dīffe-
rentia. 21.

Non apparentia vero et vniuersali quidē discere sit lesiōibus opa-
tionibz: aut egestiōibus: aut doloribus: aut tumoribus pter na-
turam: aut quibusdā horū: aut omnibus. 22.

Secundū vero ptem fm cerebrū quidē egre dīspōnes: aut desipiē-
tie speciebus: aut sensibilibz: aut fantasiaz lesiōibz: aut appetitū

Liber secundus

monendū: aut egestionibus per palatum et aures et nares et oculos: aut
 in illud dolorum differentiis.

A vero que in cor patiuntur ex diuersis speciebus: et moribus scilicet
 sum: et arterijs: et animositatibus: et pusillanimitatibus: et febri-
 bus: et frigida ditionibus: et in colore differentiis: et doloribus que circa ip-
 sum et circa arterias. 26.

A vero que in epar ex humorum indigentia et abundantia: et co-
 uersione coloris in non naturales discolorationes: et adhuc ex
 his que sunt scilicet digestionem aut nutrimentum aut superfluum: et egestionem
 simutatis: sed ponderibus in ipsum: et tumoribus: et doloribus non in
 regione epatis tantum: sed in compassiones quecumque sunt alicui membro: ut
 sunt diuersae species et tussis. 27.

Ta vero et in ventre circa digestionem et orem in humide aut sicce
 oblationis aut superfluum egestionibus peccantibus: similiter ve-
 ro et nauseis: et singultibus: et eructationibus: et vomitibus: et ipsis eor-
 que vomuntur formis: et doloribus: et tumoribus: et diuersis. 28.

A vero que in pectus ex diuersis: et tussibus: et doloribus: adhuc
 et ex eorum que expuuntur differentiis oportere agnoscere in pre-
 senti egra. 29.

Et in tracheam arteriam egritudines diuersae et tussis: et in locum
 dolor et sputum et vocis lesio innotescunt. 30.

Proportionaliter vero his et in omnibus alijs partibus ex tumoribus
 et dolore: et lesione operantibus: amplius et egestionum differentiis
 cognitiones erunt. 31.

Et tumoribus quidam praeter naturam: ut in flegmonibus: et in scabi-
 rosis: et herisipillis inspicendum est. 32.

Dolores vero in quem incidunt locum: aut continuationis solutio:
 nem: aut alterationes subitas ostendunt. Soluitur igitur conti-
 nuitas: incisione: et comestione. id est corosione: et fractura: et tensione. Alie-
 ratur vero substantia: caliditate: frigiditate: siccitate: et humiditate. 33.

Nocetur autem et operatio: aut leuiter: aut mediocriter: aut om-
 nino non fit. 34.

Quecumque vero egrediuntur: hec quidem ut particule eorum
 que partuntur: hec vero ut in ipsis contenta in natura. 35.

Et ostensionem propriam unumquodque faciet. 36.

Dictum est autem de huiusmodi omnibus amplius in patientium lo-
 corum negotio: nullo hoc in artem prius redigente aut perfe-
 cte assignante: quemadmodum igitur aliud nihil eorum que incipiunt
 perfecerunt veteres. 37.

Egrotantium quidem corporum ex illo negotio discere oportet co-
 gnitiones. Egrotantium vero et sanandorum ex presenti sunt
 facultate. 38.

Et quidem que sunt signa egrotantium in medio in formam
 eorum sunt que sanis et egrotantibus accidunt. Secundum naturam

Regni Galieni.

quidem omnia satis sunt. Præter naturam vero egrotantibus inquā-
tum egrotant.

In medio vero hæc sunt declaratiua egritudinū. Quedam ex gene-
re existentia eorū que sunt s̄m naturā: sed in quātitatibus aut tē-
poribus permutata. Quedā vero ex his que sunt p̄ter naturā quidem:
sed minora his que in egritudinibus sunt.

Et p̄ hoc et dispōnes he corporū quecūq; egrotatiua esse vident:
neutrorū sunt: et declaratiua vero ipsa sunt signa. Primo quidē
hec sanitates designant. Secūdo vero egritudines. Et sunt eadem si-
gna s̄m primā habitudinē: et sana et egra et neutra.

In eo quidē quod iā existētē dispositionē demonstrant neutra: in eo
vero qd futura declarant egra.

Secundū vero eandē rōnem quecūq; apparēt in egrotatib; signa
sanitatis. Dicent qdēz sana eo qd futura sanitatē denūciēt. Dicen-
tur vero et egra inquātū egritudinē existentem ostendūt. Et manifestū
est quidē qd si vtrorūq; sunt declaratiua: dicunt neutra s̄m vnus aliqd
significatorū neutrorū voce.

Nihil vero intrandū est eadem signa tres habere rōnes in differē-
tibus habitudinibus: et sana: et egra: et neutra dicti.

Secūdum vero alterū significatū quecūq; ex egritudinib; cōuale-
scētibus sunt signa dicimus neutra s̄m qd arbitror: et ea q̄ sunt

Qui senectute: hac igit̄ rōe oīa sub plures cadūt itellect^o et rōes. 45.
Quecūq; vero signa perfecte sanis insunt: sub sola sanorum ca-
dunt cognitione.

Et quecūq; egrotantibus nō sunt manifestantia futura sanita-
tem: sub sola et hec egrorum cadunt cognitione.

Omnibus his quidem deinceps dicitur.

Et ut vero egritudines signa pronostica pcurramus palus du-
plici vero existente eorū differentia.

Egrediamur priora q̄titatibus aut qualitatis aut temporibus
nō ipsis p̄p̄is formis pmutata ab his q̄ sunt s̄m nām.

Qui autem orexum ciborū intēsam aut remissam: aut que non s̄m tem-
pus consuetum sit.

Et ut nō s̄m p̄suetam ciborum egestionē super fluorū: s̄ s̄m egestio-
nem esse paucorū: aut plurimorū: aut hūidorū: aut duriorum.

Et a vero et hūidorum superfluum indigentia: aut abundantia
p̄ter naturā: aut colous: aut cōsistentie permutatio: aut tempo-
ribus euacuationis.

Et vigilie et multus somnus: aut in tempore non cōsuetū. Scdm
hoc vero et superfluitas: aut amplior: aut minor. Aut calidū: aut
frigidū cōcupiscentia p̄ter cōsuetudinē. Quēadmodū et circa vene-
reorum vsum immensurata et nō s̄m tempora concupiscentia. Et sudo-
res plures q̄ oporteat: aut pauciores. Aut pigritia ad motionem. Aut
tētantibus moueri aggrauatio: Aut dissolutio maxima et valida. Adē-

Liber tertius

frigorum etiam retentio: aut amplior: aut minor: euacuatio. Sic vero que per emoroy das. Sed et fm eundemctum et potum non similis et q prior fuit delectatio: cognitio est future egritudinis. Sicut et intellectus hebetudo non fm naturam: aut obliuio in non consuetis: aut fantastici somni magis q prius. Et siquidē auditus odoratus et visus hebetiores et infirmiores. Et simpliciter oscere est quecuq fm naturam sunt. Hec qdem aucta: hec vero diminuta: hec vero tpius quibusdā: aut quantitatibus pmutata: et corporis tumor et minor: et maior: factus: et rubicundior aut albidior aut liuidior aut nigrior. Et cructuatioes et sternutationes: et vctositates plures aut pauciores a naturalibus: signa sunt future egritudinis. Ita vero et quecuq per nares et aures et palatū quibus cerebrum expurgatur quantitatib^{us} aut qualitativis aut tpi^{us} pmutata. Hec igit oīa generis sunt eorū que sunt fm naturam. 54.

Torsio vero in vētre: aut fm stomachū: aut fm aliqō intestinozum: aut in egestiōibus: aut in hīs q euomitur: aut mingunt: aut aliq aliq mediocritas dolor de genere est eorū que sunt pter naturā. Nōdūz vero egrotare ita se habētes dicunt. 55.

Quemadmodum grauat caput: aut dolētes caput: aut vigilantes: aut dormiētes q nōdūz pp hec a consuetis opationū impediunt. Et terminus quidē ille est egritudinis in talibus dispositionibus discretiuius. 56.

Et ppter ea ad aliqd eādem dispōnem et egrā et neutram dicim^{us}. Adhuc et pp vigorem enī ferentia facili^{us} q iam victē virtutis: aut egra est: aut neutra dispositio singularū eaz que dicta sunt. 57.

Ita vero et alia nocumenta quecuq sunt fm sensus: non in eo qd est et magis et minus differūt alterutrū: s3 toto genere pter naturā sunt: et hec sunt egritudinū signa: quādiu tamen fuerit pura: et nōdūz a consuetis vnicuiq actionibus impedire sufficiētia dicim^{us} neutra. 58.

Talia vero sunt secundū gustum quidem qn false: aut amare: aut alicuius alterius qualitatis. manifestatio est in comestis et bibitis omnibus: aut sine acceptiōe cibi salina eis videtur talis. 59.

Secundū odoratū vero qn aliqū sentimus vnā qualitātē odoris: tui nullo pte odorabili: aut afferentes plurima et diuersa omnia vt similia sentim^{us}. Plerūqz vero omnino sensus nobis est nullius: aut fetoris alicuius licet nullo pte fetore. 60.

Secundū auditum vero sonitus et strepitus generis eorum que pter naturam sunt. 61.

Quemadmodū et fm visus quecuq apparere vident ante nigra et alba et rubra et ruffa: hec quidē rotunda: hec vero oblonga: hec quidem gracilia: hec vero grossa: et pteruolare oīa videntur. 62.

Secundū tactum vero qn inequalitas quedā: aut spissitudo: aut grauitas: aut tensio: aut stupida: aut dolens dispositio apparet fm totam habitudinē. 63.

Itaqz verol^{us} fm quālibet partes tensio aut tribulatio: aut puctio:

Tegni Galieni.

aut gravitas: quando parue quidem sunt et non manentes dispositionem quidem neutram esse declarat: pronunciat vero egritudinem futuras. 64.

Quicquid vero iam egrotantibus sunt signa: hec quidem sanitatem demonstrant: hec vero mortem. Sana quidem paliora: altera vero genere quidem egrorum specie vero perniciose dicuntur. Accipiuntur vero universaliter quidem dicitur ex operationum virtute et vicio. Secundum vero partem ex his que sunt secundum partem operationibus. 65.

Quorum genera prius dicta sunt. Primum quidem principium. Secundum vero eorum que ab illis nata sunt. Et tertium quidem proprium habentium regimen: a principijs vero quedam supplementa recipientium. Quorum vero genus eorum que dicta sunt ex se quidem inutile est ad cognitionem. Secundum accides vero ex his erit aliquando prenotatio: quedam modum et ex superfluitatibus: et ex his quidem ratione compassionis: et ex superfluitatibus vero semper: quoniam digestionis et indigestionis in his erunt signa. Itaque non contingit non demonstrare ea semper: aut naturam superare materiam: aut materiam superare naturam: aut neutrum neutrum. Sana igitur dicent signa superante natura. Egria vero superata naturam. 66.

Materia. Neutra vero in equalibus pugnat. 66.
Anisette quidem digestionis signa sanorum sunt. 67.

Quemadmodum et indigestionis eorum signa. 68.

Eorum digestionem vero neque indigestionem manifeste iudicantia nature neutrorum. Sunt neutra vero et quecumque nunc quidem hoc: nunc vero pertractus declarant: quemadmodum denigrati digiti: tales vero sunt et cretice superfluitates. 69.

Tertium est autem de his omnibus in his que de crisiibus: quemadmodum et de vniuscuiusque virtutis operatione in libro de causis accidentium morborum dictum est. Ex eis ergo oportet secundum partem omnem naturam signorum colligere. 70.

Ergo autem iam longitudinis parcens hic quidem finis de signis operationem: transeo vero ad eam que de causis.

¶ Libellus secundus Tegni Galieni finis de signis.

¶ Incipit liber Tertius Tegni Galieni de causis.

Quonia vobis et harum causarum quedam sunt salubres: quedam egre: quedam neutre. Primum de causis sanis sermo erit. 2.

Quonia vobis et harum ipsarum hec quidem preseruantes sunt: hec vobis efficietes sanitates: sunt vero et dignitate et tpe pilores conseruantes facientibus. 3.

Seruantibus incipiendum est. 4.

k i

Liber tertius

Quam igitur sit non unum sanum corpus sed plura corpora: quemadmodum prius determinatum est: si unumquodque eorum erit conservativa causa: quoniam et omnis causa est ad aliquid.

Rursus igitur principium hic ab optima compositione corporis faciendum est: considerantes que sunt ad hanc salubres. Inventiones vero earum et ipsius natura demonstrat.

Sed et esse impassibile et immutabile corpus et semper maneret in optimo: si compositione: tunc nihil indigeret arte constituente ipsum. Quoniam vero immutat et corrumpit et perit non servans quam habuit ex principio consistentiam: procuratione in hoc indiget. Secundum hoc igitur quot modis alteratur corpus: totidem et genera procurationum habebit: hoc est conservantium causarum.

Que manifesta sunt tam ex his que dicta sunt ut consuetudine ex genere accidit existere. In eo vero quod velociter faciunt correctiones pausim simul occurrat lesio non conservativa a futuro malo appellata sunt a medicis: sed servantia presentem consistentiam.

Aliat igitur corpus a quibusdam ex necessitate: et a quibusdam non ex necessitate. Dico autem ex necessitate quidem quibus impossibile est ipsum non approximare. Non ex necessitate vero ut sunt reliqua. Namque semper in continenti morari et comedere et bibere et vigilare necessarium est ei. Blaudius vero et bestiis non necessarium est uti. Unde in priori quidem genere causas circa corpus ars perficit: circa secundum vero nequaquam.

Quot igitur ex necessitate alterationia sunt corpus divisidentes si proprium unumquodque eorum aliquod genus causarum salubrium inveniamus.

Et igitur unum quidem ex continente nos aere. Alterum vero ex motu et quiete et totius corporis et si partes. Tertium vero ex somno et vigiliis. Et quartum ex his que offerunt. Quintum ex his que egeruntur et retinentur. Sextum ex anime passionibus.

Sub his enim omnibus necesse est corpus quodammodo disponi. Sub continere quidem: aut calefactum: aut infrigidatum: aut humectatum: aut siccatum: aut si complexionem eorum aliquid patiens: aut si totam substantiam alteratum totum.

Et motu deo et gete immoderatis utrisque existetibus: aut calefactum aut infrigidatum: aut siccatum: aut humectatum: aut si copulationem eorum aliquid patiens.

Tercia vero ex somno et vigiliis necesse est pati ipsum secundum eandem rationem.

Et ex his que offeruntur.

Hut egeruntur: aut retinentur. Et ex anime passionibus.

Omnia enim hec: hec quidem manifeste: hec vero per medias causas alterant corpus.

Et corrumpunt salutem.

Regni Galieni.

E scriptum est de his omnibus separatim per singula in salubritate
causarum negotio. 19.

Nec igitur omnia nunc dicta genera salubritatis carum materis quedam sunt
et cum appetitum vsum carum sunt et seruantes et salutem prestantes: peccantes vero
a contemperantia egre constituuntur. 20.

Itaque vero ex hoc satis manifestum est quod non alias quidem substantias earum quod
extra has res sanas nobis. Alias vero egros arbutandum est. Sed eas
des in aliquid aliquod quidem sanas: aliquando vero egros factas. 21.

Quando siquidem motione indiget corpus: gymnasiu quidem sanum: gressus vero
egra. Quando vero quiescit: gressus quidem sana: egrum vero gymnasiu. Sicut vero
in cibis et in potibus et in alijs omnibus. Singulum eorum si corpori adducatur et cum co
petenti quantitate et qualitate salubre fit. Nil vero indigenti omnino oblatum
aut non in competenti mensura et quantitate egrum constituit. 22.

Et he sunt due considerationes circa salubritatem et egrum. scilicet qualitas
et quantitas eius quod offertur. 23.

Et enim tempus velut alterum aliquid ab his tertium inducere in his
que dicta sunt contemptum: et non bene dicendum est. 24.

Sed enim indiget corpus tanta et tali oblatione manifestum est quoniam et sicut est
opus oportunum offertur. Et generatio indigentie temporis est ex eo quod flu
uit et mutabile. Et mortale corpus indiget secundum mutationes alias alte
rantium: et alias adiuantium. Itaque non est quidem genere tertium in his que
dicta sunt tempus. Ad doctrinam vero plerumque quasi tertio vtimur pro
pter eamque dicta est causam. 25.

Quoniam autem in his considerationibus duabus sunt alie et alie
causarum salubritatis: et nunc nobis propositum est hoc genus earum
rursus repetamus eas. 26.

Perfecte igitur dispositio corporis quoniam siquidem bene temperatum fuerit prius
peruenit ut sit temperata et aliorum perfecta: de quibus modo diximus quies
tis. scilicet motionis: et somni: et vigilie: et oblationis: et egestionis. 27.

Quando vero distemperatum fuerit continens in tantum et contempe
rantias minus opus inquantum eucrasia corrupta fuerit. 28.

Considerationes vero contemperantie in continente hec quidem sunt: ut ne
quod rigere per frigus: neque sudare propter estum. 29.

In gymnasijs vero quando primum incipit dolere corpus: quiesce
re statim remedium est. 30.

In cibis vero perfectio digestionis et egestionis modus secundum quanti
tatem et qualitatem. 31.

Et quatur vero quodammodo in his orexis digestionis: ita ut preceptore
non indigeat quantitate in oblationibus metiente. optima enim natu
ra tantum appetit: quantum digerere potest. 32.

Ita vero et somni quantitate metitur ipsa natura in his qui sunt
in optima compositione. Et quiescunt statim dormientes cum non
amplius indiget corpus. 33.

Liber tertius

Quia eis dicta utentibus in egestionibus nihil derelinquunt circa ven-
tre et vias et totum corpus. has enim egestiones temperantia metitur
oblationum: secundum vero totum corpus gymnasiorum mediocriter et salu-
bris efficit usus. 34.

Absistere vero manifestus est quoniam ab intemperantia operum omnium anime
passionum. scilicet: tristitie: et gaudij: et furoris: et timoris: et inuidie: et
solicitudinis. Exterminant enim hec et mutant corpora ab ea que est
secundum naturam consistentia. 35.

Quoniam vero secundum epicurum nullus usus salubris: secundum vero verum epicurum
ex intervallis tantis ut in vitiis coitus neque dissolutione sentiat: et
lenior ipse seipso videatur factus: et melius dormiens. 36.

Tempus vero usus est: quoniam perfecte medius fuerit earum que extrinsecus omnium
circumstantiarum: neque super repletum corpus: neque indigens: neque super in-
frigidatum: neque super calefactum: aut exiccatum: aut humectatum imoderate.
Si vero peccet aliquod corpus parum esto peccatum: melius vero est calefacto
magis quam infrigidato: et repleto magis quam euacuato: et humectato ma-
gis quam exiccato corpore uti veneris. 37.

Qualitates vero singulorum eorum que dicta sunt eligere in hiis que sunt opti-
me proportionis operum. Gymnasiorum quidem in quibus omnes partes corporis
proportionaliter moveantur: ut hoc membrum quidem non superdoleat
hoc vero minus doleat. 38.

Quoniam vero que comeduntur: aut bibuntur maxime eucrata eli-
gere: hec eis maxime sunt convenientia eucratis naturis. 39.

Similiter vero et in aliis. 40.

Si vero secundum aliquid ab optima proportionem deficit corpus non multum vero huius
et conservantes sanitatem carum secundum proportionem mutabuntur. 41.

Puribus vero talibus existentibus corporibus secundum singulum ge-
nus separatim dicendum est. 42.

Quasi igitur permutatum corpus in organicarum vero partium convenientia non
permutatum duplicem habet formam salubrium carum: alteram quidem servan-
tium eius crassam: alteram vero earum que ad optimam ducunt. 43.

Servantes vero eius crassam tantum permutantur ab eucrata natura cau-
se quantum et totius corporis crassam ab illa perfecta mutat. 44.

Quoniam calidiora vero corpora calidioribus indigent adiutoribus: frigidiora
frigidioribus: et sicciora siccioribus: humidiora humidioribus. Et se-
cundum complexionem calidiora et sicciora calidioribus et siccioribus. Et hiis
proportionaliter in reliquis tribus complexionibus. 45.

Quoniam vero et materiam carum recte inatas virtutes earum sciens. 46.

Quoniam motio quidem et indigentia et vigilia et egestio et omnes
anime passiones siccant corpus. 47.

Contraria vero hiis humectant. 48.

Talia vero et in calefacientibus et infrigidantibus studiis utitur et ci-
bis et potibus. 49.

Regni Galieni.

A simpliciter est dicere omnibus his que in corpore sunt cognoscens aliquas materias et virtutes: salubribus causis utitur: similia similibus offerens quoniam servare vult corporis crasim quales accipit. 50.

Sed vero permutare vult et transire ad melius aliud est genus salubrium carum peritum quod est supradictis: equale vero distans ab altera crasi eucratam et mediam quas optimis naturis puenire dicebamus. 51.

Aliidorem enim et sicciorem crasim non calide et sicce diete facit eucratam perfecte: sed que tamen eucrata crasi frigidiora et humidiora propriam naturam eius erat calidior et siccior. 52.

Hoc siquidem genus causarum coniungit innatas discrasias. Alter vero prius dictum conseruat. 53.

Alitas vero utroque est in parte medicis contingere quod est ex multo studio paulatim transferentes in melius. Non eis substat in repetitas immutationes. Servare vero in eisdem in necessarias occupationes. 54.

Quomodo igitur et huiusmodi specierum carum pseruantem nominamus: pueniebat enim magis eas forsitan petulantem et curantem: et innata peccata corrigentem vocari. Quoniam vero ad totum genus sanitatis referentes: non ad eas que in specie sunt in ea differentias. Quocumque quod sanos custodit servantes omnes vocabimus: siue pseruando salutem ad melius ducant totam crasim: siue conseruent existentem a principio. Quocumque vero deteriorem faciunt consistentiam egre. 55.

Similem igitur discrasiam habentibus omnibus corporis partibus similis est procuratio: dissimilem vero dissimilis. 56.

Potest enim veteri alicui quidem frigidior quam oporteat esse: caput vero calidius: et indigere adiutoribus propriis singula. Secundum vero hoc et aliarum vnaqueque pars aut humidior: aut siccior: aut frigidior: aut calidior existens preter modum propriis distemperant indigent dietis. Non igitur exercebimus equaliter omnes huiusmodi corporis partes: neque similiter hunc tractabimus: aut siccabimus: aut aliquid horum facimus. Amplius vero dicitur de his in negotio de salubribus causis. 57.

Organicorum vero cause salubres sed lapsue: et hec ab optima ppositione ad invicem differunt. Alie siquidem sunt salubres circa plasmatioem lapsuorum. Alie vero eorum que circa magnitudinem: aut numerum: aut positionem. 58.

In plasmatioem quoque sunt plures lapsus. Etenim figure partes. Et si alicubi in ea curvitas aliqua est aut pcaustas eius que in nam. Aut poru constrictio. Aut officium. Aut asperitas: aut leuitas quoniam est aliquid extra propria ptemperantia. Parum quidem hoc patiens corpus sanorum corporum appellationem habebit. Amplius vero et neutrorum. Si vero sit tantum ut noceat operationi: iam egrotare videtur. 59.

Secundum quantitatem vero superfluitas et defectus: ad easdem deducunt differentias. 60.

In numero vero deficiens aut abundans velut omiomeron unum aut plura huiusmodi generis sunt: et quocumque preter naturam in nobis substantie consistunt. 61.

Liber tertius

Reliquū vero gen^o ppter vnusculūq; positonē simpliciū partū in quo & ipse quattuor sunt omnes differentie. Prima quidē opti-
ma. Secunda vero parū pmutata & ppter hoc sanum adhuc pficiens
corpus. Tertia neutrū quādo amplius extra nām fit. Quarta vero iam
egrotans q̄ plurimum. 62.

Quecūq; igit peccauerūt ptes fm figurā quidē quēa dmodū que-
cūq; distorē intus vel extra. Et hec recēte nate quidē existētes &
molles plasmatōe & sup ligatōe ad id qđ fm nām est reuertunt. Pure
vero & si p̄tigat ad augmentū puenire: ad correctionē nō pueniūt. 63.

Et quecūq; quidē circa curuitatē peccauerūt: & hec filr possunt
conigi qđ adhuc augmētāde. Perfecte vō nō possunt. Paruas
igit curuitates alligatio & quies: Magnas vero operatio partū & re-
tentio spiritus opaf. Ita vō & quecūq; fm poros aut orificia. 64.

Et quecūq; qđ maiora q̄ opz quies & alligatio apta nata ē mī-
nora efficere. Matores vō efficit ptes motio fm nām cū fricatōe
moderata & alijs qđ nata sūt ad supficiē sanguinē trahē mltū. 65.

Oefficientiū vō partū quecūq; quidē ex sanguine hnt generatōes
nō impossibilis est eoz correctio. Quecūq; vero ex semine pauco
habent generationē: eaz impossibilis est correctio. Est tñ p his aliqñ sa-
cere alia proxima his habentia vtilitatem. 66.

Omnium autem horum natura quidem operatrix: medicus vero
minister. 67.

Quecūq; vero abundant fm numerū: ablatio eoz cā salutis est.
Considerandū vero in quibus possibile est. Si vero impossibile
appareat transponere: tentare oportet. 68.

Eadem vero eoz que fm positonē peccant est correctio. 69.

Manifestum est aut q̄ duo vel tria plerūq; peccata cōsistere pos-
sunt circa eandem vnaquāq; partem. 70.

Quemadmodū in habente ventre parū simul & rotundū fm dya-
fragma posituz. peccauit enim in eo & magnitudo & plasmatio &
positio. Si vero & natura frigidior: hūc in id quod est fm naturam du-
cere impossibile ē. Quā aut difficulter resp̄rant repleto ventre pauciora
& nutrientia & nō tardius exeuntia offerant bis vel ter i die. 71.

His vero eufraim in epate habētibz ppter angustiam vasorū
cont̄nue factā salubris causa inuēta est extenuans dicta. 72.

Reliquum igitur adhuc genus vnuz cōe est om̄lomeron & organū
eoz solutio continuitatis. 73.

Quam forsitan aliquis non concedet perfecte sanis inesse: aliqñ
entm esse semper passionem diceret: nesciens similem esse dubita-
tionem pro omnibus lapsum generibus futuram. Si enī operationis
sensibilis lesio nō determinat egritudinem a sanitate: sed fm qualitatē
cuiusq; dispositionis agnoscat tñ: tunc necessariuz est semp̄terne pas-
sionis irrepere dogma: nullo optimas hñte operationes oēs. Sed hoc
quidem ergo vt subtilior consideratio fm se tractatum habeat. 74.

Regni Galieni

A manifestos vero egros: salubres causarum deinceps percurramus a discrasie incipientes genere. Determinandum est igitur prius hic quod omnes fere medici pretermittunt: quod alie quidem sunt salubres iam facte discrasie. Alie vero eius que adhuc fit: quoadmodum et future. 75.

Et huiusmodi quidem ultime: he quidem in preseruante parte artis sunt: hec vero in salubri. 76.

Primo vero omnium in curante parte sola. 77.

Ararum vero medie dicte in preseruante et iurante. 78.

Item si quidem factam existentem et egritudinem medicari oportet. 79.

Nondum vero existentem: futuram vero ex dispositione que est in corpore prohibere fieri. 80.

Et ius vero que adhuc fit: sanare quod iam factum est: quod futurum est prohibere fieri. 81.

Prohibetur igitur dispositione in qua nata est fieri ablata: nominatur autem huiusmodi dispositio causa precedens. 82.

Ecta vero egritudo curabitur dispositione a qua principaliter quod in naturam operatio leditur ablata: quam et ipsam dicimus esse egritudinis causam. 83.

Quatio quidem unum huiusmodi: et maxime communem intentionem. scilicet et quod soluendum est contrarium. huiusmodi enim generis sunt omnes perficientes salutem cause. 84.

Secundum vero partem sunt ex singulis contrariis. 85.

Quod igitur dispositioni frigida causa contraria est. Frigide vero calida et sic in aliis proportionaliter. 86.

Sed enim imoderatum est omne preter naturam: moderatum vero secundum naturam: necesse est omne imoderatum ab imoderato secundum contrarium ad moderatum adduci. 87.

Manifestum vero quod secundum virtutem non secundum apparitionem calefaciens et infrigidans: et quocumque huiusmodi alia accipiedum est. Dico autem secundum virtutem quod essentialiter et proprie et vere est ut dicis. Secundum vero apparitionem quod secundum presentem sensum huiusmodi esse videtur: essentialiter vero non existens huiusmodi. Quomodo vero oportet cognoscere ea in negotio de simplicibus farmacis dictum est. 88.

Abiuentionem vero salubrium causarum quocumque quidem cause ad iam factam egritudinem sunt salubres: illa ratione utendum est qua illud quod secundum apparitionem determinat ab eo quod est secundum virtutem. 89.

Quocumque vero cause ad eam que adhuc fit ipsa eadem consideratione utendum: et adhuc secundum quam inueniunt egritudinis causam. 90.

Eerunt enim si ita contingat in humoribus putrefactis accedi febres: demonstratio in talibus est euacuatio et alteratio. Alteratio quidem est faciens cessare putredinem manente substantia. Euacuatio

Liber tertius

vero totam a corpore educens substantiam.

91.

Sed dicta quidem species alterationis digestio est quas a quibusdam causis contingit facere scilicet crimus in illis si habeamus tam cognitionem ita causarum salubritum.

92.

Evacuationes vero per flebotomiam et per clistere et per vias et per respiraciones in cutem fiunt. Simplicius vero per contrarias detractionem et derivationem ad alia. Huiusmodi cuius generis sunt et menstrua mouere et emoroidas aperire. Et per nares et per palatum purgare.

93.

Scientes igitur et hic materias et virtutes quibus in tpe et qualitate et quantitate et modo vsus oblati euacuatio fit.

94.

Scdm hanc partem artis inuenimus salubria. Et scripta est omnium inuentio in therapeutico negotio. Scdm eundem vero modum et in alijs tribus discrasijs.

95.

Num commune habentes preceptum efficientem vnaquaque earum causarum oportet abscondere prius: deinde sic venire ad eam discrasiam que facta est ab illa egritudine salubritum causarum inuentio nem facturos.

96.

Scdm vero compositas discrasias ex simplicibus composito ostenditur salubria precepta: et hic habentibus nobis medicamen proportionale magnitudinis discrasie ad illam conueniens inuenire.

97.

Ut si ita accidat. Si decem quidem numeris in calidius excedit aliquid ab eo quod in natura: septem vero in siccius esse oportet et salubrem causam in talibus dispositionibus: frigidius quidem decem numeris: septem vero humidius.

98.

Si igitur ipsi parti patienti adducas huiusmodi medicamentum instantius frigidius sit et humidius: in quantum partis patientis manifestatio precessit.

99.

In profundo vero posita que patitur parte oportet considerare huiusmodi efficere salubre ut non contingat exolut in via.

100.

Si igitur calidius esse oportet moderato: non in tanto sit solus calidius quanto indiget passio: sed super modum apponatur propter positionem necessario aduenientem.

101.

Si vero frigidius sit non simpliciter oportet tanto facere illud frigidius: sed materiam medicamenti considerare prius. Si enim parachimeres est non pueniet usque ad profundum multum. Contrarium vero operatur aliquando spissam superficiem. Si vero leptomeres sit: possibile est peruenire usque ad plurimum profundum.

102.

Lea vero et in humectantibus et desiccantibus parachimeres et leptomeres substantie considerande sunt.

103.

Expositione quidem patientis loci manifestatio inuenitur salubritum ut dictum est nunc.

104.

Explasmatione vero et positione quando fluxus sensibilis habet consuetos ad aliud membrum aut nullum habet. Namque ad primum

Tegni Galieni.

clipsalia qui feruntur fluxus aduertemus: prouocabimus vero eos ad non principalia.

Manifestum vero quoniam facientium causarum discrasia per euacuationes sanatio est: ipsarum autem discrasiarum alteratio sanatio est. 105.

Soluta vero continuitate curationis quidem intentio unitio est. 106.
In organicis quidem partibus impossibilis est. In omotomeris vero non omnino impossibilis: sed in quibusdam possibilis ut in carnosissimis et conglutinationis est sanatio.

Non differt vero si consolidationem nominemus. 107.

Procedit autem eam quam maius fuerit vulnus adductio distantium partium ex genere plasmationis existens. 108.

Quod vero ea fiat permanens: suppletio conducens distantia labia: et consuture utiles sunt ad hoc. 109.

Qonglutinat vero distantia: et eam que est in principio unionis red dicit natura. Nostrium vero opus est primum quidem ut dictum est conducere in idipsum distantia labia. Secundum opus vero seruare in quo conductae sunt. Et tertium ut nihil incidat intra labia prouidere. Et quartum ipsam partem substantiam sanam seruare. 110.

Primum quidem et secundum opus quomodo aliquis faciat dictum est. Tertium vero in conducendo distantiam fiet quidem si nihil extrinsecus incidere permittamus: sicut plurimum pilus aut oleum: aut humiditas alba in medio constituta conglutinandorum prohibet eorum unionem. In posteriori vero tempore per effluxiones tertie intentionis custodia est. Ad effluxiones vero ipsas ex subdiuisione et per varia diuisione et figura apta accedendum est. Substantia vero partis sana seruabitur per medioeriter desiccationem. Hec quidem curatio est continuitatis solutionis in carnosissima parte factae eius secundum seipsam solius. 111.

Sed et alius alteri miscet egritudinum erunt plures intentiones preceptorum curationum quas in compositorum doctrinis deinde dicemus. 112.

In presenti vero ad reliquas intentiones solutionis continuitatis veniendum est. 113.

Fractura igitur in osse est quidem continuitatis solutio: insanabilis quidem quantum in prima consideratione. Iuxta vero secundam secundum quendam modum curabilis quodammodo fit. Prima igitur consideratio est consolidatio impotens propter duritiem partis fieri. Secunda vero ligatio contingens fieri per porum ligamentum in circuitu fracturam. 114.

Generatio vero potest in quantum ex materia et natura fit communis est ad alia: in quantum vero prope est formam ossis ex illius est alimento. 115.

Olle vero et puerile os consolidari quidem possibile est. 116.

Retro vero et huiusmodi passiones generatio sine compassione aliterius membri est. Sepissime enim circumpositi musculi cum alijs partibus corporis copatiunt fractis ossibus. Itaque et intentio curatio duplex est: altera quidem in ossibus: altera in his que circa ea sunt corporibus: 117.

Liber tertius

hec quidem talis in carnosarum partium dispositionibus dicitur: de fracturis vero dicendum est. 118.

Quoniam vero harum curatio est ex poro: ut vero hic fiat proprii alimenti ossis est opus. Oportet igitur superfluitatem nutrimenti ad potum generationem nature submittere. 119.

Superfluitas vero hec et quantitate et qualitate moderata esse debet. 120.

Propterea de deductione indiget tales et tamen influentem sanguinem ossibus preparantem ex quali et quanto fiat porus. Quoniam vero pertransit hic per concava fracti ossis attingere oportet multitudine et qualitate: ita scilicet ciorum oportet facere deductionem vel magis humectantem: quam amplius in therapeutice facultatis litteris sunt dicta. 121.

Nervi vero et thelantos punctura propter plurimum sensum et propter hoc quod continua est in principio pericula parata est aduocare spasmodum et maxime cum non respiret exterius excecata cutis perforatione. Hanc igitur oportet aperire et excecicare substantia leptomeri pertransire potenti ad perfundum usque ad perforatum nervum. Dicitur autem de hoc perfecte in therapeutice facultatis litteris. In simplicibus igitur huiusmodi generis dispositionibus salubritum causarum est forma talis quam dixi. 122.

Secundum propositas vero proplexe ut in ulceribus. Prima quidem est causa: scilicet quodammodo non alia disponem: sed ulceris tamen arbitrantur disferentia. Est autem non tamen differetia hoc tale: scilicet alter quoddam genus egritudinis totius in quo substantie ipsius est perditio. Et igitur curatio ipsius in duplici passione duplici indiget intentione. Continuitatis enim solutio in intentione: substantie vero perditio generatione indiget. 123.

Oportet vero sunt paulo prius generationis intentiones. 124.

Quodammodo oportet curare primum hanc dispositionem: deinde aggredi vniere: sicut ipsa natura reprobudicat. Quoniam igitur repletum fuerit quod percautum et equale vlcus extiterit: tunc alteram intentionem afferri oportet. Medulla enim noua carne existente labiorum vlcus vni quidem impossibile est distantiam. 125.

Intentionem ergo curationis alias inuenire oportet. Inuentionem vero ex eo quod secundum naturam habebimus quod circumfacere parti conuenit. Secundum naturam vero erat eam cooperire cute. Hoc igitur nobis est faciendum: aut si impossibile est intentio: aliquid simile cuti carnem scilicet callosam facendum est. Erit autem huiusmodi caro sicca similis prior cuti et callosa. Siccantibus igitur et stipiticiis sine mordicatione erit opus pharmacijs ad cicatrizationes. 126.

Ita vero et si vlcus in putredinem vertatur: intentio quidem est purgare: pharmacum vero salubre ripticum. 127.

Oportet ita est autem horum in his que de pharmacijs materia. 128.

Quodammodo si flegmon et cassatio et sclerosis aut tumor cum vlcere fuerit: curandum illa prius per eas que dicte sunt rationes. Ita

Regni Galieni.

- vero & si influat aliqd vlceri: curandum est sm influentium curatione.
 Similiter vero & si discrasia aliqua fiat sm vlcerati locū: ad discrasie
 pituitus ire oportet adiutoria. 129.
 Et de his quidem sufficienter dictum est. 130.
 Ad id vero qd ppter plasinationē veniendū sam genus est in plu-
 res differētiās diuisum. Sed a manifestissimo p̄ncipiū oratiōi
 ponendum est quod sm figure permutatiōem sit. 131.
 Quod igit que adhuc crescunt possibile est figurā plurimaz ptium
 corrigere: horū vero que excreuerunt nequaquā. 132.
 Intentio vero vt si possibile est curati ad contrarium adducere dī
 stortiones. 133.
 Si vero fractura non recte plasmata peccauerit alicuius mēbri fi-
 gura si adhuc recens porus existat frangere opz iterz: & hoc plas-
 mare p̄fectim recte: deinde porum fieri. 134.
 Et aut & emphrasis ex hoc genere egritudinū. 135.
 Nec quidem a glutinosis & pinguibus humoribus fit: vnā qdem
 & eadem intentionē habens contrariā passiōi emphrasis. Cause
 vero salubres riptica & incisua pharma. 136.
 Quod vero ex stercore duro qd adhesit intestino puorē qdem habe-
 bit in duricie correctionem ex humidis & pinguis clisteribus:
 deinde vero euacuationē ex acris. 137.
 Quod vero ex lapide circa vesicam est: presentis quidem transposi-
 tione indiget. Curationis vero perfecte gratia per incisionem
 cura est. 138.
 Quod vero que preter naturam in parte continetur humiditas est
 curatio in perfecta euacuatione: quemadmodum in putredi-
 nibus. 139.
 Immoderata vero repleto indiget imoderata euacuatione: quē
 admodum est in sanguine circa venas. 140.
 Quibus cumq; vero circa ventrem venas & intestinum & tracheas
 arteriam & pulmonem putredo, aut sanguis continetur: p̄fecta
 euacuatione indigent. 141.
 Asploris vero cibi & potus recentis adhuc sm euacuationem
 conceptio est. 142.
 Quod cumq; igit in pulmone & thorace cōtinent: cum tussibus qdem
 euacuatio est & pharmacijs extenuatibus. 143.
 Quod cumq; vero sm epas: aut venas: aut arterias: aut lumbos: aut
 per vias: aut per ventrem debent euacuari. Sed per vias
 quidem ab extenuantibus vehementer. Per ventrem vero attrahenti-
 bus & aperientibus. 144.
 Quod cumq; igitur sm suplorem ventrē per vomitū. Quod cumq; vero
 sm inferiorem per subductionem. 145.
 Quod cumq; vero sub cute per incisionem aut per cauterium aut
 pharma caustica. 146.

Liber tertius

Tercia vero et quaecumque secundum concavitatem naturalem: ut in the-
race. 147.

Non vero capitulo breviter me expediam. Horum quidem que a toto ge-
nere sunt preter naturam in quibusdam partibus preter intentio-
curacionis ablatio est. Si vero impossibile est ita fieri: transposito fiat
ad minus periculosum locum. 148.

Quicunque vero non sunt toto genere preter naturam: sed secundum quantitatem:
intentio horum sanandorum tamen superflui euacuatio est. 149.

Intentio vero sanandorum secundum partem quidem aliquam ex ipsa accipitur
dispositione. Plurima vero est patientibus particulis. 150.

Quicunque vero aspera facta sunt preter naturam: ad ea que sunt naturam eis ad-
ducendum est lenitas. Secundum quod radices. Secundum tracheam arteriam
aut linguam lententem per humidam sine mordacitate et per glutinosam. 151.

Quicunque vero lenitatem preter naturam habent ad eam que secundum natu-
ram est eis adducendum asperitatem: per pharmaca sufficienter
ruptica: et per bicum facientia rasuram. 152.

Quicunque vero emphraxes et angustationes egritudines alias sequun-
tur curandum est prius illas per eas que dicte sunt rationes. 153.

Ostensum est autem in tractatu de egritudinibus differentia quod de flegmo-
nibus et scilicet et inflationibus et siccationibus immoderatis adhuc
et ineptis figuris ipsorum continentium corporum consequuntur plerumque ea que di-
cta sunt. Quemadmodum et in timoribus quibusdam eorum que sunt
in circuitu corporum. 154.

Si vero ad invicem eorum que dicte sunt amplectuntur: aliqua ostē-
siones habebunt varias. 155.

Sufficit autem manifeste ut in uno exemplo faciamus orationem: am-
plius enim de his omnibus in therapeutica dicitur litteris. Sub-
iaceat igitur in exemplo alicui influere parti multitudinem sanguinis
ut distendant que secundum partem sunt vasa non magna solum: sed etiam parva
prius effugienti visionem: ex plenitudine vero nunc apparentia: que admo-
dum in oculis videtur manifestum: propter albedinem tunice oculorum. conue-
niens vero est alia vasa minora his que dicte sunt vasibus distendi repleta:
non dum vero ea apparere propter parvitatem: et periculum est effundi aliquid
magnum refundans ex vasibus in eas que in medio sunt regiones vacuas:
aut effusum iam esse aliquid parvum. 156.

Modum vero passionis curatio habebit quidem considerationem per
euacuationem: aut etiam dicamus manifestius ex parte euacuatores: quoniam
passio erat in eo quod repleta esset pars immoderate. 157.

Necessarium autem est: aut per recurrere euacuari superfluum: aut per ipsam pa-
tientem partem. Rursus igitur recurrete: aut per pulsus: aut per tractus: aut
per transmissum: aut secundum aliquod horum: aut secundum omnia. 158.

Per ipsam autem que patitur partem euacuabitur. hoc quidem
manifeste et sensibilibiter: hoc vero per evaporationes extenua-
tum. 159.

Regni Galieni

S Igitur fuerit totum corpus plectormicum: non oportet per ipsas prem-
biliter euacuare. Si enim carraxatibus et incisionibus sensi-
plius. Si vero calefactisibus dyasoreticis aggressi facere fuerimus: tra-
hemus per calorem amplius in premissis patientem quam dyasoreticis factam. Si
vero velimus recurrere cogere quod influxum est: non recipiet plenum corpus
ex his. Alibi utraque igitur hec oportet euacuare totum corpus. Aut e contrario trahere
oim ad alias regiones quod est influxum partem partem. Hoc enim patiente
repellere a parte prius: deinde dyasoreticis facere aggredi: paratior enim
euacuatio quanto per maiora.

R Epellemus autem a patienti parte si infrigidemus et stiptica appo-
namus: sed euacuata ipsa vasa quod repellitur ad seipsa attrahent.
Ostensum est enim et hoc per physicarum virtutum orationem. Et transmittunt
vasa propterea stipticis pharmacijs. Si igitur omne ita recurret rursus
bene si habebit pars.

R Elucto vero aliquo superfluo in parte: oportet quidem significari hoc
agglutinosum esse aut spissum: et propter hoc pactum esse indissol-
ubiliter. Post igitur et non tale existens in eas que in medio sunt regio-
nes effunditur: tunc igitur tam est tempus venire ad euacuandum illud per
partem patientem supponentibus supra tactibus partibus apocruisticas
influxuum virtutes.

Euacuatio vero fit maxime si in medias regiones significetur
foretica.

Sed quoniam dyasoretica omnia calidiora sunt virtutibus: etus vero crasseos
est opus mordere quoniam imoderati fuerunt calida. Obseruandum igitur
in eis ne omnia sint nimis calida: et maxime si in superficie corporis fue-
rit membrum quod patitur: dolebit eis non parum si simul patitur et mordetur. Et omnis
dolor provocat reuma. Mediocriter igitur calido anodinoque his utendum
est. Et magis si humidum sit.

Et tamen sufficiens est dyasoreticum facere in superficie: si non vehe-
mens sit dyasoreticum pharmacum. Si vero ea que in superficie
sunt sine passione oim existant: in profundo vero sit pars euacuatione
indigens: intendere et augere oportet dyasoretici pharmaci virtutem et ca-
liditatem. evanescet enim deficiens prius quam ad profundum veniat: neque
tamen leder aliquid ea que in superficie sunt que attinget: quoniam non passa
sunt. Itaque enim in idipsum utraque accidunt ad calidiorum simul et acro-
rum usum medicaminum: et qui in superficie consistentia sunt: et que
in profundo indigentia. hanc igitur ex positione partis accipiamus
offensionem.

Depinc vero intendamus si deest aliquid ad curationem.
Adetur autem deesse non parum: ipsorum enim membrorum in quibus que pa-
triantur est superfluitas reumatis: quedam rara et laxa et mollia et
naturam sunt que dam vero spissa et stricta et dura.

Liber tertius

Priora igitur facile euacuantur: altera vero acrioribus indigent euacuatoijs & medicaminibus euacuantibus ea & eis que sunt leptomera. Si vero & sim multam posita sunt profunditatem: amplius autem & magis indiget hīs. hec igitur rursus ostensio altera est & sub,
168.

Hanc patientis partis.
169.

Supponatur enim si ita accidat in epate predicta esse dispositioes in angustis finibus vasorum strictis humoribus aut coagulatinosis aut spissis aut multis: igitur promptum est uti cibis & potibus extenuantibus. Spissitudinem quidem primum glutinositate tenuem efficere. Secundo vero non per inutilibiles vias & angustas solum ut in alijs partibus: sed per poros & per venas amplas euacuare. Amplissime vero sunt in epate venae: quodammodo & plurime sunt: he quidem in gilibus ad kilin: he vero in simis ad pilam. Itaque iam tibi facillimum in quibuscunque fuerint strictiones euacuare prompte eas trahenti quidem in ventrem per trahenda medicamina quicunque humorum constricti erant in eas que in simis sunt venarum. Ad vias vero perueniens per kilin venam quicunque sim eas que in ea sunt venas.
170.

Altera vero consideratio in his que predictae sunt ostensionibus ab epate quasi a principio venarum. Quoniam vero non seipsum solum quod admodum plurime animalia partes regere natum est: sed imittit suam virtutem venis. periculum enim est si dissoluamus eius virtutem embriocis & cataplasmatibus calasticis: & ipsius principium debilitare circa operationes & unbecilles omnes venas efficere. unde admisceri oportet stipticorum alia, quid pharmacorum in curationibus eius.
171.

Sed quoniam est in profundo periculum est dissoluti stiptici virtutem si non reducat ab aliqua substantia leptomeri quale aromatizatum est: melius vero si ipsum stipticum pharmacum statim sit & aromaticum. Infractum enim duas habens qualitates & virtutes fortius operabitur:
172.

Igitur euacuetur quod quidem praeter naturam in partem illatum est: ut habeat contrarietatem humorum secundum naturam. Considerandum igitur nobis in hoc ne aliquid a reumatica qualitate imutatum sit secundum crasim. Si igitur magis erit flegmaticum infrigidatum est. Si vero est magis colericum calefactum est. Ut & hanc eius distemperantiam sanantes perfecte sanum relinquamus illud: sanabimus vero contrariam adducentes qualitatem: quemadmodum in distemperantiarum dictum est curationibus.
173.

In quantum vero unumquodque factum est calidius intantum infrigidandum est itaque hic rursus necessarium est scire eam que secundum naturam euacuat crasiam eius. Quomodo enim sciemus quantum ab eo quod secundum naturam est frigidius: aut calidius: aut quoniam infrigidatus cessabit? non cognoscetes modum eius que secundum naturam caliditatis? Ita vero & si frigidius factum est calefaciamus non cognoscetes modum eius que secundum naturam frigiditatis impossibile est nobis neque calefaciendi inuenire medicamentum convenienter neque calefacientes cessare.
174.

Regni Galieni.

- Q**uoniam vero et de his sufficienter dictum est: transire tam tempus est ad ea que secundum numerum non secundum naturam se habent. 175.
- O**mniplici vero existente eorum differentia: quibuscumque quidem deficit particula: operari hanc intentio est seruientes videlicet nature secundum modum quem paulo ante diximus. 176.
- Q**uibus vero superabundat particula: intentio est hanc abscindere ipsam: aut per nouacula: aut per ignem: aut per pharmacum causticum. 177.
- N**unc igitur ratione possibile est fere omnia curare: gignere vero omnia non est possibile: ut in ea que de semine ostensum est oratione. 178.
- Q**uedam vero et si ea non possibile est gignere: possibile est tamen aliquid facere pro eis: ut in osse perfecte ablato alteram substantiam secundum eundem locum differente ab osse et carne. est enim substantia que fit secundum locum eius: ut quedam caro poroides aut porus sarcoides: et tempore precedenti in durius transmutat secundum principium vero sarcoides magis existens. 179.
- S**ecundum vero quacumque partem predictam: nec eandem substantiam secundum speciem: neque similes operari possumus: tertia nobis intentio est inuenire aliquam compositionem ut in decorationibus. 180.
- A**ntepenon vero manifestum est quoniam genus est totum hoc eorum que secundum quantum. Quantum enim eius circa hoc quod secundum naturam est appropinquat illi: hoc vero quod in genere preter naturam separatius est tantum. 181.
- I**n quo quidem prima intentio est ablatio. Si vero impossibilis est: ista transpositio est secunda intentio ut in infusionibus. 182.
- O**mniumque vero non in totis partibus: sed in partibus partium deficit et superabundant ab eo quod secundum naturam nutrimentum quidem et generatio in deficientibus: ablatio vero et purgatio in superabundantibus. 183.
- A**nde nec intentio in eis altera nec forma medicaminum altera secundum genus. 184.
- S**ed ad reliquum adhuc genus veniendum salubrium causarum quidem quod est correctivum eorum que propter positionem lapsa sunt corporum ut ex archimetre: et qui labuntur intestina in oreum. 185.
- H**oc autem hoc quidem in partem ex violenta tensione aut ex impulsione: hoc vero ex raritate aut ex ruptura continentis. 186.
- I**taque curatio quidem huius ex contraria tensione et in prius impulsione: huius vero si fiat solidum ex eo continens. 187.
- A**quibus vero facultatibus aliqua ea que sunt secundum partem inueniat: per therapeutice facultatis declaratum est negotium. 188.
- O**mnino vero dicendum est de eis quicunque secundum priorem orationem accipiebamus: vocant autem ea preservative. 189.
- T**riplex vero est et horum secundum genus differentia. Prima quidem perfecte sunt homines. Secunda imperfecte. Tertia vero egrotantis. Primus igitur genus ex salubri negotio duplex existens ut prius dictum. Secundum vero ex preservative. Tertium vero ex therapeutico. 190.
- I**n humoribus vero maxime habet persistentiam omne hoc genus. 191.

Liber tertius

Quos neq; glutinosos opz eē neq; spissos nec aquosos: neq; mol-
 tos: neq; caidos: amplius neq; frigidos: neq; mordaces: neq;
 putridos: neq; venenosos. 192.

Humētati ēo mali humores cāe p̄sistūt egritudinū. 193.

Humentantur vero aliquando quidē ab eadem causa que eos
 genuit. p̄sum est autem quando sunt nō cōmutantes eos sibi
 qui s̄m corpus sun t humores. 194.

Intentio vero in hīs curationibus duplex est: alteratio ⁊ euacua-
 tio. 195.

Alterant igitur: aut digesti ab ipso corpore: aut a quibusdā phar-
 maticis virtutib⁹ in quib⁹ sunt ⁊ quedā virtutes q̄ virus vene-
 natoꝝ aīaliū curāt ad hoc delynrta pharimaca recipiētes. 196.

Euacuantur vero sufficienter a calidis pharimacijs ⁊ purgatio-
 nibus ⁊ clisteribus sudoribusq; ⁊ vomitibus. ⁊ Nec igitur hoꝝ
 sunt cōmunes euacuationes. 197.

Proprie vero ex loco in quo congregati fuerint accipiuntur quē-
 admodum in salubribus declarati ē secūdum tertium ⁊ quartū:
 maxime nobis de laboribus tractantibus ⁊ quecunq; adiacent alijs la-
 boriosis dispositionibus. 198.

Euacuant enī promptius qui qdē in primis venis p̄ ventrem.
 Qui vero in hīs que s̄m epar p̄ vīnas. Qui vero sunt s̄m totam
 habitudinē p̄ sudorē. Quēadmodū ⁊ qui s̄m caput aut p̄ palatū aut p̄
 nares aut p̄ vīraq;. Qui vero in thoracis latitudinibus purgant per
 guttur cū tussibus. Qui vero s̄m renes ⁊ vesicā p̄ vīnas. 199.

Alispaseos vero cōmunis omnium partium ostensio ad ea que
 longissima sunt. 200.

Oeruatō vero ad proxima loca. 201.

Omnia igitur quecunq; curant huiusmodi dispositiones salubres
 vocantur cause. 202.

Quēadmodum ex acuentia egre. 203.

Neutre vero neq; ledētia neq; adiuantia. 204.

Potest aut aliquis eas neq; causas appellare omnino quales sunt
 multi sop̄histarū negligentes quidē ipsarū rerum inuenire dis-
 ferentiam: in nominibus vero plurimū temporis p̄sumētes. 205.

Tertum est aut amplius in alijs negocijs aduersus eos. ⁊ Prefer-
 uatua quidē species artis talis est. 206.

Resumptua vero ⁊ enutritēs in qualescētibus ex egritudinibus ⁊
 senibus qualis vero est ⁊ eoz dispositio ⁊ a quibus causis maxime
 ad id quo s̄m naturam est reuertuntur. 207.

Perfecte quidē in terapēntice facultatis litteris demonstratum
 est: per capitula vero dicatur ⁊ nunc. 208.

Sic igit dispositō ē talis: bon⁹ qdē est s̄z pauc⁹ sanguis: ⁊ cū eo vitalis
 q̄ appellat spūs ⁊ aīalis. Ipse ēo solide p̄res sicciore. Et p̄pterea
 vīntes eaz debiliores ⁊ infirmiores. Et p̄p̄ has totū corp⁹ frigidū. 209.

Regni Galieni

Quise vero salubres ea que dicta est corrigentes dispositione vno
quidem capitulo vt apprehendatur quecumq; perfectam et velo-
loce digestionem operant. Secundu partem vero imoderatis motionib;
bus et cibis et potibus et somnis sunt materie quidez motionu: sunt su-
spersiones et deambulationes et fricationes et lauacra. 210.

Attingat. 211.

Aborum vero in principio quidem humidum et bene digestibiles et
non frigidi: postea vero magis nutrientes. 212.

Potus vero aptus vinum est: etate quidez mediuz: forma vero purum
luciduz: in colore vero aut album aut subrubetum: odore vero suauis: in gu-
stu vero nec aquosus oino nec aliqua vehementer qualitate ostendens:
nec stipitica: nec amara: nec dulcem. 213.

Dicium est autem vt modo dixi in therapeutica facultate amplius
super his. § 311 § 5

Galeni pergameni Ars prout inter-
prete Laurentiano florentino viro lit-
teratissimo. Subsequuntur complura
alia Hippocratis et Galeni opera per
eundem interpretata.

Laurētianus florentinus Frācisco
pandulphino Salutem.

Um his diebus tecum verba facere de nostro Galeno di-
xisti te eius definitiones medicinales vertisse in latinum
sermonem: quod sane non potui non magnopere commendare:
ratus fore vtilissimum si vna cum alijs eius voluminibus
que feci latina imprimerent. Est enim liber nondum roma-
nis cognitus hominibus: qui tamen adeo est necessarius vt
nemo sit qui medendi peritiā discere sere sine eius notitia possit: cum
sint definitiones omnium scientiarum principia necessaria. Cura igitur mihi Frā-
cisce vt absolutus pdeat in usum latinum: vt hec etiam Galeni scripta bñ-
ficio ac labore tuo ab infuria obliuionis asserantur. Interz legas artē
paruam: non enim hec longe absunt a studio sapientie vbi rerum definiti-
ones multe existunt. Eaz tuo nomini dicaui quia acris polles ingenio: et
in hac nostra ciuitate prima munera sis merito obtuturus: nam et parētis
tui Petri Philippi maxima in ipsam rem. p. beneficia nemo est quin
sciat. Vale: Idibus Februarij. M. cccc.

Liber primus

Liber Primus incipit feliciter

De triplici genere doctrinarum. Nec vllum antea resoluēdi doctrinam excoluisse. Et vt hoc libro sit diffiniēdi rōnez facturus. Caput. 1.

Res sunt oēs doctrine ordinem subsequentes. Prima ex finis cognitione per resolutionem efficitur. Secunda ex cōpositiōe eorū que sunt p resolutionē inuēta. Tertia ex diffinitionis dissolutiōe de qua nūc tractamus. Et licet hīc talem doctrināz appellemus nō solū diffinitionis dissolutionē: sed etiā explanatiōē: quomodo aliqui nominauerūt. Aut resolutionē: aut diuisionē: aut quomodo aliqui quidā explicationem: aut enarrationem quomodo alij. Nonnulli igitur Herophilus sectatores talem doctrinam efficere sunt aggressi: velut Herophilus erithrensis. Componendū vero doctrinā sunt ipsi Herophilus sectatores efficere aggressi: et aliqui qui ab Erasistrato fluxerunt: atq; etiā Altitales arheniensis. Nemo tamen ex maioribus scripsit doctrinam ex cognitione finis incipientem ex qua artes omnes vientes docendū via et ratione consistunt. Sed illam alibi docuimus. Hoc loco diffiniēdi doctrinam sumus facturi. Quantum enim superatur a scientia resolutionis dignitate: docendūq; via et ratione: tantum superat compendio artis ac memoria particularium preceptorum. Omnia enim precepta satis in memoria herent ex diffinitionis dissolutione: quia optima diffinitio: capita totius artis in seipsa complectitur: quam nonnulli nominant essentialem ex a diuerso diuisam accidentalibus appellatis. Ille eiz ab accidentalibus rerum quas diffiniunt. De ab ipsa essentia consistunt. Ceterum in multis alijs cōmentarijs omnem medendū contemplatiōnem particularim excoluimus: quibus vtaris ad hanc triplicem doctrinam licebit. Sed hac parte diffiniēdi rationem prosequemur. Id præterea adiutores nos hoc libro esse dicturos sola captra: ac veluti cōclusiones eorum: que latius explanata iam sunt.

Quid nam sit medicina: et quo pacto corpora cause: ac signa sana egra: neutraq; nominentur. Caput. 2.

Medicina est sanabilium scientia: egrotabilium: et neutrorum. Nec interest si dixeris valitudinariorum. Igitur scientie nomen communiter: et non proprie intelligere opus est. Sanabile vero egrotabile ac neutrum vnumquodq; tristrariam dicitur. Tum corpus: et causa: tum etiam signū. Etenim corpus: suscipiens sanitatem: et causam efficientem: atq; custodientem eam: et itez signū indicās. Hec oia auctores medicine sana appellant. Simili ratione nominant egra: suscipiētia egritudinem corpora: atq; etiam causas efficientes et custodientes egritudinem et indicantia signa. Nec secus neutra pari modo vocant: corpora: causas: signaq;. At vero medicina priuaria ratione sanarum cau-

Artis parue Galeni.

farum scientia est: deinde de egrarum: ac demum neutrarum. Tum autem corporum in primis sanorum: deinceps egrorum: postremo neutrorum. Idem de signis dicendum. In actionibus autem priorum corporum: scilicet cognitio ex signis est. Postea vero causarum inuentio. Porro cum indicans suscipiensque et efficiens: ac custodiens unumquodque bisariam dicat simpliciter ac nunc. Sciendum est de virisque scientiam medicinale tractare. Quinetiam cum id quod simpliciter est bisariam dicat semper et plerumque de ambobus scientia medicinalis communis. Ceterum neutra causa: signum corpus: tum simpliciter: tum etiam nunc appellatum: unumquodque trisariam dicitur: aut quod neutri contrarii: aut quod virisque: aut quod interdu huius: interdu illius particeps est. Et quod ex his ipsis sed duobus dicitur modis: aut quod virisque quod contrarij equaliter: aut quod alterius magis compositum est. Ceterum de tota distinctionis dictione ambiguitas quedam est: quam quidem soluere necesse est. Quod enim dicitur medicinale scientia esse sanabilem: egrotabilem: ac neutrorum: significat eas ipsas scientias medicinale de omnibus particularibus docere: atque etiam de quibusdam: et ita de qualibus. Sed ipsam de omnibus particularibus agere: indefinitum et impossibile est. De quibusdam autem imperfectum nec artificiale. De qualibus vero artificiale partiter est atque abunde cunctis artibus particularibus satisfactum: quod in distinctione medicine dicimus contineri. In primis igitur ordinemur a corporibus ostendentes que nam sanabilia: egrotabilia: ac neutra existant: mox de signis et causis percurramus orationem.

De corpore sanabili. Quid nam corpus sanabile sit. Caput. 3.
Sanabile simpliciter corpus est quod ab ortu nature modice temperatum est in simplicibus primisque partibus: moderatum vero in mixtis que ex his composita sunt instrumentalibus. Sanabile vero nunc corpus est quod in presens benevalet. Porro hoc corpus quo tempore benevalet modice temperatum moderatumque est non optimo temperamento ac moderatione: sed proprio et suo. Et vero ipsi sanabilis simpliciter corporis semper tale est: quod maxime temperatum moderatumque: plerumque vero tale ab optima quidem preparatione non multum absistit.

De corpore egrotabili. Quid nam corpus egrotabile sit. Caput. 4.
Egrotabile corpus simpliciter est quod ab ortu nature aut immodice temperatum in similibus: aut immoderatum in instrumentalibus: aut utroque modo affectum. Egrotabile nunc corpus est egrotans: eo tempore quo dicitur tale esse. Et constat: ut hoc quoque eo tempore quo dicitur esse egrotabile sit immodice temperatum in similibus: aut immoderatum in instrumentalibus: aut utroque modo affectum. Quinetiam egrotabile semper corpus est quod deumque existit ab ortu nature: aut immodice temperatum in simplicibus primisque partibus omnibus: aut quibusdam: aut principalissimis: aut etiam instrumentalibus similiter immoderatum: aut omnibus: aut quibusdam: aut principalissimis. Corpus autem plerumque egrotabile est: quod ab hoc vitio absistit quidem nondum tamen est in medio collocatum.

Libri secundus

Quot modis neutrum corpus appelleretur.

Caput. 51

Quoniam neutrum corpus trisariam dicatur: aut quia neutre affectionis extreme sit particeps: aut quia utrinque: aut quia interdu huius inter, dum illius compos sit: Neutrum corpus ex prima significatione erit quod diligenter medium existit: sanabilissimum corporis egrotabilissimique: et item ex eo ipso simpliciter tale quodcumque ab ortu nature ita fuerit preparatum: nunc vero tale quodcumque presenti tempore mediū diligenter existit sanabilissimum corporis egrotabilissimique. Porro simpliciter neutrum semper est tale: si cunctis etatibus tale permaneat: plerumque vero si quasdam suscipiat mutationes. Ceterum ex secunda significatione corpus neutrum erit: si contrariarum dispositionum simul sit particeps: ab ortu nature: aut in vno membro: aut etiam duobus differentibus: in vno quidem si per alteram oppositionem efficientium qualitatū modice fuerit temperatum: aut per ambas quidem scilicet ortu signitū: vel magnitudinem: vel numerum partium: vel positionem fuerit affectum: aut e contrario in his quod impessum oibus vel quibusdam: sed temperamento perpressum. In membris autem differentibus fieri potest: ut aliquid simul per omnes oppositiones contrariarum particeps sit: ac semper tale erit: si per omnes etates maneat. Plerumque autem si aliquatenus permutet. Nec secus neutrum nunc corpus erit ex secunda significatione: si aut circa vnum membrum partim sanabile sit: partim egrotabile: aut circa differentia membra. Neutrum autem corpus ex tertia significatione erit: quod interdu sanabile: interdu egrotabile inuicem reddat: quodammodo nonnulli extiterunt pueri quidem sanabiles: pueriores vero etate egrotabiles: aut contra. At vno tempore ita neutrum consistere non conuenit. Porro constat: ut illud nunc bisariam dicatur. Igitur corpus sanabile: egrotabile: neutrum: quot modis dicatur et quodnam vnumquodque sit abunde definitum iam est. Restat ut de signis agamus.

Libri Secundus incipit feliciter.

De signis quibus affectiones corporum cognoscuntur et quopacto talia signa trisariam diuidantur.

Caput. 1.

Indicantia igitur sanitatem signa sunt: si presentem sanitatem ostendunt. Pronostica si futuram. Commemorantia: si preteritam in animum reuocant. Nec secus egra signa si presentem egritudinem demonstrant: indicantia existunt. Si futuram pronostica. Commemorantia vero si preteritam in mentem reponunt. Pari modo

signa netura: indicantia: ac pronostica: item commemorantia habentur: aut ubi nullam penitus indicent affectionem: aut nihiloma

Artis parue Galeni.

gis sanam ꝫ egram dispositionem: aut aliquatenus sanam: aliquate-
nus egram dispositionem: aut vbi interdum sanam: interdum egram.
Nam ꝫ hec quoqꝫ pro trium temporum diuersitate similiter indicantur:
ista: pronostica: ac commemorantia censentur. Atqꝫ vocantur inter-
dum hec omnia signa ab antiquis medicis pronostica: ꝫ ipsa presentes
aut preteritam significant dispositionem: ac maior vtilitas est indican-
tium: ꝫ pronosticorum: minor commemorantium. Cum igitur corpora
sint sanabilia simpliciter ꝫ nunc: que etiaꝫ beneuolentia nominantur.
simpliciter sanabilium corporum duplicem haberi differentiam do-
cuimus: eo quod hec semper talia: illa plerumqꝫ existant: semper qui-
dem quoties optimam habeant preparationem: plerumqꝫ vero quo-
ties ab ea ipsa optima preparatione non longe absistant.

Quibus indicijs optima corporis preparatio
cognoscatur.

Caput. 2.

Aꝫ cognosce talia oportet ab his que insunt fm substantie ratio-
nem: ꝫ actionibus necessario subsequentibus: ꝫ casibus: que p-
prie accidentia nominamus. Ab ipsa quidem substantia optime pre-
parationis corpora dignoscuntur: quoties partes similes: calore:
frigore: siccitate: humiditate modice consint. Instrumentales vero me-
diocriter accomodentur quantitate: ac numero earum: quibus compo-
nuntur: atqꝫ etiam figmento singularum partium: totiusqꝫ instrumen-
ti. Porro ab his que necessario subsequentur: tactu quidem: durities ac
mollicies mediocritas. Visu vero si nec omnino leuis nec admodum
hirtus apparet. Si coloratus existit. Si actiones perfectas habet. Si
instrumentales partes se habent mediocriter. Si decore instrumento-
rum totius corporis conspiciuntur: ꝫ actionum virtute pollent. Atqꝫ
hec optime preparationis corporis indicia sunt.

Quibus indicijs cognoscant corpora: que ab optima pre-
paratione absistant.

Caput. 3.

Quod etiam que ab ea absunt corpora sed insuper sana sunt: partim
similium temperamento impedita sunt exiguo quodam im-
pedimento: partim instrumentalium lesione affecta sunt: exiguo quo-
qꝫ impedimento: aut omnium aut quarundam partium. Impedimen-
torum vero genera eadem habentur his: que virtutem eorum absol-
uunt. Temperamentum in partibus similibus. Numerus autem
figmentum: magnitudo: ac posito in instrumentalibus. Utriusqꝫ autem
communis vnio est: quam sane continuitatem earum nominamus.
Porro in his ipsis generibus egrotabilium corporum vitium habetur
ex utraqꝫ egrotabilis corporis significatiōe. Terminus autem interstigiens
est: sensibilis actionum lesio. Que vero ab optima preparatione absunt
paulum corpora: ipsa etiaꝫ re vera lesa sunt: attm id sensibile nequaqua-
m obsistant. Simpliciter vero egrotabilia corpora definita sunt: pro-
pterea qꝫ facile de causis morbois vincant: ꝫ qꝫ multu ex operationu

Libec secūdu

virtute abſiſtant. Igitur in medio vtrorūq; neutra diligēter corpora collocantur: necnō & que laſtus nentra dicunt: ſecabiturq; totius ſanctiſſa latitudo in partes triſ latitudinē inſignem habētes. E quibus prima ſanabiliſſum corporū erit. Scōa neutroꝝ. Tertia egrotabiliſſum. Quibus deinceps habent corpora iam egrota leſione operationū ſenſibili interſtincta. Igitur dolorifica corpora: queq; motiones obtinent impeditas: aut penitus abolitas: perſpicuos terminos habēt. Que vero infirmas gerunt actiones ſi maxime abſcedunt facile iudicant: ſi parum ambigua remanēt: & ob eam rem hoc leſionis genere neutre contrarie operationis particeps affectio pſiſtit: quā diximus neutraz cognominari. At cuncta hec ſenſu interſtingui debent nō ipſa reꝝ natura: alioquin pꝛobes oportebit medendi facultates nunq̃ non affecta corpora conſiderare. Leterum in dicta benevalentium corporū: ſed aut egrotabiliū: ſanabiliūq; diſtante quātitate inuicem diſcrepabunt: vbi cōſtituimus extremos terminos ſibi inuicem pꝛarios: tum optimaz preparationē: ac nupꝫ affectam egritudinē: cōſiderantes huic ne an illi fuerint pꝛinquoꝝ. Si enim fuerit pꝛinquoꝝ optime preparationi ſanabile eſt. Si longius: ſed tam egroto corpori pꝛinquoꝝ: egrotabile eſt. Si vero in medio amboꝝ fuerit equaliter ab vtriſq; recedens: neutrum id erit. Itaq; optime preparationis in dicta dicta tam ſunt. Eoꝝ vero que abſunt ab ea ipſa pꝛaratio: genera numero parſa ſunt: maioris minorisq; rōne inuicem diſtincta. Porro cum hec diuiſa ſint triſariā: ſimpliciter egrotabilis corporis indicia exponemus. Ex illis enim due relique latitudines perſpicue erunt. Generatim igitur antea dictū eſt: dum de optima ageremus preparationē. Speciatim hoc loco dicemus: ſi pilus partes corporū diuiſerimus.

Quotnā partium differentie ſint.

Caput. 4.

Omnes earum differentie quattuor ſunt. Que dam enim pꝛecipue partes exiſtūt. Alię ab illis naſcūtur. Nōnullę vero nec alias gubernant: neq; ab alijs gubernantur: inſitas habētes quibus gubernat ſe vires. Alię vero inſitas habēt pariter & iſluxas. Pꝛecipue ergo ſunt cerebrum: cor: ſecur: teſtes. Ab illis vero naſcuntur: illiſq; ſubſerunt nerui: ac doſſalis medulla cerebro: cordi aut arterie: vene iecori: ſemina: naria vaſa teſtibus. Porro ſeipſas gubernant cartilago: oſſa: copula: membrana: a denes: pinguedo: caro ſimplex. At alie omnes partes cōmunem habentes gubernationē: arterijs: venis: ac neruis egēt. Pſoꝝ vero & vnguium nulla gubernatio. Sed generatio ſola cenſet. De igit partium differentie ſunt. In dicta autem vniuſcuſq; temperamentū deinceps dicentur ſumentes initium a cerebro.

Quotnam propria indicioꝝ genera habeant.

Caput. 5.

Propria ſignoz genera quinque exiſtunt. Primum totius capitis diſpoſitio eſt. Scōm ſenſibiliſſum operationū virtus & virtū. Tertiuꝝ vero adminiſtrantiū. Quartū pꝛincipaliuꝝ. Quintū naturaliū. Demū aliud genus ab his omnibus eſt alteratio: quam extrinſecus inciden-

Artis parue Galeni.

ita conuehunt.

Ex quibus signis vnuerſa capitis diſpoſitio ducatur.

Caput. 6.

Unuerſi capitis diſpoſitio ex magnitudine: figura: capillisq; du-
ciuntur. Igitur paruum caput prae cerebri preparationis peculiare
indicium eſt. Magnū vero nō neceſſario bone preparationis indicium eſt.
Sed ſi prae robore extitit: facultatis ſibi exiſtentia materia pba multaq;
preparantis indicium bonum eſt. Si vero propter ſolam materię mul-
titudinem bonum eſt. Id aut diſtincti d; tum figuratiz etiam annexis
mēbris. Figura quidē ſi idonea ſit. hoc. n. bonum ſignū ſemper habet.
Membris vero annexis: quoties ceruix valida ſit: ac reliqua oſſa op-
time ſint diſpoſita: atq; etiam pars ois neruoſa vegeta firmaq; ſit. Ca-
pitis poro figura ppria habet velut ſi cogites ſphera; diligēter cereā
virūq; leniter aſtrictas. Ita namq; fiet: vt priora ſphere poſterioraq;
primineant. Latera vero rectiora reddant. Et quoties occipitiū minua-
tur: pſideres oportebit neruos: ac collum vna cum ceteris oſſibus. Si
enim habeant per naturā: inopia materię: haud quāq; facultatis infir-
mitas: ſi viſioſa debilis facultas exiſtit. Sed magna ex parte occipi-
tis incertior: predictoꝝ infirmitas comitat: raroq; aliter accidit. Nec
ſecus pſtinens occipitiū pſiderabis pariter cum alijs oibus finitiſſi-
bus. Si enī cerebelli figura idonea ſit: indicium bonū eſt. Quidāz me-
dici nomināt cerebꝝ poſtremū. Ut igitur poſtremū eſt: futura ad ſpe-
ciem lab de. a. littere deſinitū: ita doſalis medulle initium eſt p quaz
neruos in vnuerſo animali mouētes orditur. Pars aut ipſa poſte-
rior ex ſe penitus paucis pſicipat ſentientibus: multis mouentibus:
quēadmodū prior altera ſentientib; multis: mouētib; paucis. Quo-
circa ſi probe affecte ſint: firmas vtraq; ſuas appēdices habebūt: atq;
he ipſe in parte capitis priore finitiōes exiſtunt: vt circa frontē: vbi pua
fuerit: aut magna. Itē de in ſenſibus: verbigratta: viſu: gūſtu: odoratu.
Nec enī ſibi inuicē indicta ſunt: ac ſibi inuicem aſtipulant: tum que
ab aliquo mēbro principalī oriunt: virtuti: vitioq; principalis: tum et
principale hīs que ab ſe oriuntur.

De virtute ac vitio principalū operationū.

Caput. 7.

Prius operationū virtus ac vitium mēbri principalis vnus
per ſe indicium eſt. Intelligo aut principales operationes: que ab
aliquo mēbro principalī tantūmodo efficiunt. Si quis igitur ſolers
eſt: cerebri materia tenuior iſta eſt. Si tardus: craſſior. Si docilis ē: ſub-
ſtantia cerebꝝ mollior eſt. Si mēoria pollet: ſtabilis eſt. Nec ſecus ſi ido-
cilis fuerit: cerebꝝ durior eſt. Si obliuiſus: fluens. Ceterū quoties
opiniōes facile mutet calor: quoties retineat frigoris indicium exiſtit.
Et duo ſignoz genera videor diſmiſſe: que ſtatim ab initio docere p-
miſi. Vnū ex actōibus naturalibus ductū: alterū ab hīs que extrinſecus
incidunt. Sed de vtriſq; pmiſſe ſermo erit.

Que nam cerebri bene tēperati indicta ſint.

Caput. 8.

Si cerebrum bene tēperatū exiſtit in quattuor qualitatibus: oia

Liber secundus

predicta mediocriter obtinebit et oia excrementa quecuq; ex palato aut auribus excernuntur mediocriter obtinebit: ac minime lederur ab oibus que extrinsecus incidunt: quecuq; calefaciunt refrigerant excant: humefaciunt. In talibus capilli qdem si infantes sunt: submissi: si pueri sublaui existunt: medij quodammodo inter crispas simplicesq; non tñ facile caluescunt. Sed intelligere opz dicta ac dicenda in dicta in reglombus moderatis. Que vero de capillis dicta sunt non in terris solum moderatis: sed quoties humoru temperamentu cerebri temperamento pppositione respondeat. Quod si calidius fuerit moderato: in altera aut oppositione bene temperatu. Si admodum fuerit calidius: indicia dicenda cuncta validiora reddunt. Si vero excessus parus extat: debiliora. Atq; hñc sermo pmissus sit pditus in cunctis partibus: quarum temperamenta sumus indicaturi.

Caput. 9.

Quoniam cerebri calidioris indicia sint. **R**estat ut ab his que dicta sunt cerebri calidioris indicia noiemus. Caput igitur uniuersum rubet caletq;. In oculis vene sensibiles existunt. Capilli vero in talibus celeriter oriuntur. Quod si multo calidiores fuerint q; qui modice constant nigrescunt ac validi et crispi redduntur. Si vero non multo calidiores existant: in primis qd sublaui sunt: deinde nigrescunt: ac procedente etate caluescunt: maximeq; qui admodum calidi sunt. Excrementa aut p palatu oculos et aures exigua et coactaq; excernunt quoties ad integru bu valet. Ubi vo caput implet. Sepe eis eis portissimu si negligent viuat id accidit: multa qd si cruda excrementa reddunt. Caput aut implet grauaturq; ex calido cibo: potu: odore: et oibus que extrinsecus incidunt: in quibus est circūueniens aer. Presertim si talia non solum calida ex natura: sed etia humida sunt: et ut somus per hmoi temperameta breuis ita nequaquam pfundus sufficiet.

Caput. 10.

Quoniam frigidioris cerebri indicia sint. **R**igidioris q; conuenit cerebri indicia sunt: excrementa multa ex pphs emissacula: capilliq; recti: rufi: plapi: et qui tarde erumpunt: tenuis: exiles: facileq; ex frigidis causis offendunt: ac tantisper dum offenduntur: defluctione et grauedine afficiuntur: nec tagenti caput calidum apparet: neq; cerneti rubu: ac venule oculorū visu effugunt: et somnolentiores quodammodo sunt.

Caput. 11.

Que nam sicciore cerebri indicia sint. **S**iccioris indicia cerebri sunt: si emissacula vacant excrementis. Si sensus diligentiores existunt. Si insomnes existunt. Si capillos validissimos habet ac ocissime erumpentes: magisq; crispas q; rectos. Si cito calui efficiuntur.

Caput. 12.

Quoniam cerebri humidioris indicia sint. **U**midioris aut capilli simplices sunt: ac nullo modo calui efficiunt. Porro sensus maridi sunt: atq; excrementorū affluit multitudo. Sonus multus pfundusq; et atq; he simplices cerebri intreples sunt.

Caput. 13.

Quoniam calidi sicciq; temperamenti in cerebro indicia sint.

Artis parue Galeni

Quoniam compositae vero: prima quidem calida siccaque est in qua sensus diligentes existunt: atque excrementis vacante: maximeque insomnes agunt: ac cito calui efficiuntur. Est quoque prima capillorum generatio celerissima atque abundantissima est: capillos nigros crisposque habet: caputque calidum: atque rubens ad vigorem usque etatem.

Quoniam calidi: humidique temperamentum in cerebro indicia sunt. Caput. 14.

Quod si humiditas cum calore adfuerit nec admodum utraque qualitas excedat modum: coloratiores: calidioresque sunt: ac vix in oculis grandiores: atque excrementa plura: mediocriterque concocta: et capilli recti subflauique: nec facile calui efficiuntur. Caput praeterea repletur ac grauatur ex causis calefacientibus. Quod si humefiat multo magis id accidet: et ubi multitudine abundet excrementorum. Est quoque quoties plurimum calidi et humidum fuerint: his caput morbosum est: atque excrementosum: facileque ab humiditate et calidis causis leditur. Eluser illis nunquam non inimicus existit: sed optime degunt flante aquilone. Non tamen vigilare diutius queunt: sed conuersi in somnum pariter somno, lenti vigilisque existunt ac insomnia vident. Visus marcidus est: ac sensus indiligentes. Et si cerebrum multo calidius moderato fuerit: sed paulo humidius: exuperabunt calidi temperamentum indicia: permiscuntur illis signa humiditatis incertiora: quemadmodum si multo humidum fuerit: paulo vero calidius: humiditatis signa validiora erunt: caliditatis debiliora. Estque hoc semper per unamquamque interperiem perposita compositio.

Quoniam frigidi: siccique temperamentum indicia sunt. Caput. 15.

Rigidum simul ac siccum temperamentum: caput efficit frigidum: decolorque quantum in seipso est. Semper enim meminisse dicte definitionis oportet: ut capitis partes quantum est ex humorum natura afficiatur. Porro tale temperamentum vix in oculis vacat: et ex causis frigidis facile offenditur: quapropter inaequaliter sanis degunt: interdum capite leuissimi: et emissaculis purgatissimi: interdum grauedine ac defluctione ex leui causa prompte afficiuntur. Sensus autem in eis in iuuentute diligentes et integri ex toto sunt: processu vero cito emarcent: et ut semel dicatur: caput vniuersum cito senescit: quocirca cito canitatem sentiunt. Capilli vix ab ortu erumpunt exiles: rufi. Proecedente autem tempore si frigiditas plus superat caliditatem quam siccitas humiditatem: haud quamquam calui efficiuntur. Contrario vero si siccitas plurimum superet humiditatem: frigiditas autem caliditatem parum: tales calui efficiuntur.

Quoniam humidum: frigidumque temperamentum indicia sunt. Caput. 16.

Humidum praeterea ac frigidum temperamentum obstupidum compositum: mittit somnum: redditque homines somnulosos ac sensus vitiosos: et excrementis redundantes: atque etiam caput efficit frigiditatem repletionisque paratum: et defluctioni grauedinisque: non tamen calui efficiuntur: atque haec temperamentum in cerebro signa sunt. Ex his autem diuersis signis ad unumquemque opificium sensus cognoscendum te perferas licebit.

De signis quibus oculi cognoscuntur. Caput. 17.

Libec secūdu

Oculis differuisse fat erit. Si igitur oculi calidi perspicue sint: ac facile moueantur: et sepe: venasque lattusculas habeant: calidi omnes sunt. Frigidi vero qui contra habent. Quicunque vero moles pariter sint: atque humiditatis pleni: humidi sunt. Quicunque autem squallidi pariter sunt ac duri: siccus sunt: ac leduntur his que temperamento similia habentur: iuuantur peritioris moderato usu. Sed hoc promiscue et cuiuslibet temperamenti cognitione proditum esse intelligi oportebit.

De magnitudine oculorum.

Caput. 18.

Magnitudo oculorum si idonea sit: et oculus suo munere et officio probe fungatur: multitudinem substantie de qua sint confecti bene temperatam ostendit. Si vero sine his sit: substantie copiam quidem: sed male temperatam ostendit.

De paruitate oculorum.

Caput. 19.

Paruitas oculorum si idonea sit: et oculus suo munere et officio probe fungatur: exiguam quidem substantiam sed minime vitiosam designat. Si vero non: et paruum et vitiosam substantiam designat. De colore vero ita agendum.

De celsitate oculorum: et quomodo oculi celsi efficiantur. Caput. 20.

Celius oculus mundo lucidus humore nec multo: splendoris copia humoris consistit. Niger e contrario. Medius vero propter medias causas. Celsus ergo oculus: aut propter magnitudinem: aut propter dorem crystalloidis: aut a glacie notatus: aut propter positionem: aut propter tenuitatem et aquosam in pupilla humoris paruitatem munditiamque efficitur. Si igitur cuncta simul concurrant quod maxime: celsus redditur. Si vero quedam adsint quedam desint: magisque et minus celsus euadit.

De oculo nigro.

Caput. 21.

Niger oculus: aut propter paruitatem crystalloidis: ita a glacie nominatus: aut propter in profundo positionem: aut quia splendor clarusque exquisitus non est: aut quia tenuis humor: aut abundans: aut immundus est: aut propter horum aliquam: aut omnia fieri solet: atque ea in re: magisque et minus est: ut antea docuimus. Itaque tenuis humor si aquosior sit et abundans: humectiores oculi reddit: quod admodum si crassior sit aut incertior: sicciores. Crystalloides autem ita dictus quod glacie similis est. Si durior fuerit siccior oculum facit: si mollior humidior. Nec secus si superet tenuis mediocritatem humoris siccior est: si superetur e contrario.

De corde.

Caput. 22.

De cordis temperamento deinceps agamus id prius in animum reuocantes: ut inamquamque partem: aut calidiores: aut frigidiores: aut sicciores: aut humidiores esse comparantes: non ad aliquam altam sed ad seipsam dicamus. Ita enim fit: ut cor frigidissimum natura multo calidius temperamento sit: quam cerebrum calidissimum. Calidioris ergo comparatione proprie moderatissima indicia sunt inseparabilia ac propria: si spiritatio magna: ac pulsus velox spissusque est: si audax homo atque

Artis parue Galeni

impiger est. Quod si caliditas plurimum augetur: iracundus: efferus: furibundusque est. Thorax preterea hirsutus maximeque pectus est: atque etiam in alijs loca quaecumque prope posita sunt: ac magna ex parte totum corpus calidum ex corde calido redditur: nisi secur admodum contra egerit. Sed paulo post omnia corporis indicia dicentur. Quin etiam thorax amplius caloris indicium censetur: nisi cerebrum admodum extra egerit. Cum dorsalis magnitudo medulle magna ex parte illi proportionetur. Vertebrae autem magnitudo tanta quanta dorsalis medulla: proinde quod tota spina est. Thorax eius a necesse dorso: veluti nauis cum carne: quocirca necessario longitudinem habebit parem dorso: latitudinem autem proportionalem corpulentie vertebrae: ubi pro natura illarum innexus sit. Sed ubi cordis calor exuperans insit: amplificetque statim a prima origine thoracem: proportionalem calori illius latitudinem obtinebit: et ob eam rem: quotiens capite paruo thorax amplior habeatur: in dictum calorem in corde est maximum. Quotiens vero magno capite paruos existat: id quoque est indicium frigiditatis in corde maxime peculiare. Sed si proportionale caput habeat: ceteris indicijs definiri corpus ipsum oportet: perinde quasi de thoracis quantitate: nullum sit indicium accepturus.

De signis frigiditatis in corde temperamenti.

Caput. 23.

In corde frigidiori pulsus minor quam moderatus est: non tamen tardior necessario rariorve. Spiratio vero ubi tanto minor thorax existit: quanto cor frigidius pulsus proportionem responderet. Ubi vero maior fuerit quam frigiditatis quantitas postulet: non solum minor sed etiam tardior: rariorque naturam ostendit. Tales timidi sunt: obliuiosi: et cogitant. In his pectus leue est ac pilis nudum. De paruitate preterea diffiniendum quod admodum antea dictum est. Idemque de totius corporis qualitate.

De signis siccitatis in corde temperamenti.

Caput. 24.

Siccus vero cor pulsus efficit durior: atque iracundia non propterea quidem: sed efferas: ac cunctanter: et quod prope dixerim corpus omne siccus redditur: nisi secur contra egerit.

De signis humiditatis in corde temperamenti.

Caput. 25.

Humidioris cordis indicia sunt si pulsus mollis est: si facile mouetur ad iram sed facilliter sedatur. Si corpus omne humidus est nisi secur contra egerit. Temperamenta autem composita cordis in primis qualitatibus ita se habent.

De signis cordis calidioris ac siccioris.

Caput. 26.

Calidior ac siccior cordis pulsus durus: magnusque est: et velox et spissus ac spiratio magna velox spissa ac multo magis in velocitate creuit et spissitudinem quotiens thorax cum corde non ex proportionem augeat. Hec ex omnibus pectus habent quam maxime pilosum: et illa: ad actiones obeundas prompti animosique: et celeres sunt: ac moribus instant tyrannici iracundi efferi. De totius autem corporis temperamento: atque et thoracis amplitudine: quod proportionem respondeat supradictis agendum est.

Libec secūdu

De signis cordis calidioris et humidioris. Caput. 27.
Si caliditas simul cū humiditate exuperet: pilosi mīnus predicti
sunt. Ad actiones autem obeundas nihilominus prompti: nō tñ
effera iracundia est: sed ad irāz prōni dūtaxat. Pulsus p̄terea mollis:
magnus: velox: ac sp̄ssus est. Et sp̄rat̄o quotiēs thorax cordi p̄ponde
respondeat: p̄tinde vt pulsus existit. Quotiēs vero minor sit: tanto ve
locior ac sp̄ssior: predictis: q̄to thorax minor habetur. Ceterūz vbi mul
tum a mediocritate temperamenti receditur maximeq; si accedat per
humiditatē ad ea que sunt prodita: putride egritudines corruptis hu
moribus putrefactisq; incident: ac sp̄rat̄o maior velociorq; et in pul
su distractio velox.

De signis cordis frigidioris: et humidioris. Caput. 28.
Humidioris frigidiorisq; cordis pulsus mollis est. Hi p̄terea ti
midī: metusculosi p̄griq; sunt: ac pectus nudum p̄llis: intineq;
irascuntur: v̄pote qui etiam ad iracundia p̄rompti nō sint. De thorace
p̄terea ac toto corpore p̄tinde ac de predictis agendum est.

De signis cordis frigidioris ac siccioris. Caput. 29.
Qui frigidius et siccus pulsum duriores efficit: ac paruum. Sp̄s
rationem vero si paruitas thoracis p̄portionetur frigiditati mo
deratam: si maior fuerit: raram ac tardam. Tales et omnibus mīnime
irascunt: sed vbi irasci cogant conseruant irāz. Tales p̄terea omniūz
maxime pectus habent nudum p̄llis. De thoracis vero paruitate: atq;
etiam totius corporis frigiditate similiter agendū est id vnum pro
miscue in cunctis p̄terea addentes vt quecunq; de moribus hoc loco
aut alio libro differuimus in cognoscēte temperamēti: haud quāq; de
illis dicta sunt: quos sapientie studiū bonos aut malos inuexit. Sed de
his quos natura statim ab ortu vnicuiq; intecit.

De signis iecoris calidioris. Caput. 30.
Iecoris calidioris signa sunt: amplitudo venarū: flaua bilis multa:
ac sub ipso vigoris tempore etiam nigra. Sangula p̄terea cali
dior: p̄tinde totum corpus habetur: nisi cor contra egerit. Venter et
item illa pilosa.

De signis iecoris frigidioris. Caput. 31.
Rigidioris vero signa sunt: angustia venarū: multa pituita. San
guis frigidior: atq; ē vniuersa corporis habitudo frigidior: nisi
calefiat ab ipso corde. Nuda aut p̄llis illa et venter.

De signis iecoris siccioris. Caput. 32.
Siccioris vero signa sunt: vbi sanguis crassior ac parciōr sit: item
vene duriores: et vniuersa corporis habitudo siccior.

De signis iecoris humidioris. Caput. 33.
Humidioris signa sunt: vbi sanguis humidior et abundantior sit:
ac vene humidiores: atq; etiam corpus vniuersum: nisi cor con
tra egerit.

De signis iecoris calidioris ac siccioris. Caput. 34.

Artis parue Galeni

Q Alidioris simul atq; siccoris tectoris indicia sunt: illa q̄ maxime pilosa. Sagula paucior simul ac siccor. Flava bilis plurima: ac sub ipso vigoria tempore etiam nigra. Amplitudo venarum: ac durities. Idem vniuersum corpus existit. Caliditas enim de corde procedens vincere potest de tectore procedentem frigiditatem: quæ admodum frigiditas caliditatem. Siccoritas vero a corde humidiori in contrarium ducit nequaquam potest. Bedta vero est de tectore procedens humiditas: magis enim a cordis vincit siccoritate q̄ siccoritas ab humiditate. Minus vero caliditas: itez minus q̄ frigiditas. Hec enim ex qualitatibus a tectore precedentibus maxime vincit. Quocirca piscium est: ut si temperameta amboz membrorum principalium in idem concurrat: vniuersum corpus pilosorum natura afficiatur: ac paulo post illarum indicia exponemus.

Q De signis tectoris calidioris et humidioris. Caput. 35.
Alidioris simul et humidioris tectoris indicia sunt: q̄ calidi et sicci: illa minus pilosa: sanguis vero plurimus: amplitudo venarum maxima: totius temperamenti calidum et humidum: nisi cor contra opetur. Si vero plurimum his qualitatibus augeat ab eo: q̄ in nam medietate: putridia prompte corripunt: egritudinibus q̄ malis humoribus repleti sunt: et adhuc magis si plurimum augeatur humidum supra calidum. Si vero e contra: paulo. s. humidius: multo calidius moderato minus replentur malis humoribus.

Q De signis tectoris humidioris ac frigidioris. Caput. 36.
Humidius rursus ac frigidius tectoris illa h3 nuda pilis ac sanguinem efficit pituitosior: et angustia venarum: atq; etiam vniuersum corpus similiter affectus: nisi in contrarium ab ipso corde ducatur.

Q De signis tectoris frigidioris ac siccoris. Caput. 37.
Rigidius vero ac siccius tectoris sanguinem efficit parciore: venulas: atq; angustas: ac corpus frigidius. Itē illa nuda nisi cor ipz vincat.

Q De calido testium temperamento. Caput. 38.
Alidum testium temperamentum veneris appetitissimum est: marem attingunt membra que citius sunt. Frigidum autē e contrario h3. Humidum vero seminis efficit multum. Siccu vero parum seminis: ac modice crassum.

Q De calido ac sicco temperamento. Caput. 39.
Alidus et siccu temperamentum crassus obtinet semen: et q̄ maxime secundu: atq; ocissime extrahit statim ab initio animal ad p̄cubitum. Porro tales in partibus genitalibus celerrime pilos habentes: et in cunctis membris que circa sunt supra vsq; ad umbilici sedē infra vsq; ad media femora. Hoc namq; temperamentum ad rem venerea nimium commouetur: sed ocissime implet: atq; offenditur ubi interas vim.

Q Quæ signa sunt ubi caliditas cum humiditate concurrat. La. 40.
Bi caliditas cum humiditate concurrat: tales pilosi minus exsunt: sed magis abundat semen: non tamen magis q̄ alij appetunt: minusq; offenduntur ubi sepius concumbant. Quod si abo nimis

Liber secundus

um creuerint: tum calor: tum etiam humiditas non sine lesione a rebus
venereis abstinere.

De signis humidi ac frigidi testis temperamentis. Ca. 41.

Qui testes frigidiores: humidioresque temperamento sint: partes
que circum sunt pilis vacanti: ac tarde concumbere incipiunt: nec
ad tale munus admodum commouent. Aliquosum preterea ac tenue semē
est: atque infecundum: et feminā gignit.

De signis siccis ac frigidi temperamentis. Ca. 42.

Rigidum ac siccum temperamenti: simile quidem in reliquis predictis
est. Sed semē crassius ac penitus exiguum est.

De tortis corporis habitudine. Ca. 43.

Tortus corporis habitudo ut antea diffinitum iam est: similis red
ditur cordi: iecori. Exuperat autem similitudo habentis quali
bet primarum qualitatum fortiori quas sane actiuas cognominant. To
tius vero corporis habitudo de illis potissimum dicitur partibus: que
cumque cernentibus patine subiacent. Tales vero muscoli sunt cunctis
ossibus obuoluti: compositae quaedam carnes ex simplicibus primaeque carne
atque etiam fibris: quibus he annexae sunt. Propria enim substantia mu
sculorum haec utraque est. Vasa autem ad eos pertinentia velut aquedu
ctus quidam sunt nequaquam absoluentes substantiam: sed seruientes ad
salutem. Porro igitur indicia dicent in regionibus moderatis. Immo
derata enim regio permutando cutem per naturam suam formam ac nonnulla si
gna corrumpit. Pari modo si quis in regione moderata per estatē sepe
sum sol nudum exponat: indicia quaecumque ducunt ex colore: ac molli
tie: et duritie variabunt. At si quae admodum regio moderata habetur: et
ipse moderate viuat: neque exustus in sole nudus unoquoque die pluri
mum. Sed nec instar virginis ut quidam in umbra nutritus: signa repe
ramenti diligentiora reddent. De his igitur disputantes indicia modera
ti in vniuerso a falsis corpore consideremus.

De signis corporis temperati. Caput. 44.

Color ex rubro candidoque permixtus est. Capilli modice flauis ac
magna ex parte crispis redduntur. Caro modica in qualitate et
quantitate existit. Tale enim corpus medium omnium excessuum quodam
modo est: ut qui huius ipsius comparatione pingue et gracile nominat.
Itidem operatione huius obesus: macilentum: durum: molle: pilosum:
nudumque dicit: nullum ergo tale moderatum est: sed quasi regula polycle
ti summa obtinuit mediocritatem: ita ut attrahatur neque molle appareat
neque durum: neque calidum: neque frigidum. Cernenti vero neque pilosum:
neque nudum: neque pingue: neque gracile: neque aliqua alia inmodera
tione affectum.

De signis corporis calidioris. Caput. 45.

Quecumque vero carnem moderato calidiorē habent: non tamen siccio
rem: aut humidiorē. De tali eis praesens sermo est. Apparet enim
attrahenti tanto calidior: quanto etiam temperamento calidior est: tanto pre

Artis parue Galeni

terea pilosior: q̄ tertio calidior: Pinguedinis vero minus habebit. Co-
lorem vero rubrum ac capillos nigros.

De signis corporis frigidioris.

Laput. 46.

Rigidiora temperamentū indicia sunt: si pilis vacat: si pingue
corpus est: si frigidū attrahantur apparet: si color rubidus una cū
capillis est. Ubi vero multa frigiditas habeat: liuidus quodāmodo est:
ac pleriq; medicorū solent tales homines liuidos nominare.

De signis corporis siccioris.

Laput. 47.

Siccus præterea temperamentū tanto gracilentius ac durius mo-
derato est q̄to siccus fuerit moderato: in relijs sublimile est.

De signis corporis humidioris.

Laput. 48.

Humidus vero temperamentū in relijs sublimile est: carnosius
aut ac mollius est. Ceterum opposita primarū qualitatū tempera-
menta: oppositam quoq; signorū speciem habent.

De signis corporis calidioris et siccioris.

Laput. 49.

Calidus ac siccus temperamentū pilosius: calidius: durius: atq;
extenuatū est et gracile: capillosq; nigros habet et corpus nigrum
si calor admodum augetur.

De signis corporis calidioris et humidioris.

Laput. 50.

Calidus ac humidus temperamentū mollius et carnosius optimo tē-
pamēto tāto ē q̄to qualitatib; auget. Ubi plurimū auget putri-
dis propter corruptis morbis: q̄n malis repletur humorib;. Ubi vero fue-
rit multo calidius paulo vero humidius moderato: tales carnosiores:
nec paulo pilosiores existunt: nec secus attrahant nō paulo calidiores
hñtur. Capilli vero nigri sunt: nec sine pinguedine caro est. Quod si
paulo calidius fuerit multo aut humidus in his caro mollis multaq;
est: ac color ex rubro candidoq; permixtus: ac tangenti paulo calidio-
res apparent: et ut semel dicatur in temperamentis compositis semper
exuperantis qualitatis indicia exuperabunt.

De frigidiori et humidiori temperamento.

Laput. 51.

Rigidius vero atq; humidius temperamentū quoties ambo par-
auget sine pilis est candidum molle crassum pingue. Quoties
vero amplius auget in alijs quidē qd proportionē augmento qualita-
tum. Color autem simul cum capillis rufus: quēadmodum si plurimū
augeantur liuidus est. Qd si augmentū inequale fuerit qualitatū in-
dicia auctioris qualitatis propria exuperabūt. Sed si simul frigus cū
siccitate ex equo augeatur: natura durum et gracile corpus habent: ac
nudum attrahant frigidus. Pinguedo vero ipsis alioquin extenua-
tis carni dispersa est. Capilli vero ac color mensure frigiditatis propor-
tionant. Ceterum ubi calidū et siccum temperamentū in ipso vigoris tpe
vertit ad habitū frigidiorē ac sicciorē. Corpus tatum: gracile: durum
ac melancolicum: p̄indeq; nigrum simul pilosiusq; est. Sed ubi altera
qualitas multum exuperat altera parum a mediocritate euaret: exu-
perabunt quidē exuperantis: alterius vero signa reddent debiliora.

m

Liber secundus

Et vero preterea quecumque dicta sunt: aut dicenda comune temperamēta
in indicium est: ubi mēbra facile refrigeret frigiditatis aut raritatis: ubi
difficile refrigeret caliditatis aut densitatis. Si vero ledatur ab exi-
cantibus: reddaturque siccum: siquid alidum: rigidum siccitatis: quē admo-
dum si grauetur ab humectantibus humiditatis: considerandum prete-
rea unde omnes muscoli simile an dissimile iuicem habuerint tempera-
mentum: scrutantes in omnibus subiectorum ossium quantitatē. Nam inter-
dum pars gracilior videt que haud quāquam graciles: quantum ex muscu-
lis est. Sed pro angustia ossium talis apparet. Interdum crassior interdum
vix non pro ossium amplitudine: sed pro carnis multitudinē que et crescens:
et decrescens: et durior et mollior effecta: prout modo sicciorē: modo humi-
diorē facit. Si igitur pauca duras sit: prout efficit duriorē. Si multa ac
molliora humidiorē. Nec secus similium corporum interceptōes plus humi-
ditatis aut minus in seipsis continent: prout reddunt aut crassiorē aut
graciliorē: aut humidiorē aut sicciorē. Humidiorē quidē quoties hu-
miditas tenuior: multaque sit. Sicciorē vero quoties crassior: paucaque
habeat. Ipsas etiam partes corporis solidiores: que vero solide primēque sunt:
nullo pacto fieri potest ut efficias humidiores: sed satis erit si prohibeas
eas cito nequaquam exiccare. Sedes autē interceptas repleas humore tali
vel tali licebit. Tale est proprium alimentum partium similium ex adiectione non
per venas attractum. Atque hic sermo cunctis partibus similibus communis est: ac
rursus dices dum de causis sanis ages: nunc ad reliqua veniamus.

De signis ventriculi natura siccioris. Caput. 52.

Ventriculi signa natura siccioris sunt: si cito sitiat ac potius potius
sufficiat ac multo grauius et dolore sentiat: quatenus superfluum fluit,
tate: esculentisque gaudeat siccioribus.

De signis humidioris. Caput. 53.

Humidioris vero signa sunt: si non sitiat: ac potius amplius innocue
ferat: esculentisque gaudeat humidioribus.

De signis ventriculi calidioris natura. Caput. 54.

Calidior preterea ventriculus concoquit melius quam appetat: ac multo
magis quecumque dura sunt: et alterari difficilius queunt. Que enim
facile alteratur in eo corumpunt. Porro gaudens alidus esculentis et po-
culentis minime ledit a frigidis ex usu moderato.

De signis ventriculi natura frigidioris. Caput. 55.

Frigidior natura ventriculus bene appetit quidem sed non bene
concoquit: potissimum quecumque esculenta frigida sunt: atque al-
terari difficulter queunt: ut que celeriter in eo acescant: et ob eam rem ta-
lis ventriculus ructat acidum: ac gaudet frigidis: quibus nisi seruet mo-
dum facile ledit. Nec secus ea que extrinsecus ictu diutius adhibita ne-
quaquam tolerat: quē admodum neque calidus ventriculus tolerat calidior.
Interperies etiam pro egritudine in ventriculo hoc dissidet ab his que na-
tue existunt: quod contraria appetit non similia: quē admodum natue. Inter-
peries autem proposita ex simplicium compositione cognoscunt. At vero diligē-

Artis parue Galeni

ter considerare oportet que sunt dicta interstinguentes ab his que dicenda sunt. Non solum enim ventriculus facit ut sitias aut non sitias aut ut appetas frigida aut calida: sed etiam viscera in thorace condita cor ac pulmo aliquid tale efficiunt. Sed qui pre caliditate talium partium sitiunt: aerem inspirant pleniorē longiusque efflant: atque in thorace sentiunt estum: non circa ilia: quē admodum qui pre caliditate ventriculi sitiunt. Quis etiam bibentes non statim quiescunt: ac frigidus potus sitim eorum potius sinit quam multus calidus. Frigidus preterea aer inspiratus refrigerat eos: nequaquam leuans eos quibus ventriculi calor sitim affert. Item quod contrario habent ab inspiratione frigida insigniter efficiunt: idque frigiditatis in pulmone signum est maximum: et quē admodum inspirando frigidum perspicuam sentiunt frigiditatem ac lesionem: ita calor illis amicus est. Excrementa preterea expuunt pituitosa ac cum tussi excreant. Et qui pulmonis siccitas excrementis vacat ac pituita nequaquam hanc vocem claram quē admodum humiditas obscuram raucaque vocem emittit atque excrementa incurrunt: ubi clarius loqui libeat: non tamen vocis magnitudo calore efficitur quē admodum nec paruitas frigore consistit. Sed hoc amplitudinem asperitatis arterie efflationemque vehementiorem: paruitas vero contraria comitatur. Quocirca vocis magnitudo paruitasque nec semper nec primaria ratio: sed ex accidenti soliusque natium temperamentum non aduentitius sequitur. Opificia enim temperamento tali extiterunt. Idcirco talis vox comitatur ex voce: preterea natium temperamentum colligas leuabit. Etenim vox leuis arterie sequitur leuitatem: quē admodum asperitas asperitas siccitatem. Asperitas enim corporis inequalitate efficitur siccitatis. Arterias autem duram similitudinem ipsius partium siccitas. Inequalē vero dispersi humoris inopia facit. Simili modo neque acuta vox per naturam sine angustia faucium: neque grauis sine amplitudine fieri potest. Angustia igitur nativae frigiditatis alumna est: amplitudo caliditatis. Ceterum discrimina vocum per affectus efficiunt: quod propositum respondeat naturalibus. Nam et illa efficiuntur causa indicia sunt de quibus in libro de obscura temperamenti indicia habent. Sed enitendum est: tamen eas cognoscere ex his que tuuant ac nocent: atque etiam naturalium virtutum actionibus. Dictum est tertio libro de causis accidentium: ut progressum temperamentum virtus ac vitium vniuersumque salutaris existat. Et de temperamentorum signis dictum iam est. De partibus cognitiu facillioribus ac difficilioribus et de eis que nullo pacto cognosci possunt.

Caput. 56.

Partes que magnitudinem: aut figmento: aut numero: aut positioe sunt impeditae: quęcunque subiacerent sensibus cognosci facile possunt. Quęcunque vero non subiacent sensibus: aut difficulter cognosci: aut nullo pacto possunt. Capitis igitur magnitudo ac figura simul cum cerebro perspicua est ut atea docuimus: atque etiam figura: magnitudoque thoracis. Sili non scapule: humeri: brachia: cubiti: summe manus: coxe: femora: tibiae:

Liber secundus

pedes vtrū sint figmēto: nūero: magnitudine an positōe simplicū ipedī
ta: cognitu nequāq̃ difficile est. Item lesiones operationū: in vnoquo
q̃ pspicue sunt. At partes corporis interioris cognosci nō oēs possant.
Vidi enī vētriculū cuiusdā ita parū rotundū ac ppenus in illa: vt
propria circūscriptio pspicue apperet spectātī et attrēctātī. Nec secus vī
di vesicā ita positā: vt si quādo vīne secretio cūctaret: moles circūscrī
pta pspicue apperet. Nulla alta ps interior: pspiciuā aliquādo mlti pte
buit cognitionē: s; enī virtutē cognoscere pnt fieri pōt ac vitiū earū:
q̃q̃ nō firma sciētia s; artifici pīctura pueniet. Agamus de lecore gra
tia exēplī. Vidi nō paucos ita habere venas angustiores ac totū cor
pus decolor. Qui si paulo plus accepissent cibi potissimū inflātis cras
si et glutinosi: quasi pondus positū ac pendēs circa dextrū siliū in pro
fundo sentiebat: aut tristē extensionē. in his igit par est: vt recur pium
angustūq; meatibus habeat. Vidi pterea aliū pituituosū quidēz to
ta habitudine vomere singulis diebus crocea bilez. Noui igit opor
te scrutari excremēta ipsius: ac parū bilis habebāt: existimant igit mea
tūz emittētes humorē felleū nō parū sui ptez ad ostiolum vētriculi pilo
ruz: nomināt trāsmittere: quēadmodū in quibusdā accidit animalib⁹.
Ex quibus perspicuū est vt in his que sensu cognosci non queunt: co
gnitio dissectionis opationū et vsus ptiū admodū conducat. Sicut er
go libet vt est dictūz cognoscere impedita corpora disecādis: exerceat ar
tem et operationes: vsusq; partium cognoscat. Sed de vtrūq; seorsum
dicato volumine docuimus: de quibus in fine libri dicitur: vt artis stu
diosi scire valeant ex quonam libro talia pcepta colligere cōueniat.
Sed de his satis.

Caput. 57.

Quibus signis cognoscatur corpus egrotum. Caput. 57.
A quecūq; corpora nūc egrotabilia sunt. i. quecūq; egrotant co
gnosci opz si sensibus subiacent mutatione naturalū affectionū
veluti coloris: figure: numeri: positionis: mollitiei: duritiei: caliditatis:
frigiditatis: et vt in totū dicat lesionē opationū aut excretiōe humorū
aut dolore: aut tumore pter naturā: aut oibus his: aut quibusdā. Parti
cularitē vō cerebri affectiōes morbose cognoscunt delirio sensuū: aut co
gitatiōis: aut motuū lesionē: aut excretiōe humorū ex palato naso ocul
auribus: aut dolore q in ipso fatiget. Cordis vō egrotudies cognoscun
tur difficultate spirādi: subsultōe cordis: pulsu arterie: iracūdia: plac
iditate: febrīb⁹: frigore: colorū diuersitate ac dolore q in ipso fatiget. Je
coris vō dispōnes cognoscunt humorū inopia aut copia: ac mutatione
ad habitū pter nām: pallore: itē distributiōe: cōcoctiōe: aut excremētōz
mutatiōe: atq; ēt pōdere: loci tumore: dolore nō solū q ibi affligat s; qui
rōne p sensus spirādi affert difficultatē: aut tussis. Pari mō vētricu
li egrotudies inotescūt pcoctiōe appetitu humidi siccitq; et excremētōz
secretiōe euariātū. Idē singulur: ructu: nausea: vomitu: ac spēmāe re
lecte p vomitū: dolore tūore et spirādi difficultate. Quinetiā thoracis di
spōnes cognoscunt spirādiōis difficultate: tussis dolore loci: scatione.

Artis parue Galeni.

Morbi vero aspe arterie cognoscunt: spiratois difficultate: tussi: ac dolore loci: sreatioe: vocis lesioe: atque in reliquis oib⁹ quod proportioe rñdeat: ex tumore: dolore: lesioe opationu: atque et excretioe huiusmodi idicia ducuntur. Tū aut pter nāz inflamatioe: duricie: tūore describit. Dolor quous loco fatiget: aut solutioe p tūitatis aut alteratioe significat subita. Continuas vero soluit ubi membrū erosus sit aut icisus aut collisus aut extensum. Subitanea alterat caliditate: frigiditate: humiditate: siccitate. Vir⁹ pte, rea aut debile facit opatioe: aut medosaz: aut nulla. Et quicquid excernit: siue ptes affectaz ptiū siue excrementa siue mae i membris p dicit: p piam exhibebūt significatioe. Sed de his libro de affectis pti⁹ lani⁹ definitus sam est: quem nullus ex maioribus in via docedi: rōnem redegit: aut ad integrum tradidit: nec aliq⁹ altaz cōmentationē quaz antiquiores inchoarunt quidē: sed nequaquam absoluerunt.

Quibus signis cognoscatur corpus egrotaturum et conualiturum.

Egrotantiū igit idicia ex illo volumine pducunt. Egrotaturū ve, Caput. 58.
ro qualituriq⁹ signa hac via et rōne discunt. Egrotaturū igit si, gna media quodamō sunt iter ea q⁹ sanis egrisq⁹ accidūt. In sanis etim cūcta p nāz existūt: i egris pter nāz inq⁹tu egrī sūt: i pñtio horū sunt ea que significat egritudinē. Quedā q⁹ p nāz qdē existūt s3 qualitate aut qritate aut tpe euariāt: qdā pter nāz sunt qdē s3 miora qm in morbis habent: et ob eā rē corporū dispōes quicquid egrotatura sunt neutre cēsen tur: ac signa eaz primaria rōne idicāt sanitatē: secundaria egritudinē. Ita sit ut hec ipsa signa p diuersitate habitu dñs tū neutra tū et egra dīcātur. Neutra qten⁹ pñtez idicāt affectionē. Egra qten⁹ pñciāt su turā. Similit⁹ mō se hñt quicquid signa sana i egrotis apparēt: ut sana sint q⁹ futura significāt sanitatē. Egra vero inquatuz pñtez dispōnē oñēdūt: ita efficiūt ut quicquid signa abas signāt dispōnes: neutra existant ex vna neutre vocis significatioe. Porro nequaquam videri mirabile d3 ut ea ipsa signa p hitudinē diuersaz tres obtineāt rōes tū sana et egra tū et neu tra vocen⁹: quēadmodū signa q⁹ i senectute habent. Nec ergo cūcta plib⁹ notioib⁹ rōnibusq⁹ subiacēt. Quicquid vero i sanis ad itegrū sunt: soli sa norū subiacēt notōi. Itē quicquid in egris habent nequaquam pñdstrātia sa nitatem futuram. Sed de his deinceps dicemus.

De signis pronosticis.

Caput. 59.

De signis pronosticis in pñtis agēdū ē. Cūq⁹ duplex eoz differētia sit in pñtis aggrediemur ea q⁹ qritate aut qlitate aut tpe nō spā forma euariāt ab idicijs nālib⁹. Obigra. appetitū cibi itesuz aut exolutū aut tpe nō pñeto aut nō soliti cibi aut excretioe mae humidioris aut durioris. Itidē excrementoz humētū inopta aut exuperātia pter nām aut coloris pñtioe mutatio aut tps euacuatioe et isomnia ac somn⁹ plurim⁹ aut i tempe minie pñeto. Pari mō circa potū multū aut puū aut calidū aut frigidū cupiditas minie pñeto quēadmodū circa rei ve,

Liber secundus

necesse vsus imoderata aut ipostuna cupiditas: sudor amplior: iustus aut minor. Pigrines circa motum: aut tetati moueri grauitas: aut exolutio fontis: mēstruorū sup̄fluo: maiorue aut minor euacuatio: nec sec^o vacuatio ex mariscis. Quinertia circa edulia aut potōes nō sūta sup̄iori voluptas futuri morbi indicium est. Eodē mō mētia hebetudo nō nālis aut isoluta oblutio: aut in somno visa nō p̄sueta: atq; ēt audit^o: olfact^o ac visus hebetiores marcidioresq;: et in vniuersus q̄cūq; p̄ nām extiterūt partib; cre- scētia ac decrescētia: p̄tib; tpe aut q̄titate variatā. Idē corpis moles maior aut minor. Et vbi maior sit: rubidiorq;: et albidior: aut velut litus: dītor: nigrīorq;. Nec sec^o ruct^o: sternutamentū: ac flat^o amplior: aut incertior: q̄ qui p̄ nām est. Part^o rōe q̄cūq; ex narib;: aut aurib;: aut palato excernūt quib; cerebrū expurgat q̄titate q̄litate aut tpe variatā. Ita: q; hec oīa sub nālī genere p̄tinent. Morbicatio vō vētris aut stomachi aut intestinorū aut deieciēdo aut vomēdo aut mingēdo aut aliq; aliū dolor moderat^o: sub genere p̄ter nāz p̄tinent. Nō dūz tñ egrotare ita se habētes dicunt quēadmodū neq; grauati caput aut dolētes: quotiēs nō dū ob illa solita opatōes ipediant: atq; egrotādī termin^o talib; dispositiōib; talis ē. Quocirca ex habitu die eadē dispōnē morbosaz neutraq; dicem^o. Nā p̄paratōe roboris serētis aut euicte facultatis: vnaqueq; dī spō p̄dicta: aut morib; aut neutra dispō est. Nec sec^o vbi sensus nō moris: in minorib; rōne a se inuicē diffidēt: s; p̄ter nāz existūt: in dīa morborū sunt: quoad exiguā fuerint: nec dū solitas adducē quēat opatiōes. Vbiq; in gustu quotiēs saliaz aut amarā: aut aliquā aliā qualitātē sentiat: semp comedēdo aut bibēdo aut ēt nulla re tali ingesta salia tpa ralis appeat. In odoratu vō quotiēs aliquā vnā sentiam^o qualitātē nullo odorabili p̄te: aut ēt p̄tib; plura ac diuersa cūcta p̄inde quasi similia sentiam^o. Sepe vō nullus sēsus aut rei male olētis efficit nulla re p̄sentē male olēte. In auditu vō sonit^o ac strepitus p̄ter nām quēadmodū in visu q̄cūq; obuersari vidēt nīgra turbida: cerulea: ruffa: flaua: rotūda: oblōga: extenuata: crassa cūcta ob oculos volitatā. In sensu vō tangēdi quotiēs inequalitas quēdā: aut densitas: aut grauitas: aut extēsiō aut stupor: aut vlcerosa affectiō vniuersa corpis habitu die appeat: quēadmodū in quatuor pte extēsiō: aut collisiō: aut morbicatio: aut grauitas quotiēs exiguā fuerint: nec diutius inuolentur: dispositionem quidem neutram esse ostendunt: prenunciant vero morbus.

De signis corporum iam egrotantium: quo pacto mortem aut sanitatem ostendant. Caput. 60.

Quocūq; vō signa in egrotis appent in dīcātia sanitatē ac mortem. Prima qdē sana: alia vō generatiz qdē egra sunt: spectatz exitio sa discunt. Ducunt vt in vniuersus dicat ex opationū vtrute vitiōq; p̄culatiz ex opationib; p̄cularib; quaz gnā antea docuim^o. Prio genere p̄tinent p̄tes p̄cipales. Scōdo vō p̄tes illi anexe. Terno genere collocant p̄tes que seipsas gubernāt: sed a mēbris p̄ncipalib; appendices quasdā suscipiūt. Porro quartū genus eorū q̄ dicta sunt ad p̄sentē.

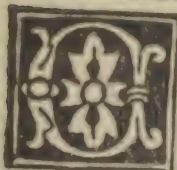

Artis parue Galeni

dum inutile est. Sz ex accedēti inter dū p̄sentio fieri pōt quēadmodū ex oībus excrementis: ex hīs q̄dem rōne p̄sensus ex excrementis: q̄ p̄coctōez cruditateq̄ indicāt. Quocirca nequaquā fieri pōt: vt nō semp aut nām dominari m̄a: aut mām nāe: aut neutrū alterū indicēt. St igit̄ videtur nā: sana signa dicunt. St nā vlticā egra: neutra vō quoties equaliter pugnet. Perspicue igit̄ p̄coctōis signa sana sunt: quēadmodū cruditatis indicia egra. Vbi vero neq̄ p̄coctōez p̄spicue indicēt: neq̄ cruditatez neutra dicant. Neutra p̄terea sunt: quēcunq̄ mō hoc modo p̄rariū indicant: quēadmodū d̄giri nigrescētes signa decretoria. Alia sunt de quibus lib. de indicis p̄pensuz iam est: quēadmodū de singulis opera, et notibus lib. de causis accidentium. Ex hīs igit̄ locis particularem materiam omnem colligere conuenit ipse breuitati studens hic sūto sermone de signis: deinceps de causis agemus.

Parue artis Galeni liber Tertius interprete Laurentiano medico.

De causis sanis custodiētibus et efficiētibus sanitatē. Caput. I.

Um cause sane: egre: neutreque sunt: in primis de causis sanis agemus. Cumque earum ipsarum he custodiāt sanitatem: ille efficiat: sintque custodiētes priores efficiētibus tpe ac dignitate: a custodiētibus exordiemur. Cum ergo sanus corpus nō simplex sit: sed multiplex vt antea definitū est: in vnoquoque eorū cā custodiēs p̄pria erit: qm̄ quidem cā ad aliqd ē. Rursus igit̄ hoc loco ab optia corporis p̄paratōe petito initio cās p̄patōe illius sanas p̄siderem. Eaz iuētōez rei ipsi nā subministra bit. Si eis corpus nō possit pati: nec alterari: semp optia p̄paratio pineretur: nec idigeret arte gubernāre. Sz cum alteretur: corūpat: ac p̄mutetur minime custodiēs quā ab initio obtinuit p̄ditōez: iccirco auxilio eget. Ergo quot mōis alterat: tot genera auxiliorū habebit. I. carū custodiētū sanitatē: que vt p̄stat ex dictis corrigētes cāe genere sunt. Sz quia paulatim corrigūt p̄fusq̄ lesio vnueris: iccirco medici nequaquā dicunt futurū p̄caueri malū: sed p̄ntē custodiri p̄paratōez. Corpus igit̄ alterat a quibusdā necessario: a quibusdā nō necessario. Intellico necessario alterari ab illis q̄b̄ abstinere nō pōt. Nō necessario vō quib̄ pōt abstinere. Ergo in aere circūeūte necessario diuersat: comedit: bibit: vigilat: dormit necessario. Gladio nō vti necessario nec bestia. Quocirca in p̄rio cau- sap genere ars circa corp̄ p̄sistit: in scdo mōie p̄sistit. St igit̄ quicūq̄ corpus alterat necessario diuiserimus: in vnoquoque eorū p̄prium genus cau- sap inueniemus. Primum itaq̄ est aer circūueniēs. Alter motus ac gestio totius corporis ac partiū. Tertium somnus ac vigilia. Quartū ea q̄ ingeruntur. Quintū ea que excernunt ac subsistūt. Sextum animales affectiones. Corpus igit̄ ab aere circūeūte: aut calefit: aut frigescit: aut

Liber tertius

exsiccat: aut humectatur: aut punctim afficitur: aut ex tota substantia alteratur. Porro ab ipso motu quieteq: si utrūq: fuerit imoderatum: calefit: aut frigeat: aut exsiccat: aut humectat: aut punctim afficitur. Iridem ex somno ac vigilia necessario afficitur. Simili modo ex his que ingerunt: aut excernuntur: aut subsistunt: et ex aliis affectibus. Etenim cuncta hec partim perspicue: partim per medias causas alterant corpus: corruptaq: sanitates. At de his seorsum perpensum est libro qui est de tuenda valitudine. Cuncta ergo dicta generis sanarum causarum materie quepiam sunt: congrueq: adhibite preseruant sanitatem: incongrue vero morbos committunt. Quoties perspicuum ex his est: ut non alia substantia ea sana sit: alia egra: sed ea dem substantia ex habitudine interdum sana: interdum erga reddatur. Ubi enim corpus indiget motu: exercitatio sana quies egra habet. Ubi quiete indiget quies sana est: exercitatio egra. Nec secus de cibo potu et alijs omnibus dicendum est. Unūquodq: enim ubi egent corpori adhibeat cum propria quantitate et qualitate sanum efficitur. Ubi vero aut nullo pacto egent corpori precipias: aut nequaquam congrua mensura morbosus consistit: ac duplex intentio circa sanum egrumque est rei adhibite qualitas ac quantitas. Inferre autem tempus seu tertium ab his diuersum: alienum est a ratione: quando quidem in his ipsis contineatur. Si enim re tanta ac tanta opus est scilicet et congruo tempore adhibeat necesse est: atque ideo tempus inducitur: quia corpus morti obnoxium est ac facile mutatur: et fuit ac pro diuersitate mutationum alias alijs subsidijs indiget. Quapropter tempus in his que sunt dicta genere tertium nequaquam est: sed ad faciliorem doctrinam sepe numero tanquam tertio utimur ob causam predictam. Sed cum in his intentionibus: tum alie cause sane: tum etiam propositum genus est: rursus eas ipsas causas recensemus. Optime igitur preparationis corporis: ubi circūuentens aer fuerit moderatus: congruent etiam alie cause moderate: quas proxime docui: puta quies: motus: somnus: vigilia moderata: et que ingeruntur atque egeruntur moderata. Sed ubi fuerit imoderatus: tantum a mediocritate recedendum quantum a mediocritate variat. Intentiones mediocritatis sunt in aere quidem circūeunte: ut minime rigeas propter frigus: neque sudas propter estum. In exercitatione autem ubi primum ceperit sudare corpus statim quiescat necesse est. In edulij et coctionis diligentia: excrementumque mediocritas in quantitate et qualitate. Ceterum in his appetitus equatur quodammodo coctioni. Quo fit ut non opus sit preceptis ac regulis quantitatem adhibendorum dimetieribus. Nam optima natura quantum appetit: tantum bene concoquit. Simili modo natura ipsa somni metitur quantitatem in habetibus optima preparatione: ac exstantur a somno: quando corpus non in super indiget. Quia etiam ipsis ista viuentibus per excrementa: aut excretiones alut: vine: ac totius corporis nihil committitur. Illa namque mediocritas adhibendorum sana reddit. Totius autem corporis spirationem exercitatio moderata efficit salutare. Hi preterea fugiant. si opus excessus omnium

Artis parue Galeni.

et alium affectionum: ire: tristite: furoris: timoris: et inuidie. Hec enim remouent naturalem conditionem: corpusque alterant. Atque rei veneree usus apud Epicurum nullus salutaris habet. Sed re vera sanus est ex tanto temporis intervallo: ut corpus in usu neque sentiat exolutionem: ac leuis: spirantiusque redditur. Porro percumbendi tempus est: quando corpus diligenter medium fuerit omnium exteriorum intemperierum: neque nimium repletum: neque ieiunum: neque nimium refrigeratum: neque nimium calefactum: aut exiccatum: aut humefactum imoderate. Quod si interdum peccet exiguum est peccatum: sed prestat ut repletum calefactum ac humefactum: potius quam ieiunum aut refrigeratum exiccatum corpus utatur constanti. Ceterum qualitates vniuersumque eorum que dicta sunt in optima natura eligere oportet. Exercitationis quidem in qua omnes corporis partes ex proportionem moueantur: neque hec nimium laboret: illa parcius laboret. Libus autem ac potus maxime moderatus adhibeatur necesse est. Ille enim proprius moderate nature existit. Idem in alijs dicendum est. Vbi vero corpus ab optima preparatione recedat: non multum tamen cause quoque custodientes sanitatem permutanda sunt quod proportionem respondeat. Sed cum hec corpora multa sint: de vnoquoque eorum seorsum agendum est.

De causis quibus intemperies insit custodiuntur: quibusque corriguntur et ad habitum optimum perducuntur.

Caput. 2.
Quius igitur temperamento varians: mediocritate autem partium officialium non varians dupliciter habet formam sanarum causarum. Alteram custodientium ipsius temperamenti. Alteram perducendum ad optimam preparationem. Cause igitur custodientes temperamentum tantum variabunt a causis nature optime congruentibus. quantum totius corporis temperamentum ab illa variat. Corpus enim calidius victu indiget calidiori: frigidius frigidiori: et siccus sicciori: et humidus humidiori. Simili modo copulatum calidius ac siccus: calidiori ac sicciori: et in reliquis tribus copulis: quod proportionem respondeat. Utetur enim materia causa recte: qui vires earum insitas agnoscit. verbi gratia. ut motus inedia insomnia excretio et omnes affectiones animales exiccent corpus. Contraria vero his humectent. Eodem modo de calefacientibus ac refrigerantibus: studijs: poculentis: esculentis: et ut simpliciter dicetur: quod omnium circa corpus causarum agnoscit materiam ac vires: causas suas vitet. Similes similibus adhibendo quoties pristinum corporis libuerit custodire temperamentum. Quoties vero libuerit permutare: et ad habitum ducere meliorem: aliud est causarum genus sanum predictis contrarium equale in diuersum recedens a causis temperatis ac medijs: quas optime nature congruere docuimus. Calidus enim et siccus victus nequaquam efficit bene temperatum diligenter calidius ac siccus temperamentum. Sed vitius tanto frigidior et humidior moderato quantum natura fuerit calidior: sicciorque. Tale enim causarum genus naturas corrigit intemperies. Alterum vero quod est predictum custodit: ac medici vtroque causarum genere

Liber tertius

Inuicem vtuntur. Vt corrigere insitam intemperiem ex multo ocio opus est paulatim deducendo corpus ad habitum meliorem. Natura enim non tollat subitam alterationem. Per negocia vero necessaria i eadem dispositione custodire opus. Sed quonam modo tale causarum genus custodiens appellauimus? Forte enim rectius dixeris alterans curans et impedi-
mentum insitum corrigens appellari: quod ad vniuersum genus sanita-
tis respicientes non ad speciales eius differentias: quocumque custodiunt
sanitatem custodientes cunctas causas noiauitimus: siue a deo custodiat
sanitatem vt etiam deducant ad habitum meliorem: siue pessima corporis
preparatione tantummodo custodiant et perseruent. Quocumque vero dispo-
sitionem efficiat deteriore morbosas. Vbi igitur omnes corporis partes
male temperate similiter sint: similia adhibeantur subsidia: vbi dissi-
militer dissimilia necesse est. Steri enim potest vt ventriculus frigidior
iusto existat: caput autem calidius: et utrumque proprijs remedijs egeat. Ita
dem et aliarum vnaqueque partium aut humidior: aut siccior: aut calidior:
aut frigidior moderato victu indiget proprio intemperiei. Non igitur equa-
liter exercebimus omnes tales corporis partes: neque similiter humectabi-
mus et exiccabimus: aut aliqd aliud tale efficiemus. Et de his libro de
tuenda valitudine latius definitum iam est.

De causis quibus impedimenta figmenti corriguntur et vt
quattuor corporum discrimina habeantur. Caput. 3.

Quase partium officialium sane partium impedimentorum figmenti: partium
magnitudinis numeri positionis existunt. In figmento igitur mul-
ta impedimenta habentur. Nam figura partium: et sicubi in ea cauum est p-
naturam: aut ostiolum: aut meatus: aut asperitas quedam: aut leuitas:
quoties excesserint propria mediocritate parum quiddam affecta sana cor-
pora nominantur. Multius vero perpessa dicuntur egrotabilia. Quo-
ties autem tantum affecta sint vt offendant operationem: iam egrotas
vocantur. In quantitate ergo excessus ac defectus ad eas ipsas deducunt
differentias. In numero vero excedens aut deficiens quolibet simila-
ritum partium aut plures: hoc genere continetur. Item quocumque sub-
stantie in nobis preter naturam consistunt. Restat aliud genus positio-
nis cuiuslibet simplicis partium: in quo quattuor differentie existunt. Pri-
ma inquam optima est. Secunda paululum quiddam variat: et ob eam
rem sanum adhuc efficit corpus. Tertia egrotabilis est vbi multum
excessit. Et quarta iam egroti corporis vbi plurimum remouetur.
Quocumque ergo partes peccant figura quemadmodum lesi: variandi
sunt: si recens affecte sint fingendo ac ligando ad habitum natura-
lem reuocantur. Si duriores effecte sint corrigi minime possunt. Eo-
dem modo quocumque peccant cauo similiter incrementis corriguntur:
vbi perfecte sint emendari non possunt. Itaque deligatio ac quies parum
efficit cauum: functio partium ac spirationis cohibito magni. Simili
modo ostiolum aut meatus quotiens fuerint equo maiora: quies ac
delegatio minora efficere solet. Maiores efficiuntur partes motu natu-

Artis parue Galeni.

rali simul cum moderata frictione et alijs quęcunq; plus sanguinis trahere assolent. At partium deficientium quęcunq; ex sanguine gignuntur nequaquā impos emendatio est. Quęcunq; vero ex semine creantur prope impossibilis est. Verū tamen interdum loco earum alia efficias similem habentia vsum licebit. At omnium earum natura optima sanata est. Sed si derandum est in quibus id fieri: aut nequaquā fieri possit: q̄ si non: cōmutare tentandum est: simili modo positionis vicia emendantur. Leterū constat: vt duo aut tria sepe numero impediamenta circa vnā partem consistant: quęadmodum in eo. qui habebat ventriculū parū simul ac rotūdum ac super septo transverso positum. peccabat enim in eo magnitudo figmentum ac positio: qui si frigidior temperamēto extiterit: ad habitum naturalem reuocari minime pōt. Quispe qui ab ipso tēperamēto ledatur. Cum enim difficulter spiraret repleto ventriculo: parū cibi: et qui nō grauet ac multum nutriat bis aut ter in die affertur necesse est. In alio vbi infarctio in iecore subide existeret ob angustiam vasorum victus extenuans curauit infarctionem.

De causis sanantibus solutionē p̄tinitatis.

Caput. 4.

Sequens est vt agamus de solutione p̄tinitatis quę inest similibus partibus ac officialibus cōmunis est: ac forte quis nō concedet interdū eam inesse integre sanis: quispe quę semper affectio sit nequaquā videri similem dubitationē super vnoquoq; genere futurā. Nisi enim sensibilis operatiōis lesio morbū interstinguat a sanitate: s; ex qualitate dispositionis tñ modo p̄sideret: assidue affectiōis decretū admittas necesse erit: cum nemo sit: qui operationes cunctas optimas habeat. Sed hec questio vtpote p̄tentionē requirens diligentiorē per se scōsum dīcato opere tractabit. De causis corporū p̄fecte egrotantium deinceps agendū est ab intemperie petentes initium.

De causis corporū p̄fecte egrotantium.

Caput. 5.

Definendum antea est id qđ oēs fere medici p̄termittunt: vt alie cause sint intemperiei tam p̄fecte: alie etiā quę p̄terea cōficiatur quęadmodum alie future. Supreme ergo intemperiei: quę futura est: cause partiz sub ipsa p̄cautionis diligentia: partim sub ipsa sanationis p̄seruatione p̄tinetur. Prima sub ipsa tñ curatiua collocatur. Intemperiei autē inter vtrāq; medie cause sub ipsa p̄cautiōis vigilātia ac curatiōe collocatū. Morbus. n. si iam existat p̄fectusq; sit curetur opz. phibet aut si nōdum existat: s; futurus sit ex dispōne in corpore. Ubi vero p̄ficiat: qđ p̄fectus est curet. Quod vero futurū est phibet necesse ē. Pono phibebis dispositiōe: quā fieri solet sublata: ac talis dispositiō noīatur causa p̄gressa. Morbus vero qui iam confectus est curabit dispositiōe quā primū naturalis operatiō ledit soluta: quam egrotū dīctis cām nominam. Sanatio vero vnā habet ac p̄mā et maxime p̄p̄iam intentionē: dispositiōi quę est soluēdā p̄traria. Hoc

Liber tertius

enim genere omnes cause efficientes sanitatem continentur: particula
tim pro natura dispositionum contrarie eligantur conueniet. Itaque ca-
lide dispositioni frigida causa contraria est: frigide calida: et in alijs eo-
dem modo dicendum. Si enim quicquid est preter naturam immoderatum
est: quicquid vero per naturam moderatum: quodlibet immoderatum ab
imoderato contrario ad habitum naturalem reuocet necesse est ac con-
stet ut calidum ac frigidum: potentia non ipsa imaginatione sumendum
sit. Intellego potentia tale quod proprie vereque tale est. Ipsa autem ima-
ginatione quod primore sensu tale esse videatur: sed vere tale minime
sit. Sed quoniam modo talia cognoscet conueniat: libro de simplicibus
medicamentis perpersum tam est. Ad inueniendas igitur causas sa-
nas in morbo qui tam confectus est: docendi via utendum est qua talia
potentia interstinguatur ab his que imaginatione talia videntur. In
morbo vero qui preterea conficitur: eadem docendi via utendum est:
atque etiam ea qua morborum cause parue stinguuntur. Singamus putridis
humoribus accendi febrem: indicatio in his est alteratio euacuatioque.
Alteratio quidem sedans putredinem manente causa. Euacuatio vero
omnem de corpore educens substantiam. Sed predicta species altera-
tionis concoctio est: quae a nonnullis causis fieri conuenit: inuenien-
tes in illis an habeamus ita sanorum cognitionem. Euacuatio efficitur
sanguinis missione clysteri vrina et spiratione per cutem atque etiam auo-
cando deriuando ad alium locum. Hoc genere continent mouere men-
strua: aperire mariscas: purgare ex naso palato inuolutes materias
quibus qualitate et quantitate et modo usus adhibitis euacuatio effi-
ciatur: in hac artis parte causas sanas inueniuntur: ac de modo inue-
niendi tales causas libro de curandi via et ratione dictum tam est. Si-
mili modo et per alias tres intemperies. Et enim vnum commune ha-
bendo preceptum: namque causam efficientem excidere: tum autem
ire ad egritudinem: que confecta est: causarum sanarum inuentionem adipi-
scemur. Idem per intemperies compositas simplicium compositio pre-
cepta sanitatis indicabit: si studuerimus: ut magnitudinem intemperiei
quod proportionem respondeat: causa sana peruestigetur. verbigratia. si
decem numeris recessit a naturali in dispositionem calidioris: septem
in siccoris: causa sana per talem dispositionem decem numeris recedat in
habitum frigidioris: septem in humidioris oportet. Si igitur tale me-
dicamentum affecte parti adhibeatur: tanto frigidius ac humidius
erit quantum indicatio precipit. Et ubi pars affecta posita fuerit in p-
fundo: moliri oportet: tale efficere medicamentum quominus in tinere
pauca exoluatur. Si igitur opus sit medicamento calidioris moderato:
non solum tanto sit calidius quanto indiget passio: sed ex superabun-
danti adijciatur id quod propter positionem fuerit necessarium. Si frigi-
dioris non simpliciter tanto frigidius efficere oportet: sed etiam mate-
riam considerare necesse est. Si enim crassior fuerit nequaquam profunde
admodum penetrabit sed e contrario efficiet condensando cutem. Si vero

Artis parue Galeni

tenuior fuerit fieri poterit ut profunde admodum se insinuet. Idem in humefacientibus et exiccantibus crassior ac tenuior substantia sumenda est: ac ab affecte partis positione indicatio sanam vestigat causam: quæ admodum hoc loco definitum iam est. Aligmento vero ac positione quoties emissacula sensibilia habeat perula tudentia aliorum: aut quoties nihil eiusmodi habeat. Emissacula igitur deferentia in membris præcipua auocabimus: ac in non præcipua membra irritabimus. Constatque ut sanatio efficientium intemperie causarum: per evacuationes exterum ubi soluat continuitas: sanationis intentio vnto est: que in partibus officialibus impossibilis est. In similibus vero non semper possibilis est. Sed in quibusdam ut in carnosissimis agglutinatio sanatio est: nec interest ubi libeat appellare cohaerentem. Et qui ipsam antecedit: quoties vulnus grande extiterit: adductio dissidentium paruum: que sub ipso figmenti genere continetur. Ut vero deligatio adducens dissidentes partes stabilis maneat: et habende ac future utiles sunt. Natura autem agglutinat dissidentes partes: ac pristinas reddit unitates. Adhuc vero officium est in primis ut est produm adducere in vnum dissidentes partes: deinde custodire quæ admodum aducte sunt. Postea providere quominus inter labia aliquid incidat: ac demum ipsam partis substantiam sanam custodire. Primum ac secundum quoniam modo facere liceat dictum est. Tertium adducendo partes dissidentes fiet si nihil extrinsecus incidere sinamus: quæ admodum sepe numero pilus: aut oleum: aut alius humor cadens inter partes agglutinandas: earum prohibuit unionem. Postea vero tempore sequenti tertia intentio perficitur: si materia effluat. Effluet autem materia incidendo ac congrue figurando. Porro substantia membrum sana custodietur per ea que mediocriter exiccat: atque hec curatio est solutionis continuitatis in membro carnosissimo quoties ipsa per se sola existat. Quod sicut alteri permiscetur morbo: plures indicationum intentiones habentur: quas deinceps docebimus: ubi de compositis aut implexis preceptis agemus. Hoc loco ad reliquas continuitatis solutiones eundem est.

De fractura.

Caput. 6.

Fractura ergo continuitatis solutio in osse est: que in qua curari non potest quantum ex prima intentione est: sed secundo quodammodo curari aliquatenus potest. Prima igitur intentio ut in vnum coalescat: fieri minime potest propter duritiam partis. Secunda vero deligatio est quam facere potest porus. id est. tophus lapis ligatus circa fracturam. Porus. id est. tophus lapis inquantum ex materia et a natura efficitur communis cum ceteris est. Inquantum vero prope formam ossis ex alimento illius fieri debet. Ceterum molle ac puerile os coalescere potest. Sed raro huius affectionis generatio est: sine implicatione aliorum. Nam magna ex parte musculi adiacentes simul cum alijs corporibus patiuntur et fracto osse. Quoties circa curandis intentio duplex est. Altera in osse: altera

Liber tertius

In corporibus que circa sunt. Sed de tali intentōe implexis affectibus partium carnosarum dictum iam est. De fractura hac parte agendum est. Cum igitur affectionis sanatio ex poro. i. topho lapide sit: proprio ossis alimento opus est. Lulus excrementū ad pori. i. tophi lapidis generationem subijciatur nature oportet. Quod moderatū quantitate et qualitate sit: necesse est et ob eam rem sanguis talis ac rarus eo ducendus est: quali quantoque porus. i. tophus lapis fieri possit. Cumque ille effluat per fistulas effracti ossis considerare quērit ipsius quantitatem ac qualitatem: et ita ducere sicciorē aut humidiorē. Sed de his omnibus libro de curandi via et ratione diffusius dictum iam est.

De punctione nerui ac tendonis.

Caput. 7.

Nerui preterea ac tendonis punctio: propter exuperantē sensum et quia pars continua origini est: prompte aduocare potest cōuulsio nem: maximeque quoties nihil possit foras efflari: occidat vulnere cutis. Id igitur aperire oportet ac siccare materia tenuiore: que se insinuare in profundum possit usque ad neruum vulneratum. At de hoc libro de curandi via et ratione satis iam dictum est. Nactenus de simplicibus dispositionum caulis satis.

De implexu dispositionum.

Caput. 8.

De implexis deinceps agendum est. In ulcere ergo implicatur in primis quidē catu: quaz nō aliam dispositionē: sed ulceris differentiam esse existimant. Est autem nō ulceris differentia: sed alterius genus totius morbi in quo substantie corruptio sacra est. Itaque sanatio duplici affectu: duplici eger intentione. Nam pernitentis solutio vniū nem substantie: corruptio generationē requirit: ac generationis intentiones paulo ante explanate iam sunt. Quinetiam rerum natura ostendit: ut in primis talem sanare dispositionē deinde vniū aggredi opus sit. Quotiens ergo pars inania repleta fuerit: vlcus vero equale extiterit: alteram intentionem auferri pergit. Interposita enim recens genita carne inrer vlcis labia: partes vniū dissidentes impossibile est. Sed aliam intentionem curationis inueniri oportet. Inuenimus autē si naturam ipsam consideremus partis cui per naturā inest tegi cute. Id igitur a nobis efficiendū est. Quod si impossibile intentio est: simile aliquid cuti. i. carnem cuti sub similem efficiēduz. Talis vero siccior atque astrictior est. Quo circa siccantibus ac stringētibus medicamentis minime mordentibus cohalescendo vlceri opus est. Nec secus ubi sordes affuerint intentio est detergere. Medicamentū vero salutare deterforum est. At de his libro de medicamentis dictum iam est. Quinetiam ubi inflammatio quedam: aut effractio: aut durities: aut tumor ex vlcere fatiget: illa prius curari predicta via oportet. Idem siquid vlceri affluat: sanandus antea fluo: est. Eodem modo si intemperies quedam in vlcere affligat: intemperies auxilia antea adhibenda sunt: sed de his satis.

De curatione figmenti.

Caput. 9

Artis parue Galeni

DE figmento deinceps agendum est: quod in plures differentias secari potest. Sed ab euidenti incipendum est: quod ex figure mutatio rigi potest: si in creuit emendari ulterius non potest. Intentio autem in his que curari possunt: in diuersum abducit distortionis. Quod si fractura non recte explanata alicuius membri figura peccet contracto iaque poro. id est topus lapide. Si preterea porus. id est topus lapis recens fuerit: effringendo rursus recte fingere: deinde inducere porum. id est topus lapidem oportet. In fractio preterea hoc genere morbi continetur. Ubi igitur ab humore crasso ac glutinoso efficiatur: unam habebit intentionem contrariam affectum: intelligo in fractionem. Causa autem sana detergens atque incidens medicamentum existit: ubi a stercore duro efficiatur oppilato intestino. In pituitis quidem habebit duritiei emendationes ex humido ac pingui clysteri: deinde euacuationem ex acro. Ubi vero a calculo in vesica efficiatur tantisper propellendus est. Stratta vero omnimode curationis: ex incisione conuellendus. Ceterum humoris preter naturam contenti sanatio omnia euacuatione efficitur: quemadmodum in purulenta. Si immoderata repletio immoderata euacuatione discutitur: quemadmodum sanguine in venis condito. Simili modo si quibus in ventre aut intestinis: aut arteria: aut pulmone pus: aut sanguis retinetur: omnimoda indiget euacuatione. Quibus vero plus cibi aut potus adhuc recentis continetur: euacuatione sanatio est. Quocumque ergo in pulmone aut thorace continentur: cum tussi euacuatione ac cum medicamentis extenuantibus fieri debet. Quocumque vero in felle: aut venis: aut arteria: aut renibus: aut per urinam: aut per alium euacuari conuenit. Per urinam quidem adhibitis medicamentis vehementer extenuantibus. Per alium vero adhibitis medicamentis trahentibus: atque aperientibus. Quocumque in ventre superiore continetur: vomitu. Quocumque in inferiore deiectione euacuanda sunt. Quocumque sub cute incidendo perurendo aut adhibitis medicamentis perurentibus. Simili modo quocumque in cauo aliquo naturali conditur velut in thorace. Et ut si mel dicatur: eorum que preter naturam in quibusdam partibus continentur intentio sanationis sublatum est. Talia inveniuntur partim ex ipsa dispositione: sed magna ex parte ex ipsis locis affectis. At quocumque preter naturam sunt ratione asperitatis ducuntur ad habitum naturalem per leuitatem. In osse quidem radendo: in arteria vero aut linitibus. Porro quocumque recedunt a natura sua ratione leuitatis asperitatis naturalis inducenda est ex medicamentis admodum detergentibus ac paulum repimentibus. Verum quotiens in fractio aut angustia alijs committetur morbis: hi prius curandi sunt. Ceterum in libro de morborum differentia dictum iam est: ut dicte dispositiones inflammationi ac duritiei: tumorque et siccitas interdum immoderate:

Liber tertius

et item prauis figuris continentium corporum sepenumero comitem-
tur: quæ admodum quibusdam tumoribus corporum quæ circa sunt. Quod
si inuicem quidam talium morborum implicantur: indicationes varias
obtinébunt. Et sufficiat super vno veluti exemplo facere orationem.
Nam de his omnibus libro de curandi via et ratione latius perpẽsum
famest. Subiciatur ergo sanguinis multitudinem cuidam parti as-
fluere: ita ut vasa in parte illa extendantur: non maiora solum: sed et
minora: quæ antea effugiebant usum: nunc apparentia quia repleta
sint: quæ admodum in oculis perspicue cernitur interdum propter al-
bedinem tunucule: ac par est ut alia vasa quæ non videntur extendatur
repleta: nondum tamen apparentia propterea quod exigua sunt. Sane ma-
teria resudans ex vasis effunditur: aut etiam aliquid effusum iam
est ad interceptas sedes inanes. Huius igitur affectio intentione ha-
bebit euacuationem. Cumque affectio sit: quia pars imoderate repleta
fuerit: necesse est excrementum euacuetur: aut recurrendo: aut per ipsam
affectam partem. Recurret igitur: aut pellendo: aut trahendo: aut tras-
mittendo: aut aliquo horum: aut omnibus modis euacuando. Per ip-
sam vero partem euacuabitur: aut perspicue et euidenter: aut in vapo-
res extenuatum. Si igitur totum corpus fuerit repletum per ipsius affe-
ctum: locum euacuare minime continet. Si enim incidendo ac secan-
do euidenter euacuemus: inferentes dolorem plus materie attrahemus
propter dolorem. Si vero calefacientibus discutere aggrediamur: tra-
hemus per calorem magis ad affectam partem quod discutiamus. Quod si
rursus libeat cogere: ut materia quæ fluxit recurrat: corpus utpote ple-
num nequaquam admittet. Ut ergo ambo hec fieri possint totum cor-
pus euacuare oportet: aut omnino auocare ad alium locum materiam
quæ in partem affectam influit: atque ita efficiendum ut de parte affe-
cta prius expellatur quo fieri potest per loca ampliora. Nam euacua-
tio promptior est. Euacuabimus autem de parte affecta: si reprimamus aut
refrigeremus. Sed etiam loca euacuata ad se attrahunt. Idem enim li-
bro de viribus naturalibus definitum iam est. Et transmittent vasa cor-
roborata reprimentibus medicamentis. Si igitur cuncta ita recurrant res be-
ne se habet. Siquid autem in parte remiserit: cõficiendum est glutino-
sum existere aut crassum. Proindeque stipatum vehementer. Quinetiam
fieri potest ut nequaquam tale sit: sed ad interceptas sedes effusum. Id igitur
per locum affectum euacuari necesse est adhibendo medicamenta repellentia.
Porro euacuabis potissimum: si in locis interceptis conteceris aliquid
contineri scarificando pariter ac discutendo medicamentis. Sed cum
omnia medicamenta discutientia calida viribus existant: mordent quo-
tiens immodice calida fuerint. Cauendum igitur est a nimis calidis ma-
ximèque quoties affecta pars summotenus fuerit. non parum enim dole-
bit. Si locus simul fuerit affectus ac mordeatur: omnisque dolor irritat
fluctiones: modice ergo calidus sedat dolorem: maximeque si humidum
extiterit. Ceterum sufficit discutere posita summotenus materiam quæ

Artis parue Galeni

discutiens medicamentū vehemens minime fuerit. Quod si summe partes in
perpessē penitus existant. Quod autē indiget euacuatione fuerit in pro-
fundo: intēdere atq; augere oportet discutientis medicamentū calidita-
tem: quod periculum foret ne prius exolueret q̄ irret in profundū: nō tamen
afficeret summas quas tanget partes: utq; minime affecte sint. Quo-
circa ambo in idē concurrunt ad medicamentū calidioris acriorisq;
vsum: cum summe partes admittat ac p̄funde indigeant. Hāc itaq; ex
positiōe duximus indicatōē. Deinceps p̄sideremus siquid resset ad
curationē. Vident enim nō pauca restare affectarū partū in quibus ē
excrementū fluctuans. Quēdā ergo partes rare: laxęq; et molles natu-
ra sunt: alie dense et astricte ac dure. Priores ergo facile euacuant: alie
acrioribus egent euacuatibus. Item tenuioribus: ac multo magis id fie-
ri debet: vbi in p̄fundo ponunt. Atq; hęc rursus alia indicatio erit a
substantia affecte partis: alia ducit a figmento simul ac positiōe. Su-
biectatur enim in iecore predicta esse dispositiōes in angustis sinibus
vasorum stipatis hūioribus: aut glutinosis: aut crassis: aut multis: nō
ne promptū erit esculētis: ac poculētis extenuatibus. Crassitudinem
quidē in primis simul cū lentore facere tenuiorē: mox nō p̄ inuisibiles:
atq; angustas vias sed amplas mās nocuā euacuare. Simpliciores enī
in iecore vene quēadmodum plurime sunt: ac desinunt hę in gibbo ad
venam cauam: ille in simo ad portas. Quocirca facillimū erit vt rous
loco stpentur humores prompte euacuare trahendo in ventrē humo-
res quicunq; in simo: per vrinam vero quicunq; in gibbo condantur.
Ceterum alia indicatio ducitur a iecore: cum sit incitium venarum: cū
enim non seipsum solum quēadmodū multe animalis partes solent
gubernare: s; influit vires venas: piculum est quotiēs prohibeam? ipsi
firmitatē rigando aut laxādo cataplasmatibus: in primis iecur ipsum
debilitare circa actionē. ac debiles venas cunctas efficere: quapropter
permiscere reprimens aliqd medicamentū curando ipsum necesse est.
S; cū p̄funde admodū positum sit: periculū est ne vires medicamentū
reprimētis exoluant nisi manu ducatur ab aliqua alia materia tenuio-
re: qualis aromatur est. Ac rectius est: si ipsum reprimens medicamen-
tum statim aroma extiterit: insitas enim habendo duas qualitates ac
vires vehementius operabitur. Vbi igitur superuacu? humor fuerit
euacuatus: ac membrum habeat naturalem humorū mediocritatem:
considerari oportet num qualitatem aliquam fluctio intulerit: vt si pi-
tuitosa sit frigiditatem: si biliosa caliditatem: vt hac sublata sanā par-
tem integre efficiamus. Curabimus vero contrariam imprimētes qua-
litatem quēadmodū dum de curatione intemperiei ageretur docui-
mus: quanto aliquid calidius extitit tantum refrigerando: quo fit vt
necessarium sit cognoscere naturale ipsius temperiē. Nam quo pacto
scire possum? quanto nā calidius fuerit: aut qñ calefacere definas. Nō
cognoscētes enī mensurā nālis caliditatis fieri minime pōt vt abun-
des copia medicamentorū calefactiū aut calefacere definas.

Liber tertius

De morbo numeri.

Caput. 10.

Sed cum de his abunde dictum iam sit: tempus est: ut ad egritudi-
nes numeri veniamus. Cumque duplex earum differentia sit: in qui-
bus pars quæpiã deest: eam efficere interio est subseruendo. scilicet nature quã
antea diffinitum iam est. In quibus exuperat eam excidere vel gladio
vel igne vel medicamento perurente propositum est. Cuncta igitur hec
fere sanare possibile est. Cuncta autem gignere impossibile est: quæ ad
modum libro de semine docuimus. Quædam vero et si ea impossibile
est gignere: possibile tamen est aliquid alterum facere. Ergo loco eius
substantiam aliam efficere possibile est: ut in quibus pars quæpiã ossis
integre sublata est: substantiam alteram loco eius dissidentem ab osse:
carneque. Que vero loco eius gignitur substantia caro est. Tophi lapi-
dis institutione consistens: aut tophus lapis carnis institutione con-
sistens ac tempore procedente topho lapidi simillima efficit. Inter tri-
cia vero carni sublimilia potius habetur. Ceterum quante pars sublata
neque eandem substantiam sim speciem: neque similes efficere possumus.
Tertia intentio honestamentum quoddam inuenit: ut in mancis. At
hoc genus eadem cum quantitate instructionem. Quod enim circa natu-
re dispositionem versatur: illi propinquat. Quod autem genere præ-
naturam est: illi tantummodo dissidet: in quo prima quidam intentio sub-
latio est. Si vero impossibilis sit: sequens est: ut transferatur: quemad-
modum per suffusionem. Pono quæcumque non in totis partibus: sed
partibus partium desunt: aut exuperant. si desunt: reficienda sunt gene-
ratione. si exuperent: excidenda auferendaque sunt. Ita sit ut neque alia
intentio: neque species alia medicamentorum genere sit. Sed ad aliud
causarum salutarium genus cundum est: quod positionis impedimen-
ta emendat: ut luxationes intestinorum ac testium. De sunt aut quæ vio-
lenter tenduntur: aut pelluntur: aut quia membrum continens laxatur
aut effringitur. Quocirca curatur partim quia e contrario tendunt
aut in diuersum pelluntur: partim quia membrum continens angustius
efficitur. Sed qua via particularia quis vestiget præcepta: libro de cura-
di via et ratione perpensum iam est.

Caput. 11.

De precautionem.

Sequitur ut discamus quæcumque in precedentem diffusimus oratio-
nem. Hanc medici nominant precautionem. Verum triplex cor-
porum differentia est. Quoddam enim integre sanum est. Quoddam
non integre. Aliquod vero egrotat. Primum igitur genus sub sanita-
tis conseruatione continetur: ac duplex est ut antea docuimus. Scdm
ad precautionis vigilantiam. Tertium ad curationis diligentiam re-
legatur: atque totum hoc genus in humoribus potissimum consistit: quos
minime conuenit glutinosos esse: neque crassos: neque multos: neque admo-
dum calidos aut frigidos: neque mordaces: neque putres: neque veneno-
sos. Increfcentes enim causa morborum consistunt. Increfcent autem

Artis parue Galeni

Interdum ab eadem causa: que eos primum genuit. Est quando se inuicem in corpore alterant. Intentio vero sanationis horum duplex est: alteratio: euacuatioq. Alterantur igitur: aut ab ipso corpore concocti: aut a quibusdam medicamentis: in quibus continentur medicamina curantia venena animalium venenatorum. Item medicamina venenosa permutant. Euacuantur autem a medicamentis admodum calidis: ac purgatione: et clystere: ac sudore: et vomitu. Atque hec communes euacuationes existunt. Proprie vero ex locis in quibus colliguntur consistunt: quemadmodum tertio et quarto volumine de tuenda valitudine diximus dum de dispositionibus laboriosis et annexis ageremus. Euacuantur enim promptius si in primis ventis sint per aluum. Si in secundo per urinam. Si in habitu totius per sudorem: quemadmodum si in capite existant per palatum: aut nares: aut per utrumque meatum. Si in thorace: per fauces simul ac rissim. Si in renibus aut vesica: per urinam. Leterum materia auocatur promiscue ab omnibus partibus. Indicatio est ut et ad loca quae maxime longinqua. Beriuatur vero ad loca vicina. Quaecumque ergo curant tales dispositiones: salutare causas appellamus: quemadmodum que augent morbosas ac neutras: quaecumque nec ledunt neque iuuant: ac fieri potest: ut eas ne causas quidem nominent: quemadmodum plerique sophiste contemnentis quidem inuestigare differentias rerum: plurimum temporis in sermonibus conterentes. Sed aduersum eos alibi diffusius disputauimus. At precauendi ars ita se habet.

De modo recreandi corpora.

Caput. 12.

Omniceps de modo recreandi reficiendique corpus agendum est. Sed quemam horum dispositio sit: et a quibus causis ad habitum nature reuocetur: summum hoc loco dicetur. Dispositio igitur talis est. Sanguis quidem bonus ac exiguus est. Item spiritus vitalis nobis: et animalis. Idem se habet partes ipse solide fictiores: proindeque vires eorum debiliores existunt: et ob eam rem vniuersum corpus frigidius est. Porro cause salutare huiusmodi contingentes dispositionem ut semel dicatur: sunt quaecumque celerem quidem ac securam efficiunt nutritionem. Particulatim vero motu moderato: ac cibo: potu: somno. Genera motuum sunt: gestatio: deambulatio: frictio: balnea. Et multo meliora sunt si paulatim fiant: et actiones solitas paulatim attingant. Cibus inter initia humidus: ac concoctio facilis esse debet: nec frigidus procedente tempore magis nutriendus: potus idoneus: vinum est etate moderatum ac purum et splendidum aut album aut sufflauius: ita ut odor re suaue moderate gustui sit: neque ex toto aquosus: nec vehementer aliquid idicis qualitate: neque dulce dinē neque acrore nec amarore. Et de his quemadmodum diximus paulo ante libro de curandi via explanatum iam est. Hoc loco non decreuimus docere omnia particularia: sed capita rerum tantummodo percurrere: de quibus alijs libris latius disseruimus quos scribens quot quique sint finem faciam orationi.

Liber secundus

Quo ordine libri legendi sint.

Caput. 13.

Itaque supra dictum iam est: ut alius liber sit in quo de statuenda
medendi arte tractemus. Hunc duo alij de statuendis artibus an-
tecedunt. Sed hi simul cum eo: quem nunc absolutius summatim sunt
effecti. Illi vero hunc ordinem habent. De elementis Hippocratis unus
liber est. Deinde tres libri de temperamentis. Quorum duo de animalium
temperamentis. Tertius de temperamentis medicamentorum exposuit.
et ob eam rem librum de viribus simplicium medicamentorum non bene in-
telleges: nisi tertium de temperamentis diligenter euolueris. Alius pre-
terea liber parvus est sequens duos primos libros de temperamentis
qui de inequali intemperie inscribitur. Itemque alij parvi sunt. Alter de
optima corporis preparatione. Alter de bono habitu. Porro alius li-
ber est in tria volumina diuisus qui de viribus naturalibus est: quem
post duos libros de temperamentis aut etiam post librum de elementis
euoluas licebit. Post hunc in multis libris de actionibus animalibus
disputamus. Cumque ad eorum demonstrationes non parum conducatur
ex dissectione: cognitio in ea primum exerceri oportet. Atque utilissimi sunt
congressus dissectionum: etiam alij plures libri: unus quidem de discor-
dia dissectionum: alter de dissectione defunctorum: quibus deinceps exi-
stunt duo alij de dissectione viuentium. In alijs quibusdam particula-
tim instruendis discipulis fecimus dissectionem ossium: musculorum:
nervorum: atque venarum: et arteriarum. Item aliqui libri alij ex quibus
est alius: in quo differitur utrum sanguis per naturam in arterijs con-
tineatur. Ceterum alij indicantes actionem earum. Duo quidem sunt
de motu musculorum. Tres de thoracis ac pulmonis motu. Quibus de-
inceps est liber de causis spirationis. Quibus sequitur liber de voce: de
parte animi ac virtute que princeps est: et alijs omnibus. Quaeque de na-
turalibus et animalibus actionibus queruntur: multis editis volu-
minibus docuimus. Quae de Hippocratis ac Platonis decretis inscri-
psimus. Eodem considerandi genere continentur libri de semine seor-
sum editi. Item libri de dissectione Hippocratis: quibus omnibus liber
de usu partium sequitur. In dinotationem praeterea morborum liber de
locis affectis et venis: liber de pulsibus utilis est: quo loco etiam presen-
siones docemus. Antecedunt praeterea librum de pulsibus duo alij libri.
Alter de usu spirationis: alter de usu pulsuum. Liber praeterea de pul-
sibus in quatuor partes distributus est. Prima est de differentia eorum.
Secunda de dinotatione. Tertia de causis pulsuum. Quarta de pre-
sensione pulsuum. Ex eodem genere est liber: qui scribitur de institu-
endis discipulis: de quo artem aut de pulsibus compendium inscribam.
Utiles praeterea sunt ad hanc considerationem libri de pulsibus aduer-
sus archigenem: in quo enarro ac iudico. Porro utilis ad praesensiones
est liber de iudicijs: hunc praecedit liber de diebus decretorijs: quintus
liber de aspirationis difficultate in cognitionem praesentis dispositio-
nis ac praesensionem futurorum malorum aut bonorum: circa egrum uti

Artis parue Galeni.

his existit. Hi igitur omnes libri: ac cum eis alij quidam sunt libri singu-
lares: quos euoluere vsus est. Qualis est liber de causis procatartics:
ac liber de peritia medicinali: ac liber de victu extenuate. Item liber
de mittendo sanguinem aduersus erasistratum: ac liber de tumoribus
preter naturam. Item liber de nimietate: et alij istiusmodi. Verum ma-
xime necessarij sunt ad curandi viam: et rationem liber de morborum dis-
serentia: ac de diuersitate accidentum: ac tertius liber in qua morbo-
rum causas docuimus: a quibus alij tres existunt: accidentium causas
enarrantes. Libri de simplicium medicamentorum viribus sunt quorum
antea fecimus mentionem. Item libri de compositione medicamen-
torum: quibus libri de curandi via et ratione sequuntur priuatim scri-
pti: atque etiam libri de tuenda valitudine. Ceterum ut ante exerceri opus
in libris de demonstratione eum qui sit artem medendi rationabilem
professurus: libro de optima heresi distinctum iam est. Ceterum de alijs
libris ac commentarijs: quos scripsimus minime necesse est hoc loco persequi.
Nam de his omnibus alibi discursus sumus: forte vno: aut duobus libris
editis habetur inscriptionem.

¶ Explicit Galeni Ars parua.

¶ Liber canonis Primus quem prin-
ceps Aboali Abinsceni de Medicina
edidit: translatus a magistro Gerardo
cremonensi in Toletum ab arabico in la-
tinum. ¶ Verba Aboali Abinsceni.

In primis deo gratias agamus sicut sui ordi-
nis celsitudo et beneficij ipsius multitudo me-
retur cuius misericordie super omnes prophetas exi-
stunt. Et post dica quod quidam de melioribus ami-
cis quos habere video: cui in omnibus per quibus
me deprecatur fuerit satisfacere debeo de re quam
posui: me rogauit ut ei librum de medicina fa-
cia: eius regulas vniuersales et particulares ta-
liter apprehenderent: ut explanatio cum breuitate
et eo plungeret: et in plurimum afferat quantum
est afferendum de declaratione in verbis paucis.
Quod equidem concessi. Et mihi placuit ut in
primis loquerer de rebus et vniuersalibus vtriusque partis medicine

Libri primus

theorice v3 z practice. Postea vero loquar de vniuersalibus iudicio-
rum virtutum medicinarum simplicium. Et post hec de particularib⁹
eorundem. Deinde loquar de egritudinibus: que in vnoquoq3 con-
tingunt membro. Prius tamen incipiam ab anatomia illius membra-
e eius iuuameto. De anatomia enim simplicium membrorum: z similiter
iuuameto in libro primo vniuersali ita tunc locutus ero. Cum aut membra
anatomia consummauerim: i q^o p^o lib^o locis demonstrare scipia quo ei⁹ con-
seruet sanitas. Deinde sermone absoluto ostenda ei⁹ egritudines vni-
uersales: z eas: z semitas cognoscendi eas: z vias eas medicandi in ser-
mone etiam vniuersali. Postq^o aut has res vles expleuerim: ad egritu-
dines redibo pticulares: z in q^o pluribus earum etiam demonstrabo
in primis iudiciu v^o in eius diffinitio: z ipsius causis z significatioib⁹.
Deinde ad iudicia reuertar pticularia. Post ostendam regulam v^olem in
medicando. Deinde descenda ad medicandu pticulariter cu3 vnaqua3
medicina simplicis aut composita. Ad illud aut q^o prius dice de iuu-
amento medicinarum simplicium in egritudinibus in libro medicinarum sim-
plicium in tabulis pictis quas bonum est fieri: sicut in discipline mo-
aspices cum ad ipsum peruenies no reuertar ad discendu nisi mod-
eam rem. De medicinarum quoq3 compositarum que mihi videbunt in anti-
dotorio melius pone de in iuuamentis: z quo misceatur: vsq3 ibi loqui
dimittam. Placet aut mihi vt postquam hunc librum consummauerim: ali-
um librum componam de rebus particularibus in quo sit proprietas
nominandi egritudines: que cu accidunt no sunt vni eidem membro pro-
prie: in quo etiam de pulchritudine loquemur: z vt in hoc libro eo calle-
pcedam quo in libro particulari qui est ante ipsum processit. Qd si
mihi deus auxiliatus fuerit: huc consummauerim librum: addas postea in
vno libro antidotoriu. No est aut bonu vt huius libri plurimu no sit
apud vnuqueq3: z in eius memoria qbus doctrine nomine vocari z
per ea lucrari desiderat. Minus naq3 qd medico necessarium est prehē-
dit. Qd vero super ipm additu est: incomprehensibile est. Qd si deus
mecum prolongauerit terminu: z scda successerit fortuna: me ad alia pre-
parabo. Nunc aut hunc compona librum que in quin3 sic diuida libros.

Gen prie: Doctrine prie: Libri pri- mi de diffinitione medicine. Cap. i.

Ico q medicina est sciētia qua humani corporis dispo-
sitiones noscuntur ex parte qua sanatur: vel ab ea remo-
uetur: vt habita sanitas cōseruet z amissa recuperetur.
Potest autem aliquis dicere q medicina diuiditur
in theoricam z practicam: sed tu totam ipsam posuisti
theoricam cum dixisti q est sciētia. Nos autē z respō

Sen prima

debimus et dicimus quod artium quiddam est quod est theoria et practica. Et de philosophia quod est theoria et practica. Et de medicina dicitur quod est theoria et practica. In vnaquaque autem harum diuisionum aliquid volumus dicere cum dicimus theoricam: et aliquid cum dicimus practicam: non tamen nobis necesse est declarare diuersitatem que inter eas existit nisi in medicina. Cum ergo de medicina dixerimus quod eius est theoria et ex ea est practica: non est existimandum quod velimus dicere quod vna diuisionum medicine est scire: et altera operari: quemadmodum multi hunc locum perscrutantes existimant. Sed debes scire quod illud quod volumus est aliud: et quod nulla duarum diuisionum medicine est nisi scientia. Sed vna earum est ad scienda principia. Et altera ad sciendum operandi qualitatem. Post vero primam earum nomine scientie aut theorie appropriauimus: et alteram appropriauimus nomine practice. Per theoricam vero ipsius volumus quod quando eam sciuerimus scientiam tantum acquiramus: ita quod in declaratione qualitate operationis nos non unimitemus. Sicut dicitur in medicina quod genera febrium sunt tria: et complexiones sunt nouem. Et per practicam ipsius volumus: non operationem in effectu: neque laborem notionum corporum: sed diuisionem operationis medicine: que cum eam sciuerimus auxiliabitur nobis ad inquirendum scientiam vel sententiam: et ipsa scientia erit in qualitate operationis. Sicut dicitur in medicina quod apostematibus calidis adhibenda sunt in principio que repellant et infirmitatem. Et post statum. Postea in declinatione sufficienter molliantur: et resoluuntur. Præterquam in apostematibus que sunt de materiis quas membra expellunt principalia. Hec igitur doctrina in sententia tibi auxiliatur. Et hec sententia est declaratio quantitatis operationis. Cumque duarum diuisionum qualitatem sciueris iam scientiam scientialem et scientiam operatiuam adeptus eris et si nunquam operatus fueris. Neque etiam aliquis dicere potest quod dispositiones corporis humani sunt tres: egritudo: sanitas: et dispositio: que neque est sanitas neque egritudo: cum tibi due suffecerint. Possibile namque est ut cum huiusmodi doctor bene considerauerit non inueniat vnam duarum rerum affirmantem hanc trinitatem neque negantem. Amplius si hec trinitas necessaria fuerit: quod diximus tibi remoueri a sanitate colliget infirmitatem: et dispositionem tertiam: quam non habere sanitatis distinctionem posuerunt: que est habitus aut dispositio ex qua operationes subiecti ipsius sane proueniunt. Neque huius distinctionis oppositum: nisi sanitationem dissinterint quemadmodum desiderauerint et posuerint in ea conditionem qua non indiget. Præterea cum medicis in hoc non litigamus. Neque enim sum qui cum eis in huiusmodi disputare debeam. Neque litigum hoc eis neque illis qui contra eos sunt in medicina auxiliabitur. Huius enim rei certitudo alterius doctrine principijs perueniet.

Liber primus

De subiectis medicine.

Capitulum. 2.

Quoniam medicina corpus humanum ex parte unde sanatur et a sanitate remouetur considerat: et cuiusque rei scientia non acquiritur neque completur cum causas habuerit: nisi per suas causas sciat: ergo debemus in medicina scire sanitatis et egritudinis causas. Et quia sanitas et egritudo et earum cause plerumque sunt manifeste: plerumque occulte que non sensu neque nisi per significationes accidentium comprehenduntur: debemus etiam in medicina scire accidentia que in sanitate accidunt et egritudine. Jam autem declaratum fuit in scientiis veridicis quod rei scientia non acquiritur nisi per scientiam causarum et principiorum ipsius si causas habuerit et principia: aut non completur nisi ex parte scientie eius accidentia et composita essentialia. Causarum vero quattuor sunt species materiales: efficientes: formales: et finales. Cause vero materiales posite in quibus sanitas et egritudo mensurantur sunt. Subiectum quidem propinquum membrum aut spiritus. Et subiectum quidem longinquum humores. Et etiam longiora sunt elementa. Et hec duo sunt subiecta secundum compositionem: id est sunt cum alteratione. In cuiusque autem rei compositione et alteratione que sic componitur ad aliquam huiusmodi puenit unitatem: et hec unitas ad quam huiusmodi reuertitur multitudo: aut est complexio: aut forma. Complexio vero est secundum alterationem: et forma secundum compositionem. Efficientes autem cause sunt cause permutantes et preseruantes humani corporis dispositiones: sicut sunt aeres et que eis continentur. Et comestiones et aque et potus et que eis continentur. Et euacuatio: et retentio. Et regiones: et ciuitates: et loca habitabilia: et que eis continentur. Et motus et quietes et corporum animales: et ex eis sunt somnus et vigilie. Et alteratio in etatibus et diuersitas in eis: et in generibus: et in artibus: et in moribus: et in rebus que in humano superueniunt corpore ipsum tangentibus: siue sint contra naturam: siue non sint contra naturam. Formales vero cause sunt complexiones et virtutes que post eas eueniunt et compositiones. Cause autem finales sunt operationes. Et in scientia quod operationum est scientia virtutum: perculdubio et scientia spirituum que sunt virtutum subiecta: quodammodo nos declarabimus. Hec ergo sunt subiecta doctrine medicinalis unde aliquis inquit de corpore humano quomodo sanatur aut infirmatur. Huius autem inquisitionis perfectionem. id est ut sanitas conservetur et egritudo remoueatur oportet habere partes similes duarum dispositionum et suorum instrumentorum causas. Et huiusmodi quidam causa est regimen cum comestione et potu. Et electio aeris. Et mensura motus et quietis. Et medicatio cum medicina. Et medicatio manualis. Hoc autem totum apud medicos est secundum tres species: sanorum: et egrorum: et medicorum quos modo nominauimus et dicemus quomodo iter duas diuisiones inter quas perculdubio non est medium media vocetur. Et postquam iam diuiserimus has demonstrationes: tunc tam collectus est nobis quod medicina tractat de elementis: et complexionibus: et humoribus: et membris simplicibus et compositis: et spiritibus: et virtutibus eorum nam

Sen prima

turalibus et animalibus: et vitalibus: et operationibus: et dispositionibus.
 corporis. s. sanitate: et egritudine: et medio: et causis earum. s. comestione et po-
 tu: et acribus: et aquis: et regionibus: et motibus: et quietibus corporis: et
 animalibus: et etatibus: et generibus: et extrinsecus accidentibus que cor-
 pori cunctantur ex rebus extraneis: et regimine cum comestionibus et poti-
 bus: et medicinis: et manuum operatibus ad sanitatem persequendam et unam,
 quamque egritudine medicandam. ¶ Hanc vero rerum quedam sunt de quibus
 medico nihil aliud est agendum nisi ut quod sint tantum essentiali formatio-
 ne informet: et utrum sint vel non sint doctori sapientie physicae credat. ¶ Et
 earum sunt de quibus in sua arte ratiocinari debet. ¶ Que ergo earum sunt si-
 cut principia utrum sint vel non sint credere debet. ¶ Scientiarum namque particularium
 principia credita recipiunt et in alijs scientijs que sunt ordinem sunt ante
 eas ratiocinantur. et ita fit donec scientiarum omnium principia ad philosophiam
 primam que metaphysica nuncupatur eleuentur. ¶ Cumque aliquis medicorum lo-
 quatur incomplexione et que ista sequuntur ex eis que
 scientie naturalis subiecta existunt aggressus fuerit: errabit ideo quod in scien-
 tia medicine mittit quod etiam non est: et errabit quod se aliquid declarasse existi-
 mat cum nihil declarauerit. ¶ Eius vero de quo medicus formare debet
 quod sit: et utrum sit vel non sit cuius esse non est manifestum credere hec est sum-
 ma. ¶ Elementa an sint: et quot sint: et quomodo sint: et que sint. Et complexiones
 que sint: et quot sint. Et humores an sint: et quot sint: et quomodo sint. Et virtu-
 tes utrum sint: et quot sint. Et spiritus utrum sint: et quot sint: et ubi. Et queque
 mutatio habet dispositionem et eius mora habet causam. Et cause quot
 sint. Membra autem et corporum iuncturae sensu et anatomia discernere debet.
 ¶ Ea autem de quibus formando ratiocinari debet sunt egritudines et earum
 cause particulares et earum signa et qualiter egritudo remoueat et sani-
 tas conferat. Et cuiuscumque earum esse occultum fuerit ad aliud declarandum
 demonstrationem asserere debet ipsius diuidendo numerando et complendo.
 ¶ Galienus namque cum demonstratiua argumentationem super diuisionem
 primam facere aggressus est non debet aggredi in quantum est medicus sed in quan-
 tum est philosophus. ¶ In scientia enim naturali debet loqui sicut alphabeticus:
 qui cum affirmare aggressus fuerit quod demonstrare sequi debet non debet lo-
 qui de hoc in quantum est alphabeticus: sed in quantum ipse est mutachellus. Me-
 dicus enim in quantum est medicus: et alphabeticus in quantum est alphabeticus: non potest
 de hoc ratiocinari. Quod si non: pueniemus ad circuitionem.

¶ Doctrina. ij. de elementis cuius est unum capitulum.

¶ Elementa sunt corpora et sunt partes primi corporis humani et alio-
 rum que in corpora diuersarum formarum diuidi minime possunt ex quo-
 rum compositione species diuersae generatorum fiunt. ¶ Medicus autem physico-
 credere debet quod sunt quattuor: et non plura: quorum duo sunt leuia: et duo gra-
 uia. Leuia sunt ignis et aer. Grauia terra et aqua. ¶ Terra est corpus sim-
 plex cuius locus naturalis in medio totius existit in quo naturaliter
 manet quiesca et ad ipsum cum ab eo separata fuerit naturaliter mouetur
 et hec quidem eius naturalis grauitas existit. Cuius quidem natura frigida

Liber primus

da est & secca. Ipsa enim talis existit quod si dimissa fuerit: neque altera res extrinseca ea conuerterit appebit ex ea frigiditas sensibilis & siccitas. Et vero esse in generatis iuuamentum prestat ad retentionem faciendam & fixationem & ad conservandas figuras & formas. Per aqua autem est corpus simplex cuius naturalis locus est: ut sit circumdatus terra & circumdatus ab aere cum in suis sitibus naturalibus permanserit. Et hec quidem est eius gravitas operativa quod frigida est & humida. scilicet natura talis existit. quod si dimissa fuerit sicut est: neque ulla causa extrinseca ei contraria fuerit apparebit ex ea frigiditas sensibilis: & dispositio que est humiditas. Et ipsa quidem est eius generatio in creatione sua que reddit eam aptam ad spargendum: & extendendum pro qualibet re quous sit pauca. Et recipit omnem figuram quod est sed non retinet. Lulus esse in generatis iuuamentum prestat ad figurandas formas quas in suis divisionibus aliqui figurare volunt: & ad figurandum: & ad lineandum & temperandum. Humidum enim licet cito formas figurales amittat: cito tamen eas recipit. Sicut siccu l3 eas duriter suscipiat duriter tamen retinet eas. Cumque humidum & siccu se adinuicem temperauerint: adipiscet siccu ab humido ut cito suscipiat tensionem: & facile figurari possit. Et acquirer humidum a sicco ut retineat firmiter quod in eo accidit ex rectificatione & equatione. Et propter humidum prohibetur siccu a sua separatione. Et propter siccu prohibetur humidum a sua fluxibilitate. Per aer autem est corpus simplex cuius naturalis locus est ut sit super aquam & sub igne. hec enim est eius leuitas comparatiua. Ipsi autem natura calida est & humida secundum regulam quam diximus. Lulus quidem esse in generatis iuuat ut ratificentur: & alleuiantur: & subtiliscentur: & ad superiora eleuentur. Per ignis vero est corpus simplex cuius naturalis locus super omnes elementarias existit partes: qui est concava celi superficies: ipse namque ad celum peruenit. Et hec quidem est eius leuitas absoluta. Lulus natura calida est & secca. Et eius esse in generatis prestat iuuamentum ut maturet: & subtiliscent: & permisceat: & ut eius penetratione currat per ea substantia aerea: & ut duorum elementorum grauium frigidorum puram frigiditatem frangat: & ut de elementaria proprietate ad complexionalitatem redeat. Per duo autem grauius plus iuuant ad membrorum generationem & eorum quietem. Et duo leuius plus iuuant ad generationem spirituum & motionem eorum: & ad mouenda membra: licet motor non sit nisi anima. Per hec sunt elementa.

De doctrine tertie de complexionibus.

Capitulum 1.

Quomplexio est qualitas que ex actione adinuicem & passione contrariarum qualitatum in elementis inuentarum: quorum partes ad tantam paruitatem redacte sunt: ut cuiusque earum plurimum contingat: plurimum alterius prouenit. Per cum enim adinuicem agunt & patiuntur suis virtutibus: accidit in earum summa qualitas in toto earum similis que est complexio. Per Et quoniam virtutes prime que sunt in elementis predictis sunt quattuor: caliditas: frigiditas: humiditas:

Sen prima

& siccitas: tunc manifestum est qd complexiones in corporibus genera-
 tis & corruptis sunt per eas. Et illud quidem est sm qd opz per diut-
 sionem rationalem cum consideratione absoluta absqz vlla compara-
 tione ad rem aliquam. Et est duobus modis. Quorum vnus est vt
 sit complexio equalis itayt qritates qualitatuz cōtrariay in cōplexio-
 nato sint equales: nō superates: neqz supate: & sit cōplexio qualitas in
 medio eay vere. Alter vero modus est: vt nō sit cōplexio qualitatū cō-
 trariay media absolute: s; ad vnā magis declinet extremitatū: aut i cō-
 trarietate q ē iter caliditate & frigiditate: aut i cōtrarietate q ē inter hu-
 miditate & siccitate: aut iter ytrasqz. Quod at in doctrina medicie cō-
 siderat equale aut extra equalitatez nō est hoc neqz illud. S; medicus
 physico credere dz qd equale sm hāc intētiōē quā diximus ipossibile
 est aliquo mō inueniri: qto magis vt sit hoīs ppo: aut mēbrū humani.
 Debes aut scire qd equale de quo medici i suis inqsiōib; tractāt nō ē
 denominatū ab equalitate in qua equalitas cū pōdere equaliter existit
 sed denominat a iusticia in diuisione. Et hoc est qd in pplexionato i pri-
 mis attēdis: siue sit corpus totū: siue sit mēbrū vnū: vt sit in eo de elemē-
 tis cū suis qritatib; & qualitatib; mēsurā quā hūana nā habere dz sm
 meliores pportiones & diuisionis equitatē. Accidit aut diuissio cū ho-
 mo eā hūerit vere equalitati quā pma dixim; valde sit ppinqua. Hu-
 sc vero equalitati que sm humana attēdis corpa: & que est in pparatiōe
 alioz que hāc nō habēt equalitatē neqz habēt ppinquitatē equalitatis
 quā prius nominauimus quā h; homo: octo pconsiderationū accidunt mo-
 di. Aut enim erit sm speciem cōparatam ei que ab ea diuersificatur &
 est alia ab ea. Aut sm speciez vel aliter sm vnāmanerlem speciel cō-
 paratam ei quod est diuersum ab ea ex eo quod est in ea. Aut erit sm
 aliquā partem speciel comparatam ei quod ab ea diuersum existit
 & est extra ipsam & in eius specie. Aut erit sm partem speciel compa-
 ratam ei quod diuersum est ab ea ex eo quod est in eius parte sue spe-
 ciei. Aut erit sm singulare comparatum ei quod est diuersum ab eo
 & est extra ipsuz. Aut erit sm singulare comparatum suis dispositio-
 nibus que in ipso sunt. Aut erit sm membrum comparatum ei quod
 ab eo diuersum existit ex eo qd est extra ipz in corpore suo. Aut erit
 sm membrum comparatum suis dispositionibus in seipso. Primus
 modus est equalitas que in homine attenditur comparatione alioz
 generatorum & est res magnam habens latitudinem que diuisione
 minime pōt pprehēdi: neqz ēt qualitercūqz prigat existit: sed inter mul-
 titudinē & paucitatē duas obtinet extremitates: ab vna quaz cū egressa
 fuerit nō poterit eē hūana ppo. Scds vō modus ē medialis q inter
 duas extremitates hui; late pplexiōis existēs iuenit in idūduo qd ē
 in vltio equalitatis ex spē q est i fine equalitatis: & in etate in q augmē-
 tū ad suū puenit finē. Et hec qdez equalitas ē nō sit equalitas certa
 quā in hui; capituli pcepto nominauim; eo qd hāc inueniri nō ē pōtē:
 est in ei ppinqua. Et hīc ēt hō equalitati nō qlitercūqz vicin; existit: s;

Liber primus

¶ In suorum membrorum alterationem vel alternatiōem: calidiorum sicut cor: et frigidiorum sicut cerebrum: et humidiorum velut epas: et siccorum sicut ossa. ¶ Cum ergo ponderabuntur et equabuntur erit vicinus equalitati certe. In consideratione vero cuiusque membrum non: nisi unus quod est cutis: quemadmodum postea dicemus. In operatione autem spirituum et membrorum principalium impossibile est ipsorum huius certe equalitati esse propinquum: sed egredis ab ea tendens ad caliditatem et humiditatem. ¶ Ante etenim principium sunt cor et spiritus: quod quidem ambo vehementer calida existunt ab superfluitate declinata. Et ultra quod existit per caliditatem. Et augmentum per humiditatem. Et eis caliditas et humiditas existit: et ab ea nutritur. ¶ Deinde vero principalia sunt tria sicut declarabimus. Et ex eis quod est unum frigidum quod est cerebrum: cuius frigiditas non pervenit ad cordis caliditatem temperandam: et epas caliditatem temperandam. Et ex eis unum est siccum aut siccitati propinquum: et ipsius est cor: sed eius siccitas non pervenit ad humiditatem cerebri et epas temperandam. Neque et cerebrum tamen est frigidum: Neque cor tamen est siccum. Sed cor operatione aliorum duorum est siccum. Et cerebrum aliorum duorum operatione est frigidum. ¶ Modus vero tertius latitudo angustior est latitudine primi modi. scilicet equalitatis spalis: latitudinem tamen habet magnam. Et est operatio que alicui genti congrua existit secundum operationem alicuius climatis et alicuius aeris. In diuinaque operatione habent insimul quia sani existunt. et scilicet alias habent operationem quia sani degunt. et unaqueque earum per operationem ad suam speciem sue speciei operatione est temperata que operatione alterius non est temperata. Corpus namque in diuina secundum operationem scilicet quale fiet: aut infirmabitur: aut morietur. Et si cum scilicet operatione in diuina quale reddet: erit corpus dispositio contraria. ¶ Quare igitur species in terra habitabilis mortalium habebit operationem eis propriam aeri sui climatis convenientem et habebit latitudinem: cuius quidem latitudo habet duas extremitates: multitudinis et paucitatis. ¶ Quartus autem modus est medius quod est inter duas extremitates latitudinis operationis climatis. Et ipsius est operatio operationis spiritus temperatorum. ¶ Modus vero quintus est angustior primo et tertio. Et est operatio quam habet individuum designatum quia vitum et sanum reperit. Que et latitudinem habet ad quam due terminant multitudinis et paucitatis extremitates. ¶ Sextus autem scire quod oem individuum habet operationem sibi solummodo propriam in qua aliud est associari est impossibile. ¶ Sextus autem modus est medius quod est inter istos duos terminos quod est operatio: quam cum habuerit: individuum erit melioris operationis cuius spiritus est optimus. ¶ Modus autem septimus est operatio quam unaqueque membrorum species habet: in qua aliud diuersificat. Equalitas namque ossis est ut siccitas in eo plus abundet. Et cerebri ut humiditas in eo plurimum abundet. Et cordis ut in eo sit plus caliditas. Et nervorum ut in eis plurimum abundet frigiditas. ¶ Modus autem octavus est operatio membrorum singularis: quam cum habuerit erit melioris dispositionis quam habet potest. ¶ Cum autem species considerauimus inueniemus hunc certe equalitatem propinquorem. ¶ Cumque regiones attenderimus certitatem nobis erit quod si fuerit locus qui in habitabilis sub equatione diet: neque aliqua de rebus ter-

Sen prima

remis obusando ipediuerit videlicet montes aut maria: oportebit ibi habitantes equalitati certe ppinquiores existere q̄ alicuius regionū. ¶ Jam aut nobis affirmatū est q̄ opinio que accipit q̄ excessus ab eq̄litate est causa ppinquitatis solis: est falsa. Rectitudo enim solis sup capita minus ibi malum operat: et minus mutat aerem q̄ rectitudinis ppinquitas apud nos: aut apud eos qui sunt in maiori latitudine quam nos: licet rectitudinem non habeamus. ¶ Amplius autem omnes dispositiones morantū in linea equinoctiali sunt dispositiores nobis similes. Neq̄ aer ibi impedit impedimento sensibili: sed eor̄ cōplexionibus semp̄ est similis. Et ad hanc sententiā affirmandam iam fecimus dictionē. ¶ Post istos aut qui in quarto morantur climate magis temperati existunt. Non enim adurunt ppter moraz rectitudinis solis super eor̄ capita. Neq̄ elongatur ab eis parum: quomodo uis fit in climate secundo et tercio. Neq̄ congelantur sicut contingit his qui in extremitate quinti climatis habitant et qui in latitudine sunt remotiores ppter ea q̄ sol ab eor̄ capitibus est remotus. ¶ In membris vero iam manifestū fuit q̄ membra principalia nō sunt equalitati certe multū ppinqua. Immo oportet ut scias q̄ caro est membrum illi equalitati magis ppinquū q̄ cetera membra. Cutis tamen carne ppinquior est. Quasi enim nō patitur ab aqua equaliter temperata cuius medietas sit mixta et altera medietas sit aqua feruens. Et forsitan caliditas venarū et sanguinis neruorū frigiditati in ea equatur. Similiter quoq̄ nō patitur a corpore qd̄ bene temperatum existit ex siccioribus corporibus et humidioribus cum in eis equalia fuerint. ¶ Et nos quidem scimus q̄ nō est causa quare nō patiat nisi q̄ non sentit illud. Neq̄ est tale quale illud nisi q̄ ppter ipsum non patitur. Nisi enim tale esset quale illud ppter illud pateretur. Res enim que vnus sunt originis et in naturis opponunt: vne ab alijs patiuntur: sed ab eo qd̄ et in qualitate cōscat res nō patitur. ¶ Quod aut in cute magis existit temperatū est cutis manus. Et qd̄ in cute manus temperatius est: est cutis vole. Et temperatius eius est qd̄ est super digitos. Et temperatius eius est qd̄ est super in dicem. Et qd̄ temperatius eius est qd̄ est in pulpa extremitatis eius: et ppter illud est melioris sensibilitatis. Et qd̄ in cute vole magis existit temperatius: est qd̄ in digitorum extremitatibus inuenit. Quapropter extremitates digitorū aliorū quasi iudices existunt qualitatum naturalium. Debet enim declinatio iudicis equalis existere ad vnāquāq̄ extremitatum: ideo ut egressum ab equalitate et a medietate percipiat. ¶ Debes aut scire ultra hoc qd̄ sciuisti q̄ cum dicimus de medicina q̄ est temperata nolumus dicere q̄ sit temperata certe: quoniam illud ē impossibile. Neq̄ volumus dicere q̄ temperamento humano in sua complexione sit temperata. Si enim ita esset: tunc esset ex ipsamet humana substantia. ¶ Sed volumus q̄ cum ppter calorem naturalem qui in corpore existit humano patietur: qualitate afficeretur que hoīs qualitatem non supgreditur in aliqua duarū extremitatum equalitate excedentibus.

Liber primus

Non ergo in ipso operabitur effectus qualitatem excedentem. Consideratione igitur sue operationis in corpore humano est equalis. Et similiter cum dicimus quod est calida aut frigida: nolumus dicere quod in sui substantia sit in ultimo caliditatis aut frigiditatis: aut in sui substantia sit calidior corpore humano aut frigidior. Si enim ita foret: cunctus plexio esset sicut hominis plexio: esset temperata. Sed volumus dicere quod propter ipsam in corpore hominis pervenit caliditas et frigiditas maior illa quam ex se habebat. Quapropter una medicina plerumque est frigida humani corporis preparatione: et preparatione corporis scorpionis calida: et humani corporis preparatione calida: et frigida corporis serpentis comparatione. Immo quicquid et una medicina existit calida preparatione corporis petri magis quam preparatione corporis pauli. Ideoque precipit eis qui medicant ut cum compositionem mutare voluerint et unam adhibuerint medicinam que non pertulerit ab ea discedant. Postquam igitur de plexione temperata que dicenda erant pleuimus: ad loquendum de plexionibus distemperatis redeamus. Dicimus itaque quod plexiones distemperatas equalis est siue comprehendis secundum preparationem speciei aut partis: aut individui: aut membri: que sunt octo. Et sunt omnes contrariantes in hoc quod plexioni temperate sunt oppositae. Et he octo perveniunt quoadmodum dicemus. Et est quod egressus ab equalitate: aut est simplex qui equalitatem non excedit nisi secundum unam contrarietatem: aut est compositus qui equalitatem secundum duas contrarietates excedit. Et simplicis quidem qui secundum unam excedit contrarietatem: aut est excessus secundum contrarietatem agentem. Quod est aliquo duorum modorum. Quoniam aut est calidior quam debet: sed nec est humidior nec siccior: aut frigidior quam debet sed nec est humidior nec siccior. Aut secundum contrarietatem patientem. Quod est uno duorum modorum. Quoniam aut est calidior quam debet sed non est calidior: nec frigidior: aut humidior sed non est frigidior: nec calidior. Et iste tamen quattuor non diu permanet. Caliditas namque maior quam debet reddit corpus siccior quam oportet. Et frigiditas maior quam debet facit corpus humidius quam oportet humiditate extranea. Et siccitas maior quam debet cito reddit ipsum frigidius quam oportet. Et humiditas maior quam debet si valde fuerit superflua velocius reducit ipsum ad frigiditatem quam siccitas maior. Que si plurima non fuerit perservabit ipsum plexionis tempore. Ad ultimum vero reddit ipsum frigidius quam debet. Tu tamen ex hoc intellige quod equalitas et sanitas magis pertinet caliditati quam frigiditati. Et he quidem sunt simplices quattuor. Compositae autem sunt in quibus fit egressus ab equalitate secundum utrasque contrarietates: velut si sit plexio calidior et humidior simul quam oportet: aut calidior et siccior simul quam oportet: aut frigidior et humidior simul quam oportet: aut frigidior et siccior simul quam oportet. Non enim potest esse frigidior et calidior simul: nec siccior et humidior simul. Unaqueque autem harum octo plexionum: aut est sine materia. Quod quidem est cum compositio corporis qualitate solummodo afficit ita quod corpus hac qualitate non afficitur propter humorem in ipsum penetrantem quem hanc habeat qualitatem ad quam immutat corpus. Nec fiat nisi sicut

Sen prima

cum caliditate eius qui calefit ad ignem: aut frigiditate eius qui ad ignem
infrigidatus est. Et est cum materia. Quod quidem est cum cor-
pus non afficitur qualitate huius complexionis nisi propter vicinitatem hu-
moris in ipsum penetrantis in quo hec equalitas superabundans existit
quemadmodum corpus humanum causa vitrei flegmatis infrigidatur:
aut causa colericis humoris praesens calefit. Tu autem in libro tertio et
quarto cutisque, 16. complexionum exemplum inuenies. Et est ubi sci-
dum quod complexio cum materia duobus modis est. Et est ubi sci-
exteriora materia defactum est. Et quandoque materia penetrat et reine-
tur in foraminibus et ventriculis ipsius. Et est cum receptio et penetra-
tio est apans. Et est cum non. Et hec est de complexionis dictio. Adic-
phisco credendum semel positionis quod non est et manifestum per se.

De complexionibus membrorum.

Capitulum. 2.

Tercio quod deus cuiusque animalis et cuiusque membro donauit ex comple-
xione quod magis meretur et quod eius actionibus et dispositionibus
impossibilitatem melius existit. Hoc autem certificare philosophus est et
non medici. Donauit autem homini complexionem temperatorem quod in
hoc mundo esse est posse cum suarum virtutum convenientia quibus agere
et patitur. Et unicuique membro donauit de complexionem quod meretur. Po-
suit ergo quedam ex membris calidiora et alia frigidiora: et alia sicciora
et alia humidiora. Quod autem in corpore est calidius est spiritus et
cora quo procedit. Deinde sanguis licet in epate generetur: quoniam enim cum
corde coniunctus existit ab eo plus acquirit caloris quam epas habeat. Po-
stea epas quod est sicut sanguis congelatus. Post quod est caro que minoris
est caloris quam epas: propterea quod nervorum vixit in ea mixti sunt qui sunt fr-
gidius. Deinde sunt muscoli qui minoris sunt caliditatis quam caro simplex
propter illud quod de nervis et ligamentis eius admiscetur. Postea
est splen propter illud quod est in eo de fece sanguinis. Postea renes
eo quod non multus in eis existit sanguis. Deinde arteriarum tuncce: non
propter ipsarum nervosa corpora: sed propter illud quod recipiunt de cale-
factione sanguinis et spiritus qui sunt in eis. Postea sunt venarum non
pulsatilium tuncce propter sanguinem solum. Postea cutis vole rem-
perate. Et frigidius vero quod est in corpore est flegma. Postea pilis. De-
inde os. Postea cartilago. Post ligamentum. Deinde corda. Post pa-
niculus. Deinde nervus. Post nucha. Post cerebrum. Deinde adipsa.
Postea pinguedo. Postea cutis. Et humidius vero quod est in corpore
est flegma. Post sanguis. Postea pinguedo. Postea adipsa. Postea ce-
rebrum. Postea nucha. Postea caro mamillarum et testiculorum. Post
pulmo. Post epas. Deinde renes. Postea muscoli. Post cutis. Et
hic quidem est ordo quo Galenus disponit ea. Et scire tamen debes
quod pulmo in sua substantia et natura non est humidus vehementi hu-
miditate. Et omnis enim complexio membri naturalis similis est et quo
nutritur. Et secundum suam accidentalem complexionem simulatur et quod ab
ipso supfluit. Pulmo autem nutritur calidissimo sanguine et mul-

Liber primus

te admisso colere: et hoc quidē ipsemet Galienus nos docet. In ipso vero multa humiditatis superfluitas colligitur propter illud quod ad ipsum ascendit de vapore corporis et propter illud quod ad ipsum descendit ex catarrhis. Postquam igitur sic est res: par multo magis humidum est pulmonem humiditate naturali: et pulmo magis est madefactus: licet humiditatis mora ipsum in sui etiam substantia molliore fecerit. Et dispositiones flegmatis et sanguinis ita intelligende sunt. Flegmatis namque humectatio est in modo madefacendi. Et sanguinis humectatio est in modo augmentum facienti in substantia: licet flegma naturale aqueum plerumque sit maiore humiditatis quam sanguis. Ex sanguine enim cum optimum digerimus digerimus: multumque humiditatis ex eo resoluitur que erat flegmatis naturalis aquei quod ad ipsum conuersum fuit. In sequentibus autem scies quod flegma naturale est sanguis qui aliqua conuersus est conuersione. Res autem siccior que est in corpore sunt pilis: sunt eis ex vapore fumo: so qui eleuat. Resolutum namque fuit quod in eo de vapore in istum erat et pura fumositatis congelata. Postea est os: ipsum namque omnibus membris duris exit: humidius tamen pilis est. Omnis namque generatio ex sanguine cutis sumus est siccus qui humores naturales exccat locatus in eis. Quapropter os multa nutrit animalia. Pili vero eorum nullum nutriunt: aut fortasse si nutriunt ex eis aliquod valde est rarum et extraneum: sicut existimant quidam quod vespertilionis eos digerant: et in eis delectentur. Nos autem cum duas vitas omnis et pilorum in pondere equali assumpsimus et eas in cucurbita alembico superposito distillauerimus: egredietur ex osse plus aque et plus olei: et remanebit minus fecis. Os ergo pilo humidum est. Post os autem in siccitate est cartilago. Postea ligamentum. Post cor. da. Post panticulus. Post arterie. Post vene. Post nerui motui. Post cor. Post nerui sensus. Motiones etiam verum frigidiores simul existunt temperato. Nerui autem sensus frigidiores quidem: sed non multum sunt temperato sicciores: et fortasse sunt ei propinquius: et neque est in frigiditate sunt ab eo valde remoti. Postea est cutis.

De complexionibus etatum et generum. Capitulum 3.

Etates omnes sunt quattuor. Etas adolens que vocatur etas adolescentie: et est fere usque ad 25. annos. Postea est etas consistens que vocatur etas pulchritudinis: et est fere usque ad 35. aut. 40. annos. Etates minuendi cum virtus non amittitur: et hec est etas senectutis que fere et usque ad annos. 60. Et est etas minuendi cum manifesta virtutis debilitate: et hec quidem est etas senectutis et finis vite. Adolescentie vero etas diuisa in etate infantie. Et hec quidem est cum membra pueri nondum ad motiones et ambulandum sunt apta. Et in etate dentium plantatiua que est post ambulationem: et antequam sit fortis: et illud est cum nondum gingivae sunt omnibus dentibus repletae. Postea est etas concussiois: quod quidem est post vehementiam et natiuitatem dentium et antequam polluantur. Et deinde est etas algulemaris vel alguadi et rephac. i. cum ab eo egredietur sperma que est quousque barbescat. Postea est etas fortitudinis que est donec finat

Sen prima

crescere. ¶ Infantium vero solum ab infantia vsq; ad iuuentutem cō-
 plexio in calore fere temperato et in humiditate fere superflua existit.
 ¶ Medici autem antiqui inter se disceptauerunt de duabus cali-
 ditatibus puerile et iuuentutis. ¶ Fuerunt enim eorum quidam qui
 dixerunt qd caliditas pueri est maior: et ideo propter illam plus crescit.
 Ideoq; omnes eius operatiōes naturales desiderij et digestionis sunt
 maiores et diutius durantes: quonia calor inatus qui inest eis ex sper-
 mate magis est aggregatus et est minoris tps. ¶ Et ex eis fuerunt qui
 dixerunt qd calor inatus in iuuenib; est valde fortior: qm eorū sanguis
 est maioris quantitatē et magis spissus. Idq; accidit eis fluxus sanguis
 ex naribus plus et fortius. Et qd eorū cōplexio plus ad colerā declinat:
 et puerorū cōplexio plus declinat ad flegma. Et qd iuuenes vehemen-
 tiorum motionū existūt, motus vero non est nisi ppter calorem. Et ipsi
 etiā vehementioris istimbre existunt: et sunt melioris digestionis: et hoc
 ex calore. Desiderium nāq; non est ex calore sed ex frigiditate. Ideoq;
 caninus appetitus ex frigiditate sepius cōtingit. Signum aut qd ve-
 hementioris istimbre isti existant est: qd neq; nausea accidit eis neq; vo-
 mitus neq; fastidiū: quē admodū cōtingit pueris ppter digestiue eorū
 malitiā. Et signū qd eorū complexio magis colere priuet est qd omnes
 eorum egritudines sunt calide: sicut febris tertiana: et eorū vomitus to-
 tus est colericus. Egritudines autē plurime que pueris eueniunt sunt
 frigide et humide: et eorū febres flegmaticę: et plurimū quod vomunt est
 flegma. Et augmentū qd est in pueris nō est pp fortitudinē calidita-
 tis eorū. neq; est nisi pp multaz ipsorū humiditatē. maximū ē eorum
 desiderij significat caloris eorū diminutionē. ¶ De quidē sunt duę
 sectarū snie et ipsarū rōnes. ¶ Galienus ambabus vero sectis tra-
 dicit. Dicit enim qd eorū caliditates in radice sunt equales. Sed pue-
 rorum caliditas est maioris quantitatē et minoris qualitatē. scilicet
 tū. Et iuuenū caliditas est minoris quantitatē et maioris qualitatē. scilicet
 acuitatis. ¶ Et huius qdem declaratio sicut ipse dicit est vt opinemur
 vnā solam caliditatē in mensura aut corpus subtile calidū vnum in
 quantitate et qualitate in substantiāz humidaz multam semel penetrasse:
 sicut aqua: et alia vice penetrasse in substantiāz siccā et paucā sicut la-
 pis. Et cum sic fuerit inueniemus caliditatē aqueam maioris quantita-
 tis et melioris qualitatē: et caliditatem lapideaz minoris quantitatē et
 acutioris qualitatē. Et ita debes agnoscere caliditatem que est in pue-
 ris et iuuenibus. ¶ Pueri enim nō fuerunt generati nisi ex spmate qd
 est multū calidum. et huic calori nōdum accidit res que ipsum extin-
 guat. Puer nāq; augeri nō cessat sed crescēdo graditur. Neq; adhuc
 stetit: nedum qd iam retrocedat. Iuuenibus vero nihil accidit qd eorū
 calorem augmentet innatum: neq; ē aliquid qd ipsum extinguat: sed
 ille calor in eis conseruat humiditate minoris quantitatē et qualitatē
 simul donec ad declinatōnē perueniat. Neq; tamen huius humida-
 tis diminutio est adhuc diminutio que caliditatez retinere non possit

Liber primus

neq; est nisi quia augmentū facere non valet. Quasi humiditas tanta erat prius q̄ duas res facere poterat custodire v̄z calorem: ⁊ superesse etiam ad augmentū faciēdum. Ad vltimum vero ad hoc deueniet q̄ neutram duarum rerū efficere valebit: op̄z ergo vt in medio talis exi- stat q̄ possit vnā rē efficere ⁊ non alterāz. ⁊. Assum aut̄ est vt dicam⁹ ip- sam posse augmentare: ⁊ non posse retinere calorem inatuz. Quō enī in re augmentū prestare pōt qđ radicem non valet custodire? Restat ergo vt dicamus q̄ calorem custodire pōt: ⁊ in corpore augmentum prestare non pōt. Et scitum est q̄ hec est etas iuuentutis. ⁊. Quod aut̄ dixit se- cunda secta q̄ augmentū qđ est in pueris non est nisi ppter humidi- tatem ⁊ non ppter calorem: est dictio falsa. Humiditas nāq; augmentū ē materia. Et materia non parit per se: neq; per se creatur: immo apud operationē virtutis in eam agentis. Virtus aut̄ hoc agens est aīa aut natura pcepto dei. Neq; agit nisi cū instrumento: ⁊ illud est calor in- natuz. ⁊. Quō aut̄ dixerunt etiaz q̄ vehemens desideriu qđ est in pueris non est nisi propter frigiditatem cōplexionis eorū: est dictio falsa. Ex ma- lo nāq; desiderio: qđ est ppter frigiditatem cōplexionis non prouenit istūmbre: neq; nutrimentū. Puerorū enī istūmbre melior ē q̄ esse pōt in pluribus hoīs. Neq; in eorū corporibus nisi foret ppter hoc de p- mutatione eius qđ comedis plus puenit q̄ sit illud qđ dissoluī: ppter qđ crescunt. Aliquū vero accidit eis malitia istūmbre ppter eorum gulolita- tem: ⁊ q̄ eorū comestiones malis disponunt ordinibus: ⁊ comedunt res malas ⁊ humiditas: ⁊ multas: ⁊ desuper malis mouent motibus. Qua- propter de superfluitatibus plus in eis adunat: vnde purgatiōe indē- gent ⁊ precipue eorum pulmones. Ideoq; eorum anhelitus est spissior ⁊ velocior. Magnitudines tñ non h̄z eo q̄ eorum virtus nondum ad cōplementū peruenit. ⁊. Hec est dictio de cōplone puerit̄ ⁊ iuuentu- tis: quē admodū Gal. declarauit cuius nos sumus interpretes. ⁊. Pre- terea sciendum est q̄ caliditas post tempus consistendī min⁹ incipit: propterea q̄ aer circūdans m̄z eius que est humiditas exiccat. Calor quoq; inatus qui est intus ad hoc adiuuat. Et labor pueniens ex mo- tionibus corporeis ⁊ animalibus que necessarie sunt in vīta. Et dese- ctus nature ad resistendū illi toti semp. ⁊. Omnes. n. virtutes corporee sunt finite. Hoc aut̄ iam ratiocinatū fuit i scia nāli: eius ergo opatio nō semp existit in materijs. ⁊. Amplius si h̄ virtus infinita foret ⁊ semp p- mutatōez in corpore faceret eius qđ dissoluī equaliter ⁊ vno mō: dissolu- tio tñ vno mō nō esset: imo semp quotidie augeret: ⁊ corpus dissolu- tionez tollerare nō possz: ⁊ dissolutio humiditātū finiret: quāto magis cum due res se tuent ad mīnoratiōez faciendam ⁊ retrocedendum. Et postq̄ sic est oportet necessario vt materia destruat̄: ⁊ calor extin- guatur: ⁊ precipue cum ad eius extinctiōem adiuuetur ppter vel propter materiei defectum alia cā. Et illud est humor extraneus q̄ acci- dit assidue ppter ea q̄ cibis priuatur digestiōe. Et adiuuat ad extin- guendum ipsum duob⁹ modis. Vno suffocādo ⁊ tegendo. Alio qua-

Sen prima

litati obuiādo. Hic enī humor est flegmaticus frigidus. Et hec ē mora naturalis cuiusq; indiuiduo destinata fm suam primā cōplexionez vsq; ad terminū quem in sua potentia hz ad suam humiditatē conseruan-
dā. Unūquodq; enī eoz terminūz prefixum hz quī in indiuiduo di-
uersificat propter cōplexionū diuersitatē. Et hi quidem sunt termini naturales. Sunt vero et alij termini abbreviati. Totum tamen dñtino
prouenit pcepto. ¶ Quod ergo ex hoc acquisimus est q puerorum
et iuuenum corpora quātum ad qualitātē sunt calida. Et corpora senū
et decrepitorū sunt frigida. Sed puerorū corpora equali sunt humidio-
ra propter augmentū. Et hoc qdem uobis insinuat experimentū quod
de mollicie ossium est et neruoz vel membrorū ipsorū. Et consideratio.
qm̄ parum est ei quo fuerunt sperma et spūs vaporalis. ¶ Senes autē
et decrepiti proprie ppter hoc q sunt frigidiores adhuc sunt sictores.
Et hoc quidē scis experimēto qd habes de duritia ossiū eorū: et asper-
tate cutis eorū. Et cōsideratiōe. Eo q prolixum est tempus ex quo fue-
runt sperma et sanguis et spūs vaporalis. Et i pueris qdē et iuuenibus ē
igneitas equalis. Sed in pueris plus abūdat aeritas et aqueitas. Et in
senibus et decrepitis plus abūdat terrestritas q in illis duobus: et ē in
decrepitis plus. ¶ Inuentus autē habet cōplexionē magis equalē com-
plexiōe pueri. Cōpatiōe n̄ pueri est eius cōplexio sicca. Et senis et de-
crepiti comparatione est humida. Decrepitus vero est siccor iuuenē et
sene in membris simplicibus: et humidior vtriusq; humiditate extra-
nea madefactēte. ¶ Secundū vero diuersitatē cōplexionū generūz se-
mine frigidioris existunt complexiōes. Ideoq; sunt in creatura mi-
nores masculis. Et sunt humidiores. Ergo ppter complexionū earū fri-
giditatem multiplicantur earūz superfluitates: et propter paucūz ipa-
rum exercitium. Et substantia carniū est rarior: licet vtri caro ex par-
te complexiōis eius quod ei admiscetur sit rarior. Sua nāq; spissitu-
dine plus prohibetur in ipsam penetrare quod a venis et neruorūz vs-
lis ad eam profluat. ¶ Qui vero terras inhabitant septentrionales
humidiores sunt. Et qui artes exercent aqueas: humidiores existūt. Et
qui ab istis diuersificantur diuersi existunt. ¶ Signa autēz complexio-
num narrabimus vbi vniuersalia signa et particularia referemus.

¶ Doctrina quarta.

¶ Doctrinē quarte ad sciendū quid sit humor et ei⁹ diuisiones. Cap. 1.
Humor est corpus humidū liquidū in quod in primis nutritiō
conuertitur. ¶ Eius vero est humor bonus. Et est illud de cuius
propriēte est vt fiat pars substantiē nutriti solue: vel cum alio. et assi-
milari ei solus: vel cum alio. et in summa materia restauratiōis eius
q ex ea dissoluitur. Et eius superfluitas est humor malus. Et est quod
istud agere non consuevit: aut raro in bonum conuertatur humorem:
vnde antea a corpore expellit et projicit. ¶ Dicimus ergo q humidū
tātū corporis: quēdā sunt p̄cie: quēdā secūde. ¶ P̄cie sunt q̄tuor humo-
res quos paulopost notabim⁹. Secūdarū vero due sunt diuisiones. Aut

Liber primus

enim sunt superfluitates: aut non superfluitates. C Superfluitates vero in sequentibus nominabimus. C Et que sunt non superfluitates sunt humores qui a principali dispositione conuersi membris delegati fuerunt: sed nondum alicuius membrorum simplicium operatione perfecta pars effecti sunt. Quorum sunt quattuor species. P Una est humor in foraminibus extremitatum paruarum venarum contentus membris simplicibus propinquarum imbibentium ea vel eam. P Alia est humor per omnia simplicia transiens membra sicut ros qui in nutrimentum conuerteri est aptus cum corpus nutrimento caret: et ut membra humectet: cum aliqua causa fortis motus aut alia ea exiccauerit. P Tertia est humor qui parum ante congelatus fuit. Et est nutrimentum quod in substantiam membrorum ex parte complexionis conuersum est. Sed ex parte essentie complete et similitudinis nondum conuersum fuit. P Quarta est humor qui est intus in membris simplicibus a principio naturatis: per quem partium eorum continuitas existit: cuius principium est ex spermate. Spermatum vero principium est ex humoribus. C Et dicemus etiam quod humores humorosi boni et superflui vel non superflui quattuor continentur generibus. genere sanguis qui omnibus illis melior existit. et genere flegmatis. et genere colere rubee. et genere colere nigre. C Sanguis vero naturalis: et non naturalis. P Naturalis autem est cuius color est rubeus malo carens odore et est valde dulcis. P Non naturalis vero sunt due diuisiones. Alius enim est qui a complexione bona fuit mutatus: non propterea quod aliquid ei admixtum fuerit: sed quia eius complexio in se vitata fuit. verbigratia. quia aut fuit infrigidatus aut calefactus. Et est alius qui non fuit mutatus nisi propter humorem malum qui ei admixtus fuit. Quod est secundum duas diuisiones. Aut enim ad eum humor de foris venit et penetravit in ipsum et corripit. Aut in ipso met fuit generatus humor. verbigratia. aliqua eius pars putruit et eius subtile in coleram rubeam et spissum in coleram nigram conuersum est. Et remanserunt ambe aut una earum in eo. Et huius quidem diuisionis partes secundum illud quod ei admiscetur et ipsius species de speciebus flegmatis: et speciebus colere nigre: et speciebus colere rubee diuersificantur et aquositas eius. Plerumque ergo fit turbidus. Et aliquando fit subtilis. Et aliquando niger multa infectus nigredine. Et quandoque albus. Similiter quoque in odore sui et sapore mutatur. Sit namque amarus aut salsus aut acetosus. C Flegmatis autem aliud est naturale: et aliud non naturale. P Naturale est quod est aptum ut in aliquo tempore fiat sanguis: quoniam est sanguis non plene coctus. Et est quidam modus dulcia flegmatis quod non valde existit frigidum: immo corporis comparatione est frigiditatis pauce: sanguinis vero comparatione et colere rubee est frigidum. P Et est et flegma dulce quod non est naturale quod non est flegma saporem non habens quod nominauimus: quod fit cum accidit ut cum eo sanguis mis-

Sen prima

seatur naturalis: et quod multotiens in rheumatissimis et in saliva sentitur. Viscis vero naturalis receptaculum. Dixit Galienus naturam non fecisse membrum proprium: quæa dmodum duabus fecit coleris. Hoc namque flegma sanguini propinquum habet similitudinem: et egent eo membra omnia: ideoque fecit natura ut cum sanguine vadat. ¶ Dicimus autem quod hec indigentia est propter duas res. Una est necessaria: et altera iuuatiua. ¶ Necessaria vero est propter duas res. Una est ut sit iuxta membra ad hoc ut cum membra nutrimentum quod ad ipsa consuevit venire amiserint quod est sanguis bonus propter retentionem materiei etus que a stomacho fit et epate: propter aliquas causas que acciderunt operetur in eo virtutes naturales eorum: et coquant: et digerant: et nutrantur ex eo. Et sicut calor inatus digerit ipsum et rectificando facit ipsum sanguinem: similiter calor extraneus ipsum plerumque putrefacit et corrumpit. Hanc vero necessitatis partem non habent due colere. Due namque colere flegmati in hoc non coquant quod calor naturalis ipsum rectificat: et facit ex eo sanguinem: licet in hoc coquant et quod calor accidentalis ipsum mutat: et facit ex eo rem putridam et corruptam. Altera est ut sanguini admisceatur ut ipsum aptum reddat ad membra flegmaticarum complexionum nutranda in sanguine: quorum quæa est nutriturus opus flegma actualiter esse secundum mensuram notam: sicut est cerebrum: et hoc quidem in duobus est repertum coleris. ¶ Iuuatiua vero est ut humectet iuncturas et membra que multe existunt motionis: ne siccitas eis accidat propter calorem qui ex motu provenit et fricatione. Et hoc quidem est iuuamentum stans in terminis necessitatis. ¶ Non naturalis autem flegmatis aliud est supfluitas diuerse essentie usque ad sensum et istud est mucilaginosum. Et aliud est in substantia equale in sensu: et in veritate diuersum: et est flegma crudum. Aliud est valde subtile et ipsum est aquosum. Aliud est valde grossum album: et est illud quod vocatur gipseum: et ipsum est cuius subtile fuit resolutum ideo quod in foraminibus et iuncturis diu fuit retentum quod omnibus existit grossius. Et ex flegmate est quoddam quod est salum: quod omnibus flegmatis speciebus acutius est et siccius et leuius. Omnia vero salsuginis causa est: ut aquose humiditati pauci saporis: aut priuate eo terreæ partes aduste complexionum siccarum et saporis amari equali temperamento misceant. Si enim multe fuerint: amarus sapor provenit. Et ex hoc quidem similiter fiunt sales et aque falsæ. Et est etiam cum sal sit ex cinere alcali et calce: et ex alijs cum in aqua coquantur: et colatur et coquitur illa aqua donec in salem coaguletur: aut ita dimittitur donec coaguletur. ¶ Similiter quoque flegmati tenui quod saporem non habet: aut cuius sapor adeo est parvus quod non superat: cum colera sicca natura se miscuerit adusta equalitatis admixtione ipsum facit salum et calefacet. hoc igitur flegma est colericum. ¶ Galienus vero dixit flegma hoc salum fieri propter ipsius putredinem aut aquositate que ei admixta fuit. ¶ Et nos quod dicimus putredinem ipsum salum efficere id quod in ipso adustione facit et cineritate: quod cum eis humidis.

Liber primus

tate permisceat. Sola autem aquositas cum ei admisceat salsedinem in ipso effi-
cere non valet: cum ibi vlla alia non fuerit causa. Et mihi quidem videtur
quod illa autem non perimutationis est: sed continuitatis: tunc enim locutio
completa erit. Et ex flegmate est quod est acetosum. Et quemadmodum
dulce est secundum duos modos: dulce per suam essentiam: et aliud propter res
extraneas que admixta sunt. Similiter acedo flegmatis acetosi secundum duos
contingit modos. Uno ideo quod res extranea ei admixta fuit que est colera
nigra acris quam in subsequenti nominabimus. Altero propter causam que
in ipsomet contingit: et illud quidem est ut flegmati dulci quod diximus
ipso dulci existente accidat sicut accidit alijs succis dulcibus: qui prius
bulliunt et postea acescunt. Est aliud ponticuz cuius dispositio est que-
admodum hec dispositio. fortasse enim erit eius ponticitas propea quod cole-
ra nigra pontica ei admixta fuit. et fortasse erit eius ponticitas propter
causam qua in se vehementi in frigidatione in frigidatus est adeo quod eius
sapor ad ponticitatem sit conuersus. Ideoque eius aquositas conge-
ta est et ad siccitatem parum et terrestreitate altera est. Et neque fuit calor
debilis qui ipsuz bullire faceret et conuerteret in acedinem: neque calor
fortis qui ipsum decoqueret. Et est flegmatis species vitrei spissi grossi
vitro liquefacto similis in sua viscositate et ponderositate. Quod plerum-
que est acre: et plerumque saporem non habebit. Et videtur quod illud ex eo quod est
grossum saporem non habens sit crudum: aut conuerit in crudum. Et
hec quidem est illa flegmatis species que in principio rei erat aquosa
frigida: que neque putruit: neque res alia ei admixta fuit: sed sic perman-
sit recondita donec fuit ingrossata et frigiditas fuit ei addita. Et iam
igitur declaratum est quod corrupti flegmatis modi ex parte saporum ipsius
sunt quattuor: salus: acre: ponticus: et insipidus. Et ex parte sue essentie sunt
quattuor: aquosum: vitreum: mucilaginosum: et gipseum. Crudum vero
in collectione mucilaginosi continetur. Colera autem rubea: alia est
naturalis: alia est que est superfluitas non naturalis. Naturalis est spu-
ma sanguinis: cuius color est rubeus clarus: et est leuis acuta: et quanto ma-
gis fuerit calida erit eius rubedo maior. Que cum in corpore generatur in duas
diuiditur partes: quarum una cum sanguine vadit: et altera ad cistit: transmittit
se felle. Illud vero quod de ea vadit cum sanguine: cum eo penetrat in neces-
sitatis et inuamenti. Necessitas vero est ut sanguini admisceatur ad nu-
trimenta membra: in quorum complexionibus magnas colere rubee partes
esse oportet secundum modum quem meretur de diffusionem sicut pulmo. Sed inuamentum
est ut sanguinem subtiliter et in itineribus ipsuz penetrare faciat. Quod vero de
ea colatum ad cistim transmittit felle: causa necessitatis transmittit: et utilita-
tis. Necessitatis autem autem est sed totum corpus quod est ipsuz a superfluitate mu-
dare: aut sed unum ipsius membrum quod est seculum nutrire. Utilitatis vero duo
sunt inuamenta. Unus est intestina a stercore et flegmate viscoso abluere.
Et aliud intestina et autem musculos pungeri: ut quid sit ei necessarium
sentiat: et egestiones emittat. Ideoque sepe accidit colica causa oppilationis
que fit in foramine quod a felle discedit ad intestina. Et non naturalis vero colera: alia

Sen prima

est que a nā egredit pp cās extraneā q̄ ei admisceat. Alia ē que a nā egres
sa est pp cām in se: q̄ eius substantia est nō naturalis. Partis prime ē alia
q̄ est scita et famosa: et illa cui extraneū illud qd ē admixtū ē flegma cu
tus generatio magis ē in epate. Et alia ē q̄ est minoris fame et est illa cui
extraneū qd est admixtū est melacolia. Nota aut et famosa: aut ē cole
ra citrina: aut ē colera vitellina. Flegma nāq̄ cui admisceat colera: qnq̄
est tenue: et generat ide pma. qnq̄ ē grossius et gnatur ide scda. s. colera q̄
ouoz vitellis similis existit. Que at minoris ē fame ē illa q̄ colera vo
cat adusta q̄ aliquo duoz giat modoz. Unus est vt colera in se adurat
et accidat in ea cinereitas sed eius subtile nō sepe ab ipsius cinereita
te imo cinereitas in ea cōtineat: et hec quidem est peior. Et altius est vt
colera nigra extrinsec⁹ ad eā ventat et cū ea misceat: et hec qd ē melior.
Dui⁹ aut spēs colere color ē rube⁹: s; nō est clarus neq; fluidus: imo est
magis similis sanguini: s; non est tenuis: et plerūq; a suo colore pp al
quas mutat cās. Que vo in sui substantia extra nām ē: alia ē cui⁹ ge
neratio sepius est in epate. Alia est cuius generatio magis est in stoma
cho. Et illa quidem cuius generatio magis est ab epate est vna species
q̄ est cū qd in sanguine est subtile adurif cui⁹ spissitudo colera ē nigra.
Et que in stomacho magis generat duas h; ptes: prassina. s. et viridē:
vt erugo eris. Et mihi qd ē vt q̄ prassina ex vitellina generat cū adu
rif. Luz eiz adurif adusto i ea efficit nigredinē ex q̄ cū citrinitate mi
pta generat viriditas. Zinaria vo videt mihi q̄ generet ex prassina cū
tantum aduritur donec eius humoresitas siccat et ad albedinem re
dire incipit propter sui siccitatem. Calor nāq; in humido corpore in
primis nigredinem efficit: deinde denudat ipsum nigredine quando
eius omnino sunt humiditatem. Et quando superfluit in eo ipsum al
bificat. Et hoc quidē in lignis attēde que prius in carbonē vertunt de
inde in cinerē. Calor eiz in humido efficit nigredinē: et in ei⁹ contrario al
bedinē. Et frigiditas in humido albedinē operat et nigredinē in ei⁹ cō
trario. Nec tñ duo iudicia q̄ in prassina et zinaria iudicant estimatiua
sunt iudicia. Nec at spēs q̄ dī zinaria oibus colere rubeē specieb⁹ cali
dior existit: et peior et magis pntiosa et dī q̄ ē d substantia venenoz. Co
lere aut nigre: alta ē nālis: alta nō nālis supfluitas. Naturalis ē bōi san
guis fex et turbulētia et supfluitas in pparatōe ad sanguinē: q̄ oēs hūo
res dicunt supfluitates ad pparatōez sanguis: cui⁹ sapor inter dulcedi
nē et pōticitatē existit. Que cū i epate generat i duas separaf ptes: q̄ruz
vna in sanguinē penetrat: et alia ad splenē trāsmittit. Pars aut que
cū sanguine penetrat vadit cum eo cā necessitatis et vtilitatis. Necessi
tas vero est vt sanguini admisceatur eo modo quo debet in nutrimen
to cuiusq; membrorū in quoz pplexionibus magnam melancolie par
tez esse o; sicut sunt ossa. Utilitas vero est vt sanguinē restringat et con
fortet et inspisset ipsuz. Et pars ei⁹ q̄ ad splenē trāsmittit ē illud quo
sanguis nō idiguit q̄ ad ipsuz vadit cā necessitatis et vtilitatis. Necessi
tas vero aut est s; corpus totuz. s. vt a supfluitate mundeat: aut fm vnū

Liber primus

membru quod est vt splenen nutriat. Utilitas vero ideo accidit quia in os stomachi quasi mulgendo profluit. Et hec quidem utilitas duobus est modis. Uno quia os stomachi stringit et confortat et inspissat. Alio vt in ore stomachi commotionem faciat propter acredinem: et excitet ad famem et facit desiderium. ¶ Bebes autem scire quod colera rubea que ad cistim transmittitur fellis est illud quo sanguis non indiget: et illud quod a felle egreditur est illud quo fel non indiget. Et similiter colera nigra que ad splenem transmittitur est illud quo sanguis non indiget: et illud quod a splene egreditur est illud quo non indiget splen. Et quemadmodum illa colera rubea postrema euigilat virtutem expulsiuam inferius: sic colera ista nigra postrema virtutem appetitiuam euigilat superius. Unde fit deo omnibus meliori factoribus laus. ¶ Melancolia vero non naturalis non est ad modum hypostasie et secis: immo est ad modum adustionis et cineritatis. Res namque humide cum rebus terrestribus admiscuntur: separatur terrestretas ab eis aliquo duorum modorum: aut ad modum hypostasie: et tale quale illud de sanguine est melancolia naturalis. et ad modum adustionis: quod est cum resolutum subtile et spissum remanet: et tale quale illud est de humoribus est melancolia superfluens: et ista quidem vocatur colera nigra: et neque habuit hypostasim nisi sanguis. Ex flegmate enim propter sui viscositatem nihil descendit. Sic et ex oleo ex colera rubea propter sui subtilitatem et terrestretatis paucitatem: et sui motus assiduitatem. Et propterea illud quod de ea a sanguine separatur in corpore est parum: non descendit res qua sit curandum: nec cum separatur moratur nisi parum: sed putrescit: aut a corpore expellitur: et cum putrescit etus subtile resolutur et spissum remanet et fit colera nigra adusta et non hypostasiua. ¶ Melancolia autem que est superfluens: alia est que est cinis colere: et quod de ea adurit que est amara: inter quam tamen et colera rubea: quam adustam vocamus existit differentia: quod illa est colera rubea cui cinis hic fuit admixtus: hec vero non est nisi cinis per se cognitus cuius subtile fuit resolutum. Alia est que est cinis flegmatis et quod de eo adustum fuit: et si flegma valde subtile et aquosum fuerit cinis etus erit saluus: et si non: trahit ad acredinem et ponticitatem. Alia est que est cinis sanguinis et quod de eo est adustum: et hec quidem est salsa ad paucam trahens dulcedinem. Alia est que est cinis melancolie naturalis: quod si subtilis fuerit: erit etus cinis: et quod de ea adustum est valde acre: sicut acetum quod cum super terre faciem cadit ebullit: et eius odor est acris a quo musce fugiunt et alia. et si grossa fuerit minoris erit acridinis cum ponticitate pauca. ¶ Male igitur colere nigre species sunt tres: colera rubea cum aduritur et eius subtile resolutur: et due alie diuisiones quas posteam diximus. Melancolia vero flegmatica est tardioris impedimenti et malitie. Et melancolia colerica est que est fortioris malitie et velocioris corruptiois: verumtamen est susceptibilior curationis quam ille. De alijs vero duabus diuisionibus que magis acris est deterior existit. Si tamen in eius principio auxilium prebito fuerit: citius medicationem recipiet.

Sen prima

Tertsa vero que minus super terram ebullit & minus in membra pene-
trat tardius perimit: sed ad resoluendū & ad maturadū & medicatidez
recipitendū magis est effrens. De ergo sunt species humorū non na-
turalium & superfluentū. ¶ Inquit Gal. qui dixit q̄ humo: naturalis
solummodo est sanguis: & alij humores sunt superfluitates quibus non
egetur: non dixit verum. Si enim solus sanguis esset humor qui mem-
bra nutrit: omnia in suis complexionibus & essentijs similia forent. Quia
autem carne durius non existit nisi q̄ sanguis cui substantia dura me-
lancolica fuit admista ipsum nutriuit. Neq̄ cerebrum mollius est car-
ne: nisi q̄ sanguini qui ipsum nutriuit substantia mollis flegmatica fuit
admista. Ipsum quoq̄ sanguinem alijs inuenimus admistum humo-
ribus qui ab eo separantur. Cum enim extrahitur & ordinatiz ponitur
inchatim visu discernitur qd̄ separatur in partem que est sicut spuma:
& est colera rubea. & partem que est sicut sex & res turbida etiā est melā-
colia. & partem que ē sicut albumen ouoꝝ & est flegma. & partem aquo-
sam que est aquositas cuius superfluitas in vrina euacuatur. Aquosi-
tas nāq̄ non est ex humoribus secundis: neq̄ est nisi ex eo qd̄ bibitur &
non nutrit: neq̄ est necessaria nisi in nutrimenti attenuatione & pene-
tratione. humor nāq̄ est qd̄ ex eo qd̄ bibitur & comeditur est nutrens.
Quod autē dico nutriēs volo intelligi q̄ est in potētia simile corpori. Quod
autem in potentia corporis. s. humani similitudinem habet est corpus
cōmistum non simplex. Et aqua quidem est simplex. ¶ Sunt autē qui-
dam hominū qui opinantur corporis virtutem sanguinis sequi mul-
titudinem: & ipsius debilitatez sequi eius paucitatē. Sed nō est ita. Quod
vero attendit est dispositio eius quātitatis que de eo corpus ingredit.
¶ Et sunt quidam qui opinantur q̄ euz humores aucti fuerint aut di-
minuti: postquā corpora humana fm̄ comparationem fuerint qua de-
bent in quantitate vnius ad alterum sanitas erit conseruata. Sed nō
est ita. Humores nāq̄ preter istud mensuram in q̄titatez cōseruata ha-
bere debent non in cōparatione alterius humoris: imo in se cum custo-
dia mensuratōis quā habet in cōparatione vnius ad alter. ¶ Adhuc
quidem remanserunt de rebus humorū q̄ones: que nō medicis: sed tm̄
pertinent phis: ideoq̄ eas pretermisi.

¶ De qualitate generationis humorū.

¶ Caplin. 2.

Nutrens masticatione aliquā habet digestionē. Superficies eniz
oris superficiei stomachi p̄tigua existit: imo est ac si vna esset sup-
ficies: neq̄ in eo virt^{us} digestiua ex ipso: cūq̄ masticatū tetigerit aliqua
ipsum p̄uersione p̄mutabit. Et in hoc quidem auxiliatur salua acq̄si-
ta p̄ digestionē in qua cadit calor inatus. Ideoq̄ triticiuz masticatū in
muratione surūculoz & exituraz operat: qd̄ non operat triticū cum
aqua tritū: neq̄ illud qd̄ cū aqua coquit. Et dixerūt quidaz q̄ signum
ōdens nobis q̄ masticatū iaz paz incipit digeri ē q̄ neq̄ p̄im^{us} odor
neq̄ sapor in eo inuenit. ¶ Deinde postq̄ stomachū ingredit integra
digeritur digestionē: non pp̄ stomachi calore tm̄: sed p̄pter calore mem-

Liber primus

brorum que ipsuz circundant: et a dextra quidē epar: et a sinistra splen.
 splen nāqz calefacit nō pp sui substantiā: sed ppter arterias et venas mul-
 tas que in eo sunt: et ab interiori quidē est sirbus adipinum quod cito
 suscipit calorem causa adipis et ad stomachum reducit: et superius quidē
 dem cor mediante diaphragmate ab eo calefacto. Cūqz nutritens in
 primis digeritur fit sua essentia in multis animalium auxilio eius qd et
 admiscetur de eo quod bibitur: plerunqz chylus: et est substantia liquida
 prafane in spissitudine similis. Deinde eius subtile a stomacho et testi-
 nis attrahit: et per vias venaruz que mesaraice vocant impellitur que
 sunt vene subtiles dure: omnibus intestinis continue. Cūqz per eas im-
 pellitur ad venam peruenit epatis que porta vocat: et penetrat in epar
 in diuisionibus et ramis porte intrantibus et se minorantibus et subtri-
 liantibus ad modum capilloz: occurrentibus orificijs diuisionū radi-
 cum vene que a gibbo epatis ascēdit. Et nō facit ipsam penetrare in il-
 las coangustationes nisi melior cōmixtio aque bibite supra id qd indi-
 get corpus. Cum ergo in istaz venarum villis diuidit sic quasi epar to-
 taliter tangat huius chili totalitatē: et ppter illud tunc eius operatio
 est vehementior et fortior et velocior: et tunc coquit. C In omni autē de-
 coctione que est huiusmodi est res que est sicut spuma: et res que ē sicut
 hypostasys: et res fortasse erit cum eis aut que ad adustionē pertinet: si
 decoctio superflua fuerit: aut res que non est bene cocta: et decoctio fue-
 rit minor q̄ decet. Spuma autē est colera rubea. Et hypostasys est melā-
 colia que ambo sunt nāles. Adustit vero subtile est mala colera rubea.
 Et eius spissum est melancolia mala non naturalis. Et qd nō bene co-
 ctum est flegma ē. Qd at de hoc toto res colata est que ē bñ cocta est san-
 guis. Qui tñ q̄dū est in epate subtilior existit q̄ debet ppter aquosam
 superfluitatē q̄ ppter rē quam diximus est necessaria. C Istud vero qd
 est sanguis cum ab epate separat ab aquositate superflua illico mūdā-
 que necessaria nō est nisi pp cāz quādam que iam sublata est. C Extrahi-
 tur ergo aquositas a sanguine in vena que ad renes descendit et fert se-
 cum sanguinē qui ad renes nutriendos sua q̄ritate et qualitate bonus
 existit: nutritqz renes vinctuositas huius aquositatis et sanguinetatis:
 deinde aliqd qd remanet ad vesicaz tendit: et post ad vīrgā. Sanguis autē
 essentie bone per venam magnā ad gibbositatē epatis ascēdentē vadit
 et tendit per venas que ab ea vt rami separantur: deinde gedeguil ve-
 narum: post ea sedenechi gedeguil: post in suggestibus seguechi: deīn-
 de in ventis que sunt sicut villi capillaribus similes: postea sanguis ab
 earum orificijs resudando labit in mēbra ex parte diutina. C Sanguis
 ergo causa efficiēs calor est temperatus. C Et causa materialis est qd de
 nutrientibus est temperatū et de portibus bonis. C Et formalis cā ipsi
 est decoctio noua. C Et eius causa finalis est vt nutriat corpus. C Effi-
 ciens vō colere rubee causa est igneus calor superfluus: et pp:le in epate.
 C Et eius causa materialis est qd de nutrientibus est subtile calidum
 dulce et vinctuosuz et acutū. C Et eius cā ē formalis decoctionē ad sup-

Sen prima

fluitates pcedere. Et eius finalis causa est necessitas et utilitas quas
 nominauimus. Et efficiens autem flegmatis causa est caliditas attenua-
 ta. Et eius materialis causa est quod de nutrientibus est grossius humidum
 viscosum frigidius. Et eius causa formalis est decoctionis attenua-
 tio. Et eius finalis causa est necessitas eius. Et utilitas ipsi⁹ quas no-
 minauimus. Melancolie autem hypostasiue quidem causa efficiens est
 calor temperatus. Sed causa efficiens aduste est caliditas que ab equa-
 litate est egressa. Et eius causa materialis est quod de nutrientibus est rebe-
 menter grossius pauce humiditatis: et eorum calidum est fortius illo. Et causa
 et⁹ formalis est sex hypostasiue secundum unum duorum modorum: unde neque labile:
 neque resolubile. Et eius causa finalis est necessitas eius et suauitatem ipsi⁹
 quod nominauimus. Melancolia autem fit multa: aut propter caliditatem epatis:
 aut splenis debilitatem: aut propter frigoris vehementiam congelantis: aut propter co-
 strictionis pseuerantiam: aut propter egritudines que multe et plures fuerunt:
 quare propter illud humores facti sunt cineres. Cumque melancolia multi-
 plicatur et iter stomachi et epatis stat: sanguis et bonorum humorum generatio
 cum ea minoratur: ergo sanguis minuitur. Debes autem scire quod generationis
 humorum causa caliditas et frigiditas cum alijs existunt causis. Sed caliditas
 equalis sanguinem generat. Et superflua colera gignit rubea. Multumque
 superflua melancolia gignit propter superfluitatem adustionis. Et frigiditas quidem
 flegma generat. Et multum superflua gignit melancolia propter superfluitatem con-
 gelationis. Debes autem attendere virtutes passivas cum virtutum actiuarum equi-
 lantia. Neque oportet ut sit credulitas quod omnia complexio sibi gignat sile et non sus-
 tinentur per accidens: sed non sit per essentiam. Et copiosi. n. multotiens accidunt
 ut peritium generet. Frigida namque complexio et sicca plerumque gignit humiditatem
 et cinerem non propter puertitiam: sed propter digestiue debilitatem. Et humor quidem
 complexionis huius est humor macer cuius iuncture sunt laxae: et est leuis: et ipse est
 timorosus: et frigidus tactu: et suauis: et vene angustae: et similes huius quod
 generator sentum de flegmate: sed certa senij complexio frigida sit et sicca.
 Debes autem scire quod sanguis et quod cum eo labile tertia pars in ventis diges-
 tionem. Et cum per membra diuiditur ut unumquodque suum recipiat nutrimentum huius
 digestionem quartam. Superfluitas igitur digestionis parte que est in stomacho per
 intestinum egreditur via. Et secunda digestionis que fit in epate superfluitas pluri-
 mum cum urina egreditur. Quod autem de ea remanet: ad splenem et fel tendit.
 Quare vero digestionum remanentium superfluitates per resolutionem que non sentit:
 et per sudorem: et per sorditiam extrinsecam egrediuntur. Lutus pars est quod per foramina
 egreditur sensibilia sicut per nares: et instans auditus: aut non sensibilia sicut
 per poros: aut extra nam sicut per apostema cum apium: aut quod nascitur ex ad-
 ditionibus in corporibus sicut pilis et ungues. Debes autem scire quod si ali-
 culus humores subtiles existunt: eorum euacuatio cum debilitat: cui multum no-
 cet in sui fortitudine suorum pororum apostemum: propter quod resolutionem sequitur
 debilitas: et quod humores subtiles ad euandum et resoluedum sunt faciles. Quod
 autem ad resoluedum et euandum est facile spiritui facile associari potest in sua reso-
 lutione: cum eo igitur resoluitur. Et debes scire quod quodammodo humores

Liber primus

istī in suis gnationibus causas hnt: sic et in suis motib' hnt cāsa. **C** Motus nāq; et res calide sanguinē mouēt et colerā rubeā: et fortasse mouebunt melancoliā: et forte facient eā. **C** Quies vero flegma forte reddit et aliq̃s melie spēs. Et et ipsemet estimatōes mouent hūiores. verbigra. sanguinē. n. mouet res intueri rubeas: quapropter prohibemus illū ex cutus naribus sanguis fluit: res splendore habentes rubeum asp̃cere. **C** Et hec quidē dicimus de humoribus et eorū generatōibns. **C** Loqui vero cōtra pteruos et deuīates debēt sapientiarū opifices et nō medici.

C Doctrinē q̃nte ad sciēdū quid sit mēbrū et sue pres. **Lapit. I.**

Membra autem sunt corpora que ex prima humorū generantī cōmixtione: quēadmodum humores sunt corpora que ex prima ciborū generantī cōmixtione: sicut cibi sunt ex prima cōmixtione generati elementorū. **C** Membrorū autē alia sunt que sunt simplicia: alia sunt que sunt pposita. **C** Et simplicia q̃dem sunt quorū quācūq; sensibīlē assumptis partē in noīe et diffinitōe erit toti cōicans: sicut caro in suis partibus: et os in suis partibus: et nernus in suis partibus: et his similia. Ideoq; similia vocantur partium. **C** Cōposita vero sunt illa quorū quācūq; acceperis partem in noīe et diffinitōe toti cōicans non erit sicut manus et facies: pars enī faciei nō est facies: neq; pars manū est manus. Et vocant mēbra instrumentalia: eo q̃ sunt anime instrumenta ad cōplendū motus et operatōes. **C** Prīmū mēbroz similitū est os: quod durum est creatū: qm̃ ipsum est corporis fundamentū et sustentaculum motuū. **C** Post ipsum vero est cartilago que osse existit mollior: ideoq; flecti pōt sed est oībus alijs mēbris durior. Lusus iuuamentū in creatōe fuit: vt ossium cum corporibus mollibus per ipsam melior fieret cōtinuatio: et vt durum cum molli nō absq; medio pponeretur: duro enī molle ledere et p̃cipue in hora percussionis et p̃strictōis si nō esset cōpositio ordinata: sicut est in osse spatule et hypochondriorū et in ossibus costarū: et sicut est epiglotalis cartilago: et illud qd est sub thorace: et vt per ipsam etiā foret melior iuncturaz se adinutē fricantiūz vicinitas: ne sua duritie rumperent: et etiam vt cum aliq̃ musculus se extendendo ad aliq̃d peruenerit mēbroz in quo os nō existat cui inicitur et a quo confortetur: sicut palpebrarū musculi vt sit ibi sustentaculum cordis eorū et defensio: et plerūq; etiā in multis locis est necesse rem aliq̃ rei alicui iniri que nō sit dura in vltimo sicut epiglōti. **C** Postea sunt nerui qui sunt corpora a cerebro orta aut a nucha: alba: ad flectendum mollia: et ad separandū dura: ad hoc creati vt per eos mēbra sensus habeant et motum. **C** Post neruos sunt corde: que quidem sunt corpora que ab extremitatibus musculorū oriuntur et neruis simulantur: et ad mēbra tendentes mobilia: plerūq; sua retractione retrahunt mēbra ppter musculi cōtractionem et congregationē et ppter retrozūz reductionem: et quandoq; relaxant laxamento suis propterea q̃ musculus dilatatur cum ad suū redit situm: aut supra mensurā quam eius h̃z longitudo: et supra dispositionem quam habet cum in suo naturali exi

Sen prima

sit situ addit: sicut in quibusdam videmus musculus: qui quidem in
 plurimum sunt oppositi ex nervis qui ad musculum tendunt: et ab altera
 parte egrediuntur: et ex corporibus de quibus post cordarum relationem
 tractabimus. Et hec quidem sunt que ligamenta vocantur que etiam in
 visum et tactum nervosa existunt: et ab ossibus venientia ad musculos
 vadunt: et sunt fila ipsa et nervi in eo. Quod ergo est supra partes mu-
 sculi vocatur caro. Et quod ab eo separatur et ad iuncturam vadit et mem-
 bri motus: colligitur in seipso et permutatur corda. Et post eas aut sunt
 ligamenta que prediximus que etiam sunt corpora nervo similia: quorum
 quedam sunt que absolute ligamenta vocantur: et quedam sunt que no-
 mine alahacab: vel alchacab appropriantur. Illud vero quod ad musculum
 extenditur non vocatur nisi ligamentum. Et illud quod ad musculum non exten-
 ditur: sed tantum quod est inter duo extrema ossium iuncture continuat
 aut inter alia membra et unam rem alij firmiter annectit propter quod li-
 gamentum vocatur: et quandoque voce alahacab vel alchacab appropria-
 tur. Ligamentum vero nullum sensum habuit: ne propter motum multum
 et frictionem doleret. Iuamentum autem ligamentum ex eo quod premissum
 est perpenditur. Et post ligamenta sunt arterie: que sunt corpora que
 a corde nascuntur concaua: in longitudinem extensa: nervosa et in sui
 substantia ligamentalis habentia motiones: dilatando se et restringen-
 do: que ex quietibus discernuntur: que quidem ad hoc fuerunt create ut
 cor eueretur: et fumosus vapor ab eo expellatur: et spiritus membris cor-
 poris distribuatur. Et post sunt vene que arterijs similes existunt sed
 sunt ab epate: et sunt quiete: que quidem fuerunt create ad hoc ut sanguis
 membris que sunt in corpore partiatur. Et deinde sunt pancrea qui
 sunt corpora de filis nervosa non sensu percipitis texta: quorum spissitudo
 tenuis existit dilatata: aliorum corporum superficies cooperientia et continentia
 ea: propter iuamenta: ex quibus est ut summa eorum in sua figura et factura
 custodiantur: et ex eis est ut ea ab alijs corporibus suspendantur: et eis an-
 nectantur mediantibus nervo et ligamento: que fila facta fuerunt: ex quibus
 texti fuerunt sicut renes dorso: et ex eis est ut membra in sui substantia sen-
 sum non habentia per ipsos habeant superficiem sui essentia sentientem: que
 illud quod ei occurrit sentit: et accidentaliter sentit quod in corpore accidit
 quod eis involutum est: et hec quidem membra sunt sicut pulmo epate splen et re-
 nes: hec enim sua substantia nullo modo sentiunt: sed neque sentit illud quod in
 eis percussione facit nisi quod de paniculis super ea existit cumque in eis accidit
 ventus aut apostema sentit: sed vetum sentit paniculus accidentaliter per
 extensionem que pergit in ipso: apostema vero sentit principium pan-
 culi et eius appensionem accidentaliter: ideoque membrum apostematis gra-
 vitate laxat. Et postea est caro que est locorum vacuorum impletio: que in
 horum membrorum situ in corpore existunt: et ipsorum fortitudo qua sustentat.
 In unoquoque vero membro est virtus naturalis qua ei res nutritur
 impletur. Et hoc quidem est nutritum attrahere: et retinere: et assimilare
 et unire: et superfluitatem expellere. Et post hec quidem membra diversis

Liber primus

ficantur. Sunt enim eorum quedam que preter hanc virtutes insuper aliam virtutem habent que ab eis ad aliud procedit. Et quedam sunt eorum que hoc non habent. Et aliter. Quedam eorum sunt que preter hanc virtutem insuper virtutem habent que eis ab alio influit et sunt eorum: quedam que non. ¶ Cum ergo propositio fiet sequens quod est membrum suscipiens et tribuens: et membrum tribuens et non suscipiens: et membrum suscipiens et non tribuens: et membrum neque suscipiens neque tribuens. ¶ De membrum autem tribuens et suscipiens inuentione non dubitamus: in cerebro namque et epate omnes conuenerunt medici quod unumquodque eorum virtutes vite suscipit et calorē naturalem et spiritum a corde: et unumquodque eorum principium huius virtutis quam alijs tribuit. sed cerebrum quidem prebet sensus secundum quosdam absolute: et secundum quosdam non absolute. et epate est principium nutrimenti secundum quosdam absolute: et secundum quosdam non absolute. ¶ De membrum autem suscipiens et non tribuens inuentione non dubitamus: sicut caro est que sentiendi virtutem et vite suscipit: et non est alicuius virtutis principium quam alijs villo modo tribuat. ¶ De alijs vero duabus diuisionis partibus in una eorum medici a magno philosophorum diuersificati sunt. Philosophorum namque magnus dixit quod membrum tribuens et non recipiens est cor. ipsum est omnium virtutum prima radix et omnibus alijs membris suas tribuit virtutes quibus nutriuntur et viuunt et quibus apprehendunt et quibus mouent. Medici autem et quidam primorum philosophorum has virtutes in membris partiti sunt: et non dixerunt quod sit membrum tribuens et non suscipiens. Et philosophi quidem sermo cum subtiliter certificatur est veracior. Sed medicorum sermo in primis cum attenditur est magis manifestus. Postea in alia diuisionis parte diuersificati sunt medici inter se: et philosophi inter se. Una enim secta dixit quod ossa et caro non sentientia et eorum similia non perdurant nisi per virtutes proprias que sunt in eis: quod non ab alijs principijs eis influxerunt: sed per illas virtutes cum nutrimentum eis transmittitur sibi suffiunt: et neque ipsa alij rei virtutem tribuunt: neque etiam aliud membrum eis aliam tribuit virtutem. Alia vero secta dixit quod virtutes iste non sunt eis proprie sed ab epate et corde in generationis principio eis influxerunt et in eis quiete permanserunt. Medico tamen non attinet ut in sequendo demonstratiua procedat argumentatione. Unde de his duabus diuersitatibus ad veritatem exitus proueniat: neque patet ei semita ad hoc in quantum est medicus: neque hoc ipsum in aliqua suarum perscrutationum et suarum actionum impedit. ¶ Sed autem scire et credere in diuersitate prima quod non est ei curandum utrum cor sit principium sentiendi et motionis cerebro: et virtutis nutrimenti epate: aut non sit. Cerebrum namque siue per se siue post cor habeat principium animalium actionum existit preparatione aliorum membrorum. Et epate similiter actionum naturalium nutrimenti principium existit aliorum membrorum preparatione. Et de alia quidem diuersitate debet scire et credere quod non est ei curandum utrum virtus naturalis in tali quale est os in principio generatiois ab epate venerit: aut eam pro suamet preparatione mereat: aut nihil sit eorum. ¶ Sed debet credere quod hec virtus ad ipsum non profuit nisi ab

Sen prima

epate. Nam si inter ea via clauderet et os nutrimentum aptum haberet: et actio destrueret: quemadmodum sit in sensu et motu cum nervus qui puenit a cerebro stringit. Virtus vero illa ossi naturalis facta est dum eius permanens plexio. Et tunc quidem explanabit et diffusio habitudo: et videbit membra principalia que sunt: et membra principalibus deferunt: et membra non principalia absque servitio. Et membra vero principalia sunt membra que primarum virtutum que in corpore existunt que ad hoc sunt necessarie et singulare aut species perdurent principia habent. Secundum vero singularis durabilitate sunt tria principia. Cor quidem est principium virtutis vite. Et cerebrum quidem est principium virtutis sentiendi et movendi. Et epa quidem est principium nutriendi. Sed si species durabilitate sunt principalia hec tria: et aliud quantum quod species existit proprium. Et sunt testiculi quoniam rei sunt necessarij et ad rem aliam suam. Necessitas ergo est ad spermam quando genealogia perferuat. Juuamentum vero est ad hoc ut complementum forme detur: et plexio masculina et femina perferuat: quod speciesbus animalis accidentia sunt inseparabilia: et nec sunt ex rebus in animalitatis essentia ingrediuntur. Et membra vero deferuntur: alia sunt que sustine deferuntur ut preparatoria: alia que servunt sustine latoria. Et preparatoria quidem sunt vocat utilitas. Latoria vero sunt absolute vocat. Servit autem preparatoria est aliquod principale opus. Et latoria sunt postquam principale opus. Cor vero serviens preparator est sicut pulmo: et eius serviens lator est sicut arterie. Cerebrum vero serviens preparator est sicut epa et alia nutrimentum et membra et custodie spiritus: et lator est sicut nervi. Epatis vero preparator serviens est sicut stomachus: et lator est sicut vene. Et testiculorum quidem serviens preparator sunt sicut membra que antequam ipsi generant spermam. Sed eorum serviens lator est virga in viris et vene que sunt iter eos et ipsas. Et in mulieribus sicut sunt vene que spermam ad locum conceptus impellunt: et mulieres in super hinc matricem: per quam spermatis plexio utilitas. Et Galenus autem dixit quod membra que operantur et iuvamentum habent. primum est sicut cor. secundum est sicut pulmo. tertium sicut epa. Dico autem quod per operationem oportet intelligi illud quod cum re soluta: modo operationem in ultra singularis ingrediuntur plexio: aut in species permanens: sicut cor in generatione spiritus. Et per iuvamentum oportet intelligi illud quod preparat ad alterum membrum operationem suscipiendam: et tunc erit operatio completa ad danda singulari vita: aut species permanentia: quemadmodum pulmo aerem preparat. Ipse vero epa secundum suam perficit primo digressio: et digressio tertie et quarte preparatum prestat. Ergo quantum digressio secundum a deo perfecta efficit quoad sanguinem ad ipsammet nutriendum sit bonus actio operatus est. Et in quantum operationem efficit que in alia expectata operatione auxiliatur iuvamentum efficit. Et et denuo dicemus quod membrorum alia sunt que generant ex spermate que sunt similis primum membra propter carnem et adipem. Et alia sunt que ex sanguine generant: sicut adeps et caro. Quod est propter hec duo ex duobus generat spermatis: masculorum spermate et spermate mulierum. Sed secundum cunctum sermonem eius qui de sapientibus verificavit: de spermate masculi.

Liber primus

generat sicut generat caseus de coagulo. Et de spmate mulieris gignatur sicut caseus generat de lacte. Et sicut principium coagulationis est in coagulo: ita principium coagulationis forme est in spmate viri. Et sicut principium coagulationis est in lacte: ita principium coagulationis forme. scilicet virtutis patiens est in spmate mulieris. Et quod admodum unumquodque duorum spermatus est pars substantie embryonis. Hoc autem verbum non parum imo multum verbis Galeni est contrarium. Sibi namque videtur quod cuiusque duorum spermatus inest virtus coagulationis et virtus coagulationem suscipiens. Et propter hoc non se prohibet quin dicat quod virtus coagulationis in masculis est fortior: et virtus coagulationem suscipiens est fortior in feminis. Qualiter autem sermo in hoc certificetur: inuenitur in nostris libris qui sunt de sapientius radicalibus. Postea vero sanguis qui in tempore menstruorum a muliere separabatur fit nutrimentum. Sed alia pars eius est que in similitudinem conuertitur substantie spermatis: et membrorum que ex eo generantur et erit nutrimentum augmentans ipsum. Alia pars eius est que non nutrimentum fit adhuc sed est conueniens ut coaguletur ad implenda loca membrorum primorum vacua et fit caro et adiposus. Et alia pars eius est superfluitas que nulli harum duarum rerum est bona: et remanet usque ad horas partus quam vispote natura superflua expellit. Cumque infans parturit: sanguis quem ipse generat huius sanguis vices supplet: et generat ex eo quod ab illo sanguine generabat. Et caro quidem ex sanguine generat spisso quem caliditas et siccitas coagulant. Adiposus vero ex eius aquositate et vinctuositate generatur quare frigiditas coagulat: ideoque ipsam caliditas resoluit. Membra autem que ex spermate sunt creata: cum solutione perpetuitatis patiuntur: certa perpetuitate non restantur: nisi pauca ex eis: et in paucis habitudinibus: et in etate pueritiae: sicut ossa et rami venarum parui: non enim magni neque arteriarum. Cum enim aliqua eorum pars coniungit nihil loco eius nascitur: et hec quod sunt sicut ossa et nervi. Illa vero que ex sanguine sunt creata renascuntur post perditionem suam: et continuatur tali substantia qualis sunt ipsa: sicut caro. Et illud quidem quod est creatum ex sanguine in quo adhuc virtus existit spermatis dum nodum inter ipsum et sperma tempus intercessit nisi parui: illud membrum quod tollitur iterum nasci potest: sicut dentes in etate pueritiae. Cum autem sanguis ad aliam conuersus fuerit operationem non iterum renascetur. Et dicemus etiam quod membrorum sentientium mobilium plerumque motus et sensus simul principium est unus nervus: et plerumque separantur: et erit principium cuiusque virtutis nervus. Et etiam dicemus quod omium interiorum que paniculis sunt inuoluta: paniculus ex uno paniculorum pectus aut ventrem cooperientium nascitur. Sed eorum que in pectore sunt paniculorum origo sicut diaphragmatis et venarum et arteriarum et pulmonis est ex paniculo interiore qui costas tegit: et membrorum quidem et venarum que sunt in ventre paniculi oriuntur ex siphace qui interius ventris cooperit musculos. Dia quoque membra carnosum sunt: aut villosa:

Sen prima

sicut caro que est in musculo: aut villis carentia sicut epar. Et nullus
quidem motus fit nisi p villas. Voluntarius vero motus fit cā villorū
qui sunt in musculo. Et naturalis: sicut motus matricis et venarū. Et
cōpositus sicut motus transglutienti fit villis p pūis p formas ex situ
longitudinis et latitudinis et transuersionis. Attractioni vero sunt villi
qui in longitudine tendunt. Et expulsionī villi q in latitudine ten-
dunt cōstringētes. Et retentorij villi q ex transuerso vadunt. ¶ Mem-
brorum autē que vnam habēt tunicā sicut venarum et vesicę: tres villo-
rum spēs adinuicē sunt textę. Et membrorū que sunt duas habēt tu-
nicas villi q in latitudine tendunt semper in extrinseca existunt eorū tu-
nicę: et alij duo in tunica eorū extrinseca. Illi tñ qui in longitudine pro-
tendunt ad superficiē magis declināt extrinsecā. Qui taliter nō creati
fuerūt: nisi ne attrahendi et expellendi villi simul existant: imo melius
est vt villi attrahendi et retinēdi sunt simul: nisi in intestinis: non enim
multa indigent retensione: sed attractione et expulsionē. ¶ Et dicem⁹
et q membrorū neruorū corpora a suis substantiis aliena pinentur: alia
sunt que vnam habēt tunicā: et alia que duas. ¶ Que autē duabus cōsi-
stunt tunicis nō taliter creata fuerunt nisi p suauitē multa. Quorū
vnum est multa necessitas multe custodię fortitudinis sue corporeita-
tis: ne scindant cā fortitudinis motus etus qd cōtinē in eis: sicut arte-
rie. Secundum est multa necessitas multe custodię in re corporis quo d
in eis est reconditū ne resoluat et egrediat. Resolutionis vero timor
puenit cā sue raritatis si vnam haberet tunicā. Et extrinsecus timor ē ideo
q p hoc etiam ad scindendū essent apte. Et hoc qdem corpus qd in
eis est reconditū est sicut spūs et sanguis q in arterijs sunt reconditi in
quorū custodia valde est studendū et de quibus timet ne pro nihilo rece-
dant. Spiritus qdem p resolutionē. Et sanguis qdem p fissuraz: ex
hoc nāq maximū timet malū. Tertius est qm cum alicui membro sue-
rit necessariū: vt sit ipsius attractio et expulsio motu vehementi: factus
est vnicuiq earū singulariter instrumentū sine p̄mixtione: et hoc est sicut
stomachus et intestina. Quartū est qm cū voluntas fuerit vt vnaqueq
mēbrū tunica opationis: que est ei propria sit pparata: et vnaqueq dua-
rum opationū acciderit ppter cōplexionē ab alterius opatiōis cōple-
xione diuersam: fuit melius iter eas diuidere: sicut stomachus in quo
fuit voluntas sentiēdi virtutē esse. qd quidē nō fit nisi in mēbro neruoso.
et digerēdi. qd similiter nō fit nisi p membrū carnosum. ¶ Vnicuiq igit
tur harū duarū rerū tunica posuerūt per se: tunicam neruosam virtutis
sentiēdi: et tunicā carnosam digerēdi. Et natura qdem intrinsecā tunicā
fecit neruosam. Et extrinsecā carnosam. Pōt nāq digerētis opatio ad
id qd digestū est in potentia sine occurso peruenire. Sentiens vero id
qd sentit non pōt sentire nisi obuiando ei sensu v3 tact⁹. ¶ Et dicem⁹
etiam q sunt quedā mēbra: quorū cōplexio sanguinis est p̄pinqua. non
ergo indiget sanguis in eorū nutrimento multotiens cōuerti: sicut car-
nis. Quapropter in ea neq foramina facta fuerūt neq ventriculi: in

Liber primus

quibus aliquāto tpe nutrimentū qđ et rigerit imoretur: & deinde caro ex eo nutritur: imo illico cū ei nutrimentū occurrit in ipsa conuertit. Et sunt ex membris quedā quorum complexio a sanguinis cōplexione valde est remota. Ideoq; cum necesse fuerit sanguinē ea nutrire oportebit vt in similitudinē substantie eorū multis cōuersionibus ordinatim cōuertatur: sicut os. Quapp in creatiōe ante vnū posuit fuit foramen qđ eorum nutrimento tanto cōtineat tpe quanto illud in eius similitudinē cōuertat: sicut in osse cruris & adiutorij. aut foramina multa in ipsis diuisa: sicut in osse mādibule inferioris. Et mēbris quidem q̄ sic sunt necesse est vt nutrimento ampliori q̄ eis tunc sit necesse repleant vt paulatim & paulatim pcedant illud in sui similitudinē conuertendo. **C** Membra autē forāta supfluitate suas ad mēbra obilia sibi vicinis expellunt: sicut cor ad ascellas: & cerebrum ad loca que sunt post auriculas: & epar ad inguina.

C Doctrina. vt. culus est summa vna: & vnum capitulum.

C Summa est de virtutibus cuius sex sunt capita.

C Summe que est doctrine sexte que est dictionis prime quod est de generibus virtutum sūm sermonez vniuersalem. Capitulum. i.

C Virtutum & operationum adinuicem alie ex alijs cognoscuntur. Omnis enim virtus operationis existit initium. Neq; aliq̄ operatio puenit nisi ex virtute. Ideoq; vtrāq; in vno posuim⁹ capitulo. **C** Virtutū autē genera & operationū ex eis puenientū apud medicos sunt tria que sunt: genus virtutū vitaliū: & genus virtutū nālū: & genus virtutū aīalū. **C** Et multis qđem phorū & medicis oībus: & precipue Gal. vī qđ vna queq; virtutū mēbrū principale hz qđ eius existit minera & a quo eius procedūt operationes. **C** Et vī eis qđ virtutis aīalis sedes sit cerebrū: & ipsius ab eo proueniant operationes. **C** Et qđ virtus nālis duas hz species. Et vna species est cuius finis est custodire indiuiduū & cōseruare ipsum: que ministrat in re nutrimenti quousq; ad finem crescentie eius nutrit corpus. Et huius qđem species sedes & opationū ipsius pcessus est epar. Altera vero species ē cui⁹ finis est speciem cōseruare que est ministrans in re generatōis: & sepat ex humoribus corporis spermatis substantiā: deinde ipsū informat sui creatoris precepto. Et huius qđem species habitatio & operationū ipsius puenit sunt testiculi. **C** Vitalis vero virt⁹ est illa que spūs inesse cōseruatq; sensus & motus vehiculū existit: & ipsum reddit aptū ad eorū impressiones recipiēdas cū ad cerebrū peruenit: & facit ipsum potentem dandi vitam vbiq; expandit. Et huius qđem virtutis sedes & operationis ipsius pcessus est cor. **C** Omnibus autē philosphis maiori. i. Aristoteli videtur qđ omnium istarū operationū principū existit cor. Sed primarū operationū earū manifestatio in his predictis existit principis. Quēadmodū apud medicos cerebrū est sentiēdi principū: & post hoc quisq; sensus habet membrū in quo eius apparet operatio. **C** Preterea cū considerant sicut dicunt & certificant inueniūt re sicut vi-

Sen prima

Actur Aristotelis non quēadmodum ipsis videtur: et inueniunt tractatus suos extractos ex propositionibus sufficientibus et non necessarijs in quibus non assequuntur nisi quod ex rebus apparet. ¶ Medico aut in quantum medicus non attinet ut consideret que sit harum duarum sententiarum veritas: sed illud considerare philosophus aut physicus debet. ¶ Medicus aut cum concedit et membra hec prenotata istarum virtutum principia existere non curat in eo quod de esse medicationis considerat an ex alijs habeant principijs que sunt ipsis priora: vel non: neque illud ex eis existit quod philosophus non et leuia facit.

De virtutibus naturalibus quibus ministrat. ¶ Capitulū. 2.

Virtutū vero naturalium alie sunt que sunt ministratres: alie sunt que ministrant. Et ministratres quidem duo sunt genera. Unū genus ministrat in re nutritis ad hoc ut indiuiduū remaneat: quod in duas partes species nutritiua et crescitua. Et alter genus ministrat in nutriente ad hoc ut remaneat species: quod est in duas diuidit species: generatiua et formatiua. ¶ Virtus vero nutritiua est illa que nutrit in nutriti perit similitudinem: id est ut per ipsum restaurationē eius recuperet quod dissolutū fuit. ¶ Virtus aut crescitua est illa que in totius corporis diametris addit in proportionem naturalem: quatenus ipsum ad finem augmenti producat per illud quod ipsum ex nutriente ingreditur. ¶ Nutritiua vero virtus crescitue seruit: eo quod nutritiua quicquid affert nutritis et quod dissoluit equale: quicquid minus: quicquid plus. Sed crescitua non erit nisi cum quod ingreditur plus fuerit eo quod dissolutum. Non tamen totum quod taliter existit est crescitua. Impinguari enim post macredinem in etate consistētie est huius secte: non tamen est crescitua. Non est enim augmentum nisi illud quod in naturalem proportionem in omnibus existit diametris: quatenus ipsum ad crescentie producat complementum. Beineps vero post hoc nullo modo est ibi crescentia: et si sit ibi spugnatio. Quēadmodum ante consistentiam non existit etiam ariditas: et si sit ibi macredine: id est illud longius existat et a necessario extens magis. Et nutritiue quidem operatio tribus particularibus completur operationibus. Una est permutatio substantie comprehensio que est sanguis aut humor que est in potentia propinqua in effectu similia membro. Quod quicquid fallit: quēadmodum in egritudine contingit que atrophie vocat que est nutritiue defectus. Et alia est adherētia que est ut hoc receptum nutrimentum completo effectu efficiat. scilicet ut membrum pars fiat. Quod plerumque fallit quēadmodum in hydropsi contingit carnositas. Et tertia est similitudo que est ut hoc receptum quod iam factum est pars membri ponat et ab omnibus partibus simile usque in essentia et colore. Quod quicquid fallit: quēadmodum contingit in albaras et morphea. Lambus enim et adherētia tam ibi sunt reperta: sed similitudo non ibi inuenit. Et hanc quidem operationem efficit virtus inuolutiua que est una de virtutibus nutritiue et est in homine una in genere et principio prior: sed in membris similitudinem partium diuersificat. ¶ In unoquoque membro existit virtus et est complexio que nutritiue in eius perit similitudinem diuersa a virtute que nutritiue in similitudinem alterius permutat.

Liber primus

Immutata vero que est in epate operationē efficit toti corpori cōe:
Generatiue vero virtutis due sunt species. Una est que in masculis
 et feminis sperma generat. Altera est q̄ diuidit virtutes q̄ sunt in spina
 te: et p̄misset eas tēperādo s̄m q̄ vnicuiq̄ puenit membro: dāns neruo
 complexionem propriam: et ossi complexionem propriam. Hoc tamē to
 tum prouenit de spermate similiū partiu et similiū p̄mixtionis: hanc
 quidem virtutē vocant medici virtutē imutatiuā primā. **V**irt^{us} ve
 ro in formatiua imprimēs est illa ex qua p̄cepto sui creatoris procedit
 membrorū lineatio: et ipsorū figuratio: et cōcavitās: et foramina: et lenitas:
 et asperitas: et eorū situs: et ipsorū p̄tinitas: et ad vltimum operationes
 que ex finibus dimensionum eorū pendent. **E**t hūc quidem virtu
 ti ministrantes sunt que rem nutrimenti ministrant ad speciem custo
 diendam: et sunt virtus nutritiua et crescitua.

Capitulu. 3.

Virtutes v̄o naturales q̄ ministrāt rātuz virtuti nutritiue sunt m̄
 ministrātes q̄ sunt quattuor virtutes: attractiua: retētiua: digestiua:
 et expulsiua. **A**tractiua vero fuit creata ad attrahēdū nutrimentū: q̄
 quidē operat hoc villis mēbris in quo est s̄m lōgitudinē p̄tēsi. **E**t retē
 tiua fuit creata vt iuuatiuū retineat dum virtutes ipsuz iuuātes in eo
 operat q̄ ab ipso alimētū suscipiūt: q̄ equidē efficiūt villis q̄ ex trāsuēr
 so p̄tēdunt. Et est et cū villi qui s̄m latitudinē incedūt auxiliū p̄bēt.
Digestiua vero est illa q̄ q̄ attractiua attraxit et retinuit: retētiua in
 essentia cōuertit aptam virtutē in ea p̄mutationē faciētū opatiōis: et cō
 plexionē que conuersioni nutrētis in effectu ē p̄pētē. **H**ec est enim
 eius opatio in iuuatiuo q̄ vocat digestio. **E**t v̄o opatio ē in supflui
 tatib^{us}: vt si possibile fuerit eas i hac mutet dispōnē q̄ et vocat digestio.
 Aut vt earū egressionē a mēbro i quo sunt retēte faciliē efficiat cū expul
 sione earū attenuādo essentia si q̄ phibz fuerit grossitas: aut ingrossan
 do si q̄ vetat fuerit tenuitas: aut incidēdo si q̄ phibet fuerit viscosi
 tas. Et hec quidem operatio vocat maturatio. Est tamen cum digestio
 et maturatio synōima dicuntur. **E**xpulsiua autē est illa que supflui
 tatē expellit ex nutrimentū residuā que ad nutriēdū non est cōueniens:
 aut q̄ excedit mēsurā que sufficit ad nutriēdū et q̄ nō est necessaria: aut
 euacuat in receptaculo sibi apto sicut vrinā i vesica. Et hec quidē virt^{us}
 has expellit supfluitates: aut p̄ p̄tes et foramina que sunt eis p̄parata: vt
 si nō fuerint sibi foramina p̄parata a nobili expellit ad ignobile et a du
 ro ad laxum. Cumq̄ in parte expulsiōis fuerit declinatio meri supflui
 tatis nō p̄uerit ea virt^{us} expulsiua ab illa semita inq̄tū possibile fuerit.
His autē quattuor virtutib^{us} nālbus quattuor p̄ie seruiūt q̄litates
 s. caliditas: frigiditas: siccitas: et humiditas. **S**z caliditas fuit s̄m oib^{us}
 quattuor: p̄ certo ē cōe. **F**rigiditas v̄o cū alicui earū seruit accidentaliter
 et nō essentialr. Qd̄ eis frigiditati iest essentialr ē vt oib^{us} virtutib^{us} sit cō
 traria qm̄ oiuū virtutū opatiōes p̄ motū existūt. Et hoc qd̄ in attractiōe et
 expulsiōe manifestū existit. Sz in digestionē etia qm̄ digestio p̄plet per

Sen prima

partes eius quod fuit ingrossatum et inspissatum partiendo et adiungendo ei quod attenuatum fuit et subtiliatum. Et hec quidem motiones sunt separantes et temperantes. Retentiva vero operatur villas mouendo transversos secundum figuram prophetionis bene factam. Et frigiditas quidem est paraliticum faciens et mortificans: et ab omnibus prohibens operationibus. Ad retentionem tamen faciendam accidentaliter confert quoniam villas secundum bonam prophetionis figuram tenet. Non ergo in operationibus virtutum essentialiter ingreditur: sed tali preparat instrumentum dispositione qua ipsa sua custodit operationem. Et expulsiva quidem a frigiditate tuas propter res quod vetustatis prohibet fieri dissolutiones quod ad expellendum tuas: et quod in eis auxiliatur grossitie: et propterea quod villus quod est latitudinem pertendit exprimere et trahit et inspissat ipsas: et hoc est et instruat preparare: et non est in ipsamet operatione auxiliu ferre. Et frigus non intrat in virtutem hanc virtutem nisi per accensum. Si enim in ipsamet ingrederetur: operationibus noceret et motiones debilitaret. Siccitas vero in tritu virtutum operationibus necessaria existit: quod sunt due mutatiue localis et retentiva. Quibus vero localis mutatiuis: quod sunt attractiva et expulsiua: prohibet siccitas auxiliu: eo quod multa eis efficit sustentationem quod in motu est necessaria: motu vero spiritus quod habet virtutes ad suas desert operationes impulsionem vehementem quam et tale qualis est ipsa humoralis prohibet fluxus cum in substatia fuerit spiritus aut istius. Sed retentiva propter restrictiones. Digestiva autem plus indiget humiditate. Post hec autem cum inter qualitates actiuas et passiuas comparaueris inquit iste virtutes eis indiget: replet virtutem retentiuam plus indigere siccitate quam caliditate eo quod tempus in quo quiescere debet villus retentive maius est tempore in quo moueri debet villus qui secundum amplitudinem tendit ad constringendum. Nam tempus quod est ad mouendum est illud quod caliditate indiget et est breue. Et totum reliquum tempus eius operationis est ad tenendum et ad quiescendum. Et quod puerorum complexio plus declinat ad humiditatem ideo virtus habens in eis plus est debilis. Attractiva vero plus indiget caliditate quam siccitate: quoniam caliditas adiuvat in attractione in eo quod maior pars sue operationis est mouere: et plus necesse est ei mouere partes sui instrumenti quam quietas facere et cum siccitate stringere. Decens virtus non tantum indiget multo motu sed plerumque et motu indiget vehementer. Et attractio quidem fit aut virtute attractiua quemadmodum magnes attrahit ferrum: aut implendo vacuum sicut aqua trahitur in azaracha: aut calore sicut in lampade attrahitur oleum: licet hec pars tertia reducatur necessario ad implendum vacuum apud certificantem: immo est ipsamet. Cum ergo virtus attractiua caliditatem habuerit auxiliu: fortior est attractio. Expulsiua vero minus indiget siccitate quam attractiua: et retentiva. Non enim indiget constrictione retentive: neque inseparabilitate attractiue et constrictione eius et circumdatione attractiue tenendo partes instrumenti donec ad illas alterius partis attractio pueniat. Et ad vltimum nullo modo indiget expulsiua quod est motu et inspissatione pauca quod ad exprimendum et ad expellendum tali adiuvet mensura quatenus per ipsas remaneat instrumentum figuram expressiouis et restrictionis perseruans. Quemadmodum in retentiva tempus longum.

Liber primus

Et in attractiua tēpus breue est necessariū donec ptiū attractio vnā applicet alijs: sōqz siccitate paz indiget. **C** Que aut plus eis oibus indiget caliditate est digestiua: q siccitate nō indiget sed humiditate vt nutritens efficiat ad penetrādū in foramina z ad figuras recipiēdas aptū reddat. **C** Neqz pōt aliqz dicere q si humiditas in digerēdo est iuuatiua: pueri possent res duras digerere. Nō eiz puenit pueria nō posse illud z iuuenibus posse pp hoc: s; ppter hōgeneā z hōgenee elōgationez. Quod eiz ex reb^o durū existit pplexioni puerorū nō est homogeneum. Virtutes igit digestiue corā eo nō opant: neqz ipsuz recipiūt retētū: s; cito ipsuz expellūt expulsiue. Iuuenū vō pplexionib^o est id pueniens: z ad eos nutriēdos pueniēs. Et ex hoc quidē collectū est qd retētū in diget pstrictōe z figuraz pstrictiōis fixiōe lōgo tpe z paucō motōis ad futuro. Et attractiua pstrictōe indiget z fixiōe z pstrictiōis tpe breuis: s; in motu multo indiget auxilio. Et expulsiue ē necessariū stringere tū sine fixiōe de qua nō est curādū. Et indiget ad futuro ad motuz faciēdū. Et digestiue est necessariū eliquare z tēperare: ideoqz virtutes iste qualitates illas quattuor inequaliter operari faciunt z eis inequaliter indigent.

C De virtutibus animalibus.

Capitulum. 4.

Virtutes aut animales intelligit volūt p illas: virtutē illā que cū in mēbris recepta fuerit pparabit ad recipiēdū virtutē sensus z motus z operatiōis vite: quib^o etiā admiscēt timoris z ire motōes: ppte rea q in eis reperiūt dilatationē z pstrictōez que accidit spūi q huic cōparatus est virtuti. **C** Nos aut explanabim^o sūmā hāc z dicem^o q quē admodū ex humorū spissitudine fm aliquā pplexionē substantia generatur spissa que est mēbrū aut pars mēbris: ita ex humorū vaporibus z eorū subtilitate fm aliquā pplexionē substantia generat subtilis est spūitus. Et sicut apud medicos epur pūme generatiōis ē pncipiū: ita cor generatiōis scēde pncipiū existit. Et hic spūs cū fm pplexionē puenit quā d; habere: ad hāc virtutē recipiēdā pparat: deinde oīa illa pparat mēbris ad recipiēdū oēs alias virtutes animales z etiā reliquas. **P** Virtutes equidē animales in spūitu quidē z in mēbris nō pueniūt nisi post q hec vitalis puenit virtus. Iōqz s; virtutes animales alicuius mēbris destruant: viuū tū mēbrū adhuc existit: nisi hec virtus in eo fuerit destructa. Nōne vides qd mēbrū stupidū aut paraliticū vnumqz fm humiditātē est nō habēs sensuz neqz motū: aut pp cōplexionē que phibet ipsuz eos recipere: aut pp oppilationē q accidit iter cerebri z ipsuz i neruis q ad ipsuz pueniūt z tamē ipsuz est viuū. Et mēbrū cui accidit est nō habēs sensuz neqz motū z accidit ei vt putrescat z corūpas. In mēbro ergo paralitico est virtus que eius custodit vitā donec cum remotū fuerit quod phibet pfluat ad ipsum virtus sensus z motus. Ipsum nāqz pparatū erat ad suscipiēdū eā pp virt^o vitalis sanitatē in eo. Prohibēs eiz nō phibuit nisi vt nō eā in effectū recipet. S; mēbrū nō sic est mortuū. Et pparas nō est virtus nutriēdū tū: ita vt dicamus q qdū

Sen prima

virtus nutriendi affuerit visu erit: et cum destruetur erit mortui: quoniam hoc ipsum
 suus verbi virtuti afferimus nutritiue. Fortasse enim plerumque in aliquo
 eius operatio destruetur et membrum viuum remanebit. Et fortasse ple-
 rumque remanebit eius operatio et membrum tunc dedit ad mortem. Et si virtus nutri-
 tiua inopitum est nutritiua esset ipsa virtus que preparat ad sentiendum et mo-
 uendum vegetabilia preparata forent ad sensum et motum recipiendo. Restat
 ergo ut sit preparans alia res que propria sequatur operationem que vocatur virtus
 vitalis. Et ipsa quidem est prima virtus que in spiritu puenit cum spiritus ex sub-
 stantia humorum procedit. Deinde spiritus secundum philosophum Aristotelem per eam recipit
 principium primum et animam primam ex qua alie profluunt virtutes. Harum
 vero virtutum operationes ab hoc proueniunt spiritu in principio rei: sicut
 etiam sensus apud medicos non prouenit per spiritum animales qui est
 in cerebro nisi ad crystallum de penetrat aut ad linguam et alia. Cum
 ergo per spiritum in ventriculum peruenerit cerebrum operationem recipiet et
 erit coactens ut ex eo proueniat virtutum operationes que in eo prius
 reperte sunt: et similiter in epate: et similiter in testiculis. Et apud me-
 dicos quidem nisi postquam spiritus in cerebro ad alia peruenit operationem non
 preparat ad recipiendum animam que est principium motus et sensus. Et sicut in
 epate igitur prima operatio iam fuerit ad recipiendum virtutem primam vitalem. Et sicut
 in unoquoque membro. Apud eos est unumquodque operationum generum alia habet animam.
 Et neque est anima una ex qua virtutes istae profluunt: quoniam huius summe aggregatio
 est anima. Et si quidem prima operatio iam adiuuit virtutes primas recipiendas: tunc iam
 dedit vitales ubi prouenit spiritus et virtus que sunt eius perfectio. Hec
 autem virtus apud eos non sola sufficit ut spiritus per ipsas omnes alias susci-
 piat virtutes nisi propria puenerit operatio. Preterea discerunt quod virtus
 principium ad membra et principium strictoris et dilatatoris aeris attractis et
 pulsus. Affert eis adiutorium in preparatione vite quod est passio: et in preparatione
 operationum anime et pulsus prebet auxilium quod est actio. Et hec quidem virtus virtu-
 tibus naturalibus similes: ideo quod non voluntate proueniunt vnde profluunt. Et similes
 virtutibus animalibus propter operationum earum diuersitatem. Ipsa eis dilatat et con-
 stringit simul: mouet ergo duobus motibus contrariis. Preterea autem cum ani-
 ma discit animas terreneas discere volunt perfectionem corporis naturalis instrumentalis:
 et volunt dicere principium omnis virtutis ex qua metipsum motus prouenit et ope-
 rationes diuerse. Erunt igitur hec virtutes secundum philosophum scilicet virtus animalis sicut vir-
 tutes naturales que notauimus apud eos virtutes vocantur animales. Quod si no-
 luerint dicere animas secundum hanc intentionem: sed volunt dicere virtutem
 que est principium comprehendendi et mouendi quod ex aliqua proue-
 nit comprehensione voluntarie. Et naturalem volunt dicere pro omni
 virtute ex qua operatio prouenit in suo corpore secundum huius forme diuer-
 sitatem: non erit virtus animalis: sed erit naturalis et altioris ordinis
 que sit virtus quam medici vocant naturalem. Et si naturalem vo-
 cauerint illam que rem nutrimenti ministrat et conuertit: siue ad hoc
 ut remaneat indiduum: siue ut remaneat species: non erit hec

Liber primus

naturalis sed erit tertium genus. Et quia ira timor et filia eorum huius virtutis sunt passionibus: tunc et eorum principia sunt sensus et estimatio et virtutes apprehendentes: huius tamen comparate sunt virtuti. Huius autem virtutis declarationem certificare: et an sit una an plures: in sapientia continetur naturali que philosophie pars existit.

De virtutibus animalibus comprehendentibus. Cap. 1. 5.
In virtute autem animalis due copulantur virtutes: quarum ipsa est sicut genus: una est sicut virtus comprehensiva: et altera virtus motiva. Et comprehensiva quidem est sicut duarum virtutum genus. Una virtus comprehensiva est manifeste. Et altera virtus comprehensiva est occulte. Et virtus quidem manifeste comprehensiva est sensibilis que est genus secundum quosdam quatuor virtutum: et octo secundum alios. Quod si dixerimus quod sunt quinque: erunt virtus videndi: et virtus audiendi: et virtus gustandi: et virtus tangendi: et virtus odorandi. Et si dixerimus quod sunt octo: erit huius causa: quia pluribus certificatores videtur quod tactus sit plures virtutes. scilicet quatuor: et ponuntur proprie unum quodque quatuor generum tactus virtutem per se: scilicet in membro sensibilis sint omnia sicut gustus et tactus in lingua: et visus et tactus in oculo. hoc autem certificare est philosophi. Et virtus quidem comprehensiva occulte et non sentiens est sicut genus quinque virtutum. Una est virtus que vocatur sensus communis et phantasia. Et apud medicos quidem sunt una virtus: Sed apud certificatos que sunt ex philosophis: due sunt virtutes. Sensus enim communis est illa que omnia sensu percepta recipit: et per eorum formas patitur que in ipsa copulantur. Phantasia vero est illa que eas custodit postquam coniunguntur et retinet eas post sensus absentiam. Et que harum duarum est recipiens: alia est a custodiendo. hoc autem certificare est philosophi. Sed qualitercumque fuerit eius sedes et operationis eius principium est anterior cerebri ventriculus. Et secunda quidem est virtus quae medici vocant cogitativam. Sed certificatores vocant quatuor imaginativam quatuor cogitativam. Si enim impauerit eis virtus estimativa animalis quam postea nominabimus: et ipsamet ad suam pervenit operationem: vocant eam imaginativam. Et si virtus rationalis ei impauerit et reduxerit eam ad illud quod ei predestinatum: vocatur virtus cogitativa. Quocumque tamen modo fuerit inter has virtutes et prima existit diversa: quia prima est recipiens et custodiens id quod ad eam pervenit de formis sensu perceptis. et ista est illa que se exercet in eis que in imaginatioe recordata sunt exercitio componendi et dividendi et singulas efficit formas quemadmodum ad eam perveniunt a sensu: et alias formas ab eis diversas sicut hominem qui in monte volat sinaradino. Sed phantasia non ponit coram te nisi quod recipit a sensu. Et huius quidem virtutis sedes est ventriculus cerebri medius. Et hec quidem virtus est infirmis virtutis que perculdubio in animali est occulta comprehensiva et est estimativa. Et ipsa quidem est virtus qua animal iudicat quod lupo est inimicus et filius est dilectus: et qui annoniam prebere consuevit est amicus a quo non est fugiendum. et hoc iudicium secundum modum existit non rationale. Amicitia enim et inimicitia non sensu sunt percepta: neque sensus eas comprehendit: neque eis iudicat: est nisi virtus alia. et ideo non sit comprehensio rationalis: est tamen perculdubio aliqua

Sen prima

apprehensio non rationalis. Homo est plerumque utitur hac virtute in multis suis iudiciis: et procedit hoc quemadmodum animal non rationale. Et hec quidem virtus dicitur a phantastica: quoniam phantastica sensu precepta retinet: et hec in preceptis sensu intentionis discernit non sensu preceptas. Et separat ab ea quam imaginatiuam vocamus et cogitatiuam: quoniam illius operationes nullius sequitur iudicium: sed istius operationes non solum iudicium: sed et iudicia sequitur. Et istius operationes sunt in sensu preceptis compositiones facere. Et istius operatio in sensu preceptis iudicare intentiones extra sensum. Et quemadmodum in animali sensus est iudicans de formis sensu preceptis: sicut existimatiua est iudicans de intentionibus illarum formarum que ad existimationem perueniunt et non ad sensum. ¶ Quidam autem hominum sunt qui presumunt et hanc virtutem imaginatiuam vocant: sed non tamen curamus quod de nobis non disputamus: sed intentiones et dicitas intelligere debemus. Et medico quidem non est curandum ut hanc virtutem sciat. Impedimenta namque operationum eius impedimenta operationum aliarum virtutum que sunt antequam ipsa sequentia sunt sicut phantasia et imaginatiua et memorialis qua postea notabimus. Et medicus quidem non curat nisi de virtutibus ex quibus cum in suis impedimentis accidit lesio peruenit egritudo. ¶ Quod si lesio accidit operationi alicuius virtutis causa impedimenti quod accidit prius operationi alterius virtutis quod est: fueritque impedimentum illud sequutum malitiam compositionis alicuius membri aut corruptionem compositionis: sufficit medico ut sciat impedimentum illud per malitiam compositionis membri aut sue compositionis corruptionem accidisse: ad hoc ut eum medicina ei subueniat: aut ipsum ab eo custodiat: et non curat scire dispositiones virtutis: cui quod accidit non accidit nisi nullo mediate postquam scuerit dispositiones eius cui accidit illud quod accidit sine medio. ¶ Tertia vero illarum quas non solum medici est quinta aut quarta cum certificauerimus quod est virtus consideratiua et memorialis. Et est thesaurus eius quod peruenit ad existimatiuam de intentionibus in preceptis sensu extra formas eorum sensu perceptas. Sicut phantastica est thesaurus eius quod peruenit ad sensum ex formis sensu preceptis. Et eius quidem locus est posterior cerebri ventriculus. ¶ Hic vero est locus considerationis philosophice virtutis preseruatius et memorialis et virtutis que reducit illud quod est absens ad memoriam ex eis que ab existentiis sunt reposita sit virtus una: aut virtutes due. ¶ Deinde tamen non est inde curandum. quoniam nocumenta que eis qualitercumque sint accidunt sunt homogenea. sunt enim nocumenta que in ventriculo cerebri posteriori accidunt: vel de genere compositionis: vel de genere compositionis. ¶ Virtus vero comprehensiva que est una de virtutibus anime considerauerunt per quam quam diximus: id hanc virtutem non considerauerunt. non enim fuit eorum consideratio nisi in operationibus trium virtutum tantum et non in alijs.

De virtutibus animalibus motiuis.

Capitulum 6.

Motiva vero virtus est illa que cordas contrahit et laxat propter quod mouent membra et iuncture dilatatione sua et flexione. Et eius quidem penetratio est cum nervis que sunt lacertis continui. Et est genus

Liber primus

quod secundum specificationem principij motuum significatur. In unoquoque igitur musculo est alia natura que est sequens iudicium estimatiue a qua prouenit communis consensus.

Capitulum postremum huius doctrine de operationibus.

Dicemus quod operationum singularium alie sunt que ab una complentur virtute verbi gratia digestio. Alie que a duabus complentur virtutibus: sicut cibi desiderium: quod completur a virtute naturali attractiua: et a virtute sensibili que est in ore stomachi. Attractiua vero operatur ex hoc quod mouet villum qui secundum longitudinem protenditur retinendo illud quod attrahit et suggendo ex humoribus quod est sibi proprium. Sensibilis autem operatur in hoc quod hanc sentit passionem: et quod sentit modificationem colere ingre quod est excitans desiderium cuius esse nominauimus. Et hanc quidem operationem non dicemus duabus compleri virtutibus: nisi id quod cum sensibili acciderit nocumentum destruetur intentio que vocatur fames et desiderium: neque desiderabilis cibus: sed eo corpus indigeat. Et similiter transglutienti operatio duabus completur virtutibus. una est attractiua naturalis: et altera est attractiue voluntarie. Et prima quidem suam compleret operationem per villum qui secundum longitudinem protenditur qui est in ore stomachi et isophago. Et secunda completur operatio per villum lacerti transglutienti. Licet una duarum virtutum destruetur: transglutienti operatio durius puenit: sed quoniam non fuerit destruetur. Sed cum illa non operata fuerit erit transglutienti operatio difficilis. Nonne vides quod cum desiderium non recte procedit durius puenit operatio transglutienti illud quod non desiderat. Immo cum aboremus aliquam rem: nausea nobis prouocabitur. Et cum ea postea transglutire voluerimus et tertia fuerit ab ea virtus nostra attractiua desideratiua: dura erit operatio voluntarie transglutienti. Transitus quoque nutrimenti perficitur virtute membri ipellentis a quo procedit et attractiua membri ad quod accedit: et sicut superfluitatum egressio que fit per duas vias. Et forsitan plerumque existit operatio principium due virtutes. scilicet animalis et naturalis. Et forsasse plerumque existit eius causa virtutis et qualitas sicut in frigiditate quod prohibet materiam: et mouet expulsivam in paritate superfluitatum que descendunt a membro: et retinet: et in facie reuerberat. Et frigiditatis quidem est equalitas quod per duas prohibet res. scilicet cum essentia ipsam eius quod effundit ingrossando et coagustando poros. Et res tertia quod est per accidens quod est quia calitas extinguit attractiua. Et qualitas calitatis attrahit per illud quod istis opponit modis quos predictimus. Et calitatis quidem qualitas et necessitas vacui non attrahit in primis nisi illud quod est subtile et postea quod est spissum. Virtus vero attractiua naturalis non attrahit nisi quod est magis pueniens: et quod nature eius est proprium attrahere: et plerumque quod est magis spissum est magis proprium et magis pueniens.

De eis que pueniunt ex his que comedunt et bibunt. Cap. 15.

Quod comedit et bibit in corpore humano tribus operatur modis. Aut enim in ipso sola sunt qualitate operationem efficit. Aut sunt materia. Aut operationem facit tota sui substantia. Et forsasse res que ex his tribus

Sen secūda

Intelligunt verbis ppinque erunt in lingue consideratione. Sed cum de
his loquimur intentiones exprimere volumus quas modo nominabimur. Cuius
vero qualitate agens est illud quod calefieri solet cum est in corpore hominis:
aut infrigidari: et calefacit caliditate sua: aut frigescit sua frigida-
tate: quia non ei assimilatur. Et sunt quidem operans materia est illud quod a suis
quercit natura: et recipit formam alicuius divisionis membrorum humanorum.
Sed eius materia igitur formam illam recipiat: est tamen cum accedit ut aliqua suarum
qualitatum quas habebat que suo modo fortior existit quam humani corporis
qualitas in ipsa remanere ea faciat a principio rei: donec compleat coagu-
lationem et assimilationem: sicut sanguis qui generatur ex lactu: quoniam in ipso est plus
frigiditytatis quam sit in complexione hominis igitur sit factus sanguis et sit bonus ad hoc
ut membrum hominis pars fiat: et sanguis qui ex alijs generatur huic existit contra-
rius. Cuius vero substantia operans est forma sui specifica agens et est illa qua ipse
est id quod est: et non qualitate sui: propter quod corpus si se fiat aut fiat si se et corpus.
Cuiusque dico qualitate: una quattuor qualitatium intelligo. Cuius qualitate igitur
tur sua operantis materia in opere ingressus non habet. Cuius igitur operans materia est
illud cuius materia cum de substantia qua habebat alterat alteratorem quam in ea fecit
virtus que est in corpore restaurat illud quod ex eo fuit dissolutum primo et
accendit calorem innatum propterea quod in sanguine facit augmentum secundo. Et
est et cum operatur suis qualitatibus que remanserunt in ipso tertio. Cuius et sua
quidem operans substantia est illud quod forma sue speciei operatur quam acquisivit post com-
plexionem: quia cum eius simplicia se permiscuerunt: et ex eis generata fuit res una
paravit se ad recipientem. Speciem et formam additam super illud quod habuit simpli-
cia. Hec ergo forma non est qualitates prime quas habet materia: nec complexio que ex
eis generatur sed est perfectio quam acquisivit materia secundum aptitudinem que fuit et acqui-
sit a complexione: sicut in magnete virtus attractiva. Et sicut natura cutem
quod speciem vegetabilium et animalium. scilicet illa quam habuit post complexionem propter
complexionem paratorem: et neque est de simplicibus complexionibus: neque ipsa
met complexio: quia non est caliditas: neque frigiditas: neque siccitas: neque hu-
miditas: neque simplices: neque comixte: sed est ubi gratia coloris: aut odor:
aut anima: aut alia forma de non perceptis sensu. Et istius forme que ge-
neratur ex materia quicquid est perfectio passio alicuius: cum hec forma est vir-
tus passiva. Et quandoque est earum perfectio facere et non aliud. Et est cum
hec forma est virtus agendi et non aliud. Sed cum est agens et non aliud
quandoque est eius actio in corpore hominis: et quandoque non. Et eius
quidem forme que post complexionem provenit: aliquando accedit ut
sit perfectio passio ab alio cum fuerit hec forma virtus passiva. Et quan-
doque accedit ut sit perfectio eius in aliud actio. Et quandoque accedit
ut sit hec forma virtus super operationem in aliud. Et quandoque eue-
nit ut sit hec forma adiuvans super operationem in aliud. Sed cum fue-
rit operatrix in alio aliquando evenit ut sit eius operatio in corpore
hominis: aliquando non. Et si est virtus in corpore hominis a gen-
erationem non convenientem. Tota autem operatio hec non prou-
e

Liber primus

nisi ex eius complexionem: immo ex eius forma specifica adueniente post compositionem. Unde propter hoc vacante hominis operatione a tota substantia scilicet forma specifica: et non qualitate. scilicet non aliqua quattuor qualitatibus: neque eo quod est earum comixtio. Conueniens vero est sicut pemonie operatio que destruit epilepsiam. Non conueniens autem sicut virtus napelli que hominis corripit substantiam. ¶ Rediemus ergo nunc et dicemus quod cum dicis quod res que comeditur: aut qua fit inunctio est calida aut frigida: volumus dicere quod est sic in potentia et non in effectu. Et volumus dicere quod est in potentia plus calida quam corpora nostra: aut plus frigida quam corpora nostra. Et cum hanc potentiam dicimus volumus dicere virtutem consideratam per operationem caloris quam nostra corpora in ea efficiunt: quoniam cum est positor a calore innato qui est in nobis patet: accidet in ea tunc illud in effectu. Est etiam cum hanc potentiam dicimus et volumus rem aliam dicere. Et est ut sit potentia cum intentione bonitatis aptitudinis: sicut cum dicimus quod sulfur est calidum in potentia. Et est cum dicimus quod res calida: aut frigida: et attendimus illud quod in eius complexionem ex quattuor elementis primis est magis superans: et non consideramus operationem quam in nostris efficit corporibus. Est etiam cum de medicina dicimus quod est in potentia sic cum fuerit eius potentia in intentione habitus sicut potentia scribe qui iam dimisit scribendam operationem: et tamen habet in scribendo potentiam quoad modum dicimus quod napellus in potentia est corripens. Inter hoc vero et primam existit differentia: quia prima nisi postquam corpus conversione manifesta ea converterit non exiit ad effectum: istud autem aut operatur ipsamet obuiatio: sicut venenum viperarum: aut per quolibet quersionem in sui qualitate sicut napellus. Et inter potentias quod est primas: etiam inter potentiam primam quam nominamus est aliqua potentia media que est sicut potentia medicinarum venenosarum. ¶ Preterea dicemus quod medicinarum gradus sunt quattuor positi sunt. ¶ Et gradus quidem eorum primus est illud quod cum coeditur et bibitur et quo fit inunctio efficit in corpore sua qualitate operationem non perceptam: sicut cum calefit aut in frigidat: et non percipit neque sentitur calor aut frigiditas: nisi postquam reiteratum fuerit: et multum factum fuerit. ¶ Et gradus secundus est ut sit operatio fontium istarum: sed tamen non pervenit ad impediendum operationes manifeste: neque cursus earum naturalis mutat: nisi per accedens aut cum multoties advenit et est multum. ¶ Et tertius quidem gradus est ut ex operatione eius essentialiter perveniat impedimentum manifestum: sed non dumtaxat pervenit ad mortificandum et corripendum. ¶ Et quartus est gradus ut illud ad mortificandum pervenit et corripendum. Et est quidem proprietas medicinarum venenosarum: hoc est illud quod existit per qualitatem. Cum tota vero sui substantia mortificans est venenum. ¶ Dicemus autem de quo quod totum illud quod corpori adducit quod est ex eis inter que currit agere et pati: aut mutat a corpore et non mutat ipsum: aut mutatur a corpore et mutat ipsum: aut non mutat a corpore et mutat ipsum. ¶ Quod vero mutatur a corpore et non mutat corpus mutatione de qua sit curandum: aut convertit in similitudinem corporis: aut non convertit. Illud autem quod in eius

Sen secūda

eōuertit similitudinē: nutrimentū est absolute. Et illud qđ non in eius
 cōuertit similitudinē est medicina temperata. ¶ Quod vero a corpore
 mutat z ipsum mutat: nō ē possibile qm: aut si cum mutat a corpore mu-
 tet corpus z post corpus mutet ipsuz ad vltimū z destruat eius muta-
 tio: aut nō sit ita sed ipsuz mutet corpus ad vltimū z destruat ipsum.
 Et prima qđem diuisio: aut cōuertit in similitudinē corporis: aut non
 cōuertit in similitudinē corporis. Si in corporis puerit similitudines
 erit medicinale nutrimentum. Et si in corporis nō puerit similitudinē
 erit medicina absolute. Secunda aut diuisio erit medicina venenosa.
 ¶ Illud vero qđ a corpore nullo mō mutat z ipsum mutat est venenū
 absolute. Cum aut nos dicimus qđ a corpore nostro nō mutat: nolum⁹
 dicere qđ nō calefiat in corpore per operationem innati caloris in ipso:
 imo plurimū venenoz nō operat in corpore nisi calefiat per operatōez
 caloris innati qui est in ipso. Sed volumus dicere qđ nō mutat in sui
 forma naturali: imo nec cessat ab eo operatōe eius vitute z forma ma-
 nentibus donec corpus corūpat. Et est qđem cum eius natura est cal-
 da: z adiuuat tunc suā ppteratē natura eius ad resoluenđū spiritum:
 sicut venenū viperaz z napelli. Et est cū natura eius est frigida: z ad-
 iuuat suā ppteratē natura eius ad pgelandū spūm z debilitandū: sicut
 venenū scorpionis z tusquiani. Totum vero illud qđ nutrit in fine rei
 naturalit motione corpus mutat. Et est calefacere: qm: cū in sanguine
 cōuertit pculdubio in calefaciendo augmentū prebet: ita vt lactuce z
 cucurbitae taliter calefaciāt qualiter istud calefacere existit. Cum vero
 calefacere dicimus nolumus calefacere istud sed illud qđ ex qualitate
 rei puenit eius remanente spē. Et medicina qđem nutriens a corpore
 per sui mutat substantiā: z mutat ab ipso per sui qualitātē: sed prima
 mutat in sui qualitate. Et alia qđem mutat primo in caliditate z cale-
 facit sicut allea. Et est alia que mutat primo in frigiditate z infrigidat
 sicut lactuca. Cūq; etus puerit in sanguinē cōplet plurimū opatōis
 eius est calefacere ppterea qđ in sanguine augmentū efficit. Quomodo
 enim nō calefacit cū iam facta sit calida z sua frigiditate se expolia-
 uerit. Sed vntcutq; earz etiā aliqd innate qualitatis associat post con-
 uersionē in substantiā qm in sanguine q generat ex lactuctis aliq rema-
 net infrigidatio. Et in sanguine qui generat ex alleis aliq remanet ca-
 lefactio: sed ex hoc vsq; ad rēpus. ¶ Medicina ppterea nutrimentuz:
 alia est que medicationi magis existit ppinqua: alia est que nutrimento
 est vicinior. Quēadmodū ipsoz nutrimentū alia sunt quoz natura vic-
 nior ē substantie sanguinis: sicut vitnū z ouoz vitelli z aqua carnis. Alia
 sunt que parūper sunt lōginqto: sicut panis z caro. Et alia sunt que
 sunt valde longinqua: sicut nutriētia medicinalia. ¶ Amplius dicem⁹
 qđ nutriēs mutat corporis dispōnem qualitate sui z quātitate. Quātr
 vero qualitate sui mutet tam sciūsti. Quātitate aut qm aut augmenta-
 bit z puenit ex eo ad fastidiū z oppilatōes z postea ad putrefactionez:
 aut minuet z pueniet ex eo ad pibisim. Sed augmentuz in qūitate ex

Liber primus

nutriente semp est in frigiditas: nisi pueniat ex eo putredo et calefactio et calefacit. sicut enim putredo non accidit nisi per calorem extraneum: ita per ipsam et calor accidit extraneus. ¶ Dicimus et quod nutritio: aliud est subtile: aliud est spissius: aliud est temperatum. Et subtile quod est illud ex quo sanguis generatur subtilis. Et spissius ex quo sanguis generatur grossus. Unde cuiusque autem harum divisionum: aut est eius nutrimentum multum: aut est paucum. Exemplum subtilis et multum nutrimenti est aqua carnis et vinum et ova sorbi. Ista calefacta aut temperata. Ista enim multi existunt nutrimenti quoniam plura substantie ipsorum in nutrimentum convertitur. Exemplum spissi et pauci nutrimenti est caseus et caro salita et melongia et his similia. Res enim que ex eis in sanguinem convertitur est pauca. Exemplum subtilis et pauci nutrimenti est iuleb et olera que in substantia sunt temperata existunt et in suis qualitatibus: et ex fructibus mactana et mala granata et que eis similes sunt. Exemplum spissi multum nutrimenti est ova lixa et caro vaccina. ¶ Cuiusqueque est harum electionum: alie sunt que sunt boni chymi: alie sunt que sunt mali chymi. Exemplum subtilis multum nutrimenti et boni chymi: ouorum vitelli et vinum et aqua carnis. Exemplum subtilis pauci nutrimenti boni chymi lactuce mactana et mala granata. Exemplum subtilis pauci nutrimenti et mali chymi: plino et caro anaguid. Exemplum spissi multum nutrimenti boni chymi oua lixa et caro animalis agni. Exemplum spissi multum nutrimenti mali chymi caro vaccina et caro anatis et caro egna. Exemplum spissi pauci nutrimenti mali chymi caro salita. In hac autem summa inuenies temperamentum.

¶ Summa prima dictionis scilicet de pulsu: cuius sunt. 19. capitula.

¶ De pulsu et est sermo vniuersalis.

¶ Capitulum. 1.

Pulsus est motus receptaculorum spirituum ex dyastole et systole compositus ad regendum spiritum per aerem attractum. ¶ Consideratio autem vel scientia que attendit in pulsu: aut est vltima: aut particularis scilicet vnaquaque egritudinem. Et nos quidem hic de vltimis regulis scientie pulsus loquamur. Et particulares ad loquendum de egritudinibus particularibus in posterioribus reseruabimus. ¶ Dicimus ergo quod quicunque pulsus est compositus ex duobus moribus et duabus quietibus. Omnis namque pulsus ex dyastole et systole est compositus. Post hoc vero necesse est ut inter omnes duos priores motus quies interueniat. Impossibile est namque ut motus vnus alij motui continuetur postquam spatio eorum applicat terminum et extremitas in effectu. Hoc tamen in scientia nostra declarabit. Postquam igitur hoc ita est: impossibile est quoniam in vnoquoque pulsu antequam alius consequatur quattuor interueniant partes scilicet motus duo: et quietes due. scilicet motus eleuationis et quies inter ipsas et depressio: et motus depressionis et quies inter ipsas et eleuationem. ¶ Depressionis vero motus apud plurimos medicorum nullo modo sentitur. Sed apud alios est cum aut in forti pulsu sua fortitudine sentitur: aut in pulsu magno per eleuationem suam: aut in duro propter multam sui refrenationem: aut in ta rdo propter longinquitatem temporis sui motus. ¶ Galenus quoque dixit: 20

Sen secūda

qđ tpe nō fui sollicitus ex depressione. Postea vero nō geui tangēdo
donec ex eo aliquid percepi & postea illud cōpleui. Nam postea porte
pulsus mihī aperte fuerunt. Qui vero ista studuerint vt ego percipiet
illud qđ consecut⁹ fuit. Et licet sit ita vt dicit: in plurimis tamen di-
spōitionib⁹ depressio nō est sensu percepta.

¶ Causa vero ob quam statutū fuerit tangere venas brachij est facili-
tas prebēdi ipsū: & qđ homo non est sollicit⁹ vt ipsum discooperiat
& rectitudo situs ipsius propter rectitudinem cordis & eius quod est
iuxta ipsum.

¶ Et oportet quidem vt sit tactus manu super latus existente. Quā si
man⁹ super vola plante extendat in latitudine augmentū prebet & ex
elevatione diminutionem facit & etiam dīminuet ex longitudine: & p-
prie in macilentis. Et resupinata augmētāt in eleuatōe & longitudine.
¶ Oportet preterea vt tactus fiat in hora qua ille cui⁹ pulsus est sit ab
ira remotus & gaudio & exercitio & omnibus passionibus & saturitate
que grauedine facit: & fame & dispoitione relinquendi consuetudines
& renouandi vsus.

¶ Et oportet etiam vt sit de pulsu experimentū temperati nobilis ita
vt altius ei comparatur.

¶ Amplius dicem⁹ qđ genera ex quibus medici pulsus dispoitiones
cognoscunt secūdū qđ ipsi referunt sunt. 1o. qđ eis fuerit necessariū
vt posuissent ea nouem. Genus quidem qđ est sumptū ex q̄titate dyas-
tōis. Et genus qđ est sumptū ex qualitate percussionis vene in dyas-
tōis. Et genus qđ est sumptum ex tempore cuiusq; motionis. Et genus
qđ est sumptum ex essentia instrumenti. Et genus qđ est sumptū ex ei⁹
euacuatione aut repletionē. Et genus qđ est sumptum ex caliditate ta-
ctus ipsius aut frigiditate. Et genus qđ est sumptus ex tēpore quietis.
Et genus qđ est sumptum ex pulsu equalitate aut diuersitate. Et ge-
nus qđ est sumptum ex eius ordinatione in diuersitate sui aut in ordi-
natione. Et genus est qđ est sumptum ex pondere.

¶ Genus vero q̄tatis pulsus significatur ex quātitatib⁹ suarum triū
diametrorū que sunt ipsius longitudo & latitudo & eius profunditas.
Sunt ergo in eo nouem pulsus dispoitiones simplices & compositae.
Et nouem quidem simplices sunt: longus curtus & mediocris: & latus
& strictus & mediocris: & profundus apertus & mediocris. ¶ Longus
autem ille est cuius partes in longitudine plus sentiuntur qđ natura.
Ist absolute: qui est pro certo eius qui complexionem habet temperatā
aut naturalis qui est eius qui hūc est propinqu⁹ & est temperatus cui
est proprium. Et tu quidem iam prius scivisti differentiam inter eos.
¶ Curtus vero est ei cōtrarius. ¶ Et inter eos est mediocris. Et tu qui-
dem iudicabis secundum hanc regulam in sex que remanserūt. ¶ Lō-
positarum vero ex his simplicibus: quedam sunt que nomen habent: &
quedā que noīe carēt. ¶ Ille enī qđ in longitudine & altitudine & lati-
tudine ē augmētat⁹ vocat magn⁹. Et qđ in his oib⁹ ē diminutus vocat

Libri primus

parvus. Et qui inter eos existit ipatus.

Cuius vero in latitudine et altitudine est augmentatus vocatur grossus. Et qui in eis est minutus dicitur subtilis. Et qui est inter eos est equalis.

Generis autem quod ex qualitate percussione venit in digitos sumptus est tres sunt species. Fortis et ipse est qui apud diastolem tactui resistit. Et debilis qui est ei oppositus. Et equalis qui est inter eos.

Generis quoque quod ex tempore cuiusque morionis sumptus est tres sunt species. Velox et est qui motum in brevi tempore complet. Et tardus et contrarius. Et equalis inter eos existens.

Generis vero quod ex essentia insitum sumis tres sunt species. Molles qui est recipiens reditum ad interiora et compressionem facile. Et durus qui est ei contrarius. Et inter eos mediocris.

Generis autem quod est sumptus ex eo quod pertinetur tres sunt species. Plenus et ipse est qui sentitur sicut si in eius foramine esset humor implens de quo sollicitandus est ut pure euacuetur. Et vacuus est ei contrarius. Et inter eos mediocris.

Et generis quidem quod ex suo tactu sumptus est tres sunt species. Calidus. Frigidus. Et temperatus.

Generis vero quod est sumptus ex tempore quietis species sunt tres. Frequens et ipse est in quo tempore sensatum quod existit inter duas percussiones est brevis: etiam vocatur prius et spissus. Et ei contrarius rarus: qui etiam dicitur laxus et resolutus. Et inter eos mediocris. Et hoc quidem tempus est semper quod ex systole cognoscitur. Si vero systole nullo modo cognita fuerit erit tempus quod inter omnes duas diastoles pertinet. Et si ipsa cognita fuerit erit semper duo tempora duorum extremorum.

Genus vero quod est sumptus ex equalitate et diversitate est: aut equalis aut diversus scilicet inaequalis. Et hoc quidem est per comparationem similitudinis aut dissimilitudinis pulsuum: aut partium unius pulsus: aut unius partis pulsus in quocumque rebus: magnitudine et pulsatrice: aut fortitudine et debilitate: et velocitate et tarditate: similitudine aut raritate duritiae: et molitiae: donec pertingat quod unus pulsus est postremus sue diastoles citius per vehementem calorem: aut debilius per debilitatem. Quod si volueris dilatare bis sermonem et considerare in equalitate et diversitate in tribus generibus predictis alias partes: si considerationum fortitudo ad istas reducta est. Pulsus vero equalis absolute est ille qui in omnibus est equalis: qui si in aliquo eorum solo fuerit equalis: in eo solo dicitur equalis: sicut si dicerem equalis in virtute aut equalis in velocitate. Et si diversus est ille qui non est equalis: aut absolute: aut in aliqua re.

Genus autem quod ex ordinatōe et inordinatōe sumptus est duas habet species: diversae ordinatus: et diversae inordinatus. Ordinatus autem est ille cuius diversitas habet ordinem per servatum super quem transit. Et est semper duos modos. Aut ordinatus absolute: et est cum totum illud quod ex eo pervenit non habet nisi tantam diversitatem unam. Aut ordinatus qui est proprius: et ipse est qui habet duas diversitates aut plures: sicut si ibi esset circulus et alius circulus ab eo

Sen secūda

diuersus: sed ambo ad suū redirent ordinē sicut si esset vnus circulus.
 Et inordinat⁹ est q^d est p^rtrarius. ¶ Lūq³ certificaueris iuuentis q^d hoc
 decimū gen⁹ ē: sicut ē et noni generis spēs intrans sub inequali.
 ¶ Debes autē scire q^d in pulsu reperit natura musice: quoniam quēad-
 modū ara musice cōplet per adiunctionē sonoz fm p^rportionez comi-
 tantem eos inter acuitatem et grauitatē per circulos casuū et t^rpum qui
 sunt inter eozū pcussiones: sic est dispositio pulsus: qⁱ p^rportio suozum
 temporū in velocitate et spissitudine et debilitate et in quāttate est si-
 cut p^rportio adiunctionis etus. Et quēadmodū ip̄s seriē di vel casus
 et quāttas sonoz est cū sint cōueniētia: et est cum nō sunt cōueniētia: si
 est cū sibi diuersitates sunt ordinate: et est cum sunt inordinate. Et pro-
 portio etiā dispositionū pulsus in fortitudine et debilitate et quāttate ē
 cum est p^rueniens: et est cūz non: imo diuersa est. ¶ Et hic quidē est egre-
 diens a genere p^rsiderandi ordinē. Gal. autē vⁱ id q^d pōt sentiri ex pro-
 portionalitatib⁹ pōderis ē fm vnā p^rportionē musicaz notataz aut nō no-
 minataz. Notataz vero aut fm p^rportionē totius et qnq³ est p^rportio t^rs
 pli cum est p^rportio dupli adiuncta cū p^rportionē addentis medietatē:
 et ipsa est que dicit^r p^rportio per quinq³. Et fm p^rportionē que est p totū
 et est dupla. Et fm p^rportionē que est p quinq³: et est addens medietatē.
 Et est fm p^rportionē q^d est p quattuor: et est addens tertiā. Et fm propor-
 tionez addentē quartaz. Postea nō sentit^r. ¶ Et ego quidez miror quō-
 du tangendū cōsuevit: et p^rportionat sonos p artes: postq³ erit et poten-
 tia cognoscendū musicaz acquisita: et comparabit factum per notum:
 homo etiā iste cum suaz intentionē ad pulsum reduxerit: hmoi poterit
 discernere proportionē per sensum.
 ¶ Vnus vero q^d ex pondere est sumptū est per cōparationē p^rportōis
 quāttatuz p^rportionum quattuor tempoz que sunt duobus motibus et
 duabus quietibus. Et si sensus totum hoc discernere nō pōt: tamen est
 per cōparationē p^rportionis quāttatū p^rportionū tempoz diastoles
 ad tempus q^d est inter duas diastoles: et ad vltimūz t^rps in quo est mo-
 tus ad tempus in quo est quies. ¶ Qui autem ponunt in hoc capitulo
 cōpositionē t^rps motus ad t^rps motus: et t^rps quies ad t^rps motus quies:
 mittūt caplū in caplō: l³ hmoi m^rssio sit tollerabilis et nō sit icōueniēs
 s³ m nō est bona. Et pōdus quidē est illud in quo p^rportōes musice ca-
 dunt. Et dicemus q^d pulsus aut ē boni pōderis: aut mali pōderis. Et il-
 lius quidē qui est mali pōderis sunt tres spēs. Una est illius cui⁹ pon-
 dus est mutatuū: et ē iuxta pōdus: et iste est cui⁹ pōdus ē pōdus etatis que
 est iuxta etatē illius cui⁹ est pulsus: sicut cū iuuenes hnt pōdus pulsuū
 pueroz. Et altera est separi pōderis: sicut cū pueri hnt pondus pulsus
 sicut senū. Et tertia est egrediēs a pōdere: et ille est cuius pōderis pulsus
 hominis non simulatur. Et multa egressio pulsus a pondere magnam
 in dispositionibus significat mutationem.

¶ De pulsu equali et diuerso.

Capitulum. 2.

q

Liber primus

Tercū q̄ dīuersi pulsus dīuersitas: aut est in multis pulsibus: aut in vno pulsu. ¶ Sed qui in vno pulsu dīuersificatur: aut in multis dīuersificat p̄tib⁹. s. in locis sepatīs in quibus cadūt digiti: aut in vna pte. s. in loco vnus digiti. Et istū qdē q̄ in multis dīuersis existit p̄tib⁹ est dīuersus gradatus equaliter currēs: et ipse quidem est qui ab vno incipit pulsu et pmutatur ad maiore eo aut ad minorem: et pcedit sic s̄m hanc regulā donec puenit ad finē in dīminutōe: aut in augmento per similitē ordinē: deinde interfecat et ad primā magnitudinē redit: aut rediēs ex puitate sua simili reditu in ambabus dīspōnibus ad primam regulā: aut dīuersificans postquā venerit a principio qdē est huius modi ad finē q̄ est h̄mōl. Et est cū a d finē puenit: et est cū interfecat āte ipsum: et est cū addit supra ipm̄ donec interfecat in medio cessando: et ē cum agit ab hoc dīuersum: et illud est vt in medio sui iteruentat mot⁹.

¶ Et pulsus qdē cessationē h̄ns est dīuersus in quo expectat motus et venit quies. ¶ Et ille qui in sui medio h̄z motū est dīuersus in quo expectat quies et vēit mot⁹.

¶ Dīuersitas vō pulsus in multis p̄tib⁹ vni⁹ pulsus: aut est in situ suarū partiū: aut in motu suarū partiū. Sed dīuersitas q̄ est in situ suarū partiū est dīuersitas p̄positōis partiū vne ad partes. Et qm̄ ptes sunt sex: erit illud qdē i eis cadit ex dīuersitate filii. ¶ Dīuersitas autē q̄ est in motu aut est in velocitate et tarditate: aut in cōsecutione et p̄uentione. s. vt moueat pars eius ante horāz sui mot⁹ aut post horāz: aut in fortitudine et debilitate: aut dīuersus i augmento et dīminutōe. Et illud qdē aut erit in duabus parti⁹ aut in trib⁹ aut in quattuor. s. in casu digitorū. Et tu qdē cōponere poteris et ordinare.

¶ Ex dīuersitate vero pulsus in vna parte est ille q̄ est intersectus et redditus et cōtinuus. ¶ Intersect⁹ autē est ille q̄ in pte vna cū paruo motu sepat⁹: et p̄tis vni⁹ q̄ ex eo interfecat cū q̄te est cū duo extrema dīuersificant in velocitate et tarditate et in similitudine. ¶ Redditus vero est vt pulsus magnus redeundo fiat puus in vna pte: deinde in reditu subtili redit. Et huius qdē modi est ille cui⁹ quedā spectrum in alias ingreditur. Et hoc est vt sit vnus pulsus sicut duo p̄p dīuersitatē aut duo sicut vnus: propterea q̄ alie in alias ingreditur. Et istud quidem est s̄m sententiā eorum qui in hoc nō conuenerunt. ¶ Continuus autem est ille cui⁹ dīuersitas est ordinata in continuitate non sensu pcepta sepatōe in eo ad qdē ipsa mutat ex velocitate ad tarditatem aut econtra: aut ad equalitatē aut inequalitatē in eis: aut ex magnitudine aut puitate: aut equalitate in eis ad aliq̄ eorū ad qdē mutat. Et hoc qdē est cū s̄m similitudinē sui pcedit. Et est cū accidit vt cū cōtinuatōe sua sit in aliq̄ suarū partiū plus dīuersitatis et in alijs min⁹.

¶ De speciebus pulsus dīuersi q̄ nomina habent p̄pua. Cap. 3.

Et eis est gazellus q̄ est dīuersus in vna parte cū fuerit tardatus: et deinde interfecatur et fit velox.

¶ Et ex eis est yndosus: et ipse qdē est q̄ est dīuersus in magnitudine

Sen secūda

partū vene et earū paruitate et eleuatōe sp̄sarū ad superiora et in latitudi-
dine et in p̄secutiōe et p̄cessiōe in p̄ncipio mori pulsus cū mollitiē q̄ est
in ipsa. Et ipse q̄dem nō est valde paru⁹: et h̄z latitudinē quādam: et assi-
milat vndis: quarū alie alias sequitur s̄m rectitudinē cū diuersitate q̄
est inter eas in eleuatōe earū ad superiora: et descēsiōe ad inferiora et
velocitate et tarditate.

¶ Et ex eis est vermiculosus q̄ est illis similis: s̄z est paru⁹ multe sp̄ssi-
tudinis cuius sp̄ssitudo extimaf velocitas sed non est.

¶ Et formicā q̄ est valde minor et vehemētioris sp̄ssitudinis. Et ver-
miculosi q̄dem et formicantis diuersitas in eleuatōe ad superiora et p̄-
cessiōe et cōsecutiōe in sensu est manifestior ipsoz diuersitate in lati-
tudine: imo quasi non apparet id.

¶ Et est ex eis ferrinus qui vndoso in p̄tius diuersitate s̄lat: et in eleua-
tione ad superiora et latitudinē et p̄cessiōe et cōsecutiōe: sed est durior: et
cū duritie ipsius p̄tes in duritie diuerse exiūt. Et ferrinus q̄dē est pul-
sus velox sp̄ssus et durus: cuius p̄tes in magnitudine diastoles diuer-
se existunt in duritie et mollitie.

¶ Et ex eis est cauda foricina: et est ille q̄ ordinat in diuersitate suarū
partū ex diminutiōe ad augmentū: aut ex augmento ad diminutiōez.
Et cauda q̄dē foricina ē cui⁹ ē in pulsib⁹ multis: et ē cū in vno pulsu in
p̄tibus multis: aut in parte vna: et eius diuersitas propria est illa que
ex magnitudine pendet: et ē cum ē in comparatiōe velocitatis ad tardit-
tate: aut fortitudinis ad debilitate m.

¶ Et ex eis est mesali⁹: et ipse est q̄ ex diminutiōe p̄cedit ad aliquē ter-
minū in augmento: postea reclinat infer⁹ ad suū ordinē donec ad p̄mū
terminū diminutiōis pueniat. Est ergo sicut due caude foricine q̄ conti-
nuant apud maiores eius extremitates.

¶ Et ex eis est bispulsans. Et in ipso q̄dez discordant sunt mediet. Sūt
eniz q̄dam q̄ sp̄m vnu pulsu ponūt diuersuz in p̄cessiōe et p̄secutiōe. Et
sunt alij q̄ ponūt ipm duos pulsus quoz vnu alterū p̄sequitur et ad vlti-
mū inter eos nō existit ip̄s q̄d dilatef ad colligēdū systolē deinde diasto-
lez. Nō eniz oē ex quo p̄sequitur due p̄cussiones ōz vt sint duo pulsus.
Alioqn ille cuius interfecat diastoles et deinde redit esset duo pulsus.
Neq̄ eis ōz vt sint duo pulsus nisi cū incipit et sit diastoles et postea re-
dit ad fundū faciēdo systolē deinde redit iterum et diastolem facit.

¶ Ex eis sunt getē h̄is: et cadēs i medio quos p̄dixim⁹. S̄z d̄ta inter
cadētē i medio et gazellātē ē q̄ gazellātis sc̄da ate venit q̄ p̄pleaf priā:
s̄z in cadēte in medio ē pulsus q̄ venit i tpe getis cū p̄pleaf p̄cussio priā.

¶ Et ex istis q̄dem capitulis sunt pulsus spasinosus et tremulus et re-
torus q̄ filo q̄d torquetur assimilaf: et ē ex capitulo diuersitatis in p̄-
cessiōe et cōsecutiōe et in situ et in latitudinē.

¶ Et cordosus quidem est ex summa retorti et simlatur tremulo: sed
tamen in tremulo diastoles est magis occulta: et simlatur extus ab
equalitate situs in eleuatōe ad superiora est in retorto occultior. sed

Liber primus

tensio in cordoso est manifesta et est cum eius torsione ad unam partem tantum. Plurimum vero tales accidunt quales isti. scilicet cordosus et retortus ad unum latus declinans in egritudinibus siccis.

Pulsuum vero compositorum species quasi infinite sunt et neque habentes nomina.

De primo qui ex speciebus pulsus est naturalis. Capitulum. 4.

Quisque generum priorum in quo est superfluitas augmenti vel diminutionis naturalis est equalis: nisi fortis quoniam naturalis in eo est augmentatus. Et si aliquod aliorum generum augmentum prebuerit: nisi fortis diminutionis augmentum sequens: et factum fuerit malum. verbi gratia. ipse erit naturalis pro fortis. Aliorum vero generum que neque augmentum neque diminutionem tollat naturalis est mediocris: et ordinatus: et qui est ponderis.

De causis specierum pulsus predictarum. Capitulum. 5.

Quatuor pulsus quidam sunt causas necessarie essentielles in constitutione pulsus ingrediētes: et vocantur cōtētiue. Et quidam sunt in constitutione pulsus non ingrediētes. Et harum quidam alie sunt inseparabiles quarum permutatione permutat iudicium pulsus et vocantur causae inseparabiles. Et alie sunt separabiles que vocantur mutabiles absolute. Cōtētiue vero causae sunt tres. Primum virtus vitalis que est in corde mouens pulsus. Et tu quidam iam sciuit eam in capitulo de virtutibus. Et secunda est instrumentum et est vene pulsatiles quas iam sciuit cum numerauimus membra. Et tertia est necessitas extinguendi et est adueniens per quantitatem notam extinctionis que renouatur in termino caloris opposita in suo incendio aut extinctione aut equalitate sua. Et harum quidam causarum contentiuarum operationes mutant secundum id quod adiungit eis ex causis inseparabilibus et mutantibus absolute.

De his que pueniunt ex causis contentiuis solūmodo. Cap. 6.

Quia instrumentum fuerit obediens sui lenitate et virtus fortis et necessitas ad extinguendum vehemens erit pulsus magnus. Verū tamen necessitas iuuantior his tribus est ad hoc.

Quod si virtus fuerit debilis: pulsus putras eam proculdubio sequat. Et si cum hoc instrumentum fuerit durum: et necessitas pauca erit minor. Et est cum durities efficit puritatem: sed tamen puritas cuius causa est durities separata puritate cuius causa est debilitas: per hoc quod est durus et non debilis. Et breuitas eius et profunditas non sic est mala: sicut est cum est virtus debilis. Pauca quoque necessitas paruitatem efficit: sed debilitas ibi non erit. Et neque est aliqua harum trium que plus efficit paruitatem quam debilitas. Et paruitas quidem duritiei cum virtute plus est quam paruitas priuationis necessitatis cum virtute. Virtus namque cum priuatione necessitatis non minuit multum ex equali quoniam a diastole prohibentem non habet. Et non declinat ad hoc ut non multum super temperamentum addat nisi ideo quod non multam habet necessitatem.

Si vero necessitas multa fuerit et virtus fortis et instrumentum inobediens propter suam duritiam magnitudinem: non poterit esse quin fiat velox et velocitate restauret id quod deest ex magnitudine.

Sen secūda

Quod si virtus fuerit debilis et pulsus non poterit magnificari et velocitas in eo non operata fuerit: non poterit esse quin fiat spissus quia spissitudo digne restauret illud quod ei defuerit ex magnitudine et velocitate: et multe vices tenebunt locum vni⁹ viciis sufficiens et magne aut duarum velocium. Et hoc quidem est sicut cum homo necesse est ferre rem poterosam: quare si poterit vna vice tota feret. Si vero non: dividet eam in duas partes et festinabit. Et si non: in multas partes ipsas distribuet et feret quaque parte quocumque modo poterit cum spaciositate aut velocitate. Deinde non cessabit inter quaslibet duas oneraturas eius: sed sit in eis tardat⁹. Quod si multe fuerit debilitatis stabit tunc et feret eam festine et redibit cum tarditate. **S**i autem virtus fuerit fortis et in se obediens sed necessitas erit maior fortitudine temperata: virtus augmentabit velocitatem cum magnitudine. Et si necessitas fuerit fortior: erit cum magnitudine et velocitate spissitudo.

Longitudinem quoque magnitudinis causa per certo efficiunt cum aliquid prohibens amplitudinem prohibuerit et elevationem ad superiora non permiserit fieri sicut durities in se. verbigra. quod amplitudinem prohibet et densitas carnis et cutis quod sursum elevari non permittit. Sed est et cum in amplitudine addit macies.

Et amplitudinem quod efficit: aut venarum vacuitas ut per ipsam tunica superior super interiorem declinet et dilates: aut multa in se lenitas.

Spissitudinis autem causa est debilitas aut multa necessitas aut caliditas.

Et raritatis quidem causa est virtus que necessitatem in magnitudine ne superat: aut frigiditas multa diminuta a necessitate: aut nimia intensio virtutis: et aduentus perditioni proximus.

Cause vero debilitatis pulsus ex mutationibus quidem sunt: tedium et vigilie et euacuatio et macies et humor nocivus et exercitius superfluum et humorum motus et ipsorum obusatio membrorum fortis sensus aut cordi vicinis et totum illud quod vehementer resoluit.

Et duritiei pulsus cause sunt siccitas corporis: vene: aut eius fortis extensio: aut vehemens frigus congelans. Et etiam est cum pulsus in crisi bus duret ex fortitudine pugne propterea quod membra per ipsas extenduntur ad partem impulsione nature.

Lenitatis vero cause sunt: cause naturales mollificantes sicut nutrites: et egritudinales mollificantes sicut hydropisis et lethargia: aut ea que neque sunt naturalia neque egritudinalia sicut balneatio.

Et diversitatis quidem causa cum perseverantia virtutis est gravitas materiei cibi aut humoris: et cum debilitate virtutis est pugna causa et egritudinis. Ex causis quoque diversitatis est repletio venarum ex sanguine: sed quod huic est sile remouet minutio. Et plurimum quidem fit diversitas cum sanguis est viscosus suffocans spiritum qui movetur in arteriis et proprie cum densitas fuerit circa cor. Ex causis propterea ipsius que eas in brevi efficiunt tempore sunt stomachi repletio et tristitia et cogitatio in aliquo: sed cum in stomacho malus fuerit humor non cessabit diversitas: et forsitan ex eo proveniet tremor cordis et fiet pulsus tremulus.

Et ferrini quidem pulsus causa diversitas eius quod in corpore ve-

Liber primus

ne ē fufū i putrefact. fui: aut ipi^o cru ditate: aut fuf maturatōe: aut dūer
fitas difpōnū venaz i duritie fua z mollitie: aut apā i mēbris neruofis.
¶ Bis pulsantis vero cā est virtutis fortitudo: z plurima neceffitas: z
durities infirī quare nō obedīt ei q^o virtutes ipfi pēpiūt de dyastole in
vna vice: ficut cū q^o vult vna pēffide aliqd icidere z nō obedīt et adiu
uat ab alia z pēpue cū neceffitas fubito augmentat.

¶ Soricini vero pulsus causa qūq^z est virtus debilis que de labore ad
quietē ordinate pcedit z de qete ad laborē: f3 ille qui in vna pmanet di
spōne plus est virtutis dūilitatē significās. Et cauda quidē fozicma z q^o
eis filia exiftit ē: plus significās fortitudinē aliq^z: z q^o debilitas ē in fine.
S3 eis deterior ē cauda finitua. Deīn māfua. Poftea cauda reditua.

¶ Cadētis aut in medio cā est virtutis laffitudo z eius defect^o: aut ac
cidens fubito veniens ad quod anima z natura fubito redeunt.

¶ Et fpafmofi quidem pulsus causa sunt motus non naturales in vir
tute aut malitia in effentia instrumenti.

¶ Pulsus autem tremulus procedit ex fortitudine z instrumento duro
z neceffitate forti. Sine istis enīn non prouenit tremor.

¶ Undosi autem est cum eius causa exiftit virtutis debilitas fm plu
rimum z non potest fieri dyastoles nisi paulatim z paulatim. Et est etiā
cū instrumenti lenitas eius cā exiftit: l3 virtus non fit valde debilis. In
strumentuz nāq^z molle z humidū pēffione z motū nō recipit q^o in vna
quāq^z penetrēt ptez quēadmodū ficcū q^o est dūp recipit qm ficitas cō
cuffioni est apta z tremori.

¶ Et duri quidē ficut finis fui pīncipij motu mouet. Molle vero hu
mīdi pē pōffibile ē moueri: z altā pē motu ipfi^o nō pati ppterea q^o cū
to recipit feparationem z flexionem z diuerfitatem in figura.

¶ Et vermiculofi quidēz pulsus z fomitatis cā est fortis debilitas ita
vt tarditas z fiffitudo z diuerfitas in partib^o pulsus pūgant: qm vtr
tus instrumentū in vna hora dilatare nō valet f3 paulatim z paulatim.

¶ Causa aut pulsus mali pōderis. Si pulsus quidē fuerit in difpōnī
bus tps quietis est augmētū neceffitatis. Et fi in difpōnībus temporis
mor^o fuerit est augmētū debilitatis aut neceffitatis priuatio. S3 pulsus
tpe motus pp velocitatē dyastoles alius est ab hoc.

¶ Et cause quidem pleni z vacui z calidi z frigidī fursum z fubmerfi
infertus manifeffe sunt.

¶ De pulfibus etatum z mafculoz z feminaz. Capitulum. 7.

Mafculoz pulsus maiores sunt z fortiores valde: pp vehemētiam
virtutū eoz z neceffitatis ipfoz: z ppterea q^o eoz neceffitas ma
gnitudine pplet. Et ē eoz pulsus tardior: pulfū muliez z rarioz f3 plu
rimū. ¶ Et oīs quidē pulsus in quo pfeuerat virtus z ē fiffus opz p
culdubio q^o fit velox. Est eiz cū an ē velocitas q^o fiffitudo: pp hoc igif
ficut pulsus mafculoz est tardior ita est rarioz.

¶ Pueroz vero pulsus lenior pp humiditatē z est dūilior: z fiffior qm
caloz est fortis: f3 virtus nō est fortis eo q^o nōdū sunt completi. Puero

Sen secūda

ruus vero pulsus pparatōe quātītatis corpīs eorū est magnus: qm̄ eorūz infirm̄ est valde molle: et ipsorū necessitas ē valde fortis: et eorū virtus cōparatione paruitatis corpōis ipsorū non est parue quantitatē. Ue, rumtamē eorū pulsus comparatione pulsus completorū est nō magnus: sed est velocior et spissior: propter necessitates. In pueris nāq; multiplicat vaporis fumosi collectio propter multam digestionem eorū et frequentiam eius in eis. Et p:opter hoc valde est necesse ipsūz extra, here et calorem ipsorū innatum euentare.

¶ Iuuenum vero pulsus est multe magnitudinis: et non est multe velocitatis: imo in ipsō est valde diminutus et in spissitudine et ad raritates tendens. Et illorū quidē pulsus qui in principio iuuentutis existit est maior. Et eorū que sunt in medio iuuentutis est fortior. Et nos qui, dem tam declarauimus qd calor in pueris et iuuenibus fere est similis: ergo necessitas in eis erit propinqua. sed virtus in iuuentib⁹ est augmētata. Habebis ergo ex magnitudine qd in ipsō restaurat qd defuerit ex velocitate et spissitudine. Et principium quidē rei vnde prouenit magnitudo est virt⁹. S; necessitas ē appetēs. Et infirm̄ qd ē adiuuās.

¶ Senum autem pulsus est minor propter debilitatem. Et minoris velocitatis pp hoc etiā et pp diminutionē necessitatis. Et pp hoc ē rarior. Et pulsus quidē senū qui sa; pcesserūt in ānos est puus et rarus et tardus. Et est cū est mollis pp humores extraneos et nō pp naturales.

¶ De pulsu complexionum.

Capitulum. S.

Pulsus calide cōplexionis vehemētis est necessitatis. Quod si vir, tus cōuenierit et instrumentū: erit pulsus magnus. Si ergo vnum diuersificabit: erit quēadmodū dictum est in precedentibus. Et si caliditas quidē non male fuerit complexionis: imo naturalis: erit complexio fortis et sana et virt⁹ multū fortis. Et neq; existimes qd calor in, tus si fuerit fortis, quātūcūq; sit minuat ex virtute: imo ex eo prouenit in substantia spūs fortitudo: et in anima audacia. Calor vero complexionis malitiam sequens quanto plus augmentatus fuerit tāto in virtute plus debilitatem augmentabit.

¶ Cōplexio vō frīgida declinat pulsus ad ptē diminutōis: sicut pprie est putas: et ppe tarditas: et raritas. ¶ Lūq; infirm̄z su: rīt molle latitudo ei⁹ augmētata erit et ei⁹ silt tarditas et raritas. ¶ Qd si durus fuerit erit minus hoc. ¶ Et debilitas quidē quam mala complexio frīgida hereditare facit maior est ea qd mala cōplexio calida facit hereditare qm̄ caliditas. s. calori innato magis est conueniens.

¶ Cōplexionem vero humidam sequit inundatio et dilatatio. Et sicca quidē sequit coagustatio et durities.

¶ Ampli⁹ si virt⁹ fuerit fortis et necessitas multa accidet bis pulsans et spsamus et tremulus. Tu vō deinceps pponē cōseruando principia.

¶ Est pterea cū vni homini accedit vir duorum laterum ipsius diuersificet cōplexio. Erit ergo vnu ipsorū frigidū et alterū calidū. Et accidet vt diuersitate qd puenit ex calitate et frigiditate horū duorū latez pulsus di,

Liber primus

uersi fiant. Eritq; pulsus calidi lateris pulsus calide complexionis. Et lateris frigidi pulsus complexionis frigide. Et ex hoc quidez scitur q; pulsus in diastole et sua et sistole non est in modum accessionis et recessionis cordis: immo in modum diastoles et sistoles ipsius corporis arterie:

¶ De pulsu tempore.

Capitulum. 9.

In vere quidem est cum pulsus est paruus: non tamen in omni re: et est in fortitudine augmentatus.

¶ In estate vero est velox et spissus propter necessitates. Et paruus et debilis propter virtutis resolutionem que est propter resolutionem spiritus que fit propter calorem exteriorum dominantem superfluum.

¶ Et in hyeme est maioris raritatis et tardioris debilitatis: et cum hoc est paruus: quoniam virtus debilitatur. et in quibusdam corporibus accidit ut calor in profundo teneatur et adunetur et virtus fortior fiat. et hoc cum complexio calida est dominans et retinens frigus et non per ipsum neque patiens neque frigiditas ad fundum vadit.

¶ In autumno autem est pulsus diuersus et trahit ad debilitatem quadaz. Sed ipsius diuersitas est propter multitudinem conuersionis complexionis accidentalis in autumno nunc ad calorem nunc ad frigiditatem. Et ipsius quidem debilitas est etiam propter hoc. Complexio enim diuersa semper debilius efficit nocumentum quam similis et equalis. Idcirco sit mala. Et quia autumnus est tempus nostre vite peritum quoniam calor in eodem debilitatur et siccitas fit fortior.

¶ Temporum vero pulsus que sunt inter tempora temporibus proportionantur que sunt circa ipsa.

¶ De pulsu regionum.

Capitulum. 10.

Regionum quedaz sunt temperate vernaless: et quedaz sunt calide estive: et quedaz sunt frigide hyemales: et quedaz sicce autumnales. Iudicia igitur pulsuum erunt in eis in modum que sciisti de pulsu tempore.

¶ De pulsu qui puenit ex cibo et potu.

Capitulum. 11.

Exterius corporis aduenientia et ipsius ingrediencia pulsus disponuntur et mutantur qualitate sua et quantitate. ¶ Sed qualitate quoniam si ad calefaciendum declinauerint aut ad infrigidandum mutabunt ipsum in illud. ¶ Et quantitate quidez: quoniam si equalia fuerint fiet pulsus in magnitudine augmentatus: et velocitatis maioris et spissitudinis propter augmentum virtutis et caloris: et permanebit hec mutatio aliquandiu. Et si plurime magnitudinis valde fuerit erit pulsus diuersus absque ordine propter gravitates nutrientis supra virtutem: quoniam ex omni gravitate puenit in pulsu diuersitas. Et quidem existimauit Archigenes quod eius velocitas est tunc multo maior quam spissitudo. Et hec mutatio est perseverans: quoniam causa perseverantis idcirco sit multitudinis minoris hac: tamen est diuersitas ordinata. Quod si pauce fuerit quantitatis erit pulsus minoris diuersitatis et magnitudinis et velocitatis: neque enim permutatio diu perdurabit quoniam materia pauca cito digeritur. Amplius si virtus deficiat et debilitetur ex multitudine aut paucitate quicunq; fuerit: siiles erunt pulsus in pulsatate et tarditate usque in finem rei. Quod si natura fortis fuerit in digerendo et quertendo

Sen secūda

fiet pulsus temperatus.

¶ Et vinum ēi pprietatē h3. z est: qm̄ ex magnitudine ipsius lz sit subtilē puenit diuersitas. Ex ipso tñ non puenit q̄ sit tñ q̄tum illud quod puenit ex nutriētibus que sibi simulant. z hoc quidē est ppter raritatē substantie ipsius z subtilitatē eius z leuitatē. ¶ Cum aut̄ vñuz in actu est frigidū puenit ex eo qd̄ puenit ex alijs frigidis in mīnorādo z rarificando z tardando velocitate sue penetratōis. Deinde cum in corpore calefit remouet velociter qd̄ ex eo puenit: ¶ Vñum preterea cū in corpore penetrauerit z fuerit calidū non elongabit multum a nā z accidet velocē resolutio. ¶ Qd̄ si cū ē fridū penetrauerit fiet ex nocumēto qd̄ n̄ sit ex alijs frigidis rebus qm̄ ill e tardant donec calefiant neq3 eoz penetratio est ita velocē vt istius: illud enīz velocius penetrat q̄ cōpleatur calefactio. Et eius quidē impedimētū est magnū z precipue in corporibus qui horipilationi sunt apti. Et neq3 est sicut impedimētū calefactōis ipsius cuz ipsuz caliduz penetrat: qm̄ eius calefactio in principio obulationis nō peruenit ad hoc vt magnū faciat impedimētū: imo nā ei obulat cū p̄tione z distributiōe z resolutione. ¶ Frigidū vō est cum nām deficere facit: z eius virtutē extinguit ante q̄ ad partitōez z distributiōez z resolutionez perueniat. Et hoc quidē puenit ex vīno multitudine sue q̄tatis z calefactōe ipsius z frigiditate. ¶ Cum aut̄ ipsum q̄i deratum fuerit vñde fortitudinē efficit: alia habebit iudicia: qm̄ ipsum sua essentia fortes efficit sanos ppterea q̄ velociter p̄bet augmentū in substantia spiritus. ¶ Sed lz calefactio z infrigidatio q̄ ex eo fiunt: plurima corpora impediunt: est tñ euz vnaqueq3 eaz cum aliqua conuenit cōplone: z est cū non puenit cū cōplexione. Est nāq3 cum res frigidē eos fortes reddunt qui cōplexiōne calidā mala hñt sicut dicit. B. q̄ succus granati calefactos semp fortes efficit: z hydromel in frigidatos semp reddit vigorosos. ¶ Vñū preterea vñde est calidū nā aut frigidū nā est cū quosdā fortes facit z quosdā debilitat. Non tñ sermo noster est nūc de hoc: immo in virtute eius q̄ velocior ad spūm cōuertit: qm̄ h̄ semp h3 p̄ sui essentia. Qd̄ si vñū hoz duoz ipsum in aliquo corpore inuerit augmentabit in faciēdo fortitudinē. Et si ei p̄trariū extiterit: minus fortitudinē faciet. ¶ Scdm̄ hoc igit̄ ipsum pulsuz conuertet sm̄ hoc. Qm̄ si fortitudinē faciet in pulsu augmentabit fortitudinēz. Et si calefaciet in necessitate efficiet augmentū. Et si infrigidabit mīnorabit necessitatē. Et sm̄ plurimū in fortitudine faciet augmentū. Nūq̄ autem in necessitate efficit augmentū quin in velocitate addat. ¶ Aqua vero ppterea q̄ nutrimentū penetrare facit vigorat z similitudinē opationis vini operat. Et qm̄ nō calefacit imo infrigidat: non tantū auget in necessitate quantum vñum.

¶ De eis q̄ somnus z vigile in pulsu operant. Caplm. 12.

Pulsus quidem iudicia in somno diuersificantur sm̄ horam somni: z sm̄ dispositionem digestiōis.

¶ Pulsus igitur in principio somni est paruus: z debilis: qm̄ motus

Liber primus

motus coloris naturalis tunc est ad pstringendū et submergēdus: et nō ad dilatādum et manifestandū: quā ipse in hora illa totus tendit ad occultum: propter ea quod ipsius anima mouet ad nutriendū digerendū et maturandū. supfluitates: et est sicut supatus et obsessus pculdubio. Et pulsus et est maioris tarditatis et raritatis quā in calore accidat augmentū in cōstrictione et coadunatione: in ptiuatus est augmento quod h3 in hora ut giliarū propter motū calefacientē. Et morus quidē plus est ad inflammasi. et inclinasi. ad partes malicie cōplexionis. Sed pstrictio et eorum coadunatio tempore minoris sunt inflammatiōis et minus extrahūt calorem ad extuationē. Et tu quidē hoc scies ex hoc quod anhelitus laxi et ipsius extuatio multo maiores sunt anhelitu et extuatione eius cuius calor est pstrictus propter cām que similis est somno. Verbigra. submersi in aqua tempore frigiditatis quod sit expgefactus h3 calor: pstringat et fugiat ex hoc: nō in augmentū anhelitus eius pueniet ad id ad quod pueniet labor et exercitiū que sunt ei ppinqua. Lūq3 bene pseraueris nō inuenies aliud quod calorem reherementius incendat quā labor et motus.

¶ Et vigilie quidē calorem nō efficiūt motu corporis: ita ut cum corpus quiesuerit nō sit ipse necessarius: immo faciunt calorem propter ea quod spūs ad exteriora mouet: et morus eius ad ea est s3 ptiuitatē cū ista est eius generatio. Cum autē cibus digestus est somno redit pulsus: et fit fortior propter ea quod virtus augmentū recipit a nutriende: et redit illud quod ad pfundus descenderat ad regē. nutriende ad exteriora et ad suū principium. Et similiter propter hoc etiā magnificatur tunc pulsus multū: et propter ea quod cōplexionis caliditas propter nutriende augetur quēadmodum diximus. Et instrumētū etiā augetur lenitas per id quod ad ipsius ex nutrimento penetrat. Verū tamen sua magnitudine non auget velocitatem neq3 spissitudinem: quoniam hoc non est illud quod in necessitate prebet augmentū. Et hoc etiā nō est phibens restaurari ex eo quod necessarium est magnitudine sola. Deinde quā cū dormiēte somnus perfectus fuerit fiet pulsus debilis propter calorem innati pstrictionem et virtutis cōpressionē sub supfluitatibus que cū de erāt in euacuatiōis modis qui sunt in vigilijs ex quibus est exercitiū et euacuatiōes quod nō sentiūtur. Cum autē somnus in principio euacuatiōne inuenerit: et nec inuenerit aliquid ad quod digerendū tendat: declinabit cōplexionē ad partē intrigidā. Perseuerabunt ergo paruitas et tarditas et raritas in pulsu: et incesanter augmentabuntur.

¶ Vigilie et diuersa hūt iudicia vel dissilia. Luz enim dormiens euigilabit: nā sui declinabit pulsus ad magnitudinē et velocitatem ordinate: deinde ad suam nāle redibit dispositionē. Sed subtra cā euigilato accidit: ut pulsus eius illico cū somno remouet quiescat: quā virtus coram eo quod subito euenit victa ē: et deinde post hoc redibit ad eū pulsus magnus velox spissus et diuersus ad tremorē. Et quā motus iste est filis violento: iō nō inflammat etiā ipsum. Et quā virtus subito mouetur ad repellendū nāliter illud quod accidit: ergo motus accidunt diuersi et tremunt

Sen secūda

pulsus: sed tñ fm hoc non longo pſeuerat tpe: imo ad equalitatez cito redit. qm̄ lz eius cā sit quasi fortis: eius tamē durabilitas est pauca z co gnitio destructionis ipsius est velox.

¶ De iudicijs pulsus exercitij.

Capitulum. 13.

In principio quidem exercitij z dum est temperatū pulsus sit ma gnus z fortis: z hoc quidez ppter augmentū caloris innati: z for titudinem ipsius. Et sit etiam velox z spissus valde: ppter superfluas necessitatem quā facit motus. Qd si pſeuerauerit z fuerit prolixum aut lz fuerit breue: erit tñ fortissimū: destruetur qd ex fortitudine proue nit. Et debilitatur pulsus. Et fiet paruus propter repletionem caloris innati. Sed ipse fiet velox z spissus propter duas res: quarum vna est augmentū fortitudinis z necessitatis: z alia est: qm̄ virtus retrahit ne magnitudini sufficiat. Postea velocitas incessantē minuit z spissitudo augmentatur fm quantitatē eius qd ex virtute debilitatur. Deinde ad vltimū si exercitiū perdurauerit z debilitauerit fiet pulsus formicās ppter debilitatez z spissitudinem fortem. Postea si magis superfluu fuerit z ex ipso quasi ad mortem perueniatur efficiet qd omnia faciunt resoluētia z reducet pulsū ad hoc vt sit vermiculosus. Deinde faciet ipsum declinare ad raritatē z tarditatē cum debilitate z paruitate.

¶ De iudicijs pulsum balneatorum.

Capitulum. 14.

Balneatio aut erit cū aqua calida: aut cum frigida.

¶ Si autem fuerit cum aqua calida in principio proueniet ex ea fortitudinis z necessitatis iudicia. Cūq; multum resoluērit debilitabit pulsum. S. quoq; dicit erit tunc paruus tardus z rarus. Bicemus cr go qd debilitas quidem z paruitas pulsus proculdubio existunt. Sed aqua calida cum in interioribus corporis calefactionem efficiet calore accidentalī: fortasse non durabit sed ad suā nām que est infrigidandi redibit. Et fortasse durabit z permanebit. Qd si accidentalis qualita tis iudicium superauerit fiet pulsus velox z spissus. Et si superauerit qd ex natura sui proueniet fiet tardus z rarus. Et si calefactio acciden talis ad tantam virtutis resolutionē peruenierit vt sincopi sit propin qua fiet etiā pulsus tardus z rarus.

¶ Sed balneationis cū aqua frigida facte frigiditas si penetrauerit debilitabit pulsum z faciet paruum z efficiet raritatem z tarditatem. Et si non penetrauerit: imo calorem coadunauerit augmentabitur for titudo z crescet parum z minuet velocitas z spissitudo.

¶ Ex aquis vero in thermis existentibus que sunt exiccantes duritiē in pulsu augmentant: z ex eius magnitudine minuunt. Sed calefactē res velocitatem in pulsu augmentant. Si autem virtutem resoluērint erit qd iam diximus.

¶ De pulsu qui mulieribus est propulsus z est pulsus pugnan tium.

Capitulum. 15.

Liber primus

Necessitas quidē in eis est multa ppter cōstatem fili in attractiōe aeris. Ipse enīz quasi duabus attrahūt necessitatibus et duabus aeris attractionibus. Sed virtus pculdubio nō augmentat neq; etiā minuit nisi q̄rum oportet ppter latitudines paucam que prouenit ex pondere pregnatiōis: propter hoc igitur iudicūz virtutis medie et necessitatis fortis vincit et augmentat pulsus: et fit velox et spissus.

De pulsu dolorum.

Capitulum. 16.

Dolor mutat pulsus: aut ppter fortitudinē suā: aut qz est in membro principali: aut ppter longam moram sui. Et dolor quidez cum in sui principio fuerit faciet virtutem ebullire et mouebit ipsam ad resistendum et referendum et inflāmabit caliditatez. Siet ergo pulsus magnus et velox et maioris spissitudinisq; fixio magnitudinem faciet et velocitatez. Et qz dolor ad finem sue fortitudinis peruenit ppter illud qd diximus de modis pcedet minorādoz redibit ad inferiora donec magnitudinē perdet et velocitatem et vicem earum supplebunt spissitudo fortis et paruitas et fomiculatio et vermiculatio. Et si augmentatus fuerit adducet ad raritatem et perditionem.

De pulsu apostematus.

Capitulum. 17.

Apostematum quidez alia sunt que febres faciunt. Et hoc: aut ppter eorū magnitudinē: aut ppter nobilitatē mēbrī in quo sunt. Et pulsum in toto corpore mutant in mutationē febris ppiam: et nos ipsam dicemus in loco suo. Et alia sunt que febres nō faciunt et mutant pulsum membri in quo sunt proprium per essentiam. Et est etiam cum reliqui corporis pulsum mutant per accidens scilicet non ppter qd est apostema: sed ppter qd dolorem efficit.

Capostema aut qd pulsum mutat: aut ipsum mutat per speciem suā: aut per sui tempus: aut per quantitatem suam: aut per membrū in quo est: aut per accidens qd sequitur ipsum et comitatur.

Quod vero per sui speciem mutat est sicut apostema caliduz ex quo per suam speciem puenit vt mutetur pulsus ad ferrinum et ad tremorem et horripilationem et velocitatem et spissitudinem: nisi et contraria sit causa humectans que proprietatez ferrini destruat: et vice ipsius vndositatem supplere faciat. verumtū tremor et velocitas et horripilatio et spissitudo ipsum semp comitat. Et quēadmodū causarū quedam sunt que ferrini ppietate phibent: similiter sunt quedā earū que ferrini ppietate augmētant et ipsas apparere faciūt. Et molle qdem apostema pulsum facit vndosuz. Et si fuerit valde frigidū: ipsuz efficiet tardum et raram. Vnde vero apostema ppietate ferrini augmētatur. In exitura aut cum sit collectio: ipsa pulsus puerit de ppietate ferrini ad vndosi ppietate pp humiditatem et lenitatem que ipsas sequuntur et prebet augmētum in diuersitate pp suā grauitatem: velocitas at et spissitudo alleuiat pp caloris accidentalis getem causa maturatiōis.

Mutatio vero ipsius cā inorū temporū est. Quā dum calidum apostema existit in augmento: ppietas ferrini et quēcūq; dixim⁹ sunt sicut in

Sen secūda

augmētō: et eius bunities semp augmentat pp extensionē que augef: et in tremore pp dolorē. Lūq; ad statum puenerit oia augmentant acci-
dentia pter illud qd fortitudine sequit. Ipsum nāq; debilitat in pul-
su: et in spissitudine et velocitate augmētū pber: deinde si plonabitur
velocitas destruet et redcundo fiet foemiscans. Lūz aut minuet et resol-
uetur aut apertef fiet pulsus fortis ppterea qd virtus exonerabitur a
pondere: et cessabit ipfius tremor ppterea qd dolor extēsiuus minuet.

¶ Scdm q̄tūtem vero sui. Qm magnū facit vt sint iste dispōnes ma-
iores et magis augmētate. Et parū vt sint rariores et paruiores. ¶ Et
fm mēbrū. Qm ex mēbris neruosis puenit augmētū in duritie pulsus
et in ppuetate quā habz ferrinus spūs. Et ex venosis quidē puenit
augmētū in magnitudine sua et vehemētia et diuersitas multa et pcl,
pue sique in eis supate fuerint arterie sicut in splene et pulmone. et non
durabit hūmōs magnitudo nisi q̄tum pseuerauerit fortitudo et membra
humefacta et lenia ipsuz faciūt vndosuz sicut cerebrum et pulmo.

¶ Mutatio qua apostema mutat pulsum aliquo mediante est. Sicut
apostematis pulmonis qd facit pulsum tremulum. Et sicut apostema
tis epatis quod facit ipsum mictualem. Et sicut apostematis renis
quod facit ipsuz stragurtalem: Et apostema mēbrū fortis sensus sicut
stomachi et diaphragmatis facit ipsum spasmosum et sincopizantem.

¶ De iudicij pulsus accidentium antine. ¶ Capitū. 18.

IRa quidem ppter qd virtutem feruere facit et spiritum subito
dilatari: pulsum facit magnum ad superiora se eleuantem velocē
et spissum. In quo non oportet diuersitatem cadere: quoniam passio ext-
stis similis: nisi timor et admisceat qui vna vice superet et hoc alia supe-
rer vice. Et similiter si verecūdia ei admisceat aut contrarietas ab in-
tellectu q tacere p̄cipiat et ne ferueat ad malū inferendū illi cui trasclt.

¶ Et ex delictis qdē ppterea qd ad exteriora paulatiz mouent nō perue-
nit ad illud qd puenit ex ira in velocitate et spissitudine. Immo est euz
eius magnitudo sufficit necessitati: et est tardus et rarus.

¶ Et similiter pulsus leticie: qm ipse sit magnus fm plurimum euz le-
nitate et attinet tarditati et raritati.

¶ In tristitia vero ppterea qd calor suffocat et submergit et fortitudo
et virtus debilitat opz vt sit pulsus puus et debilis rarus et tardus.

¶ Timor vero qui subito venit pulsum facit velocem et diuersuz et in-
ordinatum. Sed consuetus et qui ordiate prouenit mutat pulsum sz
moduz mutationis sollicitudinis.

¶ De summa mutatiois rez p̄trariay nature essentie pulsus. ¶ Ca. 19.

AB eis fit mutatio. Aut ppter hoc qd accidit de eis ex malitia cō-
plexionis: et tu quidē iam sciisti pulsum cuiusq; cōplexionis.
Aut ppterea qd virtutē cōstringunt et pulsum faciunt diuersum: et si cō-
strictio valde fuerit fortis erit sine ordine et absq; pondere. Et constri-
ctionem quidē faciens est omnis materialis multitudo siue sit apo-
stema: siue nō sit apostema. Aut ppterea qd virtutē dissoluit et facit pul-

Liber primus

sum debilem: et omnia hec sunt sicut dolor fortis et egritudines animales que sunt fortis resolutionis.

Summa scda Doctrine tertie Sen secunde de vrina et egestione et continens. 13. capitula.

Est sermo vniuersalis de vrina.

Capitulum. 1.

De significationis dispositionum vrine non oportet credere nisi postquam conditiones obseruare fuerint.

Oportet enim ut vrina que consideret sit prima vrina que in mane colligitur. Et non permaneat longo tempore. Et non sit ex nocte reservata.

Necque sit ille cui est aqua non bibat et cibum non comedat. Et non sit qui in cibo aut potu res tingentem accepit: sicut crocum et cassiam fistulam: quoniam vrina tingendo ad citrinitatem et rubedinem mutat: et sicut olera que tingendo mutant ad viriditatem: et alium quod ad nigredinem: et vinum quod mutat vrinam secundum suum colorem. Necque sit qui exteriora sui res tingente infecerit sicut alcanam: quoniam cum ex ea aliquid tingit fortasse eius vrina ex ea inficitur. Necque sit qui res que cum vrina aliquem humorem expellit assumpsit: sicut quod coleram aut flegma expellit. Necque se exercuit motibus corporis aut operacionibus aut dispositionibus que sunt extra cursum nature que vrine colores mutant: sicut ieiunium aut vigilie aut labor aut ira aut timor. Omnia enim hec vrinam tingunt secundum citrinitatem aut rubedinem. Et coitus vrinam valde impinguat. Et sicut vomit et euasio: quoniam hec calorem mutant et substantiam que in vrina esse debet.

Similiter cum ipsa multis primis fuerit horis. Quapropter dixerunt quidam quod post sex horas inspicienda non est: quoniam ipsius significatio debilitatur: et color mutat: et hypostasis dissoluitur aut mutat: et fit spissior: quous ego dico eam quod nec post horam vnam.

Urina preterea tota integre colligenda est in vrnali magno: ne ex ea aliquid effundatur.

Et eius quidem dispositio illico cum mingitur non est consideranda: neque nisi postquam in vrnali residet.

Et obseruandum est ne sol eas tangat neque ventus ne perturbet et ne congelet donec hypostasis separet et seperatio compleat. non enim descendit illico cum mingitur: neque in ultimo fine maturacionis. Et non colligat in vrnali in quo alia fuerit nisi prius fuerit absolutum.

Amplius vrine puerorum significatio est pueri: et precipue infantium: propterea quod lacte nutrantur: et quod materia tingens in eis est gescens et submersa: in eorum quoque non existit ex debilitate et multa dormitio quod maturitatis significationem perneceat.

Et insuper quod colligendi vrinam est corpus peruium: substantias hominis: nisi tunc sicut vitrum: clare ut cristallus.

Scias autem quod vrina quanto plus eas tibi approximas tanto spissitudo augmentat: et quanto plus longas ea a te augmentat in ea claritas. Et per

Sen secūda

hoc differt ab oīb' falsitatib' q' sūt i ea qb' mediet exptūf cū eis oīdūf.

Cū vīa i vīali colligif custodiēda ē a mutatōe frigoris z sol' z vēti.

Et opz vt in lumine aspiciat ita q' sup eaz nō cadat radius imo ab ipso regat: z sic in ea iudicet de accidentibus que in ipsa apparent.

Sclto etiā q' pīma significatio quā vīna hz est de dispōne epatis z vīaz aquositate z sup dispositiōes venaz: z eis mediatibus alias de, monstrat egritudines. Firmit: tñ eius significatio est illa que de epate existit z ppue de dispōne gibbositas ipsius.

Amplius significatiōes que ex vīnis habent ex septem sunt accepte generibus. Genere coloris. Et genere substantie. Et genere claritatis z turbulētie. Et genere hypostasis. Et genere quātitatīs in paucitate z multitudine. Et genere odoris. Et genere spume. Sunt vero qdaz qui inter hec genera ponūt genus tactus z genus saporis. **P** Quq' dicim' genus coloris intelligim' illd qd vīsus in ea sentit ex coloribus. s. albedinem aut nigredinē aut qui inter eas existunt. **P** Et cum substantie genus dicim' intelligim' dispōnem ipsius in grossitudine aut tenuitate. **P** Et cū dicim' genus claritatis z turbulētie intelligim' q' penetratio vīsus in ea ē facilis aut nō ē. **P** Inter hoc aut gen' z gen' substantie existit dīa: qm plerūq' est substantia grossa z clara sicut albumē ouī z glūtē pisciū liquatū z vitrū liquatū z oleū. Et plerūq' ē res subtilis substantie turbida: sicut aqua turbida que est magis tenuis q' albumē ouī. **P** Turbulētie aut cā est pmixto partiū colores hñtium extra, neos fuscis aut alijs coloribus infectos qui ab aspiciēte sensu nō sunt pcepti z phibēt paruitatē z nō p se pceptiunt. **P** Inter eā vero z hypostasim existit differentia: quoniam vīsus plerūq' cognoscit hypostasim. Et inter ipsaz z colorē existit differentia: qm color per totam huiusmodi substantiam pcedit cum maiori permixtione.

De significatōibus coloris vīne.

Capitulum 2.

Coloribus vīne sunt grad' citrinitatis: Sicut palcaris. Betn, de citrin'. Post flau'. Deinde rufus. Postea citragularis. Postea igneus q' tincture croci assimilaf: z ipse quidē est vehemēter citrinus. Postea croceus q' similaf capillis zahafarant: z iste qdē est quem vocāt rubeū claz. **P** Dēs aut que sunt post citrinū caliditatē significāt: s. tñ fm suos diuersificant gradus. Et ē qdē cū accidūt pp vehementiam motus: z pp dolores: z pp famem: z ppter aque abstinentiam.

Post istos vero gradus pdictos existunt gradus rubedinis. Sicut rubeus roseus. Et rubeus obscurus. Et rubeus puluerulentus. Et omnes quidem sanguinis dominiū significant. **P** Et in oībus in qbus est color zahafarano attinens est significatio dominiū colere rubei. **P** Et in oībus q' puluerulēto attinēt ē significatio dominiū sanguinis. **P** Et igneus qdē magis significat calorē q' rubeus z puluerulentus: sicut colera in se calidior ē q' sanguis. Et color qdē vīne egritudinib' acutis incendētib' trahit ad colorē zahafarani z igneitatē. Nō si ibi fuerit tenuitas: aliq' maturatōis significat dispōez z q' iā icepti z si nō appeat i

Liber primus

substantia. Si aut citrinitas sortior fiat et usque ad ignestatis pueniat terminum et ad finem in ea: significat quod calor incessanter processit: et iste quod deus est finis citrinitatis. Quod si in ipso claritas augmentetur: calor iam finem diminutionem incedit. Et est preterea cum in egritudinibus acutia sanguineis vrina: sicut ipse sanguis mingit apertione vene sibi exiit. Et significat repletioem supflua: que si paulatim mingendo emittit et est cum odore malo: est significatio tioris: et timeat ex ea ne sanguis ad loca suffocaria fusus deriuetur. Et peior quod ea est cum est subtilis in colore sui et diu spoliatur. Cum autem ex ea multum mingitur est cum est significatio bona in febribus acutis et comixtis: quoniam est cum est significatio crisis et sanitatis: nisi in principio subito attenuetur antequam sit hora crisis: quoniam tunc erit reciduationis significatio. Et si si tenuitas post crisin ordinata non fuerit. In icteritia vero cum vrina adeo fuerit maioris rubedinis donec ad nigredinem trahat et panum taliter tingat ne remoueri possit. Et quanto plus fuerit erit sanior: quoniam cum vrina in ipsa fuerit alba aut rubea pauca rubedinis icteritia in sua dispoitione manente timeat ex ea hydropsis. Et fames quoque est ex eis que vrina vehementer tingit et ipsa valde acuit. Post vero sunt gradus viriditatis. Sicut vrina cuius color coloris fisticorum attinet: deinde cuius color est filis coloris heruginis eris. Postea illa cuius est color filis coloris treos: deinde cuius color similis indico. Postea que similis est succo porri. Et fisticus vero significat frigiditatem. Et si si oes in quibus existit frigiditas: propter ea que heruginis eris aut succo porri similis. hec namque vehemens significat incendium. Verum si succo porri similis sanior est ea que heruginis eris similis. Et illa quidem que heruginis eris similis post laborem significat spasmodum. Viridis vero in pueris spasmodum significat. Que vero coloris treos habet: frigiditatem vehementem in plurimum significat et ante ipsam precedit vrina viridis. Et quod dixerunt quod significat venenum in potu fuisse haustum. Et si fuerit in ea hypostasis spes erit vite. Et si non: timeat ei. Heruginis vero eris similis vehementem significat perditionem.

Graduum autem coloris nigri: alius est niger quod ad nigredinem tendit finem viam coloris croci: sicut est in icteritia: et significat colere rubee spissitudinem: et eius adustionem: et colera nigram que accidit ex colera rubea: et significat icteritiam. Et alius est quod ex fusco puenit ad nigredinem: et significat coleram nigram. Et alius niger quod prouenit ex viriditate et colore indico similis: et significat colera nigram puram. Et ad summum quidem vrina nigra significat: aut vehemens incendium: aut forte frigus: aut mortem: aut coloris naturalis supatorem: aut crisin et expulsionem nature quae ipsa colere nigre expellit superfluitates. Quod autem ex incendio est cognoscitur: quoniam illic est fortis ardor: et ante ipsam fuit vrina citrina vel rubea et hypostasis est diuisa et inequalis et incontinua: et non est vehemens nigredinis: imo trahit ad colorem croci et citrinitatem: aut ad fuscitatem. Et si ad citrinitatem trahit significat multam icteritiam. Verumtamen quod ex frigiditate sit cognoscitur: ut ante ipsum habeat vrina que ad viriditatem

Sen secūda

tem trahit aut ad liuiditatē: et est sedimē paucū lunctū ac si esset siccū et nigredo in ipsa est purior. Et est et cū inter duas pplexiōes dīsa notatur. Quā qū cū vrīna nigra fortis odor fuerit significabit caliditatē. Et cum fuerit cum ea odoris priuatio aut fortitudinis eius debilitas significabit frigiditatē. Luz enī natura valde fuerit supata: odor non erit in vrīna. Illud aut qd ex casu caloris accidit innati cognoscit ppter ea qd ipm sequit fortitudinis casus et eius dislocatio. Et illud qdē qd accidit fm modū purgatiōis et crisi cognoscit sicut qd accidit in fine quartanarū: et cū splenis egritudines resoluuntur: et dolores dorsi et matricis: et febres melacolicę: et nocumenta que ex menstruorū accidunt retētiōe: et retētiō et qd ex sanguine fluere solebat p anū et pēpue cuz nā et ars in puocādo menstrua luuat: et sicut accidit mulieribus quarū mēstrua retinent. Et nō retinet nā sanguis supfluitatē: ppter ea qd ante ipsam pcessit vrīna indigesta aquosa: et ppter ea qd post ipsam adueniet corpori alleuiatio: et erit ipsius quātitas maxia copiosa. Nō si non ita vrīna fuerit nigra: signū erit malū: et pēpue in acutis egritudinibus: et quātoplus si eius quātitas fuerit pauca: qm ex sua paucitate est sciēdum qd humorē tam dstruxit adustio. Et quātomagis fuerit grossa erit deterius. Et quāto magis fuerit tenuis erit minoris malitie. Et ē qdē cum accidit vt vrīna nigra aut rubea obscura mingat ppter vni pōtione qd huius hz colorē cum nullo mō natura aliquid in eo opata fuerit et exierit fm suā dispōnem: sed in hoc non est timor. Et est cum bone crisi significatio existit et in acutis egritudinibus: sicut si eger eam tenuem minxerit: et fuerit in ea suspensio in partibus diuersis. multoties enim significat sonitū capitis et vīgīlias et surditatē et desipiētias. Et pēpue si paulatim ea minxerit et in lōgo tpe fuerit suspēsa et fuerit eius odor acutus et fuerit cū febribus: qm tunc vehemētē significabit capitis sonitū et desipiētias. Sed qū affuerit ibi insomnietas et surditas et desipientia et sonitus capitis significabit sanguinis fluxū ex naribus. Et est et cū existit causa lapidis in rene. Rursum inquit. Vrīna nigra bona est in egritudinibus lapidis que ex humoribus puentūt grossis. Et ē significatio mortalis in egritudinibus acutis. Dixit etiam qd vrīna nigra est mala in egritudinibus renum et vesice cum vehemens ardor ibi adest. Cōsidera ergo alia signa. Vrīna nigra in senibus nō est bona pp illud qd scis. Neqz venit in eis nisi ex corruptiōe mala. Et similiter in mulieribz vrīna nigra post laborē significat spasmū. Ad summū vero vrīna nigra in principio febrū est pernitiōsa. Et similiter in earum sine qū non cū ea fuerit alleuiatio neqz significauerit crīsim. Vrīna aut alba fm duas intentiones est scienda. Una eaz est cū ipa est tenuis translucēs: qm vulgus qd translucēs est album vocat: sicut est vitrū qd est clarū: et cristallū clarū vocat albā. Et altera est quē p certo est alba cuius color est disgregatus visus: sicut lac: et pergamentum: et ista qdem nō translucēt vt visus in ipsa penetret. translucentia enim pro certo nō est nisi oīum colorū priuatio. Album igit fm intentiōes

Liber primus

translucētis significat frigiditatem oīo: et est auferēs. Sīgōntis si duciam.
 Et si cū grossitudine fuerit significabit flegma. ¶ Sed alba p̄ certo nō
 erit nisi cū grossitudine. Et eius qdē alia est cuius albedo est mucilagi-
 nosa: et significat multitudinē flegmatis et humoris crudi. Et alia ē cu-
 ius albedo est vinctuosa: et significat adīpis liquefactionē. Et alia est cu-
 ius albedo est similis albule: et significat flegmatis liquefactionē q̄ acci-
 dit aut accider. Et alia est cuius albedo est similis albedini q̄ est in fun-
 go cū tenuitate et sanie: et significat exituras vlcerosas in instrumentis
 vrine. Et si absq̄ sanie fuerit erit p̄ supatōnē materie multe crude nō
 mature. Et est cū est cū lapide vesicę. Et est alia q̄ spermati similis que
 cū flegmaticorū apatū adest crisis et laxitas interiorū egritudinū que
 ex flegmate accidunt vitreo. Lū vero vrina spermatī similis existit: et nō
 est im̄ modū crisis ē p̄pter apata flegmatica. Immo cū in primis pue-
 nerit p̄noscibit apoplexiā aut palisiz. ¶ Et cū in omnib⁹ horis febris
 alba supuenerit vrina cito in quartana cōuertet. Et plumbina qdcm
 sine hypostasi est valde mala. Et lactea ē in acutis egritudinibus est
 p̄nitiosa. ¶ Albedo p̄terea vrine in febrib⁹ acutis quocūqz mō fuerit
 post tincturā que precessit significat q̄ colera rubea ad aliqđ mēbrum
 declinavit qđ apatur aut ad fluxū ventris: et q̄ magis significat q̄ de-
 clinauit ad caput. ¶ Et similiter cū vrina rubea est in febrib⁹: deinde
 subito fit alba significat desipientiā. ¶ Et cū vrina in sanitate pseuera-
 uerit in colore albo significat paluationē digōnis. Et albule similis q̄
 lacti similis acetofo in febrib⁹ acutis mortē significabit aut p̄bissim.
CScito autē q̄ possibile ē vt vrina sit alba et cōplexio calida et colerica:
 aut vrina rubea et cōplexio frigida flegmatica. Colera enim rubea cuz
 declinat a via vrine et nō admisceat vrine remanet vrina alba. Debes er-
 go vrinā albā cōsiderare. Qm̄ si fuerit huius humor multus et lumino-
 sus: et ipsi⁹ sedimē multū et grossū: et etus substantia cū h̄ trahit ad gros-
 situdinē: debes scire q̄ albedo est ex frigiditate flegmatis. Sed cū vri-
 na nō fuerit luminosa clara: neqz etus sedimen multum: neqz peruta: et
 albedo ad fuscitatē traxerit: scire debes q̄ colera rubea est occultata.
 Et si in egritudine acuta fuerit alba: et fuerit in ea significatōes saltus
 ex quibus nō timef phrenesis: et q̄ sunt sicut ipm: debes scire q̄ colera ru-
 bea declinauit ad aliū canale: et ad intestina: et accidet ei constrictio.
 ¶ Cā vō ob quā vrina existit rubea in egritudinib⁹ frigidis ē vna harū
 rerum. Aut fortitudo doloris q̄ colerā rubeam resoluit sicut in colica
 accidit frigida. Aut oppilatio q̄ facta fuit ex sepatōe flegmatis in cāna-
 li q̄ est inter fel et intestina: quapp fel ad intestina nālter nō descendit
 sicut solebat: imo vrine societas est ei necessaria cū q̄ egrediat: quē ad
 modū accidit in colica frigida. Aut p̄ de bilstratē epatis et sue virtu-
 tis defectū q̄ inter aquositatē et sanguinē sepatationēz facere nō v̄z: sicut
 accidit in hydropisi frigida et in egritudinib⁹ debilitatis epatis im̄ plu-
 rimū: qm̄ p̄ eas vrina est similis loture carnis recentis. Aut p̄ p̄stric-
 ctionē quaz oppilatiōes secerūt et mutas color flegmatis in ventis p̄

Sen secūda

aliquā putrefactōez q̄el accidit. Et eius q̄dem signū est aquositas vrine
 ⁊ eius sedimē s̄m modū quē diximus. Et eius tinctura ē tinctura debi-
 lis nō luminosa. Colere enīz rubee tinctura est luminosa. ⁊ Urina quo-
 q̄ multoties in principio egritudinum erit alba: sed postea fiet nigra
 ⁊ fetebit: sicut accidit in icteritia. ⁊ Amplius vrina post coitionem
 albefcit: neq̄ sic cessat donec digestio fieri incipiat: tūc enī incipit vri-
 na tingi. Et ppter h̄ vrine vigilatius sunt albe. Et adiuvat ad hoc ca-
 lor inat̄ resolutio. Sed non lumine: imo attinent suscitati ppter
 pituitatē digōis. ⁊ Tinctura rubea i egritudinibus acutis melior ē
 q̄ aquosa. Sed rubea q̄ est sanguinea maioris est securitatis q̄ rubea
 colerica. Rubea quoq̄ colerica nō tanti ē timoris cum colerica quīeta
 manet. Sed si extat mobilis magni est timoris. ⁊ Ampli⁹ vrina rubea
 in egritudinib⁹ renū est mala: qm̄ s̄m plurimū calidū significat apo-
 stema. Et in dolorib⁹ capitis desipientia portendit. ⁊ Lūq̄ vrina in egrī-
 tudinib⁹ acutis rubere cepit ⁊ sic pmanerit ⁊ nō inferi⁹ descensū sece-
 rit: p̄dictōis egrī timorē affert ⁊ renū apostema significabit. ⁊ Quod si
 cū rubedine fuerit turbida: ⁊ taliter pmanerit: ap̄a in epate ⁊ caloris
 inat̄ significabit debilitatem.

Amplius colorem vrine sunt quidā cōpositi. Ex quibus est color q̄
 carnis recētis loture assimilatur: q̄ ē sanguini in aqua dissoluto similis
 existit. Et ē ex debilitate ep̄is. Et q̄nq̄ ē est ex multitudine sanguinis.
 Verūtamē sepius existit ex debilitate ep̄is ex quacūq̄ cōplexione sup-
 uenerit malitia vincēte quā digerēdi malitia vel debilitas demonstra-
 bit ⁊ virtutis dissolutio. Nō si virtus fortis fuerit: tūc non erit nisi ex
 sanguinis multitudine ⁊ ei⁹ augmento vltra mēsurā quā virt⁹ disgre-
 gatiua penitus separare non sufficit. Et ex eis est etiam color olea-
 ginus: ⁊ est citrinus cut admixta est siclinitas. Et color olei similatur
 propter viscositatem que est in ipso ⁊ translucentiam cum nitore ad-
 p̄no ⁊ cum splendore substantie ad quādā spissitudinē trahit. Et in plu-
 ribus dispositionibus significat malum: aut non significat bonum: ne-
 q̄z maturationē: neq̄z meliorationē. S̄z fortasse raro materiez vinctuo-
 sarum euacuationē s̄m modū crisis significat. Et hoc quidem non est
 nisi cum post ipsam aduenit requies. Que vero ex ea est pernicioſa est
 illa cui⁹ vinctuositas est fetida: ⁊ prope illa ex qua parua mingit quā-
 titas. Cum vero ei aliquid miscetur quod est simile loture carnis recē-
 tis est deterior. Et hoc quidem plus contingit in hydropisī ⁊ p̄thisi ⁊
 colica mala. Et est cum oleagina post nigram sequitur vrinam que pre-
 cessit: ⁊ tunc quidem est significatio bona. Satus autem quod vrina
 significat oleagina est q̄ in die quarta indicet egrum in die septima
 moriturum in egritudinibus videlz acutis. Ad summum vero oleagi-
 ne vrine tres sunt species. Alia enī ex ea est que tota est adeps. Et
 alia est cuius inferius est tantum adeps. Et alia est cuius superius est
 adeps. Ex ea etiam est que in suo colore tantum est oleagina sicut est
 in p̄thisi ⁊ prope in sui principio: aut in sui substantia tantum: aut

Liber primus

in eis vtriusque: quæ admodum est in egritudinibus renū: et in pfectōe phisicis et eius fine. Et ex eis est etiam carminius qui malus est et perniciosus quoniam vtriusque colere significat adustionem. Et quandoque est color rubens in quo currit nigredo. Et significat febres oppositas: et febres que ex grossis sunt supfluitatibus. Quod si clarior fuerit et nigredo ad ipsius summitatem declinaverit: apostema significabit lateris.

De significationibus substantie vine in quantitate ipsius et in claritate sui aut turbulentia. Capitulum. 3.

Substantia vine est: aut tenuis: aut grossa: aut mediocris. Valde vero tenuis in omnibus dispositionibus maturatio significat priuationem: aut in venis oppillationes: aut episcopus debilitatem: et canalium vine que non attrahunt nisi quod tenue est: aut attrahunt sed extra non eiciunt nisi quod non subtilis existit: aut multam aque potationem: aut vehementem frigiditatis complexionem cum siccitate. Et in acutis quod egritudinibus significat virtutis digestionem: et debilitatem et maturatio priuationem. Et est et cum reliquarum virtutum tantam significat debilitatem ut nullo modo in aqua operentur: imo quæ admodum ingreditur ita labitur. Et vicia quod tenuis valde sed hunc modum deterior est in pueris quam in iuuenibus: quoniam naturalis puerorum vicia spissior est vicia iuuenum: ideo que sunt humidiores: et que eorum corpora plus attrahunt humiditates propter rem que multa supfluitas est eis necessaria causa augmenti. Si ergo eorum vine in febribus acutis multum fiat tenues: iam valde elogari erunt a sua naturali dispositione. Et si hec in eis perseverauerit non significabit nisi priuationem: quoniam cum perdurat significat priuationem: nisi bona sunt adiuncta signa: et virtutis stabilitas: tunc enim extirpata significat que accidit et proprie inferi sub prelo episcopi. Et si si hoc in sanis prearserit et se non peruerit ab eis significabit apostema quod accidet illi ubi dolor sentitur. Et si plerumque accidet eis ut cum hoc in alchatin et in renibus dolor sentiat. Et significat aptitudinem ad apostema. Quod si dolor et gravitas vni membro proprio non fuerit: imo sunt eorum: significabit bothor et variolas et apostemata que corpori erunt contra. Et Tenestas quoque vine in crisi sine ordine recidivationem pronosticat. Et Urina aut multum spissa semper plurimum significat maturatio priuationem. Et si minus humorum grosse substantie maturatio. Erit ergo in statu humorosarum febrilium et in apertione apostematum. Et plurimum quidem quod in acutis significat egritudinibus est malum. Verumtamen tenuitatis durabilitas plus significat malum. Spissitudo namque quandam significat digestionem: que quidem substantie confert in eo que digestionem significat et que virtus expellendi habet potentiam est id in quo fiducia habet. Et in quantum materiei significat corruptionem et eius multitudine et maturatio prohibitionem separantis ad fundum descendens significat malum: Quod autem sit illud quod inter duas res superatius est cognoscitur ex eo quod post eam aduenit ex reque aut succedit ex debilitatis augmento. Et vinarum quidem spissarum in febribus sanior existit illa de qua multum subito euacuat. Illa vero que paulatim euacuat multorum humorum est significantia et debilitatis virtutis. Et post illam quidem que vti

Sen secūda

itatem affert sequit̃ mediocrit̃ vīna simul cum requie. ¶ Cum autem
 tenuis vīna in acutis egritudinibus ad spissitudinē conuerit postq̃
 non aduenit requies significat liquefactionem. ¶ Cumq̃ in sano vīna
 perseverauerit spissa & in parte capitis dolorē senserit & conquassatōez
 iudicabit ei febrem. C Est tamen cum hoc est ex supflua expulsionē aut
 aprione: aut vlcerebus in p̃ribus vīnarū vīne. Non autem subtilitas &
 spissitudo vīre q̃ maturacionis significant priuationē: nisi quia matu-
 rationem substantie comitat̃ mediocritas. Spisse ergo maturatio est vt
 digerendo ad tenuitatem mutet̃. Et tenuis maturatio est vt coquendo
 mutet̃ ad spissitudinē. ¶ Amplius vīna spissa quēadmodum prius
 diximus: quandoq̃ est clara translucens: quandoq̃ est turbida. Verū
 tamen inter spissam translucentem & tenuem existit differentia. Quo-
 niam spissa translucens cum moru inundat nō sunt partes ipsius inū-
 date multuz parue immo magne in ea accidunt vnde & etus mot⁹ sunt
 tardi & cum spuma multarum ampullarum & ipsius ampulle non cito
 rumpunt̃. Et que quidez b̃mōi existit ex flegmate generat̃ bene digesto
 aut colera vitellina si est in ea tinctura ad citrinitatē trahēs. Et si tin-
 ctura nō est in ea significat flegmatis vitrei resolutionē. Et hoc quidez
 in epilepticorū vīnis multū existit. In tenui aut̃ in qua multa existit tin-
 ctura scilicet tincturā nō esse p̃ digestionē. Alioquin digestio in primis nō
 magis operat̃ substantiā q̃ coloris p̃mixtionē. Propria nāq̃ digestio
 nle opatio est substantiā efficere deinde ipsam tingere. Et digestio qdē
 in substantia melior est q̃ in colore. Et p̃ hoc cum vīna tenuis in acuta
 egritudine perseverat significat maluz: & q̃ virtus digestiva est sopita.
 ¶ Cū aut̃ vīnā videris tenuē in cuius partibus rubedinis & citrinita-
 tis fuerit diuersitas: laborē cognosces inflamātē. Et si tenuis fuerit sue
 rinq̃ in ea res q̃ sunt sicut surfures egritudine in vesica nō existēte si-
 gnū erit hoc esse p̃ flegmatis adustionē. ¶ Spissa aut̃ vīna in febrib⁹
 acutis ad summum multos significat humores. Et fortasse significat li-
 quefactionem. Et ipsa quidem est que cum vīna permanet hora conge-
 latur & inspissatur. ¶ Ad vltimum vero turbulentia vīne est p̃pter ter-
 restatem cum ventositate q̃ aquositate admisceat̃. Ex istis nāq̃ cū admi-
 scentur prouenit turbulentia. Et ex ipsorum ab inuicem separatione p-
 uenit claritas. C Amplius tres debes attendere dispositiones. Est nāq̃
 q̃ cum tenuis mingit̃ & deinde inspissatur: que significat q̃ natura la-
 borat in maturando: s̃z nōduz materia ei vndiq̃ obediuit & est patiens:
 & fortasse est cum membroz significat liquefactionem. Aut mingit̃ spis-
 sa & postea clarificatur & separatur ab ea grossum subtrahens: & signi-
 ficat q̃ natura iam superauit materiā & ipsam maturauit. Et quanto
 maior fuerit claritas & maior descensus inferius & citius magis signifi-
 cabit maturacionem. Aut est dispositio media inter primam & alteram
 ex qua cum perdurauerit & natura fuerit fortis & virtus fixa scilicet q̃ nō
 ad maturacionem peruenietur integram. Si vero virtus fixa non fue-
 rit timendum ne perditio proueniat maturacionem. Cum autē perdu-

Liber primus

raverit et timorosa significatio non affuerit: significabit capitis dolores quoniam significabit ebullitiones et ventositates vaporosas. ¶ Illa vero que ex tenuitate ad turbulenta pervenit et sic procedit: melior est que in turbulenta permanet semper plurimas horas. ¶ Urina quoque multoties sit spissa et est hoc propter casum virtutis et non propter nature expulsionem. ¶ Sed urina que aquosa mingit et aquosa remanet signum est privationis maturationis penitus. ¶ Et urina spissa laudabilior est que ad excrementum est facilis et multe separationis simul. Ex huiusmodi namque sanatur paralytis et quod est ei simile. ¶ Cum urina grossa mingit et deinde procedendo semper ordinem attenuat si multa est conveniens existit. Et cum ipsa post spissam et turbidam et paucam sequitur est signum bonum. Et hoc quidem est cum spissa que turbulenta est aperit que mingit paulatim et subito inde multa facile mingit urina: cum hac enim multoties resoluatur egritudo siue ipsa sit una febrium acutarum: siue sit una aliarum egritudinum ex repletionem provenientium: siue sit repletio ex qua nondum manifesta accidit egritudo. Et iste quidem urine modus est extraneus. ¶ Quando cum urina naturalis coloris superflua est spissitudo: plerumque significat bonitatem expulsionis multarum materiarum cui exundi associatur facilitas. Et plerumque significat perditionem: propterea quod humorum significat multitudinem et virtutis debilitatem. Et hoc quidem demonstrat egritudinis difficultas et paucitas eius quod egritudo. ¶ Urina quidem spissa bona est que est crisis egritudinis splenis et febrium permixtarum in qua non expectatur equalitas: quoniam natura in expellendo impeditur. ¶ Urina ad ultimum turbulenta significat humorum multitudinem et naturam ab eis occupatam in maturando eos. ¶ Urina spissa in qua sedimentum existit arenosum significat lapidem. ¶ Urina spissa que apostematiz significat aperturam cognoscitur ex eo quod ei admisceatur et ex eo quod precessit. Ex eo enim quod admisceatur sicut pure quod malus odor demonstrat: et excrementibus que cum ea separantur: sicut petala alba et rubra: aut sicut fursur: aut alia ab istis ex eis per que cognoscitur. Ex eo quidem quod precessit: quoniam ibi prius fuit significatio apostematis aut ulcers in vesica aut rene aut epate aut in partibus pectoris et significat huiusmodi apostematis aperturam si ante ipsam urina fuit sibilis loture carnis recedens quod est ex gibbositate epatis. Et si egestio talis fuit apostematis quod est in eius concavitate: et si anhelitus coangustatio precessit: et rufus sicca et dolor in membris pectoris pungitivus: tunc apostema quod est apertum est lateris et exiit a parte arterie maioris: et si in pure illo est maturatio conveniens est. ¶ Et est cum sanus evacuatus qui exercitum relinquit mingit urinam sicut pus et virus tenue quo spiritus purgat corpus et eius auferitur laxitas quam exercitii dimissione consecutus est. Et est etiam cum in epate aut in eo quod est coram ipso sunt oppillationes: et plerumque contingit ut earum apertione sit urina spissa propterea quod earum egredietur materia et hec talis spissitudo non est pus. Sed in ipsa que est post apostematis aperturam est pus. Et cum hec urina fuerit cum spissitudine et ad nigredinem

Sen secūda

nem traxerit & cū ea fuerit in latere sinistro dolor erit tunc ex parte sple
nis. Et in hanc considerationem si supra femur fuerit aut in sumitate
ventris: erit tunc ex parte stomachi. Hoc in septus est ex parte ep̄is & cā
naliū vine. ¶ Urina turbulēta inultoties significat casus virtutis. Cū
q̄ virtus ceciderit frigiditas superabit que erit sicut illa que exterius
infrigidat. ¶ Urina turbulenta que malo vino simulat aut aque ciceris
est vīna p̄gnatū aut habētū apostemata calida longi t̄p̄is in interiori
bus. ¶ Urina que vīnis asinorū aut animalū assimilatur & est quasi mu
lachlach p̄pterea q̄ ē mltū turbida: corruptionē humorū corporis signifi
cat. Quod in magis significat ē flegma crudū in quo aliqua caliditas
opata fuit & ip̄s cū grossa v̄tositate ebullire fecit. Et p̄ hoc plerūq̄ si
gnificat capitis dolorē v̄tūz aut alabachal. Et cū p̄seuerat significat le
thargiaz. ¶ Urina q̄ color albus mēbris similat cū p̄durat egritudinē
in illo mēbro significat. Et q̄dā dixerūt q̄ cū i inferiori pte vine fuerit
aliquid q̄d pulueri sit simile aut sūo plōgabī egritudo. Et si i tota p̄durat
egritudine p̄nosticat mortē aut flegma crudū q̄d a pure discernit fetorē.
¶ Urina h̄is ptes diuersas significat q̄ quātoplus ptes in ipsa fue
rint maiores: tātoplus nature opatio ē studiosior: & nā plus potens: &
p̄ plus apti. ¶ Urina in qua vidēt quasi fila adinutēz mixta signi
ficat q̄ fuit mīcta postq̄ coitus fuit completus.

De significationibus odoris vine.

Capitulum. 4.

Otrerunt quidā se nūq̄ vīdīse egruz cui⁹ vine odor sit sicut odor
vine sani. ¶ Et nos q̄dē dicem⁹ q̄ cū vīa nullo mō odorē h̄z cō
plexiōis frigiditātē significat & sup̄flūā cruditatē. Et plerūq̄ ē signifi
cat in acutis egritudinib⁹ mortē nāe. ¶ Cū at odorē habuerit fetidū &
maturatiōis significatiōes i ea fuerint erit ip̄s cā scabies aut vlcera i in
firis vine q̄ suis cognoscunt signa. ¶ Qd si maturatiō nō affuerit pos
sibile erit vt sit ex hoc & posse vt sit ex putrefactiōe. ¶ Lūq̄ hec in febri
bus fuerit acutis: & nō fuerit cā mēbroz vine: erit signū malū. Et cum
ad acridinē traxerit: significabit putrefactionē que est in humoribus
frigidā habētib⁹ substantiā quos calor sup̄auit extrāe: & significabit mor
tē caloris nālīs: & vīuiz frigiditātis in nā cum calore extraneo. ¶ Odor
vero qui ad dulcedinē trahit sanguis significat vīuiz. Et q̄ multū ē fe
tida ē colerica: & fetida ad acridinē trahēs ē melacolica. ¶ Lūq̄ vīna
fetidi odoris in sanis p̄seuerauerit significabit febres q̄ ex putrefactiōe
accidūt: aut minorationē putrefactiōis q̄ in ipsis ē retēta. Et hoc q̄dem
demonstrabit si illico alleuiatōez hūerit. ¶ In acutis egritudinib⁹ cū fe
tor vīnā cōstabī & postea ab ea remouebī fueritq̄ ablatio hec subito:
& post ipsam nō subsecuta fuerit reges: significatio erit casus virtutis.

De significationibus vine ex spuma sumptis.

Capit. 5.

Spuma accidit ex humiditate & v̄tositate p̄fecta in vinale cū p̄
fectiōe vine. ¶ V̄tositas v̄o cū vīna egrediēs auxiliū p̄culdubio
p̄bet in sba vine & p̄cipue cū v̄tositas in corpe supauerit quē ad mōz in

Liber primus

vrina accidit oppilatōes hūituz in qua multe sunt ampulle. Et spu-
ma quiddē qñq; cū suo significat colore: sicut significat sua nigredine et
ruffēdine in icteritia. Et ē cū paruitate sui et magnitudine significat
qm̄ ipsius magnitudo significat viscositatē. Sui vero multitudīne
et paucitate: qm̄ ipsius multitudo significat viscositatē et multā vento-
sitatē. Et ipsa quiddē significat per rupturā suāz ampullaz cito factā
aut tardē: qm̄ ruptura ampullaz tarda significat viscositatē. Et parue
quidē ampulle remanētes in egritudinib⁹ renū significant ventosi-
tates et viscositatē. Ad summū ēo humor viscosus in egritudinibus
renuz est malus et significat humores malos et frigiditatē: et illud signi-
ficant granula que nominauimus.

De significationibus specierū hypostasias. Cap. 6.

In primis dicemus qd medicorū puenientia in usu nostra hypostasis
et sedimētis tam recessit a vīa cognita. Dicunt enī hypostasiz aut
sedimētis: non illud tm̄ qd inferius descendit: sed oēm sūam que spissio-
ris existit essentia qd aquositas: et est ab ea diuisa: siue sit suspensa: siue sit
supra. Dicemus igitur qd hypostasis multis cognoscitur mōis. scilicet. Ex
substantia sui. Et quātitate. Et qualitate. Et situ suarū partiū. Et loco
sui. Et tempore. Et qualitate sue permixtōis.

Significatio vero eius ex substantia sui est. Qm̄ hypostasis: aut erit
nālis laudabilis demonstrās digestionē et maturatōez nāles. et h̄ erit al-
ba et descendens inferius. et eius pres p̄tinue et siles et equales. et oportet
bit ut sit rotunda h̄ns figurā equales subtilēz similē hypostasi aque ro-
sacee. Et p̄portio sue significatōis sup̄ maturatōē m̄ae in toto corpo-
re est sicut p̄portio significatōis materie puris albi lentis siles essentie
sup̄ maturatōē apostematōis. Sed pus est spissum. Et hec est subtilis.
Et hypostasis quiddē et sedimētis significatōes sunt bone s̄ tinctura
deficiat et equalitas. Verū equalitas apud antiquos melior est tinctu-
ra. Equalis nāq; que nō tm̄ est alba s̄ rubea est melior alba q̄ est aspa.
Amplius plurime hypostasies s̄ncolorē vrine existūt. Sed ex eis q̄
diuerfican̄ alba est melior. Post illam rubea. Et post ipsam citrina.
Et post eaz illa q̄ est ut arsenicū. Et malitia quiddē a lentigmosa incipit.
Tu aut nō attendas illud qd alij dicūt. nāz albedo erit qñq; nō p̄ ma-
turatōē: et equalitas nō est nisi p̄ maturatōē. Et de albedine ē que
est p̄ vehementē ventositatis cōmixtionē. Male aut hypostasis in-
cōtinuitas melior est q̄ ipsius p̄tinuitas. Et hypostasis quiddē mala est
quaz e vicino scies. Bona aut hypostasis de qua loquimur pura s̄llatur
et flegmati crudo cū tenuis fuerit. Verū pus ab ea differt per fetorē.
Et flegma cru dū separat ab ea p̄culcatōe suāz partiū: et ipsa ab vtriusq;
differt subtilitate et lenitate. Et hec quiddē hypostasis nō querit nisi
in egritudinib⁹: qm̄ in sanitate nō requirit: et illud est qm̄ non dubitatur
qn̄ in corpore egri male retēte sint m̄ae in venis ipsi q̄ nisi mutarentur
portendūt corruptionē. In venis aut sani nō semp̄ oīē esse humores q̄ sit
excursus. Sed si est: melius est qd hoc significet ex eis sup̄fluitates q̄

Sen secūda

In eis supfluit ex cibo a digestionē puate: deinde supfluit supfluitas q̄ in vrina fit hypostasīs: siue matura: siue nō matura. ¶ Et in macilētis quidē est sedimē paucū qd̄ descēdit s̄m sanitatis dispōnez: et pp̄ile qui exercitio vtunt̄: et artib⁹ se exercēt laboriosis. Et non multiplicat h̄mōl hypostasīs nisi in corp⁹: p̄orb⁹ pinguiū octose vtuentū. Et pp̄ hoc etiā in vrinis egroz macroz nō est expectāda hypostasīs tm̄ quātuz in vrinis egroz pingutū: qm̄ eoz egritudo multoties recedit ita qd̄ nīl descēdit: et multoties hypostasīs in eoz vrinis nō puenit ad hoc vt descēdat: s̄z tm̄ plerūqz est modicū eius in eis natans aut pendens. ¶ Et in multis quidē vrinis hypostasīs illico cū mingit̄ descēdit: nisi in eis que valde mature sunt: imo in eis parū expectādū est. Et plures ex hypostasīs coloribus sunt s̄m plurimū s̄m colorē vrine: se d̄ melior ex eis que diuersi, fiantur est alba post quā est rubea deinde citrina.

¶ Non nālīs vero hypostasīs: alia est filia rasurę intestinorū corticalis que est surfurea: aut herbina: aut similaginea: aut filia arsenico rubeo: aut ei qd̄ valde citrinū. Alia est carnosā. Alia est adt̄pina. Et alia est saniosa. Et alia est mucilaginosā. Et alia est q̄ est filia frustulis fermenti in aqua soluti. Et alia est sanguinea sanguifugalis. Alia ē capillaris. Et alia est arenalis granosa. Et alia est cineritia. ¶ Similis v̄o rasurę intestinorū corticalis alia ē petaloīdes magnaz partū rubearū aut albarū que significat s̄m plm̄ qd̄ separte fuerūt ex mēbris q̄ sunt pp̄inqua membris a quib⁹ diuidūt vrine. Et albe significāt qd̄ sunt ex vesica pp̄ vlcera que sunt in ea: aut scabiē: aut corosionē. Rubee aut carnosę significant qd̄ sunt ex rene. ¶ Et ex petaloīdib⁹ qd̄ sunt q̄ sunt caloris fusci et obscuri aut squamis pisciū siles: et h̄ est vehemētē mala et oib⁹ speciebus hypostasīs q̄s noiāuim⁹ deterior. Et significat petaloīdes mēbroz radicaliū rasuraz. Vez duo prima ipsius ḡia nullo mō impediūt: immo plerūqz vesicā mūdādo sanāt. Et dixerūt qdā cuidā hōi se in potu tribuisse catarides q̄ cortices albos q̄si venosos minxit: qui cū aquositate fricabant̄ resolvebant̄ et tingebant̄ tinctura rubea q̄ factus est sanus et vixit. ¶ Et ex ea quidē q̄ est sicut rasura intestinorū est qdāz q̄ est mīno, ris latitudinis q̄ due predicte: et spissioris substantie: que si rubea fuerit vocatur herbina: et si rubea non fuerit vocatur surfurea. Et herbine quidē si fuerint rubee partes plerūqz sunt partes epatis aduste: et plerūqz est sanguis in eo adustus: et plerūqz est et ex rene. Sed que est ex rene est maioris continuitatis carnosā. Alie vero due plus simulantur ei que nō est carnosā: et fracturas est magis recipiēs. Et cū vehementer trahit ad citrinitatē est ex rene pculdubio. Qm̄ illa q̄ ē ex epate ad rubedīnē trahit fuscā. Et q̄qz associat̄ ei in hoc illa q̄ est ex rene. ¶ Surfurea vero hypostasīs q̄qz est ex scabiē vesicę: et q̄qz est ex liquefactione mēbroz. Et differētia inter eas est qd̄ cū illic in radice mēbris fuerit purit̄us et fetor: erit ex vesica et pp̄ile cū pus pilus mīcū fuerit: et precipue cū alie significatōnes vrine demonstrauerint maturatio, nemz fuerint vene superiores sane cōplexionis: et nō fuerit in eis ma-

Liber primus

cula: imo in vesica. Sed si cum in inflammatione fuerit et virtutis debilitate et membrorum intingendi incolumitate et color fuscitati attinuerit: erit tunc ex liquefactione humoris. Et crinoides vero plurimum est ex adustione sanguinis que ad rubedinem trahit. Et multoties est ex liquefactione membrorum et eorum rasura si albedini attinet. Et quicquid est ex vesica scabiosa immixtus. Et tibi quidem possibile est ut modum dase inter eas intelligas per illud quod iam scivisti. Si autem nigredini attinet est ex sanguinis adustione et proprie in splene. Cetera preterea petaloides hypostasies que non sunt ex ea que fit in vesica et rene et canalibus urine in egressu: duntaxat acutis malum portendunt putrefactionis. Et tu quidem iam scivisti ex hac summa carnosae dispositionis: et quod plurimum eius est ex rene: et quicquid ipsa non est ex rene. Nam ex rene non est nisi cum caro est sane carnositatis et non est in corpore liquefactio. Et urina quidem matura venarum significat sanitatem: quoniam renum egritudines maturationem non prohibent urine quia ipsa supra ipsos existit. Hypostasis vero adipina: adipis et pinguedinis et carnis significat liquefactionem. Et earum peior est quam auris aque similis. Duo autem ipsius principia cognoscuntur ex paucitate et multitudine et commixtione et separatione. Quoniam cum est multa et separata existimat quod sit ex parte renis et proprie liquefactionem sue adipis. Et si est minus et maioris commixtionis est ex loco magis remoto. Et est cum in urina frustum albi granati grano si se visum fuerit et erit ex adipis renis. Santiosa vero viscum significat quod apertum fuit: et proprie in membro intingendi: et precipue si ibi fuerit sedimen laudatum ad fundum descendens. Et mucilaginosas quidem significant humorem spissum crudum: aut quod est in corpore multus: aut ex instrumentis urine egrediens: aut crasum aptionis vene sciatice: aut doloris luncturam. Et hoc quidem cognoscitur ex alleuatione quam post ipsam sequitur. Plerumque enim subtilis et attenuat et putat hypostasis laudabilis. Quapropter in acutis egritudinibus non est providendum in eo quod apparet secundum similitudinem laudabilis hypostasis: cum nondum fuerit maturationis hora: nec presentes fuerint eius significationes. Et etiam est cum vehementer complexionis renis frigiditatem significant. Inter santiosas vero et crudas existit differentia. Quoniam santiosa existit cum febre: et procedunt ipsam significationes apostematis: et eius partes faciles sunt ad coniungendum et separandum. Et quedam ex ea est que cum aquositate vehementer miscetur. Et quedam ex ea quam separat sed cruda est et turbida et spissa et non facile coniungitur nec facile separatur. Et urina quidem in qua plurima mucilaginosas hypostasis apparet quoniam est exuberans cum in fine podagre apparet et dolorum arteticorum significat bonum. Capillaris autem est propterea quod humor occultus consolidatur ex calore in ipsum agente que quandoque est alba quandoque est rubea et eius consolidatio est in rene. Et ferunt quidam quod in eius longitudine plerumque palmi mensura inveniuntur. Que autem fermenti infusi frustulis similis existit debilitatem significat stomachi et intestinum et digerendi malitiam in ipsis: et est plerumque causa eius comedere lac et caseum. Arenosa vero semper significat lapidem qui co-

Sen secūda

solidatur aut p̄solidando procedit aut qui resoluit. Et que quidē est ex eis rubea est ex rene. Et q̄n non est rubea est ex vesica. ¶ Plurimum aut que cineritia est flegma significat: aut pus cui p̄pter longā morā accidit caloris mutatio et secito partium: et est q̄nq; p̄pter adustionem que ei accidit. ¶ Sanguisugalis v̄o hypostasis si vehemēter est mixta epatis debilitatē significat. Et si minus hac significat vulnus in cāna, libus vrine et p̄tinuitatis solutōnē in ipsis. Et si fuerit separata: pluri in particularibus egritudinibus in caplo de mictu sanguinis. Et si in vrina fuerint sicut sanguisuge rubee infirmo splenē h̄ntē resoluet splē ipsi. ¶ Scito autē q̄ in egritudinib; vesice nō multus egreditur sanguis: q̄m etus vene mixte sunt in ipsius corpore calcate et anguste et pauce. ¶ Hypostasis vero significatio ex quāitate ipsius sumpta multitudi- ne quidem sui et paucitate declarat cause ipsam efficientis multitudi- nem aut eius paucitatē. Et ex quāitate quidē sui in magnitudine aut paruitate sui est quēadmodū diximus in hypostasi mucilagīnosa. ¶ Eius aut significatio ex q̄litate sui. ¶ Est ex colore quidē ipsi. Qm̄ que ex ea nigra est significat malū fm̄ diuisiones quas notauimus. Que tñ ex ea sanior est illa cuius hypostasis est nigra et aquositas non est ni- gra. Et rubea quidē sanguinis significat p̄prietatē et fastidiū. Et citri- dem que alba est quēdā est bona sicut diximus. Et quēdā est mala sicut mucilagīnosa aut saniosa aut spumosa maturatōi contraria. Utridīs quoq; semita est ad nigrā. ¶ Ex odore vero eius est quēadmodū dixi- mus in hīs que premissa sunt. ¶ Ex ipsius vero situ: et leuigatōe sui: et diuulsione. Qm̄ leuistas et equa- litas in hypostasi laudata est melior. Et in nō laudata est deterior. S; diuulsio significat v̄tositates et digerendī debilitatem. ¶ Eius aut significatio ex loco sui est. Qm̄ aut est natās: et vocatur nu- bes. Aut pendens. Et hec quidē est in medio stans q̄ est maioris matu- rationis q̄ prima. Et ex p̄dente illa melior est cuius ruge et fimbrie ad interiora declināt. Aut ad fundū descēdens q̄ est melioris maturatōis. hec quidem est de hypostasi laudata. ¶ Nō laudata v̄o q̄ leuior ē melior existit sicut nigra: et hoc in febribus acutis. Et si si hūor ē flegmatic; aut melācolic; q̄m ea q̄ est vt nubes melior est ea q̄ inferius descēdit: significat. n. ei; subtilitatē: nisi cum cā natatōis fuerit multa v̄tositas. Et si nō fuerit ita natans est melior q̄ pendēs. Et inferius descēdens est deterior. Et cā quidē natādī supius est caliditas cū qua est acuitas et v̄tositas. Hypostasis aut diuulsa in grossa supius natat et p̄prie cuz sit leuis: et in tenui descendit inferius: et p̄prie cum sit grauis. Lūq; in principio egritudinis apparet p̄dēns et natans: postea perseverat: significat q̄ crisis cuz exitura ventet. Ha- cילות: um vero egritudo plerunq; remouetur sedimine bono natan- te aut pendente: quēadmodum diximus in precedentibus. ¶ Et cum

Liber primus

inter nephilim et enormia et hypostasiz fuerit aliquid simile tele aranee aut densitas erit signum malum. Et multotiens quidē natans sedimen nō bonū apparet ex quo puenit terror. Sed istud erit principiu maturationis et permutatio ad bonitatez: postea pendebit: deinde descendet: et erit signum nō malum. Quod si post ipsum male puenierint hypostasies: timor quē in primis habebamus fiet necessarius.

Significatio vero hypostasis ex suo tpe est. Qm si velociter postq mingit descendit est significatio bona sm maturitatē. Et cum tarde descendit est significatio priuatis maturationis sm quātitatē sue dispōis.

Significatio aut forme cōmixtionis ipsius est sicut diximus cum de mictu sanguinis et adipis mentionem fecimus.

De significatōb multitudine vrinę et paucitatis ipsi. **Ca. 7.**
Urina q pauce existit quātitatis virtutis significat debilitatē. Et illa q est min⁹ eo qd bibis resolutionē significat multaz: et ventres habere et aptitudinē ad hydropisim. Illa vero que est multe quātitatis qnq significat liquefactionē et superfluitatē liquefactaz in corpore in vrina euacuationē. Et nos quidē differentia inter eas cognoscere possumus sm virtutis dispōnem. Urina mali coloris malum significans quāto plurima fuerit tanto erit magis salutis nūcia. Et cum intersecta fuerit plus malitiam significabit sicut nigra et grossa. Urina diuersarum dispōnum que qnq mingit multa qnq pauca et qnq retinetur: est significatio pugne et laboris nature: et est significatio mala. Urine multitudo in acutis egritudinibus cum nō post ipsam aduenit requies: est significatio ethice et spasmi ex inflammatōe. Et similiter sudor. Urina que in acutis egritudinibus guttatim inuoluntarie mingit significat in cerebro nocumentū qd neruis accidit et musculis. Et si febris quiesca fuerit et signa affuerint salutis pronostica san- guinis exitum ex naribus. Sed prima delipientia pronosticat et corruptionem. Cum aut sani vrina minuit et attenuat et perseuerat hoc totum et sentit grauitatez et dolorem in renibus: significat durum apostema in partibus renis. Et cum in egritudine colerica multiplicatur plerumq portendit prosperum euentum: et proprie cum est alba et ad egrediendum facilis.

De vrina sana optima.

Capitulum. 8.

Nec est mediocris substantie et subtilis tincture: ad citrūnum tra- hens. Et hypostasis si ibi fuerit bōa ex albedine et lenitate equa- litate et figure rotunde et odoris temperati neq fetida neq extincta. Quidā aut dixerunt q cum huiusmodi vrina subito in egritudine que est in vltio acutatis visa fuerit: sanitas die sequenti aderit.

De vrina etatum.

Capitulum. 9.

Infantium vrinę ad lactis ppuetatē trahunt ex parte nutrimenti eorum et ppter humiditatez complexionis ipsoz et tunc declinat magis ad albedinem.

Puerorū autem vrinę sunt spissiores et grossiores vrinis iuuenum et

Sen secūda

turbidiores. Et nos tam nominauimus hoc ante.

¶ In uenum uero urine ad ignis formam trahunt: et ad substantie mediocritatem.

¶ Et urine senum ad albedinē et subtilitatē. Est tñ cum sunt grosse sñ supfluitates in eis existentes quaz euacuatio multiplicat.

¶ Decepiuorū uero urine maioris sunt albedinis et tenuitatis. Est tñ cum p̄dicta grossities eis accidit: sed raro cum urina uehemēter fuerit grossa apti erunt ut lapis eis accidat.

¶ De urinis uiroz et mulierū.

Capitulu. 10.

Multerum urine semp sunt maioris grossities: et albedinis: et urino-
ris pulchritudinis q̄ uiroz urine. Et hoc quidē est pp debilitatē
digestiue eaz: et pp supfluitatē ipsaz multitudinē: et pp amplitudinē
canalium unde egrediunt ea que ab eis exeunt: et pp illud qd ex earum
resoluitur marribus et ad urine instrumenta tendit.

¶ Vasculoz uero urinas euz moues turbant: et declinat eaz turbatio
ad supiora: et est q̄ sñ plurimū turbident. Sed mulierū urine fere tur-
bidant ex morione pp pauca separationē suā: et habēt sñ plurimū su-
pra summitatē suā spumā rotundam. Et si turbide fuerint: eaz turbi-
datio pauca erit. ¶ In urinis uiroz illico cum mulieribus cōmīscant
sunt fila adinulcem texta.

¶ Urine pregnatū sunt clare: et supra eaz supficiē est nebula. Et qñqz
trahunt ad colozē aque clērū aut aque pedum citrinū i qua coquunt
pedes aialium: et in ipsa est frinus. Et supra summitatē eaz est nebula.
Sed quocūqz mō fuerit in medio videbit sicut cotum carminatū. Et
est cum in eis sunt velut grana que ascendūt et descendūt. Cūqz frinus
manifestior fuerit erit impregnatiōis p̄ncipiū. Et cū loco ipsius fuerit
rubedo erit in fine impregnatiōis: et pp̄e si turbant cū mouent.

¶ Parietium urina sñ plurimū est nigra et in ipsa est velut attramē-
tum: et sicut sordites.

¶ De rebus urinarum animalium et diuersitate ipsarum ab urina
hominum.

Capitulum. 11.

Plerūqz offert medico cum animalium urinas cognoscit: p̄pterea
q̄ cum ipse eis experit certitudinē facit: et hoc quidē difficile est.
¶ Quidam aut dixerunt q̄ urina asini est sicut butyrū liquidū cū tur-
biditate et grossitie exteriore. ¶ Et subugaliūz urine ei simulant s̄ sunt
citrine: et videbit q̄ superior medietas urinalis sit clara et inferior me-
dietas sit turbida. ¶ Ouium uero urine sunt albe ad citrinitatem tra-
hētes p̄p̄inque urinis hōium: sed substantiā nō habent: et eaz sedimen-
est sicut oleū aut sicut amurca. Et cuiuscūqz nutrimentū fuerit meli⁹
erit urina clarior. ¶ Urina uero caprioli urinis hōium et ouium simulat
s̄ neqz substantiā h̄z neqz sedimen: et est clarior urinis ouium.

¶ De rebus alijs q̄ urinis simulant: et dīa inter eas et urina. Ca. 12.
Srupū acetosum et oēs liquores qui sunt ex aqua et melle et aqua
et ficibus et reliquos qui sūt ex croco et eis similibus quāto plus

Liber primus

tibi appropinquaueris erunt in claritate magis augmentati. Et quāto plus elongaueris ea considera an oportet vt augmentetur grossitudo. Urina vero ab hoc est diuersa. ¶ De dromellis p̄terea spuma est citrina. Et aque ficuum sedimen a latere descendit: et nō in medio: neq; ordinatē: neq; habet motum. ¶ Sit ergo sufficiens in nominādo dispositiones vrinarū. In libris vero particularibus prouenient ad te diuisiones dispositionum vrine.

De significatōibus egestionis.

Capitulum. 13.

Egestio plerūq; declarat ex sui quātitate: quod est vt consideres si est minor eo quod comeditur: aut maior: aut equalis. Et notū qd est qd ipsius augmentum est ppter humorū multitudinē. Et paucitas ppter ipsorū paucitatē: aut qd ex ipsa in intestino monoculo et in colō et in fascijs multū fuit retentū: qd est signum colicaz pcedens: aut ppter expulsiue debilitatem.

Et cognoscit etiā ex essentia sui. Quā qd ex ea humidū est: aut significat oppilatōes: aut digestiue malitiā. Et plerūq; significat mesarice debilitatē que humorē nō sugit. Et quāq; est pp capitis rheumatismū: aut pp cōstitionē rei que egestionē humectauit. Quod aut in humido viscosū est plerūq; significat liquefactionē et hoc est cū fetore. Et plerūq; significat malorū humorū et viscosorū multitudinē: et hoc nō cum multa existit lentitate. Et plerūq; significat nutritiā viscosa que comesta fuerūt et nō pauca cum calore forti in cōplexione et non fuit inter ea digestio bona. Sed qd ex ea est spumofum fortitudinis caloris significat ebullitionē: aut multaz ventositatū permixtionē. Quod autem ex egestionē est siccū: aut laborē significat et resolutionē: aut multā vrine puocationē: aut igneum calorem: aut nutrientiū siccitatē: aut multaz moram in intestinis: sicut in suo dicemus caplo. Cūq; humiditas sicca qd est durum admisceat significat qd eius siccitas est ppterea qd multū fuit retenta in humiditatib; ipsaz exte phibētibus: et ppter priuatōes fellis pungentis et festinātis. Sed cum ibi nō est longa retentio neq; humiditatis in iestina adsunt significatōes: causa in ipsa est supfluitatis famose et pungētis effusio que ab epate fluxit in eo qd est coram ipso et sua euacuatione nō quieuit donec cōmisceret.

Et est etiā cū calore sui dignoscit egestio. ¶ Etus vero color naturalis igneus est levis existens igneitaris. Qui si augmentat fellis significat multitudinē. Et si minuit significat cruditatē et maturatiōis priuationem. Et si albus fiat quāq; est eius albedo ppter oppilationem in canalibus fellis: et hoc significat ictericā. Et si cum albedine est vitiosus habens odorem: magni apostematis significat apertionē. ¶ Sani quoq; qui nō exercitat multotiens egerit vīrus et sanem que est ei purgatio et euacuatio laudabilis: quoniam propter hoc remouet ab eo laxitas que ei ppter priuationem exercitū acciderat quādamodū dicit

Sen secūda

mus in vīna. ¶ Prieterea scito q̄ egestio colorem igneum vehementer
supfluum habens multotiens in hora finum egritudinum significat
murationem. Et multotiens significat dispositionis malitiā. Et nī
gra quidem significat taliter qualiter sunt vīne nigre significatiōes.
Significant enim aut adustionem fortem: aut egritudinis melice ma-
turationem: aut nutriens tingens: aut potione rei que mellam euacuat
sed prima est mala. Et illa quidem que est ppter puram melancoliam
non sufficēter cognoscit ex colore sui: imo cognoscēda est ex acredine
sui et ponticitate et bullitōe terre ex ipsa. Et est mala: siue sit egestio: siue
vomitus. Et ex ipsius p̄prietatibus est q̄ in se luminositate h̄z. ¶ Ad
vltimum vero humior melancolicus purus pernecans est in plurimū
cum egredī scilicet est mortis significatio. ¶ Chimi vero nigri exitus
multotiens confert: et illud est quoniam melancolite radicalis exitus
vltima corpis adustione significat et humiditatu ipsius peremptōem.
¶ Utriusque autem egestio caloris innati significat extinctiones. Et simi-
liter fusca.

¶ Egestio quoq; plerūq; ex sui cognoscit forma: ex absentia inflatiōis
sue: aut ex inflatōe. Quoniam inflata sicut stercus vacce significat
ventositatem.

¶ Et est cum ex hora sui cognoscit: quoniam cum egestionis exitus se-
stinat et horaz qua egredi solebat antecedit signum est malum: q̄ scilicet
significat multitudinem: et virtutis retentive debilitatē. Et si eius tar-
datur exitus digestive significat debilitatem: et intestinorū frigiditatem.
Et humiditatis et somni multitudo v̄tositates significat inflatiuas.

¶ Colores quoq; extranei et diuersi mali existunt: et nos ipsos in libro
nominabimus particulari.

¶ Que vero ex egestione est melior est iuncta que est similium partium
et in qua aquositas siccatū est vehementer admixta: et cuius spissitudo
est sicut mellis spissitudo: et cuius exitus ē facilis: et nō pungit: et cuius
color attinet citrinitati: et non est multi fetoris: neq; est priuata fetore: et
nō habet gurgulationem: neq; rugitum et nō habet spumam. Eius exi-
tus est in hora in qua solet: et in quantitate que ei q̄ comedit est pro-
p̄nqua in quantitate sui. ¶ Et scito q̄ nō omnis egestiōis equalitas est
laudabilis: neq; omnis eius lenitas: q̄ q̄q; sunt ppter vehementem
murationem in omni parte similem: et q̄q; sunt ppter adustionem
et liquefactiones similes: et tunc quidem sunt ex deterioribus signifi-
cationibus. ¶ Et scito q̄ egestio q̄ est tpate essentie q̄ est ad tenuitatem nō
est laudabilis: nisi cū nō sunt cū ea rugitus neq; v̄tositates neq; in sui
exitu paulatim interfecit. Et si non possibile est ut eius exitus sit pro-
pter intus molestans q̄ est ei admixtū et nō permittit ut p̄iugat.

¶ Est autem cum plerūq; solliciti fuerint de significationibus que in
sudore et alijs apparent rebus: verumtamen de ipsis loqui p̄p̄ius est
in sermone particulari. In sermone quoq; particulari similiter repe-
ries expositionis augmentum in re egestionis et vrine et reliquorū.

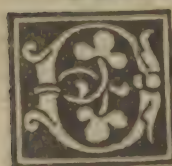

Liber primus

¶ Sen quarta de bluffione modorum medicationum fm egritudines
vniuersales. Et continet capitula. 31.

¶ Dictionis quarte ē locutio vltia de medicatiōe.

Caplm. 1.

¶ Itemus q̄ res medicationis ex vna trium rerz cōplef.
Una eaz est regimen ⁊ nutritiō. Et alia medicinaz est
exhibitio. Et tertia est operatio manualis.

¶ Per regimen aut̄ intelligimus administratiōē que
fit in causis necessarijs numeratis que fm vsuz sunt cur
rentes: ex qbus est nutritiō. ¶ Et iudicia qdē regiminis
ex parte qualitatu eaz sunt pportionalia iudicijs medicinaz. Nutritiō
vero ex eis oibus iudicia hz que sunt ei ppria ex mō quātitatis. ¶ Nu
tritiō. n. qñqz phibet: qñqz minuit: qñqz equat: qñqz auget. ¶ Sed nō
phibet nisi cū medic⁹ vult vt nā occupet in maturatiōe humorz. ¶ Et nō
minuit nisi cū vult virtutē cū hoc custo dicit: ergo iquātū nutritiō custo
dit pte virtutis: ⁊ inquātū minuit custodit pte materiei: ne nā tūc occu
pet in digerēdo multū cibū. Ipse quoqz sp̄ sit sollicit⁹ de eo qd magis
suspectū est: ⁊ ē virt⁹ si fuerit valde debilis: vt egritudo si fuerit mul
tum fortis. ¶ Nutritiō quoqz ex duabus minuit ptiibus. vna earuz est
ex parte quantitatis: ⁊ altera est ex parte qualitatis: ⁊ tibi quidē possi
bile est ponere punctionē duaruz partium diuisionē tertiam. ¶ Diffe
rentia autem inter duas dictiones quantitatis ⁊ qualitatis est. Quā nu
tritiō qñqz est multe quātitatis ⁊ pauci nutritiō sicut olera ⁊ fruct⁹:
qñ q̄ ex eis multū comedit ex quāitate nutritiōis multū recipit absqz
etis qlitate. Et qñqz est nutritiō pauce quātitatis ⁊ multi nutritiōis
sicut oua ⁊ galloz testicul. Nobis quoqz qñqz est necessariū qlitatē mi
nuere ⁊ in quāitate augmētū facere: ⁊ h qdē est cū desideriu fuerit su
perane: ⁊ in venis crudi fuerint humores: ⁊ voluerimus desideriu so
pire p stomachi repletionē: ⁊ a ventis multā phibere mām: ideo vt pri⁹
maturet illud quod est in venis: aut propter intentiones alias ab istis.
Et qñqz necessariū est nobis in quāitate augmentum facere ⁊ minuire
quāitate: ⁊ hoc quidē est cū voluerim⁹ virtutē pfortare: ⁊ stomachi na
tura rez multā digerere nō valet. Plurimū aut̄ qd nos laboram⁹ in mi
nuēdo cibū aut phibēdo ē cū egritudines medicamur acutas. In egrī
tudinibus quoqz cronicis minuiamus: s; minua q̄ in acutis. In egritu
dinibus nāqz cronicis plus de virtute solliciti sumus: q; scimus q̄ eaz
crisis est longinqua ⁊ ipsaz status est remotus: quapp nisi virtus custo
diat vsqz ad horā crisis stare nō poterit: neqz illud qd in longo digerit
tpe digerere valebit. In acutis vero egritudinibus crisis est ppinqua:
⁊ phidimus q̄ virtus ante statum nō resoluetur. Qd si hoc timuerim⁹:
nutritiō non plurime minuemus. Et quāto egritudo plus p principio
ppinqua fuerit ⁊ accidētia magis quēta nutriem⁹ virtutē pfortare:
Et quātū egritudo fm augmentū pcesserit ⁊ accidētia ibi ē augmē
tata fuerint minuem⁹ dietā pp fiducia eius qd iam dedim⁹: ⁊ ppterea

Sen quarta

ut virtus alleuetur in hora luctantis. In tēpe quoq; status regimen vehementer subtiliamus. Et quāto magis egritudo fuerit acuta et crisis p̄p̄inquisior: erit nostra regiminis subtiliatio maior: nisi cause acciderit que nos ab eo p̄h̄beāt: quēadmodū in libris noiabim⁹ particularib⁹. **C** Nutriens p̄terea s̄m hoc quod ex eo sit nutrimentū duas alias habet operationes que sunt. Velocitas penetratiōis: sicut dispō vini. Et tarditas penetratiōis: sicut asinator dispō et frixor. Et et spissitudo substantie eius qd ex ipso generat in sanguine et eius retentio: sicut est dispositio nutrimenti carnis porcine et vituline. Aut ipsius subtilitas et resolutio eius necessitas: sicut est dispositio nutrimenti qd sit ex vino et ex lacte et ex ficibus. **P** Et nobis quidē est necessariū nutriens qd cito penetrat cū casus virtutis aialis succurrere volumus et eius resolutioni: et nō pōt stomach⁹ et virtus tollerare ut nutriens digerat qd tarde digeritur. Et nos quidē a nutriente terremur qd cito digerit cum accidit ut nutriens precedat qd tarde digerit: et timemus ne cum eo misceatur et fiat s̄m modū quem iam declarauimus. Et terremur etiam a nutrimento grosso cum pro certo scimus qd accidunt opp̄llatiōes. Sed eligim⁹ cibum fortis nutrimenti et tarde digōis p̄pter eum quem confortare volumus exercitijs fortibus et preparare. Rarū quoq; nutriens eligim⁹ p̄pter illū cui velociter accidit pororū spissitudo. **C** Dedicatio autē que fit cum medicinis tres habet regulas. Una earum est regula eligendi eius qualitatem. s. eligēdi ipsam calidā aut frigidā aut humidā aut siccā. Et secūda ē regula ipsius eligēdi quātitatem: et h̄ quidē regula diuidit in regulam mēsurandi pondus eius: et in regulam mēsurandi ipsius qualitates. s. sue caliditatis gradū aut frigiditatis aut reliquarū ab istis. Et tertia ē regula ordinandi suā horarū. **C** In electione autem qualitatis medicine absolute nō habet cognitio nisi per cognitionē speciei egritudinis: qm̄ cum egritudinis qualitas scita fuerit erit medicina eligēda que ei in sua qualitate sit contraria: qm̄ egritudo suo medicat cōtrario: et cōseruat sanitas suo simili. **C** Quātitatis autē ipsius mensura ex duabus cognoscit partibus s̄m modum mensure artificialis. Ex natura mēbr̄. Et ex quātitate egritudinis ex reb⁹ que sup̄ illud sua significant cōuenientia et aptitudine ipsarū que sunt genus et etas et cōsuetudo et tempus. et regio et ars et virtus et forma. **P** Nature vero membri cognitio quattuor rerū cōtinet cognitionē scilz cōplexiōis mēbr̄: et creatiōis eius: et eius situs: et ipsius virtutis. **C** Et cōplexiōis quidē membri: qm̄ cū eius naturalis cōplexio scita fuerit: et ipsius cōplexio in egris sciet p̄ mensurā estimatiuam quāntū eius cōplexio naturalis elongata fuerit. sciet ergo mensura quātitatis qua ipsa reduci possit ad temperiē. verbis gr̄a. qm̄ si sanatiua cōplexio fuerit frigida et egritudinalis calida: tūc itaq; multa elongatio erit a cōplexione sua: et tunc multa indigebit in frigidatōe. Quod si ambe fuerint calide sufficiet ei parua in frigidatio. **P** Et creatiōis qdem mēbr̄ iam diximus qd creatura membri in quattuor diuidit modos. Erit

Liber primus

quod ea ibi considerare debes. Post hoc scire debes quod membrorum quodam sunt quod in
foraminibus suis sunt facilia: et sunt in eis interiorius aut exteriorius loca
vacua per que expellit superfluitas medicina subtili et terrena. Et eorum sunt
alia que non sunt ita: sed medicina indiget fortiore. Et si forte eorum est quod est ra-
rum. Et eorum est quod est spissum. Et raro quod medicina sufficit subtilis. Et
spisso est medicina fortis necessaria. Quod autem forte medicina magis indi-
get est illud quod in nulla duarum partibus habet neque receptaculum.
Et post ipsum est illud quod a duabus partibus habet neque receptaculum: sed est solidum
et spissum sicut rigo. Postea est illud quod ea habet a duabus partibus: et est ra-
rum sicut pulmo. Et sitis quod membrum: quoniam per sitim cognoscitur quedam
modum tu scias: aut locus: aut societas. Utilitas vero que ex societa-
tis pervenit cognitione est magis propria: propterea quod partes magis eligunt ad
quam medicina trahit et ad quam ea declinare facit. verbi gratia. Cum fuerit mem-
brum in gibbo epatis curabis ea per urinam. Et si in epatis concavitate fuerit
curabis ea per ventrem: quoniam epatis gibbositatis membrum urinae est associata: et
eius concavitas est associata intestinis. Sed eius utilitas que ex parte scilicet
di locum pervenit est trium modorum. Unus eorum est eius longitudo et ip-
sius propinquitas: quoniam si fuerit propinquum sicut stomachus perveniet ad ipsum
medicine terrene operabuntur in ipso. Et si longinquum fuerit sicut pul-
mo: medicinarum temperatarum virtutes consumpent antequam ad ipsum per-
veniant. Quapropter erit necessarium ut in earum virtutibus augmentum
fiat. Quod itaque ut cum membrum est propinquum cui obulat medicina sit virtus
ipsius medicine secundum mensuram que egritudo dicitur sit opposita. Et si inter ea
fuerit longitudo et spatium: et egritudo cum est medicina necessaria quam
virtus profunda penetrare faciat: tunc necessarium est in obture medicinie plus
addere quam prius erat ei necessarium: sicut acetum in emplastro scilicet et reli-
quis. Et secundus modus est ut scias quod medicina sit admiscendum ut per
illud velociter ad membrum perveniat: quemadmodum medicina membrum uri-
ne admiscens diuretica: et medicina cordis crocus. Et tertius quidem
modus est ut sciamus quod parte medicina ad ipsum transire faciamus. verbi
gratia. Si sciverimus quod ulcera in inferioribus existunt in intestinis per clistera
injiciemus. Et si sciverimus quod sint in superioribus: per illud quod bibunt affere-
mus. Quod et confert loci et societatis simul sollicitudine habere. Et
hoc quidem est in eo quod facere debemus cum fuerit membrum tota lam in membro
evacuata. Et in eo quod facere debemus cum membrum adhuc curam extrahemus: post-
quam quod membrum fuerit adhuc habuerimus. Una est pris diversitas: quemad-
modum quattuor additionum curas habuerimus. Una est pris diversitas: quemad-
modum a dextra ad sinistram trahimus: et a superioribus ad inferiora. Et secunda est
ut societatis curam habeamus: sicut menstrua ventosis retinemus: quas mem-
brum supponimus socio attrahentes. Et tertia rectitudinem facimus: ba-
quemadmodum in egritudinibus epatis in dextra menturam curam habere:
filica: et in egritudinibus splenis in basilica sinistra. Et quarta quidem
est cum sollicitudine elongatis: ne quod extrahitur valde sit propin-
quum ei a quo extrahitur. Sed cum accidit ut tota materia sit eua-

Sen quarta

enata: ut res ei conferunt ex parte: quoniam si voluerimus accipiemus eam
 ex ipso membro: et si voluerimus trahemus ipsam ad membrum propinquum
 quod associatum est: et ea ab eo extrahemus: quemadmodum duas minimas
 saphenas in matricem egritudinis: et venam que est sub lingua cum me-
 dicari volumus apostolam duarum amigdalarum. Cumque ad diversum protra-
 here volueris: membra a quo protrahis dolore prius sedas. Et caue tibi
 ne transitus super principale fiat. Et utilitas quidem que sequitur ex parte
 virtutis membri est trium seminarum. Una est dignitatis et principatus curam
 habere: quoniam super membra principalia non faciemus aliquid cum
 fortibus medicinis in quo sit ambigendum quantomagis potuerimus ne
 nocumentum toti corpori commune faciamus. Quapropter ex cerebro et
 epate non euacuabimus illud quod ab eis euacuare debemus in una
 hora: neque illo modo vehementer infrigidabimus infrigidatione. Et cum
 epati emplastrum superponemus ex medicinis resoluventibus: non relin-
 quemus: quoniam in eo res retentivas et boni odoris ponamus propter vir-
 tutem custodiendam. Et similiter in eis que propter ea ad bibendum damus. Quod
 autem inter omnia membra hac tota custodia dignius existit est cor. Et postea
 cerebrum. Et post ipsum epas. Et secunda quidem semina est cura ha-
 bere operantis membro associate: sed non sit principale sicut stomachus
 et pulmo. Quapropter in febribus cum stomachi debilitate aquam frigi-
 dam in potu que sit vehementer frigiditatis non damus. Et scias quod
 dare ea pura que laxa faciunt principalibus membris: et eis que sunt co-
 ra ipsis est valde timorofum in re vite. Et semina tertia est habere sol-
 licitudinem acutatis sensus et eius ebetudinis. Debet namque sibi cauere
 ne membris acuti sensus nervosis det medicinas malarum qualitatuum
 et mordacitatis et nocivas sicut sunt stimuli et relique ab eis. Et me-
 dicinarum vero a quarum datione nobis cauemus species sunt tres.
 Resoluentes. Et vehementer infrigidantes. Et contrarias habentes qua-
 litates: sicut flos eris et cerusa et calcucecaumenon et eis similia. Et hoc
 dem est electionem medicine dividere secundum membri naturam. Et secundum
 vero egritudinis quantitatem quantum illi. verbigratia. Lutus corporis
 caliditas egrotativa est fortis: necessarium est ipsam extinguere cum
 medicina que sit in infrigidando fortissima. Et illi cuius accidentalis
 frigiditas est fortis est necessarium eam calefacere cum medicina for-
 tis calefactionis. Si vero non fuerint fortes medicine debilioris quali-
 tatis nobis sufficiet. Et ex tempore autem egritudinis est ut sciamus in quo
 suorum temporum sit egritudo. verbigratia. Locus apostema in principio
 fuerit: super ipsum ponemus quod solum repercutiat. Et cum in statu fue-
 rit ponemus illud quod solummodo resoluat. In medio autem miscebi-
 mus utraq. Et si egritudo fuerit acuta ipsa in principio existente tem-
 perate regimen subtiliabitur. Et si in statu fuerit in subtiliando stude-
 bimus. Et si fuerit prolixum non tamen in principio subtiliabitur: sed in statu
 et epata utemur subtilitacione: sed multas plures egritudinum propter febres sub-

Liber primus

tiliatūū resoluat regimen. Egritudo namq; si multe ebullieris mate-
 rie fuerit in principio eā euacuabimus nō expectātes maturatiōē. Et
 si mediocris fuerit maturabimus eā z postea euacuabimus. ¶ Cogni-
 tio autē rex q̄ sua significāt puentētia ē ad sciētiā tibi faciliō. Et aer q̄ dez
 q̄ ex eaz existit sūma est dignior cui⁹ rē custodiri oꝝ z an sit medicine tu-
 uamentū p̄stans: an egritū dīnt. ¶ Et dicem⁹ q̄ in egritū dīnt⁹ i q̄b⁹ ē
 timor z nō sumus securi a defectu virtutis si q̄d facere debemus tarda-
 uerimus vt ex eo aliqd alleuauerim⁹ z m̄nuerim⁹: a fortē medicamēte
 p̄rio incipe debem⁹. Ille q̄o i q̄b⁹ nō existit timor s̄m ordinē ad fortiorē p̄-
 cedēt: si nō suffecerit eis debilis. ¶ P̄ter hoc quoq; tibi caue ne a re-
 ctitudīne recedas: l̄z videris q̄ ipsaz tardē suauitū: neq; in errore
 moreris z si videris q̄ ei⁹ nō appeat īpēdimentū. ¶ Et cū hoc nō s̄m vna
 medicatōez cū vna tibi stān. est medicīa: imo in vna medicatōe medicī-
 nas p̄muta: qm̄ ab ipso q̄d p̄suetū est nō fit passio. Et vnicuiq; q̄dē cor-
 poris z vni mēbro in vna hora z nō in altera īnest p̄prietas ab vna medi-
 cina parti z non ab altera. ¶ Luz autē ignotas que sit egritudo: relinque
 eam nature z nō p̄peres: qm̄ aut nā supabit egritudīne: aut ipsaz man-
 festabit. ¶ Lūq; egritudo doloris cōtūcta fuerit aut cause doloris aut a
 quo puenit dolor: sicut est p̄cussio aut casus: incipies sedare dolorem.
 ¶ Et si tibi necesse fuerit stuporē inducere nō trāscēdas tale quale ē pa-
 pauer al. qm̄ cū suo stupore est ēt domesticū vel p̄suetū. ¶ Lūq; vehemē-
 tia calorīs mēbris tibi nocumētū fecerit: nutri ex eo q̄d sanguinē vehemē-
 ter ingrossat: sicut fru mētū coctū. Et si ex hoc q̄dē regimine nō alleuā-
 bis nutri cū infrigidantib⁹ sicut lactucis z eis similib⁹. ¶ Scias p̄terea q̄
 ex p̄gruis medicatōib⁹ q̄ p̄ferūt est iuuamētū q̄d fit ex eo q̄d v̄tutes p̄for-
 tat aiales z vitales: sicut letitia: z obusare ei q̄d sibi pl̄z: z assidue sedē
 cū eo cū quo gratulā: qm̄q; ēt p̄fert sedere cū eo a quo verecūdas z quē
 erubescit: qm̄ egrū p̄hibz a reb⁹ q̄ ei nocēt. ¶ Ex eis p̄terea q̄ hūc modo
 medicatōis sunt p̄p̄nqua est mutatio de terra ad terrā: z d̄ aere ad ae-
 rem: z de formis ad formas: z p̄cipue cū formas efficere z motus q̄ men-
 brū dīrigāt aut p̄plexionē mutēt: quē admodū puero lusco p̄cipis vt sci-
 tillas intueat aut rem q̄ ei apparet. aut sicut p̄cipitur torturā patiēt vt
 speculū intueat calib⁹: qm̄ hic p̄ductū ē ad h̄ vt laboret in rectificādo
 faciē suā z frontē z oculū z fortasse inuitus redibit ad hoc vt meliorē.
 ¶ Ex regulis p̄terea quas obseruare debes ē fortes dīmittere medica-
 tiōes in t̄pib⁹ fortib⁹ quāto plus poteris: sicut vētrē hehemēter soluere:
 aut puocare vomitū: aut aperire z adurere in estate z hyeme. ¶ Ex re-
 bus quoq; in quarum medicatōe subtile est adhibendū studiū est cū
 in vna plungunt egritudīne duo que fieri debēt cōtraria: quia oꝝ. vbi
 gratia. vt egritudo infrigidet z eius causa calefiat. aut ecōuerso q̄: opz
 vt egritudo calefiat z eius causa infrigidetur: sicut materia colice indū-
 get calefactiōe z īclīsiōe z subtilatiōe. z oꝝ vt fortitudo doloris eius
 infrigidet z stupefiat z ecōuerso. ¶ Amplius scire debes q̄ non oīs re-
 pletio neq; omnis cōplexionis malicia suo medicat p̄rario ex euacua-

Sen quarta

tlone z oppositione: immo multotiens sufficit multa regimēto boni-
tas in repletionē z malitia complexionis.

¶ De medicationibus egritudinū malitiē complexionis. Capi. 2.

Que ex eis quidē sine materia existit cōplexio tm̄ pmutat. S3 si cū
materia fuerit ipsa euacuabit. Et plerūq3 quidē ei sola sufficit
euacuatio: si cōplexionis in fusa que preterita est: malitiā nō ibi relinque-
rit. Et quādoq3 nō sufficit nobis istud si cōplexionis dimiserit malitiā:
immo erit nobis necesse cōplexionēz permutare cūz in euacuādo finē fece-
rimus. ¶ Dicemus ergo qd malitiē cōplexionis medicatio multis fit mo-
dis. ¶ Cōplexionis namq3 malitiā: aut erit infusa z erit ipsius medica-
tio ex contrario absolute: z hec est medicatio absolute. Aut erit in termi-
no vt ipsa generetur: z erit eius sanatio: sanatio que fit cum permissiōe
seruationis. Quēadmodum putrefactionem que est cum febre quarta,
na medicamur cum tyriaca: z aquam frigidam in tertiana damus vt
extinguat. Et exemplūz premissionis seruationis est euacuatio in quar-
tana que fit cum hebeor: z in tertiana cum scamonea cum principium
interpollationis que accidit phibere volumus. Et exemplū premissio-
nis suatōis solūmō est cūatio quartanē apte propter melacoliē supera-
tionem cum hebeor: z febrī tertianē propter colere dominium cum
scamonea. ¶ Cum autē in aliqua egritudine dubitaueris an sit eius cau-
sa caliditas an frigiditas z experiri volueris: non expectaris cum sup-
fluo. Et caue tibi ne decipiat te impressio que erit accidentalis. ¶ Et de-
bes scire qd in frigidationis z calefactionis tempus est vnum. S3 in in-
frigidando est plus timoris quoniam caliditas est amica nature. Et in
humectando quidē z exteccando est timor equalis. Sed humectandi
tempus est longius. ¶ Unaqueq3 preterea humiditas z siccitas conser-
uetur propter suarum causarum confortationem: z permutat propter
causarum contrarij ipsius fortitudinis augmentum. Et caliditas qdē
fit fortior causis quarum iam expleuimus sermonē. Deinde per mundi-
ficantia z est superfluitates expellere z repletionem z oppilationē ape-
rire. Deinde ex eo quod ipsam conseruat z hec est humiditas tempera-
ta. Frigiditas vero fortior ex eo qd ipsius confortat causas z qd calidita-
tem suffocat: z ex eo qd ipsam superflue resoluit z est siccitas sm̄ essentia
z caliditas sm̄ accidens. ¶ Qui autem caliditatis superfluitatem cum
oppilationibus medicatur sibi cauere dz ab infrigidatione superflua-
ne in conuertendo oppilationem in lapidem augmentum faciat: z ne
calide complexionis malitiā augmentet: immo paulatim primo me-
dicari debet cū eo qd abstergit. Et si qd infrigidat ei suffecerit sicut aqua
oridet z succus scartole erit conueniens. Et si non suffecerit istud: tunc
cum illo qd temperatus existit. Quod si hoc non suffecerit: tunc cū eo
in quo subtilis existit calor. Neq3 ex hoc sis sollicitus quoniam iuuamē-
tum eius diaphoresis in infrigidando plus confert qd sit nocumen-
tum quod facit ei calor qui ad extinguendum est facilis post aptiōem.
¶ Et ē etiam cūz acutorūz humorū digestio extinguendi superfluitatē

Liber primus

prohibet: licet quidam hominum sint qui proterunt ad hanc destruendam sententiam: et ignorent quod fortis extinctio desit virtutem: et quantomagis in corporibus que ab egritudine debilitata fuerunt: et aliquo die rectis modis inanimata rectificet quod est cum post ipsas alie prouenerint egritudines aut ex malitia complexiois simplicis: aut ex materia frigida complexiois contrariis quam rectificauit. Et complexiois vero frigida calefacere quod difficile est cum iam est infusa. Et multum facile in principio. Et ad ultimum calefacere frigidum in principio res est facilius quam calidum in principio infrigidare. Sed calidum in fine infrigidare licet sit difficile: est tamen facilius quam frigidum in fine calefacere: quoniam superflua frigiditas est ipsa mors innati caloris aut ei propinqua. Et debes scire quod infrigidatio quandocumque siccitati coniungitur. Et quandocumque humiditati. Et quandocumque ab utrisque separatur. Verumtamen siccitas magis sit mansua cum frigiditate que senulit. Et humiditas est magis adducens frigiditatem que accidit. Et iam quidem omnes caloris cause cum superflue in exiccando iuuant. Et quandocumque etiam omnes frigiditatis cause cum superflue fuerint in humectando iuuant. Et nulla quidem res ad hoc tantum peruenit quantum ociositas et assidua balneatio que est facilis in tina. Et nos quidem te faciemus scire hoc in eo quod est premissum. Vinum preterea temperate bibitum in humectando est forte. Amplius scire debes quod cum senex infrigidatione indiget et humectatione: non sufficit ad hoc illud quod ipsum ad equalitatem reducit: immo quod ipsum trahere facit ad complexionem frigidam et humidam que ei debetur: quoniam ipsa licet sit accidentalis est tamen ei quasi naturalis. Scire quoque debes quod sepe est nobis necessarium in permutando complexionem dare illud quod huiusmodi confortat complexionem. Quemadmodum est nobis necessarium dare acetum cum medicinis calidis alius cuius membro ideo ut ipsarum penetrent virtutes. Et sicut est nobis necessarium dare crocum cum medicinis infrigidantibus: propterea ut eas ad ipsum ferat. Et multoties quidem est medicina vehementioris operationis in permutando complexionem: sed propter sui subtilitatem non permanet donec suam perficiat operationem. Est ergo nobis necessarium ei aliquid admiscere quod inspisset et retineat licet ex ea sue operationis proueniat contrarium: sicut balsamo admiscemus ceram et reliqua ad hoc ut ipsum tanto tempore retineatur in quo suam perficiat operationem.

CAd sciendum qualiter et quando oportet euacuari. Capit. 3.
Res que demonstrant rectitudinem iudicij in euacuando sunt. 10.
 repletio: et virtus: complexio: et accidentia conuenientia: sicut si contingeret quod naturam soluere vellemus: deinde accideret ventris solutio: quoniam ventris solutio super ventris solutionem est timorosa: et figura: et etas: et tempus: et aeris et regionis dispositio: et consuetudo euacuandi: et ars euacuandi. hec namque cum fuerint contraria significationi prout

Sen quarta

pter quam euacuatio facienda erit prohibebunt euacuationem.

C Vacuas itaqz sine dubio euacuationem fieri prohibet.

Et similiter cum debilitas cuiuscunqz trium virtutum fuerit. Verū tamen quandoqz plus eligimus alicuius virtutis debilitatem q̄ impe-
dimentum relinquendi euacuationem: et hec quidem est in virtutibus
sensibilibus et mortuis cum fiduciam habuerim⁹ succurendi rei timoro
se si acciderit: et similiter in omnibus virtutibus.

C Complexio quoqz calida et sicca ad hoc prohibet. Et frigida et humi-
da caliditatem non habens aut debilitatem habens ab ea etiā phibet.
In calida autē et humida facile faciemus illud et fortiter.

Figura autem. s. superfluitas inacti et raritas ab ea phibet pro-
pter timorem ne spiritus resoluatur. Et similiter oportet in regēdo de-
bilem et macrum multam colerā rubeaz in sanguine habentes vt et blā-
diaris et nō ipsum euacue: et vt eum nutrias ex eo quod bonum gene-
rat sanguinem ad frigiditatem et humiditatem declinantem: quoniam
ex hoc sui humoris complexio rectificabitur: aut fortasse spissius fortem
efficiet et euacuationes tollerabit. Et similiter oportet ne illuz euacuare
sis ausus qui ex consuetudine parum comedit quādtu ab eius euacua-
tione abstinere poteris. Superflua quoqz pinguedo ab eo prohibet
propter timorem ne frigiditas dominetur et ne caro vnas cōpismat et
eas extinguat cui vacuas inuenerit et calorem suffocet innatum: aut su-
perfluitates exprimendo ad interiora expellat.

Accidia q̄qz mala sic aptitudo colice passio et spasmus ab ea phibet.

Etas preterea etiā que nōdū ad augmenti cōplementū peruenit aut
ad cōsumptionis terminū est transiens ab ea prohibet.

Hora quoqz multū calida aut multū frigida ab ea phibet.

Et regio quidē meridionalis vehemēter calida ab ea phibet: qm plu-
rima eoz que ventres soluūt sunt calida et duarū acuitatū cōtūctio tol-
lerari nō pōt: quoniam virtutes in eis debiles erunt et dissolute: et q̄ exte-
rior calor materiaz ad exteriora trahit: et medicina ipsaz trahit ad inte-
riora quare inde prouenit in diuersas partes protractio et ad resisten-
tiam perducit. Et septentrionalis multū frigida ab ea phibet.

Parua quoqz euacuandi consuetudo ab ea prohibet.

Ars etiam qua multū sit euacuatio: sicut serutendi in balneo et one-
ra dorso deferentiū ab ea phibet. Et ad vltimū omnis ars laboriosa.

Scias preterea q̄ intentio in omni euacuatione est vna quinqz rerū.

Aut euacuatio illius qd est euacuandū et sequitur ipz proculdubio
tranquillitas: nisi q̄ receptaculorum lassitudo ipsum sequatur: aut cal-
ditatis ebullitio: aut febriū ephimera: aut alie egritudines que comi-
tantur sicut excoctio quam ventris solutio in intestinis facit: aut
vlcera que vine prouocatio in vesica facit. et hec quidem licet suamen-
tum conferat: eius tamen vtilitas non sentitur: immo quandoqz pre-
sentialiter dolet donec accidens remouearur. **E**t secunda est consi-
deratio partis sue declinationis: sicut nausea que vomitu mundatur

Liber primus

et mordicatio in ventre que ventris solutione remouetur. **C** Et tertio est membrum egressionis eius a parte declinationis eius: sicut basilica dextra in egritudine epatis: et non cephalica dextra: quoniam si error peruenit in tali quale est illud quicquid sequatur inde timor. **P** Et ideo quidem ut sit membrum egressionis ignobilius illo a quo sit euacuatio: ne magis ad illud declinet quod est nobilius. **P** Quod preterea ut sit eius exitus naturalis: sicut membra vine gibbositati epatis: et intestina precauitati ipsius. **E**st tamen cum membrum a quo expellitur est ipsum membrum per quod euacuatio facienda est: sed est in ipso egritudo vetus aut recens propter quam est timendus de cursu humorum super ipsius. **I**psi ergo ad aliud quod sit melius transponendi sunt. **E**t est et cum ex suppositione humorum timeatur super ipsius egritudo: sicut eorum tractus sit ab oculo ad gulam: quoniam timeatur nec illi quicquid superueniat suffocatio: id quod est homini suauiter et molliter fieri debet. **N**am quoque plerumque saluter operatur et euacuat non per partem quam consuevit: id est ut membrum custodiat cum debile fuerit. **E**t plerumque etiam est ut sit illud quod non euacuat partem longinque et oppositam et remaneat cum ipso ambiguitas: sicut eorum a capite ad anum aut crurum aut pedem euacuat: non enim pro certo scitur si ex toto sit cerebrum aut ex vno ventriculo. **C** Et quarta quidem est hora euacuationis ipsius. **N**am dicit Galienus. Penitus quod in chronicis egritudinibus maturatio tantum: et nihil plus expectanda est. **E**t tu quidem iam sciisti quid sit maturatio. **P** Et antequam euacues post murationem ex subtilitatis in potu tribuere debes sicut aquam siccis et hanc et seminum. **S**ed et in acutis et egritudinibus murationem expectare melius est: et precipue cum quiete fuerint. **Q**uod si mobiles fuerint tunc ad euacuandum magis festinare erit melius: quoniam motus eius est malus quam suauitatis antequam ipsa sit matura: et propter cum humores fuerint subtiliores: et precipue cum in coactionibus venarum fuerint et non in membris egredientes. **L**um autem humor in vno fuerit membro comprehensus: nullo modo moueatur donec mutetur et essentia habeat temperatam vel apostematam quam tu sciisti in suo loco. **E**t si cum non fuerimus securi quod virtus usque ad maturitatis horam perduret euacuabimus eam: postquam nobis cauerimus ut eius subtilitatem et grossitatem sciamus: quoniam si spissa fuerit et grossa ipsam mouere non debemus nisi post subtilitatem. **E**i usque grossitatem cognoscemus propterea quod fastidium preteritum iam precessit: aut sub hypochondriis dolor extensius: aut aduentus apostematis in interioribus. **Q**uod autem magis custodire debemus in homini dispo est habitudo canaliculum ne ipsi sint clausi: et post hoc quidem totum tibi possibile erit ut ante murationem ventrem soluas. **C** Et scias quod materiei euacuatio et ipsius de suo loco eradicatio est in vnum duorum modorum. **U**nus eorum est propter attractionem que fit ad longinquam diuersitatem. **E**t alter propter eam que ad propinquam. **E**t suarum quidem horarum dignior est cum in corpore nullo modo est alicuius materiei repletio. **P**onam itaque quod ab ore viri superius multus fluat sanguis: et ab hemoroidibus mulieris superflue fiat sanguis. **U**num itaque duorum faciemus. **A**ut trahemus per declinationem

Sen quarta

tionem que sit ad propinquā diuersitatē et oportebit tunc ut materiaz ad nares declinemus faciendo sanguinē ex naribus fluere: et in altero ad matricem prouocādo menstrua. Aut si voluerim^{us} ad longinquaz diuersitatem attrahere euacuabimus in primo sanguinē a ventis et locis que sunt in inferiore parte corporis. et in secūdo a ventis et locis que sūt in suprema parte corporis. Et non op^{er} quidē ut in duas diametros prolongationem facias: sed in vna tantū que sit diameter magis longinqua. Nam si materia fuerit in supremo dextre partis non erit attrahenda ad infimū sinistre: imo ad infimū ipsius dextre. Et hoc quidē est illud qd est magis necessariū: aut ad sinistraz a supremo si fuerit tū longinqua quantum est ab humero ad humerum et nō fuerit dispositio eius sicut dispositio duorū laterum capitis. Materia nāq; si in dextra capitis fuerit: eā ad inferiora et nō ad sinistra trahes capitis. Cūq; materiam ad longinquū trahere volueris: loci dolorem palus sedabis ut ipsius minuatur compressio per attractionē: quoniam dolor est trahens. Cūq; ad locum non obedit ad quem ipsam trahis: nō violent agas: quoniam quāq; violentia illa ipsam mouebit et subtiliabit: et non trahetur et fiet velocius declinans ad volentem locum. Et forsitan tibi sufficet ut trahas. Iam non euacues: quoniam ipsa attractio eius iter ad membrū phibet. Iam nō extrahatur. per ipsaz ergo attractionē ad intentiones perueniemus: Iam cum ipsa nō euacuaueris: sed declinatione contentus fueris que sit ligādo membra opposita: aut vētosis et medicinis rubificantibus: et ad summū euz omni qd dolorē efficit. Ex materiis autem que ad euacuandū sunt faciliores sunt ille que sunt in ventis: deinde ille que in membris et iuncturis: quoniam quādoq; est difficile eas extrahere et euacuare: idq; necesse est ut cum euacuabunt: alie cum eis egrediant. Cū euacuato preterea est necessarium ne properet comedere nutrientia multa et mala que natura indigesta trahit. Qd si aliquid ex hoc fieri necesse fuerit oportebit ut paulatim et suauiter fiat donec sit in ordinem: et ut sit qd corpus ingreditur digestū et pueniens. Minutio quoq; est euacuatio humoribus equaliter augmentatis ppta. Cū euacuatio vero humorū qui in quātitate solum augmentat aut corūpitur ppta est alia a minutione. Omnis preterea euacuatio que est supflua in plurimū febres generat. Cūq; ventris pstrictio qui fluere solebat aliquaz egritudine possidere fecerit: illius euacuationis reuersio in plurimum ipsum medicabitur: sicut ab eo quem constrictio sancti aurium aut mucorū nariū vertiginē possidere fecit: reuersio ipsaz remouebit. Et scito qd residuū materiei dimittere qd necesse erat euacuare: minus nocuentū est qd exquisitissime euacuare et peruenire in ipsa ad hoc ut virtus terrarū: quoniam multoties natura hoc resoluit residuū. Cūq; humor illius fuerit generis cuius esse oportet et eger tollerare potest: non terreri debes ex superfluitate. Quandoq; etiam contingit euz te euacuare oportet vsq; ad lipotomiā. Cūq; altius virtus fortis fuerit et ipsorum humorū materia multa et mala ipsam

Liber primus

paulatim euacua. Et similiter cum materia vehemēter fuerit penetra-
riua aut cum sanguine multū mixta: non poteris ipsam vna vice eu-
cuare sicut est in sciatica et artetica longi tēporis et cancro et scabie anti-
qua et carbunculis veteribus. Et debes scire qd ventris solutio a su-
perioribus trahit et ab inferioribus eradicat. Quibus ergo attractiōi-
bus est apta conueniēti et diuerse que etiā post materierū quierē est con-
ueniens. Cum ergo materie fuerint a superioribus ad diuersus trahet
eas: et ipsas etiā eradicabit a locis vbi sunt. vomitu vero fit attractio
et eradicatio ecōuerso. Minutionis preterea dispositio diuersificat et
loca a quibus sanguis accipit sicut sciuit. Minus itaqz cūctis oibus
euacuatione dignus est ille cuius cibus bonus fuerit et digestio bona.
In regionibus quoqz calidis morātes euacuatiōe parum indigent.

De regulis cōsibus vomitus et solutioni ventris qualiter trahit id
quod ventrem soluit et vomere facit. Capitulum. 4.

Oponet ut illius cibus cuius solūendus est venter aut vomitus pro-
uocāndus partitatur ut qd ei i vna die sufficiebat multis comedat
vicibus. Et ut sint cibi diuersi et potus etiā diuersi. Ex hac nāqz dispo-
sitiōe accidit stomacho ut expellere desideret qd est in eo superius aut
inferius. Ex cibo autem nō diuerso neqz super alium cibum ingredien-
te stomachus est auarus et ipsum forti p̄tinet retentione: et pp̄e si fue-
rit eius quantitas parua. Nollem vero habēs ventrē nihil ex hoc fa-
cere debz. Et scias qd vomitus et ventris solutio et que eis assimilant
nō attinent ei qui bono vtitur regimine: qm̄ ille qui bene regitur nō in-
diget nisi eo qd sit istis leuius: et fortasse excusabunt ea exercitiū et frica-
tio et balneū. Amplius si eius corpus repletū fuerit plurimū talire
pletionis qualitas est ipsi: erit ex eo qui humor melior est. scilicet ex sanguine.
Minutio igit est illud qd ad ipsum mūdificā. erit necessariū: et nō vē-
tris solutio. Cum aut minutio necessaria fuerit et ventris solutio ex
aliquo qd sit ut hebeonus et violente medicine: a minutide incipere de-
bes: qm̄ hoc est ex preceptis Hipp. in libro epidemiarū. hec est veritas. Et
similiter si humores fuerint flegmatici cū sanguine mixti. Qd si viscosi
et frigidī fuerint: fortasse minutio grossitudinē et viscositatē eis augmē-
tabit. Incipien. ergo erit a solutione ventris. Et ad summū si humores
fuerint equales p̄mitte minutionē: et si postea supabundauerit euacua.
Qd si equales nō fuerint in primis supabundantē euacua humorē do-
nec equalis postea minus. Et ei qui ante minutionē premiserat medi-
cinā: cum minutionē p̄mittere debebat: postponat minutionē diebus
paucis. Et cui parū intercessit spaciū ex quo minut⁹ fuit et euacuatiōe
indiget: medicinā sumere est ei p̄uentētius. Multoties preterea ex
haustu medicine ille qui minui debebat peruenit ad febres et ad estua-
tiones. Et si ex eis q̄ quiescere faciunt nō quiesuerit scias qd minutionē
p̄mittere debebat. Nō oēs preterea euacuatiōes sunt necessarie pp̄
supfluitate et repletionē: imo qūqz sunt necessarie pp̄ egritudinis ma-

Sen quarta

gnitu dinez: et ppter replectionē sū qualitatem et non sū quatitatem.
 Et multotiens quidē est euacuatio necessaria s; superuenit aliquid
 qd phibet. Et non est tibi ingentiū nisi in ieiunando et dormiēdo et emē,
 dando cōplexionis malitiā que ex replectione puenit. Et Amplius eua-
 cuationis quidē est que est sū modū pseruationis sicut indiget ille cui
 podagra euenire solet et epilepsia et reliqua ab eis in hora cognita: et p-
 pte in vere. Et ergo necessariū est vt pseruatione vtat ante suā horam:
 et euacuet ea que proprie in ipsius egritudine sunt euacuāda: siue sit mi-
 nutio: siue ventris solutio. Et fortasse desiccantia exterius apponere et
 medicinas abstergentes est euacuare: quē admodū hydropisim patien-
 tes faciunt. Et Quia etia; necesse est te dare medicinā que sit ex genere
 euacuādi humores in qualitate: sicut cū scamonea est tibi necessaria ad
 euacuādū colera; rubea; ei ergo admiscendū est illud qd ipsa; in qua-
 litate diuersificet: et in ventrē soluēdo cū ea pueniat: et ipsa; ab euacua-
 tione non phibeat sicut myrabolan: et emendet cōplexiōis malitiā si
 post acciderit. Et Habentū quoq; in interioribus apostema ventrē sol-
 uere est difficile et facere vt vomant. Qd si tibi necessariū fuerit: da eis
 qd sit sicut volubilis et semen croci hortensis et apozima polypodij et ca-
 siam fistulā et his filia. Et Hyp. quoq; inquit. Qui fuerit macer et fuerit
 nature cui vomere sit facile: melius erit in mūdando ipm vt ad vomitū
 adducat: et vt sit hoc in estate aut vere aut autūno et nō in hyeme. Et vō
 qui mediocritas fuerit figure puentētor est ventris solutio. qd si sibi eua-
 cuatio que sit vomitu necessaria fuerit vsq; ad estate; expectet: ab ipso
 tū sibi caueat cum eo non indiget. Et Verū tamen anteq; ventris fiat so-
 lutio aut vomitus premitenda est humoris subtilitatio qui est euacuā-
 dus: et amplificatio cānaliū et ipsorū apertio: qm hoc est ex eo qd cor-
 pus a pena securū reddat. Et Et scito qd facere nature consuetudinem
 lenitatis et obediētie ei quod vis ex solutione ventris et vomitu facili
 anteq; medicina detur aut vomitus est ex regimētib; aperientibus:
 Et Amplius ventris solutio et vomitus cū macredine ventris est diffi-
 cilis et laboriosus et timorofus. Et Medicina quoq; vomitum faciens
 quandoq; sit ventris solutua cum stomachus fuerit fortis: aut bibita
 fuerit super fortem famem: aut qui eam bibit habuerit passionem co-
 lericā et nature lenitatem: aut si vomere non pfuerit: aut si medici-
 na in sua substantia grauis fuerit et velocis descētionis. Et Et ventris
 solutua facit vomitum: propter debilitatē stomachi: aut propter mul-
 tam fecis siccitatem: aut propterea qd medicina abhorretur: aut pro-
 pterea qd bibito: fastidiū habere solet. Et Omnis preterea medicina q
 ventris est solutua cum non ipsum soluit aut soluit sed non id quod
 est maturū: mouet humore quē d; soluere: et dlatat ipsum in corpore:
 superat ergo corpus: et pvertunt ad ipsum humores alij quare humor
 iste in corpore multiplicat. Et Ex humoribus quoq; est qui est velocio-
 ris obediētie vomitui scōmplurimum sicut colera. Et ex eis est qui
 vomitui rebellis existit sicut melancolia. Et ex eis est qui inter hoc

Liber primus

et hoc est medius sicut flegma. Et febrem qui dicitur hñtis ventres soluere melius est q̃ facere vt ipse vomat. Et cuius humor descendens fuerit sicut licenteria hñtis facere vt vomat est inconueniens. ¶ De medicinarum p̃terea ventris solutione facientiu deterior est que ex medicinis ē cōposita multe diuersitatis in tpe in quo soluendus est venter: qm̃ ventris solutio conturbat: et post ventres soluit anteq̃ scōa: et qñq; prima ipsaz scōam expellit. ¶ Amplius qui biberit aliqd ventris solutione aut vomitum sibi faciens corpore ipsius limpidio necesse erit vt ei vertigo accidat aut mordicatio in ventre et angustia: et qđ ab eo expellet egredietur cum difficultate. Et ad vltimū qđem dum medicina supfluitates euacuat nō erit in ea estuatio. Lūq; qui medicinā biberit estuationem hñceperit laz euacuat qđ supfluum nō est. ¶ Humor p̃terea qui vomitu aut ventris solutione euacuat cum ad altum mutabitur humorē significabit qđ iam corpus est mundatū a supfluo humore quem euacuare volum⁹. Quod si mundificatio vsq; ad intestinoꝝ rāsūram puenierit et ad rem nigram fetidū habentē odorem: erit malum. ¶ Somnus quoq; cum post vētris solutionē aut vomitū fuerit multus demonstrabit qđ euacuatio iam p̃fecte mundauit corpus et cōtulit. ¶ Et scias qđ cum litis post ventris solutionē aut vomitū fuerit fortis: maximam et vltimā purificationis bonitatē significabit. ¶ Scito etiā qđ medicina vētris solutua expellit illud qđ euacuat cū virtute attractiua que attrahit hunc eundem humorē: et fortasse attrahit grossum et relinquit subtilem: quē admodum facit illa que melancoliā expellit. ¶ Illius p̃terea verbū qui dicit qđ ipsa generat illud qđ attrahit: aut qđ in primis attrahit qđ est subtile: nō est aliqd. Et. S. quidē l̃ hoc sentiat penitus tñ dicit qđ medicina vētris solutua in qua nō est ventositas cum ventre non soluerit et digeres generabit humorem quem attrahere solebat: Sed hñsi dicta nō sunt puenientia. Et videt quidē qđ. S. ex hoc qđ certificat sentiat qđ inter attrahentem medicinā et humorē attractum sit cōuenientia in substantia: et ppter hoc attrahit ipsum. Sed hoc nō est verū: qm̃ si attractio fieret cum puenientia: ferrum attraheret ferrū cum ipsuz suparet: et aurum attraheret aurū cū ipsum suparet quātitate sua: hoc tñ certificare nō est medici. ¶ Et debes scire qđ humorū attractio que fit potius medicinarū soluentiu ventrem aut vomitū facientiu nō est nisi in venis in quibus venerunt donec ad intestina pueniant et stomachū. et hic natura mouet ad hoc vt eos expellat extra. Et raro qđem accidit vt cū ventris solutiu bibit ad stomachū ascēdat: et si ascēderint ad vomitū declinabūt. Quod autē ad stomachū ascēdere nō dimittit nō est nisi p̃ duas cās. Una que est qm̃ medicina vētris solutua velociter penetrat ad intestina. Et altera est qm̃ cū medicina vētris solutua bibit. nam p̃perat ad hoc vt ex venis mēsaicis ad inferiora expellat et nō ad superiora: qm̃ hoc p̃pinquius est et facilius: et quillud qđ est post eas non etiā ipsas cōprimūt: et hoc qđem est ex eo qđ naturā mouet vt ex p̃p̃inioribus expellat vijs. Quod si medicina virtutē haberet attractiua

Sen quarta

que humorem comitaret et natura virtutis expulsiue magis digna ut in sano et forti superaret: 13 medicina non attrahat nisi ad viam signata. **C**Medicine vero vomitum facientis dispositio est diuersa ab hoc quoniam cum in stomacho fuerit in eo morabitur et humorem ab intestinis ad se ipsas attrahet: et sua virtute superat ad resistendum virtuti naturali. **E**t scias quod plurimum attractio humorem quos medicine attrahunt non est nisi ex venis: et ex eo quod est multe propinquitate: quoniam attractio fit in venis et in eis que non sunt vene sicut humores qui sunt in pulmone qui propter vicinitates ad stomachum et intestina trahuntur 13 in venis non vadunt. **E**t debes scire quod attractio que fit per nares ex medicinis siccis est causa eua- cuandi humores a corpore sicut in hydropisi.

CDe sermone purgationis ventris et regulis eius.

Capitulum. 5.

Item in precedente sermone ostendimus quoniam sit corpus preparandum ad recipiendum id quod ventrem soluit antequam purgetur cum amplificatione pororum et lenificatione nature et proprie in egritudine frigiditatis: et ad summum naturam mollicare antequam venter solui sit competens regula in qua existit securitas: nisi in eo qui colericus passioni valde est aptus: ex hoc namque nihil istud est faciendum quoniam esset causa supfluitatis que ei accideret. **S**olutio namque ventris alicuius talis qualis est iste res admiscenda est in qua sit virtus vomitua: ne propter descendere de stomacho antequam suam perficiat operationem: imo eueniat in ipsa duarum medicinarum virtutes: et perficiat ventris solutiua operationem suam et vomitua suam e converso illius. **T**rauli quoque sunt ex eis qui colericus passioni sunt apparatus. forte igitur non tollerant medicinam. Ipsorum tamen plurimum colericum incurrunt passionem ex reumatismis suorum capsum. **E**x causa preterea timorosa est ut medicina ventris solutiua sumat fecem intestinis existente sicca: imo expellenda est saltem cum clisteri aut iure mollicatuo. **B**alneum quoque ingreditur antequam ventris solutio fiat aliquot diebus est ex eis que bene preparant: nisi aliquid prohibuerit. **E**t oportet quodam ut inter balneum et haustum medicine paruum interueniat ipsis. **P**ost medicinam quoque non ingreditur quis balneum: quoniam trahit materiam ad exteriora: et neque est bonum nisi ad ventrem contrahendum propter hyeme quod non est timendum prima balnei caliditas ingredi tali modo ne calor sit villo modo impediens ad attrahendum: sed sit ad mollicandum. **E**t ad ultimum oportet ut aer illius qui pharmaciam bibit sit caliditatis pauce ne sudorem faciat neque turbationem: quoniam hoc est ex preparatorijs. **F**ricatio quoque et ex oleis frungi est similiter ex preparatorijs. **C**um autem aliquis medicine assuetus non est neque eam bibit melius est medico ut sibi caueat ne ventris solutiua violentas virtutes habentia ei tribuat. **F**astidium vero habentibus et humores viscosos et in hypochondrijs retentionem: aut qui in suis interioribus habet inflammationem aut oppilationem non est dandum aliquid donec ista recedant nutritibus mollicantibus et balneo et regule et dimissione eius quod mouet et eius quod inflammat. **I**llis vero qui stantes bibunt aquas et habentibus splenes

Liber primus

fortis medicine sunt necessarie. Cūq; aliquis medicinā ventris solu-
tuam biberit: melius erit et si medicina fuerit fortis vt super eam dor-
miant anteq̃ operet: qm̃ operabitur melius. Et si debilis fuerit meli⁹ erit
ei ne sup eam dormiat: qm̃ natura digeret medicinā. Cūq; medicina
operari ceperit melius erit ei ne sup eam dormiat quocūq; mō fuerit.
Cūplius cum aliquis medicinā bibit nō illico sup eam se mouere dē
sed dē super eam quiescere: vt ipsaz natura circūdet et in ea operet: qm̃
nisi natura in ipsa operata fuerit nō opabit ipsa in naturā. Cūdores
quoq; nauseam phibentes olfacere dē sicut est odor mente et rute et apū
et cyriontoz et boli corasceni aqua rosacea et pauco aceto aspersi. Et si ex
odore medicine quis exterrit cum medicina bibit nares pstringat. Et
qui medicinā abhorret dē masticare paz ex tarchon: ideo vt sui oris vt
odoris virtus stupida fiat. Quod si vomere timuerit extremitates cō-
stringat et cum ipsaz biberit desup rem stipticaz bibat. CūMedici pte-
rea pillulas quas ei daturi sunt qnq; in melle voluit: et qnq; super eas
piciunt mel coctum aut zuccaz coctū donec eis in de faciunt tunicaz.
Et eo quoq; ingenium vtile est vt super eas ponatur cera et pauco oleo
mollicata. Et ex eo quod magis cōueniens ingeniu est vt os aqua aut
alia re impleat: deinde pillule sicut sunt bibant sup ipsaz: aut q̃ aliquo
hoz ingentioz aprate fuerint: transglutient itaq; oēs ita q̃ medicine
operatio nō cognoscat. Et opz vt apozia tepidum bibat et pillule cuz
aqua tepida sumant. Et frigidū pte rea stomachus et pedes calefaciēdū
sunt. Cūq; ipsius anima sedata fuerit ambulet et moueat paulatiz: qm̃
motus hic est sanatiuus. Et interpositione horaz ex aqua calida tantū
bibat q̃ medicinā nō liquefaciat et expellat ipsam et eius debilitet vī-
tutem nisi fuerit in hora qm̃ necesse est vt vētris stringat solutio. In po-
tu quoq; aque calide malitie medicine existit debilitatio. CūQui autē
medicinā bibere voluerit calide existens cōplexionis et debilis stoma-
chi: erit ei melius vt eam bibat postq̃ prius biberit aliquid qd sit sicut
aqua ordet: aut succus granat: aut vt vlr dicam cum stomachus rece-
perit nutriendū subtile et leue. S3 qui nō ita fuerit erit ei melius vt eam
ieiunus bibat. CūPlurimi pte rea qbus datur medicina ventri soluti-
ua in estate ex ea perueniūt ad febrem. CūOportet ergo ne medicine po-
tatoz comedat vel bibat donec medicina suam perfecit operationez:
neq; etiam quādū medicina operat dormiat nisi voluntas affuerit vt
restringat. Quod si ipsius stomachus nō tollerauerit ne comedat p-
pterea q̃ stomachus eius ē colericus et cito descendit ad ipsuz colera:
aut ppterea q̃ a comestione vehementer abstinuit et famem tolleraue-
rit: datur ei parum panis infusi pauco vino super medicinā anteq̃ vē-
ter soluat: qm̃ hoc est ex eo qd medicina fortasse adiuuat. CūOportet
pterea ne anus aqua frigida lauerur sed cum calida. CūQuidā etia
dixerunt q̃ pillule que sunt cum apozimatibus dande sunt dande cū
apozimatibus que sunt cum eis hōgenea. Pillule nāq; que colera ex-
pellunt rubeam cum apozimate dande sunt alciuius qd sit. verbigra.

Sen quarta

sicut fumus terre. Et que melancolia euacuant cum apozimate alicuius qđ sit sicut epistymū aut polypodius aut his simile. Et que flegma expellunt cum apozimate alicuius qđ sit sicut centaurea. Cum aut euacuare volueris corpus siccum carnes habens dura medicina forte sicut heleboro et his similibus: vehementer stude in humectando ipsius nutritibus vinctuosis. Et ad vltimū cum fortes medicine multi sint timorales tales vsq; qualis est heleborus: qm̄ in corpore mūdo efficit spasmodum: et repleti corporis cōmouet humiditatem motu turbido: et ad intestina trahit illud qđ est difficile est expellere. Et trimalli venenosi sicut mezerion et scebiani: et earum impedimentum cum superant remouetur. Amplius medicina multotiens suum odorem in stomacho dimittit. est ergo sicut si medicina ibi remanet: cuius medicamen est aqua ordet que ipsum lauat: que qđ melior existit eorū que in potu sumunt. Cūq; tempus prolongabit et medicina operari nō ceperit: si alleuitatio fieri poterit vt nihil moueatur fiat. Quod siquid affuerit timorales melius erit vt hydromel trajectat aut eius sirupum aut aquam in qua vitrum resolutum fuerit aut subijcatur ei collirium aut fiat ei clistere. Ex causa vero ppter quas medicina nō operat est canalium coangustatio de natura: aut ppter cōplexionē aut ppter egritudinis viciuitatem. In habētibus enī paralytim aut apoplexiam medicinā vlt ad suas materias coangustant: accidit ergo vt difficile sit facere quatenus venter eis currat. Quas preterea medicinas ventrē soluentes in vna die coniungere est timorofum et extra rectitudinem. Omnis quoq; medicina que alicui humori est propria cum ipsum non inuenit perturbat et ventrem cum difficultate facit: et similiter si ipsum in suo contrario infusum inuenerit. Omnis preterea medicina humorem in primis extrahit qui est ei proprius: deinde illum qui est post ipsum in multitudine et subtilitate: et reliquos scđm hunc ordinem: preter sanguinem: quoniam natura vsq; ad postremum eum retinet et reconducit: humores vero ex longinquo attrahere est difficile. Amplius cūz medicinam biberis oportebit fieri vt antequam medicinam bibat tribus diebus aut duobus cum aqua raphani vomat et vt raphanum comedat. Oportet preterea ne multum salis sit in cibis eius qui medicinam vult bibere. Multotiens quoq; ex haustu medicine peruenit ad nauseam et angustias et sincopis et tremore cordis et ventris mordicationem: et ppte cum non solutionem fecerit aut sudorem. Multoties preterea est nobis necessarium vt eum faciamus vomere. Et multotiens excusat nos ab hoc dare ei retentiu: et facere vt aquam ordet bibat quatenus venter soluat: et medicine malitia remoueatur: et qđ in intestinis retentum fuit lauetur. Ille vero cuius complexio fuerit frigida et super alios humores fuerit flegma superabundans debet sumere post medicinam et ipsius operationē naturā aqua calida ablutum cum oleo. Et qui calide fuerit complexionis psillum bibat cum

Liber primus

aqua frigida et oleo violaceo et zuccar tabarzet aut iuleb. Et ille quidē
 qui temperate est cōplexiōis semen sint. Et aut qui excoīatōez timue-
 rit intestinorū bolum armenū cū succo granati des. Sumere ēt v3 quic-
 quid dīximus post fluxū ventris et si nō ipsum retinebit. Cōmni piete-
 rea pharmaciā bibenti cui postea aduenit febris melior est aqua ordet.
 Sirupus vō acetosus est excoīatiuus: et tō tardandus est vsq3 ad duos
 dies aut tres donec in intestinis sua redeat virtus. C Ille quoq3 q me-
 dicinā bibiit scdā die est balneū intraturus. Et si ex humoribus ipsius
 aliqd relictū fuerit balneū ipsuz mūdare poterit. Naz si videris q bal-
 neum sit ei sapiidum et in ipso delectet eris hoc signū q balneū ipsum
 ab eo qd relictū est mūdificatū suz quoq3 in eo dimitte. Qd si inueni-
 ris q in ipso non delectet: imo in eo extuatiōē patiat expelle eum.
 C Scias preterea q ei qui intestinorū parit debilitatē plerūq3 ex medi-
 cina ventrem soluentib3 aduenit vētris solutio fortis: et plonabit ei
 res: et multis indigebit medicinis donec retineat. C In senibus ēt sīr-
 timetur ex vētris solutione ipsius nocumētū. C Et scito q ex potu na-
 bit post medicinas vētris solutiuas ad febres peruenit et ad extuatiō-
 nem. C Post solutionē quoq3 ventris et minutionē multoties in epate
 aduenit dolor quem aque calide potus remouet. C Et scito q ipso quo
 maior canis ascēdit et frigoris fortis nō est tēpus sumendi medicinam.
 A Medicina enim in vere aut autūno est bibenda. Et ver quidē est cum
 nives de mōtib3 cadunt. Et post ver qdē venit estas in q nō est sumēda
 nisi res modica vel subtilis. Autūnus vero est ver i contrariis. C Am-
 plius nature nō est faciēda q suetudo bibendi medicinā cum qua ne-
 cesse sit mollificare ventrem: q fiet q suetudinaria: et hoc habens ad im-
 pedimentū male finis perueniet. C Unūquēq3 etiā qui fuerit sicce
 cōplexiōis deicit fortis medicina. C Oportet pterea vt super debiles
 medicinā ex motu minuat ne eius virtus resoluatur. C Ex medicinis
 quoq3 debilibus bñ dictis sunt viole cum zuccaro. C Et ille cui in hyc
 me necessariū fuerit medicinā bibere ventum obseruet meridionalem.
 Et in estate dixerunt quidāz eoz ecōuerso: et hoc qdem diuisionem h3.
 C Eger cum debili indiguerit solutione et nō operabit nō magis mo-
 ueatur s3 dimittat. C Egritudo quoq3 multoties ebullire facit vētris
 solutionē et accidit febris. Et est cum minutio sufficit.

C De superfluitate medicine ventres soluentis: et de hora cō-
 stringendi eam. Capitulum. 6.

AX significationibus quibus cognoscis hora qua est catharticum
 qstringēdū est sitis. Cū ergo ventris solutio pseuerauerit et sitis
 nō acciderit: nō erit timēdum q supfluitas peruenit. C Verumtū sitis
 qñq3 accidit et nō ppter multitudinē solutionis ventris: neq3 ppter eius
 superfluitatem. Immo ppter cām dispōnīs stomachi: qm si fuerit calidus
 aut siccus aut vtrūq3 faciet cito sitim. Aut ppter cām dispōnīs medicīne
 eum: fuerit calida pungitiua. Aut ppter cām materiet in se ipsa: qm cum
 fuerit calida sicut colera: aut in talibus quales sunt cause hmoi: nō erit

Sen quarta

Idge qñ festina veniat sitis. Et si cū hoc harū rerum accidit cōtrarium nō erit longe quā penitus sitis cū tarditate veniat. ¶ Lū ergo videris q sitis iā superfluit: et q ventris solutio non sit pauca cōstringe: et p̄cipue cū cāe festinatōis sitis et velocitatis ipsius non fuerit in ventre: qñ in huiusmodi nō debes tardare cōstrictionē cum sitis apparuerit. ¶ Quādoq; etiam exitus eius qd egredit est demonstratiuus hōre cōstringendi. Qui enim colerā expellit rubeam cum viderit q iam peruenitur ad flegma sciat q iam medicina superflue operat: et quātoma, gis si ad coleram peruenitur nigram. Sanguis vero maioris ē timoris et deterioris periculi. Et sicui p̄opter medicinā mordicatio superuenerit cōsiderandū erit illud qd in caplo de mordicatione diximus.

De modo succurendi dispositioni eius in quo superfluit ventris purgatio.

Caplm. 7.

Inanitio superfluit: aut p̄pter venarū debilitatē: aut p̄pter orificia rū ipsarū amplitudinē: aut p̄pterea q pharmacia earum pungit orificia: aut p̄pterea q ex ea cōplexiōis malitia corpori acquisita fuerit: aut ex ea que est sicut ipsa. Cum ergo ventris purgatio superfluit liga extrema superius et inferius incipiens ab ascellis et inguinibus descēdendo ab eis. Et in potu parum tyriace aut filonij tribue. Et supoteris fac ipsum sudare in balneo aut vapore aque calide sub panis suis capite exteri⁹ tracto. ¶ Cūq; multū sudauerit cōstrictus ad potādum da ei et frices. ¶ Et fiant ei episthymata ex rebus bene redolētibus ex aq myrtorum et sandalis et cāfora et succo fructuū. Membra p̄pterea ipsius extrinseca fricare debes et calefacere ventosis cū igne sub hypocundrijs prius positis et inter spatulas ipsius. ¶ Qd si tibi necesse fuerit stomacho ipsius et intestis supponere empla ex ordeo fracto et aquis stipticis fac: sicut ex oleis oleo de cydonijs et oleo de mastice. ¶ Ipse p̄pterea ab aere frigido ē separādus: qñ p̄mit eū et ipsius resoluit ventrē. et ab aere calido: qñ ipsius laxat virtutes. ¶ Confortari quoq; d̄z ex rebus bene redolētibus et ex stipticis ad trahendū ei dandū et ex tortellis in vino suauiter redolēte. Oportet tñ vt sint calide: et vt panis cū succo grana: et iam p̄cesserit: et similiter asanguicha et cortices papaueris albi triti. ¶ Ex eo quoq; exptum est vt grana nasturtij pondere triū. 3. sumant et torrefiant: deinde in adhuc coquant donec coagulent et ad bibendum tribuas: est nāq; vltimū in bonitate. ¶ Oportet p̄pterea vt eius nutrens sit stipticū infrigidatū cū mīue quale est qd fit ex succo vīe acerbe et sibi similib⁹. ¶ Ex eo ēt qd in retinēdo solutionē suat est vt vomitus puocetur cū aqua calida: et eius ēt extrema in ea mittant. Et nō infrigides ea. ¶ Lū aut alicui eorū sincopis supuenerit da ei vinum ad potandū. Et si hoc totū cōtulerit tribue ei in fine rei narcotica et medicamenta fortia nota q sunt in ca. de prohibitione fluxus ventris. ¶ Medico vero est vtilius vt premissor existat in preparando troiscos et pulueres troiscos anteq sit hora: et vt etiam sit premissor et in enematibus et ipso rum instrumentis.

Liber primus

¶ De eo qui bibit medicinam et non solutus fuerit. **Capitulum. 8.**
Quoniam pharmacia solutiones non fecerit et fecerit mordicationem ventris et angustiam in ipso et qui sumpsit ipsas extuauerit et scotomabitur et dolebit caput et parietur alices et osculationes: succurre re debes cum enemate et collyrijs siccis. **¶** Et ipse quidem bibat mastice. 3. iij. in aqua tepida. **¶** Medicina quoque quandoque operatur propter scripticorum bibitionem et comestione talium qualia sunt cydonia et maliciana propterea quod os stomachi comprimunt et quod sub eo existit et propter quod nauseam sedant et medicinam a suo motu qui est ad superiora violentem ad partem mouent inferiorem: et propterea quod nature vim inferunt. **¶** Quod si enema non iuuert et mala superuenerint accidentia extensionis corporis et oculi exierint extra et fuerit motus ad superiora: necessaria erit minutio. **¶** Et cum medicina ventrem non soluerit et mala eam non secuta fuerint accidentia: melius etiam erit ut ipsam consequatur minutio saltem post duos dies aut tres. nam nisi hoc factum fuerit timendum est in ipso ne humores ad unum principalium membrorum moueantur.

¶ De disponentibus medicinam ventrem soluentem. **Capitulum. 9.**
Medicinarum ventrem soluentium quedam sunt quarum malignitas magna est sicut hebeorus niger et turbat cum non fuerit bonum: imo fuerit ex genere ipsius quod est citrinum. Et agaricum cum non fuerit album et purum: imo nigredine attinuerit. Et sicut laureola. Et quod res iste male sunt: tunc si bibite fuerit et mala inde acciderint puenerit melius erit ut medicina a corpore expellat quanto plus possibile fuerit vomitu aut purgatione et medicet cum iyracha. Multarum preterea earum remoueat malitia et conturbatio quam faciunt aie dando in potu aquam vehementer frigidam: et sedendo in ipsa sicut turbat citrinum putridum. Omnis quoque res que acutatem frangit glutinationem et lentificationem et vinctuositatem in qua sit dulcedo ad hoc confert. **¶** Quedam etiam medicinarum quique aliquibus proportionales existunt complexionibus: et alijs non conueniunt. Scamonea namque in eos qui in frigidis morantur regionibus non opatur nisi debilliter: nisi magna inde detur quantitas: sicut est mos etus in terra turchorum. Et quique est necessarium quibusdam corporibus in aliquibus regionibus ne medicina corpora dent: sed virtutes earum tantum. **¶** Et est necesse etiam ut medicinis soluentibus ventrem bene redolentes medicine misceantur: propterea ut membrorum virtutes eis conseruentur. **¶** Medicine quoque cordis ad hoc iuuamentum conferunt: propterea quod spiritum animale in unoquoque membro confortant. Plurime quoque earum subtilitate sua et facilitate iuuant. **¶** Due preterea medicine quandoque confunduntur: quarum una suum humorem cito expellit: et altera tarde. Una ergo suam operationem efficit postquam ipsa iam altera etiam in suo humore compressit et operabitur in ipsam et eius debilitabit virtutem. Cumque secunda post operari ceperit erit debilis virtutis mouens et non perficiens: quare erit aliquid ei admiscendum quod ip

Sen quarta

Tam facilem reddat et festinare faciat: sicut zinziber turbat: quoniam ipsum stupescere non permittit: et similiter fiet si eas bene sciueris permiscere. **C** Amplius considerare debes principia que in virtutibus medicinarum ventris solutiuarum declarauimus cum locuti sumus de principijs vniuersalibus medicinarum simplicium. **C** Medicina preterea solutionem faciens plurimum operabitur illud soluendo proprietate sui: sicut turbat. Et plerumque efficit illud exprimendo sui proprietate: sicut myrabolan. Et quandoque operatur illud lenificando proprietate sui: sicut siracost. Et quandoque operatur id labificando: sicut mucilago psilij et pruna. **C** In pluribus quoque violentarum medicinarum existit aliqua venenositas et solutionem ventris efficiunt secundum modum quo nature violentia inferitur. Ipe igitur sunt aptande medicinis in quibus existunt bezarati. **C** Plerumque etiam adiuuant amaritudo et acuitas et ponticitas et stipticitas et acetositas in operationibus medicine cum eius proprietates ei presens affuerit. Amaritudo namque et acuitas in resoluendo iuuant. Et ponticitas et stipticitas in premendo. Et acetositas in incisione faciedam que ad labendum preparat. **C** Amplius quod labere facit non est coniungendum ei quod in premendo iuuat taliter ut sint eorum equales virtutes. Immo melius est in humore ut vnum post aliud tardetur: ut sit. verbigra. vna duarum medicinarum que lenificat prius suam perficiens operationem quam ea que premit: deinde adueniat expressiua et expellat quod lenificatum fuit. Et in reliquis secundum hanc considerationem.

C De eo quod ex hoc capitulo in alijs locis inquitendum est.

Capitulum. 10.

Medicine ventris solutue et lenificantes que bibuntur et epistimantur et reliqua ab eis: in nostro antidotario sunt relinquenda. Et secundum etates vniuersculisque etiam medicinarum simplicium melioratio. Et qualiter sit et succurrendum. Et quomodo sit et in potu tribuenda: in medicina requiratur simplicibus. Pillule preterea ad bibendum dande non sunt postquam deficcate sunt et facte fuerint ut lapides. Neque etiam cum sunt molles: ne penetrent et retineantur. Sed sint sicut quando siccati ceperint: et a digitis cedant si comprimantur.

De vomitu.

Capitulum. 11.

Nomines qui sunt remotiores ab hoc ut medicus eos vomere faciat leuiter: aut propter naturam sunt homines qui pectus habent strictum et qui male anhelant: et qui ad sanguinem spuendum sunt apti: et homines colla habentes gracilia: et apostematibus que in ipsorum nascuntur gulis apti: et stomachos habentes debiles: et multum pingues: quoniam istis contententius est ut venter solvatur. et macris melior est vomitus colere ipsorum aptus. Aut propter usum homines quibus difficile est vomere neque vomendi habet consuetudine: quoniam si istis vomitus puocatus fuerit fortibus vomitibus non remanebit quin ipsorum vene in membris anhelitus scindantur et pueniant ad perisim. Cum autem alicuius res qualis sit ignorabis vomitibus leuibus prius erit expiendus qui si et

t :

Liber primus

fuerint faciles erimus ei fortes aui dare sicut illum qui fit ex heleboro
 ro et sibi simile. Et si non oportuerit ut fiat quatenus vomat: aut fuerit
 vnus cui necessarium erit dare vomitum pro para ipsius ante et fac ei consuetu-
 dine et mollifica ipsius nutritia et fac ea vinctuosa et soluta et fac cum gesece
 ab exercitijs et postea da ipsius ei. Et da in potu vinctuosa et olera cum vi-
 no: et ad comedendum da ei antequam vomat nutritia bona: et propter si vomit-
 tus fuerit difficilis: quoniam fortasse non vomet ipsius: imo nam cum retinebit: et
 melius est ut bonum retineat quam malum. Et cum post cibum quem comedit ea vo-
 mitum vomerit tardet comestione donec fames sit fortis. Et sedam sitis ei
 cum aliquo quod sit sicut sirupus mactanorum sine aqua: et non cum iuleb neque si-
 rupo acetoso: quoniam vomere facit. Et cibum autem qui est ei utilis est pullus in car-
 dabe et tres phiale vini post ipsius. Et ille quidem qui acetosum vomerit
 et non prosequitur et in pulsu aliquod signum febri habuerit: comestione usque ad
 medietatem diei tardet et ante ipsius aqua calida rosacea bibat. Et cum acci-
 derit ut colera vomat nigra: ipsius stomacho spogia aceto calido infusa
 supponat. Et melius quidem est ut sit cibum qui ad vomitum sumis diuersus quoniam
 cum est vnus quoniam ipsius amplectis stomachus et in dimittendo ipsius sit au-
 rus. Post vomitum autem ipsius superfluum proferunt aues pue et pulli cum ambula-
 re incipiunt: ossa tamen suarum extremitatum non comedat: quia sunt grauis et in sto-
 macho tardant. Et fac eum ingredi balneum. Et in hora autem vomendi cur-
 rat et exercitet et fiat ut laboret post vomat: sitque hoc in media die. Et in
 hora propterea vomendi ovis ut oculi ligentur suppositis pilis duabus: deinde venter
 leui fasciis temperate fascietur. Et res quoque que vomit sunt proparatorie sunt
 eruca et raphanus et carica et calamitum moranum et reces et cepe et pontica et
 ordei cum fece sua et melle et pulvis fabarum cum dulcedine et vinum dulce et nu-
 ces cum melle et que sunt eis simila: et micla que facta est ex pane asymo et oleo: et me-
 lones et cucumeres et earum seia: aut aliquid ex eorum radicibus tritis et in aqua
 infusis cum dulcedine et hermodactili et raphano. Et cum autem vinum bibe-
 rit inebriatus ad hoc ut euomat non incipiat vomere donec adhuc parum bi-
 bat sed bibat multum. Et Suchaba quoque cum bibita fuerit cum melle post bal-
 neum faciet vomere et soluet ventrem. Et amplius qui vomere voluerit non
 fortiter masticare debet propter ipsius. Et cum autem aliquis forte vult vomitus su-
 mere: sicut qui fit ex heleboro: ipsum bibere debet nisi fuerit quod prohibeat et post
 duas horas diei et postquam stercus ab intestinis exierit. Et si cum pena vo-
 merit bene erit. Et si non: moueat parumper. Et si non: in balneo mittat. Pena
 quoque qua fit vomitum inuenienda est ex aliquo quod sit sicut oleum sisaminum
 Quod si incensio acciderit et angustia stomachi deest in potu aqua calida
 ei aut oleum: quoniam aut vomitum faciet aut ventrem soluet. Et ex eo preterea
 quod ad hoc iuuat est stomachi et extremorum calefactio: quoniam hoc nau-
 seam facit. Et cumque medicinam vomere facies preparauerit et suam ince-
 perit operationem vomitor quiescere debet. Et odores bonos olfacere.
 Et eius extrema compimentando sunt fricanda. Et parum aceti est ei in
 potu tribuendum. Et comedat mactana et ciconia cum pauco masticis.
 Et scito quod motus facit magis vomere et quies minus. Et estas et te

Sen quarta

pus magis conueniens vel quod est dignius vt in ipso fiat vomitus.
 ¶ Quod si alicui necessarius fuerit & non fuerit figure ipsius conueniens
 estas erit dignior hora vt in ea concedatur. ¶ Et finium vomitus lon-
 ginquior sin modum purgat tonis prime est stomachi solus & non in-
 testinorum. Et ad modum quidem purgat tonis secunde capitis & to-
 tius corporis. Ipsius vero attractio & eradicatio est ab inferioribus.
 ¶ Et tu quidem cognosces vomitum conferentem ab eo qui non fecit
 iuuamentum: ex eo qd ipsum sequitur alleviationis & desiderij boni &
 anhelitus & pulsus bonitas: & similiter ex dispositionibus aliarum vir-
 tutum. eius autem inceptio est nausea. ¶ Et deterius quidem malum
 quod efficit est mordicatio fortis in stomacho & adustio si medicina fue-
 rit fortis sicut hebeorus: & quod ex eo fit quoniam incipit a salua que
 fluit: deinde sequitur ipsam vomitus multi flegmatis multotiens post
 quem sequitur vomitus rei liquide tenacis. ¶ Mordicatio quoq; & do-
 lor erunt mansui ita qd alta accidentia non mutantur nisi in nauseam
 & angustiam: & quandoq; soluitur etiam venter postea in hora quarta
 incipit quiescere & ad requiem declinat. ¶ Malum autem est vt vomit-
 us non perueniat & magnificetur angustia & accidat tensio & egressio
 oculorum ad exteriora & fortis rubedo in eis vtriusq; & sudor multus &
 intersectio vocis. ¶ Si ergo alicui acciderit nisi ei subueniatur: perue-
 nit ad mortem inde. ¶ Illud autem quo ei succurritur est enema & do-
 sis mellis cum aqua calida. Et in potu ei dare olea in quibus tyrtace
 virtus existit sicut oleus de lillo. Et labora donec vomat: quia si vomue-
 rit non suffocabitur. Et adhibe etiam enema quod sit apud te prepa-
 ratum. ¶ Et egritudines quidem que sunt digniores eo vt in eis fiat
 vomitus sunt cronice sicut hydropisis & epilepsia & melancolia & lepra
 & podagra & sciatica. ¶ Vomitus preterea cum suis iuuamentis pleru-
 m affert egritudines: sicut quandoq; generat surditatem. ¶ Amplius
 minutio non est cum eo continuanda: sed tardanda tribus dieb; & pre-
 cipue si in ore stomachi fuerit humor. ¶ Vomitus quoq; multotiens
 fit difficilis propter humoris subtilitatez. Ipse igitur est ingrossandus
 potu saue & grana granati. ¶ Et scito qd exius male rei per inferiora
 post vomitum est signum qd illud quod faciebat fastidium descen-
 dit inferius. ¶ Et vomitus post ascillationem est signum qd est ex acci-
 dentibus ascellandi. ¶ Hora preterea vomendi in estate melior causa
 doloris in meridie est. ¶ Et vomitus corpori confert sed visui nocumē-
 tum facit. ¶ Amplius facendum non est vtpregnans vomat: quoniam
 superfluitates corporis ipsius in ea non egredientur. Et vomitus & la-
 bor eam ad estuationem perducunt. Faciendum est igitur vt quiescat.
 ¶ Alij vero quibus accidit vomitus sunt iuandī.

De eo quod agere debet ille qui vomit.

Capit. 12.

Quam ille qui vomuerit a suo vomitu euaserit: os suum & faciem
 post vomitum abluere debet ex aceto aqua temperato: vt graui-
 tas que quandoq; capiti accidit remoueat. Et parum mastice cum

Liber primus

aqua macianorum bibat. Et caueat sibi a comestione et potu aque. Et diu quiescat. Et ipsius inungatur hypochondria. Et ingreditur balneum. Et abluat se velociter et egrediat. Et si necessarium ei fuerit dare ad comedendum sit res boni saporis et bone substantie et velocis digestionis.

De iuuamentis que affert vomitus.

Cap. 13.

Hippocrates precepit vomitum fieri in vnoquoque mense duobus diebus continuis ut in secundo emendetur id quod in primo die fuit difficile et ut expellatur id quod aduenit stomacho. Hip. namque securitatem facit quod cum eo conseruatur sanitas: hoc autem plus est malum. Et vomitus quidem qui est huiusmodi euacuat flegma et coleram et mundificat stomachum. Ipse namque non habet quod ipsum mundet sicut intestina habent coleram rubeam que ad ea descendit et mundat ea. Et remouet grauitatem que accidit capiti. Et clarificat visum. Et auferit fastidium. Et confert ei ad cuius stomachum descendit colera que ipsius corumpit cibum: quoniam cum precesserit vomitus eius cibus semper mundus veniet. Et remouet abhominaciones que sunt propter vinctuositatem et casum desiderij ipsius meri et quod facit desiderare acutum et acetosum et ponticum. Et confert lassitati corporis. Et vlceribus que sunt in renibus et vesica. Et est lepre forte medicamentum. Et malitie colicis. Et epilepsie stomatice. Et ictericie. Et asmati. Et tremori. Et paralyti. Et est ex curationibus que conferunt habentibus vlcera nigra magna. Ipsa quoque fieri debet in mense semel aut bis post repletionem ita quod non obseruetur reuolutio scita neque numerus dierum notus. Et ille quidem cui malus iuuamentum affert vomitus est cuius completio prima est colerica et est macer.

De malitijs que proueniunt ex superfluo vomitu.

Cap. 14.

Superfluus vomitus stomacho nocet et ipsum debilitat et resoluit ipsum et facit eum aprum ita ut materie ad eum pueniant. Et obest pectori. Et visui. Et dentibus. Et antiquis capitis doloribus: nisi eis que sunt propter societatem stomachi. Et facit nocumentum epilepsie capitis que non est causa inferiorum membrorum. Superfluitas quoque que est in ipso nocet epati. Et pulmmoni. Et oculo. Et aliquam venarum quandoque scindit. Ex hominibus preterea est qui vult cito impleri: deinde non tollerat immo preparat ad vomendum. Et actio huius ex eis est que perducunt eum ad malas egritudines mansuas. Ipse ergo a repletionem prohibendus est. Et tu ipsius cibum et potum mensura.

Ut succurrat dispositionibus que accidunt vomiti.

Cap. 15.

De prohibitionem autem vomendi diximus iam quod oportebat. De sioni vero et dolori qui sub hypochondrijs sunt conferunt panni aqua calida infusi et suppositi et oleis lenificantibus et ventose cum igne. Fortem autem mordicationem in stomacho remanentem remouet bibere iura vinctuosa que cito digerantur et inungere locum ex aliquo quod sit sicut oleum violaceum mixtum cum oleo de kestri et pauca cera. Singultum vero si cum eo acciderit et permanserit retinebit ster-

Sen quarta

nutatio et dare ei ex aqua calida ad transiendum paulatim. Et de sanguine quidem iam diximus in ca. de impedimentis vomitus. ¶ Alcuzes vero et egritudinibus frigidis et subeth et intersectioni vocis que accedit post ipsum confert ligare extrema et stringere ea et superponere stomacho pannum infusum oleo in quo cocta fuerit ruta et siccidis: et dare ei ad bibendum mel cum aqua calida. ¶ Et habenti quidem alsubet fiat hoc et in aurem eius mittatur.

De eo in quo superfluit vomitus.

Capi. 16.

Fiat ut ipse dormiat: et ingentetur quanto plus possibile fuerit quomodo dormiat. Et ligentur eius extrema taliter qualiter ligantur cum fluxum ventris retinere volumus. Et ipsius medicetur stomachus cum emplastris ponticis fortitudinem facientibus. ¶ Quod si vomitus superfluerit et incessanter egrediantur humores donec sanguis exeat: da ei ad bibendum lactis in vino mixti quattuor cotilas: quoniam medicina vomitus malitiam reprimat: et sanguinem prohibet: et naturam lenit. ¶ Quod si partem pectoris et stomachi a sanguine cum hoc mundificare volueris ne ex eo aliquid coaguletur da ei ad bibendum sirupum acetosum: siue sit ex melle: siue ex zuccaro cum niue infrigidatum paulatim. Cum hoc quoque quandoque confert bibere succum portulacae cum bolo armeno. ¶ Cum ergo terrefactus fueris pro aliquo in quo superfluit medicina fac ipsum vomere. ¶ Et oportet quidem te querere medicinas vomitivas secundum suos gradus: et quomodo quoque earum ad bibendum sint dande: et precipue hebeorum in antidotario et medicinis simplicibus.

De enemate.

Capi. 17.

Enema est medicamentum nobile in expellendo superfluitates que sunt in intestinis: et in sedando dolores renum et vesice: et apostemata ipsorum: et egritudines colice: et in attrahendo superfluitates a membris principalibus et superioribus. ¶ Que vero ex eis sunt acuta debilitant eam et perducunt ad febrem. ¶ Ex enematibus preterea fit iuvamen in expellendo reliquias quas inanientia relinquunt. ¶ Formam vero clisteris et quomodo clisterizetur iam retulimus in capitulo de colica. ¶ Videtur quoque quod clisterizati situs melior sit ut superius iaceat: deinde reuoluat se ad latus dolens. ¶ Et clisterizandi hora melior est cum est aeris frigiditas: quoniam sequitur inde ne augmentetur gravitas et dolor et extuatio et nausea. ¶ Balneum preterea solet facere ut ebulliant humores et spargantur. ¶ Clisteris quoque conditio est ut aerem et humores retentos attrahat. ¶ Et propter hoc in plurimum non est bonum ut balneum enematis premittas. ¶ Quod si quis in intestinis pustulas habens ipso indigerit causa febris aut alicuius egritudinis et timeat ne enema retineatur: superponere debet ano suo et femori et locis que sunt in circuitu speltam calefactam cum panno.

Liber primus

De epithimatis.

Capitulum. 18.

Epithimata sunt ex medicinis bonis que ad ipsam pueniunt egritudinē. Et medicina fortasse duas h3 virtutes: vna subtilitatem: et altera ingrossatū: et erit maior necessitas subtilitatis q̄ inspissatine. Et q̄ eius inspissatio fuerit temperans subtilitatem cū ex ea fiet emplastrū penetrabit subtilitas et remanebit spissitudo. Et illa qd̄ que penetrat p̄fert sicut facit corlandrū cum ordeo fracto cū ex eis sit emplastrū super scrofulas. Emplastra preterea sunt talia qualia epithimata: sed emplastra sunt dura: et epithimata curreta. Est quoq̄ cum epithimata sunt cū pannis. Et q̄q̄ membris principalibus supponuntur sicut epati et cordi et nō fuerit ibi qd̄ phibeat conferunt panni suffumigati ex xilooloe crudo et virtutibus epithimatum bonū tribuunt odorem quem principalia diligunt.

De embrocis.

Capitulum. 19.

Embroce sunt medicamēta congrua eis qd̄ ex capite et alijs membris oz resoluūt: et illi cui complexionē necessariū est permutare. In membris autē que embrocare oz ex calido et frigido si non in eis fuerint superfluitates que descendunt fiat prius embroca ex calefacto. Deinde fiat ex aqua frigida vt cōstringantur. Qd̄ si res diuersa fuerit a frigida incipiat.

De flebotomia.

Capitulum. 20.

Flebotomia est euacuatio vniuersalis que multitudine euacuat. Multitudo autē est augmentū humorū sup equalitatem ipsorū in venis. Et nemo quidem est flebotomandus nisi vnus duorū. Unus eorum est egritudinibus preparatus qui cum ipsius sanguis multiplicatus fuerit cadet in eas. Et alter est cadens in eas. Unusquisq̄ autem eorū aut flebotomaf ppter sanguis multitudinē: aut ppter ipsi⁹ multitiem: aut ppter virutē. Ex his quidem egritudinibus preparatus est sicut qui est expositus sciaticæ et podagre foribus et artetice sanguineis. Aut ille cui accidit sputum sanguineū ex fixura venæ que in pulmone eius existit tenuiter consolidata: quoniam cum ipsius multiplicabit sanguis scindetur. Et a pti epilepsie: et apoplexie: et melancolie cū sanguinis multitudine: et squinatice: et apostematibus interiorū: et ophthalmie calide. Et ex eis quibus hemoroidarū sanguis qui fluere solebat est reclusus: et mulieribus quibus menstruus sanguis est restrictus. Non tamen colores non demonstrant q̄ flebotomari debeant ppter ipsorū obscuritatem aut albedinē aut viriditatem. Et illi qui in interioribus membris cū complexionē calida debilitatem patiuntur. Nam istis melius est vt in vere minuant: l3 in has nō dūz inciderint egritudines. Et illis quibus percussio accidit aut casus: quoniam q̄q̄ minuant timendo ne eis accidat apostema. Et qui h3 apostema minuendus est: qm̄ timetur ne aperiatū anteq̄ maturetur: l3 non indiguerit et nō fuerit ibi multitudo. Et debes scire qd̄ dū iste egritudines timent et nō dūz in eas ceciderint: in earum principio penitus flebotomia dimittas: q̄ humores sub

Sen quarta

assiat: et eos per corpus fluere facit: et eos sano sanguine admiscet. Et etiam cum nihil euacuetur ex eo quod oportet: et facit quod necessaria sint medicamenta alleuantia. Cumque maturatio apparuerit et egritudo principium aut status preterierit: tunc si oportuerit ut minutio fiat si non fuerit quod prohibeat fiat flebotomia. Flebotomia quoque neque euacuatio ventris est facienda in die motus egritudinis: quia est dies requiescendi: et inquitur ad somnum: et dies ebullitionis egritudinis. Et cum egritudo est habens crismum in cuius tempore est longitudo: nullo modo sanguis multus est minuendus: sed si possibile fuerit quies est facienda. Quod si non fuerit possibile ut quies fiat ex eo parum minuat: et in corpore sanguis thesaurus recondatur ad flebotomiam faciendam si apparuerit et virtus conseruetur ad resistendum in crisi. Quod si multum preterierit tempus ex quo quis minutus fuerit: et in hyeme fuerit coquestus quod se quasi fractum sentiat: minuatut sanguis per thesauro recondatur. Simplicius quod flebotomia propterea quod ad diuersum trahit nam in plurimum retinet. Cumque ex multa minutio debilitabitur virtus multum generabuntur humores. Sincopsis preterea accidit in prima minutio cum subito euenerit ei qui non consuevit: sed vomitum premittit ex eo quod ea prohibet: et similiter vomere hora qua accidit. Et debes scire quod minutio est per turbans donec quiescat. Flebotomia quoque et colica raro simul eueniunt. Pregnans preterea et menstruata non minuant nisi propter magnam necessitatem: sicut est necessitas retinendi sortem sanguinis sputum cum virtus fuerit conueniens. Et debes scire quod non quotiens notata signa repletionis apparuerint oportet ut minuas: id quod est repletio ex humoribus crudis: est tunc flebotomia multum impediens: quoniam si minueris non maturabis eos: et timebis ne eger perdatut. Non autem est inconueniens ut ille in quo melancolia superabundat minuat: postea medicina solutiva euacuetur. Sed sollicitus esse debes ex dispositione coloris et conditione qua nunc dicimus: et considerare tensionem: quoniam propter tensionem per totum corpus incedentem magis eris confidens quod flebotomare debes. Cum vero sanguis alicuius fuerit bonus paucus et fuerit in ipsius corpore multi mali humores: flebotomia bonum rapiet et malum relinquet. Et cum alicuius malus sanguis fuerit paucus et declinauerit ad membrum aliquod quod eius declinatio vehementer impedit et fuerit necessarium ut ipse minuatut: ex eius sanguine parum erit assumendum. Et cibo bono erit alendus. Deinde erit minuendus iterum post dies: propterea ut malus sanguis ab eo extrahatur: et bonus restauret. Quod si mali humores colerici in eo fuerint ingenietur quatenus subtili pharmacia euacuetur: aut vomitu: aut ut sedent. Et stude in hoc ut eger quiescat et digeratur et ocietur. Et si grossi fuerint antiqui preceperunt ut balneum et in suis ministerijs moueant: et dabant ei ad bibendum ante flebotomiam et post ipsam antequam alia fieret minutio sirupum acetosum subtiliatum coctum cum isopo et hysce. Cum autem flebotomia necessaria fuerit cum debilitate virtutis causa febris aut aliorum humorum: partit flebotomia

Liber primus

sicut diximus. **C** Amplius flebotomia stricta magis est **o**seruatiua virtutis: sed nō subtilem et clarū interduz sanguinē fluere facit: et spissum et turbidum tenet. **A**mpla vero velociter est ad sincopim et magis opatiua in mundificando et tardior ad **o**solidanduz: s; in est dignior et quā sibi putrefactionē flebotomat et in grossa. Et amplam quidem efficere in estate est dignius si necessariū fuerit. **C** Flebotomandus preterea supinus iaceat quā flebotomat: quā hoc est coueniētius ad hoc vt ipsius conseruetur virtus et ne ei superueniat sincopis. **C** In febribus autem minutione cauendū est. s. in his que vehemētis sunt calefactionis et inflammationis: et in omnibus nō acutis febribus in principio in die periodica. **C** In febribus preterea cum quibus aduenit spasmus est a minutione cauenduz: s; fuerit necessaria: quā cum spasmus accidit vigilare facit et sudare multum et deiecit virtutem: quā propter sanguinis thesaurus est dimittendus. **C** Et similiter o; vt ex minutione febricitatis cuius febris nō est ex putrefactione: minoratio fiat ppter ea vt ad resoluedum febrem thesaurus relinquat. Et si fortis inflammationis nō fuerit et fuerit febris putrida attende decē regulas et postea intue in vrinali. Et si vrina fuerit grossa et rubedini attinens et pulsus etia; fuerit magnus et facies tumida et febris in suo motu: nō pperet flebotomare in hora qua stomachus a cibo est vacuus. Et si vrina fuerit subtilis aut ignea et facies a principio egritudinis fuerit tornatilis: caue tibi a flebotomia. Quod si interpolatio in ea fuerit et quies febris: in ipsa fiat minutio. **C** Dispositionē quoq; tremoris **o**sidera: quōtā cum tremor fuerit fortis a minutione cauendū erit. **C** Amplius sanguinis qui egreditur colorem attende. Et si fuerit subtilis albedini attinens ipsum illico retine. **C** Et sumope tibi caue ne egru ad vnam duaruz perducas reruz. s. humorū colericorū ebullitionem: et frigidorū cruditatez. **C** Cūq; in febre oportebit flebotomare nō attendas qd quidā dicunt. s. qd nō est bonum vt post quartum diem fiat: quā bonus est vt fiat etia; si fuerit post 40. dies: et hoc sibi sententiam Gal. s; premittere et properare sit melius cum significationes certe fuerint. Qd si in hoc erratum fuerit quacūq; hora inueneris egrum et oportuerit flebotoma ipsum postq; decem rerum sollicitudinem hūeris. **C** Multotiens preterea flebotomia in febribus s; necessaria non sit: efficit vt natura fortis fiat super materiam propterea qd eam efficit paucam: et hoc quidem cū fuerit figura et etas et virtus et reliqua talia que permittant. **C** In febre aut sanguinea necesse est vt euacuatio fiat minutione nō superflua in principio: et superflua cum affuerit maturatio febris que multotiens remouetur in hora flebotomie. **C** Tibi quoq; cauere debes a minutione in complexionē vehementis frigiditatis: et in regionibus fortis frigiditatis: et in hora fortis doloris: et post balneum resolutiuum: et post coitum: et in etate que est minor. 12. annis quanto plus poteris: et in etate senis quantomagis poteris: nisi in figura confusus fueris et in soliditate musculorū et venarum amplitudine: et earum repletionē: et colorum rubedine. Nos nā q;

Sen quarta

ex adolescentibus et senibus flebotomare audebis. Adolescentes tamē
 in ordiue ad flebotomandū paulatim prouehere debes cum pauca mi-
 nutione. ¶ In corporib⁹ quoq; fortis maciei et fortis grossicie et raris
 et albis et lassis et citrinis sanguinem non habentibus a minutione tibi
 quantum plus poteris cauere debes. ¶ Ampli⁹ in corporib⁹ que prolixas
 perpessa sunt egritudines caue tibi a flebotomia nisi sanguis affuerit
 corruptio que te ad hoc perducatur: quoniam tunc flebotomabis ea: et con-
 sidera sanguines. Et si ipsum videris nigrum et spissum extrahere eū. Et
 si ipsum videris album et subtilem eum illico constringet quoniam in
 ipso existit vehemens timor. ¶ A minutione preterea tibi cauere debes
 super cibi repletionem ne materia non maturam ad venas trahas loco
 eius quod ab eis euacuasti. ¶ Et oportet etiam ut tibi caueas ab ea in repletione
 stomachi et intestinox facta ex feces iam consecuta et propinqua: imo in
 eam euacuando stude. Et illud quidem quod est in stomacho aut corā eo
 vomitu. Et quod in intestinis inferioribus quo poteris: et si non alio salte-
 clisteri. ¶ Caue preterea tibi ne fastiditū flebotomes: sed prolonga ipsum
 ab hoc ut eius fastiditū digeratur. ¶ Et tibi etiam caue ne subtilitatem
 sensus oris stomachi habentē aut ipsius debilitatem flebotomes. Et in-
 felicem ex generatione colere rubee in ipso. Dulcissimi namque sibi cauere
 debet. ¶ Alimenta quoque audacta in minuendo sibi cauere oportet: et proprie
 cum est ieiunus. Sensus vero subtilitatem oris stomachi habentē digno-
 sces propterea quod mordacitina transire et nocet. Et habentem oris sto-
 machi debilitatem cognosces ex desiderio ipsius debilitate: et doloribus oris
 stomachi. Et habentem os stomachi aptum receptioni colere rubee in quo
 ipsa multum generat dignosces ex perseverantia nausae ipsius et pro-
 pterea quod coieram quaque hora vomit et ex oris ipsius amaritudinem. Ista
 namque cum flebotomati fuerint: oris stomachi conservatio non premis-
 sa accidet inde timor magnus et quandoque moriuntur inde. ¶ Subtili-
 tatem vero sensus habentem et debilitatem buccelle mundi panis in rob-
 acetoso bonum habente odorem infuse sunt vande. Et si fuerit debili-
 tas complexionis frigide: sint intincte in aliquo quod sit sicut aqua cum
 succaro cum alefeniati aut in sirupo mente muscato aut in miua mu-
 scata postea minuatur. ¶ Altitudinem vero generatissimam colere ha-
 bens est mundandus dando in potu ei multitudinem aque calide cum si-
 rupo acetoso: postea vantur ei buccelle panis ad manducandum: deinde
 fiat ut parumper quiescat: postea minuatur. ¶ Preparandum preterea
 est ut quod ex bono sanguine resolutum fuerit restauretur si fuerit for-
 tis cum assatura carnis que sit super primas: quoniam si digeritur nu-
 trit multum et bene. verū tamen oportet ut sit pauca: quoniam stomachus
 propter flebotomiam est debilis. ¶ Amplius vene quandoque fleboto-
 mantur propterea ut fluxus sanguinis ex naribus et matrice et ano et pe-
 ctore phibeatur aut ex alijs exituris: ideo ut sanguis ad id quod a pre-
 illa est diuersum protrahatur: et hoc quidem medicamen est forte in tu-
 uando. ¶ Oportet vero ut flebotom⁹ sit vehementer strictus. Et sint ut

Liber primus

ces multe que nō sint in vna die nisi magne necessitatis causa fuerit: s; in die post diem: & quacūq; vice minoratio fiat quātuz possibile fuerit. Et ad summū melius est vt flebotomie vices sint multe q̄ vt ipsi² quā- titas sit multa. ¶ Et flebotomia quidem cum non est necessaria colerā rubeam ebullire facit & postea aduenit lingue siccitas & que sibi sunt. Est igitur et succurrendum cum aqua ordei & zuccaro. ¶ Qui autem secundare voluit & nō acciderit ex prima minutione massa paralytis aut qd sit simile: venam manus in longitudine flebotomare debet: p- pterea vt iuncture mortis ipsius prohibeat consolidationem & vt am- plificetur. ¶ Quod si cuz hoc timor affuerit q̄ cito consolidetur: sup- ponatur ipsi pānus oleo cum paucō sale infusus & desuper liget. ¶ Et si flebotomus etiam oleo inunctus fuerit cum fiet flebotomia prohibe- bit consolidationis velocitatem & minuetur dolor: & hoc quidez est vt super ipsum oleum aut sibi simile leuiter inungatur: aut ipse in oleo mittatur: postea cuz pāno exiccet. ¶ Inter flebotomia quoq; & secū- dationem dormire flebotomie cōsolidationem festinare facit. ¶ Recor- dare preterea etus qd diximus de euacuatione in hyeme cū medicina q̄ dies eligenda est austriua: qm̄ similiter in flebotomia. Et scire debes q̄ cum minuuntur melancolici & epileptici & illi quos minuere opz in nocte hora dormiendi: oportet vt sit angustus scilicet flebotomus ne sanguinis exitus accadat. Et similiter in oibus qui secundatione non indigent. ¶ Scire quoq; debes q̄ secundatio s; debilitatis mensuraz est tar danda. Et si debilitas quidem nō affuerit sit vltima eius tarda- tio vna hora. Qui voluerit eaz facere vt sanguis ipsius trahat sit dies vnus. Simplicius flebotomia transfusa melior est ei qui secundationes vult in eadem hora. Et illa que est s; longitudinem ei qui vult nō vna esse contentus secundatione: imo in corde tenet q̄ eam per multos fa- ciet dies quaq; die. Lūq; flebotomie dolor maior fuerit tanto erit eius consolidatio tardior. ¶ Multis preterea in secundatione euacuatio sincopiz affert: nisi fuerit postq̄ assature aquaz sumpserit. ¶ Inter fle- botomiam quoq; & secundationē dormire prohibet: ne superfluitates que extrahunt cuz sanguine incedant: p- pterea q̄ superfluitates in som- no ad corporis profundum trahuntur. ¶ Ex iuuamentis vero secun- dationis est q̄ flebotomati virtutem cum perfectione sue euacuatiōis que est necessaria cōseruat. ¶ Et melior quidem secundatiōis terminus est vt duobus aut tribus tardetur diebus. ¶ Ex dormitiōe vero flebo- tomie propinqua plerūq; accidit in membris confractio. ¶ Balneatio quoq; anteq̄ minutio fiat plerūq; aggrauat minutionem propterea q̄ cutem ingrossat & eam lenificat & ad labendum aptam efficit nisi fle- botomandus multam sanguinis habuerit grossitiem. ¶ Et oportet ne flebotomatus in se replendo sit audax sed s; ordinem nutriatur: & ei- bum primitus subtiliet. ¶ Et similiter oportet ne post ipsam exercitē s; declinet ad hoc vt supinus iaceat: neq; post eam balneo vtatur reso- lutionem faciente. ¶ Cum autem aliquis flebotomatus & postea ipsius

Sen quarta

brachium apostematur: ex altero brachio minuatur scōz q̄ tollerauerit. Et super ipsum emplastrum de cerusa ponatur. Et ex fortiter infrigidantibus in circuitu eius fiat cataplasma. ¶ Cūq̄ aliquis eorū flebotomatur in quorū corporibus superabundantes existunt humores flebotomia fit causa ebullitionis illorū humorū et eorū cursus et ipsorū permixtiōis. fit ergo frequēs flebotomia eis necessaria. ¶ Sanguis quoq̄ melancolicus facit vt frequens minutio sit necessaria que in presenti quidem alleuiat: sed in sensu peruenitur inde ad malas egritudines ex quibus est apoplexia. ¶ Amplius flebotomia multotiens cōmouet febres et multotiens resoluit putrefactionē. ¶ Omnia quoq̄ sanus qui flebotomat: illud qđ in capitulo de potu diximus accipe d3. ¶ Et debes scire qđ venarū que flebotomant alie sunt que sunt tantū vene: et alie sunt que sunt tantum arterie. ¶ Arterie vero minus flebotomantur ppter terrores eius qđ in eis existit de timore cursus sanguinis. ¶ Et suarū quidē dispositionū minor est qđ ex ea puenit embolisma: et hoc quidē est cum fixura fuerit vehementer angusta. ¶ Cū autem fuerit securitas qđ ex ea sanguis non fluet maxime est iuuatius in egritudinib⁹ ppijs ppter quas flebotomant. ¶ Matus tamē iuuamentum qđ ex minutione arterie puenit non est nisi cum in mēbro sibi vicino male sunt egritudines: quarū cā est sanguis subtilis et calidus. ¶ Cūq̄ arteria flebotomabit que est ei vicina in qua nō erit timor: maximum affert iuuamentū. ¶ Vene preterea manus que flebotomant non pulsatiles quidē sunt sex: cephalica: nigra: et basilica: et sunt brachij: et sceilez: et illa que proprio nomine ascellaris vocat: et ipsa quidē est ramus basilice: eis vero sanior omnibus est cephalica. ¶ Opz autē vt omnes tres supra iuncturam aperiant et non sub ea neq̄ in ea: ideo vt egrediatur sanguis bene taliter vt saltat et vt sit securitas a nocumētis neruorum et arteriarū. Et similiter cephalica. ¶ Earum vero flebotomia que fit s̄m longitudinem ad cōsolidandum est tardior: qm̄ ipse sunt punctionales. In nō punctionalibus vero res est ad hoc diuersa. Et in sciatica quidē: et sceilez: et in alijs ventis melius est vt s̄m longitudinē flebotoment. Et cū hoc opz in cephalica vt a capite musculi moueat ad locum lenē: et dilatet flebotomus: et flebotomus flebotomū non consequat: qm̄ faciet apostema. ¶ Plurimum autē erroris qui euenit in minuēdo cephalicaz nō puenit ex percussione vna lz sit magnatimo nō accidit nocumētū nisi ppter iterationē pcussionis. Et que ex ipsius flebotomia plus tardat est illa que fit in longitudine: cuius qđē flebotomi dilatādi sunt: si voluntas affuerit vt scōatio fiat. Cū autē cā nō inueneris quere aliquem ramorum eius qui sunt in siluestri ascid. ¶ Et in vena quidē nigra ē timor ppter neruū qui ē sub ea. Et qm̄q̄ etia est inter duos nernos. Tibi igit cauere debes vt ipsam in longitudine flebotomes: et ad inferiora. Et fortasse sup ea erit neru⁹ subtilis tensus sicut cordaz tūc qđē oportebit vt hoc cognoscat. Et caueatur ne pcussio in eo cadat et pueniat inde stupor perseverans. In eo autem cuius

Liber primus

nerui sunt grossiores ramus iste est magis manifestus. Et error quidam in ipso est deterioris nocuenti quare cum error accidit et nervus ille percussus fuerit: non solidetur flebotomia: imo super eam pone quod ipsi prohibeat solidationem. Et eius quidem medicamentum est sicut medicamentum vulneris nervorum. Et nos tam locuti sumus de ipso in libro quarto. Laue tibi preterea ne res infrigidans ad ipsum perueniat quod sit verbi gratia sicut solatrum et sandalum: sed ipsum et totum corpus oleo calefacto frica. ¶ Sunt autem brachii melius est ut transuerse mutantur: nisi utrinque fuerit flexuosa: quoniam tunc in longitudine flebotomatur. ¶ Basilica quoque magni est timoris: propterea quod arteria cadit sub ea: et quod nervi et muscoli etiam sub ea cadunt. In ipsam ergo flebotomando tibi caue: quoniam si percussio fuerit in arteria sanguis non restringetur: aut restringetur difficulter. ¶ Huius quoque sunt quidam quorum basilice due associantur arterie: quarum una cum signata fuerit existimabis quod tam sit securitas et fortasse percuties altera. hoc enim scire debes. Cumque ligaveris semel plurimum rei accidet ibi inflatio quoniam ex arteria: quoniam ex basilica. Sed qualitercumque fuerit ligaturam solvere debes: et inflationem moliter inungere: deinde ad ligandum redi. Et si inflatio reuerfa fuerit reiterna. Quod si non fuerit quid erit in hoc si basilicam dimiseris et ad ramum qui ascellaris vocatur redibis: que quidem est que super domesticum asellum existit ad inferiora. Inflatio namque errorem multoties efficit: et ligatura sepe arterie pulsus quiescere facit: et ipsam eleuat et ponit ipsam supremam: et existimas quod sit vena et flebotomatur. Cumque qualibet ligaveris venam et ex ligatura super eam provenierit quod sit simile lenti aut cicerci fac in ipsa quod in basilica diximus. ¶ In basilica quoque flebotomanda quanto plus ad brachium descenderit erit sanius. Flebotomus preterea in venam pcedere debet ad diversitatem partis arterie. ¶ In basilica quoque non solum contingit error ex parte arterie: sed etiam musculi sub ea est et nervus propter quos et puenit error. hoc quidem tam tibi diximus. ¶ Signum vero erroris in basilica et quod arteria tam sit percussa est quod sanguis egreditur subtilis rufus qui saltimodo manat et lenificatur cum eo tactus et ipsa sit inferior: tunc ergo succurre ei: et in vulneris officio parum de pilis leporis pone cum paucis pulveribus turis et sanguinis draconis et aloes et myrrhe et paucis alcolcotar et alzei. Et super ipsam ex aqua frigida quantum poteris rora. Et super locum ipsius flebotomatum ligaturam appone tenacem. Quod si se tenuerit usque ad tres dies non soluas. Et post et tres dies quanto plus poteris tibi caue debes. Et loco emplastrum ex stipitibus suppone. ¶ Alii preterea huius arteriam illam incidunt penitus ut ipsa retrahatur et caro desuper ea cooprat et teneat. ¶ Amplius plerumque huius propter sanguinis exitum mortuum. Et quidam eorum sunt qui mortuum pro fortitudine doloris ligature quam voluerunt pro fortitudine prohibito fluxu sanguinis arterie donec membrum factum est semel via mortis. ¶ Et scias quod cursus sanguis quoniam puenit et ex venis. ¶ Preterea scire debes quod sanguis qui plim de cephalica euacuatur est qui ex collo et eo quod est par super ipsam et par sub ipso egreditur

Sen quarta

et terminum partis epatis non ptransit et hypochondrorum: et inferiora
non taliter mudificat ut inde sit cura. C Nigre vero iudiciu inter cepha
licam et basilicam est medium. Et basilica quide euacuat qd est a parte
luminis et ventris inferi. Funis vero brachij similis est cephalice. De
scelles vero dicunt q que dextra est doloribus epatis confert. Et que
sinistra doloribus splenis et q sanguis fluere dimittatur donec per se
stringat. C Manus quoqz illius q flebotomat in calidam aquam est
ponenda: ne sanguis cito restringatur: et ut facile egredias si et egressio
debilis fuerit: sicut est in pluribus eoz qui ex scelles minuuntur. Et
scelles quide flebotomia melior est ea que sit in longitudine. C Ascella
ris aut iudicium est sicut iudiciu basilice. C Arteria vero manus que
flebotomat est arteria q inter pollicem existit et indicem. Et eius qdem lu
namentum in antiquis doloribus epatis et diaphragmatis est mira
bile. Et Bas. quidem iam vidit hoc in somnis: pcepsebat enim homini
hanc facere flebotomia causa doloris quem in epate habebat qui eam
fecit et sanus effectus est. C Pleruqz etiaz flebotomat alia arteria que
ad interiorē partem palme declinor: hac existit: cuius suuamentum est
ppinquu suuamento istius. C Qui aut venaz manus flebotomare vo
luerit et non potuerit non erret in ligando eam fortiter cum inuolutione
et iteratione faciendo sed vna die aut duobus dimittat. Veruntamen si
percuSSIONe reiterare necessarium fuerit: a prima pcuSSIONe se remo
ueat et non ab ea descēdat. C Ligatura vero pterea fortis apostema af
fert. Et ifrigidatio pānt et ipsius humectatio ex aqua ros. aut aqua in
frigidata est bona et cōueniens. C Opz etiam ne ligatura cutem de suo
loco ante flebotomia et post eam remoueat. Et corporibus quidem
macris ligature fortitudo est cā euacuandi venas et retinēdi sanguinē
ex eis. In crassis aut corporibus pp laxitudinē vene non apparent nisi
constringat. C Minutoz preterea sunt quidam qui ingentiam quasi
dolor regat stupefaciendo manu pstrictione brachij et dimissione hore
vnus. Et sunt qdaz qui flebotomū oleo inungunt. Sed hoc totū sicut
iam diximus dolorem lenit et consolidationē retardat. Et si vene qdez
quas in manu noiauius non apparuerint sed apparuerint ipsaz ra
mi: premas manus digito pprehendo inferius. Et si sanguis cito ad se
ipsuz reuersus fuerit cū digitus remouet et intumuerit flebotomef. Et
si nō: minuat. Et Lūqz lauandi affuerit volūtas: cutis trahat ideo ut p
cussio cooptat et fiat ablutio: deinde ipsa ad suū firuz reducat. Pānus
quoqz eminentiam hīs rectificet qui est melior cum pilam habet et de
super ligetur. Et Cum autem in officio percuSSIONis adeps egreditur
molliter interi⁹ reducenda erit et si erit incidenda. Et in hoz qdē secu
datione nō est fiducia habenda sine percuSSIONe. Et hoc quide in fine
capituli vehementer perscrutabimur. nam sermo iste accidentaliter
hic ingressus est. C Amplius scire debes q sanguinis retentio et percus
sionis ligatio terminata habent horam: licet sint diuersa. Nam quidam
sunt qui tollerare possunt: etiam si sebulitantes essent: ut quinqz aut

Liber primus

sex sanguinis libris auferant. Sunt et alii qui non possunt tollerare ipsas et
sana ut una sanguinis libra auferat. ¶ Verum tres in hoc consideran-
de sunt dispoēs. ¶ Una est leuitas corporis: et ipsius laxitas. ¶ Et alia est
color sanguinis. nam in hoc et multoties accidit error: quoniam in principio
suscipit egredis subtilis et albus: quare cum repletis sibi affuerit significatio et
oportuerit te flebotomia facere non decipiaris propter hoc. nam color san-
guinis in eis qui repletionis signa habent permiscetur quodcumque: sed tamen
inde non est curandum. In eis quoque qui apostemata habent color sanguinis
errorem facit quoniam apostema sanguineum ad seipsum trahit. ¶ Et tertia est
pulsus a quo recedere non debes. ¶ Cum ergo pertransierit pulchritudo
coloris: aut mutabitur color sanguinis: aut mutabitur pulsus et propter ad
debilitatem retine. Et similiter si aduenerit oscitatio accedens: aut alius
aut singultus: aut nausæ: aut si cito mutabitur color: aut pulchritudo
inmittere pulsui. ¶ Qui vero magis preparati sunt ad hoc ut sinco-
pis eis velociter accidat sunt illi qui calidam existunt complexionem: ma-
cri: laxa habentes corpora. Et qui sunt preparati ad hoc ut istud eis cue-
niam tardè: sunt corpora habentes temperata: et carnes duras.
¶ Oportet præterea ut minor flebotomos habeat multos: quorum qui-
dam sint pilum habentes: et quidam pilo carentes. ¶ Et pilum quidem ha-
bentes sunt præuenientiores venis labentibus sicut guidet. Et ut habeat
glomerem ex cuculo aut serico. Et instrumentum vomituum ex ligno aut
penna. Et ut secus teneat pilos leporis: et medicamentum ex aloë et ture: et
folliculum musci et diamuscatum: et trosciscos de musco. ¶ Quod si sine copis ac-
ciderit que est una ex rebus que ex minutis timent: et fortasse habens hoc
non vomuerit: succurat: et glomerem in os eius mittat: et ipsum cum in-
strumento vomere faciat: et folliculum et ad olfactendum tribuat: et faciat
ipsum trajcere aliquid ex electuario diamuscato: et ex trosciscis eius
propterea ut eius virtus vniuscetur. Et si accidat ut ex arteria sanguis
egrediat: succurrat: et impleat vulnus pilis leporis: et cum medicamine ex aloë
ipsum retineat. ¶ Sincoxis vero raro accidit sanguine egrediente. Im-
mo semper plurimum non accidit nisi post retentionem: nisi superfluum fuerit
sanguinis exitus: in febribus sinochis non curemus si usque ad sincoxis
perueniat: et in principio apoplexie: et in squatis: et in magnis apostema-
tibus perniciosissimis: et fortibus doloribus. hoc tamen facere non debemus nisi
cum virtus fuerit fortis. ¶ Et iam quidem accidit nobis ut in venis ma-
nus sermonem amplificemus semper aliorum sententias et obliuisceremur ve-
niam pedis et alia venis. nos ergo in eis sermonem nostrum continuare oportet.
¶ Dicemus ergo quod ex venis pedis est sciatica que flebotomia a parte
sinistri alcabti aut sub eo: aut supra ipsum. Et ligat illud quod est supra
ipsum a summitate corpe usque ad cabi: et inuolut fasciā fortiter aut in-
stita. Et melius quidem est ut ante balneetur in aqua calida et ut ipsa in
longitudine flebotome. Quod si ipsa fuerit occulta: aliquis suorum ra-
morum flebotome qui inter minimum et secundum digitum ab eo existit. ¶ Et
suamentum quod est in flebotomia sciaticæ est magnus in dolore scire. Et si

Sen quarta

in podagra. Et in varice. Et in elephatia. Sed sciaticæ sciatto est diffi-
cilis. ¶ Et ex eis est saphena q̄ est sup partem domesticā alcabi ⁊ est ma-
nifestior sciatica. Et ipsa quidem flebotomaf p̄pterea vt euacuet san-
guis ex membris q̄ sunt sub epate: ⁊ vt sanguis a partibus supioribus
ad inferiores declinet: quare menstrua vehementer puocat: ⁊ hemoroi-
darum officia aperit. Et rō quidez facit oportere vt sciatica ⁊ saphena
similis existant iuuamenti: sed exp̄imētū facit vt opatio sciaticæ pluri-
mum cōueniat dolori scie: sicut si hoc esset debitu. ¶ Et saphene q̄dem
flebotomia melior est que sit transuerse latitudini attinens. ¶ Et ex
eis est vena curuature que flebotomaf sub genu poplitis: que tantum
efficit quātum ⁊ saphena. Sz est fortior saphena in prouocatione men-
struorum: ⁊ in doloribus anti: ⁊ hemoroidibus. ¶ Et ex eis est vena que
est post alaurcob: que est quasi ramus saphene: ⁊ operat quantuz ipsa.
¶ Et ad summū quidē venarū pedis flebotomia cōfert egritudinib⁹
que sunt ex materijs ad caput declinatib⁹: ⁊ egritudinib⁹ melancolie.
Et ipsa quidez magis debilitat virtutē q̄ flebotomia venarū manus.
¶ In venis autē q̄ flebotomaf ⁊ sunt in pte capitis excepta quidez est vt
transuerse flebotoment. Et earuz quidez quedaz sunt que sunt vene: ⁊
quedam que sunt arterie. ¶ Vene ergo sunt sicut vena frōtis que inter
duo existit supercilia. ¶ Et ipsius quidem flebotomia cōfert grauitati
capitis: ⁊ p̄prie illi que est in posteriore pte capitis: ⁊ grauitati oculorū:
⁊ stupori: ⁊ dolori capitis p̄seueranti antiquo. ¶ Et vena que super ca-
put flebotomaf p̄pter emigraneā ⁊ vlcera capitis. ¶ Et due vene tem-
porū que flexuose incedūt. Et due vene que sunt in angulis oculorū la-
chrymalib⁹. Et sm plurimū nō appent nisi p̄ ostrietōez suffocatē. Et in
ipsis quidē flebotom⁹ nō est pfundādus: q̄ fortasse sient fistule ex per-
cussione ossis: ⁊ ex eis nō egredit sanguis nisi paucus. ¶ Iuuamentuz
vero flebotomie ipsarū duarū existit in dolore capitis: ⁊ i dolore emigra-
neo: ⁊ ophthalmia antiq̄: ⁊ lachrymis: ⁊ pāno: ⁊ scabiet palpebrarū: ⁊
earū bothorū ⁊ noctilopis. ¶ Et tres vene parue quarū locus est post illū
vbi extremitas auris tangit cum puenit ad capillos. Et vna quidem
harū triū est magis manifesta que flebotomaf in principio aq̄ ⁊ cū caput
stomaci recipit fumū. Et pp hoc p̄ferunt vlceribus aurū ⁊ collis ⁊ po-
steriorū capitis. Et Gal. quidē negat qd̄ quidaz dicunt q̄ due vene que
sunt post aures flebotomant vt q̄ filios gignūt ipsos nō gignāt. ¶ Et
ex venis istis sunt guidez: que sunt due. Et minui in principio lepre: ⁊
fortis squinatē: ⁊ coangustatōe anhelitus: ⁊ asmate acuto: ⁊ rauedine
vocis: ⁊ in habente apostema in pulmone: ⁊ disīnia que est ex multo san-
guine calido: ⁊ egritudinibus splenis ⁊ lateruz. Et opz vt diximus an
vt flebotomia p̄sum habēte minuant. ¶ Modus vero ligandi eas est
q̄ opz trahere caput ad contrariū partis flebotomie vt vena extēden-
do fiat sicut corda: ⁊ p̄sideret que ps sit magis declinās: ⁊ fiat fleboto-
mia ex p̄trario ptis illi. ¶ Opz p̄pterea vt ei⁹ flebotomia fiat in latitudi-
ne: ⁊ nō in longitudine: ⁊ sicut sit in saphena ⁊ sciatica. Et cū hoc toto

Liber primus

oportet ut ipsius flebotomia cadat in longitudine. ¶ Et ex eis est vena que est in leporiculus flebotomie locus est ipsius extremitas que digito pressa in duo prif: ubi quidē fit flebotomia: sed sanguis qui tūc egreditur est paucus. Et ipsius quidē flebotomia cōfert calips: et turbationi oculorū: et hemoroidib: et boro: que in naribus nascunt: et puritū qui fit in eis. Verū plerūq; accidit ex eo coloris rubedo perseveras que similes saphas et corūpit factē: et est ipsius impedimentū matris suo in uamento. ¶ Et vene quidē que sunt sub afele a pte nocte: quarū flebotomia cōfert egritudine oculorū antique que est ex sanguine subtili et antiquis capitis doloribus. ¶ Et ex eis sunt vene que sunt in labijs: et sunt quattuor: et sup vniūq; eorum existit par que cōferunt vlceribus oris et alcola et doloribus gingivarū et earū apertibus et ipsarū laxitati et vlceribus et fistulis et fixuris que sunt in eis. ¶ Et ex eis est vena que est sub lingua super occultū mētū que minuit in ignarijs et apertib: duarū amigdalarū. ¶ Et ex eis vene que sunt sub lingua et exites sup ipsam linguam. Et minuiunt ppter lingue grauitatem que est ex sanguine: que quidē in longitudine sunt minuēde: q; sanguinē cōstringere q fluxit ex flebotomia in latitudine facta est difficile. ¶ Et ex eis est vena alantuta que iter mētū et labiū est inferius que flebotomat ppter oris fetorē. ¶ Et ex eis est vena furcule que flebotomat in medicatiōib: oris stomachi. ¶ Ex arterijs vero que sunt in capite est arteria temporis q quāq; flebotomat: quādoq; incidit: et quāq; extrahit: et quāq; adurif. Et h fit ppterea ut acuti rheumatismi et subtiles cōstringant qui ad oculos descēdūt: et ppter amplificatiōis principium. ¶ Et due arterie q sunt post aures que flebotomant ppter species ophthalmie: et principii aq: et pānum: et noctilopas: et antiquū dolorē capitis. ¶ In earū tamen flebotomia semp existit tumor: et cum h tardat consolidatio. ¶ Bal. quoq; dixit q cuiusdam in gula vulnerat arteriam percussio parumper tegit ex qua magna sanguinis pars manauit. Sed Bal. ei subuenit cum medicamento turis et aloes et sanguinis draconis et myrrhe: et restrict fuit sanguis: et dolor antiquus quem in extertore pte coxe posterius cōsueuerat habere recessit.

¶ Et ex venis que in corpore flebotomant sunt due vene sup ventrem quarū vna super epar cōstitit et altera sup splenē est posita. Et flebotomatur dextera in hydropisi. Et sinistra in egritudinibus splenis. ¶ Scito preterea q flebotomia duas hz horas: horam electā: et horam necessariā. ¶ Hora vero electa est etas que ē i lumine diei: et post digestiōis cōplēmentū: et supfluitatū expulsionē. ¶ Et hora necessaria ē hora que fieri opz: et que tardari non pōt: et in qua res prohibitoria nō attenditur. ¶ Scias etiam q flebotomus obtusus est magno impedimento: quoniam errat et non sequitur scilicet quod debet: et apostemare facit et dolere. ¶ Lū ergo flebotomo operabis non manu premendo impellas: sed suauiter blandiendo. Et etiam furtim agas ut flebotomia extremitas ad interiora vene perueniat: quoniam si illud duriter fecerit

Sen quarta

ris sepe caput flebotomi intus in vena occulta rumpe fractura et facit
 ut vena refugiat et non vulnerabit venam. Et si perfidiose institeris ut
 cum eo flebotomes augmentabis malitiam. Quapropter experiri de-
 bes qualiter flebotomus ingrediatur cutem antequam cum eo fleboto-
 mes: et cum percussione secundare volueris si tibi necessarium fuerit.
 ¶ Tibi preterea cauere debes ne venam impellas et sanguinem infles:
 quoniam tunc lapsus et remotio minus erunt. ¶ Cumq; vena tibi rebel-
 lauerit vel occultauerit et ipsius repletio sub ligatura non apparue-
 rit solue ipsum et multotiens liga: et imunge eam: et compressendo descen-
 de et ascende donec eam manifestare et apparere facias. Et hqdem ex-
 perieris cum duobus digitis vnumquemq; locorum tangens in quib-
 us scis venam extendi. Et quadoq; tangens utrisq; etiam quandoq;
 vno ipsorum et cum altero facies sanguinem incedere donec altero cade-
 te ipsius senties sanguinis accessiones cum ad ipsum perducitur san-
 guis et eius recessiones cum dimittitur. ¶ Et scito qd caput flebotomi
 habet spatium in quo penetrat: qd tamen non est longum ne ad arte-
 riam aut nervum penetret. Et ipsius quidem plurimum impellere debes cu
 vena fuerit magis subtilis. ¶ Oportet autem ut flebotomi apphensio fiat
 pollice et impudico: et dimittatur index ad palpandu. Et ut in medio
 ferri fiat apphensio pollice. Et non apphendas superius: quoniam non
 bene tenebit: imo erit vacillans. ¶ Cumq; vena remouendo se ad partes
 vniam mutabitur: oppones ei ligaturam et stricturam econtrario par-
 tis illius. Et cum remouendo se ad duas partes equaliter mutabitur
 non debes eam in longitudine flebotomare. ¶ Et scito qd oportet ut
 strictio et compressio sint fm quantitatem dispositionis cutis in duritie sua
 et grossitie et in multitudine carnis et abundantia. Et oportet ut etiam
 ligatura sit propinqua. Cumq; ligatura venam occultauerit: fac signum
 super eam. Et caue tibi ne a signi rectitudine remoueas cum ligaturam
 facies: et cum hoc toto impelle flebotomum. Cum autem vene declina-
 tio et ipsius eleuatio tibi rebelles extiterint scinde locum qui est super
 eam in corporibus macris proprie et cum vincino operare. ¶ Casus pre-
 terea ligationis et constrictionis in iunctura prohibet venarum imple-
 tionem. ¶ Cumq; volueris lauare digito tuo: tende cutem ut a rectitudi-
 ne remoueatur foraminis: deinde laua et exicca et pone panum eminen-
 tiam habentem et dimitte cutem ut ad locum suum redeat. ¶ Et scito
 qd qui multum sudat causa repletionis est flebotomia indigena. ¶ Et
 multotiens etiam habenti febrem et habenti dolorem capitis qui ex co-
 silio flebotomia esset medicandus superuenit fluxus ventris naturaliter
 qui flebotomiam excusat.

De ventosis.

Capitulum. 21.

¶ Ventose cutis parte magis mundificat qd flebotomia. Et plus extra-
 hūt sanguinem subtile qd grossius. ¶ Et ipsar qd suauitatem i cor-
 poribus ppositis grossis et crassis grossius hūit sanguinem ē purū: qm ex
 istis nō extrahūt sanguinem: neq; extrahūt sic oz: imo q ex eo vehemen-

Liber primus

ter est subtilis et cum difficultate: et in membro ventosato debilitate efficiunt.
¶ Quidam autem precipiunt ut ventose in principio mensis non apponantur: quoniam humores nondum amoti fuerunt: neque ebullierunt: neque in fine mensis: quoniam humores tunc sunt minuti. Sed in medio mensis: cum humores sunt ebullientes: et in sui augmento luminis in corpore lune augmentum sequentes et augmentum cerebri in craniis: et aqua in fluminibus accessionem et recessionem habentibus. ¶ Ex suis vero horis in die melior est hora secunda et tertia. ¶ Et oportet quidem ut a ventosis sibi quilibet caueat post balneum: nisi cuius sanguis fuerit grossus: quoniam ipse sepius balneari debet et una hora morari: et postea ventosas apponere. ¶ Plurimi autem hominum abhorrent ventosas in anterioribus capitis apponere: et reperiunt in hoc sensum et intellectum impediri. ¶ Et ventose quidem super nocras que est in collo posite nigre viscere existunt: et conferunt superciliorum grauitati: et alleuiant palpebras: et conferunt scabiem oculorum: et fetori oris. Et super alcheel vicem tenent basilice: et conferunt doloribus humerorum et gula. Et super alchada posterius sunt vicarie cephalice: et conferunt tremori capitis et membris que sunt in capite sicut facies et dentes et mole et aures et oculi et gula et nasus. ¶ Ventose autem que nocras supponunt obliuionem hereditare faciunt veraciter sicut quidam dixerunt: quoniam posterior pars capitis est locus conseruationis quem ventose debilitant. ¶ Alcheelie vero debilitant os stomachi. ¶ Et propter alchadas quidem quandoque accidit capitis tremor paruimperita quod mutemus nos a nocras et ab alcheel paruimper ascendamus: nisi cum fuerint necessarie propter fluxum sanguinis ex tussi: quoniam tunc cum eis est descendendum et non ascendendum. ¶ Et hec quidem ventose que alcheel supponunt et inter duas spatulas conferunt egritudinibus sanguineis: et spasmo sanguineo: et asmatis sanguineo: sed stomachum debilitant et cordis tremores generant. ¶ Et ventose quidem que cruribus supponuntur sunt minutioni propinque: et mundificant sanguinem: et puocant menstrua. ¶ Et ei quidem que ex mulieribus alba existit et laxa sanguinem habens subtilem ventose in cruribus posite sunt meliores quam flebotomia que fit in sapheena. ¶ Quidam propterea dixerunt quod ventose super occiput posite et summum tatem capitis conferunt amem et scotomem et tardant canos quemadmodum dixerunt. ¶ In hoc vero consideratio est habenda. Nam istud in his operatur corporibus et non in alijs: quoniam plurimis corporum festinare faciunt canos et impediunt intellectum: et conferunt egritudinibus oculis. Et hec quidem est maior earum utilitas: quoniam conferunt eorum scabiem et bothor: et aliusferagi et egressionem vire. Sed intellectum impediunt et faciunt hereditare stupiditatem: et obliuionem: et malitiam cogitationum: et egritudines permanentes: et nocent aquam in oculo habentibus. Sed fortasse si hora se presentauerit qua illud fieri debet non impediunt. ¶ Ventose autem sub mento posite presunt dentibus repletis: et faciei: et gutturi: et mundant caput et mandibulas. ¶ Et ventose renibus supposite conferunt apostematibus coxarum: et earum scabiem: et bothor: et podagrem: et hemoroidibus: et elephantem: et ventositatibus vesice et matricis.

Sen quarta

et puritui doxi. ¶ Cūq; vētoſe iſte fuerint cū igne ſiue ſint cū ſcalpellatōe ſiue abſq; ea iuuabūt ēt in hoc. ¶ S; ille qdē q̄ ſūt cū ſcalpellatōe ſunt fortiores p̄terq̄ in vētoſitate. Nā q̄ ſine ſcalpellatōe ſunt in remo, uēdo vētoſitates frigidas et vt radicē euellant hīc et vbiq; ſunt fortiores. ¶ Vētoſe p̄terea in an̄rozi pte coray teſticuloy apoſtematib; conſerūt et vulnerib; coray et cruriū. ¶ Et vētoſe i poſteriori pte coray ſup, poſite p̄ſūt ap̄atib; et exituriis q̄ in natib; ſūt. ¶ Et vētoſe poſite ſub poplite cōferūt pulſatōi poplitis q̄ ex calidis generat humorib; et exituriis malis et vlcereb; putridis in crure et pede.

¶ Et vētoſe ſup duas alcabi p̄ferūt p̄hibitōi iſtrumentoy et ſciatice et podagre. ¶ Vētoſe aut ſine ſcarificatōe q̄q; ponunt p̄pterea vt mā a pte ſui mori trahat ſicut cū māmilla ſupponunt iō vt curſus ſanguis mēſtrui retineat. Et q̄q; q̄runt vt ap̄a p̄fundus ad exteriōra trahat iō vt medicamētū ad ip̄m pueniat. Et q̄q; requirunt p̄pterea vt ap̄a ad aliud mutet mēbrū qd̄ ignobilius in vicinitate exiſtit. Et q̄q; regunt p̄pterea vt mēbrū caleſcat et ſanguis ad ip̄m trahat et ip̄i reſoluant vētoſitates. Et q̄q; requirunt p̄pterea vt mēbrū ad ſuū nāle locū reducat a quo remotū fuit ſicut fit in ruptura inguis. Et q̄q; requirunt iō vt dolor ſedat ſicut cū ſupponunt vmbilico in dolore colice vehemen, ter cogēte; et i vētoſitatibus vētris; et in doloribus matricis qui accidunt apud motū mēſtruy et p̄p̄le in adoleſcētibus; et ſup laxitatē ptis exte, rioris core ſicut fit in ſciatica; et cū t̄met oſis exit a ſūctura et iter duas anchas p̄ſunt duab; anchis; et duab; ptib; interiorib; coray et hemoroidib; et habēt rupturā inguis et podagricis. ¶ Vētoſe quoq; ſup nates poſite a toto corpe trahunt vt a capite. Et cōferūt iſteſtinis et mēſtruo, ruz ſanāt corruptionē et allentat p̄ eas corpus.

¶ Et dicemus quidē q̄ in ventos cum ſcarificatione trā exiſtunt ſuaa menta. Primum eorum eſt euacuatiōis ex ipſo membro. Et ſcōz eſt re, poſitionis ſubſtantie ſpiritus ne euacuatiōez humoris qui educitur ſequendo euacuet. Et tertium eſt quoniam non curat vt ex principalibus membris fiat euacuatiō. Scarificatio vero p̄funda eſt vt ex p̄fundo trahatur. ¶ Locus p̄terea vbi ventosa adheret quandoq; apoſte, matur et fit difficile ad ipſaz remouendam. Pannus ergo aut ſpongia in aqua tepida inſuſa que caliditati attineat ſumatur et cum ea in cir, cuitu fiat embroca. Et hoc quidem frequenter contingit cum ſup mā, millari partes ventosas ponimus vt ſanguis mēſtruoꝝ fluxus et ex naribus arceatur: quāobrem ſuper ipſas māmillas eas ponere non de, bemus. ¶ Cumq; locus ventose inunge; prope ipſam ſuſpēde et non tardes; ſed ad ſcarificandū feſtina. Sitq; prima poſitio leuis; et cito re, moueatur ipſa. Deinde ſm ordinez ardet ipſius remotio et tolleratiō. Et opz quidem vt ventosa et poſt vnaz horam cibetur. ¶ Infans p̄e, tera in tertio anno ventofetur poſt tranſactis duobus annis; quoniam prius non debet ventofari cum eſt vnius anni. ¶ In ventos quoq; fit ſecuritas ne materie ad inferiōra deſcendant. ¶ Et colericus quidem

Liber primus

ventosatus post ventosas comedere debet grana mali granati: et ipsos succu scariolaz cu3 zuccaro: aut lactucas cum aceto.

De sanguisugis.

Capit. 22.

Indi dixerunt qd in quarundaz sanguisugarum natura existit venenositas. Ab eis igitur cauendum est que sunt ex genere magna habentius capita: et quaruz colores sunt antimoniales et nigre: aut quarum color est viridis: aut que sunt lanuginez habentes et similes meza: meis: et super quas existunt fila coloris azuli: et quarum color simulatur madron. In omnibus eniz istis existit venenositas. Et proueniunt ex eis apostemata: et sincopse: et sanguis fluxus: et febres: et laxitas: et vlcera mala. Eas quoq3 non accipias ex aquis malis in quibus limus alui est niger et cenosus et motus statim turbat aquam et fetet: sed illas elige que in aquis colliguntur cochaltibus tolubiatu: et in quibus morantur rane. Neq3 attendas illud quod quidam vident qd si sint in aquis vbi morant rane sunt male. Sitq3 earum color similis rei super qua existit viriditas. Et tendant super eas fila duo colorem arsenici habentia. Et russe rotunde que sunt coloris epatis. Et ille que simulant parue locuste et que caude muris similes existunt et minute parua habentes capita: omnes iste eligende sunt. Et nullas magis eligas q3 habentes ventres rubeos: et dorsus viride: et precipue si ex aquis fuerint currentibus. **E**xtractio preterea sanguis a sanguisugis facta profundior est extractione que fit cum ventosis. **E**t ipse quide3 anteq3 ponant quasi per vnam diem colligende sunt. Et constrictione faciendum est vt cuomat donec quod in earum existit ventribus egrediatu si hoc fieri poterit. Et iphis parum sanguis agni aut alterius rei piciat vt inde nutrant anteq3 ponant: deinde sumant et earz viscositas et sordities cum aliquo qd sit vt spongia mundent. **L**ocus preterea vbi sunt apponende cu baurac laues: et fricatione rubificet. posteaq3 voluntas apponendi sanguisugas affuerit in aqua piciant dulce et emundent: deinde apponantur. **E**x eo aut qd eas efficit voluntarias ad se suspēdendū est vt locus luto lintas aut sanguine. **L**ūq3 he fuerint plene et eas plicere volueris: pulueriza sup eas paz salis aut cineris aut baurac aut sete cōbuste aut lini aut spōgie pbuste aut lane pbuste et cadēt. **E**t meli3 qd ē vt postq3 cadūt locus vterosa sugat: et ex sanguine loci parūper accipiat vt mox sure ipsaz malitia remoueat. **Q**uod si sanguis nō cōstringet: galle cōbuste aut calx aut cinis aut regula pbusta et subtiliter puluerizata sup ponat aut aliqua ab istis ex eis que sanguinē pstringūt. Et hoc quide3 oz vt sint apud eū pparata qui sanguisugas apponit cū ipse se suspendant. **A**ppositio preterea sanguisugarū cōfert egritudinibus subcutaneis sicut sabas et alcube et eis similia.

De retentione eorum que euacuantur.

Capit. 23.

Et que euacuant retinent: aut pp mae inclinatioē absq3 alia euacuatōe. Aut pp inclinationē cū alia euacuatōe. Aut ppter ea qd ipse met euacuatio iuuat: aut ne diutius infrigidatib3 aut sipticiis: aut vi

Sen quarta

leosis: aut adurētibus: aut strictura. **C** Et retentio quidē euacuationis ppter attractionē sine alia euacuatione est sicut appositio vētosarū sup māmillas facta ad hoc vt sanguis fluxus ex matrice phibeat. Sed melior attractio est cū qua existit sedatio doloris illius a quo trahit. **C** Et ea quidē que fit ppter attractionē que est cum euacuatione est sicut flebotomia basilice facta propter hoc: aut retentio vomitus fluxus vētris: aut fluxus ventris vomitus: aut vtrūq; retentio puocatione sudoris. **C** Et euacuationis quidē tuamētū est sicut stomachi et intestinoꝝ mūdificatio ab humorib⁹ viscosis malis labere facientibus cū pscra. Et si cut studiū qd adhibet ad os stomachi mūdificandū vomitu ppter inclinationē materie vomitus māsiue. **C** Et medicine quidē infrigidātes lique cōgelant et osticula pstringunt et coāguant. **C** Et stiptice quidē medicīne materiā coarctāt et cānales cōstringūt. **C** Et viscosae quidē medicīne oppilatōes in cānaliū osticula efficiūt: que si fuerint acute plus operabunt illud. **C** Et adurētes qdem cortices efficiūt vt super cānalis osticulus maneāt et ipsum claudat et confirmet: s; tamē earum impedimētus tūet. Et hoc est quoniam possibile est vt cortex rūpat et eradicet et amplificatio foramina augmentet. **C** Et ex adurētibus quidē sunt quedā in quibus existit stipticitas sicut attramentū. et quedam in quibus non: sicut calx non extincta. Et adurentes quidem stiptice sunt necessarie: vbi volūtas ē vt cortex sit fix⁹. Et alie sūt necessarie vbi volūtas ē vt cortex cito cadat. **C** Et eius quidē que fit strictura: alia est cū clausura foraminis et coarctatione ad hoc vt ipsius ptes in vnum cōducant: sicut cōstringit illud qd est supra cubitū cū flebotomator in basilica errās pcutit arteriā. Et alia est que fit oppilatōe osticij vulneris et clausure vie euacuatī sicut pilos leporis in vulnus ponimus. **C** Dicemus ergo q si sanguis cursus ex apertione osticiorū venarū fuerit: stipticis medicabif vt osticula venarū pstringant. Et si ex ruptura fuerit: stipticis glutinosis sicut terra sigillata. Et si ex conosione fuerit eo q carnē nasci facit: cum eo quod conosionem abstergit.

C De sanationibus oppilationū.

Capit. 24.

Oppilatōes aut sunt ex humorib⁹ grossis: aut viscosis: aut multis. **C** Et multoz quidem humorū quando cum eis alia nō fuerit causa malitia remouebif extractione ipsorū flobotomia: aut vētris fluxu facta. **C** Et si grossi fuerint indigebunt eis que resoluāt. **C** Et si fuerint viscosi: et maxime si fuerint subtiles erunt eis necessaria ea que incidāt. **C** Et tu quidem iam sciisti differentiam inter grossum et viscosum. Et q est sicut differentia inter gluten liquidum et lutum. Et grosso quidē resolutiuum est necessarium: ideo vt ipsum attenuet: et eius expulsio fiat facilis. Et viscoso incisiuum est necessarium ideo vt inter ipsum et id cui adhesit penetret: et iter ea sepatōez faciat et vt ipz i pua seceat frusta: qm viscosus oppilat ppter ea q adheret: et p ptiū suā pnuatōez. **C** Opz at vt in resoluzione grossi a duab⁹ ptrijs caueat reb⁹: qm vna ē resolutio debilis qm raritate materiet augmētū efficit et ipsius locum.

Liber primus

augmētāt ita q̄ ad resolutionē non pueniet: quare oppilationē augmētāt. Et altera est resolutio fortissima qua etus subtile fit vapor ⁊ spissus ipsius fit lapis. ¶ Cum ergo resolutio fortis est necessaria inuenitur lentificante subtili cū materia in qua nō sit grossities: sed sit in ea calor: tepus qui suet in resoluendo totus illud quod est opplatū. ¶ Et ex oppilationib⁹ quidem peiores sunt oppilationes venarū. Et deteriores eis sunt ille que sunt in arterijs. Et adhuc peiores sunt ille que in mēbris existunt principalibus. ¶ Ergo cum in aperitijs stipticitas ⁊ subtilitas coniungentur erit melius: quoniam stipticitas remouebit a membro subtiliati grauiamen.

¶ De medicationibus apostematum.

Capitulum. 25.

Apostematum quedam sunt calida: quedam sunt frigida fluxa: ⁊ quedam sunt frigida dura. Et ea iam diximus. ¶ Et ipsorū quidam cause: aut sunt primitiue: aut antecedentes. ¶ Et antecedentes quidam sunt sicut repletio. ¶ Et primitiue sunt sicut casus: aut percussio: aut morsus. ¶ Quedam vero que sunt ex causis primitiuis: quāq; cum corporis resolutione se representant. Et quāq; eueniunt cum equalitate humorū. ¶ Et ea quidez que sunt ppter causas antecedentes aut primitiuas cum repletionē corporis representata: Aut sunt in membris que principalibus sunt vicina: sicut euacuata. Aut nō sunt. Et si non sunt nullo modo aliquid ex resoluētib⁹ est eis applicandum in principio. Immo membrum expellens est meliorandū: si ibi fuerit membrum expellens: aut totum corpus melioretur: si nō fuerit ibi membrū singulare quatenus ad ea perueniat quicquid refrenat ⁊ ad diuersus trahit ⁊ stipticum efficit. Et tñ cum diuersitate illius membri sit attractio ad illud qd in alio latere diuerso est positus ppter exercitiū ipsius: aut ppter rem ponderosam super ipsum delatam. nam multoties a manu apostemosa trahit materia qñ cum alia res deferat ponderosa ⁊ hora una tenetur. ¶ Oportet aut vt stiptica constrictiua repercuſiua frigide cōplexiōis pure existat si apata fuerint acuta. ¶ Quod si apostemata fuerint frigida oz q̄ alicui sunt admixta in quo virtus sit calida cum retentione sicut squinantū ⁊ blactē bizantie. ¶ Cum aut maturare volueris minues retentiū: ⁊ admiscebis ei qd sit resolutiuum donec ad statum perueniat: tunc enim ipsa admiscenda erunt equaliter. ¶ Cum autem declinatio fuerit nō sit ibi nisi qd resoluat ⁊ laxus efficiat. ¶ Et oz quidem vt illud qd frigida fluxa resoluit sit abstergens ⁊ exiccans. Et hoc quidem plurimū inuenitur in calidis. ¶ Ea aut que ppter causas existunt primitiuas vbi nō est humorū repletio: medicari debent in principio rei cum eis que fluxa faciant ⁊ resoluāt. Et si non: cuz eo qd sit sicut illud quod primū medicatū fuit. ¶ Si vero mēbrū apostemosus membrū principalis emittorū fuerit: sicut loca glandosa in collo que sunt in circuitu aurium cerebri aut ascelle cordis: ⁊ inguina epatis: nullo modo erit et applicandū aliquid qd refrenet: nō tō q̄ hoc nō sit medicamentū apostematū eorū: qñ hoc est ipsorū medicamentū: sz q̄ volumus ipso: us

Sen quarta

medicari apostemata: imo studiū ad hoc impēdere vt ea augmentem^o
et materiā ad ipsa traham^o. Et nō curamus si malitia in mēbro augmē
tata fuerit. Non enim curamus nisi de eo qđ mēbro p̄ncipali est me
litia. Et timentus qđ si materiā refrenauerimus redibit ad mēbrū p̄n
cipale: et perueniemus inde ad illud qđ emēdare nō poterimus. Qua
propter volumus vt malitia in mēbrū cadat ignobile: cuz p̄ncipali
contulerit mēbro ita vt studiū impēdamus in attrahēdo materiā ad
mēbrū ignobile: et facere vt ipsum apostemef. Et si nō cuz alijs saltez
cum ventolis et emplastris attractiuis acutis. ¶ Cūq; ad collectionem
peruenierint: huiusmodi apostemata aut reliqua ab eis qñq; aperient
per se aut maturatiōis adiutorio: et qñq; indigent maturatiōe et se
ctiōe simul. Maturatiō vero cōpletur ex eo in quo cum colore existit
oppilatio et glutinatio vt per ipsum calor retineat. Qui autem matura
tiōem efficit cum aliquo qđ sit sicut huiusmodi maturatiū: attēdere
debet: vt si viderit calorem innatū debilem et qđ mēbrū tam declinet ad
hoc vt cōūpatur: remoueat ab eo glutinosa et oppilatiua: et ponat apt
itiua: et scarificationē faciat profundā. Deinde adhibeas medicinas in
quibus existit resolutio et desiccatio: sicut de eis inuestigabim^o in libris
particularibus. Multoties p̄terea erit apostema p̄fundū: et erit no
bis necessariū trahere ad partem cutis: et si nō cum alio saltem cū ven
tosis ignitis. ¶ In apostemate autem duro qđ status terminū pertran
sivit regula in ea est vt mollicet qñq; cum eo in quo existit caliditas et
siccitas parua. Ideo ne qđ ex eo spissum est p̄pter multā resolutionem
fiat lapis: immo totum ad resolutionē preparetur. Postea super ipm
resolutio fortior fiat. Deinde si timetur ex resolutione eius qđ resoluif
ne qđ remansit lapis fiat: iterum ad mollicandū ipsum scđo redeat: et
incessanter fiat hoc donec totum sintatur inter mollicandū et resoluē
di vires aliter vires. ¶ Inflata aut apostemata curent ex eo qđ calefa
cit subtilitate sue substantie: p̄terea vt vētositates resoluat et poros
amplificet. nam causa in apostematibus inflatis est ventositas: grossi
ties: et pororū clausura. ¶ Studiū quoq; est adhibendū in prohibendo
materiā ex qua ventosus prouenit vapor. ¶ Ex apatibus p̄terea sunt
que sunt vlcerosa: sicut formica: que sunt infrigidanda sicut flegmon:
sed nō sunt mollicanda. et si p̄terea qđ sunt apostemata sunt mollicā
da: imo sunt siccanda: quoniam accidens hoc iam sup̄aust causam. acci
dens enim est vlcerositas de qua timetur qđ accidat aut qđ iam accide
rit. Et vlcerositatis quidēz medicamentū est desiccatio: et res ei magis
contraria est mollicatio. ¶ Occulto aut apatu materiā minorāda
est flebotomia et ventris solutione. ¶ Et opz vt ea habens a balneo et vi
no et motibus corporeis et animalib^o supfluis sicut fra et sibi similibus
repercutit: et p̄prie si in mēbro fuerit qđ sit sicut stomachus aut epar.
¶ Cūq; hora resoluendi affuerit non debes dimittere quin stipticas
medicinas bonum habentes odorem admisceas: sicut in p̄cedentibus

Liber primus

tibi narrauimus. Et epar quidē et stomachus plus indigent hoc q̄ pulmo. C Oportet p̄terea vt mollificātia subtilia q̄ s̄tis adhibent sint medicīne in quib⁹ existit maturatio et sint ap̄atibus p̄ferētes: sicut solatrū et casia fistula. Solatrū nāq; p̄prietatez h̄z resoluendi ap̄ata calida que sunt occulta. C Et ea quidē habenti nō est dandus cibus nisi subtilis. Et non in hora potissim si sibi fuerit. Neq; in principio sui: nisi p̄p mul tam debilitatē fiat. C Cum autem sintoma signauerit p̄p collectionez ap̄atis interioris cum casu virtutis: in itinere mortis existit: qm̄ virtus nō sustentat nisi nutrimentum: et nutrimentum est res magis timorosa. Ergo si resolutū fuerit valde bonum erit. Qd si aperta fuerint danda sunt eis que ea lauet sicut aqua mellis et aqua zuccart. Postea dentur eis que suauiter maturēt cū siccitate. Postea in fine rei nō adhibeātur nisi exiccatiua. Et tu quidē scies hec ex libro q̄ p̄sculares egritudines colligit s̄m declarationē. C Est p̄terea cū in ap̄atibus occultis que sub ventre existunt p̄tingit error: qm̄ q̄ non sunt ap̄ata sed rupturę existit in perforando ea timor. Et plerūq; apostema occultū nō existit in p̄n̄culo: sed in ipso intestino: et est in aperiendo ipsum timor.

C De sectione.

Capitulum. 26.

Qui plagas secare voluerit oportebit vt eius sectio incedat s̄m rugarum collectionē q̄ sunt interioris in illo mēbro. Nisi fuerit tale qualis est frons: qm̄ si incisio incedet sicut p̄cedunt rugę ipsius collectiones: inci det musculus frontis: et cadet supercilium. Et similiter in mēbris rugę quę incessus diuersificat ab incessu villosū suorū musculorū. Op̄z ergo vt sector ex anatomia sciat anatomia neruorū et venarum et arteriarum ne errore incidat aliquid ex eis. C Et ōz etiam vt secum deferat multas ex medicinis sanguinez constringentibus et emplastris dolorē sedantibus et instrumentis que ad hoc p̄tineant. Habeat ergo secū qd sit sicut medicina. S. et sic pilus leporis et rela arance et albumen oui et ferramenta quibus aduritur. omnia enim hec sanguinis fluxus prohibent: siue ex errore ipsius pueniat: siue necessario: et vt medicinas deferat que fluxa faciunt. C Cūq; exituras p̄forauerit et qd i ea cōtineretur extraxerit: non debet ei adhibere oleum neq; aquā neq; emplastrum in quo sit oleum neq; sepius superabundans sicut basilicon: immo aliquid qd sit sicut emplastrū ex calcāto qd apponat cum eo indigebit. Et desuper imponat spongiam in vino stiptico infusam.

C De egritudinibus corruptionis membri et de incessu. Cap. 27.

Qui membrū p̄pter malaz cōplexionē cum materia aut sine materia corūpitur: et nō p̄fecerit ei scarificatio: neq; epithimari ex eo qd conferre cōsuevit de eis que in libris particularib⁹ dicta sunt: est necesse vt caro corrupta que est supra ipm̄ remoueat. Et melius quidem erit vt sit sine ferro si possibile fuerit: quoniam ferrum plerūq; inuenit tunicas musculorū et venarum pulsantim periculose. C Qd si hoc nō contulerit: et corruptio iam in carne p̄cesserit: necesse erit vt ipsa facidatur: et vt locus incisionis oleo seruente aduratur. Ex hoc enī pue

Sen quarta

nlt securitas ab acuitate malitie ipsius: et restringitur sanguinis ex-
tus: et nascuntur super incisionis locum caro et cutis extranea: non pro-
portionalis: sed res que magis carni similis existit propter sui duritiē.
¶ Cūq; incidendi voluntas affuerit: tenta prius erit imittenda in cir-
cuitu ossis voluendo donec qđ sane teneatur reperiat. Et vbi dolor sit
fortior cum tenta ibi imittitur: quoniam est terminus sanitatis. Et vbi
cūq; inueneris laxitatem et retentionis debilitatē: totum erit ex colle-
ctione eius qđ est incidendum. ¶ Quandoq; autem perforatur illud
qđ circumdat os quod vis incidere ita qđ foramina circumdant ipsum.
Ergo rumpetur per ipsum et incidetur: et quādoq; serratur. ¶ Cūq;
hoc facere volueris separa inter incidentem et perforantem: et inter car-
nem vt nō redeat. ¶ Si ergo ipsum os qđ est necesse incidere fuerit fru-
stum eminens qđ non possit aptari ita vt debet: neq; sit in eius rectifi-
catione fiducia: et timeatur ne corumpatur et corumpat illud quod est
coram ipso subleuabimus carnem ab eo: aut scindendo: deinde ligādo
et ad diuersitatem partis illius extendendo: aut alijs ingenijs que sen-
sus demonstrat. Et separabimus inter ipsum et membrum nobile si ibi
affuerit cum pannis qui ipsius ab eo elongabunt: et postea incidemus.
¶ Et si os fuerit tale quale est os coxe: et fuerit magnum et neruis et ar-
terijs et venis propinquū: et fuerit eius corruptio multa: vbi medicus ab
eo fugere absq; ipsius incisione et scarificatione cum ferro vel igne.

¶ Be me dicatōibus solutionis p̄tinuitatis ipsorū vlcerū. Cap. 28.
Solutio cōtinuitatis in magnis membris medicatur equatione
et ligatura cōueniente que in doctrina restorationis dicta est. Et
tibi in suo loco postea veniet cum quiete et comestione cibi conglutina-
tū in quo habetur fiducia qđ ex ipso nutrimentum generatur cartila-
ginosum qđ labia fracture claudat et in vnū conducat sicut cibus qui
fit de extremitatibus animalium. Impossibile enim est vt os restauret
et proprie in corporibus consistentiū nisi sū hunc modū: quoniam nullo
modo redibit ad p̄tinuitatē. ¶ Et nos quidez de restoratione sermo-
nem exquisitū loquemur in libris particularibus. ¶ Intentio autē in
medicādo solutionē cōtinuitatis que in membris accidit mollibus est
trium principiorū curā habere. Primū eorū est: quoniam si causa fuerit
fixa minusq; oz: est retinere illud qđ fluit et p̄stringere eius mām si ipsa
fuerit currens. Et scđm est figurā p̄solidare cū medicinis et cibis pueniē-
tibz. Et tertiū ē putrefactōez phibē quātoplus fuerit possibile. ¶ Cūq;
ab vno trū te excusaueris redi ad cogitādū de duobus remouentibz.
¶ Tu vō iam scis quō illō qđ fluit retineat. ¶ Sz p̄solidatio fit adiūgē-
do labia si adiūgunt et exiccādo et comedēdo glutinattua. ¶ Et scito
qđ itēio in medicādo vlcera ē exiccatio. Qđ ergo ex eis nōdū fuerit im-
exiccat. Et in illō qđ ex eis putridū fuerit medicie acute corrosiue mit-
tāns: sic calcātū et alesi et arsenicū et calx: qđ si nō p̄tulerint necessariū est
ignis. Et medicina qđ est cōposita ex flore eris et cera et oleo: qm ipsa flo-
re eris mundificat et phibet moriōis supfluitatē oleo et cera. Ipsa ergo

Liber primus

in hac re medicina existit temperata. ¶ Et dicemus qd omnia vlcera: aut sunt simplicia: aut composita. ¶ Et simplicia quidem cum fuerint parua & nil ex eorum humiditate corrodatur: tunc coniungenda erunt ipsorum labia: & liganda custodiendo ne inter ipsa aliquid olei aut pulueris cadat: qm consolidabuntur. Et similiter magnum de cuius substantia nil perditum fuerit & cuius una pars alij applicari potest. ¶ Magni vero cuius partes applicari non possunt siue sit fissura siue concauitas vel spatium plena sanie: & tam aliquid ex substantia membri perditum est: curatio est exsecatio. ¶ Si ergo illud qd perditum est tantum fuerit cutis & necesse erit vt cicatricem inducat. Et hoc quidem per se, nam cum stipticis. Et per accidens quidem cum calidis cum ex eis pars qd sit adustum superpones sicut alzege & calcantuz: qm magis suauiter in exiccando: & magis perducunt crustam, nam si multum fuerit corrodet & in vlceribus augmentum faciet. Si autem illud qd perditum fuerit caro: sicut est in vlceribus profundis: non erit festinandum in cicatrizando ea: immo primo erit studendum vt caro in eis nascatur. Et caro quidem non generatur nisi ex eo cuius siccitas non multum gradus primum transcendit. ¶ Verumtamen hic conditiones attendunt de quibus cura est habenda. ¶ Et ex eis est consideratio dispositionis complexionis membri principalis: & complexionis vlceris. Quoniam si membrum in sui complexionis fuerit multe humiditatis: & vlcus non fuerit multe humiditatis: sufficit siccitas pauca in primo gradu: qm egritudo non multum fuit elongata a natura membri. Sed si membrum fuerit siccum & vlcus humiditatis multe: erit necessarium illud qd exsecet in secundo gradu & tertio vt reducat ipsum ad suam naturalem complexionem. Et in temperatis quidem dispositio erit equanda. ¶ Et ex eis est consideratio complexionis totius corporis. Nam cum corpus fuerit multe siccitatis: & membrum augmentatum in humiditate fuerit temperatum sicut corpus equale ex temperamento erit exiccandum. Et similiter si corpus fuerit in humiditate augmentatum & membrum in siccitate. Et si ambo ad augmentum deueniunt: tunc si egressus fuerit ad humiditatem ampliori exiccabit siccitate. Et si fuerit ad siccitatem minori exiccabit siccitate. ¶ Et ex eis est consideratio virtutis siccantiuz: qm licet ex siccantibus carne nasci facientibus exsecatio fortis non queratur: sed exsecatio que sit talis qualis est illa que prohibet materiam scilicet superfluum que descendit ad membrum qd sit aptum ad hoc vt carnis generatio sit ex ea multum: tamen ea querit in siccantibus que non sunt ad hoc vt caro per ipsas generet sed vt cicatrizatio fiat per ea. Ex eis enim querit vt sint plus abstergentia: & magis lauita plus siccantia: ex quibus non querit nisi cicatrizatio & consolidatio & continuatio. Et omnes quidem medicine que sine mordicatione desiccant sunt ingredienti in genus earum que carne nasci faciunt. ¶ Omne preterea vlcus qd in loco existit non carnosum est inobediens ad hoc vt cito medicetur. Et similiter rotundum. ¶ Medicinis autem siccantibus & stipticis que in vlceribus occultis adhibentur sunt medicine mundificantes: sicut mel. Et

Sen quarta

medicne loco pprie: sicut diuretica medicinis vlcera instrumentorum
vine curantibus. **C**umq; cicatrizare voluerimus ponemus medicinas
cum stiplicitate sua viscosas: sicut terra sigillata. **E**t scito q; quedam
sunt vlceris sanitatē phibētia: ex quibus est malitia cōplexionis mēbri
quare studere debes vt ipsum rectifices. Et malitia cōplexionis sangui
nis qui ad ipsum aduenit: quare succurrere debes cum generatiōe bōi
chimi. Et multitudo sanguinis q; ad ipsum fluit et humectat ipsum: cui
succurrere debes cum euacuatiōe et subtilitatiōe cibi et faciēdo vt exercites
si possibile fuerit. Et ossis corruptio q; est sub eo et q; ei transmittit sa
nitatem. Et huiusmodi q; dem curatio nō est nisi ossis illius melioratio: et ipsius
fricatio si fricatio tota ipsius corruptiōez remouere poterit: et accipere
ipsum et incidere. **C** Multoties p̄terea est necessariū medicati vlcera vt
secum deferat empla attractiua vt eis frustra ossium et res extraneae car
ni infixae euellant. Et si nō: phibebūt vlcus meliorari. **C** Vlceras quoq;
nutrimento indigēt p̄terea vt p̄fortatio fiat. Et minoratiōe nutrimenti
p̄terea vt saniet m̄a restringat. Et inter hec duo p̄traria existit diuer
sitas: qm̄ sanies debilitat: quare p̄fortare necesse est et multiplicat: qua
re necesse est nutrimentum phibere. **A**ediscus ergo de hoc sollicite esse
debet. **C**umq; vlcus in principio fuerit nō debet eger balneum ingredi: neq;
ipsum aqua tagere calida: qm̄ attrahet ad ipsum qd in apostemate aug
mentum faciet. Sed cū vlcusauerit et sanie fecerit: fortasse tunc facile
fiet ei. **O**mnem p̄terea vlcus qd cito reuerit postq; carne repletū est et
p̄siderari debet in semita pueniēdi ad fistulas: debes ergo semp̄ intueri
colores sanies: et colorē labiorū vlcis. Et si pus multiplicabit sine mul
tiplicatione nutrimenti est ibi alfase. **L**ogimur ergo nūc de curatione
alfase. Et dicamus: qm̄ p̄terea q; alfase ē p̄tinuitatis solutio aut in
fra cutem p̄fundā: manifestū est q; opz vt eius medicamina sint fortiora
q; et qd discooptus est. Et p̄terea q; multū sanguinis ad ipsum fluit
est necessarius illud qd illum resoluit. Verūtm̄ opz vt eius resolutio sit
cum multa siccitate vt nō resoluat qd ibi subtile est: et faciat lapidē qd
ibi spissum est. **C**umq; ex resolutione p̄fecerimus illud qd nobis ne
cesse est debemus apponere consolidatiū qd sit desiccatiū: ne sit sa
nies in concauitate que exire nō valeat: et fiat lapis: et postea qualibet
ea putrefiat: aut eradicet et redeat p̄tinuitatis solutio. **C**umq; at alfase
fuerit p̄fundior: scarificabis locū vt medicamē magis penetraret. **I**n
medicando aut alfase et contusionē leues fortasse sufficet flebotomia.
Quod si alfase fuerit in p̄tinitis cum p̄cussione: medicet prius p̄cus
sio medicaminibus p̄cussio aptis donec sit possibile medicari alfase.
Et alfase quidē si magna fuerit medicabis cum siccantibus. **E**t si fue
rit parua vt punctura acus dimittas esse eius ipsi nature: si non fuerit
venenosa pendēs: aut fuerit fortis doloris: aut si tetigerit neruū: et it
meatur inde apostematis generatio et pulsatio. **I**n contusione autē
sufficit mollis ligatura: non dolorosa: et vt super ipsam ponantur me
dicamina contusioni apta. **I**n his autē que sunt sicut casus et per

Liber primus

cussio necessaria est flebotomia ex parte diuersa. Et subtilisandum est nutritiens. Et dimittenda est caro: et que sunt sicut ipsa. Et regendus est ex apozimantibus et potionibus scriptis ad hoc in libris particularibus. Sermonem autem in solutionibus protrusatis factis in neruis et ossibus re seruabimus posterius ad libros particulares.

De cauterizatione.

Capitulum. 29.

Cauterizatio est medicamen valde vtile iuuans: ad prohibendum ne corruptio spargatur: et ad perforandum membrum cuius complexionem volumus rectificare: et ad resoluendum materiam corruptam in membro retentam: et ad restringendum sanguinis fluxum. Res vero qua cauterium fit melius est aurum. Et locus quidem qui cauterizatur: aut est manifestus: et ponitur cauterium super ipsum sensibiliter. Aut est profundus interius in membro: sicut in naso: aut ore: aut in ano. Et huiusmodi quidem forma indiget super quam ponatur: quod sit sicut tale: aut magra in aceto infusa. Postea ponantur super ipsam panem aqua rosacea vehementer infrigidati aut succis aliquibus. Et mittatur in canalem ita ut locus cauterizandus eius bucella fiat: deinde imittatur cauterium propterea ut ad locum pueniat: et in circuitu non impediat: et propterea cuius cauterium subtilius fuerit quam forme vacuitas ne lateribus forme obulet. Cauterizator propterea sibi cauere debet ne fortitudo cauterizationis ipsius ad nervos pueniat: neque ad cordas: neque ad ligamenta. Quod si propter sanguinem qui fluit cauterizaueris oportebit ut cauterizatio sit foris: ideo ut crusta grossitiem habeat et spissitudinem ne cito cadat quam ex casu cruste cauterizationis facte propterea ut carnem corruptam precipias: et ut sanguinis fluxus prohibeatur puenitur ad malum deterius eo quod erat. Quibus cauterizaueris propterea ut carnem corruptam precipias et terminum sani scire volueris erit ubi dolet. Et fortasse necessarium erit tibi cum carne cauterizare os quod est sub ea: et supra ipsum morari donec tota ipsius destruatur corruptio. Cum ergo fuerit quod sit sicut cranium subtiliter ipsam operare ita ut cerebrum non ebulliat neque ipsius panniculi corruant. Et in alio osse ab ipso non cures perquirere.

De sedatione doloris.

Capitulum. 30.

Cum sciueris doloris causas in duarum comprehensionibus scilicet mutatione complexionis subito: et solutione continuitatis. Postea sciueris quod postremum diuisionis earum peruenit ad malitiam complexionis calidam: aut frigidam: aut humidam: aut siccam absque materia: aut cum materia chimosa: aut ad vetustatem: aut apertam. Doloris ergo sedatio ex contrarietate harum causarum erit. Et tam sciueris qualiter uniuscuiusque earum contrarium sit. Et sciueris quo malitia complexionis et apostema et vetustas medicentur. Et omnis quidem dolor qui fit fortiori interficit quam ex eo in primis accidit frigiditas corporis et tremor: postea fit pulsus parvus: deinde destruitur: et postea moritur. Et ad summum id quod dolores sedat est: aut id

Sen quarta

qđ cōplexiōē mutat. Aut qđ resoluit mām. Aut qđ stupefacit. Et stu-
pefaciēs qđē remouet dolorē qm̄ destruit sensum: mēbr̄ eius vero sen-
sum nō auferit nisi ppter vnam duarū causarū: aut pp multā infrigidā-
tione: aut pp multā ventositatē que est in ipso cōtraria virtuti illius
membri. ¶ Ea quoq; que fluxa faciunt sunt ex summa eorū que molli-
ter resoluit: qualia sunt anetū: et semen līnī: et mellilotū: et cāmomilla: et
semina apij: et amigdale amare: et oīs res in primo gradu calida: et pio-
prie qm̄ fuerit cum ea glutinādi potētia: sicut gummi pūmōz: et amilū:
et cerusa: et crocus: et laudanū: et altea: et amomū: et caules: et napt: et apo-
gina eorū: et adipēs: et isop^o ceratus: et olera: sicut dicemus in antidota-
rio: et ventrē soluētia et euacuātia quocūq; mō fuerint sunt istiusmodi.
¶ Et fluxa quidē faciētia sunt danda post euacuātia: si necessariū fue-
rit euacuare donec mām restringas que ad mēbr̄z descēdit: et illud
torū qđ apostema maturat aut qđ ea aperit. ¶ Oibz aut stupefacien-
tibz fortius est opū. Et ex eis sunt poma mādragore: et eius semen: et
cortices radicis splius: et papauer: et bengi: et iusculamum: et solatrum
putrefaciens: et semen lactucay: et ex eis sunt nix et aqua frigida. ¶ In
doloribus p̄terea multotiēs accidit error: qm̄ eorū cause erunt extrin-
secas: sicut calor: aut frigus: aut ceruicalis eminētia: aut loci corruptio:
aut casus qui fit in ebrietate: aut alia ab hīs: et querunt eorū cause in cor-
pore. Et puenit error. Quapropter scire debes hoc et cognoscere: si est
ibi repletio aut nō: et si sunt ibi cause repletionis nate. Quandoq; ē
causa aduentū exterioris deinde interius sit māliua: sicut cu3 aliquis bi-
bit aquam frigidā et accidit ei fortis dolor in parte stomachi et epatis.
¶ Et multotiēs quidē non est multū necessaria euacuatio et sibi simi-
lia: quoniam sepe sufficit sibi balneū et fortis somnus in eo. Et sicut qui
comedit rem calidā et insert ei fortē capitis dolorē: et sufficit ei aquā
infrigidatā bibere. ¶ Et quandoq; est res in qua fiducia est qđ dolor
ea remoueatur vt tarde operans ita qđ dolor ille vsq; ad horam illam
tollerari non potest: sicut euacuatio materiei dolorē facientis colice
retente in vllis intestinoz: aut cito operans est sed ex ea timetur fi-
nis vehementer malus: sicut stupefactio membri dolentis in colica cu3
medicinis que hoc operari solēt et fit medicus in hoc ambigu^o. ¶ De-
bet ergo bone mensurationis fortitudinem habere: vt sciat quod duo-
rum temporū sit longius: aut tempus fixiōis virtutis: aut tempus
doloris. Et etiā que duarū rerū sit ei deterior: an dolor: an malus
finis qui ex stupīdatione timetur: vt eligat si diuz et impendere quod
magis est impediens. Fortasse enī si dolor remanserit fortitudine sui
et emagnitudine interficiet. Et stipulatio fortitan non interficiet: licet
ex alia parte impediāt: cuius impedimentum fortasse conigere pote-
ris: et redibit fortitan: et tu redibis medicina conueniente. ¶ Et pre-
ter hoc totum stupefaciens complexionem considerare debet: et ipsius
qualitatem: et vt quod ex eo est facilius donec: et vt tribuas id quod
est cum suis tyriactis compositum: nisi res fuerit maxia que totū in

Liber primus

digeat stupefactōe. ¶ Sunt preterea mēbra de quibus nō curamus et si
eis supponas narcotica: quā non inde ad vehemēter malū finem pue-
riunt: sicut dentes cū ei apponit stupefactiū. Et fortasse qdē etiam
bibere erit melius tñ huiusmodi sicut bibere qd stupefaciat pp dolores
oculi: quā ex h minor malitia prouenit oculo q̄ vt interius ponatur. Et
fortasse facile erit corrigere malitiaz q̄ ex potu alijs accidit mēbris in
eo aut qd est sicut colica magnificat malus finis quā mām augmentat
frigus et cōgelationē et clausuraz. ¶ Amplius stupefactiā plerūq̄ se-
dant dolore: propterea qd dormire faciūt: quā somnus est vna ex causis
ipsius sedationis doloris: et propterea quā cū eo facta fuerit fames: et in do-
lore materialit. ¶ Et stupefactiā qdē composita quorū fortitudines
alite debilitant medicīne sicut tyriaca: sunt magis secura: quā admodū
filonuz: et troisci quibus nomē ponitur ternarij: sed eorū stupefactio est
debilior. Qd aut ex eis est recens maioris est stupefactionis. Et in ant
quo fere nulla stupefactio et qd est mediū. ¶ Et ex doloribus quidē qui
sunt multe fortitudinis et sunt ad medicandū faciles in quibusdā ho-
ris sicut dolores ventosi: quā quādoq̄ sedant et sufficit vt sup eos aqua
calida euacuet. Verūtamē in hoc timor existit: vñ ab eo tibi cauere de-
bes: quā plerūq̄ cā erit apostema et existimabit qd sit vērositas. Et si for-
tasse factum fuerit ei embroca ex aqua calida et precipue in sui pncipio
ei affert magnū malū. Et preter hoc quāq̄ impedimētū ventose efficit
cū ventositatē resoluerē nō poterit: et in quāritate ipsius spatij augmē-
tum faciet. ¶ Et vaporatōnes et sunt ex medicatōnibus ventositatū.
Et ex eis qdē melior est cū qua est id qd exiccat sicut miltū: nisi in mē-
bro fuerit qd illud tollerare nō valet: sicut oculus. Fiat ergo tūc vapo-
ratio cū pāntis. Ex vaporatōnib⁹ et sunt q̄ cū oleo calefacto fiunt. Et
ex vaporatōnibus quidē fortibus est vt oroboz farina cū aceto coqua-
tur et postea siccetur: et fiat ex eo vaporatio. Et minor cā ea est vt surfur
coquat sicut hoc. Salis aut vapor est pungitius. Sed miltū est melior
et debilior. Et plerūq̄ et sit vaporatio ex aqua in vase posita q̄ est inco-
lūmis et leuis: sed opationē efficiet quā nominauimus si illud nō fue-
rit obseruatū. Ventose et cum igne sunt istiusmodi et sunt fortes in se-
dando dolores ventosus. Et si eas iterū adhibueris: dolor penitus de-
struetur. Verūtamē plerūq̄ ex eis accidit illud qd prouenit ex eo qd
diximus. Ex sedantibus preterea dolorem est molliter longo tempore
incedere pp illud qd in ipso existit ex virtute faciēdi fluxa. Et similiter
adipes subriles nott: et olea q̄ nominauimus: et dulcis cantilena: et pro-
pterea cum ex ea prouocatur somnus. Et occupari in eo quod gaudium
efficit: doloris vehementiam sedat.

¶ In quo precipis a quibus curatōnibus incipiamus. Capi. 31.
¶ Quia multe coniungunt egritudines ab ea incipere debemus in
qua vna harum trium proprietates existit. ¶ Una earum est qd alia
sanari nō potest anteq̄ ipsa sanetur: sicut apostema et vlcus cū coniun-
guntur. Deducamur enim apostema donec cōplexionis malitia q̄ cu

Sen quarta

o venit remouetur absq; cuius sanatione vlcus sanari non potest: po
ea medicamur vlcus. ¶ Et secunda earum est cum vna egritudo cau
a fuerit alterius: sicut cū accedit oppilatio ⁊ febris. Medicamur enī
ppilationem prius: deinde febrem. Et si nobis necessarius fuerit op
ilationem aperire cum eo in quo aliqua existit caliditas non curabi
mus de febre. Et medicamur quidem pulmonis apostema cum desicca
luta ⁊ non curabimus de febre: quoniam impossibile est vt febris re
noueatur causa ipsius remanente. Et cause quidem etus sanatio est
exsecatio que febrī nocumentum facit. ¶ Tertia vero cum fuerit vna
arum de qua maior sollicitudo sit habenda: sicut si consungatur sino
hus ⁊ paralytis. Medicamur enī sinochum extinguendo ⁊ fleboto
mando: ⁊ de paralyti non curabimus. ¶ Cum autem egritudo ⁊ acci
dens consunguntur: a sanatione egritudinis incipiemus. Et si acci
dens superauerit tunc accidentis curam habebimus ⁊ egritudinem nō con
siderabimus: sicut in colica damus stupefaciētia: propterea vt doloris
fortitudo remoueatur: licet ipsi colice impedimentum faciat. Et cum
hoc quandoq; tardamus quod facere debebamus: propter stomachi
debilitatem: aut propter ventris fluxum qui preceffit: aut propter pre
sentem nauseam. Et quandoq; nō tardamus sed operamur: ⁊ tamē nō
totam remouemus causam: sicut in egritudine spasmi. non enim totū
expellimus humorem: imo ex eo aliquid dimittimus vt ipsum spasmo
sus remoueat motus ne humorem resoluat naturalem.

¶ Operationis sigillatio ⁊ granarum actio.

Sit qualitas huius nostri sermonis compēdiosa de principijs vni
uersalibus doctrine medicinalis sufficiens. ¶ Deinceps autem
laboremus vt de simplicibus medicinis librum componamus si deus
voluerit. Et ipse quidem nos iuuabit: cui sint grates sim sui innumera
biles misericordias.

¶ Finis.

¶ Expletus est liber primus canonis: quem princeps
Aboali Abinsceni de Medicina edidit.

Liber canonis Quartus incipit de
egritudinibus particularibus que cū
accidunt non appropriantur vni mem
bro: continens septem Sen.

Libert quartus. Sen. j.

C Sen Prima est de febribus: et continet quattuor tractatus.

T Tractatus Primus de febre ephimera.

D De diffinitione febris et generibus febris.
Capitulū primū.

Febris est calor extraneus accensus in corde: et procedens ab eo mediatis spiritibus et sanguine per arterias et venas in totum corpus: et inflammatur in eo inflammatio que nocet operationibus naturalibus: non sicut caliditas ire et laboris cum uis ultimat: et impedit operationem ita ut retineat. Et sunt quidam hominum qui diuidunt febres in duas diuisiones prias. scilicet in febre egritudine: et in febre accidente. Et ponunt febres apertam de genere febris accidentis. Et intencio quidam sermonis eorum est quod febris egritudinalis est illa iter quam et causam que non est egritudo non est medicina: sicut febris putredinis.

Putredo enim est causa etus absque medico. Et non est putredo in seipsa egritudo: imo est causa egritudinis. Febris vero apostematis est accidens apostemati existens dum est apostema sequens ipsum: et apostema est egritudo in seipso. Et contradicenti quidam inest ut dicat. Quoniam si propterea quod febris apostematis sequitur caliditatem etus et sequitur ex dolore ipsius est simile ut sit febris accidens: tunc oportet ut sit plurimum februm ephimerarum accidens. Et si ipsa sequitur putredinem que est in apostemate: tunc apostema non est causa ipso. Causa igitur eius que est essentialis est putredo: et apostema non est causa etus nisi per accidens. Et dicemus quod non significauerunt per febres accidens hoc: imo non intellexerunt per eam nisi quod ipsa sequitur apostema hoc: et inueniunt eam per inuentionem apostematis. Similiter ergo est dispositio februm putredinis per comparationem ad putredinem. Verum occupatio in huiusmodi contradictionibus est illud quod non confert in scientia medicine aliquid et facit medicum procedere ex arte sua ad inquisitiones: que fortasse impediunt ipsum ab arte sua. Procedamus ergo secundum id quod consuetum est. Dicamus ergo quod propterea febres apostematum et oppilationum sunt febres accidentis: et alie febres sunt egritudinalis.

Tractatus primus

ad hunc: tunc conueniens est vt dicamus. Quoniam propterea q̄ omnia que sunt in corpore hominis sunt tria genera scilicet Membra continentia illud quod est in eis de humiditatibus et spiritibus: quorum comparatio est comparatio parietum balnei. Et humiditas recondita. et eius comparatio est comparatio aque balnei. Et spiritus animalis vitalis et naturalis et vapores effusi. et comparatio eorum est comparatio aeris balnei. Et aer balnei quando infrigidatur illud quod est vicinū et non oportet vt ipse extinguat: imo possibile est vt remaneat et redeat: et calefaciat illud quod est vicinum est. Similiter est vnum istorum trium generum extra quod non inuenitur in homine genus corporum. Et Nam accendatur febris in membris radicalibus accensione prima sicut accenditur adustio. verbi gratia. vt in parietibus balnei: aut per sollem ferarum: aut per ollam coci: tunc illud genus febrium nominatur febris critica. Et si accendit febris accessione prima in humoribus: deinde accendat ex eis in membris sicut accidit vt effundat aqua calida in balneo et ignitur latera eius causa est: aut sus calidū in olla vt accendat olla causa eius: tunc illud genus febrium nominatur febris humoris. Et si accendatur febris accensione sua prima in spiritibus et vaporibus: deinde accendatur ex eis in membris et humoribus: sicut accidit vt perueniat ad balneum aer ignis qui accendatur in eo: et calefaciat aerem eius et perueniat ad aquam et parietes: tunc genus illud febrium nominatur febris ephemera: quoniam est accensa in re subtili que resoluitur cum velocitate. Et raro pertransit diem cum nocte sua nisi conuertatur ad genus illud febrium. Hec ergo diuissio febrium est per modum propinquum diuissioni euenienti per differentias. Et diuiduntur febres alio modo. Dicitur enī q̄ de febribus sunt febres acute. Et de eis sunt non acute. Et de eis sunt cronice. Et de eis sunt non cronice. Et de eis sunt nocturne. Et de eis sunt diurne. Et de eis sunt salubres recte. Et de eis sunt habentes accidentia horribilia. Et de eis sunt dimittentes. Et de eis sunt inseparabiles. Et de eis inseparabilibus sunt quedam quibus sunt remissiones. Et de eis sunt quibus sunt intentiones. Et de eis sunt quibus sunt exortationes. Et de eis sunt similes. Et de eis sunt frigide habentes rigorem aut horripilationem. Et de eis sunt calide. Et de eis sunt simplices. Et de eis sunt composite.

De preparatis ad febres.

Capitulum.2.

Trexerunt quidam q̄ corpora vehementius preparata ad febres sunt corpora calida et humida et proprie cum humiditas est fortior caliditate. Et isti quidem sunt fetidi sudoris et vrine et egestionis. Et corpora calida et sicca iterum sunt preparata ad febres calidas. Et incipiunt prius ephemere: deinde festinant ad putredinem et adustionem. Et quicquid faciunt cadere in ethicaz. Et sequitur ea ambo que equant in humiditate et siccitate et dominat caliditas. Et ista sunt de

Liber quartus. Sen. j.

genere eorum in quibus incipit febris vaporis calidi: deinde permutat ad febrem humoris. Postea illa in quibus equant calor et frigus et multiplicat humiditas. Et istis quidem febres putredinis accidunt secundum plurimum incipientes. Et corpora frigida et humida: et frigida et sicca sunt longinquiora corpora a febribus et propius ab ephemeris.

De horis febrium.

Lapi. 3.

Febrium horae sunt sicut reliquarum egritudinum principium et augmentum: et status apud ultimum: et declinatio. Et sunt quandoque particulares causae cuiusque paroxysmi. Et timor est a principio usque ad statum. Apud declinationem vero non moritur eger ex ipsa febre: nisi per id quod dicemus de causa communiter. Et principium quidem est hora qua calor naturalis prefocatur a materia submersa in membro tandiu donec non appareat inurationi aut diuersitati eius contrarie inurationi vestigium. Et principium quidem est inuentum in omni egritudine. Verum quandoque occultatur: sicut est eius occultatio in sincho et epilepsia et apoplexia. Et quandoque principium est occultum paucorum accidentium et existimatur quod non sit principium in ea. Et similiter quandoque in die primo febrium acutarum videntur nubes: et signum maturitatis: et existimatur quod non sit et principium: et non est ita. Et augmentum quidem est hora in qua commouetur caliditas innata ad resistendum materiei motu manifesto: et apparent signa digestionis: aut signa contrariae digestionis. Et status est hora in qua vehemens est pugna inter naturam et materiam: et apparet victoria vnius ambarum earum super aliam et est hora pugne. Et eius spatium est in habentibus paroxysmos acutos paroxysmus unus. Et non cognoscitur nisi per illum qui sequitur ipsum: aut duo paroxysmi. Et cognoscitur in tertio eius ideo quod non addit super illos ambos in pluribus: nisi egritudinibus macronoxijs. Fortasse enim assimilantur paroxysmi plures in omnibus iudicijs suis. Et illic apud statum completur vestigium digestionis aut contrarii eius. Et declinatio quidem est hora in qua calor innatus iam dominatur materiei et vincit eam: et existit in congregationis eius separatione. Id est rei post rem: et tunc alleuitur caliditas caloris occultae: et expellitur ad extremitates donec resoluitur et multoties ingrossatur. Et status quidem diuersificatur in egritudinibus. Egritudinum enim valde acutarum longinquior status est usque ad quattuor dies. Et febres ephemeris sunt de hac summa: verumtamen ipse non numerantur acute: quoniam non sufficit in acuitate egritudinis ut sit status eius proximus: immo sit de egritudinibus habentibus timorem. Et sequuntur eas febres acute absolute non valde: et sunt ille quarum status peruenit usque ad .14. dies: et quod est supra id. Et cognitio quidem egritudinum acutarum in ordinibus suis et cronicarum est inuatiua in regimine cibi egrum finem quod dicimus in sequentibus. Et plures quidem febrium complent principium et augmentum et statum in paroxysmo uno: et faciunt paroxysmum alium declinando. Et febres quidem diuersificae

Tractatus primus

tur in his temporibus. Et de eis quidam sunt quarum augmentum p
ongatur. Et de eis sunt quarum declinatio prolongatur.

¶ De cognitione horarum vniuersaliū egritudinis et pprie status. Ca. 4.

Cognitio horarum egritudinis vniuersaliū quandoq3 est ex spe
cie egritudinis. Nam spasmus hiccus: et epilepsia: et apoplexia et
squinantia sunt ex acutis valde. Et tertiana pura et causon d acutis nō
valde. Et quartana et paralytis de macronoxia. ¶ Et quādoq3 ex mo
tu egritudinis. Nam si paroxysmi sunt breues significant q3 status est
propinquus: sicut tertiana pura. Tempus enī paroxysmorum eius est
ex tribus horis vsq3 ad 14. horas. Et si sint prolixī significant q3 mate
ria est grossa: et status longinquus sicut in tertiana non pura. Et si fue
rint illic paroxysmi: immo materia eius fuerit acuta sicut synochi tunc
egritudō erit acuta. Et si fuerint signa eius signa materie frigide gros
se: aut declius ad grossitudinē: tunc egritudō erit non acuta. Et si re
manserit cum dispositione sua: tunc egritudō non erit illius acuitatis.

¶ Et quādoq3 est ex virtute egri cui velociter aduenit debilitas: qua
re est egritudō acuta. Aut non apparet illud: et est egritudō non acuta.

¶ Et quādoq3 est ex etate et tempore. Nam in tempore calido et etate
calida festinat status egritudinū. Et in temporibus frigidis et etatib3

frigidis tardat status egritudinū. ¶ Et similiter ē dispositio regionū.

¶ Et ex pulsu. Nam si est velox frequēs magnus: tūc egritudō ē ad acut
tatē declius. Et si nō: tunc nō est acuta. ¶ Et ex rigore. Nam si est prolix
spacij: tunc egritudō est declius ad plixitatē. Et si est breuis spacij: tūc

egritudō ad acuitatē tendit. Et quādo nullo modo est rigor: tūc abbre
uiat etus extensio. ¶ Et cognoscunt hore egritudinis quādoq3 ex pte

horarum paroxysmorum. Nam si fuerint pcedentes secundū antecessiōem
superfluentē ita vt vnus antecedit supfluitatē alterius tendēs ad ad
ditionē: tunc egritudō erit in augmēto: quoniam de egritudinibus sunt

que currūt vsq3 ad finē horarum suarum secundū augmentū: et sunt quādo
q3 de genere tertiane et de genere assidue. Si aut steterit antecessio et stete
rint supfluitates: tūc sine dubio erit egritudō in statu. Et seruās horam

ynam est longi spacij. Et si postponunt tūc egritudō est in declinatōe.

Et similiter cognoscit dispositio horarum ex augmēto accidētis febri et
statione cor3 et declinatōe ipsorū. ¶ Et ex additōe paroxysmorum eius in

longitudine et breuitatōe ipsorum: et fortasse diuersificant et nō assimilant.

¶ Et quādoq3 cognoscunt ex dispositione euacuationū. Nam cum acci
dit in paroxysmo aliquo sudor aut vētris fluxus: et paroxysmus secun
dus qui est post ipsū est in similitudine vehemēte primi et fortitudine

eius aut supra ipsū: tūc euacuatio etus est ppter multitudinem: non
propter fortitudinē: et egritudō iudicat longa. ¶ Et quādoq3 cogno
scuntur ex parte digestionis et contrarij digestionis secundū q3 dixim3

Verbi gratia cū apparet sputū cum digestionē aliqua: aut vrina in qua
est nubes aliqua: tunc est principium augmenti. Deinde quādoq3 mul
tiplicatur illud et apparet aut contrariū etus: tunc est status. Et iterū

Liber quartus. Sen. j.

quando apparet digestio aut contrarium eius velociter ex sputo aut nube: tunc scias q̄ status est propinquus. Et si tardat: tunc scias q̄ status est longinquus.

Cognitio autem horarum particularium sic accipitur. **C** Nam hora principij paroxysmi est hora in qua coartatur pulsus: et tu iam sciisti intentioem eius. Et plumbeus fit color extremitatum et infrigidantur extrema et proprie extremitas auris et nasi usque ad horam in qua sentis sparsio caliditatis. Et quandoque associantur principio alteratio coloris et pigritia et angustia et tarditas motuum et profunditas somni et mollificatio palpebrarum: et grauitas sermonis et horripilatio inter spatulas et dorsum: et fortasse accidit in eo rigor fortis. Et quandoque accidit cursus salutaris: et saltus temporum: et tinnitus aurium: et sternutatio: et commotio membrorum corporis. Et vehementius quidem debilitatur virtus propter debilitatem que est in principio aut statu. **C** Et hore augmenti medietas prima est hora in qua pulsus incipit apparere et magnificari et velox fieri: et spargitur calor in toto corpore secundum equalitatem. Et medietas eius altera est hora in qua non cessat hec caliditas sparsa cum equalitate augmenari. **C** Et hora status est hora in qua remanet caliditas sparsa cum equalitate et accidentia cum dispositione sua: et pulsus fit maior quam vniuersalis: et fit vehementius velox et frequens. **C** Et hora declinationis est hora in qua incipit diminutio: et incipit pulsus temperari et equatur. Deinde illa in qua incipit corpus sudare et perducit ad eradicationem. **P** Et multotiens quidem accidit apud mortem dispositio que est sicut declinatio: et est quasi eger euaserit: et non oportet ut tu occuperis in hoc immo cognoscas dispositionem pulsus et an magnificetur et fortis fiat. **P** Et si tibi videtur ponam tibi exemplum de tertiana. Attende ergo quod cum tertiana in pluribus dispositionibus incipit horripilatio: deinde frigus et rigor: postea sedatur rigor et minoratur frigus: et incipit calefactio: postea equatur calefactio: deinde additur: postea stat: deinde incipit minui usquequo eradicetur. **C** Et scias quod egritudo quandoque prolongatur: aut propter multitudinem materiei. Aut propter grossitiem eius. Aut propter frigus eius. Et quandoque adiuuant ad illud tempus frigidum: et regio frigida: et etas frigida: et debilitas caloris innati: et soliditas corporis.

C De sermone vniuersali de febribus ephemeris.

Capit. 5.

Quase omnium specierum febrium ephemerarum sunt cause primarie calefactio et calfacientes per accidens: de summa occurrentium et assumptorum. scilicet in cibo et in potu: et passionum corporearum et animalium: et ex doloribus et apostematibus apparentibus: et sunt de eis ex oppilationibus quarum causa non est primitiua. Et non proueniunt cause earum cum vehementia sua ad hoc ut pertranscant illud quod inflamat spiritum. nam si pertranscant illud: faciunt eadem in ethica:

Tractatus primus

ut in speciem febrium humorum quam dicemus. Cause enim primiti-
e plerumque mouent antecedentes. Quod si mouerint eas ad putredinem: erunt febres putredinis. Et sunt quidam hominum qui existimant febres ephimeras non sit nisi ex labore spiritus et corporis: et illud est error. Et iste quidem se. sem plurimum recedunt in die vno: et raro pertranscunt tertium diem. Nam si pertransciant illam quantitatem: existimatur de esse earum quod ipse permutantur. Et intentio quidem permutacionis est quod retentio caliditatis pertransit spiritum: aut ad corpus aut humorem. Licet sint de hominibus qui dicant quod ipsa quandoque remanet sex diebus: et consumitur integra consumptione: cui non esset si nulla si permutaretur ad genus aliud. Et hec quidem se. est factilisurationis: et difficilis cognitionis. Et similiter principium ethice. Et promissus quidem velocius cadentes in se. ephimeras: et qui vehementius leduntur ab eis si erratur in eis: sunt illi in quibus calor et siccitas sunt magis videntes: quoniam perueniunt velociter ad ethicam et terraniam. Deinde illi in quibus calor est plus. Deinde illi in quibus est plus siccitas. Et cum illi qui habet complexionem siccam et calidam accidit fames et adueniunt cum ea vigilia et labor animalis et labor corporeus festinat ad ipsum se. ephimera cum horripilatione quadam. Quod si non succurratur et ceterum statim festinabit ad ipsum se. putredinis.

De signis propriis febrium ephimerarum distinguendum
tibus eas ab alijs. Cap. 6.

De proprietatibus earum est quod ipse non sunt a causis antecedentibus. Neque incipiunt cum coartatione. Et est quod ipse non inclinant sem plurimum cum rigore et frigore extremitatum et profundatione caliditatis et declinatione ad pigritiam et somnum et submersionem pulsus et subtilitatem eius et diuersitatem eius et prauitatem ipsius. Immo fortasse accidit in principio earum similitudo frigoris et horripilationis et punctionio cuius causa est vapor chymi mali et remouetur velociter. Et accidit: sed raro rigor propter multitudinem vaporum ledentium lacertos propter punctionem suam superflua multitudine. Et est etiam inflammatio non mordicativa aspersa: immo bona sicut caliditas corporis laborantis et ebrii. Et cum est vena in primo die digesta et pulsus bonus: tunc iudica quod est se. ephimera. Et illud ideo quoniam vena non alteratur in ea in quantum ipsa est ephimera. Et est sedimen eius digestum non declinans ad colorem humoris. Et quandoque nubes eius pendens. Et quandoque est natus boni coloris. Et quandoque accidit ut non equeatur color eius tamen eius substantia est equalis et non alteratur color eius: nisi propter id quod associatur ei de causa alterationis vine quamvis non sit illic se. ephimera ex eo quod dicemus in tertiana et similibus ei. Et pulsus est declinans ad spissitudinem et fortitudinem et magnitudinem: nisi in ea que est a passionibus debilitantibus: et nisi fuerit in stomacho humor mordicativus aut frigidus aut causa alia debilis que mutat pulsus propter febrem. Et raro quidem diuersificat. Si vero diuer-

Liber quartus. Sen. j.

ficetur erit ei ordo. Nam si diversificetur illud tunc erit propter causas
 aliam antecedentem febrem aut vicinantes: et sicut est labor vehemens:
 aut mordicatio vehemens in visceribus: et similia his. Et quandoque acci-
 dit ut induretur pulsus propter frigus vehemens et inspissans et infri-
 gidans: aut propter caliditates solas vehementes exiccantes: aut propter
 vehementem laborem exiccantem: aut famem: aut angustias: aut vigi-
 lias: aut evacuationes. Et quandoque festinat in eo dilatatio et tardatur
 restrictio: et non festinat plus quam naturalis nisi raro et cum velocitate pau-
 ca: quoniam necessitas eventationis in eo est vehementior quam necessitas
 educendi vaporem corruptum. vapor namque in eo non est corruptus com-
 paratione sui ad equales: imo est bonus comparatione sui ad eum. Et
 cum ambiguus sit tibi pulsus et restrictio ipsius: tunc scias ex ambeli-
 tu. Et pulsus quidem redit post eradicationem eius ad consuetudinem
 eius naturalem in illo corpore: et hoc est signum bonum. Et scias pe-
 nitus quod quotiens urina et pulsus sunt boni significat quod se est eph-
 merum. Et quando non sunt boni non oportet ut non sit eph-
 merum. Aulcoriens enim
 in ea est vana tincta: et est pulsus diversus et debilis et parvus. Et de
 illis quod significant quod ipsa est febris ephmera: est ut sit principium eius facile et leve
 et sit augmentum eius non addens supra duas horas: neque associetur
 statim accidentia vehementia: et ut non accendant in ea accidentia prava:
 et non sit in ea ebullitio caloris vehemens: et minorentur cum ea dolores.
 Quod si cum ea dolor fuerit capitis aut dolor alius non sit fixus insepa-
 rabilis post eradicationem eius: et hec quidem significant quod ipsa est eph-
 mera. Et plurimum quidem eradicationis eius sit per sudorem et hu-
 morositatem similem sudori naturali non humoroso. Et non sit vehemens
 superfluitas iterum in quantitate sua: imo appropriat sudori natu-
 rali in quantitate sua sicut est proximus ei in qualitate sua. Si enim vi-
 deris sudorem plurimum: tunc febris erit non ephmera. Et de eis de
 quibus se ephmera experitur est ut ingrediatur balneum habens eam.
 Cumque moram fecerit euenire in eo quasi horripilatio neque non consuetas
 scitur quod febris est se putredinis: et egrediatur habens eam ex balneo il-
 lico: et si nihil alteratur a dispositione sua: tunc se erit ephmera.

De Permutatione se ephmere.

Capitulum 3. 7.

Dum expedit ut febrem ephmeram patiens cibetur et errat medi-
 cus super eam et non cibet ipsum: permutatur se in corporibus
 colericis ad ethica incedente et in corporibus carnosissimis ad synoca quod est absque
 putredine: et fortasse permutat ad illa quod est cum putredine. Et sicut quod ne-
 cessarium est adiutorium in apiendo poros et rarificando corpus et non sit in
 inflamatio in humoribus retentis in corpore inflammatione eius quod calefacit
 cum fortitudine eius quod putrefacit.

De signis permutationis febris ephmere ad febres alias. Cap. 8.

Significatio illi est quod ipsa declinat absque sudore: aut humorositate
 aut cum sudore absque mundificatione per sudorem. Et est declina-
 tio longa difficilis et absque mundificatione pulsus. Immo remanet in

Tractatus primus

pulsu aliquid. Et remanet dolor capitis si fuerit. Et hoc totum significat permutationem ad febrem putrefactionis humoris aut ethicam. Nam si cause fuerint vehementes: aut plongetur mora eius: permu-
tabitur ad ethicam. ¶ Qd si ad ethicam permutetur videbis tactus ar-
teriarum calidum valde: et videbis febrem similem vel fixam: et in omni
bus membris additur calefactio super repletionem et in tempore acce-
ptionis cibi: aut videbis pulsum seruare equalitatem cum duritie et par-
uitate. Et videbis signa reliqua que diximus de signis ethice. ¶ Et quoniam
permutatur ad genus febrium quod nominat synocha absque putredine:
videbis ad additionem et repletionem caliditatis et inflammationem faciet.
¶ Et quando permutatur ad fe. putredinis appareret horripilatio et di-
uersitas pulsus et paruitas et coartatio: et est caliditas mordicativa sic,
ca et vehementia accidentium. In vna autem fortasse remanet digestio
ex substantia: et in plurimis non apparet in ea digestio.

De curationibus febrium ephimerum secundum modum vitem. Cap. 9.

In omnibus speciebus febrium ephimerum oportet ut afferantur sup-
corpora patientium eas ea que nutrant eos nutrimento bono cum
velocitate digestionis: quoniam febrilis est eger: et eger est lesus. ¶ Aut
quibusdam eorum conceditur delictari in eo: sicut patienti ex labore
et angustia et fame: et illis in quorum corporibus colera plurima est. ¶ Et
qui conqueritur se pati horripilationem in principio deglutiat cibum
infusum in aqua aut vino: ut sit magis penetrans. Et isti quidem cibantur
etiam in principio fe. ¶ Et quibusdam prohibetur delictari in ea: et
innuitur eis ut fiant subtilissima sicut in patiente ex oppilatione et solidi-
tate et ex apostemate. Et melius quidem est ut postponatur cibatio usque
ad declinationem nisi in illis quos excepimus. Et aqua frigida quidem
oportet ut non prohibeatur in principio rei: quoniam virtus est fortis:
quare non timetur debilitas eius: et est melior cura infrigidando. Uerum
si fuerit illius debilitas in visceribus et se. iam extenditur aut fuerit ve-
hemens: tunc melius est ut de ea non multum sumatur. Et conceditur
eis balneum cum eorum paroxysmus consumitur in febribus ephime-
ris propter accidentia de quibus est humectatio et de quibus est suda-
tio et rarificatio pororum: et de eis est infrigidatio in quiescente dispositione.
Et prohibetur ubi timetur casus putredinis. Et non oportet ut euitet
balneum nisi habens eam ex oppilatione propterea quod balneum gene-
rat egritudinem putridam. Et similiter patiens eam ex satietate nau-
seatua: nisi in fine rei: et cum dilatantur pori: et descendit nauseatiua sa-
tietas. Illic enim oportet ut balneet. Et habens catarrum non balneet
nisi sit adustus. Et omnes habentes fe. ephimeras oportet ut non pro-
longent moram in aere balnei: imo in aqua eius quantum volunt: nisi
habentes eam ex soliditate et ex spissitudine. eis enim conuenit ut plon-
gent moram in aere balnei donec sudent. Embrocatio autem si fuerit in fun-
dendo aut linsendo tantum oppilat poros. Et in curatione omnis fe.
ephimerum que est ab oppilatione extrinseca aut intrinseca fricatio aperit

Liber quartus. Sen. j.

poros habentis eam: deinde si obuat humiditati plurime resoluit eas
et si obuat humiditati parue extecat eam. Euacuatione autem non in-
diger aliquis eorum: nisi habens oppilationem repletionalē: et habens
nauseatium satietatem: et qui habet febres ephimeras ex soliditate cu-
ius corpus est repletum.

De speciebus febribus ephimeris.

Capitulum. 10.

De febribus ephimeris sunt que omnino comparantur ad dispo-
sitiones animales. Et de eis sunt que comparantur ad dispo-
sitiones corporales. Et de eis sunt que proportionantur ad res que eueniunt
de foris. Et de comparatis ad dispositiones animales est illa que fit
ex angustia. Et illa que fit ex tristitia. Et illa que fit ex exstimatione et co-
gitatione ira et vigiliis et somno et tranquillitate et timore et gaudio. Et
de proportionatis ad dispositiones corporales sunt ille que comparantur
ad res que sunt actiones et motus: et de eis sunt que comparantur ad non
actiones et motus: et ad contraria eorum. Et comparata ad res que sunt
motus est que fit ex labore: et illa que ex tranquillitate: et illa que fit ex eu-
acuatione. Et de eis est febris ephimera que est cum syncopi. Et de eis est
illa que fit ex fame. Et de eis est illa que fit ex siti. Et de comparatis
ad ea que non sunt actiones est illa que fit ex oppilatione. Et de eis est
illa que fit ex nauseatium satietate. Et de eis est illa que fit ex apostemate.
Et de eis est illa que fit ex soliditate. Compare autem ad res que ac-
cidunt de foris sunt sicut illa que sunt ex adustione quecumque adustio
fuerit. Et sicut que fit ex frigore et soliditate et ex ablutione. Zica itaque
unaquaque earum cum curatione sua.

De febre ephimera ex angustia et signis eius.

Capitulum. 11.

Quandoque accidit ex motu spiritus ad interiora et occultatione
eius in eis propter superfluitatem angustie febribus spiritualis.
Culius signa sunt igneitas urine et acuitas eius: ita ut habens eam
sentiat acuitatem ipsius propter dominium siccitatis in ea. Et est mo-
tus oculi ad clausuram decliuis: et est oculus submersus propter reso-
lutionem cum quiete et subclusione. Et facies est tendens ad citrinitatem
propter profunditatem claritatis. Et pulsus est ad debilitatem et parui-
tatem decliuis et forte declinat ad duritiem.

De cura.

Capitulum. 12.

Oportet ut habens eam multiplicet introitum tincte et ponat plu-
rimum sue intentionis in balneatione cum aqua balnei absque aere
eius. Et multiplicet etiam inunctiones cum fricatione post illud. Oleum
enim aliquod est magis iuuatuum et quam balneum. Et utatur linctio-
nibus et odoriferis frigidis. Et ponat super pectus suum ephimerata
infrigidantia ex mucilaginibus et succis et aquis bonis. Et sumat in po-
tu vinum plurime compositionis: est enim bonum medicamen et.

De febre ephimera ex tristitia.

Capitulum. 13.

Tractatus primus

Quandoq; accidit ex multitudine tristitie propter rem quesitam motus laboriosus spiritum calefaciens faciens cadere in febre. Cuius signa sunt similia signis eius que est angustia. Nisi quia motus oculi cum profunditate sua propter resolutionem est ad partes extrinsecas. Et pulsus non est dimissus depressus; immo est in eo cum debilitate; sed est cum eo saluus. Et cura eius est sicut cura eius que est ex angustia.

De febre ephimera ex cogitatione.

Capitulum. 14.

Quandoq; accidit ex multitudine cogitationis in rebus feb. si. milis illi que est ex tristitia. Nisi quia motus oculi est equalis non ad clausuram neque ad exitum declivis et est declivis ad profunditatem. Et pulsus est diversus in dilatatione et constrictione; et plurimus quidem est equalis. Et facies est ad citrinitatem declivis. Et cura eius est cura illius que est ex tristitia.

De febre ephimera ex ira.

Capitulum. 15.

Quandoq; accidit propter superfluitatem motus spiritus ad exteriora in dispositione tre calefactio superflua adurens spiritum et se. Cuius signa sunt rubedo faciei: nisi permisceatur et timor: quoniam citrinitatur. Et inflatio faciei similis ei qui inflatur in dormitione. Et sunt oculi rubei tendentes exterius propter vehementiam motus spiritus ad exteriora. Et quandoq; accidit quibusdam eorum tremor propter motum humoris: aut propter debilitatem naturalium. Et est aqua rubea acuti tactus propter acuitatem suam. Et quandoq; est cum ea aliquantulum claritas. Et pulsus est grossus plenus pulsans frequens.

De cura.

Capitulum. 16.

Fac eos quiescere. Et fac ut occupent letificantiis et narrationibus et vocibus bonis et ludis mirabilibus. Et fac eos ingredi balneum in aqua tepida non plurimum caloris. Et inungantur plurimum cum aliquo oleo plurimo. illud enim est magis queniens eis quam aqua calida. Et cibentur eis que infrigidant et humectant. Et prohibeantur a vino omnino: et non est eis via ad ipsum.

De febre ephimera ex vigiliis.

Capitulum. 17.

Quandoq; etiam accidit ex vigiliis feb. ephimera. Cuius signa sunt antecessio vigiliarum: et gravitas palpebrarum: quoniam fortasse non aperit eas. Et profundatio oculi propter resolutiones. Et inflatio palpebrarum propter corruptionem cibi et multitudinem vaporis. Et conturbatio urine propter privationes digestionis. Et debilitas pulsus. Et citrinitas faciei propter malitiam digestionis. Et inflatio eius propter excitationem ex malitia digestionis: sed non est cum rubedine sicut in illa que est ex ira.

De curatione.

Capitulum. 18.

Oratio autem eius est octavi et quiescere et dormire. Et embrocare caput cum eis que infrigidant et humectant. Et balneum humidum. Et cibi bonorum chymorum. Et inunctiones humectantes. Et vinum est ex rebus magis preferendis eis. Et sumat in potu ipsum sine timore: nisi

Liber quartus. Sen. j.

fuerit dolor capitis.

De se. ephimera ex somno et quiete.

Capitulum. 19.

A Spiritu quandoque resolvuntur vapores calidi per vigilias et motus. Luz ergo prolongatur somnus et tranquillitas et non resolvuntur: accidit ex eis calefactio spiritus et se. eius. Cuius signa sunt ista. Significant enim eam antecessio somni. Et tranquillitas plurima: et p. pte que non est in consuetudine: et cadit contrarium consuetudinis. Et significat ipsam resolutio vaporosa et pulsus.

De curatione eius.

Capitulum. 20.

Uratio eius est sudatio in aere balnei. Et ablutio equalis cum aqua calida. Et paucitas cibi et declinatio eius ad id quod infrigidat et humectat ipsam. Et exercitium temperatum. Et non oportet ut bibat vinum.

De febre ephimera ex gaudio.

Capitulum. 21.

Quandoque accidit ex gaudio se. sicut illa que fit ex ira. Nisi quod forma oculi est forma gaudetis non forma irascentis. Et est frequentia in pulsu minor. Et cura eius est prima curatio eius que est ex ira.

De febre ephimera ex timore.

Capitulum. 22.

Quandoque accidit ex timore febris semel semitam que accidit ex angustia. Proportio namque timoris ad angustiam est proprie ire ad gaudium: ex hoc quod motus timoris est ad interiora: et ire ad exteriora: et fit subito: et aliorum modorum fit gradatim. Cuius signa sunt prima signis eius que fit ex angustia. Nisi quod diversitas in pulsu est vehementior. Et forma oculi eius est forma territi. Curatione eius est proxima curatio eius que fit ex angustia. Et oportet ut securet a timore. Et veniat ad eum cum nuncijs gaudere facientibus. Et letificatio sunt iuuat sua et.

De se. ephimera ex labore.

Capitulum. 23.

Labor quique pervenit ad summum in calefaciendo corpus et spiritum: ita ut fiat se. nocens operationibus: et est plurimum nocementi: et gravitas ipsius super vitalem et animalem. Cuius signa sunt antecessio laboris. Et additio calefactionis iuncturarum super alia. Et tactus lassitudinis et siccitas corporis. Et quique accidit in fine eius humectatio: si fuerit labor temperatus in eo: id est qui non est in eo exiccativum aut frigus prohibens sudorem. Si autem labor fuerit superfluous minoras humectatio et sudor: et quique sequitur ipsum tussis sicca propter constantem pulmonis. Et quandoque declinatio complexionis est. Et pulsus eius parvus debilis et quandoque declinat ad duritiam. Et vena est citrina calida propter motum subtilem et propter resolutionem.

De cura.

Capitulum. 24.

Uratio eorum est tranquillitas. Et balneatio in tina. Et iunctio frigidantis semel quantitate qua digeratur de genere carnis pullos et hedi et piscium parvorum. Et qui virtutes eorum sunt debiles: tunc non oportet ut confidant de se posse digerere quod digerebant in dispendio sanitatis: imo minus illo. Et propter hoc cibentur eis quorum paucum nutrit plurimum.

Tractatus primus

sicut ea que diximus: et sicut vitelli ouorum sorbillum: et testiculi gallorum sunt eis boni. ¶ Quidam tamē existimauerunt quod opus ut patientium laxitudines regimen plus subtilietur quam aliorum. Sed illud non est rectum. Et opus ut sumant de fructibus humidis. Et sumant in potu vinum plurime commixtionis si fuerint assueti: aut iubeat: et aliud si non fuerint consueti. Et opus ut eorum inunctio sit plurima quam inunctio aliorum cum oleo aliquo ut humectent eorum membra et iuncture ex siccitate: et iterum ut mollescent illud quod accidit eis de tensione: et oleum violæ est de oleis melioribus est. Et opus ut communicet inunctio eorum corpori et proprie capiti collo et spondilibus dorso et iuncturis oibus et proprie post balneatorem. Et opus ut sternant strata eorum: et aromatizent indumenta eorum et sedilia eorum. Et si indigent iteratione balnei propter reliquias iterentur omnia que scripta sunt in capitulo suo.

¶ De fe. ephimera ex euacuatione.

Capitulum. 25.

Quandoque accidit ex commotione humorum post ventris solutionem morus spirituum superflui et inflammans in ipso febrem per multitudinem lassitudinis que sequitur ipsam. ¶ Et quicquid faciunt eas medicine solutue propterea quod calefaciunt. ¶ Et quicquid sequitur febrotomia propterea quod redire facit humiditatem et vaporem et sanguinitatem eorum ad furiositatem colericam.

¶ Curatio.

Capitulum. 26.

Oportet ut subtilietur in retinendo vinam per ea que sunt ordinata in capitulis suis. Et ut cibetur eger cum eo quod confortat plus: et secundum quantitates qua digeratur de eis que infrigidant et humectant. Et sint in eo potica stipitica. Et ponant super stomachum emplastra et embrocæ confortantia calefacta non tepidum. Nam omne tepidum est mollescentium et resoluit virtutem. Et de hac summa est lana infusa in oleo nardino aut oleo frigidiore eo aromaticato: et exprimitur a deo donec separetur ab ea partes olei et ponant super cor: et epar ea que infrigidant.

¶ De fe. ephimera ex dolore.

Capitulum. 27.

Dolor quicquid calefacit spiritum a deo donec inflammetur se. ¶ Signa. Dolor in capite aut oculo: aut aure: aut dente: aut iuncturis: aut extremitatibus: aut colica: aut hemorrhoidibus: aut alijs doloribus furunculorum.

¶ De cura eius que fit ex dolore.

Capitulum. 28.

Regatur dolor cum eo quod oportet in capitulo suo: deinde curetur cura eius que fit ex labore. Quod si timeatur ex potu vini motus dolorosus: non detur in potu.

¶ De fe. ephimera ex syncope.

Capitulum. 29.

Quandoque accidit ei cui superuenit syncope propter commotiones spiritus diuersa calefactio et conuertitur in febrem. Et quandoque remanet de ea post ablationem timoris in syncope relicta. ¶ Signa. Uelocitas syncopis et casus virtutis absque signis febrilis altæ que non sunt ex febribus ephimeris. Et pulsus in ea est diuersarum dispositionum:

Liber quartus. Sen. j.

quandoq; enim cadit et destruitur: quandoq; vincit frigus: et quandoq; fit velox et apparet cum dominatur caliditas: et similis pulsus patientium extenuatione exiccationis in duritie cum vermicatione.

Curaatio.

Capitulum. 30.

Quia eius est cura syncope. Et dare cibos velocis digestiois boni chymici et de illis quos sciisti. Et si indigueris ut des in potu vinum: fac et non cures de febre. Cum ergo liberat ex syncope et remanet febris similis ei que est cum extenuatione: curetur cum eo quod est in canone de infrigidatione et humectatione.

Curaatio febris ephimeræ ex fame.

Capitulum. 31.

Quandoq; acciuntur vapores in corpore quando non inveniunt nutrimentum et generant febrem. Curaatio. Et eius pulsus est debilis pueri. Et quicquid declinat ad duritiem. Curaatio. Libatio quidem in febre est sicut ex sorbitionibus factis ex kist ordet cum oleribus. Et post illas cum cibis bonis confortantibus. Balneum et effundat super caput eius aqua plurima tepida: et sedeat in ea. Et humectetur corpus eius cum eis que sunt sicut oleum violæ et rosæ et cucurbitinum.

Curaatio febris ephimeræ ex siti.

Capitulum. 32.

Nec proxima est ei que est ex fame. Et est dignior ut accedat propter defectum eius quo sedatur de aqua caliditas sortis in vaporibus. Curaatio. Dare in potu aquam frigidam et aquas fructuum frigidorum et propter granatorum: Et humectare corpus cum tina. Et si possibilis est ei balneatio cum aqua frigida faciat.

Curaatio febris ephimeræ ex oppilatione.

Capitulum. 33.

Oppilationes sunt in peris cutis propter spissitudinem eius: et paucitatem ebullitionis: et multitudinem ciborum: et propter frigiditatem: et propter ablutionem cum aquis frigidis stipticis: et propter adustionem solis. Et quandoq; fit in viis venarum et meatibus earum et orificiis ipsarum: et cursibus et viis earum. Et cum dicitur febris ephimeræ ex oppilationem non innuitur nisi ad hanc speciem. Nam plerumque accedit ut minoretur resolutio et multiplicetur repletio et coartatio et paluetur respiratio et aggregatur vapor plurimus et non resoluitur: et tunc evenit caliditas superflua. Et dum perseveraverit eius inflammatio in debilitate ex corporibus quod est spiritus erit febris ephimeræ. Cum ergo inflammatio in sanguine est species famosa synochæ quam dicimus. Et est illa que est de summa febris humorum. Et non est propter putredinem: immo est propter inflammationem et ebullitionem. Quod si pertransseat illud ad putredinem quam facit oppilatio et paluatio respirationis permutat ad febrim putredinis. Curaatio. Et huiusmodi quidem oppilatio: aut fit ex multitudine humorum et sanguinis: aut ex grossitudine eorum aut ex viscositate eorum: aut propter casum rei de causis oppilationis in instrumentis non in cursu: imo sicut frigus stringens: aut apostema coartans: aut nascentia rei: aut illud de illis quarum te oportet rememorari. Curaatio. Et hæc quidem febris de febribus ephimeris parum permutat ad

Tractatus primus

phleam: quoniam corpus in ea est plurime materie. Et in hac feb. iterum est
 itis et inflammatio et adherentia caliditatis: et vena media inter igneam.
 Et hec fe. est difficilis ad cognoscendum: cuius similitudo est proxima
 similitudini febrium humorum. Et hec fe. quandoque remanet usque ad die
 tertium: et in eo quod est post ipsum sunt oppilationes plurime fortes:
 non sunt inspissantes: et non condensantes deorsum: et si sunt parue festi
 nat eius eradicatio si non fuerit error. Et hec fe. inter se. ephimeras quoniam
 accidit et redit propter fixationes oppilationis que est causa quare sunt
 i paroxysmi. Et hec quidem fe. multotiens permutat ad frigus et hori
 pilationem: et significat quod ipsa sit putrida. Et cum illa que est ex oppi
 latione facit accidere dolorem post flebotomiam in latere sinistro non est ex
 usatio iteratio flebotomic precipue cum sedat fe. et perseverat dolor.

Signa. Quoniam accidit fe. ephimera non ea causa primitiva et est longe
 declinationis: tunc existima quod ipsa est oppilatio: et propter quod declinat
 ine euacuatione et humectatione. Et verificant existimationem tuam
 igna repletio et in corporibus plurimi sanguinis et generantibus eum:
 aut grossorum humorum viscosorum. Et differentia quidem inter ea ambo est:
 quoniam si oppilationes in eis sunt propter grossitudinem humorum et visco
 sitatem eorum significat ea signa nota est et non est illic inflammatio corpo
 ris et rubedo et extensio: et ad summum signa multitudinis. Et illis in quibus
 causa est repletio sunt signa repletionis ex rubedine faciei et exube
 ratione venarum et inflatione et tensione et alta apparentia. Et si superfluit
 oppilationes pulsus est parvus: et si non superfluit oportet ut mino
 retur pulsus.

Cura. Cum causa est multitudo humorum et repletio: tunc oportet ut
 in principio properes ad flebotomiam et euacuationem. Et ut flebotomes
 cum cum non febrat tunc est melius. Et quoniam febrat si non fuerit necessitas: tunc sta
 tio est magis conveniens. flebotomia enim facit humores currere et per
 miscet inter eos. Si autem non fuerit excusatio: tunc non oportet ut post
 ponatur et tardetur flebotomia et euacuatio: deinde fiat occupatio in
 eis que aperiunt oppilationes et mundificant meatus. Et non prope
 res ante euacuationem ad mundificandos meatus et apertionem: illud
 enim fortasse sit causa ad attrahendum humores subter ad quosdam mea
 tus et inuiscandum in eis: et illud est res in qua sunt errores plurimi: et for
 tasse addit in oppilationibus si fuerint grossi: et precipue si meatus in crea
 tione sua fuerint stricti. Cum flebotomia iterum et euacuat quoniam educat super
 fluitates viscosas sumosas facientes coartationem suam hac febre: et prohibeat
 ut immutetur ad putredinem: et precipue cum ad ultimum facis eam puenire et facis
 approximare incipit. Et si non sentis multitudinem humorum: imo sentis op
 pilationes: et quod ipse sunt accidentes a grossitudine eorum et viscositate
 ipsorum: tunc fortasse non indiges flebotomia superflua: et euacuatione superflua:
 imo indiges apertione: et apertio quidem est cum abstergentibus ex medicinis et
 cibis. Et propterea quod egritudo est fe. non est possibile ut redeas in apertio
 do ad abstergentia calida: immo ad illa que sunt inter sirupum ace

Liber quartus. Sen. j.

tosum purū vsq; ad illum qui est cum seminibus et aqua endiuie vsq;
ad aquam feniculi. ¶ Et cib⁹ sit ille i quo est ablutio: et non in quo est
vsscolitas sicut kist ordeī. Et zucaru cum hoc q; ipsum est propinquū
cibo est in ipso apertio et absterio: non est ergo malum si misceatur cu;
kist ordeī. ¶ Bemū oportet vt consideres cum euacuaueris si necessa-
ria fuerit enacuatio eius et apparuerit diximus an minuatur se. et defi-
ciat: et an si paroxismos habuerit frangatur et debilitetur paroxism⁹
eius secundus a primo. Et cōsidera vrinam: et si inuenis eaz non pulua-
tam digestionē: et in pulsu si inuenis eum nō significare putredine; p-
cedes sū hoc regimen. Et intromitte egrum in die tertio post paroxis-
mum in balneū hora mollificationis paroxismi expectati si fuerit se.
vsq; ad quinque horas. Et inunge eū. Et frica ipsum cum rebus in qui-
bus est absterio equalis: sicut quod est inter farinam fabaz vsq; ad fa-
rinam horobi et farinam radicū lilij et aristologie emollite cum aliqua
tulo mellis et aque. Quod si fueris ausus vti fortiori hoc: tūc vtere spu-
ma baurac. Et si existimas q; balneum alterat naturā eius in aliquo et
facit accidere quasi horispirationē: nō moxetur in eo ictu oculi: oppilla-
tiones enim iste nō sunt de genere earum quas aperit balneū. Cum er-
go egreditur de balneo non oportet vt approximet cibo neq; vino: nisi
post securitatez ex paroxismo. Si autē extigit dispositio vt cibet aliqua-
tuluz et non tollat: des in poru id in quo est aptio sicut aqua ordeī sub-
tilis: plurime aque: pauci ordeī: plurime decoctionis decocta cum aptio.
Nō si paroxismus non iteratur et: tunc balnea eum secundo si deside-
rauerit illud et ciba ipsum. Et si fuerit paroxismus diminutus a paro-
xismo primo et vrina fuerit bona: tunc confide in veritate curationis et
paucitate oppilationis. Et cura eū post eradicationē eius sicut curasti
et ciba ipsum. Et si venerit paroxismus sicut fuit fortiori illo et vrina nō
fuerit sicut oportet: tunc egritudo est tēdens ad putredinem et curatio
eius est curatio putredinis.

¶ De febre ephimera et nauseatua satietate et repletionē. Cap. 34.

Quandoq; accidunt ex nauseatua satietate vapores mali ex qui-
bus accidit caliditas et inflamatur spūs: quare accidit se. ¶ Et
proprie in corporibus colericis. Et in illis qui non habent amplos po-
ros. Nam plurimū superfluitatū earum vaporat vaporaciones sumo-
sas. Et minoratur in eis eructatio acida. ¶ Et de illis qui sunt vehe-
mentius dispositi ad illam sunt illi qui incipiūt post nauseatua satie-
tatez vti exercitio et motu et ire sub sole et balneatione postq; accidit eis
hoc: multiplicant enī in eis vapores sumosi: et pprie quādo habuerit
in corporibus suis dolorem et proprie in visceribus eoz. ¶ De materia
vero eructationis acetose et in habentibus eam raro contingit vt ge-
neret se. Si autē generet erit debilis: imo nō generat. Et existimam⁹ qd
gignatur ab eructatione acetosa: nō est nisi satietas nauseatua. ¶ Et isti
quidē cū eoz soluantur nature tuuant valde: et remouet se. eoz ppter
expulsionē superfluitatis superflue sumose. ¶ Et diuersificatur quidem

Tractatus primus

ratio eius cibus retinet natura ex illis et cibus soluitur. ¶ Et si natura illius qui febricit ex nauseatiua satietate leniatur duabus ascellis, onibus aut tribus: deinde flebotometur: fortis sit super eam fluxus entris. ¶ Et fortasse fiet fluxus epaticus quem significabunt pulsus cordis et nigredo lingue. ¶ Et simulantur accidentia se. ephimere ex repleione accidentibus febris ex ira. rubent enim oculi et facies valde et fit inflamatio vehemens et magnificatur pulsus: et fit velox et rubet vrina. ¶ Amplius cum plus remanet non excedit tres dies. ¶ Et scias quod sephimera ex nauseatiua satietate quandoque venit cum periculis quatuor aut septem: et cum hoc est febris ephimera: verum pulsus est sanus. ¶ Signa. Signa eius est alteratio eructuationis ad acetositatem aut fustositatem. Cum ergo alteratur eructatio ad sanitatem indicat sanitatem. Et vrina quidem istorum est priuata digestionem aquosa. Et quando causa nauseatiue satietatis est vigilans est in facie et faucibus eorum inflatio: et in palpebris eorum est grauitas.

¶ De cura.

Capitulum 35.

Patens hanc nauseatiuam satietatem non euacuatur quin aut sit natura eius non soluta: aut soluta. ¶ Quod si natura eius fuerit non soluta: tunc pculdubio oportet ut solues eam. Et si fuerit aliquid cibi: aut fecis: aut grauitatis remanens in stomacho: tunc oportet ut facias vomere ipsum: deinde solue eum. Et considera vbi inuenit grauitatem. Et considera tunc an sit rectius euacuare illud cum clisterijs et suppositorijs: aut cum aliquo quod bibitur desuper ut soluat: aut deponat: aut digerat. Et significat illud quod rectius est de hoc dispositio eructuationis. Fortasse enim necessarium erit si fuerit cibum stans: aut ut sit difficilis vomitus: ut non aspiciatur ad febrem: sed ad ministrum diapipecon ut precipitetur et descendat cum digestionem: aut ad ministrum quod est debilius eo: et ad ministrum embroce et emplastra digestionem cognita in causa digestionis: et solutiua cognita in causa solutionis. Cum ergo descenderit: tunc aut egredietur per seipsum aut iuuabitur cum supposito et tolleret fames super eum tactu donec non remaneat hec actio in destructione satietatis nauseatiue: deinde sumat cibum leuem velocis digestionis boni chymi. Et sit intentio ad famem et somnum tantum quod excusat sollicitudinem in alleviatione repletionis. ¶ Quod si natura fuerit soluta considera an res que euacuata sit illud quod est corruptum. Et si fuerit illud: non retineat donec totum euacuetur tamen usque ad postremum eius. Et expecta declinationem paroxysmi. Et fac ingredi ipsum tunc balneum. Et cibus ipsum nisi fuerit illic superfluum destruens fortitudinem: tunc enim non facias ipsum ingredi balneum: imo cibus ipse et conforta stomachum eius cum rebus quas scies: quarum quedam ferre potest in capitulo de solutione ventris. Et de illis est lana infusa in oleo in quo est virtus absinthij aut etiam in oleo nardino postquam fuerit expressa et separata fuerit ab ea maxima pars olei. ¶ Et si perseuerat solutio et inuenis id quod egreditur absque genere eius quod corruptum

¶

Liber quartus. Sen. j.

ptum est administra oleum de cidonijs tepidum recena scdm hunc mo-
dum: et oleum de mastice. et non est iterum in oleo nardino contrarie-
tas eius. Et fortasse administramus cerataria: et propale quando non
suffert vispo sitio stricturam eorum super ventres eorum. Et quando
q; indigemus emplastris fortioribus hoc de emplastris predictis in co-
lirica passioe. Et da ei in potu aquas fructuum si tolerat eas. Et da ei ad
comendendum illud cuius alleviatur nutrimentum et facilis sit dige-
stio: sicut testiculi galli et pisces aradrach. Et premitte super illud ali-
quid de fructib; et succis et robur stipticis. ¶ Et si absconditur de appe-
ritu aliquid: admoue ipsum cum eis que sciuiti: et propale cum eis q;
sunt ex cidonys. ¶ Et cum euacuatum est non est malum vt admini-
stres ei electuarium forte de illis que digerunt et confortant stomachus
et aperunt oppilationes: et illud post ablacionem feb. et accidentium.
¶ Et iter quidam ad febotomiam est vt non fiat in ea donec declinet:
tunc enim fiat. Et illud quod prius datur in potu est aqua ordet. Et ci-
bus sit sicut ille qui sit de acresita cum cucurbita et amigdalys paucis.
¶ Et infrigidetur locus eius et odoramentuz eius troiscis de campho-
ra in quibus non ponitur reubarbarum.

De febre ephimera ex apate.

Cap. 36.

Rebres sequentes apostemata interiora sunt putride. Et quando
q; associatur eis ethica et non sunt de numero febrium ephime-
rarum. Apostemata vero apparentia sicut sunt furunculi: et exitures
vel bubones que eueniunt in ea: et proprie apostemata magna que fi-
unt in membris glandulosis: et in carnibus que vocantur molles: si-
cut illa que sunt in inguinib; a superfluitatibus epatis: et in ascellis a
superfluitatibus cordis: et sub aure a superfluitatibus cerebri. Quan-
doq; sequuntur febres et non euacuantur quin aut sit illud quod per-
uenit ex eis ad cor donec igneat ipsum calefactio sola: aut cum putre-
dine. Quod si fuerit calefactio sola: tunc erit de genere febrium apo-
stematum intrinsecorum. ¶ Et plurimum quod accidit de istis febr;
bus sequentibus apostemata sequentia causas primitiuas ex vlcere
et scabie et doloribus et percussionibus et casibus ad que expelluntur
materie et retinent in visis apud carnes molles est de genere febrium ephimere.
¶ Et plurimum quod accidit de istis febribus sequentibus apo-
stemata quorum cause sunt antecedentes sicut repletiones et oppilatio-
nes preterite sunt putride. ¶ Et secundum plurimum se. sunt radices
et apostemata sequentia: licet quandoq; accidat e contrario. Hypocra-
tes nominauit has se. malignas: que ex his sunt ephimeres. ¶ Et se.
quidem sequentes ea secundum plurimum sunt ephimere. Et si non
sunt ephimere sunt male. ¶ Et plurimum quidem harum sequuntur
apostemata sanguinea. Et quandoq; accidunt sequentes herisipilam
et similia ei.

¶ Signa. Signa earum sunt ea que diximus de antecessione aposte-
matum ante eas. Et facies est inflammata et rubea: et est additum in ea

Tractatus primus

per dispositionem sanitatis. Et non est caliditas vehementer mor-
ficans: quauis sit multitudo eius in eis quoniam huius apostemata
sunt sanguinea: nisi sint se. sequentes herisipellam. Et tunc istis seba-
us succedit humectatio. Et est pulsus in eis velox magnus frequens
propter repletionem. Et est vrina aquosa alba propter cursum mate-
riarum et apostemata et vlcera.

Cura. Oportet vt antecessio fiat in ea cum flebotomia et fluxu vetricis.
Et curetur apostema cum eo quod oportet in capitulo suo. Et subtilis
ut regimen. Et non bibat vinum omnino. Et non cibetur nisi post de-
clinationem completam. Et necessaria sunt et extinguentia et infrigi-
lantia et humectantia et emplastra infrigidata cum niue super mēbrum
infimum apostemosum ita vt non noceat apostemati: neq; faciant ip-
sum crudum: immo infrigidetur via inter ipsum et cor infrigidatione
penetrante in profundum.

De febre ephimera ex terrestritate idest quando cutis fit
dura vt testa.

Capitulu. 37.

Hec febris iterum sequitur priuationem resolutionis propter op-
pilationes non profundatas. Et plures quidem hominum cum
dimittunt consuetudines suas balneandi sebaunt. Et plures eorum
sunt illi in quorum corporibus generatur vapor colericus propter co-
plexionem corporum eorum: et ciborum ipsorum: et aquarum ipsarum
malarum: et propter dispositiones eorum antecedentes ex vigilis. **Cu-**
ratio eius est extinctio balnei: et sudare in eo post declinationem. Et fri-
cari cum eis que sunt sicut surfur et farina fabarum et amigdale ama-
re: et semen melonis et aliquid alusen et baurac. Et sit cibus eius ex in-
guens et humectans. Et vinum eius sit plurime comixtionis. Et iteret
balneum multotiens.

De febre ephimera ex calore.

Capit. 38.

Quandoq; accidit ex calore aeris et calore balnei et similiu fe. eph-
imera. Et plurimum illius non accidit nisi ex vehementia calo-
ris solis: et est prima suspensio eius cum spiritu animali: cum primum
quod ei leditur sit caput. calefacit enim aer eius et peruenit ad cor vt
sit se. deinde spargitur in totum corpus. Et quandoq; fit eius suspen-
sio cum corde propter caliditatem anhelitus et quandoq; custoditur
caput a calore. Sed illa que ex sole accidit plurimum incipit in ce-
rebro et capite: et propter illud qui non est mundus impletur caput ei.
Et illa que non fit ex sole sed fit ex diebus canicularibus et ex balnea-
tione et ex alijs impressionem facit in cor.

Signa. Signa sunt causa eueniens ex vehementia inflammatio-
nis capitis in parte solari cerebri. Et fortasse est cum grauitate et re-
pletionem: si non fuerit corpus mundum. Et magnitudo anhelitus
in parte cordiali. Et illud quod apparet de corpore vehementis cale-
factionis calidius interiore eius. Et de illis quibus scitur illud est
quod sitis eius est minor: si illius cuius caliditas est illa caliditas: et

Liber quartus. Sen. j.

est in hac habitudine contraria vel diuersa et que est ex densitate.

Cura. Est necessarius ut incipatur in curatione eius cum eo quod infertur, quod dat ex embrocto super caput et pectus et ex oleis frigidis et propter oleo rosae in frigidato super nitem quod fundatur super caput et pectus ex loco longinquo. Et detur in potu aqua frigida et que currunt cursu et sine cessatione etus fiat illud usquequo declinet se. Cumque auferretur, gredatur tinam et non tangat eum tina si fuerit cum eo se. et balnea ipsum aqua tepida et non permittas aerem eius calcescere ipsum et non meas ex effusione aque calide super caput eius: quoniam ipsa humectat et resolut febrem: necessitas ad balneandum plus est quam necessitas ad yngendum. Cum ergo egreditur: tunc frica caput eius cum oleis frigidis: sicut est oleum rosaceum de nenufere.

C De febre ephimera que accidit ex frigore et balneatione. Cap. 39.

Quandoque accidit ex frigore et balneatione cum aquis frigidis et condensentur pori apparentes et coarctentur vapores sumosi secundum quod dictum est in illa que fit ex testuositate: quare accidit se. Et multotiens perducit ad putridam. Et non perducit ad illam febrem nisi quando vapor profocatus est acutus non suavis. Suavis enim non generat eam.

Signa eius sunt cause. Et quod corpus in ea in primis cum tangit non est vehementer caliditatis. Cumque figitur manus sentitur calor eleuari. Et pulsus non est in paruitate in qua est illa que fit ex angustia et tristitia et fame: quoniam non est illic resolutio. Sed est velox propter necessitatem scilicet attrahendi aerem: nisi sit frigus vehemens. Et fortasse declinat ad duritiem. Et oculus non est profundus: immo quandoque est inflatus propter vaporem coarctatum. Et vena quandoque est alba quoniam caliditas est profocata. Et quandoque est tincta: quoniam caliditas que resolutur ex poris expellitur ad viam vane.

Curatio. Cooperiantur in febre donec sudent. Cum ergo declinant ingrediantur balneum et balneentur cum aqua ad caliditatem declinam et cum aere calido. Et embrocentur super ipsos aque in quibus decocta sint sicut amaracum et anetum et sisymbrium. Et fricetur cum eis que proximis que abstergunt poros et molliciant eos. Et postponatur in eis inunctio usquequo sudet. Et fricetur. Et balneentur cum aqua calida valde. Et opus ut antecedar balneatio cum aqua balneatione cum aere. Deinde iungatur cum aliquo ex oleis dilatantibus poros. Et fundatur super capita eorum sicut oleum de aneto et keiri et camomilla. Et cibentur cibis leuibus et aromatizentur. Et sumant in potu vinum album subtile comixtum. Et est melius eis quam aqua propter id quod est in eo de sudatione et prouocatione. Et inunctio cum oleo aliquo patientibus ex labore est magis iuuatiua quam patientibus ex soliditate.

C De febre ephimera ex soliditate et ex aquis stipticis. Cap. 40.

Quandoque accidit illis qui balneantur in aquis stipticitatem facientibus sicut super quam vincit virtus aluminis aut draganti ut vehemens fiat ipsi situdo pororum apparentium: quare compressum

Tractatus primus

eorum vapores: et accidunt eis quod diximus aliquotiens. Et multo-
ius quidem perducit ad putredinem.

¶ De signis.

Capi. 41.

Significat eam cause. Et quod significatur de nigredine cutis quasi
ipsa extensa sit preparata preparatione qua preparantur coria: et
ut si tangatur cutis infusa in aqua diaphana. Et est dispositio in ad-
tione caliditatis post tempus: id est non statim ex tactu cutis sicut in
his de illis que accidunt ex oppilatione pororum. Et pulsus est debi-
lis et minor et vehementioris velocitatis. Et urina est vehementius al-
ba et tenuis sicut urina mulieris. Et non est in corporibus eorum dimi-
nutio. Neque in oculis eorum profundatio.

¶ Cura. Oportet ut curetur cum propinquitate curationis eorum qui
sunt ante eos. Verumtamen eis non datur in potu vinum: nisi post fidu-
ciam vehementis amplitudinis pororum: nisi sit condensatio parua: so-
le enim tunc aperit eam vinum. Et oportet ut subtiliatio regiminis
posuerit sit maior. Et mora eorum in aere balnei: et balneatione eorum
in aqua calida maior. Et oportet ut tardetur inunctio eorum plus.

¶ De febre ephimera ex vino.

Capi. 42.

Quandoque accidit ex vino febris ephimera.

¶ Cura eorum est cura ebrietatis. Et fortasse indigent solutione
in aqua fructuum et similibus: et flebotomia: et vomitus: et proprie cum
seuerat dolor capitis eorum. Et oportet ut ingrediat balneum post declinationem.

¶ De febre ephimera ex cibis calidis.

Capi. 44.

Abi calidi faciunt febrem ephimeram. Et sicut illa que est ex sole secun-
dum plurimum est cerebralis et in spiritu animali. Et illa que fit ex
balneo est cordialis: et in spiritu vitali. Similiter illa que fit ex cibo est
hepatica et in spiritu naturali.

¶ De cura.

Capi. 45.

Altius curatio est promoucatio cum infrigidationibus notis. Et solutio
nature est melior cum siracost et ramarindis. Et rectificare epar
cum eis que sunt aqua endiute. Et oleum et sirupus acetosus et empla-
stra infrigidantia ex sandalis et canfora et aqua rose et oleo et succo ei et ex
succis oleorum infrigidatis actu. Et extinctio cum cibis frigidis et humidis.

Prinicipium sermonis de febribus
putridis: et complementum sermonis
est in febribus sanguineis et colericis.

Tractatus Secundus continet capi-
tula. lxxviiij.

Liber quartus. Sen. i.

Sermo vniuersalis de febrib⁹ pu
tridis. **C**apitulum primum.

Putredo accidit aut propter cibum malum cum est pre-
paratus vt putrefiat illud quod generat ab eo propter
malitiam sue substantie. Aut propterea q^d velociter rect
pit corruptionez quauis sit bone substantie sicut lac. Aut
quoniam est aquosus nutrimenti malicius aquosita-
tem recipit sanguis sicut illud quod generatur a fructi-
bus tardis humidis valde. Aut quoniam est ex illis que non conuertun-
tur ad sanguinem bonum: immo remanet humor malus frigidus que
abhoret calor innatus: et succedit ei extraneus: sicut ille qui generatur
a cucumere et ceteris et piris et similib⁹. Aut malitia artificij eius. Aut
hora ipsi⁹. Aut ordo eius secundum quod scis. ¶ Aut propter oppi-
lationem prohibentem respirationem et euentationem propter comple-
xionem corporis malam cum non potest digestionem facere bonam. Et
sunt iterum virtutes de illis que non faciunt in cibo aut humore aliq^o
propter priuationem respirationis humorum quare dimittunt euz cru-
dum. Et huiusmodi quidem complexio aut generat humorem malum:
aut corrumpit quod generat propter abbreviationem suam in digestio-
ne: et quia mouet eum motu p^{er}gro. Et iste cause sunt luuantes in gene-
ratione oppilationis generantis putredinem. ¶ Aut propter disposi-
tiones extrinsecas ex aeribus malis: sicut est aer pestilentie: et aer lacu-
narum: et locorum infusorum in quibus madesunt res vt linuz et aspal-
tum. Et quandoq^{ue} aggregatur de eis numerus reruz plurimus. ¶ Et
plurimum causarum putredinis humorum est: aut propter multitudi-
nem humoris: aut grossitudinem suam: aut viscositatem sui. Et cause
multitudinis humorum et viscositatis et grossitiei humorum sunt no-
te. Et inceptio oppilationis est nota. ¶ Ergo quando fecerint oppila-
tiones accidit putredo propter euentationis priuationem. Et quando
fuerint succedentes motibus in non hora sua super repletionem et nau-
seantiam satietatem. Et balneationes similiter. Aut sol calidus. Aut su-
mere calefacientia super repletionem. Et dimissio cautele observatio-
nis digestionis in stomacho et epate et succurrendi defectui si acciderit
propter calefactionem ambozum in epithymariis et vaporantibus.
¶ Et putredo quidem quandoq^{ue} est communis corpori. Et quandoq^{ue} est
in membro propter debilitatem suam: aut propter vehementiam calidi-
tatis sue extranee et sue acuitatis aut doloris eius. ¶ Et humor recipi-
ens putredinem: aut est colera talis modi vt ab ea vapor egrediatur qui
sit subtilis fumosus valde. Aut sanguis talis modi vt euaporet ab eo
vapor subtilis. Aut flegma talis modi vt illud quod euaporat ab eo sit

Tractatus secundus

vapor spissus. Aut melancolia talis ut illud quod euaporat ab ea sit vapor sumosus purulentus. Et putredo quidem colere facit tertiana. Et putredo sanguinis facit continuam. Et putredo melancolie facit quartanam: et que currunt cursu eius. Et putredo flegmatis similiter ut multum facit quotidianam: et que currunt cursu eius. Et sanguinis locus est intra venas. Colera autem et flegma et melancolia quandoque putrescunt intra venas. Et quandoque extra venas. Et quando putrescunt extra venas: si non est causa alia: neque est putredo in apostemate intrinseco quod dicitur cordi putredinem continuam: faciunt perisodas quos diximus. Sed unicuique accidunt et eradicantur quauis flegmatica non eradicatur quia ibi sunt reliquie occulte. Et quando putrescunt intra venas faciunt adhaerentiam febris: et non eradicantur: neque est proxima ei que eradicatur: immo est assidua inseparabilis. Sed ei est vehementia per quam cognoscitur paroxysmus qui est ei. Et quando putredo est intrinseca dominans super venas omnes aut super plurimum eius quod sequitur ex eis: non sunt forsitan adlationes et diminutiones apparentes. Cum autem est secundum contrarium eius: apparent alterationes manifeste. Et febris putredinis quidem extrinsece non eradicatur et redit nisi quoniam materiei que putrescit superuenit putredo in tempore paroxysmi: et finit eius humiditates ex quibus pendebat caliditas et resoluuntur et egrediuntur ex corpore: quoniam non sunt retente in venis: ita ut prohibeat eas illud a complemento resolutionis et remaneat cineretas eius et ipsius terreitas que non sunt vesiculum febris et caliditatis: sicut videtur de dispositione cumulorum stercoreum paulatim paulatim donec fiat cinis totum: deinde non remanet caliditas. Et quando non remanet in humore adusto per putredinem caliditas: destruitur febris quousque aggregetur vice alia ad locum putredinis. Et tam remanserunt in ea reliquie caliditatis ex putredine prima quauis non remaneat materia. Aut propter inuentiones cause prime putredinis in materia secunda semitam putrefactionis. Res ergo putredinis resoluitur secundum inuentionem caliditatis non deficientis putrefactis et resoluentis et facientis cinerem et pertranscuntis ad vicinum donec abscindat terminum et sintat materiam et non inueniat vicinum aliud et remaneat febris expectans materiam aliam et attrahat ad locum suum. Cum autem putredo est intra venas: tunc accidit ut sit resolutio completa difficilis. Et non resoluitur putredo per continuitatem que est in quibusdam venis cum alijs et putrescit ois res que vicina est: deinde resoluta ad vicinum aliud. Et iterum illud quod apprehensus est in venis est vehementioris continuitatis ad cor. Et iste quidam febris quibus sunt paroxysmi eradicationis et temporis quandoque dimittunt ordinem suum propter diuersitatem materiarum in multitudine et paucitate et grossitudine et tenuitate: et propter diuersitatem in eis in genere: ita ut permutetur

Libert quartus. Sen. j.

quedaz materiei: z fiant de genere materiei alterius que diuerficatur in eis in specie: non in multitudine z paucitate z tenuitate z groffitie tantum. Et quandoq; fit ex malitia regiminis egrit: aut propter debilitatem eius: aut propter multitudinez sensus eius. ¶ Et paroxifini quidem qui eradicantur incipiunt scdm plurimum cum horripilatione aut frigore aut rigore z refoluuntur per sudorem. Et non incipiunt cu frigore: aut horripilatione scdm plurimum: nisi aut propter frigus humoris: aut propterea q; humor mordicat lacertos: aut propter profundam nonem caliditatis ad interiora redeuntis ad partem materiei: aut pp debilitatem virtutis: aut propter frigus aeris sicut contingit tempore hyemis. Et illud quod fit ex mordicatione caliditatis est dignius vt pportioneetur ad horripilationem q; ad frigus. Et plurimu quod accidit de eo vt fit sicut punctio acuum in omni membro. Verum resolutio materiei cum sudore est: quoniam caliditas putreficiens vel putrida res soluit humiditates z remanet cinereitas. Cum ergo fit illa humiditas non obfessa in venis facilis fit expulsio eius p sudore in poris. ¶ Paroxifini autem inseparabiles minuuntur z non eradicantur per sudorem: neq; incipiunt cum frigore nisi propter debilitatem virtutis: aut propter profunditatem caloris innati: tunc enim infrigidantur extremitates z illud est signum malum. Et in quibusdaz febribus componuntur frigus z horripillatio quoniam materia que putrefcit est composita ex frigido z mordicat suo. ¶ Et quandoq; componuntur quedaz febres putredinis tali compositione qua fiant in forma inseparabiles: z illud est verbigratia quando incipit humor putrefieri in loco: z euz superuenit ei putredo putrefit tota z consumit ab ea quando incipit humor de genere eius: aut non de genere eius putrefieri: tunc obutat poxifimus scdm tempore eradicationis paroxifini palmitidem de continuatur res ita. Et quandoq; componuntur febres putredinis modis alijs compositionis quos distinguam in capitulis suis. ¶ Et paroxifini quidē febribus prolongantur quandoq; z abbreviantur. ¶ Prolongatio eorum est ergo aut pp groffitudinem materiei z viscositatem eius z multitudinem eius: aut ipsius quietem: aut pp debilitatem virtutis: aut pp debilitatem sensus: aut pp spissitudinem pororum quare non resolutur humor. ¶ Et eorum abbreviatio est propter contraria eorum. ¶ Et paroxifini iterum festinant z tardantur. ¶ Et tarditas eorum est: aut propterea q; eorum materia est pauca: aut tardi motus ad mineram putredinis propter groffitatem suam: z hoc quidē est sicut materia quartane. ¶ Et velocitas eorum est: quoniam ipsa est multa sicut flegma: nisi sit vitreum: quoniam paroxifini eius quadoq; tardantur: aut subtilis sicut colera. ¶ Et de teriores quidē febres sunt inseparabiles in quibus putredo est intra venas: deinde ille que eradicantur in quibus est putredo in toto corpore: aut in partibus cordis. ¶ Et parum quidem accidit sensibus febribus valde accensa propter frigus complexionis eorum: z paucitatem carnis ipsorum. ¶ Pulsus vero dispositiones diuerficantur in febribus

Tractatus secundus

putredinis secundum diversitatem earum in generibus suis: et secundum diversitatem speciei unius earum in vehementia et debilitate: et in fortitudine accidentium et debilitate eorum. Et quandoque accidit et durities: aut propter apostema calidum vehementis extensionis: aut propter apostema calidum in membro duro: aut propter vehementiam siccitatis: aut cum dominatur frigus in principibus. Et quandoque fit lenis propter materiam lenem flegmaticam et sanguineam. Et propterea quod apostema est in membro leni sicut illud quod est in epate: et peripneumonia: et lethargia: aut propter humiditatem cum expectatur quando vult ut sudet. Et pulsus quidem fit in principio paroxysmorum debilis coartationis propter aduentum virtutis super materiam et occupationem eius in mundando et euentando.

De sermone vniuersali de signis febrium putredinis. Cap. 2.

Significant febres putredinis aduentus causarum antecedentium eas: et proprie quando non est in eis causa primitiua. Et pulsus et anhelitus cuius constrictio est velox quoniam necessitas est ad mundificandum vehemens valde. Et est caliditas mordicativa non suavis sicut est caliditas ephimere febris. Et plurimum quidem febrium putredinis antecedit almeliletu. Et almeliletu quidem est dispositio cui admiscetur caliditas non perueniens ad hoc ut sit febris: et associatur ei lassitudo et pigritia et alices et saltus et commotio somni et vigilie et constrictio anhelitus et tensio venarum et hypochondriorum et dolor capitis et pulsatio capitis. Cum ergo prolongatur facit cadere in febres putredinis: aut facit accipere debilitatem et citrinitatem coloris. Et quandoque associantur almeliletu antecedenti febres multitudo superfluitatis et muco et nausea et vrina plurima et egestio pulchra putrida et grauitas capitis et excitatio. Et accidit frequentia in pulsu non a causa intrinseca: immo ex labore aut ira aut alijs. Cum ergo accidit in eo coartatio tunc iam peruenit paroxysmus. Et coartatio quidem est submersio pulsus et paruitas diuersi in quo accidunt pulsationes magne fortes: et non est velocitas eius fortis. Sed diuersitas in principio et in augmento est ex preteritis significantibus putredinem: quauis non appareat in tertiana plurima apparitione propter leuitatem materiei. Et de signis quidem quod febris sit putrida est euacuatio periodi prime sudoris et humectationis. Ephimera enim est contrarium illius: licet in initio sit in tertiana propter leuitatem predictam ut sit similis ephimere que tamen ephimera non permutatur ad putredinem. Et si fuerit augmentum eius non permixtum non proportionatum non simile. Et prolixitas augmenti iterum significat quod ipsa est putrida. Et additio pulsus in magnitudine secundum processionem significat augmentum. Amplius si est in terpollata incipit cum rigore aut horripilatione: et dimittit secundum plurimum cum sudore et humiditate: et resoluitur cum paroxysmo: aut est inseparabilis cum tempore. Et non est similis ephimere in vrina et pulsu et complemento mundificationis et quiete accidentium. Et plurimum

Liber quartus. Sen. j.

quidem putride sunt accidētia plurima ex siti et dolore capitis et nigredinis lingue: et proprie apostematū: et multiplicatur inquietudo ex agustia et agitatione vehementi quam facit pugna materie et virtutis: quādoque enim eleuatur materia: et quandoque consurgit virtus. Et pulsus similiter quandoque tendit ad magnitudinem et fortitudinem: et quandoque ad paruitatem et debilitatem et coartationē. ¶ Virities autem fit quandoque. Et non oportet semper ut sit nisi sit cum febre apostema durū in quocunque membro sit: aut apostema in membro duro quāuis nō sit durū: aut iam acciderit potius aque frigide: aut aliquid aliud de illis quod indurant pulsum de illis que discuntur in libro pulsuum. ¶ Diuersitas autem in principio et augmento est ex proprietatibus febrium putride. Et de significationibus eius fortibus quāuis non appareat in tertiana plurimum propter leuitatem materie. Et dum non sit pulsus fortis: et non sit velox velocitate predicta: tunc febris adhuc est ephimera: et nō permutatur ad putredinem. ¶ Et est virina in principio indigesta: aut parū digesta: et fortasse est acuta. ¶ Et scias quod a febribus acutis interficiētibz raro fit euasio: nisi cum contractione membri. ¶ Et quando alleuatur febris post quietem apostematā in pleuresi et similibus: tunc scias quod de materia remansit aliquid: et quod materia declinat ad locum ubi apparet dolor.

De signis inseparabilibus.

Capitulum. 3.

In continua est diuersitas pulsus que est sine febrem apparens valde. Et est in plurimo eius non habens ordinē neque pondus. ¶ Et perseverat: et non separatur post 24. horas. ¶ Et nō associatur ei quod diximus de dispositionibus eradicabilibus ex antecessione rigoris et alij. ¶ Et de illis que significant eam est eius assiduitas et vehementia diuersitatis dispositionis eius apud augmentum: minuitur enim quādoque et augetur vice alia.

¶ De rebus in quibus differunt febres putredinis: et in quibus communicant

Capitulum. 4.

Febres que est propter putredinem colere motus est tertianus: siue sit motus principij paroxysmi aut principij vehemente: nisi species eius que dicitur adusta cuius motus est occultus valde: et est sicut inseparabilis conclusa. ¶ Et tertiana quidem pura est acuta propter subtilitatem materie. Et eius caliditas est magna mordicaria propter fortitudinem colere. Sed est salutifera: propterea quod colera est leuis super naturam: et quoniam ipsa facit quietem. Tertiana vero non pura est longioris spatij quam pura. Et pura quidem raro pertransit septem periodos nisi ab errore. Continua quandoque consumitur in hebdomada. ¶ Et illa que est ex putredine sanguinis est continua inseparabilis. Et eius calor est plurimus communis cum lenitate non cum mordicatione colere. Et quandoque puenit ad statum in quattuor diebus. ¶ Flegmatica accessionem faciens omni die est leuis caliditatis per comparisonem ad colericam longam: propter viscositatem materie: et frigus

Tractatus secundus

eius et multitudinem eius. Et est magni timoris: quoniam habet paruū spaciū interpollationis et quietis: et quoniam ipsa associatur corruptio, ni et debilitati in ore stomachi que non excusatur: et illud est de illis que attrahunt accidentia mala ex syncopi et pulsu cordis et casu appetitus. Et que de ea est inseparabilis est res magis similis ethice: si non esset lenitas pulsus: quāuis quandoque fiat durus etiam. Et quantum est minus pura est minoris et breuioris paroxismi: nisi declinet euz paruitate sue puritatis ad malitiam. ¶ Quartana autem est nō acuta ppter frigus materiei: longa ppter illud. Et fortasse extenditur que de ea pura est anno vno. Et non pura est breuioris spaciij. Verum in ea non est timor: quoniam quietem facit in spacio longo: et quoniam ipsa non est talis acuitatis quam sequuntur accidentia vehementia. ¶ Et quartana quidem et tertiana assidua et interpollata consumuntur per vomitum et solutionem ventris aut sudorem aut prouocationē vrine. In continua autem consumitur per huius fluxum sanguinis narium. ¶ Et scias quod principium prolongatur in tertiana. Et status in conclusa. Et declinatio in incessua. Et status et declinatio in continua. Et status et declinatio in quotidiana: quāuis raro inueniatur quartana continua: et quotidiana integre eradicationis. ¶ Et febres quā non curantur sin qd o3 et ppter apostemose quertuntur ad arefactionē: et ppter in febribus acutis in quibus oportet vt patientes eas cibentur: et non cibantur ppter intentionem vt perueniat natura super materiam. Aut oportet vt detur in potu aqua frigida: et non datur in potu propter intentionem vt non fiat cruda: et non succurritur cum extinctione alia. Quoniam si fuerit alia intentio qd dicitur sumus in cibatione et dando in potu aquā frigidam fortior duarum intentionū predictarū premitatur super eas ambas: et dimittatur observatio illarum duarum.

¶ De significationibus accidentium febrium. Caplin.v.

Scias quod acceptio significationum febrium est ex regimine antecedente et quomodo fuit. Et ex dispositionibus antecedentibus. Et ex regionibus. Et temporibus. Et ex etate. Et complexione. Et ex pulsu. Et vrina. Et vomitu. Et egestionem. Et fluxu sanguinis narium. Et ex dispositione febilis in rigore: et sudore: et qualitate caliditatis. Et ex poris. Et ex dispositione appetitus. Et ex dispositione anhelitus. Et ex confunctionis: sicut dolore capitis: et vigilijs: et alienatione: et inquietudine: et alijs. ¶ Febribus enim ad sunt accidentia ex quibus significantur dispositiones earum de quibus sunt accidentia significantia magnitudinem earum: et ipsarum paruitatem: sicut qualitas caliditatis: et quantitas ipsius. Et de ea est que est mordicativa vehementer ex quo prius inuadit vsq; ad finem suum. Et de ea est que mordicat in primis: deinde minuitur ppter resolutionem materiei et lenitur. Et de eis sunt que mordicant. Et de eis sunt quā caliditas est humida. Et de eis quā caliditas est sicca. ¶ Et sunt accidentia que significant genus earum: sicut accidentia ppta cum tertiana: sicut principium paroxismi cū pun

Liber quartus. Sen. j.

etione et horripilatione et mordicatione caliditatis in eo. Et accidentia significabilia malitiaz earum sunt: sicut inquietudo et alienatio et vigilie. Et accidentia significabilia digestionem et indigestionem sunt: sicut illud quod diximus de dispositionibus vane. Et accidentia que significant crasis que dicemus. Et accidentia que significant sospitationem et contrarium eius et dicemus omnia illa. Et forme insunt iudicia plurima: sicut ille cuius convertit color ad plumbetatem ex albedine et viriditate: et significat frigiditatem humorum et paucitatem coloris innati aut excitationem et inflammationem: sicut accedit ei cuius causa est satietas nausearum. Et sicut velocitas tumitionis faciei: et toratilitas eius: et tenuitas nasi: et significant aut vehementiam caliditatis: aut subtilitatem humoris et velocitatem resolutionis eorum: propter amplitudinem pororum et motus in seipsis: et exitus eorum a consuetudine: aut casus eorum habent significaciones et res de illis quas dicemus. Et accidentium febrium quedam sunt quorum hora est hora status: sicut alienatio et commixtio mentis propter inflationem capitis. Et de illis sunt quorum hora est principium: sicut horripilatio et frigus: et sicut profunditas somni que presequitur plurimum principiorum febrium propter debilitatem cerebri: et declinatio caliditatis ad interiora corporis ubi est materia et multitudo vaporum elevatorum ab eo per commixtionem incipientem in corpore usquequo resoluit eos inflammatio: et adiuuat illud frigus cerebri in seipso et frigus humoris qui vult putrescere et calefit. Et res ex quibus scitur dispositio febris et ex qua specie fit sunt. Bimpositio febris in acuitate sua: et sua leuitate. Et dispositio febris in hoc quod ipsa accedit a causis primitiuis et antecedentibus secundum conditionem predictam. Et dispositio febris adheretia sua et eradicatione. Et dispositio febris in acuitate sua cum rigore et frigore et horripilatione: aut eius contrario et quod est ex eo. Et dispositio febris in diuisione sua cum sudore plurimo aut paucio. Aut dispositio preteriti regiminis: et etas: et forma: et tempus: et ars: et dispositio pulsus: et vane.

Cap. 6.

Horripilatio est dispositio in qua inuenit corpus diuersitatem in frigore et punctione in cute et lacertis. Et antecedit eam pigritia et fractio. Et quasi fractio est manentes eius. Et frigus autem est ut sentiat in membris suis et dorsis lacertorum suorum frigus purum. Rigor vero est ut non possit continere membra sua ex commotione et tremore eueniente in eis et motibus inuoluntariis. Et fortasse est frigus forte. Et non fit rigor fortis sicut in febribus flegmaticis et quartana. Et de causis vehementie rigoris est vehementia virtutis expulsiue in lacertis. Et propter illud quanto causa frigoris est viscosior: est rigor vehementior. Et sanguis submergitur cum rigore ad interiora. Et scias quod humor frigidus est quietus: quoniam iam consuevit membra in qua est: et quiescit passio eius ab eo quare non sentitur frigus ab eo. Cum ergo mouet et spargit sparsione plurima aut paucio propter aliquas causas scilicet propter caliditatem separantem aut aliud patitur ab eo membris quod erat non occurrens

Tractatus secundus

et sentit frigus eius propter causam complexionis diuerse. Et tu quidem sciisti hoc in radicibus vniuersalibus scientie medicine. Et multo-
riens quidem accidit a flegmate vitreo sparso in corpore rigor non per-
ducens ad febrem. Et quoniam sunt et periodi et non est fortitudo eius forti-
tudo rigoris perducens ad febrem. Et materia que facit lassitudinem
rigoris per paucitatem suam facit rigorem per suam multitudinem antequam
putrescat: nam si non putrescit non perducit ad febrem. Et quoniam accidit
frigus et rigor propter subuersionem caloris in corpore causa cibi et que sunt
et similia. Et rigor et frigus antecedunt febres: quoniam humor crudus
effundit ad lacertos in pumis et nocet frigore suo per comparationem ad
lacertos: deinde cum incipit putrescere incipit calefieri. Et quoniam an-
cedit rigor febres propter mordicationem humoris et fortitudinem virtutis
expulsiue que est in lacertis: sicut excutitur homo effusione aque cali-
de valde super cutem: et proprie cum est salsus. Et fortasse sit nocumētum
eius quod mordicat eam ut refugiat calor innatus ad interiora et dicitur
frigus: quare fit cum mordicatione caloris frigus quasi frigus dicitur.
Et mordicatio quidem caloris est apud paniculum tegentem interius.
Et quoniam accidit rigor propterea quod refugit calor ad interiora: sicut fit
in apostematibus intrinsecis. Et quoniam significat rigor et horripilatio sa-
nitatem in febribus inseparabilibus: quoniam significant quod materia expellit
in venis et egreditur. Verum quoniam non est cum digestionem et in hora critica: et
non sequitur eam leuitas est significatio quod expulsio illius quantitas non
est: quoniam virtus est vincens: imo quoniam materia multa expellitur propter mul-
titudinem suam. Et de rigore est qui significat mortem: et est ille quem se-
quitur debilitas virtutis et casus caloris innati et siccatas. Et horripila-
tio vero fit ex causis paucioribus causis rigoris. Et commotio anime
et periodi indicat periodum. Et senum quod febres sunt sepulte. Et
quoniam est causa in longitudine febris grossitudo in visceribus quare re-
supinetur febrilis et extendat pedes suos et tangant viscera sua. Et
quoniam denigratur lingua febrilis cum alleviatione febris: tunc febris eius
est sepulta. Et quoniam associat febrim paralyticam: ergo curetur febris in pul-
mis. Et de eis quod veniunt illis est sirupus acetosus mixtus cum gellenabiz
et aqua cicoris cum oleo si tollat febris. Et ratio capitis est ex eis quod
inspissant cutem eius quare reuertunt vapores et fit fortis febris.

De intentione ad curandos plures febrium putredinis. Ca. 7.

Scias quod intentio in medicando has febres: quoniam vertit ad partes
febris: quare est necessarium ut infrigident et humectent. Et quoniam
ad partem materiei: ubi necesse est ut maturet vel digeratur: aut necesse est
ut euacuetur. Et digestio quidem in grossa est equatio eius cum subtilia-
tione. In subtili est equatio eius cum ingrossatione. Et quoniam contraria
sunt illa que regit febris de infrigidatione: et illud quod regit humor de
digestione et euacuatione et resolutione. Quandoque enim est digestiuum
et euacuatiuum calidum: imo est semper plurius ita. Et tunc oportet ut obseruet
magis timorosa et vna duarum rerum. Et fortasse contrarium est illud quod

Liber quartus. Sen. j.

conuenit febrī de infrigidatōe cum eis que sunt: sicut melones indi-
reliqua olera ei qđ puenit materiei de minoratione: quare phibet illō
dare ea in potu: nisi vbi non est materia. Et oīo sollicitudo sit vt post
ponatur aqua fructuū vsq; ad hebdomadā. Et sit pētus aqua ordei.
Et omnes fructus nocent febricitantibus cum ebullitione sua et com-
potione sua in stomacho. Et multoties quidem inuenitur res que di-
gerit et subtiliat et infrigidat cum euacuatione sicut sirupus acetosus.
¶ Et scias qđ febris quicq; est tante vehemētie et acutatis qđ nō licet vti
regimētie cause: imo indiget infrigidatione vltima: et proprie cum non
inuenis virtutem fortem resistentem tollerantem. ¶ Quod si inuenis
eam resistentem tollerantem: abscinde causam: et expelle humorem: et
abscinde cibum: et non infrigides infrigidatione que prohibeat resolu-
tionem. ¶ Quod si inuenis virtutem deficientē: sis occupatus in equā-
do complexionē p̄trariā ei: quare infrigida eam: et viuifica virtutē eius
cibo. ¶ Cūq; sit fortis per viuificationē suā et vincit cōtrariū suū redit
ad cām. ¶ Et cū tu infrigidas d̄ istis febrīb: tūc infrigides eā cū eo in q̄
sunt stipticitas et exsecatio sic sūt trocisci infrigidates: nisi p̄ purgatores
et euacuationē. ¶ Et scias qđ cura febris putride est diuersa a curatione fe-
bris ethice. Curatio enim ethice est contenta super contrarietate egrit-
tudinis. Et curatio febris putride non est contenta super contrarietates
egritudinis tantum: imo super abscissionē cause eius: quāuis illud qđ est
conueniēs egritudini et cibationi sit amicum virtuti ex parte sui scilicet
virtutis: et inimicum virtuti ex parte: quā est amicum inimico eius: et est
materia: quare est adiuuans vtrūq; earū: quāobrem indigemus in regi-
mētie eius canone. Et nos singulare ea ei si deus voluerit faciemus.
¶ Scias qđ nō est tibi possibile curare febrē nisi cognoueris eā. ¶ Quod
si ignoraueris: tunc subtilia regimen. ¶ Et prouide ne occurrat paro-
xismo nisi ventrem habeat vacuū. ¶ Et non moueas in die paroxismi
aliquid quātum possibile est tibi: neq; cures febrē. ¶ Et opz vt ob-
serues in oib; illis dispōnē virtutis. ¶ Quod si fuerit fortis: et fuerit illud
qđ vincit sanguis: aut cū hūore q̄ vincit sanguis: tūc flebotomia ē magis
queniēs. Et pprie cū vīna ē rubea grossa nō citrina ignea ex q̄ timeat
apud flebotomiam victoriosa colere et acuitas eius. ¶ Deinde fac sequi
flebotomiam solutionē ventris subtilēm: proprie si fuerit illic siccitas
cum eis que sunt sicut aqua ordei: et aliracost paucos: et aqua ordei cum
sirupo acetoso. ¶ Et si natura nō fuerit lenis: ad de in eo quod est sicut
siraco quod sit sicut sirupus vīo. ¶ Et sit vltimitas lenificatio: nō flu-
xus ventris: et non solutio laboriosa. ¶ Et magis dilectum est apud me
administratio clisteriorum s̄m vltimitatem qua indiget in virtute.
Et de clisteribus cōmūnis iuuamenti lenibus est clistere factus ex oleo
violato: et succo soliorū ficul: et vitello ouis: et zuccaro ru. et baurac. ¶ Cū
ergo lenieris hac lenificatione: fortasse indigebis eo debiliore qđ illud
quo indignisti in principio: et illud est quando natura est obediens.
¶ Deinde fac ipsum sequi ea que vīnam prouocet: sicut sirupus aceto

Tractatus secundus

us decoctus cum radice apij et similibus. Et deinde fac ipsum sudare. Et aperit meatus cum illis in quibus non sit calor fortis: sicut cumunctione ex oleo camomillino et fricatione cum vino albo: et cum aqua dulci tepida. Et si febris fuerit acuta non inuenio excusationem abunctione et embrocatione. Quod si inuenio humores in primis declinare ad stomachum: fac vomere cum eis in quibus non sit diuersitas consuetudinis: imo cum eis que sunt sicut sirupus acetosus cum aqua calida cum natura mouet humorem ad vomitum et non diuersifices eam. Quod si fuerit illic declinatio ad intestina et senseris rugitum et descensum fecis: tunc adhibe quod soluat ventrem. Et prohibe cum somno in principijs febrium: propter quod est horripilatio aut frigus et rigor: quoniam plorat super eum frigus et rigor. Ipsa namque exprimit materiam si fuerit eum ad quidam viscera: et prohibet digestionem humorum. Apud declinatorem vero est iuuatius valde. Et fortasse non nocet apud statum. Et non prohibeas et aquam frigidam: nisi fuerit humor qui est in eo crudus et grossus: tunc enim prohibet digestionem. Et scias quod quando flebotomia iuuat: deinde vitis via mala: tunc non purgatur. Humoris autem coloris digestio est ut conuersus a subtilitate fiat spissus. Et aqua quidem frigida facit illud. Nisi sit stomachus aut epas debile: aut frigidus. Aut sit in visceribus apostema. Aut sit in visceribus dolor. Aut sit complexio eius pauci sanguinis. Aut caliditas eius innata debilis quare debilitat post potum aque frigide. Aut sit non consuetus potare aquam frigidam: sicut illi qui sunt de regione calida: isti enim spasmodi velociter associantur eis singultus: et extenuatus est de hac summa. Ubi autem materia calida. Aut grossa iam digesta est. Et corpus est carnosum. Et caliditas innata exuberans. Et virtus est fortis. Et viscera sana. Non frigida eorum complexio radicalis. Non insueta aque frigide: imo assucta aqua frigida valde: tunc aqua frigida est melior res. Multoties enim adiuuat ad expellendum materiam cum solutione nature: aut per vomitum: aut per urinam: aut per sudorem: aut per omnia illa: quare sit statim ut sanetur. Et quicquid dat in potu medicus de aqua frigida infirmo quantitatem plurimam adeo donec color eius fiat viridis et tremat que sit saltem perueniens usque ad emnam urinam et diuresiam. Et fortasse conuertitur febris ad flegmaticam. Et fortasse confortatur natura: et expellit materiam cum sudore et urina et fluxu ventris: et est sanitas. Et quandoque iterum sunt quedam prohibentia: deinde timeatur malitia caliditatis et sitis et exstimas quod peruenitur per eam ad ariditatem vel extenuationem: non prohibeas aquam frigidam. Nam additio apostematis et cruditas eius melior est quam extenuatio. Et si sirupus quidem acetosus quandoque etiam sedat sitim et incitat et soluit: et non eum ipsum apostematatum non est plurimum sicut nocumtum aque: et non est et vis aggregandi materiam et inspissandi eam. Et similiter sule plurime commixtionis. Et cum non licet ut bibat aquam frigidam et sit audax per eam timeat quod non faciat accendere constrictionem pororum: quarta

Libri quartus. Sen. j.

fit causa febris alterius: cum euentu oppilationis alterius: et fortasse erit
vehementior prima. Et qui obulat mebro debili corumpit operationem eius.
Et multoties facit deglutitionem difficilem. Et facit difficultatem anhe-
litus. Et facit accidere tremorem: et spasmodum: et debilitatem vesicæ: aut re-
nis: aut colon. ¶ Et ille quem plurimum opus ex eis phibere a potu aque
frigide est cui nocet in sanitate sua: imo cum videtur calefactionem fortè
et complexione calidam et siccam et euacuaueris: tunc quicquid coe des insu-
sionem fieri in aqua frigida apud declinationem et aperitionem digestio-
nis et euacuationem humorum. Et non est malum ut administret balneum. Et
potus vini comixti subtilis et inunctio cum oleis lenificantibus. ¶ Et
cum administraueris canones predictos in principio accedentium fe-
bris: tunc opus post illud ut tu occuparis in digestionem et euacuationem que
non est semper semita minoratio et desiccationis. Et iam diximus eam: imo
semper semita abscissionis cause. ¶ Et non euacues materiam indigestam in
calido aut frigido: nisi propter necessitatem. Fortasse enim multiplicatur
euacuatio humoris non pueniens ad statum per digestionem ut euacuetur.
Et fortasse nocet euacuatio maturationi. Et fortasse promiscet eam ma-
lignum cum bono: propterea quod mouet malignum absque digestionem sua.
¶ Et tu non auscultes virum qui existimabat quod intentio in digerendo
est subtilizare: et humor calidus est subtilis: quare non est necesse ut subti-
lietur. ¶ Res eius sicut dixit: imo intentio in digerendo est equare sub-
stantiam materiei: ita ut fiat preparata ad expulsionem facilem. Et subti-
le imbibitum et grossum fixum et viscosum adherens totum illud non
est preparatum ad expulsionem facilem: imo est necessarium ut inspissetur
subtile: et subtiliatur spissum paulatim: et incidatur viscosum. ¶ Et si vir
iste non audiuisset in sermone antiquorum de digestionem aliquid antequam di-
xissimus illud et rememoraret dispositionis digestionis humoris fixo-
rum. scilicet qui de eis subtilis est indiget ut inspissetur: et qui de eis spis-
sus est indiget ut subtiliatur: oporteret ut sciretur hoc per illud. ¶ Et qui
non oportuit ut in seipso consideraret et diceret: quare visne in febribus
acutis non habent in principijs earum sedimen: deinde fiunt habentes
sedimen: et an sedimen laudabile est aliquid nisi humor faciens egritu-
dinem qui iam digestus est. Quare ergo non expellitur in principijs
egritudinis ad salutem si est subtilitas vltimum quod intenditur in dige-
stione: ergo necessarium est ut sit in principio febris sanguinis et colere
sedimen laudabile. ¶ Si autem nature non est possibile expellere illam su-
perfluitatem nisi post horam in qua fit preparatio ad expellendum in
vritate: tunc similiter oportet ut scatur quod arti euacuare humorem ante
illam horam in qua apparet digestio in urina est inconueniens aut dif-
ficile malum. Et fortasse mouet et non operatur vltime. Et fortasse miscet
malignum cum bono. ¶ Et esset melius homini huic ut bene optinaret
de illis qui fuerunt sicut Gal. et Hypo. in eis que scripserunt de hoc: et
valde attenderet: et tunc rediret ad contradictionem: quia omnis con-
tradictio in primis cum est super veritatem est excusatus. verum melius

Tractatus secundus

¶ Et ei ut non consideraret in consideratione sua. ¶ Et opinor quod raro
puic vitro acciderunt experimenta que profuerunt in hoc capitulo et acce-
pit in eis. Et huiusmodi quidem experimentis que non sunt sed canones
accidit eis ut nec unus valeat. Et accidit eis ut nec unum eorum sit signum:
hoc namque est pueniens. ¶ Cum autem materia est plurima mobilis pnu-
trabilis de membro ad membrum: et existimas quod non est spatium in digestione
eius: aut fortasse accidit ex ea apostema pleuriticum et aliud si dimittat
facit cadere in timorem ante tempus in quo expectat digestio equalis p-
culdubio: tunc est necessaria euacuatio eius. Timor enim in hoc est minor
¶ Timor in illa: et cum hoc natura mouet ad expellendum eam per multitu-
dinem sui nocumet. Cum ergo adiuuat nam conuenit ei adiutorium vlti-
muz: quare non est excusatio eius. ¶ Et scias quod flebotomia quando est
intentio sanguinis: non est ex genere eius in qua expectat digestio expe-
ctatione que est in solutus. Et non expectat digestio nisi in humoribus
alijs. Et cum postponit flebotomia in principio egritudinis non amplius
est et intentio. Et fortasse interficit per aduentum obilitatis virtutis. ¶ Et
similiter si times victoriam humoris: magis necessaria cautela est euacua-
tio. Et si non est digestio non moueas nisi in principio. Apud statum vero non
moueas aliquid donec vincat nam et digerat. Et si ipsa non mouet moue tu
hora motus eius. Et si ipsa mouet aut mouit tunc dimitte eam et operatio
nem eius. Et hoc est illud quod nominauit Hypo. furiositatem ubi dicit.
Oportet ut administret medicina solutiva postquam digerit egritudo. In
principio autem egritudinis non oportet ut administret illud nisi egritu-
do sit furiosa. Et forsitan non est semper plurimum furiosa. Et talis est ista
euacuatio necessaria que non est in hora sua sicut cibus necessaria que
non est in hora sua. Et proportio istius euacuationis ad cessandum ex
malitia materie est sicut proportio illius cibationis ad prohibendum
virtutem a casu suo. ¶ Cum ergo exerces euacuationem tunc conside-
ra horam interpollationis: aut horam ipsius temporis: aut frigiditatem
horam que est in die. ¶ Et non euacues per fluxum ventris in die pe-
riodi. Neque flebotomes. ¶ Et non agas cum euacuatione artis contra
partem euacuationis nature. ¶ Et non diminuas humorem per res que
facit statim habitudinem motus periodi. ¶ Et omnino caueatur a regi-
mine grosso in hora periodi ita ut non detur in potu aqua ordeii succa-
rum neque uleb ut non frangat periodum cum constrictione meatuum:
quia est timor: imo adiuua. Dicit namque Hypo. Adedicus adiutor est
nature non impediens eam. ¶ Et oportet ut scias quod multoties indiget
medicina fortis debilis: sed eius fortitudo est ex hoc quod soluit humorem vi-
scosum: et ipsius quidem debilitas est ex hoc quod facit ascellare semel
aut bis. Et non euacuetur plurimum simul ita ut non cadat virtus.
¶ Et consilium quidem meum in flebotomia est ut dimittatur quantum
possibile est. Si autem non est possibile: tunc multiplicatio numeri est
melior multiplicatione quantitatis. Oportet enim ut non euacuet san-
guis multum subito: quoniam euacuatur multum de eo cuius non est

Liber quartus. Sen. j.

necessaria euacuatio. Et non est in sanguine excusatio ad euacuatiōem
quibus fortasse indigetur et debilitatur virtus a resistendo in crisi-
bus expectatis. Et scias quod quando aggregatur dolor capitis et febris: tunc
curatio febris est dignior. Et scias quod dolor capitis quando facit redi-
re febrem declinatam ad augmentum: quare oportet ut sedetur. Et cum in-
sane lactens febricitat: tunc oportet ut rectificetur lac matris eius. Et
quando fuerit urina ictericata in febre significat apostema: quare est cura-
tio dare in potu aquam ordeii aut sirupum acetosum. Cum ergo acque-
scit febris intentio sit ad apostema. Et quando fuerit cum febre coli-
ca: non aperietur via in dando in potu aquam ordeii: immo ius galli et
lentius: et multiplici vinctuositate eius: deinde datur in potu aqua or-
deii si necesse fuerit. De solutiis vero est potio facta ex tamarindis
et terentabini et sircost. Et quandoque ponit in ea aqua iuleb. Et quique po-
nitur in ea cassia. Et fortasse projicitur desuper scamonea. Et fortas-
se datur in potu scamonea sola in iuleb. Et fortasse est necessarium ad-
ministrare ea que sunt sicut aloes: quando materia est grossa. Et meli-
us quod est ut abluatur et nutriat cum aqua en diuier: aqua solatri: de-
inde fiant ex eo pillule. Syracholanos vero citrinos quidam admi-
strauerunt: sed non inuenit ab eis intentio in quam operentur: con-
gunt enim poros eius post solutionem ventris: et exasperant viscera
eorum. Quod si fuerint necessarii: tunc post digestionem integram. Et
aqua duorum granatorum est maxime iuuamenti expressa cum pulpis
amborum. Et quandoque in hortis de solutiis que sunt ex violis et sca-
monea: ita ut de violis sit quantitas aut. l. et de scamonea usque ad filicem
l. et quandoque ponitur in eis parum mente. Et quandoque fit ex istis
gigantibus extinguentibus medicina in qua ponitur scamonea sicut
pillule huiusmodi. R. coriandri spodiij ros. ali. 3. s. camphore tofugi. l.
scamonee. xij. partem. 3. l. et usque ad sextam partem eius. Et datur in po-
tu eis. Aliud. R. siracost. 3. ij. terentabini. 3. v. succi pomorum: de semi-
ne succi cidoniorum partes equales: coriandri humidis sextam partem
vnius. Aggrega succos: et submerge in eis siracost et terentabini: et in-
spissetur cum eis donec fortasse coaguletur: deinde sume camphore po-
tus sexte. 3. l. et medietas sexte scamonee. 3. l. et pone siracost super ignem
et pulueriza desuper camphora et scamoneam. Et conferuentur ne re-
soluantur cum vapore: deinde dimittas donec coaguletur per se cum
facilitate. Et dosis eius sit a. 3. ij. usque ad. 3. ij. s. Et est possibile ut fiat ex
terentabini et siracost et zuccaro tabarzet: natif. i. forme que sunt sicut pe-
nidie: et ponitur in ea scamonea et camphora secundum quantitate que cadit in
vna portione eius: et camphore usque ad tofugi. l. scamonee usque ad sextam: 3.
l. quare fit tunc aie non horribile. Et febricitas quidem in estate febre
frigida non ingreditur domum ventri proprie quando sudat: ut non con-
uertatur materia resolutione sua. Et troscisci quidem non sunt quenten-
tes principijs harum febrium: nisi post digestionem et euacuationem. Et
troscisci quidem sunt magis convenientes ei cuius febris est adhaerens in suo

Tractatus secundus

Homacho: quasi ipsa sit ethica. Et dimissio consuetudinis in regimine suo sentit quandoque febres: et non est tantum nocumentum quoniam causa eius est dimissio consuetudinis in regimine.

De cibatione febricitantium in generali. Capitulum. 5.

Scias quod convenientiores cibi febricitantibus sunt cibi humidus et propius cuius complexio est humida ex infantibus: et grossus. Conueniunt enim ex hoc quod assimilant complexionem: et ex hoc quod sunt contrarii egritudini. Cumque accedit febris et non est sicca: non cibetur penitus dum non egreditur perfecte febris. Et oportet ut occurrant eis paroxysmi periodici et paroxysmi qui sunt fortiores ventribus ipsorum vacuis in quibus non sit cibus omnino. Nam si cibati fuerint in illa hora occupabuntur non in digerendo et dimittat digerere et expellere: et confirmabit egritudo et prolongabitur. Et propter illud oportet ut postponant cibationem usque ad declinationem: et in eo quod est post ipsam. Et si accedat forte ut hora declinationis sit hora consuetudinis in cibo: tunc est melius quam esse potest. Et scias quod de cibatione et regimine est quod est subtile valde. Et de eo quod est grossum valde. Et de eo quod est inter illa. Et est pars eius declinans ad subtile plus. Et pars eius declinat ad spissum plus. Et subtile ultimum in subtilitate est propius cibis. Et grossum valde est administratio ciborum sanorum hominum. Et illi qui sequuntur latus eius subtile quod est medium est ut sit contentus in cibo succo granatorum: et tunc subtili valde: et post ipsum aqua ordeis subtilis: et post ipsam aqua ordeis grossa: et de oleribus frigidis et humidis: sicut atriplices spinachia et blattis et similia: et postea kist ordeis sicut est: et est medium. Et illi qui sequuntur latus grossi sunt galli et galline extremitates. Et subtiliores eis sunt alcubugi et pulli. Et subtiliores eis sunt alcanzi et ova sorbilia pauca subtilia: et pisces parui. Et subtilior eis est kist ordeis sicut est. Et subtilior eo panis simile solutus in aqua bene frigida solutione bona subtili. Grossum autem est cibus fortis altacugzar: grossius autem cibus fortior est eo. Et kist quidem ordeis est bonus cibus ipsum eis aggregat ad glutinationem et digestionem suam et lenitatem et plantam et lubricitatem et abstersionem et humectationem et contrarietatem febri et sedationem sitis et velocitatem penetrationis et abluitionem. Et si est in eo stipticitas: quia non residet: neque figit in poris et meatibus: quantum sunt stricti: et non est ea adherentia cum incidit per meritum. Et fortasse abstergit spissum flatum. Et quoniam bona sit ei decocto non instat vino. Et antiquum quod est vbi sunt vbi necessaria est subtilitatio regimini subtilioris regimine quod est kist ordeis et aqua eius et aqua mellis plurime aque quam nutrimentum eius est paruum: et quod ipsa facit penetrare aquam: et eius humectatio et abstersio et eius apertio et prouocatio eius est multum et caliditas eius est contracta. Et ipsa proculdubio quandoque addit in virtute additionem quandam quamvis sit parua. Et sequitur eam sirupus acetosus de melle: sed est grossior et nutritior et fortior incisionis et abstersionis: et non est in eo calefactione de nocumento viscerum calidorum quod est in aqua mellis. Nunc autem mel canne quod est zucarum et propius mundissimum.

Libert quartus. Sen. j.

eatum est melius melle apīs: licet eius absterſio ſit minor absterſione mellis. Et ſimiliter ſirupus acetofus de zuccaro. Et ſit ſufficientia in ſirupo acetofus: ſed fortaffe faciet incurrere raſuram inteſtinorum: et hoc quidem timorofum eſt in egritudine acutis. ¶ Et nos ponemus aque ordeī potationem et ſirupi acetofi ſermonem ſingularem. ¶ Et ſubtilitationem quidem regiminis egritudinis ſignificat natura materiei: et poſſibilitas nature in digerendo ipſam et reſoluendo et euacuando eam. ¶ Et dignior horarum ad ſubtilitationem eſt ſtatus: hīc enim eſt vehementia occupationis nature in pugna materiei. Et non oportet ut ab ea recedens occupetur re alia: et proprie apud crīſis: ante vero illud pugna nō eſt cōfirmata. Et de illis que ſignificant et faciunt peruenire ad ſubtilitationes: eſt ut ſi ſit neceſſitas ſebotomie aut reſolutionis vtrius aut clīſteris aut ſedationis doloris: tunc oportet ut des operam ad cōſumendam illam neceſſitatem: deinde ciba ſi neceſſarius eſt cibus: niſi ſit prohibens aliud. ¶ Et ingroſſationem quidem regiminis ſignificat vel requirit virtus. ¶ Et dignior horarum ad ingroſſandum eſt hora in qua virtus non eſt valde occupata in materia: et eſt principium egritudinis. Et oportet ut ſuccurratur nocumēto illius ingroſſationis cū ſparſione quoniam eſt leuius ſuper virtute iterum. ¶ Et eſtas quidem propter ſuam reſolutionem indiget additione cibationis et ſeparationis eius. nam virtus non ſufficit ad digerendum illud quod multum eſt ſemel. Et quoniam reſolutio in ea eſt per ſparſionem tūc oportet ut cambium ſit per ſparſionem. ¶ Et in hyeme eſt res econtrario: quoniam propter paruitatem reſolutionis eius non facit indigere cambio multo. ¶ Amplius ſi multū dederit cambium ſubito crīſis tollerans ipſum et fortis apud expulſionem eius. ¶ Et autumnus quidē eſt tempus malum: et propter hoc oportet ut ſubtilietur in eo inter conſervationē virtutis et inter inſtigationes materiei: et ſpargere paulatim in eo eſt melius: et prius ſpargere cum debilitate virtutis eſt melius egro. ¶ Et ſcias quod ſi nō eſſet illud quod pertinet virtuti eſſet magis neceſſarium ut ſubſiſtaretur cibus vltima ſubtilitatione. ſed virtus non ſuffert illud et deficit et cū deficit non valet curatio. ¶ Curans enim ſicut ſciuiſti eſt virtus nō medicus: quoniam medicus facit puenire inſtrumēta ad virtutē. ¶ Et cū intellexeris hoc: tūc oportebit ut cōſideres. ¶ Nā ſi egritudo fuerit valde acuta: et illud eſt ut ſit ſtatus eius propinquus: et exiſtimaueris quod virtus nō deficit in hoc tpe quod eſt inter principium eius uſque ad ſtatum eius: alleuiabis occupationē a virtute: et inſtabis eā ſuper materia: et nō facias eā occupari in cibo ſpiſſo: immo ſubtilia regimen ſtatim cū diſmiſſione cibi omnino et proprie in die crīſis. ¶ Et ſi videris egritudinem acutam nō valde: immo acutam absolute: tūc oportebit ut ſubtilles regimen: nō in vltimo: niſi apud ſtatum in die crīſis proprie: niſi per cauſam maximā. ¶ Et ſi videris egritudinem cronicam aut propinquam cronicę: non ſubtilles regimen. Virtus enim non ſaluabitur uſque ad ſtatum ſubtilitationis regiminis. Verum eſt tibi neceſſarium cum hoc in omnibus ſpecte.

Tractatus secundus

bus ut sit principium tui regimini grossius: et postremum tui regimi-
nis proueniens ad statum subtilius. Et gradatim procedas in eo quod
est inter illa ita ut virtus sit consueta usque prope statum: tunc enim intende
super materiam: et si non sis occupatus in alio. ¶ Et quoniam scis quod virtus est for-
tis tunc fortasse necessarium facit dispositio: ut sis contentus iuleb solo. et si
non plus saltem hebdomada una: et prope in febribus apostematum.
¶ Quod si timueris debilitate sis contentus aqua ordeii. ¶ Et cum ambig-
ua sit tibi dispositio in egritudine et non cognoscis eam: tunc ut declines
ad subtilitatem est melius quam ut declines ad adtensionem: te obseruare vir-
tutem et tollerantiam. ¶ Et illius qui deest qui existimauit quod cibatio in febre
acuta est melior: quoniam non est intentio in digestionem et in euacuationem
cum volueris: faciat id natura: aut non faciat: error est itaque te scire feci: imo
quoniam times casum virtutis tunc cibatio est melior. ¶ Et de corporibus sunt
corpora colerica que requirunt regimen diuersum ab illo quod diximus:
et prope quoniam sunt assueta comestione plurima: ipsi enim cum non cibant
saltem in principio febris: imo in hora que est prauior ea: et est hora statim:
non vacue sunt dispositiones eorum a duabus rebus. Quoniam cum ipsi
sint debilius virtutum superuenit eis syncopis et moriuntur in paroxys-
mo. Et si sunt fortius virtutum cadunt in extenuationem et appareret super
eos signa ariditatis ex inuolutione nasi: et profundatione oculorum: et quod
tempora sunt depressa: et fortasse superuenit eis syncopis ante illud pro-
p illud quod effundit ad stomachos eorum de colera mordacissima. ¶ Et sunt
de hominibus quidam qui sunt exuberantis carnis: sed cum abscedit ab
eis cibus debilitant et extenuationem incurrunt: quare non tollerant prohi-
bitionem cibi. ¶ Et omnis cuius calor innatus fortis est valde aut plu-
rimus: aut calor innatus est valde debilis: non potest dimittere cibum. ¶ Et
de eis sunt quibus accidit dolor et lesio in stomacho et dolor capitis pro
communitatem: et isti sunt de hoc genere. Et istis fortasse sufficit aqua or-
dei. Et fortasse egent ut misceant succum granatorum et similia illi ut confortet
os stomachi. Et quandoque est nobis necessarium ut faciamus eos
vomere cum facilitate ante cibum. Et in plurimis istorum si debilitant
et prope si superuenit eis syncopis: causa non est vehementia debilita-
tio: immo effusio materiei ad os stomachi. Cum ergo sumunt in potu
sirupum acetosum permixtum cum aqua calida multa aut vniuersum per-
mixtum cum aqua multa: euomunt in vomitu humores colericos: et vir-
tus eorum fit fortis. Cumque cibantur aliquo robore stipticorum sedan-
tur. ¶ Et senes quidem et debiles et infantes sunt de genere eorum qui
non tollerant famem. De primis vero senibus sunt qui non sunt vehe-
mentis tollerantie famis. Et sequuntur eos adolentes: et proprie ha-
bentes solida membra amplas venas in aere frigido. ¶ Et multoties
quidem errat medicus in huiusmodi egrotis secundum alium modum: quo-
niam ipse prohibet eis cibum in principio rei: et quando appropinquat
status et sciunt quod cadit virtus cibant in illa hora necessario. Jam vero
ergo errauerunt duobus modis. Et si ipsi cibarent eos in principio esset

Liber quartus. Sen. i.

error ille et ignorantia infra hunc errorem. Et accidit istis egris ut accendant eis catarrhi nausaeus et colerici et vigilatio propter resolutionem et priuationes digestionis: et inquieti sunt et alleuantur et coarctant materiam et virtutes eorum: et multiplicantur ipsorum vapores: quare audiunt id quod non est: et tremunt: et citantur vel saliant: et permutantur in lectis: et imaginantur quod non est: et tremunt vel saliant labia eorum inferiora propter dolorem oris stomachi: et contristantur anime eorum propter grauitatem materiei.

Canon in dando in potu aquam ordei et sirupum acetosum. Capitulum. 9.

Aqua ordei quedam est in qua non est de corpore ordei nisi quod si ducta in iuuamento nisi quando est complete decoctionis. Et que de ea est melior est ut sit aque quantitas sacraiat. 20. et ordei sacraiat. 1. et sit tam reducta proprie ad. 5. assumatur illud quod de ea rubeum est et subtile. Hoc enim est subtile cuius nutrimentum est minus et cuius humectatio est maior et ablutio eius et extractio superfluitatum ab ea et digestio facta ab ipsa est multa equalis. Et de ea est in qua est aliquid de corpore ordei et farina eius. Et magis disiectum mihi in huiusmodi est ut non sit plurimum decoctum: immo secundum mensuram que auferat inflationem. Et non perueniat ad hoc ut faciat ipsam viscosam vehementer. Et huiusmodi quidem est pluris nutrimenti et minoris ablationis et digestionis. Et accidit ei multotiens ut acetet in stomacho frigido in substantia sua: et si sit in eo calor extraneus multus de malitia complexionis. Et aqua quidem ordei quandoque est decocta ex ordeo ipso sicut est: et quandoque est excorticatum. Et melior quidem sirupus acetosus apud me est ille in quo ponitur zaccarum in vase: deinde funditur super ipsum acetum forte quod sit de vino tante quantitate ut eleuetur super dorsum zaccari: immo dimittat ipsum discopertum: deinde ponuntur sub vase carbones quieti et cinis calidus donec lique fiat zaccarus in aceto sine ebullitione: deinde colligitur spuma et dimittitur una hora cum multo calore donec misceatur zaccarum cum aceto: deinde funditur super ipsam aque quantitas duorum digitorum et bulliat usque ad spissitudinem. Et aggregare sirupum acetosum et aquam ordei simul est illaudabile: quoniam corrumpit aquam ordei in plurimum. Et non oportet ut detur in potu aqua ordei cum siccitas nature adest immo ante ipsam fiat clistere. Quod si acetet in stomacho detur in potu quod de ea est magis subtile. Quod si acetat coquatur cum ea radix apij et eius simile. Si vero acetat iterum tunc necessarium est ut misceatur aliquid pipertis cum ea proprie quando materia non est vehementis subtilitatis et caliditatis. Et quando multiplicatur eius inflatio: tunc misceatur cum ea ad calefaciendum. parum aceti vini acetosi. Verum cum sirupus acetosus in potu datur incidit humores et prepatat superfluitates ad expulsionem. Et tu consequenter post duas ho

Tractatus secundus

as dea aquam alkist ordet subtilem predictam vt abluat quod incisit et
absterget id et extrahat ipsum per sudorem et prouocationem. Et non
si nocuum sit detur in potu sirupus acerosus apud cenam cum laz
eparatus est cibus a stomacho. Quandoque est necessarium vt pre
mittatur tuleb ante aquam ordet vt addat in humectatione: et illud est
cum vides siccitatem dominantem super corpus et lingua. Et quicquid
est necessarium vt premittatur ante ipsam ad leniendum naturam ali
quid de tamarindis ante illud per duas horas.

De curationibus febrium acutarum.

Capitulum. 10.

Quod dictum est de regimine lenificationis et prouocationis et su
dationis et digestionis deinde euacuationis cum medicina post
illud. Et quod dictum est de cibatione post ipsum est illud quod opor
tuit nos rememorari hic. Et modus extinctionis vehementie calidita
tis sunt cum infrigidatione aeris. Et cum infrigidatione cibi. Et cum
epithimatis et emplastris. Et cum medicinis. Et cum retentione co
rum que sunt sicut mucilago psyllij et mucilago granorum cydonij et suc
cus portulacae et succus liquiritie in ore vt sedetur sitis. Nam assidue
guttur patientis egritudinem calidam aliquid vt remaneat os humi
dum et non ericcet in curis est suauissimum valde. Et quandoque iuu
tur per administrationem clisteris facti ex succo melonis indi et cucu
meris et cucurbite et portulacae cum oleo rosaceo et cum aliquantulo ca
fore iuuamento maximo. Et oportet vt sit aer infrigidatus quantum
possibile est. Et eius infrigidatio est per prohibitionem frequentie et
per suspensionem flagellorum multorum et per positionem niuis plu
rimae. Et si domus est proxima temporis ex quo linita fuerit luto et pro
prie illo in quo ponitur loco palee totum papyri tunc est melius. Et
quandoque preparantur in ea manationes vt fontium et roationes et
currunt in ea aqua dulcis. Aut stratus est super lacunam coopertam cum
retibus et stratus super quem dormitur ex tabari et his similibus et reli
quos stratus est ex extremitatibus salicum et cydoniorum et myrti asper
sis aqua rosae violae et nenufaris et rosae violae. Et ponuntur quandoque ca
lathi in quibus sunt ordines de frustis fructuum boni odoris frigidorum
sicut malorum acerosorum et cydoniorum et minorum pistorum bo
ni odoris aspersis in aqua rosae et nenufaria et salicibus super que sunt
puluerizata sandali et rose et canfora et super que iam distillatum est pa
rum vini odoueri tunc est illud quod est vltimum. Hoc est regimen
aeris. Regimen autem cibi iam sciisti. Et si voluntas adest vt cum
infrigidatione sit lenificatio tunc detur aqua cucurbite et aqua melo
nis indi proprie et aqua cucumeris et lactuca cum aceto est vltima. Et
quod conueniens est ad sedandum sitim eorum est foca factum ex pa
ne simile cum aqua casei accepta ex dogo post colationem vehemen
tem. Et si adest voluntas vt cum sedatione sit retentio tunc de
tur succus granati muza et acetosi et aqua acreste et aqua mori de sce.

Liber quartus. Sen. j.

mi et aqua acetositate limonis non salis et aqua acetositate citri et que sunt his similia: et aqua cereculi et est berberis. Et Epithimata vero et emplastra sunt ex succis notis et proprie aqua rosae aut succo rosarum recentium cum sandali: et canfora et aqua coriandri et endiuie: cum istis enim est in frigiditate plurima. Et mucilago psylli cum aceto et aqua rosae est huius generis. Et embrocare epar cum in frigiditatibus est res maxima et magis suuans. Nam cum equatur est in eo maior pars rectificationis. Et fortasse rectificat aquas. Et quando illic est catarrus et tussis aut in capite eius est grauitas aut tensio: significat multitudinem vaporum. Quare oportet ne fundatur super caput aqua aut acetum: imo occupetur cum inclinatione capitis super vapores aque sicut quod dispositio facit illud necessarium. Et si vero non fuerit catarrus neque aliquid eorum que diximus: tunc administra de embrocis et epithimatis que scis. Et nocibilior embroca in huiusmodi dispositione repletionis capitis est mulso lactis super caput. fortasse enim facit accidere apostema in capite et perditionem. Et magis salua horarum embrocationis capitis cum repletionem eius est ut sit vapor colericus non humidus: imo in huiusmodi hora fortasse non nocet applicatio lactis: imo confert. Et cognoscitur ex dispositione somni et vigiliis et humiditate superiorum partium narium et earum siccitate. Cum ergo videris somnum aut profunditatem somni: aut humiditatem superiorum partium narium: tunc caue embrocationes et munctionem: et stude in attrahendo materias ad inferiora. Et cum videris rubedinem in naso et facie vehementer: tunc non erit malum ut scias currere sanguinem ex naribus. Et in frigida epar cum emplastris. Et cum in frigiditas caue ne occurras cum in frigidatione vehementi hora sudoris et resolutionis: imo oportet ut obserues illud: fortasse enim sit causa in elongatione egritudinis: licet quandoque sit longitudo egritudinis salutaris quam ipse acutus. Et oportet ut caueas in febribus acutis casum rasure quoniam addit in debilitate virtutis: et terretur natura a receptione superfluitatum ad intestina: et ab expulsiōe earum ab eis pro victoriam superfluitatum. Et fortasse redeunt superfluitates ad superiora et ledunt hypochondria et inflant ea et ledunt caput. Et quandoque est in potu papaueris iuuamentum mirabile in inspissando materiam subtilem: quare digerit in faciendo somnum.

Rememoratio accidentium quod difficilia sunt in febribus acutis. Cap. 11.
Quamur itaque in primis de accidentibus que vehementia sunt in febribus: et de curatione eorum: et festinemus ad distinguendum febres acutas. Et hec quidem accidentia sunt sicut rigor et frigus et horripilatio: et sicut sudor plurimus: et sicut fluxus sanguinis narium superfluus: et sicut vomitus laboriosus: et fluxus ventris debilitas: et sicut sitis que non tolleratur: et sicut profunditas somni superflua: et sicut vigilatio inseparabilis: et sicut asperitas lingue: et offuscatio oris: et sicut sterilitas nutritio continua: et dolor capitis prauus: et tussis frequens: et sicut casus appetitus: et bolismus: et sicut appetitus caninus: et singultus.

Tractatus secundus

De regimine rigoris et hystericis cum superfluit. Ca. 12.

Quod est de hoc sequens sudorem rectificatur velociter et non indiget regimine. Et cretico non oportet ut contrarium fiat per remotionem: et non est de illis que debilitant et faciunt aliud. Et quandoque sedatur cum ligatione extremitatum: et fricatione facili: et cum calefactione cooperture: et cum unctione de oleo de aneto et de comomilla si indiget eo. In forti autem quando perseverat: siue sit in febribus siue sit in alijs: oportet ut ligentur extremitates in locis plurimis. Et inunctio fiat cum oleo camomillino et radice lilij. Et sunt de hominibus qui confortant illud cum eis que sunt sicut cardamomum et castoreum et ruta et scecha et calamentum et baurach et piper et piperitum. Et quandoque pertransit illud ad administrationem linimentorum ex synapi et assa fetida. Et quandoque decoquuntur medicine iste in aqua: deinde coquitur in ea aliquod oleum. Et aqua cruce fortis in hoc capitulo per se sola aut cum oleo aliquo quod decoquitur cum ea. Et similiter decoctio ozimi et aqua eius.

Confectio olei boni.

Capitulum. 13.

Sumatur anetum siccum et mirrha et ruta et calamentum et piper et piperitum: coquantur in vino decoctione ultima: deinde decoquantur colatum in tanto quantum est medietas eius de oleo sisamino usque quo consumatur aqua et remaneat oleum et administretur inungendo. Et de oleis fortibus in eis in tali qualis est rigor: quartane est oleum de costo et oleum de scecha et oleum de abrotano et oleum de lilio et oleum de mirrha et ponat in vnc. l. olei. poudus. 3. liij. piperis et. vi. 3. l. piperis tritorum. Et administretur absinthium decoctum in oleo aliquo: aut oleum oliue in quo decoctum est apium. Et introitus in oleum levis caliditatis est iuuatius valde. Et fortasse necessarie sunt potiones. Et multotiens sedatur cum aqua calida levis caliditatis et cum curatione super vaporem eius. Et quando non sedatur per id si materia est grossa decoquantur in aqua anisum calamentum et semen apij et mastix et eruca et anetum et similia. Et balneetur in aqua in qua decocta sint ea que sunt sicut scecha et abrotanum et calamentum et anetum et squinantum et ruta et sansucus et costus et semina calida. Et omnes medicine fortis promotionis sedant rigorem. Et de medicinis sedantibus rigorem maximum in quartana et similibus sibi est ut bibatur de costo aurea. i. cum aqua calida. et de agarico quantum de ipso in aqua calida. Et in agarico est suamentum. Et quandoque ponitur cum eo parum opij: quoniam facit dormire et facit sudare et prohibet vehementiam rigoris et alia. Et iterum treos quantitas aurea. i. in aqua calida. Et de compositis est tyriaca diateseron: et electuaria alia: et dyacyminum: et diacalamentum: et diapipercon: et sirupus de melle in quo feruet sicut assa ruta et piperitum et piper. Pillule experte que dantur in potu ante rigorem per horam unam infirmo erecto vel stante super lectum suum vel scammum suum et aere eius calefacto cum igne et coopimento: quoniam temperant ipsum aut phis.

Liber quartus. Sen. j.

bent quarum confectio. R. storactis myrrhe opij oppoponacti omniū ana partem. i. conficiantur cum butiro: et sit dosis eius quantitas fabe. ¶ Et iterū sumant oppoponaci castorei dauci asse ptretri opij aii partes equales: fiat sicut primo fit. ¶ Descriptio bona. R. oppoponaci sera pini aniu dez et cymint carment et seminis apij ppsa aii aur. i. s. semis hyusquianu albi croci aristologie castorei eusoribij myrrhe ameos zin. ziberis oium ana pōdus tertie. s. i. semis halmel ptretri oium aii. aur. i. conficiantur cū melle. Et dosis eius sit auellana cū aqua calida valde. ¶ Et fortasse est necessariū in eo vt detur in potu vinū calefactū et cibi calefacti. ¶ Et solutio ventris cū eis que sunt sicut hiera et diacydon. ten et diaphiscon. Immo qū est rigor paruus: et ppale sine febre dentur i potu pillule feride qm ipse sunt santras etus.

Regimen sudoris superflui in febribus. Capitulū. 13.

Oportet ne sudor creticus quantū possibile est restringat. Cum aut euent necessitas et pertransit terminū: nūc o3 vt euentet et intri gi detur locus. ¶ Si aut nō excusat: tunc sup instrū positus quo pueri vel iuuenes solent in aere pcuti cōmoueat in loco frigido. ¶ Et nō o3 vt occupet in exiccando illud qd roanduz egredit faciedo exuccatio. nē post exuccationē: nā illō ē occasio ad illud puocādū et multiplicari. et fortasse attrahit syncopiz. Nā ei⁹ absterisio addit in ipm: et ei⁹ dimissio restringit ipm. ¶ Et o3 vt unūgat eū cū oleo ro. forti et oleo myrrino: aut cū oleo de salicib⁹ et cū oleo de balaustijs. Aut fiat oleū cū ags in qb⁹ decoquunt cydonia pōtica et mala pōtica et rose et balaustie et karabe contritum sicut puluis qui apparet in radio solis et similia qm restringit. ¶ Et qūq3 restringit acetuz mixtū cū aq et succus acreste et decoctio balaustiaz et decoctio gallaz et decoctio myrti et succus salicis est mirabilis et aque sempusue. ¶ Et cū res sit vehemens linat cū mucilagīnib⁹ frigidis et cū gūm: et ppale cū emplastris his duobus et euentat. ¶ Et quando vehemens sit res o3 vt ponat nix sup extrema: et sola sint in ea extrema: aut balneet cum aqua frigida si suffert eam.

Regimen fluxus sanguinis narium superflui. Cap. 14.

Oportet vt nō ppereat ad phibendū illū q creticus est quātū possibile est. Cum aut est necesse phibere fluxū sanguinis nartū in febribus acutis: tunc liga extrema. Et pone ventosas sup latus qd sequit latus fluxus sanguinis nartū. Deinde psequēter adhibe regimē illius loci. fortasse eniz possibile erit tibi vt infrigidet et restringat pillud: et ante vel nō ponas vētosas desup. Et distilla in nasuz aliqs distillatōes pdictas in capto flux⁹ sanguis nartū. Et cū nō est phibēs aliqd infrigida caput cū infrigidantib⁹ pdictis in eo. Et qūq3 aduenit patiētibus quartana fluxus sanguinis nartū: quare o3 vt iuues cū facietib⁹ fluere sanguinē ex nartib⁹ scitis: in ipso eniz est sanatio quartane. Si vero superfluitatē timuerimus: faciemus sicut illud qd fecimus.

Regimen vomitus qui accidit eis. Capitulū. 15.

Reticus iterū nō abscindat nisi apud necessitatē. Et smp plurimū

Tractatus secundus

abscindat in eis p vomitū: z p adiutorū eis quo extrahit humor noci-
uus: sicut est sirupus acetosus z aqua calida. Et qñq est necessarius vt
confortet virtus: quare ponat loco sirupi acetosi puri sirup^o acetosus
cūz seminib^o. Et si humor est imbibitus z grossus: tñc oz vt fiat solu-
to dando in potu qd est sicut aloes z hiera. Et qñ n est imbibitus for-
tasse cōfert hiera z aloes. Et si est imbibitus nō grossus: mū dat ipm
sirupus acetosus cū aqua calida: deinde equat ipm post illd aqua gra-
natoz q bibat. Qd si euomuerit eā bibat ipsaz vice alia donec cquetur
z quiescat. Et si sirup^o de menta cū granis granatoz. Et fortasse sedat
ipsuz in frigidatio stomachi. Et nō oz vt approximet rebus pontico
z sedantibus vomitū cū ponticitate sua z acerositate sua stiptica ille q
vomit pp humorē imbibitū: q est maluz: z addit imbibitioni. Sed non
imbibito fortasse faciet eū deicere deorsum qñ sit grossus. Et fortasse
inuabunt virtutē stomachi ad expellendū cū per supiora. Et qñ assi-
duauerit vomitus de colera z nō fuerit de genere imbibiti: tunc vtere
stipticis: z pprie emplastris inuatiuis factis ex corticibus granatoz z
gallis z his silibus cū vino pmixto aut aceto pmixto. Et ad vomitū
quidem colere nigre superfluū submergat spongia in aceto z ponatur
super stomachū. Qd si necessariū fuerit aliqd fortius: administra me-
dicinas predictas in capitulo retentionis vomitus.

Regimen fluxus ventris qui accedit eis.

Capitulum. 16.

Am singlr in caplo fluxus ventris locuti sumus in hac intentōe,
Ergo redeamus ad illud. Et de illis q pferunt ex via ciborum
sunt almes tonefacti: z lentes tonefacti: z coriandru: quodcūqz horum
duoz fuerit elixet: z fundat aqua ab eo: z pprie qñ sit acetosum cū gra-
nis granatoz quoniam est bonum.

Regimen sitis eoz superflue.

Capitulum. 17.

Oportet vt inungat caput cū oleo frigido valde qd fundat super
ipsuz: z ponat sup caput si nō fuerit qd phibeat. Et cū age ifrigi-
dantib^o. Et retēde mucilaginis seminis cydonioz pmixte cū oleo ro-
ultimo. Aut infusiōis prunoz z medullaz cucumeris z alshed z cucur-
bite z seminis lactuce nigre z radicū liquiritie. Et pillulaz descriptaz
in antidotario ad sitim. Et de illis que masticatur est almosofat z sunt
tamarin di. Et sitis quidez qñq sit ex frigore: z abscondit eam somnus.
Et quandoqz sit ex calore: z abscondunt eam vigilie.

De profunditate somni que accedit eis.

Capitulum. 18.

Oportet vt remoueant a pfunditate somni cū fabulis z his simili-
bus per voces. Et ligentur membra eoz inferiora ligatione dolo-
rosa: postq nō fuerit qd phibeat. Et supponat collitū subtile si nā
fuerit restricta z in hora quietis z tpe assiduitatis. Et ventosetur quod
est inter ambas spatulas z spondilca.

De grauitate caput eoz.

Capitulum. 19.

Oportet vt alienetur ab eis emulsio lactis super capita eorum: aut
effusio olei super ea: aut embroca: aut caputpurgium. Immo

Liber quartus. Sen. j.

sunt contenti vaporatationibus factis cum embrocis ex camomilla. Et sint in eis viole et surfur et his similia.

C De iniquitudine hñtiuz febres et alioz.

Capit. 20.

O Facere vero oleum viol. cum oleo de semine lactuce et oleo nenu-
farino: et oleo de cucurbita. Et adherē aliquid de stupefacientib⁹
famosis super tempora. Et incuruare caput super vapores humectan-
tes. Et odorare nenufar et poma mādragore et alsehesebian aspersum
ex longinquo. Et embroce humectantes. Et res quas scis. Et similiter
si non fuerit quod prohibeat detur in potu sirupus papaueris et lohoc
eius. Deinde multiplicentur inter manus eius candele et eleuentur vo-
ces cum fabulis: et ligentur cum institis extremitates eius ligatiōe do-
lorosa parum cum ansis que resoluantur velociter. Deinde precipias
ei vt dormiat et claudat oculos. Lūq; dormit parum extinguantur can-
dele: et cessent voces: et soluantur anse quoniam dormiet. Et cum inue-
nit leuitatem et quietem ex paroxismo aut vehementia: assidue ablu-
tionem faciei cum aqua in qua decoctum est papauer nigrum cum ali-
quantulo mandragore et radice eius. Et cū est illic humor baurachius
confert aqua in qua cocta sint sisimbati et mellilotum et alpacuen et pa-
pauer abluendo faciem et incuruando super vaporem eius.

C De dolore vētris q accidit eis.

Capit. 21.

R It ex effusiōe colere ad stomachum. Et si accidit in principio pe-
riodi eius: detur in potu parū sirupi de malis cū sirupo acetoso.

C De asperitate lingue eoz.

Capit. 22.

I n essentia quidem viscositatis fricetur cum brusco aut cū virgis
salicis cum oleo amygdalino et zuccaro tabarzet donec munde-
at cum spongia et pauco sale et oleo ro. in hoc non est alleuatio mul-
ta infirmi. Et post illud cum eius asperitas est nō ppter viscositatem:
imo a siccitate oportet vt teneat in ore suo sebesten: aut nucleos pri-
uorum: aut saltem qui asportantur de India. Et est in colore salis et dul-
cedine mellis. Et sumat de eo sū q dixit Archigenes quātitatez saba-
vntus. Et grana cydonioz sunt ex eis que humectant linguam: et pro-
hibent ei offuscationem. Et opz vt nō ponantur puluaria multa:
neq; resupinetur dormiens: nam hec duo exiccant linguam.

C De sternutatōe assidue q accidit eis.

Capit. 23.

Q uandoq; magnificatur nocumentuz sternutatōis assidue cū
eis: ledit namq; eos: et replet capita eorum: et debilitat eorum vir-
tutes. Et fortasse facit fluxum san. nariuz. Quare oportet vt fricez eoz
frons et collum et nasus. Et aperiantur ora eorum. Et fricentur eorum
palata cum vehementia. Et fundantur capita eorum. Et conuertan-
tur. Et premantur eorum extrema. Et fundantur in aures eorum olea
tepidā ad caliditatem parumper declinata. Et humectetur lacerti eoz
et ipsorum mandibule. Et ponantur super eorum ceruicibus puluina-
ria calefacta. Et non excitentur a somno eorum subito. Et minuatur a
pulvere et somno: et omni in cui⁹ dolore ē acuitas. Et olfaciat sauiq;

Tractatus secundus

et lutum alnatachi et spongiam marinam.

De dolore capitis qui accidit eis.

Capitulum. 24.

Ita extremitates eorum et prope coxas et cum insita liga: et frica pedes eorum. Et supponantur eis colliria trahentia materiam ad inferiora. Et conforta capita eorum cum infrigidantibus notis. Et si non fuerit quod prohibeat ex coxsa aut tussi: embrocetur capita ipsorum cum decoctione rosarum et violarum et ordei aut foliorum salicis et his similibus: et similiter oleo rosae et oleo de salicibus. Et quando non excusat hoc tunc permisce embrocas infrigidantes cum lentissimis: sicut camomilla: et stupefactius sicut est papaver. Et non mulgeas lac nisi cum remouetur febris. Si autem virtus fuerit fortis mulgeas lac caprinum. Et si fuerit debilis mulgeas lac muliebre. Et caue lac apostrophe repletionem humidam facientem profunditatem somni. Et similiter caue humectantia. Et tu non admissis humectantia: nisi ubi est vapor fumosus et caput siccat et parum somni. Et quando multiplicatur repletio in capite ex vapore humido trahere eum ad inferiora cum collirijs et clisteribus: et stringe membra inferiora ita quod testiculos.

De tussi eorum.

Capitulum. 25.

Tussis plurimum accidit eis ex calore: aut siccitate. Quare oportet ut teneant in orebus suis pillulas bichitias: alio hoc de papauere facta cum medullis fructuum frigidis et amilo et his similibus. Et vitatur ceratarijs infrigidantibus factis ex oleo rosae puro et ex mucilagine psilij et succo portulacae et alijs.

De destructione appetitus eorum.

Capitulum. 26.

Quandoque est causa eius humor in ore stomachi: quod scitur per vomitum aut solutionem ventris. Et multotiens iuuatur cum intromissione digitorum in gutture et commotione stomachi: et prope eorum vomitu expellit colericam rem aut acetosam. Et quandoque est ex vehementia debilitatis: quare curetur complexio que facit eam cum eo quod scitur. Et oportet ut appropinques eis odores bonos excitantes appetitum: sicut odor sauch infusi cum aqua et aceto. Et detur eis electuarium proportionale febricitantibus: et parum vini et succi fructuum ponticorum boni odoris. Et lambant aliquid de aceto gelatine piscium aut hedi et his similibus. Et ponant super stomachum post dies primos emplastra facta ex fructibus. Et sint in eis absinthium et aloes secundum quod scitis. Et inunctio eius cum oleis bonis est iuuatiua.

De bolismo eorum.

Capitulum. 27.

Oportet ut curent cum odoramentis et luto alnatachi et armeni infusi cum aceto: Et odorant almosos et panem mundum calidum et carnes assatas. Et stringe eorum extremitates. Et extends aures eorum et capillos ipsorum. Et porta eorum cerebra cum embrocis infrigidantibus et humectantibus. Plurimum namque bolismi eorum est propter destructionem oris stomachi propter eam concitantes ramis qui aduentant eis cum sensu et est corpus durum et

Liber quartus. Sen. j.

induratur: verum sensus non ultimatur cum eo.

C De nigredine lingue eoz.

Laplin. 28.

O Portet ut nō dimittatur super linguam nigredo: imo frices cum eo qđ scis. Et si non eleuabuntur ad caput vapores maligni et facient cadere in sisen.

Laplin. 29

C De appetitu eoz canino.

Laplin. 30.

Q Uratur cum vinctuosis frigidis et dulcibus.

Q Uandoq; accidit eis syncopis in principio febriū: propter effusionem colere ad stomachos eorum. Quare oportet ut detur eis ante paroxysmum: aut apud paroxysmum frustum panis de simila cum aqua granati et aqua acreste. **C** Et scias qđ quando aggregantur syncopis et febribus: tunc syncopis est dignior curatione. Et si indiger paucis vino des permixtum cum tribus. 3. vini antiqui. Et si non: sirupi malorum antiqui cuius resoluta est superfluitas. Et flebotomia quidem multotiens addit in syncopi. Et clistere leue est magis conueniens. Et vomitus est suauissimus eis. Et constrictio crurium et ponere manus et pedes in aqua calida. **C** Et cum euadunt tunc de sollicitudine est ut cibetur sautech ordel in frigidato in quo sint genera granatorum.

C De p̄strictione anhelitus eoz.

Laplin. 31.

Q onstrictio anhelitus accidit eis: aut ppter spasmus et siccitates que accidit eis in lacertis anhelitus: aut propter materias p̄fectas casuam descendente ad guttur eorum: aut ppter debilitate que domiatur aeris vententibus ad membra anhelitus. **C** Et prima quidem curatur cum vnguentis vel emplastris humectantibus. **C** Et secunda cum eis que prohibent strangulatione. **C** Et tertia cum equatione cōplexionis in cerebro: et in vinctione colli cum eis que infrigidant et humectant: et super stomachum iterum ex eis que sunt sicut rasura cucurbite et portulace et sandali cum oleo ro. et similibus ei.

C De vehementia tristitie eoz.

Laplin. 32.

Q Uando multiplicatur tristitia causa oris stomachi et aduentu humoris mordicatur in eo: tunc infrigida stomachos eorum cum eis que scis de cibis. Et inungatur. Et dormiat in loco proximo motibus aque strato extremitatibus arborum et fructibus frigidis et odoriferis frigidis et nenufare: et rosas: et exparsidibus frigidis factis ex fructibus odoriferis frigidis et sandalis. **C** Et multotiens quidem conferunt in eoz tristitia clisteria frigida facta ex aqua cucurbite et cistrulli et succo portulace et semperuiue cum oleo ro.

C De difficultate deglutiedi qđ accidit eis.

Laplin. 33.

D ifficultas deglutiedi cum accidit eis: et se fuerit conclusa: tunc flebotomia paulatim fiat. Et equatio fiat ad retrahendum. Et suppositor: si est melius qđ plurimuz solutiū desuper.

C De frigore extremitatu qđ accidit eis.

Laplin. 34.

M ultotiens p̄fundat calor eoz: et infrigidant eoz extrema. Et tēdit calor submersus ad caput. Ponant ergo extremitates in aq

Tractatus secundus

calida: Et non bibant aquam frigidam.

¶ De sermone febris colericæ.

Capitulum 35.

Febres colericæ tres sunt: tertiana cōtinua: tertiana p̄sodica: et caufon. ¶ Et tertiana q̄dē p̄sodica: aut est pura: et fit a colera pura. Aut nō pura et fit cū putredine colere grossē substantie p̄p̄ cōmixtionez colere cum flegmate cōmixtione aliqua cōplexionali vnita. Et p̄pter hoc diuersificat ab hemitriteo: cum hemitriteū faciant due materie separare: et hanc faciat materia vna que in seipsa est p̄mixta: cum cuius calore p̄misceat aliquātuluz frigoris q̄d grauat suā putredinē et suā resolutionē et suā digestionē: et p̄ illud q̄dē sunt in hemitriteo duo potissimū: et tertiane nō pure porissimus vnus. Et hec q̄dem non pura q̄nq̄ plonget tpe longo et circiter medietatē anni. Et q̄nq̄ p̄ducit ad mollesciē et magnitudinē splenis. ¶ Caufon vero est de genere cōtinue: q̄m dīta inter eius vehemētia et eius teporē est insensata et accidētia et sunt vehemētia. Et cā est acuitas materiet et multitudo cū eius casus sit circa cor: et in venis oris stomachi aut in ptibus epatis p̄p̄ie ad summu in mēbris nobilib⁹ vicinis cordi. ¶ In tertiana vero colera est in carne: et ad ptes cutis. ¶ Et in p̄tinua ē sparsa in venis corporis q̄ elongant a corde. ¶ Et vehemētia q̄dē sitis: et angustia: et tingerudo: et imptatētia: et alienatio: et nausea: et amaritudo oris: et siccitas labiorū: et scissio eoz: et dolor capitis multiplicat in febribus colericis. Et ē natura in pluribus eaz ad siccitatez declinans: q̄m materie motus ē ad supiora: aut ad illud ad q̄d apparet de corpore et cute.

¶ De tertiana absolute: et notatur tritēus.

Capitulum 36.

Proximus tertiane incipit in primis cū horripilatioe vt punctura acus: deinde in frigidat: et incipit facere rigore difficilē valde difficiliorē reliqs rigoribus: nō frigidū: aut cū pauco frigore. Et nō est frigus eius nisi p̄p̄ p̄fundationē caloris ad interiora ad pte materiet: et inuenit sicut puncturas acū. Et hic q̄dē rigor cū vehemētia sua est velocis sedatiois: et tu iaz sciisti cām huius rigoris. Et fit rigor etus in tribus diebus p̄mis fortior et vehemētor: et in quartana ecōtrario. Et itez rigor incipit cū fortitudine: deinde lenit paulatim et minuit velociter: et in quartana ecōtrario. ¶ Et sudor multiplicat in tertiana cuz dimittit. ¶ Et fit vrina in ea rubea tendēs ad igneā in qua nō est multa grossitudo. Aut est non pura: et fit vrina eius cruda aut grossa. ¶ Et tertiane caliditas ē salutor caliditate caufonis. Et quāto p̄lixius manus t̄git corp⁹ nō addit inflāmatto: imo q̄nq̄ minuit inflāmatto ei⁹. Et in caufonide addit inflāmatto. ¶ Et accidētia que accidunt in eis in tertiana sunt vigilie sine grauitate in capite: nisi in quibusdam nō puris et sitis et furor et ira et odium locutionis. ¶ Et est pulsus eius acutus velox per comparationem ad reliquas febres. Et non est equalis constrictionis et dilatationis: quoniam humor debilitat eum. Et addit ei diuersitatem apud statum. Et diuersitas in eo est sub ea que est in alijs cum duritie. Et est pulsus fortior in ea: immo diuersitas

Liber quartus. Sen. j.

In eo non est *fm* plurimuz: nisi diuersitas propria cum febre et alijs. Et in principio quidem est necessarium ut coartetur pulsus vsq; ad horam dilatationis febris: et tunc confortat et fit velox et frequens et eius diuersitas non est multum superflua. Et quandoq; significant ipsas etas et consuetudo et regio et ars et forma et tempus et multitudo euentus tertiane in illa hora. Cum ergo componunt due tertiane sunt paroxysmi euenientes omni die. Qui ergo considerat tertianam per paroxysmum errat in ea: imo o; ut attendantur significationes alie quas dicemus. Et patientibus quidem tertiana accidunt vigilie. Et amor solitudinis. Et multotiens sentiunt ebullitionem apud epar.

De differentia inter tertianam puram et non puram. Caplm. 37.
Pura est subtilis: leuis: cuius paroxysmus consumit a quattuor horis vsq; ad .12. horas: et non addit super eas multum. Et si addit additione multa: tunc est non pura. Et est *fm* plurimum pueniens ad septem horas. Et calefit in ea corpus velociter. Et vides caliditate procedere ex corpore: et extremitates adhuc sunt frigide. Et similiter pura non addit cum non accidit error supra .7. periodos. Et quandoq; consumit propter subtilitatem sue materie in paroxysmo vno in quo accidit vomitus aut ventris solutio mundificans. Et apparet digestio in vrina in primo die: aut in tertio: aut in quarto: aut in septimo. Si autem addit super septem periodos additionem plurimam: tunc est de genere non pure. Et similiter si prolongatur spatium sui rigoris. Et est additio suorum paroxysmorum et antecessio eorum adinuicem *fm* ordinem seruante proportionem similes. Et in non pura est illud diuersum non rectum. Et similiter quando assimilant paroxysmi *fm* terminum vnum: et reliqua signa elongationis febris etiam sunt de illis que scis. Et cum vides principium cum rigore *fm* q; determinauimus: et statum cum sudore exuberante: tunc non dubites quin ipsa sit pura. Et in pura quidem cum eam habes bibit aquam ordeii preceat quod est in corpore eius cum vapore humido quasi ipse velit sudare et quicquid sudat. Et cum non pura inuenis grauitatem plurimam in capite. Et extensio. Et prolongat rigor donec peruenit ad viginti quattuor horas: aut triginta horas vsq; ad horam suam. Et tepescit donec complentur quadraginta hore: et per quantitatem additionis paroxysmi super .12. horas est eius elongatio a paruitate. Et in tertiana quidem non pura tardas apparitio digressio. Et non apparet in forma offuscatio neq; extenuatio. Et fortasse non eradicatur cum sudore copioso. Et fortasse non incipit cum rigore. Et non est caliditas cum multa fortitudine: neq; est augmentum eius equale: immo est quasi ipsa addatur: deinde procedit et minuitur. Et accidentia seua: minorantur in ea.

De tertiana continua.

Caplm. 38.

Agnosceatur per vehementiam paroxysmorum tertiane: et per vehementiam accidentium tertiane. Et apud Gal. quidem cum sanguis putrefit fit de hoc genere. Et de eo fiet sermo post.

Tractatus secundus

De cura tertiane pure.

Capitulum 39

Oportet rememorari illud quod dedimus tibi de radicibus in cura-
tione febrium de solutione ventris: et cibo: et in omnibus capitulis:
ita: et fabrica super illud. Et tu quidem non auscultes sermonem eius
qui concedit in principio solutiva fortia et myrabolanos et his similia:
nisi illud quod diximus. Immo oportet ut properes in primis et lentas
lenitate quadam cum eis que diximus illic. Sicut sunt tamarindi
quantitate. xl. 3. qui infundant in aqua calida in nocte et colent: proij-
ciantur desuper siracosi aut terentabini aut aqua duorum granatorum.
Et sic decoctio libleb cum terentabini et passulis enucleatis. Aut in-
fusio prunorum cum terentabini: aut siracosi. Aut sirupus viol. et viole
condite. Et fortasse facit mucilago psylli cum quibusdam sirupis sicut
est sirupus prunorum lubricitate et lenificatione: et cum decoctione len-
tium cum suleb. Aut clisteria lenta sicut est clistere cum decoctione len-
tee et iuiube et sebesten et radice lili et oleo viol. et succo ficie et bau-
racum modum quem scis. Et illud quando necessitas agit ad ipsas. Re-
ctum namque est ne in potu desit quod est sicut sorbitio ordei: neque et similes
bre tertiana pura minoris sit malitie quam eius simile in alijs: sed sit eius ma-
litis iterum maxima. Et quando est possibile ut flebotomes usque ad
tres perodos fac. Similiter quando times quod sit egritudo furiosa et
facis illud: erit illud quod accidit de errore si accidit minus quam aliud. Et
opz ut non moueas in die paroxysmi aliquid nisi pro necessitate. Et
non cibus nisi apud conditiones predictas. Aut puoces vinaz cum emul-
sione seminum. Et opz supueniat ei paroxysmus dum est famelicus et non
est in stomacho eius aliquid. Immo opz ut sumat in potu sirupum ace-
tosum omni mane: et post duas horas aquam ordei in die in qua non
est paroxysmus. Et sirupus quidem acetosus post paroxysmum est co-
ueniens: et similiter ponere pedes in aqua frigida ad trahendum
residuum caloris. Et ego magis diligo ut sit in sirupo acetoso: et p-
prie in postremis emulsio seminum frigidorum predictorum: et ante pa-
roxysmum per tres horas aut quattuor. Et detur in potu iterum post
paroxysmum aqua ordei. Et quando necessaria est subtilitatio regimi-
nis: detur in potu sicut aqua granatorum: et aqua melonis indurati: et his
similia: et gradatim fiat eius regimen secundum modum predictum. Et quo-
tians appropinquat status subtilietur. Et in diebus primis cibetur cum
kist ordei et pane trito cum aqua frigida: aut sicut est: aut emulsetur ex
eo qui sit ex lacte acetoso et lentibus. Et quando cibus acetat in sto-
macho non detur in potu de aqua ordei que non est valde subtilis ali-
quid. Et si necessarium fuerit dare ipsum in potu: confortetur parum
cum decoctione radice apy. Si autem stomachus fuerit frigidus: illo
et febris non magna et non pura ponatur parum piperis secundum consilium
hyp. Quod si signa significauerint quod crasis est propinqua: tunc sufficiat
et aqua ordei: et aqua granatorum dulcis et muzzi: et sirupus acetosus. Et fru-

Liber quartus. Sen. j.

et usculde3 q diligunt eis sunt granata dulcia z muzzi: z pruna maturi
ra z imatura. Melon vero indus ē res maximi suuamētī cū hoc q ipse
solut z prouocat z frangit vehemētiaz caloris z facit sudare: z fortasse
nō nocet nisi parū. Et ex oleribus cucurbita z cucumer z alihēbedij z
lactuca. ¶ Et scias q intentio in eo quo cibant patientes tertianā: aut
est humectatio sicut datur eis in fine de extremitatibus alteriugi z de
testiculis galloy z cerebellis hedoy cum qbus nō est nausea z vitellis
ouoy: aut est infrigidatio z humectatio simul sicut in kist ordet. ¶ Et
nō vltimes infrigidatōe multa z propie in principio: nisi inuentas in
flāmatōe vehemētē: aut timeas conuersionē eius ad causā idē z
continua3. ¶ Quod si psequat crisis z videris digestione in vrina z est
sedimen laudabile qd cognouisti: tunc si excusat bene est. z si non: cura
tūc cum eo quo iuuatur nā ex puocatione vrine aut solutione ventris
aut vomitu aut fluxu sanguinis natiū. Et nō agas cōtra ipsam in hoc.
¶ Quod si nō inuentis declinatōe manifestā: tūc euacua eū solutiōe
ventris. Naz de illo est scamonee sexta. 3. l. in iuleb. Aut decoctio myra
bolanoz cū ramarindis z tereniabin z passulis z radicibus z cassia
stula sū q sciuisti. Et tibi inest vt cōsortes eas cum fumo terre z sene z
scamonea. Et de illis que cōueniūt eis tūc sunt troisci de spodio solu
tiut. Descriptio R. myrabolanoz citrinoyz enucleatoz pondus. 3. iij.
zuccari tabazer pōdus. 3. xx. scamonee pōdus sexte. 3. l. bibas cū aqua
frida: z post illud curent cū euacuatōe. ¶ Et si fuerit illic caliditas su
perflua: z inflāuatio maxīma cū iam euaueris: tūc non erit ei malū da
re in potu aliqd de extinguentib⁹ fortibus de illis que dicta sunt in re
gimine acure. Et fortasse cōferunt ei empla ex eis. ¶ Balneo vero op3
ne appropinquet nisi post digōnē. Post digōnē aut z apud declinatōem
est ipm melius eis: z ppte cōsuetis quāuis error in intromittendo eos
in balneo āte digōnem saluor est: q suum sile cuz alijs. ¶ Et op3 vt sit
balneū eoz tempātū boni aeris q sit humidus in quo sudent cū facilis
tate: ita vt nō inflāmentur eoz corpora: z inungant cuz oleo viol. z rob.
cōquassato cū aqua. Et nō prolongent in eo morā: imo egrediant velo
citer. nam iteratio est eis cōuentiō: q stationis plangatio. Et si apud
exitum infundant aqua tepida stent in ea sū quātitatē declinatōis.
Deinde cum egrediūtur conuenit eis vt bibant vinum album subtile
multa cōmixtione pmixtū: z cooptantur in locis suis. sudabunt enim
sudore vehemētē: z siquid residuū fuerit digere. Et post illud cibent
cibis infrigidatibus z humectatibus z oleribus que sunt illius modi.
¶ Et nō timeas post declinatōe potare eos vinuz plurimū cōmixtū.
Vinuz enim fractū per cōmixtione confert quātitati residui eius in re
soluēdo illud cuius necessaria est resolutio: z succurrit aque penetrāt
cum fortitudine sua z pmixtione eius quod est in eo de calefactiōe pau
ca: quare infrigidat vehementer z humectat. ¶ Et si fuerint illic acci
dentia sitis z dolor capitis z vigilariū z aliorum: iam tibi preterijt corū

Tractatus secundus

Cura. **C** Et quando post crissim remanet aliquid caloris inseparabilis tunc tibi superest vt administres sirupū acetosum cum succis diureticis: aut in quo decocta sunt semina et radices diureticae.

C De cura tertiane continue. **P** Et scias qd cura tertiane continue est cura tartane: sed est decluior ad obseruationē dispōnuz visōis. Et ad infri gidandū cūz sirupo acetoso facto cū seminibus: vt semine citrulli et semine endiuie pprie cōtritis. Et post ipm post duas horas datur in potu aqua ordeī. **P** Et ad subtiliationē cibi. Et ad administrāda clisteria lenta in principio. Et ad puocationē. Et oz vt subtilient: et non sumant in potu de solutis in principio: neqz approximent alicut eorū nisi eis que sunt sicut sirupus viol. et aqua fructuum. Et non vtantur nisi clisteribus lenibus.

C De cura tertiane non pure.

Caplin. 40.

R Es in quibus diuersificat cura tertiane non pure sunt res in quibus cōcant febres frigide de lictēta secūda. **P** Et fortasse cōcedit illud habēribus purā. s. vt non expectent plurimū declinatōis. Sed quōqz expectant digestiōē: qm est phibitū in eis balneū: balneū enīz facit descendere flegma indigestū pp illud qd effunditur ad locū putredinis: et pmissent humorē malū cum putrido et resoluūt subtile et facit remanere spissū. **P** Et qd cibatio omni die iterū: aut pprie cibatio est ex eis q illis nocent: imo opz vt cibent vno die et alto nō. **P** Et sit in cibis eorū qd abstergat et calefaciat parum. **P** Et vt sit cibatio in principijs egritudinis spissior q sit in principijs pure: deinde gradatiz peruenit ad subtiliationē fortez sicut est subtilitatio tertiane. **P** Et vt sit infri gidatio minor. **P** Et vt clisterizet in principio clisteribus acutioribus. **P** Et vt expectet digestio in solutione ventris eorū plus. **P** Et vt sint in aqua ordeī eorū virtutes digestiue resolutiue sicut est illud qd dicitur in eo in cut^o stomacho acetat aqua ordeī imo fontiores q in illo. Fortasse enī necesse est vt decoquant in ea isopus et organū et calamētum et spica sm cōplexiōē: et sicla iuuatiua est eis. Et permixtio aque ciceris cū aqua ordeī et in fine eius cicer est iuuatiuū eis. **P** Et opz vt cōsideretur propinquitas non pure ad puram et elongatio eius ab ea: et sm illud diuersificetur inter curam eius et curam pure. Quod si fuerit valde propinqua pure: tunc diuersifica inter eas diuersificatione parua. **P** Et cum videris vrinas eorū grossas tunc flebotoma. **P** Et cum flebotomaueris non indigebis clisteri. **P** Et scias qd non est res magis iuuans eos q vomitus post cibum. **P** Et de solutis in principio pīs eius que sunt propinquiora equalitati est aqua algelemabīn decocti et sirupus acetosus. Et fortasse ponemus in ea cassiā fistulam. Et fortius illo ē vt ponas in ea virtutē turbit. **P** Et clisteria i principio sunt magis et illece et solutua alia. Et sunt clisteria in quibus ē vitr^o alphasce et camomille et sicla et cartami et viol. et sebestē et sic^o et odor turbit. Et ex eis ē cassiā. et oleū sisaminū et baurac. Et fortasse idiget vno istoz sz elon-

Liber quartus. Sen. j.

gationē febris apura. ¶ Adiuuāta autē ad digestionem sunt sicut sirupus acetosus permixtus cum aliquāto de geleniabin: aut sirupus de radicibus. ¶ Et post septimum sicut decoctio absynthij: est enim iuuatiua subtiliatiua materiei et confortatiua stomachi. Et similiter aqua feniculi et aqua apij cum sirupo acetoso. Et si pertransit. 14. tunc nō est malum dare in potu trociscos ros. minores. ¶ Si autē egritudo plonget non inueniemus excusationem quin demus ea que sunt trocisci de eupatorio et decoctionis eius. Et calefactio partū hypochondriorū est huius generis. Et emplastratio mirach eorum iterum cum eis que digerunt et maturant et molliant tensiones cum venerit illis. ¶ Cum ergo sciueris quod digestio iam aduent: tunc euacua: et puoca: et nō cures. ¶ Et de euacuationibus bona eis est ut sumatur hierapigre. 3. v. succi lactuce et eupatorii amboz. 3. iij. seminis apij myrabol. citrinorū chebulorū ana. 3. v. turbis. 3. vij. fiant pills. ex eis cum aqua apij et sit dosis eius. 3. ij. ¶ Et de illis est decoctio bona inuētio nostra. R. eupatorii absynthij myrabol. chebulorū ana. 3. v. seminis melonis seminis cucumeris et citrulli seminis apij polypodij suchaba bedeoard omnium aii. 3. x. turbis. 3. l. cassie stul. 3. vi. passularū enucleat. 3. xx. ficuum. x. numero: sebesten numero. xxx. geleniabin facti cum rosis plicis pōdus. 3. xv. decoquantur oīa sūm descriptionē huius. Et sumas de ea cadus magnus in qua posita sit siliqua. i. scamonee. ¶ Fortasse necessaria est medicina sortis vno modo: debilis alio mō. Eius vero sortitudo est sūm hoc quod ipsa euacuat humore viscosum. Sed ipsius debilitas est sūm hoc quod ipsa non euacuat plurimū vice vna. Immo possibile est ut fiat gradatio in ea: quare euacuet humore cuius euacuatio est necessaria multis vicibus ut nō destruat virtutem. Et hec medicina est que potest subtilitare et aggregare: et soluat parū eius: et soluat plurimū eius. Sed parū parū ex malo: et plurimum plurimū ex malo. ¶ De delectationibus vero parū fortasse non facit aliquid. Et huius quidē medicina est ut sumas turbis quantitas 3. s. et plus sūm necessitatem: et scamonee. p. i. e. altusugi. i. aut supra id et cōficiat cum geleniabin pōdicto et bibas. Aut sumas de agarico et scamonea sūm hanc cōpositionē et cōficiat cum geleniabin pōdicto et bibas. Aut ponatur in succo rosarum recentium cuius quantitas sit vñ. l. et bibatur. Aut in sirupo ro. et bibatur.

Capl. 41.

¶ De febre causon et est illa que nominat saricos. Causon est sūm duos modos. Aut enim causon est colerica et est cā in ea multitudo putredinis: aut intra venas corpis totius: aut in ventis que sequuntur ptes corporis p. p. i. e. aut in venis partū oris stomachi: aut in epate. Aut flegmatica et que fit ex flegmate falso putrefacto in ventis que sequuntur ptes cordis sicut dixit hypo. in eplidimia. Et nō fit flegma falsus sicut sciuit nisi ex aquositate flegmatis cum colera acuta. Est ergo colera que putrefit aquositas permixta aquositati plurime. ¶ Et quoniam causon vehementiora habet accidentia quā tertiana oīa ut sit breuioris spacij quā ipsa. ¶ Et senibus quidē parum accidit

Tractatus secundus

febris caufonidis. Et cū accidunt eis pereunt quoniam non fiūt in eis
nifi caufa valde forti. Amplius eorum virtutes sunt debiles. In iuuenti-
bus autē et pueris plurimū accidunt. Et est in infantibus leuioꝝ pphumi-
ditatē eoz. Et qñq; est in eis cum pfundatione somni pp eleuationem
vaporum ad caput. Et hypo. quidē dixit q si alicui accidit in fe-
bre caufon tremor: tūc permixtio mētis resoluit ab eo tremorem. Et est
simile vt sit illud qm cerebrū calefit valde et calefiūt nerui. Et est simile
vt sit caufon et sit permixtio mētis et resoluit ab ea per tremorem pp
expulsiōem materierū ad neruos. Et plurimum quidē consumit
cū vomitu et solutione ventris aut sudore aut fluxu sanguinis nariū.

De signis.

Capi. 42.

Signa eius sunt inseparabilitas et occultatio temporum. Et vehe-
mentia accidentiū ex asperitate lingue: et ex citrinitate ei⁹ in pit-
tuis: et ex nigredine eius secundū. Et ex intētiōe sudoris nisi apud cri-
sim. Et vehemētia sitis. Inquit hypo. nisi accidat tussis parua accidē-
talis sedat ergo illam sitim. Et videtur vt sit vehemētia sitis eorum pp
causam pulmonis. ergo cū mouet tussis parua humectat per id quod
currit ad spsum ex carne molli. Et caliditas in causone qdē fm plu-
rimū non est ita fortis in exterioribus sicut fortitudo eius in interiori-
bus. Et est contractio in ea leuioꝝ qm in alijs. Et in facta qdem ex co-
lera fortia fiunt accidentia mala ex vigilijs et ingreditur et adustione et
permixtione mētis et fluxu sanguinis narium et dolore capitis et pul-
satione temporum et pfunditate oculorum et solutione ventris cū co-
lera pura et casu appetitus. Et qñ accidit infantib⁹ abhorēt māmili-
las: et non recipiūt eam et corūpit illud qd sugit de lacte et acetat.

De cura caufonidis.

Capi. 43.

Et cura tertiane pure. Et cū indigent euacuatiōe sicut eoz il-
lis que dicta sunt nūc festinatio est melior. Et cōplemētū vero est
aquā digestionē. Et nō flebotomē: fortasse entz inflamabit eos: et for-
tasse iuuabit eos si fuerit illic turbiditas et rubedo. Et veruz indigent
subtilitāde et regimine vehementiore et infrigidatione acru eius qd
ipfi sumunt. Et cū times casus virtutis: est necessariū cibare eos qua-
uis nō appetant et pprie in eo ex quo resoluit res plurima. Multo rē
enim aduenit eis bolismus ppter priuationem sensus. Et indigent le-
uificatiōe in principio fortiori. Et curationibus febris acute pdictis
fm omnes species narratas. Et quādoq; cōueniens est vt dormiant
apud teporē parū febris sup aquā tamarinorū: et quādoq; ponit in
ea parū canfore. Et diligis eis sirupus acetosus: aut emulsiō seminis
portulace: aut emulsiō seminis endiuē: et melon alchm est bonus val-
de. Et sit cōrentus potatione aque frigide fm q diximus illud. Si autē
nō fuerit qd phibeat def in potu de ea etia vsq; ad satietatez. Et for-
tasse aduenit eis pmixtio mētis et obliuiscunt petere aquā: quare opz
vt sorbeat de ea paulatim sorbitiōes plurimas et pprie in eo cuius lin-
guam vides siccam. Et cura accidentia eius superflua cū eis que di-

Liber quartus. Sen. j.

primus in capitulis suis. Et o3 vt caueat in eis supfluitas sanguinis
nariū: est enim de eis in quibus magnificat timor apud eos. Et op3
vt obseruet anhelitus eorū et nō dimittas ptes pectoris spasimari. Et
o3 vt obserues capita eorū cū aceto et oleo ro. et sandalis et aqua ro. et
canfora et his similibus. Et embroces cū decoctionibus in quibus deco
cta sunt ea que diximus. Et qñ fortes sunt in eis vigiliē tūc cura eos.
Et nō est malū vt in potu des sirupuz de papauere eis et si sit de ni
gro in hul^o dispōe. Et in fine eius da in potu troiscos qui pueniunt
eis: sicut sunt troisci de canfora. Et in illa hora cōuenit eis sirupus
acetosus cū emulsione seminis cucumeris et seminis endiuie et se. portu
lace de vno quoq3 eorū sit pondus. 3. ij. sirup acetosi sit pondus. 3. xxv.
vsq3 ad. xxxv. secundū q3 videt. Et si fuerit illic ventris solutio tunc
dent troisci de spodio pstrictus. Troisci boni. R. spodii ro. aii. 3. ij.
3. croci sextam. 3. l. seminis portulace seminis endiuie aii. 3. ij. seminis
cucurbite seminis cucumeris aii. 3. ij. sandaloz. 3. l. 5. succi ligritie ami
li aii. 3. l. canfore sextā. 3. l. 5. et dosis eius sit. 3. l. Et itez rof. 3. liij. se. me
lontis cistrulli cucūeris et portulace oīuz aii. 3. ij. croci teritiā. 3. l. cāfore se
xtā. 3. l. gūm amili diagagati succi ligritie aii. 3. l. et dos ei³ sit. 3. ij. Et
cū declinat egritudo māfeste: tūc nō ē malū vti balneo cui³ aq3 declinat
ad frig³. Et illi i qb³ magis dligit balneū ex eis sunt quoz febris ē ex
slegmate falso. Et de febre sanguinis. Capit. 44.

O Pinatus est Bal. q3 nō sit febris sanguinis a putredine sanguis.
Nā3 sanguis cū putrefit fit colera et nō est sanguis. Sit ergo febris
colerica: nonsanguinea. Et sit causon pdicta et tertiana. Et curat eā cū
illa cura. Hic vero sermo eius est cōtrarius sermoni Hypo. et cōtra
rius ei qd est cōueniens. Et plurimū quidē erroris eius est in sermone
eius qd putrefit sanguis fit colera. Iste enim sermo facit opinari duas
intentiones: quarum vna est q3 quādo putrefit peruenit ad hoc vt fiat
post putredinem colera. Et scda q3 quādo putrefit tūc fit colera: sicut
dicif q3 lignū quādo calefit fit cinis. Cōsideremus itaq3 in vnaqua
que duaz ppositionū. Intellectus vero primus est corrupte acceptō
nis tribus modis. Quorum primus est q3 sanguis qñ putrefit cōuertit
subtile eius ad colerā malā: et spissus eius ad malitiā: et nō ergo cū to
talitate sua fit colera. Et secūdus est q3 illud fit post putredinem. Et nō
stra cōsideratio est in dispōne putredinis. Et tertius est quoniā post il
lud fit colera: et nō scimus an in ea sit putredo: an nō. Nam plurime res
putrefiunt et separaf ex eis subtile et spissum: et non est in spisso neq3 in
subtli putredo: quoniam non est necessarium vt sit putridum id quod
generatur a putrido. Sit enim ex putredine quod non est putriduz. Et
si generatio eius a putredine faceret putredinem eius necessaria: opor
teret vt spissum cīnerulentum iterum esset putridum. Esset ergo illic fe
bris melancolica iterum. hoc ergo est illud quod facit esse necessarium
exposito eius quod primū intellectū est. Quod vō intelligit scdo est
medaciuz. Quoniā putredo est vīa corruptionis. Et putredo qdem nō

Tractatus secundus

h3 tēpus. Et cōuersio sanguinis in colera nō fit nisi in tēpore. Et putredo quidē est corruptio accidēs sanguini et est sanguis sicut accidit flegmati et est flegma et non colera neq; melacolia nisi conuerfat post illud cum cōplemento putredinis. ¶ Verum veritas sana est sermo Hypo. q; ex sanguinis putredine generat febris. ¶ Dicamus ergo nunc q; febris sanguinis est febris putredinis: et febris calefactionis et ebullitionis quā nominauit Hypo. synochū cōclusuz sine alijs. ¶ Et plurimuz ebullitionis etus est ex oppilatiōe suffocante caliditatez. Et quandoq; fit a causis alijs que vehemētes sunt supra vehementiā febris ephimeris: et nomiat profunditas somni fortis. Et est de sūma febrisuz que sunt inter febras putredinis et febras ephimeras: que differt a febris ephimeris propterea q; calefactuz p̄mū in ea est humor. Et differt a febris putredinis quoniaz nō est ei putredo. Et est febris acuta: nō febris ephimeras: neq; febris ethica: neq; febris putredinis. Et multoties quidē pmutat ad febrez putredinis: aut febrez ethicā. Et multoties quidē facit eā currere Gal. cursu febrū diei. ¶ Et videt Gal. q; febris sanguinis non cōponit cum reliquis febrisuz: quoniaz putredo in sanguine est cōmunis omni humor. Et in hoc est cōtradictio quibusdā intentionib; suis in quo nō est necesse plōngare sermonē quoniaz nō iuuat euz eo medicus. ¶ Et causa quidē huius febris est repletio: et oppilatio: et multitu do exerciti; et propue nō consueti: et dimissio enacuationis: deinde vsus exerciti; laboriosi. Et quādoq; facit putredinem in eo multam aquositas sanguinis ex cōmixtione fructuuz aquosoz quare conuertit ad putredinem. Et multitudo humoris crudi in eo est p̄p̄nqua quare preparat ipsum ad putredinem sicut qui generat ex cucumere et alkered et p̄ris et similibus. Et hec quidē febris est continua que non tepescit propter cōmunitatem materiei et eius adherentiaz vsq; ad crisi aut mortem. Et eius species sunt tres. Quaruz salutor est peraugmasticus: quā resolutio in eo est maior q̄ putrefactio incipiens cum difficultate: et nō cessat diminuit. Deinde est homotenus et fortasse similatur. vii. dieb;. Et nequior eorū est augmasticus: quā resolutio in eo est minor q̄ putrefactio. ¶ Et eius crisis est vsq; ad septimū im plurimum. ¶ Et eius cōsumptio est cū enacuatōe aut sensata aut insensata. ¶ Et quāq; pmutat ad causonidē et ad sursen. ¶ Et quāq; pmutat cū in frigidatōe plurima ad lethargiā. Et quāq; pmutat ad variolas et morbillū. Et quāq; accidit in ea pfunditas somni: et inflatio vētris ex q̄ puenit sicut vox tympani: et nō deponit eā vētris solutio cū rarificatōe: et quā solutio vētris nō v3. deinde egredit asaf viridis lata proprie est de signis mortis.

¶ De signis.

Capl. 45.

Signa febris sanguinee sunt. Adherētia febris. Et rubedo faciei et oculor. Et inflatio venar et tpus. Et repletō p̄pleta absq; rigore et nō est sudor nisi apud crisi. Et multoties associat ei purit in naso: et in loco colli in quo ponuntur ventose. Et constrictio in anhelitu. Et multotiens accidit eis profunditas somni. Et difficultas sermonis et

Liber quartus. Sen. j.

est malum. Et similiter apostema gutturis et duarum amigdalarum et vix.
Et cursus lachrymarum. Et caliditas eius est plurima propter humiditatem vaporosam et lachrymales non exiccatam: sicut in causonide. Et pulsus eius est magnus levis plenus velox frequens valde diversus non plurime diversitatis: et est minoris diversitatis et velocitatis quam in causonide. Et non est caliditas eius in termino causonidis et tertiane fortis. Et illius que ex ea est a putredine caliditas et accidentia sunt vehementiora. Et cura eius est difficilior et magis similis cum causonide. Est vero subtilitas sanguinis et grossitudo cognoscunt propter illud quod egreditur de eo. Et sinocha seruida est res magis similis in principio sui febris ephemeræ. Vix caliditas eius est parve mordicationis et leionis et inuenit ex ea inflammationem et distantiam et est plurimum impressionis eius prope cor. Putrida vero est equalis et similis equali in plurimum. Signa autem permutationis eius sunt cuiusque eorum ad quod permutat ut per feccationis et apostematum gutturis et duarum amigdalarum. Et tu iam scilicet utisti ea. Et signa variolarum scies. Et signa siften et doloris capitis et permixtionis mentis et aliorum iam scivisti. Signa vero longitudinis eius sicut iam scivisti sunt ex postpositione signorum digestionis: et tornatilitate faciei: et diversitate dispositionis eius in spacio suo ex additione et subtractione et diminutione ita ut sit quasi ipsa sit tepida. Illud enim significat quod sanguis est plenus humore crudo. Spacium vero crisis eius significat apparitio signorum digestionis: que si tardatur usque post tertium et quartum non fit crisis in septimo. Et multoties quidem fit crisis eius in quarto.

De cura febris sanguinis.

Capitulum. 46.

Intentio in curatione febris sanguinis est euacuatio plurimum usque ad syncopiz. Et ingrossatio substantie sanguinis si fuerit subtilis valde aquosus et colericus. Et infrigidatio eius. Et mundificatio. Et subtilitatio ipsius si fuerit grossus et sumpserit eger pilus generativa sanguinis grossi: et generativa humoris crudi. Et digestio materiei facientis febrem et eius resolutio. Euacuatio autem non est aliqua sicut flebotomia ex manu in quacunque hora accidat. Et non expectatur crisis neque digestio: nisi sit repletio nauseativa: tunc enim cave eam et remoue ipsam. Quod si febris perseveraverit: tunc flebotomia. Et non cesses flebotomare donec eger appropinquat syncopi aut cadat in syncopiz si corpus fuerit forte. Syncopis namque infrigidat complexionem fortem. Et scias quod flebotomia et sumere in potu aquam frigidam quandoque excusant ab infrigidatione alia. Et partitio quidem in ea est melior si non fuerit quod necessarium faciat festinationem. nam fortasse erit in ea que est infra appropinquationem syncopis ultimatior: et fortasse sequetur flebotomia ultimam statim fluxus ventris colericus et sudor quem oportet omni hora abstergere donec continetur: fortasse enim saluabitur cum eo. Et succurratur ei quod accidit de debilitate et syncopi cum cibo subtili et quiete. Et oportet ut premittatur lenificatio nature cum illis que

Tractatus secundus

sciuntur de illis que sunt sicut duorum granatorum aqua scilicet dulcia et mus-
si usque ad terminum: et siracosi et tamarindi et collyria leuia de quibus dixi-
mus. Et quicquid est necessarium apud digestionem euacuare cum eis que
sunt sicut myabolani et sumusterre et cassia fistula et his similia de illis
que sciuntur. Quod si dispositio non tollat flebotomia in manu flebo-
tometur vena que est in cornu frontis: aut ponantur ventose. Si autem
non preparat aliquid eorum et hoc propter accidens quod prohibet: tunc fac so-
lutionem ventris secundum modum qui est in causatione. Et regimen sit in
eis que aperiunt et incidunt et sedant ebullitionem. Et si acciderit ex fle-
botomia syncopsis: ciba cum pane cum aqua acresce. Quod si accidat flu-
xus sanguinis narium per se non abscindat: nisi cum appropinquauerit
syncopsis. Sanguinis vero ingrossatio fiat cum eis que sunt sicut rob-
iutubarum: et est ut decoquantur. c. iube cum lib. v. aque donec remaneat ter-
tia et inspissetur cum succaro et quatuor plus minoras succarum tanto est me-
lius. Et lentes iterum proprie preparate cum aceto acetoso forti sunt huius
generis. Et caue ne des in potu rob iutubarum: aut corpus lentum materia
existente grossa. Et us vero infrigidatio fit cum eis que sunt sicut aqua
lentium infrigidata et aqua lactuce infrigidata. Et sumere in potu aquam
frigida si non fuerit quod prohibeat. Et fortasse sumit in potu donec tre-
mere faciat: et faciet: fortitan enim sanat eum. Et quicquid permutat febris
ad flegmaticam et curatur cum trociscis de rosio et similibus. Et hec qui-
dem cura est quorumdam antiquorum et secuti sunt eam quidam modernorum.
Bare autem in potu aqua ordei est curatio conferens ei: sed cum lenitate na-
ture. Et melior horum ad hoc est hora vehementis ebullitionis et angu-
stie et inflammationis et frequentie pulsus cordis. Et scias quod esse coten-
tus infrigidatione et dimittere flebotomia et ventris solutionem addit
in oppilatione et coartatione: quare additur putredo et caliditas in re-
liqua dispositione. Mundificatio enim fiat cum eis que sunt sicut sol-
uentia colera secundum responsionem necessitatis virtutis et debilitatis cum di-
gerentibus humorem crudum: quoniam fortasse ipsa est causa in putrefactione
sanguinis. Et in fine eius da et in potu que sunt sicut trocisci de ca-
phora et trocisci de spodio et da et in potu. Isti etiam trocisci sunt bo-
ni. R. spodij. 3. li. seminis portulace. 3. v. seminis cucumeris. 3. li. se-
minis cucurbitae. 3. vi. gummi et dragaganti et amili oium aii. 3. li. succi li-
quiritie pondus. 3. vii. fiant ex eis trocisci. Descriptio alia et proprie
apud debilitatem apostematis. R. rosar. 3. li. succi berberis. 3. li. seminis
cucumeris et melonis et citrulli et portulace et spodij oium aii. pondus
3. i. gummi et dragaganti et amili oium aii. 3. s. rauescenti et croci et cam-
phore oium aii. pondus quarte. 3. i. fiant trocisci. Tibi vero sint illi qui
sunt ex iuiubis et qui sunt ex lentibus cum aceto et granatis et sumach.
Et si sit aliquid eorum restrictio cuius timeat frangat cum siracosi et pau-
nis et cum eo quod fit de cucurbita et cum herba acetosa. Et eius fructus
sint pira de sceni et granata et mala de sceni. Et eius olera sunt cu-
cumeres et cucurbitae et alkegethed et endiuia et olus benedictum et

Liber quartus. Sen. j.

acetosa et coramdrus et que sunt eis similia. Et si accedat dolor capitis et pulsus cordis aut vigilie aut profunditas somni aut fluxus sanguinis narium superfluus destruens virtutem et alia de accidentibus suis cura cum eis que docuimus te in loco suo.

De febre flegmatica.

Capitulum. 47.

Sciuitis quod febris putredinis flegmatica quicquid est paroxysmalis. Et quandoque est inseparabilis et sciuitis causam in hoc. Et sunt ei hore sicut reliquis febribus. Et minor horarum sui principij semper plurimus est. 18. dierum. Et eius eradicatione in pluribus est intra. 44. dies. Et saluior earum est illa que est minorum temporum: et precipue illa que est multum sudoris. significat enim subtilitatem materiei: et paucitatem eius: et raritatem corporis. Longior ergo partium huius egritudinis est augmentum: quamvis eius declinatio itaque sit longior declinatione tertiane ut plurimum. Et flegma quidem putridum quicquid est vitreum: et quicquid est acetosum: et quicquid est dulce: et quicquid est salsum. Et tu iam sciuitis quomodo ex salso fit causam. Et plurimum quidem accedit febri flegmatica humidis et quietis et senibus et infantibus et patientibus nauseatui satietati et exercitantibus et balneantibus se super repletionem et habentibus eructationem acetosam et habentibus repletionem et patientibus descensum humoris et fit catarrhus ad stomachum qui putrescit in eo. Et parum quidem euacuat a leione in ore stomachi. Et sciatis quod cum omni febre cum qua est frigus costringitur pulsus et minoratur.

De signis flegmatice periodice.

Capitulum. 48.

Nulla quidem in qua causa est flegma vitreum aut acetosum frigus multiplicatur valde. Et rigor in vitreo est vehementior. At frigus non incipit in ea subito: imo paulatim in extremitatibus: deinde perveniunt ad hoc ut fiant sicut nix que non calefiunt nisi cum difficultate: neque calefiunt subito neque semper gradatione continua: imo paulatim cum reditu frigoris. Et fortasse commisceat rigor eius in principio rigor. Sit ergo frigus propter illud quod non putruit. Et horripilatio propter illud quod iam putruit. Et malus frigus eius et ipsius rigor sunt in periodice status. Et hec quidem febris non est ex materia que facit punctionem: ita ut sit causa rigoris in via expulsionis. Putredo namque eius est putredo repleta. Et incipit cum gravitate et profunditate somni. Et multoties incipit in paroxysmis primis sine frigore: neque est rigor: imo postponitur usque ad tempus. Et fortasse erit frigus: non erit rigor. Et multoties incipit cum syncope et non fit. Et in hac quidem egritudine multiplicat syncope propter debilitatem oris stomachi et casum appetitus et privationem alimencie que est fundamentum materiei nutritivi et virtutis. Illam vero que est ex flegmate salso sequitur horripilatio et non fit vehementis frigus eius. Illam autem que est ex flegmate dulci raro antecedit in principio usque plurimos paroxysmos horripilatio: neque frigus: neque rigor. Et plurimum quidem periodi febri flegmaticis incipiunt cum syncope. Et iam apparet in ea in principijs calor vehementior. Et in

Tractatus secundus

postremis minoratur illud. Et est simile ut sit causa in hoc: quoniam putredo antecedit prius ad magis dulce et magis salsum et magis subtile: deinde ad grossius et frigidius. Et tactus caliditatis eius in primis est debilis et vaporosus: deinde cum prolongatur posito manus super membrum sentit manus acuitatem et mordicationem. Verumtamen non est similis neque equalis in omnibus super que cadit manus: immo est diuersa: quoniam inuenitur in loco vno asperitatem: et in loco alio lenitatem: et est quasi caliditas coletur post rem cribellatam: quoniam flegma viscosum est: quare diuersificatur eius passio a caliditate: sicut accidit in reliquis viscosis cum ebulliunt. ipsa enim disrumpunt in quibusdam locis: et non disrumpuntur in locis alijs. Et qualiscumque sit caliditas eius sed plurimum minor est quam ut inflamment et angustiam faciat et magnificet desiderium aeris frigidi et aque frigide et inspissatōis et rarificatōis anhelitus magni et exsufflantis. Et multotiens quidem accidit caliditati eius ut se deat tempore quo habet quantitates hore vnius aut duarum horarum: quare existimatur quod ipsa iam peruenit ad statum cum ipsa adhuc sit in augmento. videbis enim eam iam incipere augmentari: et similiter sunt ei in declinatione stationes. Et febres quidem flegmaticae sunt multae oppilationis propter multitudinem humiditatis et vaporis sui et pauci sudoris propter viscositatem humoris. Et cum sudare facit est res non exuberans. Et de propriis significationibus eius est paucitas sudoris: et priuatio eius. Et sitis quidem minoratur in febribus flegmaticis nisi propter causam falsedinis: aut causam vehementem putredinis eius. Et cum hoc est minor quam sitis que est in alijs. Et inflatio laterum multiplicatur in eis. Et quandoque accidit cuti lateris ut subtilietur cum tensione. Color autem patientium flegmaticorum febrem est declinans ad viriditatem et cōstutates currentes in albedinem ita ut sit illud quod aggregatum est sicut color plumbei usque in statum. Et raro quidem rubet color in eo cuius rubedo sit rubedo in statibus reliquarum febrium. Pulsus vero eius est pulsus parvus submersus debilis rarus in primis: deinde fit frequens in fine. Et frequentia quidem eius et eius paruitas vehementior est quam frequentia quartanae et tertianae et eius paruitas. Et vehementia frequentiae eius propter vehementiam paruitatis ipsius. Uter non est velocior pulsu quartanae. Et quandoque est tardior eo aut similis ei in primis. Et est vehementis diuersitatis cum priuatione ordinis. Et parui et debiles ex eis sunt in diuersitate eius plus. Et significationes quidem pulsus super ea sunt de certioribus significationibus. Urina autem eius in primis quidem est alba subtilis: propter multitudinem oppilationum et frigoris: deinde fit rubea propter putredinem et conturbatur propter malitiam digestionis. Item quandoque alteratur in ea dispositio vno tempore. Et quando mundificabitur ex materia grossa et resoluitur putrum et redibunt oppilationes dealbabis vna hora et alia quam remanet in materia grossa et dispositiones putredinis. Et aqua hora oppilationum est alba: deinde quam putrefit res plurima post illud expellit et agit

Liber quartus. Sen. j.

oppilationes rubet usquequo ventat super oppilationes quod oppilat eas vice alia de illo humore. **C**uius vero egestio est lenis subtilis flegmatica. **E**t de eis que significant quod febris est flegmatica est ut sit paroxysmus eius. 17. horis et dimissio eius. 6. horis. Et non est dimissio eius munda: quoniam materia cum grossitudine et viscositate est multa. **E**t significant ipsam etas: et consuetudo: et tempus: et regio: et cibi: et aduentus causarum autecedentium ex satietate nauseatua. Et significant ipsam formam predictam ex colore faciei et inflatione eius et lenitas tactus et debilitas oris stomachi et casus appetitus: et quicquid magnificatur in ea splen. **E**t sequitur eam eructatio acetosa in pluribus horis multotiens.

CDe signis flegmatice inseparabilis et est illa que nominatur lactica. Capitulum. 49.

Sunt sicut reliqua signa febris flegmatice propter eradicationem et quod simulatur eradicationi. Et apud inceptionem sunt rigor et frigus et horripilatio. Et est res magis similis cum erythra. Et sit illic rigor in 6. horis: aut tantum superans illum qui sit in periodica: nam periodica iterum non euacuat a rebus duobus: verumtamen est occultum non apparens.

CDe febribus que sunt semper plurimum de genere flegmaticarum et sunt quicquid ex colera et non sunt ex eis que sunt ex melancholia a proprietate cum nominibus et iudiciis. Capitulum. 50.

Et sunt febres empyalos et liparia que ambe sunt de summa februm in quibus diversificantur loca caloris et frigoris intus et exterius propter diversitatem et locum eius quod putrefit et quod non putrefit. Et sunt tres divisiones febris appropriatae. Syncopalis humorosa. Et febris ex syncopi minuta subtilis. Et febris diuturna et nocturna.

CDe febre in qua occultatur frigus et apparet in ea calor: et est empyalos. Capitulum. 51.

Nec febris sit ex flegmate vitreo sed est comprehensum in occulto et profundo quod infrigidat ubi est. Verum ipsi accidit tam putredo: quare spargitur ex eo vapor eius quod computruit: et dispartit: et inflatur in exterioribus: et illud quod non est putrefactum infrigidat in interioribus. Et eius quidem frigus non apparet in huiusmodi tempore: quoniam est quiescentum: et associatur ei: et non patitur ab eo quod occurrit ei. postquam ergo incipit in eo putredo movetur et infrigidat infrigidatione quadam quanto non perveniat ad hoc ut communique totum corpus.

CDe signis.

Capitulum. 52.

Signa eius sunt eadem que predicta sunt. **E**t quod eius vena est frigida cruda minoris caliditatis quam vena aliarum sui generis. Et pulsus eius est rarus tardus. Et ipsa semper plurimum ad diffinitionem omni die. Verum propter grossitudinem materiei sue convertit quicquid in quartanam et tertianam: quoniam huiusmodi materia in corpore est parva: et parve putrefactionis ignea. Et paucas quidem est ex causa elongationis prodi. Et propterea quod proximus non redit omni die non remanet hec febris cum sit flegmatica: sed propterea est flegmatica: quod putredo eius est putredo flegmatica: et hec non extrahit eas

Tractatus secundus

ab hoc quoniam sit flegmatica: sed propterea quod putredo est putredo flegmatica: non propterea quod potissimum non redeat omni die. Spacium vero paroxysmi estus est ex .4. horis usque ad .24. horas. Et semel plurimum sumit ante illud: quoniam hec materia non est cum illa multitudine.

De febre in qua occultatur calor: et apparet in ea frigus et est liparia.

Capitulum .53.

Hec febris semel plurimum est flegmatica. Et quoniam est colerica ex colera grossa valde. Quoniam autem est flegmatica: est quoniam flegma intrinsecum quoniam inflammat et putrefit calefacit illum locum: quoniam non resoluit nisi actione plurima. Et quoniam vitreus effundit ad locum ubi est lesio: tunc euacuat exteriora a calore: quare intrinsecum frigida. Propterea quoniam in exterioribus sunt flegmata cruda vitrea frigida. Et iterum quoniam resoluit multoties ex eo vapor qui non putruit: sed eleuat et facit caliditates: et associat ei caliditate. Cum ergo separat ab eo et fuit in radice ante putredinem vehementer frigida: redit et intrinsecum caliditas corpus. Modus autem quo fit colerica est: quoniam colera quoniam est pauca et intrinseca et putrefit et calefacit locum et non resoluitur ex ea aliquid accidit quod diximus in sua coepe ex flegmate. Et appropriatur hec colerica taburos nomine. Verum liparia est nomen generis et est longioris spacii quam hemitritena. Et habet aliquos ut dicat quoniam erit febris et non precedet in ea caliditas ex corde in totum corpus. Illud namque quod narratur est de genere eius in quo non precedit caliditas ex corde in totum corpus. Responsio itaque est quod in terminis hanc rem attendis vna conditio: ut non sit quod prohibeat. Sicut diffinitur aquam frigidam et humidam quoniam disposita est secundum naturam suam et non fuerit quod prohibeat. Et diffinitur graue quod est illud quod tendit inferius quoniam dimissum fuerit cum sua natura: et in istis omnibus caliditas peruenit ad cor et procedit in arterias et spargitur. Et vero accidit prohibetio illius in quibusdam locis sicut accidit et super quem ponitur pruna vel ruine. Nocendum vero harum necessarium est esse actu.

De febre in qua sit vnaqueque duarum rerum in vnoquoque duorum locorum.

Capitulum .54.

Hec febris fuerit non erit nisi ubi sunt due materie frigide motu propter putrefactionem: quarum vna est in interioribus: et altera in exterioribus: et non est aliqua earum plurimum nocuenti. Deinde cum incidunt putrefieri mandat vnaqueque earum vapor calidum comprehendente umbris suis et ubi est frigidum. Et tu quidem iam scivisti causam in re, imine humoris frigidi in dispositione motus.

De febre syncopali humerosa.

Capitulum .55.

Hec semel plurimum est propter flegma crudum repletionale quod facit febres disperditur plurimum quoniam iam vincit virtutem. Et sed plurimum adstutur super ea debilitas oris stomachi. Et quoniam mouet et incipit in putrefactione virtutem vincit plus et facit ea hesitantem. Que si dimissa fuerit cum maxima

Liber quartus. Sen. I.

nō sufficiat cōtra mām. Et qñ occupatio fit in euacuatiōe eius cū facti-
litate fit inobediens: aut mouet motu prefocante vīrtutes. Et qñ occu-
patur in euacuatiōe eius cū solutiōe ventris: aut flebotomia cū labores
nō tollerāt vīrtus. Quō enim tollerabit: cū sit illic cum sua quiete syn-
copis. Et cum hoc toto ipsi indigent euacuatiōe vehemēter. Et iterum
ipsi indigent cibo vehemēter qñ in humorib⁹ eorū nō est qd nutrīat cor-
pus et viuificet ipsum et corpus eius est priuatiū nutrīmento. Quod si sit
dueris in cibando addit materia diminuta: et si nō cibaf cadit vīrtus.
¶ Et accidit in inceptiōe sui vt effundat ad cor res frigida faciēs acci-
dere syncopim. Et minorat pulsus: et tardat: et fit rarus. Amplius na-
tura sollicita est in calefactiōe materiei et subtilitatiōe eius. Et putredo
que mouet in quasda ptes eius adiuuat sup eam: ergo euadit cor a no-
cumento et frigore eius: et cadit in nocumētū caloris eius: quare fit pul-
sus velox et pprie in pstrictione sua plus qd sit velocitas aliorū: quāuis
illud qd vincit cū hoc sit paruitas et tarditas et raritas. ¶ Et piodus
eius est piodus flegmatice et nō alterat ab ea. ¶ Est cum ea inflatio fa-
ciei: et mollicies corporis. Et colores hñtium eaz nō fiunt sup dispōnē
ynamimo qñq est cinerea et plumbea etus materia: et qñq sit citrina:
et qñq sit nigra: et qñq fiunt labia eorū sicut labia cōdentis mora. Ocu-
li vero eorū sunt fusci virides exeuntes valde apud cōmōtionē egritu-
dīnis. Et sit sicut mātacus. Et qd est sub hypocūdryis eorū est vehemē-
tis inflatiōis et similiter viscera eorū. Et qñq euomunt acetosum. Et qñ
est eis apostema in qbusda visceribus tunc nō sperat oīno. ¶ Et qñq
accidit eis in qbusda horis ex colera dominante grossa: et fit cum ea in
viscerib⁹ adūsto: et euomūt colera: et sunt ei piodi flegmatice 63 plm.

¶ De febre syncopali minuta subtili.

Caplm. 56.

Nec febris est acuta. Et cadit pulsus et vīrtus in poxismo vno aut
duobus paroxysmis cū additiōe. Et eueniēs in corpore cū velo-
citate. Et qñq nō sufficit cū ea vīrtus vsq ad .4. Et fit ex chlmis sub-
tilib⁹ plurimū quorū colericū est vehemētis subtilitatis et pfundatiōis:
male substantie venenose cui iam accidit putrefactiō in corpibus calide
complexionis sicce valde. Et plures paroxysmi huius febris sunt pa-
roxysmi tertiane.

¶ De febre diurna et nocturna ex flegmaticis.

Caplm. 57.

Diurna ē cutus poxissimus accidit in die et eius tepor in nocte. Et
nocturna ē ecōuerso. Et vireq sunt male. Sed diurna ē longior
et deterior. Et facit cadere multitiēs pp longitudinē suā et suū euentus
in calore diei in ethica. Et si ipsa nō esset seu nō accideret hora aptionis
pororū et resolutiōis vaporis: et nō accidit nisi pp multitudinē materiei
et fortitudinē eius. Et est necessariū cū hoc vt patiētes eā cibent in no-
cte. Et nō pmittant dormire sup repletiōē stomachi. Et pceptiānt vigi-
lie. Et ē ex eis que faciūt cadere vīrtutem. Et tollerātia febris in calore
diei: et vigilie in frigore noctis sunt ex eis magis digne que faciūt cadē
in ethicam. Et ad summū est de genere februm difficilium.

Tractatus secundus

De cura flegmaticæ.

Capitulum. 58.

Quia huius egritudinis diuersificat secundum horas suas. scilicet principium: et augmentum: et statum: et declinationem. Et secundum actionem digestionis in acetosam et flegmaticam vitream et flegmaticam falsam et dulcem. Et omnes notificationis equalis aut vomitus. Et in necessitate administrationis subtiliantium et diureticorum. Et cum supervenerint febres dies tres subtilias in ea materia propter febrem. Et si ante illud movebis nocet equalitate. Et fortasse est preteritus aqua ordei in primis tribus diebus sperando quod sit status eius propinquior pro subtilitate materie aut paucitatem eius. Quod si certe scires quod status eius esset tardus: non subtilisares regimen: quanto fames et somnus super famem: et exercitium super famem si non debilitant sint ultia in suameto huius egritudinis. Tunc declinaret in principio ad ingrossationem usque ad septimum: deinde gradaretur: vix augmentum eget ut subtiliet regimen in primis. Si autem status appareret longinquum possibile est ut succurrat illi cum in grossatione regiminis: deinde gradet usque ad horam status: quoniam tempus est sufferens hoc in hac egritudine non sufferens in acuta. Cum pertransierit septimum: non siles tunc super subtiliationem: quoniam illa debilitat et addit in debilitate oris stomachi. Et quoniam senseris longitudinem maiorem subtilia minus: quanto subtiliatio eius in ipso oino magis sit necessaria quam in quarta. Et similiter oportet ne festines cibare ipsum cum eis que sunt sicut pulli et panis cum muzaguarat nisi timeas debilitas aut apparet declinatio. **C**onplius diuersificat cura eius cuius causa est flegma falsum: et dulce: et cuius flegma est vitreum: et acetosum: et sit ex ea nimium frigus in qua corpus non calefit. Vix in duabus primis necessaria est lenificatio cum medicina levi et in frigiditate que datur. Et in duabus secundis est medicina magis laboriosa. Et in duabus primis in digestione cum subtiliatis in quibus est calefactio plurima quanto sit exsecatio plurima. Et in duabus secundis necessaria est illud quod subtiliet cum incisione et calefactione cum acredine: et propter quod flegma est permixtum cum melancolia: nam necessaria sunt in humore ea que sunt sicut dyacnimum et coactio de sulfure et administratio salsoz. Et convenientiores medicine que administrant in principio sunt gelentabini usque ad diem septimum. Et non est malum ut administraretur iterum aqua feniculi et aqua endive et aqua ipsi cum gelentabini secundum necessitatem. Et sirupus acetosus est vehementer necessarius iterum. Et aqua mellis cum isopo. Et est possibile ut consequatur per eam illud quod queritur de lenificatione nature: et propter quod cum solutuo facto de succaro rose. et rosia rubra nominatis per hunc quoniam est solutivum et lenificativum. Et quandoque necessarius est et confortet eius lenificatio et confricat in aqua suleis et permisceatur

Liber quartus. Sen. j.

si voluerit cum cassia. et pentidys. Et iterum geleniabm acceptu cum melle et terensiabm permixtu cum aqua suleb. Et non fiat assiduatio super eam cum solutiuis in principio et post ipsum et pprie qm cum materia est colera: illud enim per ducit ad corruptione complexione. Et multi qdes hoies dat in potu in principio sicut e medicia de turbit in oi nocte: et sic pillule de massice hebdomada bis: et sic pillule de seminib diureticis. Et Descriptio medicie de turbit. R. 3. in 3. bis et massicis amboz ass. 3. x. turbit sic alcohol. 3. x. zuccari tabarzet qm oia: des i potu et oi nocte aure. i. et illud fiat qm natura est no lenis. Si enim respondet oi die bis non indiget hoc. Et Ego vero no diligo expectatione digestionis et lenificationis cum eis que diximus prius. Immo oportet vt euacuetur ex ea aliquid: et expectet in reliquo vsquequo digeratur: et fiat illud cum facilitate paulatim absqz superfluitate: dein de perueniat ad diuretica. Et similiter abhorreo qd e simile aque prunoy et tamarindoy et similis: de illis que debilitant et solunt subtile. Et si materia fuerit decluis ad additione frigoris misceatur cum ea medulla cartami. Et si fuerit ma ad coleram decluis misceat cum eo sirnpus vio. aut viole condite cum siracost aut viole sicce contrite. Et adiuues cum clisteribus lenibus factis ex melle et sale et aqua sicle et oleo sisamino. Et vomitus fiat cum aqua raphani et raphano infuso in sirupo acetoso cum seminibus et his similibus. Et si necessarius est vomitus plurimus propter multum dntelus qd accidit ei de nausea et alteratoe saporis ois administrant grana raphani et bibat ex eis vsqz ad aur. i. cum aqua frigida. Et vomitus qdem cum eo qd est in eo de debilitate stomachi vehementis iuuamenti valde et est vltimus huic egritudine. Oportet ergo vt expectet in eo septimus vt no accidat ex eo in principio debilitas apostemans corpus stomachi. Et si sit grauis in eo vomitus no puces ipsum super ipsum cum labore. Et si acciderit ei vomitus et pprie in principio pto: di: non retineat nisi fatiget et debilitet: tunc enim restringatur sicut cum mltua et sirupo de menta que dicemus post. Et si accidat dolor capitis administrant embroce ex camomilla cum imissione. 4. extremoy in aqua calida: et ligatione cruriz cum fortitudine. Et si indiget aqua ordet administrant decocta cum radicibus quatrare equali: aut misceat cum ea sirnpus acetosus cum melle: si no acetat in stomacho: aut aqua mellis si acetat. Et melior hora in qua datur in potu illud est si fuerit i aqua ei in principio rei tinctura: tunc enim opz vt in potu detur in primis de geleniabm: dein de detur in potu post ipsum duabus horis aqua orde. Et no opz vt fiat inunctio cum vnguetis resolutiuis. Et neqz embrocatio fiat cum embroctis subtiliatiuis cum egritudo est in principio: et humor est in corpore ambulans: ipsa enim mollescant viscera sua calefactione humida. Et alienetur aqua frigida. Et quoties videris vinam grossiore: et rubicundiore: no erit malum si flebotomaueris. Et necessarium quidem est vt redeas tunc ad sirupos acetosos. Et scias qd fricatio est de curatibz iuuatibus eos. Et quato fuerit fleg.

Tractatus secundus

ma viscosius et grossius tanto erit fricatio magis conferens. Et dicitur quod fricatio cum tela arance cum oleo est iuuatua valde. Et quando incipit egritudo agmentari et post illud: tunc sit sollicitudo de ore stomachi et quod ipsum confortat. Et sint masticationes facte ex menta et mastice et aniso. Et administret vomitus cum raphano secundum quod diximus cum minoratone cibi. Et sit cum geleniabin quod in potu datur in principio et post septimum permixtum quod confortat os stomachi: et sit in eo puocatio plurima sicut anisum et mastix. Et sit cum aqua calida: et prode in principio prodest. nam ipsum resistit rigori et frigori: et extinguit cum hoc sitis quanta sit estio sa. Et multotiens quod de cœditi euacuatio flegmatis et humoris crudi in hac hora. Sed melius est ut expectetur in eo cōplementum digestionis. Et quando egritudo incipit cum calore et assiduatiua cum huiusmodi trociscis. R. myrabolanorum citrimorum aloes succi eupatorii succi absinthij omnium aii. 3. v. croci et masticis amborum aii. 3. vi. informantur trocisci. Et sumas ex eis omni ole pondus. 3. l. et omni nocte pondus 3. s. Et cum videris quod digestio apparet adiua eam cum eis que sunt sicut solta apij et feniculi et radices squinati et capillifueris. Si autem scias quod materia est frigida valde non est malum uti pipere pauco. Et uti vino pauco subtili non plurimo. Et quandoque adiuuat vnguentum nientiora in hac egritudine quod in resolutione cum virtute fortis et sunt conuideretur in hoc virtus et febris et rigor. Quod si virtus fuerit fortis et febris non fuerit seu valde: adde in ea in vnctionibus confortando. Et si non: administrent olea subtilia que ad equalitatem sunt declinua. Et quando transit. xiiij. tunc necessarium est administrare quod subtilitat plus: sicut feniculuz et apij. Et fortasse indigemus semine amborum et aniso et eo quod est sicut sirupus acetosus cum semine in quo ponunt isopus et albasce et administret trociscos de rosie. Et fortasse est necessarium addere in eis pro stomachu tuo et mastice et ciperum et absinthiu et his similia secundum quod exigit illud quod presens est. Et vinu subtile confert eis in hac hora cum subtilitatione sua: et quod confortat calore innatu: et quod prouocat et suadare facit. Et cum videris digestionem et fortitudinem dabis ei in potu post illud trociscos de absinthio. Et cum videris frigus in principio paroxysmorum nocere et egritudo non est in principio da in potu aqua calidam in qua decocta sunt ea que sunt sicut semen apij et anisum et ozimum. Et administrabis iterum huiusmodi et fortiora eis que sunt embrocando et vaporando et huiusmodi. Et quandoque datur in potu ad rigorem vehementem. Decoctio secundum hunc modum. R. zinziberis organii ameos osum aii. 3. iij. coriandri. 3. iij. rosarum calamit amborum aii. 3. iij. passulaz. 3. viij. decoquantur secundum descriptionem vel secundum medietatem. Et sit dosis vnc. iij. Et cum videris flegma dabis in potu tyriaca. Et dentur iterum in potu trocisci de rosie magni cum aqua feniculi. Et detur ei omni nocte medicina turbida et pillule de aloe facte cum speciebus que sunt sicut piper. Et ad illud decoctio huiusmodi. R. hiere. 3. viij. turbit. 3. x. myrabolanorum

Liber quartus. Sen. i.

nigrosum. 3. v. eupatorij. 3. v. salis indit. 3. iij. bedeoard suchaha om-
 nium aii. 3. iij. anisi. 3. iij. decoquantur cum aqua apij & sumantur de
 ea in potu secundum quantitatem necessitatis. Et fortius illo est illud
 quod. R. duarum radicum & radice lilij omnium aii. 3. x. htere. 3. viij.
 succi eupatorij. 3. v. seminis apij & feniculi omnium aii. 3. iij. spice
 mente amborum aii. 3. viij. fiant ex eis trocisci & administrantur. C. Deco-
 cto bona. R. duarum radicum ambarum aii. 3. x. passularum enu-
 cleatarum. 3. viij. anisi & mastice amborum aii. 3. iij. bedeoard & sucha-
 ha eupatorij omnium aii. 3. iij. decoquantur in libris tribus aque usque
 quo redeat ad libram. I. aque & sumantur in potu aliquot diebus in
 ieiunio. P. Trocisci boni apud cronicas febres & vehementiam rigo-
 ris. R. htere succi eupatorij absynthij suchaha bedeoard omnium aii.
 3. v. seminis apij & feniculi anisi omnium aii. 3. iij. salis neptici. 3. iij. se-
 minis cuscute myrabolanorum kebulorum omnium aii. 3. x. agarici. 3. xv.
 trociscorum de ros. 3. xx. de turbit. 3. xxx. fiant ex eis trocisci & sunt soluti-
 ui. P. Et iterum aloes myrabol. cistrinorum & reubar. mastice succi eu-
 patorij absynthij omnium aii. partem. I. croci partis unius medietates
 terantur & administrantur. C. Et iterum htere myrabola. kebulorum salis
 omnium aii. 3. iij. seminis apij & feniculi & anisi omnium aii. 3. i. 5. absyn-
 thij. 3. v. trociscorum de ros. 3. iij. suchaha bedeoard omnium aii. 3. ij. te-
 rantur & informantur pillule. P. Decoctio bona. R. eupatorij. 3. v. & radi-
 cis lilij & radice squiritie & ameos oii. 3. iij. seminis apij feniculi
 aii. 3. iij. rosarum. 3. v. decoquantur omnia & sit dosis eius omni die vñc.
 iij. P. Et iterum radicem trinum omnium aii. 3. x. seminis anisi apij omnium
 aii. 3. ij. suchaha bedeoard eupatorij absynthij omnium aii. 3. v. cetaurce
 3. iij. decoquantur & bibantur vñc. iij. P. Et iterum herbe eupatorij sumi-
 terre bedeoard suchaha absynthij omnium aii. 3. v. passularum. 3. x. myra-
 bolanorum cistrinorum. 3. x. C. Et hec quidem cura est salis & ei in quo
 vincit colera magis conueniens. P. Et agaricum cum de eo sumitur in
 pulvere ex. 3. i. usque ad. 3. i. & tertiam diebus continua prohibet elon-
 gari egritudinem. Sumatur ergo pulvis ex eo & commisceatur cum
 melle & bibatur. P. Et semen vrtice post digestionem vel commixtionem
 est mirabile valde sumptum cum pulvere aut cum melle. C. Verum si
 acciderit ei modus aliquis solutionis ventris oportebit ut addatur
 in eo propter debilitatem epatis semen cuscute vel turbit & semen cu-
 scute: & propter debilitatem stomachi mastix & anisum: & propter de-
 bilitatem splenis & grossitudinem eius radix apij & scolopendrie.
 nam multotiens associatur huic egritudini splen. Et fortasse oportet
 ut addantur propter ipsum ciperi & grana & ben de senugre. Et
 consideretur cum hoc dispositio vehementer febres ut non accadat ve-
 hementia calefactionis. C. De euacuationibus vero que sunt fortio-
 ra: & indiget eis in hac egritudine apud digestionem est ut aug-
 mentetur dosis de pillulis de turbit. Et administrantur clisteria for-

Tractatus secundus

ita. Et de illis sunt pillule iste. ꝑ. mastice sextam. 3. l. succi absyn-
thij quartam. 3. i. pulpe colloquintide sextam. 3. i. htereptigre. 3. 5. aga-
rici. 3. 5. informantur pillule cum sirupo aceto mellino et sumantur in
potu. Et de illis sunt pillule de mastice et de aloec. Et quod si materia
fuerit ad caliditatem declinata sumantur de trociscis de spodio soluti-
us. 3. iij. trocisci de turbit auf. i. scamonee auf. 5. succi eupatorij auf. ij.
Et dentur in potu in quantitate virtutis. Et iterum eupatorij absyn-
thij capillueneris et myrabolae. sumisterre passularum mundatarum
equales sumantur partes et dentur in potu in quantitate necessita-
tis. Et si non suffert corpus solutionem ventris perueniatur ad diu-
retica et subtiliativa et sudare facientia. Et de summa illorum quibus
indiget: tunc est infusio aloes cum melle. Et quando declinat egri-
tudo non est tunc introitus balnei ante cibum malus. Et libi autem co-
rum sunt subtililes sicut acetum et oleum. Et quandoque ponitur in eis
parum almiri et proprie in fine eius. Illi autem qui sunt fortiores
sunt aliaragi et pulli et alcubugi et his similia post declinationem. Et opor-
et ponatur in eis et proprie apud digestionem ea in quibus est incisio sicut
acetum et synapis et almiri. Et si fuerit flegma acetosum malum visco-
sum porum et aqua ciceris sunt de melioribus cibis eis. Et quandoque
ponunt in eis cymynus et anetum et oleum. Et iterum beguerid facta ex ficis
et almiri et aceto et oleo abluto et alchanguamac sicut kemac de cappa-
ribus et remach de aneto et origano et aniden et asparagis. Et deus-
tentur olea in quibus est infusio et humectatio. Et hora cibi est
post teporem paroxysmi et eradicationem eius: et ante paroxysmum ad mi-
nus. iij. hora. Mensura autem somni eorum est ut sit equalis vigi-
liis: et sit digestio materiei ad somnum et resolutio ad vigilias. Et bal-
neum quidem est vehementis nocuenti: nisi post declinationem. Et
succurritur vomitus eius quando superfluit. Et oportet admittitur
in illo quod sit sicut mita: et sirupus de granatis cum menta simul co-
gnitus. Et si necessarium est fortius sumantur de granis granatorum
mizorum. 3. x. et turis albi et mastice amborum an. 3. v. mente. 3. vij.
decoquantur in. ij. libi. aque in qua sint solta mente donec minuatur.
Et succurratur fluxui ventris eius cum superfluit cum retentione eius
cum eis que sciunt de stipticis regimentalibus et medicinalibus. Et si
eius quidem debilitati succurritur ut cibetur successione eius pul-
lis assatis et in patellis coctis: et ut adhibeant suffumigationes et odo-
res viuiscentes. Et si acciderit inflatio in facie et extremitatibus iu-
uantur cum administrantur huiusmodi trocisci. ꝑ. anisi et lacce ablu-
te amborum an. pondus. 3. v. amigdalorum excoctatarum croci mar-
macor omnium an. 3. iij. seminis apij seminis feniculi floris squinantis
omnium an. 3. ij. floris eupatorij. 3. ij. spice. 3. v. htereptigre. 3. vij. rosarum
3. x. fiat ex eis trocisci et admiscantur. Et fortasse indigebit eis qui sunt sicut
omorisia et dialacca et medicamentum de amigdalis amaris. Et ad logi-

Liber quartus. Sen. j.

tudinē febris. R. rosarū pondus. 3. x. mastice & spice & feniculi & semis apij & seminis endiute & succi eupatorii & succi absinthij omnium aii. 3. li. spodij. 3. v. fiant troisci & sit dosis ex duabus. 3. vsq; ad. v. cū. 3. x. de geleniabini decoctionis feniculi quantitate vñ. ij. Et ameos confectum cū melle est magni tuamēt in huiusmodi loco. Et fortasse indiges pp̄ lōgitudinē frigoris fricatione. Et modus in ea est vt incipiat ab humeris & inguinibus quādo spargit caliditas in manibus & pedib⁹ & calesunt. ¶ Si autē senserit similitudinē lassitudinis fiat permutatio ad fricationē dorsi. Et quādo vehemēs sit calefactio que necessaria est in eis: tunc dimitte eam ad aliud membrū. Et de oleis bonis eis est oleum dulce in quo nō est stipticitas & oleū camomillinū & oleū de aneto decoctū in vase duplici. Lū ergo compleueris tunc absterge oleū aliud quod vt non angustiet & nō est malū si fricationē siccam sequat fricatio cum oleo aliquo. C Et de illis que seruāt stomachos eorum vt non debilitent sunt vnguenta inuncta capiti stomachi que sunt sicut camomillinū & oleū nardinū & oleū anetini & fortius illo alnazoki. Et de emplastris iuuatius est vt decoquat camomilla cū re pauca mastice decoquendo cū vino cū duplo sui de melle. C Et si acciderit appetitus: tunc melius est vt non administret vinū solū: imo in quo decocta sunt sicut camomilla & baculi & mellistorū & absinthij.

Capit. 59

Et cura facientis paroxysmum omni die. Et differt ab ea: quādo vt in illa sit administratio subtiliātiū calidorū cū facilitate. C Et hoc si fuerit contentus eis que sunt sicut sirupus acerosus & gelentib⁹ & fuleb de melle & aqua eius & aqua feniculi & apij & radicum triū sine dubio confert. Et quandoq; confert eis kisch de aneto & kisch de capparibus & pp̄e cū vestigijs digestionis. C Et preparent cibi eorum in obseruatione temporū & diuersitatis eius & fortitudine virtutis & de bilis eius preparatione cuius rememoratio preterit. C Et de medicinis bonis ad eos sunt troisci de decem generibus. ¶ Et iterū de medicinis exptis ad eos est illa que. R. ros. 3. vij. succi liquiritie sumiterre spice omnium aii. 3. liij. mastice. 3. liij. karabe. 3. liij. anisi. 3. ij. preparent. ¶ Iterū troisci eupatorii. 3. liij. rosarū. 3. l. & tertiā spodij. 3. ij. & 5. ¶ Et iterū troiscoz absinthij quorū descriptio. R. assari se. apij. anisi amigdalaz amaraz suchaba bedeoard succi eupatorii spice mastice oīuz aii. 3. ij. ¶ Et iterū eupatorii vñ. ij. ro. rubeaz lib. l. spice lib. 5. spodij vñ. liij.

Capit. 60.

De cura emplalos & liparie.

Quia eaz propinqua est cure quā dixim⁹ & sunt ambe associate vñ nī vie. C Et opz vt incipiat in primis a sirupo acetoso mellino & succarino. C Et precipiat in eis ambabus vt administret rob acreste decoctū cum melle & sirupo ros. deinde fiat gradatio de ysa sumēdi in potu semina & aquas eoz ad infusionem aloes: & troiscos de rosis cū mastice: & pillulas de aloē & hterapigrain: & pillulas de eupatorio. C Et oportet vt in eis ambabus simul stomachi sollicitudo habeat. Et ad

Tractatus secundus

ministraretur vomitum cum aqua feseolorum et raphanis et anisi et calamentis et diuretica. Et de solutivis suavitatis est illud quod fit ex myrabolans nigris et citrinis et turbit et zuccaro. Et de illis que conferunt eis iuvamentum magni sunt clisteria declinata ad acuitatem: et in quibus ponunt medulla cartami minor et anetum et camomilla et albasce et mellilotum et alium et mel. Et regimen si parte indiget subtilitate plus, regimen alterius.

De cura febris cum syncopi humerosa.

Lapi. 61.

Hec febris est difficilis cure. Et modus in curatione eius est euacuatio gradata ex subtili ad forte et proprie quando natura non respondet ex se. Tunc enim cum clisteribus munda quod est in intestinis et venis propinquis eis ex superfluitate. Et administra in residuo subtili ratione cum fricatione. Et Gal. quidam dixit quod deficit ab euacuatio ne plim eorum nisi cum fricatione. Et melior modorum in fricatione eorum est ut incipiat a coris et cruribus descendendo a superioribus ad inferiores: et admittatur illud cum mantili aspero abradente cutem: deinde pinutem ad manus descendendo ab humero ad spatulam ita ut igneatur cutis: deinde ad dorsum et pectus: deinde redeat ad crura et reuertatur ad ordinem primum. Et ponat medietas temporis eorum fricationi et medietas temporis eorum dormitioni si possibile est. Et ad summum canon curationis eorum est subtilitatio non calefactio valde. Et de illis que conferunt eis sunt subtilitatis sicut aqua mellis cum virtute isopi et seminis apij in matutinis et similibus eis. Quod si fuerit illic fluxus ventris superfluum decoque mel decoctione vehementiore et non solves nisi parum temperatum. Et sirupus acetosus mellinus iterum confert eis: in estate quidem et consuetudine potus aque frigide permixtus cum aqua frigida: et in hyeme oportet ut non sumat eam in potu penitus: et sit contentus aqua calida: et assumere calidum ex potibus est melius eis nisi apud necessitatem estus estatis et vehementiaz caloris plurimi. Et convenientius quoque potant ad sitim est sirupus acetosus mellinus. Et vinum confert eis in principio et proprie si fuerint febres eorum sanguineae: sed parum sunt et proprie in senibus. Et necessarium est eis vinum post cibum. Et tibi quidem necessarium est ut consideres pulsum habentem hanc egritudinem semper. Et cum videris eum incipere debilitari et cadere subito ciba cum pane infuso in vino commixto si non prohibet apostema in visceribus. Cum ergo associatur ei huiusmodi egritudo non est curationi modus neque fiducia locus. scilicet quando accidit huiusmodi alteratio in pulsu. Et hec quidem cibus est ex eis que necessaria sunt quando vehemens fit syncopis: verum oportet ut prohibeatur illud. Libet autem super quem fit dormitio est aqua ordel super qua non addatur nisi cum cadit virtus. Et si additur tunc sit panis infusus in iuleb aut aqua mellis. Et balneum quidem est de rebus nocibilioribus illis. Et calidum et frigidum valde ex aere cum calido enim non fit securitas de cursu humorum ad pulmonem et ad cor et ad cerebrum et tri-

Liber quartus. Sen. j.

glum prohibet digestionem eius et addit in oppilationem eius. **C**ad si fuerit in ea humor colericus aliquis: tunc si facilis est vomitus et leuatur est inuarius valde. Et ad ultimum melius est ut assidue perficiat in ea.

CDe cura febrium cum syncopi minuta.

Cap. 62.

Oportet ut emplastres pectus eius cum sandalis et aqua rosae et viui hinc cum cibo paulatim. **C**Et sit cibus eius sicut panis de simila infusus in aqua granatorum infrigidata si desiderat ipsum et similiter in aqua de fructibus. Si autem indigeret ad virtutem almososari faciat ex pullis cum aceto et aqua acreste et oleribus frigidis et propter coriandro erit suauamentum in hoc si exhibeatur.

CDe regimine nocturne et diurne.

Cap. 63.

Regimen ambarum est regimen slegmaticarum neque est diuersitas in eis.

CDe quartana periodica.

Cap. 64.

Purimum quartana est periodica. Et minoratur casus quartane inseparabilis. **C**Cause vero quartane sunt ea que generant melancolia postea putrefaciunt eas. Et tu iam sciisti totum illud. Et sciisti quod melancolia alia est que est sex sanguinis: et alia est que est adustio eius et eius humorum. Et sciisti quod de illa est sanguinea: et de illa est flegmatica: et de illa est colerica: et de illa est adustio ipsius melancolie naturalis. **C**Et existimauerunt quidam hominum quod quartana non generatur ex melancolia naturali quoniam ipsa non putrefit. **C**Et huius quidem sermo non oportet ut auscultetur. Immo de proprietatibus omnis humidi tractatis est ut putrefiat quousque rareficeatur in preparatione. **C**Et plurimum quidem euenit in successione egritudinis febrium diuersarum putridarum propter diuersitatem humorum ex quibus generantur: ex quorum putrefactione cum addunt et non euacuant multiplicatur melancolia: deinde cum putrefit est quartana. Et multoties quidem accidit successione splenis: et cum hoc ipsa semper plurimum non euacuatur ex dolore splenis aut duritie eius. **C**Et saluator quartana est illa que non accidit ab apostemate splenis aut alijs: aut cum qua non est apostema splenis. **P**Quartana enim que euenit ab apostemate splenis: aut cum qua est apostema splenis multoties perducit ad hydropsim et perniciem. **P**Et quartana que salua est liberat ab egritudinibus malis melancolicis sicut melancolia et epilepsia. **P**Et in ea est securitas a spasmo quoniam humor est siccus. **P**Et semper plurimum est egritudo salua. **C**Et quando non accidit in ea error non addit supra annum. Et quandoque perdurat. xij. annis et quod est infra eos. Et que ex ea longa est perducit ad hydropsim. **C**Et scias quod autumnus est inimicus quartane.

CDe signis.

Cap. 65.

Signa sunt quod quartana incipit in primis cum frigore puo: deinde incipit frigus eius addi: postea minorat parum apud statum sicut in flegmate. **P**Ubiq; calefit corpus non est caliditas vehemens licet sit maior et magis appareat quam illa que est in flegmatica. Ipsa enim cum difficultate

Tractatus secundus

sua et inflammatione non inflammatur inflammatione de qua curatur sicut ignis in lignis grossis. Et non apprehendit super corpus totum: imo est illic caliditas cum horripilatione: et in hoc est grossitudo humoris. Et est cum frigore et aliquantulo dolore quasi frangat ossa. Et est illic contractio propter quam strident dentes: verum non sicut in flegmatica: quapropter perducit illud ad debilitatem visus. Verum lenitur apud digestionem quoniam malicia minoratur sicut fuit in principio parumper. Et de signis quartane sunt cause eius antecedentes ex febribus que prolongate fuerunt: et ex splene aut dolore. Et de signis quartane etiam sunt dispositio complexionis et significationes melancolicæ et etas et tempus et cibum et forma et consuetudo et que sunt his similia. Et per totum eius est. xxiij. horarum. Et multoties est febris tertiana in estate quidem et fit quartana in hyeme. Et multoties perducunt febres diuerse ad febres permixtas in quibus non est ordo propter diuersitatem residui humorum remouentium post febres. Cum ergo status confirmatur secundum cineritatis additionem confirmatur super quartanam. Et illi qui dem que est a flegmate adusto sunt paroxysmi longiores. Et accidit etiam frigus semper plus successione assiduationis. Et est sudor tardior. Et urina grossior. Et durities venarum minor. Et fit semper plurimum successione febrium flegmaticarum. Et illam que est a sanguine adusto antecedunt signa sanguinis et febris eius et rubedo vultus. Et significant ipsam formam et etas et tempus. Et fortasse erit post febres sanguineas. Et in illa que est a colera adusta est pulsus vehementioris velocitatis et frequentie. Et incipit cum horripilatione et frigore in carne et siti et sudore. Et quandoque fit ira et sudor et inflammatio et significant ipsam formam tempus et etas. Et quandoque significant ipsam quod ipsa fit successione febrium colericarum. Et pulsus in quartana est declinatus ad duritatem propter siccitatem humoris. Ipse enim trahitur ad interiora quasi ipse esset pulsus sensus: et ad equalitatem dum non mouetur: et si moueatur diuersificatur pulsus valde propter grossitudinem superfluitatis. Et fit multiplicationis eius apparens apud teporem. Et est significatio completa super quartanam. Et multoties accidit in eo diastoles inequalis et sistoles vehementis necessitatis semper contrariam eius quod est in tertiana. Et pulsus quidem quartane melior est pulsu flegmaticæ in paruitate et frequentia: sed est similis ei in tarditate: et apud inceptum paroxysmi additur tarditas sua et frequentia. Et diuersitas eius est maior diuersitate reliquarum febrium: deinde incipit magnificari et fieri frequentior et velocior. Et urina in quartana est similium horarum in persuatione digestionis propter frigus materiei et grossitudinem eius nisi apud statum bonum. Verum dispositiones eius et colores eius diuersificantur. et illud id quod melancolia generat ex humoribus diuersis. Et de signis digestionis quartane est leuitas tremoris. Urina autem in principio est alba ad viriditatem declinans cruda cui non est digestio. Et post principium diuersificatur ei

Liber quartus. Sen. j.

dispositio ppter ea qd plurimū melancolie est generatus ex humoribus diuersis et est apud declinationem nigrum. Et si dicitur in quartana est plurimus per comparisonem ad flegmaticam et non multiplicatur per comparisonem ad alias. Et sitis minoratur in hac febre: nisi sit a melancolia colerica.

De cura.

Capitulum. 66.

Consideretur in hac egritudine: an sit melancolia flegmatica: aut melancolia sanguinea: aut melancolia colerica: aut melancolia melancolica. Deinde rege vnaquāq; earū cum eo qd ei est cōueniens de illis que dicemus. Verū omnibus speciebus suis sunt iudicia in quibus cōcant. Et illud est qd ipse minuuntur in principio: quare necesse est vt attendatur an sit sanguis dominans in ea: et ppter quādo quartana est a melancolia sanguinea. Tunc enim flebotometur et extrahatur sanguis sū quantitate necessitatis. Et fortasse exigit multitudo eius: vt extrahatur de eo res plurima. Et quādo non est necessaria flebotomia: tunc flebotomia est nocua inquantū debilitat: et inquantum educit contrarium melancolie: et inquantū mouet humores ad exteriora. Et si oportet euacuetur a principio de humore faciente febrem aliquid ad alleuandum et mundificandum. Illud enim apud digestionē est sū qd innuat ad ipsum. Et si post paroxysmum per diem. Et nō oportet vt fiat puocatio in primis cū fortitudine. Et opz vt administrentur mollificantia. Et si tibi non vides bonū vti potionibus: administra loco earum clisteria puenientia. Sed opz vt sint leuis. Et nō concedis confortatio eorum nisi quando consequit egritudo statim. Et si medicus tam psumpserit et solutione eduxerit melancoliam in principio aliquotiens solutione forti et phibuit egritudine penitus: sed est rectum ab errore. Et oportet vt phibeatur in die poxissimi a cōestioe: et precipiatur seiunium: et phibeatur ab aqua frigida illa die. Et est necessarium in reliquis diebus vti carne teiugi aut pulli in primis teiugi vsq; ad tres vel quattuor periodos. deinde pulli: tunc enim pullus est melior. Et sit medicina in die paroxysmi gelentabin confectum cum aqua calida in die bis aut ter. Sintq; .3. li. gelentabin cum .3. x. sirup acetosi. Et si tu gdem scias qd qm melancolia est colerica: tunc opz vt administretur in ea qd soluat eaz ex genere myrabolanoz et viole. Et si est flegmatica oportet vt administret in ea aliquid in primis in quo sit virtus polipodij et epithimi et simlium. Et scias qd aqua casei est bonum vehiculum et qd administret de virtutibus predictis. Et fortasse confert administratio eius solius cum est caliditas violenta. naz gelentabin et aqua eius colata cū decoctione sua forti est loco spūs: et propter quādo est stomacho debilitas: aut est illud qd vincit humor frigidus. Et vomitus iterum et ppter ante cibum et post cibum et est conuenientior et proprie in die paroxysmi et ante paroxysmum: et proprie qm melancolia est flegmatica est de rebus inuatis in ea: et non in principio tantum: imo et in omni hora. Oportet ergo vt non laboretur in

Tractatus secundus

principio et in principijs digestionis usque ad aduentum complementi
digestionis in euacuando superfluitatem cum eo quod calefacit cum for-
titudine: neque cum eo quod exiccat cum fortitudine ex medicina et dimis-
sione ciborum: neque cum eo quod debilitat ex solutione ventris: neque
iterum cum eo quod debilitat in principio ex subtilitatione regiminis.
¶ Et scias quod quando incipit quartana in estate aut hyeme: tunc oportet
ut in potu detur in primis de aqua ordeii et secantibus ut apiat vi-
as opprimitas prouocatione et consumatur velociter: et illud est post pe-
riodum antecedentem tribus horis aut quattuor. Et cum accedit quar-
tana in hyeme: tunc non est modus ut dentur in potu trocisci. ¶ Et scias
quod res frigide et humide facilius digestionis boni chylis sunt conuenien-
tes huic egritudine inquantum est febris: et ex hoc quod sunt contrarie uni-
duarum qualitarum melancolie que est siccitas: quare oportet ut admi-
nistrentur iterum ubi non timetur nocumentum digestionis. Et non sit
quantitas ex qua timetur nocumentum in digestionem aut misceatur
cum eis aliquid quod earum frigiditatem temperet: et non minuat earum hu-
miditatem: et iste sunt res calide cum equalitate. ¶ Et alienetur omne
frigidum et siccum. ¶ Et res humide et frigide huic egritudine conue-
nientes sunt sicut endiua et lactuca et melon et persica quandoque. Et non
oportet ut deustentur huiusmodi nisi aut propter vehementiam frigo-
ris: et est inuentum sicut in lactuca: et non est inuentum sicut in melo-
ne dulci. Aliter propter vehementiam prouocationis perducenda ad ingros-
sationem sanguinis: et illud est inuentum in melone dulci. Aliter propter
res que preparata sunt ei quod permisceat putredinem et est illud inuentum
in persicis. Et oportet ut obserues huiusmodi. ¶ Tibi vero calidi cum
equalitate cum additione in humiditate sunt iuuantes valde: et proprie
cum volunt equationem caliditatis eorum ubi non diligitur ut per ea
fiat iuuamentum ad digestionem cum frigiditate et humiditate: sicut comixtio ficuum
cum endiua. ¶ Et non est malum in primis sumere ea in quibus est salsedo et acredo
et incisio cum non timeat incrementum caliditatis. ¶ In fine autem egritudinis non est
excusatio illi. Et trocisci de absinthio iuuantur sunt usque ad finem egritu-
dinis. ¶ Et de illis quibus fit iuuamentum est sessio in aqua calida
dulci ante cibum omni die. Et balneatio que humectat et non facit suda-
re neque excitat caliditatem. Et continuatio delictorum et quietis. Et abhor-
rere exercitium et motus corporales et animales. ¶ Et omnes iste febres
indigent humectantibus et diuersificantur in quantitate infrigidationis
et calefactionis. Et necessitas sua qua indigent exiccationis est propter il-
lud quod est in eis de virtute incisionis et abstersionis et solutionis et non propter
exiccationes. ¶ Et oportet ut obseruetur stomachus cum emplastris bo-
nis confortantibus que sunt inter virtutem caliditatis et subtilitatem
et usum quod exigit dispositio. Et obseruent splen et epas et regant ut non
indurent et apostement. Et fortasse est necessarium ad prouocandum vomitum
ut aqua raphani cum semine suo que misceantur cum sirupo acetoso. Et

Liber quartus. Sen. j.

fortasse iuuatur cū antecessione comestitionis sicile et eius qđ salstū est de
piscibus et synapis et hīs similiū ante ipsū. Et adiuuatur post illud
cū potu aque multe: deinde fiat successio cū sirupo acetoso et euomat.
Et de illis que conferunt ei est vt sumat ipsum in die paroxysmi: de
inde euomat super ipsum. Et securitatē facit a nocumēto febils qđ est
propter frigus et rigorem et acuitates febils si sumat allea et mel et bibat
sirupum acetosū mellinū et impleat cibo: deinde sumat aquam cali
dam et euomat. Cum ergo consumitur paroxysmus cencet rem paruam
et balneetur in mane. Et si sumat ante paroxysmū. v. hōis cibum vt
euomat: fortasse iuuabit illud s; non euomat. Et vomitus ante paro
xysmum quicunq; humor sit aut alleuat paroxysmū: aut eradicat ip̄s.
Et de regimine bono est qđ ieiunet in die paroxysmi si non est qđ phl
beat. Et non sumat cibum donec cōsumatur paroxysmus. Et ingre
dierur balneum die scđo siquidem fuerit digestio fm descriptionē. Et
si non fuerit digestio nō fiat in ea nisi effusio aque calide quatitate quā
delectat corpus et humectat minus qđ vt perueniat ad hoc vt liqueat
ex ea humor. Et in die tertio administret vomitus propter illud quod
superfluit de cibo et qđ resoluit balneū: quāuis oporteat vt administret
vomitus in die paroxysmi iterum. Qđ si melancolia fuerit sanguinea
iuuabitur cum flebotomia ex basilica. Deinde per euacuationē subtilē
cum eo in quo ponunt de mundificantibus sanguinem: sicut virtutes
suchaba et bedeoard et polypodij et sumiterre et myrabolanoz kebuloz
et hoc quidē genus velociter recipit curationem. Et si fuerit mela
colia colerica tunc tibi inest vt administret infrigidationem et hume
ctationem vltimas ex medicinis et cibis. Et administra aquam tempe
ratam sedendo in ea et abluendo. Et fiat lenificatio nature in pncipio
cum eis que sunt sicut illud quod fit ex violis: et qđ fit ex aqua casei cū
virtute polypodij: aut sirupus acetosus cum epithīmo et sirupus rob.
et aqua iuleb et cassia. Et vero solutio eius integra separat post. 20.
dies: quoniam digestio apparet in eo. si quando materia est melancolia
colerica: deinde fiat gradatio ad illud qđ subtiliat et incidit. Et si ne
cessaria est rectificatio stomachi: tunc fiat cum inunctionibus et oleis
et epithīmatibus que non pertranseant virtutē camomille et absynthij
et melliloti et similia. Et ieiunium plurimū vsq; in die periodi: quā
doq; iterum est ex eis que non conueniunt ei: et si sit in die periodi suffi
ciat eis de cibo parū modicum. Ex mundificatiuis iuuantibus sunt ea
quibus est decoctio myrabol. et epithīmi et sene i sirupo acetoso in quo
decocti sunt vtiole. Et fortasse sumitur in potu ente in eo asē in ieiunio
proprie in die paroxysmi: et euomat ipsum si nauseat cum anima eius.
Et si fuerit melancolia flegmatica redeat ad sirupū acetosum melli
num cum aqua apij et sentuli et similia. Et si necessaria fuerit lenifi
catio misceatur cum eo in pncipio virtus solutua flegmatis de vir
tutibus turbit et polypodij. Et fiat gradatio pauca ad virtutem agari.

Tractatus secundus

et. Et fiat ut vomat cum sirupo acetoso mellino de seminibus et hla si
milibus usquequo incipiat digeri. Et sit vaporatio stomachi et eius em
plastratio cum eo qd est fortius ita ut cum dactylis et ficibus et similibus
et similiter inunge ipsum cum oleis calidis perueniendo usq; ad oleu
de costis. Et fortasse est necessarium in eo prouocare vomitum cuz si
rupo acetoso: et sit in eo virtus synapsis et helebori albi. Immo fortasse
est necessarium ut in potu dentur cum dispositione sua cum non time
tur debilitas dispositionis virtutis. Et si fuerit melancolla melanco
lica pura de genere secis sanguinis: tunc rectificatur solutio eius in pi
mis cum aqua tuleb et penidys. Et est conueniens administratio gele
nabac in mellini et zuccarini. Et in fine eius euacuetur cum eis que sunt
sicut decoctio myrabolanoz citrinorum et nigroorum et summittere et pas
sularum. Cum ergo egritudo digesta est tunc bonum est flebotomare
ex basilica. Et administratur vomitus super cibum cum fortitudine
aut leuiter fm horam et necessitatem. Et oportet ut assidue ipsum qm
est radix ad euacuationem cuz medicinis et clisteribus fortibus. Et me
dicine que administrantur in huiusmodi hora sunt epithimum et pol
podium et agaricum et sticados et lapis armenus et lapis lazuli abluti
et non abluti et succus solisorum centauree cum sirupo mellino. Et for
tasse necessarius est heleborus niger. Et fortasse infundantur in coleri
ca seu et summittere cuz epithimo et in sirupo acetoso: deinde habes co
sillum tunc apud euacuationes. Et da in potu flegmaticis et melancolicis
ex ea tyriacam et mitridatu et medicamen de assa et sulfure. Et piper so
lum bibatur in aqua. Et de illis est synapsis que administratur non ass
due: imo in omnibus tribus diebus et in primis et ante illud in spacio
longiore et similiter diapipereon et similia illi de electuariis. Et non
festines cum aliquo horum ante digestionem. nam si tu dederis in po
tu tyriacam et similia illi: in primis compones quartanam cum quar
tana: et fortasse attrahes egritudines alias: et proprie in hyeme. Et in
fine eius si necessaria fuerit flebotomia aude super ea. Inquit Galle.
Sanauit gentem plurimam a quartana ita. Dedi eis in potu post dige
stionem solutiuz: deinde dedi eis in potu succuz absinthij: deinde de
di eis in potu tyriacam. Et dico qd assa et piper singularia sunt tuati
ua valde quando apparet digestio et peruenit status. Et ciba illum fa
hane et albune et keniculi capparis et sinapis et almur et omnib; in quib;
bus est virtus solutiua cuz fortitudine. Et fortasse erit tibi necessarium
ut des ei in potu post quadraginta dies oī mane quantum est nabac vna
de eis q sunt sicut medicamen de assa: et omni sero similiter: cum febris
non fuerit acuta et materiei radix non fuerit colera. Et de trociscis
tuatiuis in hac hora et apud declinationem sunt trocisci fm hunc mo
dum. R. succi eupatorii et croci amboz aii. pondus. 3. iij. scolopendrie
aristof. et lactuce et reubarbari et spodij oīz aii. 3. v. et se. acetose. et se. por
tul. et ro. et spice. et se. cuscute et anisi et se. apij et radici capparis et grano
rii alben et se. feniculi oīum aii. 3. iij. pficiant cū aqua apij et fiant troci

Liber quartus. Sen. j.

fel et dentur in potu cum aqua feniculi et endiuie et cuscute: et hec qdes
 medicina tuuatiua est modis pluribus. Et si digeritur materia: tunc
 fac istud. R. myrrhe. 3. xv. spice. 3. xij. agarici costi fioris squinati oiu
 aii. 3. v. petroselin. 3. xv. anisi. 3. x. pñctantur cum vino antiquo et cum
 melle et zinzibere. Et sit dosis ei⁹ quatuor est nux. Et qñqz dantur in po
 tu in fine et qualescentibus et apud paucitate nocument in ea et mul
 titudinem caliditatis cum subtiliatōe materie medicinā hñdñ. R. se
 minis lusquiami albi mandragore amboz aii. siliquam. 1. et asse circi
 ter tertiam saba. 1. Et de hoc genere est vt sumant iterum calamenti
 domesticci aurei. iij. et seminis vitice auf. xx. et epithimi auf. 1. hant tro
 cisci parui valde et sit dosis. 3. 1. Et ex eis que bona sunt eis est vt ad
 ministret post apparitionē digestiōis vsqz ad finē eius istud. Sumat
 passularū de scemi aut de alacoen et allei siluestris et myrti vel myra
 bolani recentis oium aii. pars. 1. et decoquatur in aqua dulci postqz in
 fusa sunt in ea. deinde bulliant exquisite et colet et def d ea vñc. 1. Et
 iterum seminis apij et anisi et cordument oium aii. 3. v. origani siluestris
 eupatorij oium aii. 3. vij. ameos. 3. iij. suchaba. 3. iij. passulaz. 3. x. deco
 quantur in tribus libris aque vsquequo redeat ad lib. 1. Et de illis q
 bona sunt eis est vt sumant ameos spice et calamēti oium aii. 3. x. et car
 ui et anisi amboz aii. 3. vij. et asse pondus. 3. v. et zinziberis pōdus. 3. iij.
 et cassie pondus. 3. iij. cōficiant euz sufficientia mellis. Et sit dosis eius
 pondus. 3. 1. cum aqua apij et feniculi. Et Trocisci hñdñ. R. succi cupa
 rorij. 3. x. scolopēdris spody feniculi spice croci oiu aii. 3. v. lacce et reu
 barbari oium aii. 3. iij. seminis cucumeris et seminis portulace omniuz
 aii. 3. v. hant trocisci cum aqua apij et sumant in potu cum sirupo ace
 toso. Et iterum ad flegmaticaz myrrhe. 3. xxxv. croci petrosilini am
 boz aii. 3. v. spice. 3. iij. castorei. 3. iij. anisi. 3. iij. seminis apij et car
 ui amboz aii. 3. iij. amomi corticu cassie storacis omniū aii. 3. ij. et tertiā
 siseleos adrtant pñctionis oium aii. 3. 1. et tertiās duas. Et qñ vehe
 mens sit rigor est vomitus cum aqua tepida et sirupo acceroso ad illū
 tuuatiuū. Quod si virtutes eius nō obediūt: tunc cum eis quorū re
 memoratio precesserit fm horam. Et fiat vaporatio cum embroca in
 qua decocta sunt scēba et camomilla et similia homine cooperto cum
 pānis lanctis aggregantibus calefactionem.

Capitulum. 66.

Quebulor. 3. v. epithymi absinthij amboz aii. 3. v. myrabolanorū
 citrinorū succi eupatorij emblici oiu aii. 3. iij. semis apij et anisi
 et seminis feniculi oium aii. 3. ij. fiat ex eis decoctio: et soluat cū eo cū
 facilitate. Et ut sumat absinthij pondus. 3. x. myrabolanorum che
 bulorum et epithymi oium aii. 3. viij. et sumisterre pondus. 3. vij. et su
 chaba et cetauree maioris amboz aii. pondus. 3. vi. eupatorij et radice
 squinanti aboz aii. pōdus. 3. v. decoquatur cum quinqz lib. aque do
 nec redeat ad lib. 1. Et Pillule leues. Quādo administrant in omni⁹

Tractatus secundus

quingz diebus semel sunt iuuantes in ea et sunt experte. *R.* epithymi et turbiti amboz aii. 3. x. carui anisi amboz aii. 3. vii. ameos. 3. vii. seminis apij et feniculi amboz aii. 3. iij. polypodij. 3. vi. agarici albi qd facile teritur. 3. vii. salis indii. 3. v. htere pigre. 3. xv. hant pillule cum aqua mete et sit dosis. 3. i. *C.* Et cu materia est flegmatica conferunt iste pillule. *R.* epithymi agarici ameos omniu aii. 3. vii. seminis apij anisi feniculi omniu aii. 3. iij. salis naptici. 3. v. htere pigre turbiti amboz aii. pondus 3. x. dosis pondus. 3. ij. *C.* Et qn est cum dolore splenis iuuatur hoc medicamine et soluit eu cum facilitate. *R.* scolopendrie. 3. xv. agarici. 3. xij. myrabolanoz nigroz htere aii. 3. x. chebuloz absinthij omniu aii. 3. vii. suchaba bedeoard campepitheos succi eupatorij omniu aii. 3. vii. fructus tamarisci radicum capparoz amboz aii. 3. v. *C.* seminis apij anisi seminis feniculi oiu aii. 3. iij. fiat confectio aut pillule.

C. De cibatione patientiu quartana.

Caplin. 67.

Rectius est vt inclinetur regimen eoz in prima septimana vsqz ad tres septimanas ad subtiliaciones quadam: preter q destruat virtute. Et illud est vt abstineat a carne et alio humec: hoc enim mino rat eoz materias et alleuiat eos et abbreviat spacti egritudinis eoz. *C.* Et post illud necessarium est virtute viuificare cum eis que sunt sicut pisces alre dradu et oua sorbilia et pulli et alielugi. *C.* Cum ergo puenit ad tempus in quo sequitur in ea alio humec et non minoat egritudo: tunc necessarium est custodire virtutem et cibare cum eo qd est fortius ex carnibus gallinarum et pullos et artem et hedoz et ausum mollis carnis sicut sunt pulli et alduragi et pisces bti qui no sunt magni. *C.* Et scias q conditio in eo ex quo cibatur habens quartana est q sit aggregans proprietates. Quare vna est vt no sit crudus imo resolvens cruditatem qua facit accidere melancolia. Et scda est vt no sit grossum imo subtilians grossum. Et tertia est vt no sit pstrictiu imo soluens ventrem. Et quarta vt sit sanguis ex eo generatus laudabilis: et plurimum quidez est in ea illud qd habet caliditate et humiditatem. *C.* Et tu tam scilicet quo cibetur ante paroxysmum et per quot horas et quare illud. Et scilicet iterum et quoz necessarius est cibus: et in paroxysmo eius ppter causam predictam. *C.* Verum rectius est vt eueniat febris ventre vacuo vt non occupetur natura cum materia alia: nisi cum materia egritudinis do nec expellat eam: et vinum sit purum subtile.

C. De cura quartane continue.

Caplin. 68.

Dispositio huius febris est sm q enunciamus ante ipas. *C.* Et canon in ea est homogeneus canoni quartane interpolate. Et n diuersificat nisi ab ea in reb paucis. *C.* De illis est q declinatio in illa ad equalitate in calefacientibus et ad infrigidationem in hac est melior ppter adherentia febris. Quare oportet vt administrent in curatione eius ea que sunt sicut sirupus acetosus cum seminibus et gelentabini et aqua de radicibus equalis et suppositoria cum melle. *C.* Et de illis est q flebotomia in hac e magis necessaria qm materia e magis comprehesa

Liber quartus. Sen. I.

in venis. **C** Et de illis est q^d licentia in carnib⁹ in hac egritudine est in
noxi: ideo caue hoc.

C De febre sextana et septena et similibus illis. Caplin. 70.

Ales. **C** Iste generant ex materia homogenea materiel quartane
sed est minor et grossior. **C** Et plurimū qdē sunt ex melancholia flegma-
tica. **C** Sextanam aut et septenam et que sunt post illas Hypo. dixit. Et
Bal. dixit ego nō vidī in vita mea aliq^d ex eis neq³ vidī quintanā nudā
forte: et neq³ est febris nisi quasi occulta. **C** Inquit et nō est longinquus
quin sit cā in septena verbigraria et nouena regimē qd^d qsi administrat
et curritur sup ipsuz facit febres. nam iteratio facit necessario in hmoi
horam illam febri. et si dimitteret et rectificaret non faceret. Est ergo cā
in periodicis etus et in ipsius iterationibus reiteratio regiminis et p^{ro}di
eius nō sunt periodi materie que effundat et etus redictiones. **C** Ingt.
Oportet ergo vt obseruet in experientia huius egritudinis hec intēti-
ō ita vt nō accidat error: quāuis Bal. sit quasi negas aduentū harū febriū
et quasi q^d sit necessariū vt sit hmoi febris alia radix. **C** Vex Hypo. iam
verificauit sermonē in intensionē septene et nouene: et nō est illud ma-
nifestum mirabile: neq³ manifeste impossibilitatis ita vt sit necessarius
redire in eo ad administrandum. **C** Et sermones quidē quos locutus
est Hypo. in capitulo harū febriū sunt q^d septena est prolixa et non est
morsifera. Et nouena est longior ea et nō est morsifera. Et dixit q^d quin-
tana est deterior febrilium quoniam sit ante p^{er}issimā et post ipsam. Et
dixit Galienus in ea sicut scitis. **C** Et ego quidem opinor hunc sermo-
ni modum quendam. Et est vt sit p^{er}issis significans ethicam et sit ser-
mo eius quintana subiectum propositionis indefinite non significan-
tis cōmunitatem: ergo est quasi dicat q^d de quintana est vna species
deterior febrilium: ergo est significatio huius sermonis etus q^d cuz febres
plongant et p^{er}miscuntur et diuersificant pueniunt plurimū ad inflam-
mandum mēbra principalia et ad ethicas. Et de p^{ro}prietate harū febriū
est vt stent in fine suo s^{ec}undū ordinē vnum. Et plurimū illius sup quarta-
nam. Et iam testificati sumus eam q^uintanā: vex ipsa perducit ad quar-
tanam q^u in humoribus est exuberatio et in humiditatib⁹ multitudo.
Lūq³ liquefactio iam multiplicat et euacuatio sensate et insensate fre-
quētes sunt nō remanet in humoribus cineretas: nisi illud qd^d minus
est et grossius: et illud facit esse necessarium vt sit paroxysmus tardior et
fiat illa que fuit quartana quintana. Et in hmoi quidem dispositione
fortasse erit corpus p^{re}paratū vt inflametur et fiat ethica. Et itē ethi-
ca quando antecedit nō est longinquū quin faciat accidere in humor-
ibus cineritatem quandam p^{ro}p^{ter} prauitatem suam in postrema ethice et
accidit illi cineritati putredo quare accidit febris et iam destruxit fe-
bris ethica corpus. Est ergo mala ex hoc q^d ipsa est signum adustionis
humoris de quo nō remansit nisi parum et sit adustus parū et ex hoc q^d
ipsa est causa additionis febris et duplicationis etus. **C** Et nō oportet

Tractatus tertius

ut negentur egritudines quas non contingit videre in tempore quodam:
et quadam regione. nam hoc genus non comprehendit per multitudinem.
¶ Neque iterum opus ut dicat quod si est quintana tunc necesse est ut sit ma-
teria quinta. Nam melancolia generat quintana: non propter hoc ipsum
quod ipsa est melancolica: imo propterea quod ipsa est pauca grossa. Et ita non
prolongat quin sit in quibusdam corporibus melancolia grossa pauca
cui accedit putredo. ¶ Et non puenit alicui ut dicat possibile est in fleg-
mate ut fiant et paroxysmi alij quam ingrossatur et minoratur: quam concessio
est res ampla et raro sit possibile ut necessario consequatur eius contradictio.
¶ Simplicius non est dispositio in processione eius quod nunquam videtur et non
audire neque de quo testificatur experimentator aut sapiens: sicut concessio
eius quod testificatur qualis Hippo. Et iam retulit mihi fidelis quidam se vi-
disse nouenam. Quintana vero non multoties vidimus et non cogimur propter
hoc dicere quod illic sit humor altus.

¶ De cura specierum huius febris.

Capitulum. 71.

Huius febris cura cure quartane flegmatice. ¶ Et
indiget in curatione eius superfluo ieiunio et subtiliatione cibi et
regimine. Et somno digerere ut resoluat per illud materia grossa et di-
geratur. Et iterum indiget ingrossatione regiminis ut non destruat in eo
virtus et sunt ista duo sicut duo contraria. Et propterea quod febres iste non
faciunt accidere lesionem virtutis non curamus si subtiliemus regimen
et faciamus egrum uti ieiunio vno tempore et succurrimus illi sic osten-
dimus ita ut cibemus cum eo cuius bonum est nutrimentum et velox sit et
multiplicat: et in quo non est ingrossatio materiei neque additio in ea.
¶ Et de curationibus magis conserentibus ad illud est vomitus cum
heleboro et semine raphani et raphano et heleboro et semine atrisplatis
et nuce vomica: et euacuatio cum hieris et post illud administratio tyria-
ce et eis similitum. ¶ Et profert tunc sudatio cum medicinis et cum balneo cal-
do absque administratione aque et absque administratione humectantibus.

Tractatus tertius.

De ethica.

Capitulum. j.

¶ M si uisisti quod in membris sunt humiditates diuersarum
specierum de quibus sunt humiditates preparate ad nu-
trimentum et humectandum iuncturas. ¶ Ex illis est ergo
illud quod est repositum in uenis. ¶ Et de illis est illud quod
est spiritum in membris sicut ros: et iste sunt due diffusio-
nes: et prima earum est materia febris putredinis aut fe-
bris ebullitionis: sicut sciuit cum nutrimentum totum non expandat quam
est si non remanet de eo illud quod est in semina expandendi et remanet

Liber quartus. Sen. j.

quod est in semita recordandi. Et de illis sunt humiditates primi typi coagulationi: et sunt humiditates que sunt actu nutrimentum. scilicet attrahere ad locum quod est permutatio eius quod est de eo resolutum et sunt additio in eo similis illi: verumtamen tempus cursus earum propinquum est: ergo sunt non coagulate. Et de eis sunt humiditates cum quibus continuant partes membrorum similium partium in principio creatio et per ipsam destructionem perveniunt ad separationem. Et similitudo humiditatum primarum est oleum lucerne effusum in lucerna. Et similitudo secundarum est oleum imbutum in corpore lychini. Et similitudo tertiæ humiditatis est humiditas qua continuant partes coram de quo factus est lychinus. Et cum inflamantur membra radicalia et proprie coram est illud ipsa egritudo que est ethica secundum philosophum. Et caliditas quidem epatis quicquid producit ad ethica: verum non est ipsa ethica: imo ethica est illa que est causa cordis. Et similiter est dispositio pulmonis et stomachi. Verum dum ipsa permanet finitudo humiditates que sunt in digestionem prima in membris et proprie cordis sicut sunt candela oleum infusum in lucerna: tunc est gradus primus appropriatus nomine generis quod est ethica et grece ethicos cum non habeat in spectibus suis nomen. Et cum finitudo humiditates que sunt divisionis primæ et incipit resolvere humiditates que sunt divisionis secundæ et finitudo eas sic finitudo flamma oleum cuius in lucerna et incipit finire sicut in corpore lychini: erit gradus secundus et notat dubium et torosum et hanc latitudinem et principium et medium et statum. Amplius non rectificat ille qui consequitur statum ad dubium et parum recipit curationem nisi deus velit et proprie quando pervenit ad hoc: ut caro infirmatur. Sed ergo finitudo iste et incipit finire humiditates que sunt divisionis tertiæ sicut incipit flamma adurere corpus lychini et humiditates eius radicales est egritudo gradus tertius et nominat curvatum et alimulakif grece. Et hec quidem egritudo est ex febribus que non habent paroxysmos neque horas paroxysmorum. Et quidam dixerunt. Febres ethice aut pendent cum humiditatibus propinquum temporis cum coagulatione. Aut cum eis que sunt sicut caro: Aut cum membris radicalibus duris sicut sunt ossa et nervi. Et si ex sermone isto intelligitur quod pendent secundum semitam quod finitudo quod in eis est de humiditate radicali continuata eis erit hec. Et intentio prima equalis et si significat quod primum quod finitudo ethica est humiditatis propinquum quod temporis cum coagulatione non erit sermo sanus. Et ethica quidem quandoque accidit post febrem ephimeram. Et quandoque accidit post febres putridas et apostematum. Et longinquum est ut accidat ethica incipiendo: quare sunt membra radicalia iam inflammata et non inflammantur humor neque spiritus aere illud: imo oportet ut caleant illa in primis: deinde secundum processionem diversum caleant ista nisi accidat causa fortis valde. Et causa quidem una quandoque est causa febris ethice: et quicquid est causa febris ephimeræ secundum vehementiam mutationis sue et debilitatem suspensionis sue sicut ignis. nam ipse obuiat lignis sed duos modos: quorum unus est secundum modum quod calefacit ea et finitudo in eis secundus

Tractatus tertius

est secundū semitā inflāmatiōis. Et febris quidem putredinis et apostematis permutatur multoties ad ethicam propter vehementiam febrium et vehementiam subtilitatis cibi in ea prohibitiōe aque frigide et paucitatem obseruationis lateris cordis cum vncionibus et emplastris et epithimatis et proprie in egritudinibus membrorum vicinorum cordi sicut diaphragmatis. Et multoties facit cadere in eam necessitas medicatio propter casum virtutis et frequentiam syncopis ad vandum in potu vinum et aquam carnis et medicinam de muscho et his similia. Et quoniam componit ethica cum febribus putredinis et apostematibus. Et ethica quidem in principio rei est difficilis cognitio et facilis curatio. Et in fine sui est facilis cognitio et difficilis curatio. Et finis alidubere non recipit curationem penitus.

De signis.

Capitulum. 2.

Pulsus quidem est minutus durus frequens debilis fixus in habitudine vnam. Et in tactu vero eorum est illud quod sentitur de caliditate minus caliditate sinochi et ei similitum inflāmatam in materia. Et in principio dum tangitur est magis suavis. Et cum remanet super eum manus hora vna apparet cum fortitudine et mordicatione. Et non cessat augmētari. Et est calidus quod est in eo locus venarum et arteriarum. Et est eorum caliditas similis non enim minuitur. Verum ipsa quoniam superuenit ei cibis augmentatur velociter. Et fit fortis pulsus valde et incipit magnificari. Et propter illud accidit stultis medicorum quod peribent eis cibum propter illud quod accidit eis de eo ex accidentibus quare perdunt eos. Sicut augmentatur flāma propter infectionem olei et sartago cum effundit aqua super eam. Et iste quidem significationes eius sunt fortes. Et cibis in reliquis quidem febribus proculdubio non incendit hac incensione: sicut inuenit hunc: quauis necessario faciat diuersitatem per motus nature. Et hec inflāmatio non est sicut incensio reliquarum febrium post coartationem: neque in periodos notos: imo cum comedunt et in quacunque hora sit. Et est habens egritudinem non vehementem discernens illud quod est in eodem de caliditate: quoniam facta est compositio in eodem conueniens. Et tam sciuit in libro primo qualitatem dispositionis in huiusmodi. Verum ipsa apparet apud susceptionem alicuius ciborum propter vehementiam suam. Et de significationibus permutatiōis febrium ephimerum ad febrem ethicam est vehementia fortitudinis caliditatis in illis. valde. Nam si plures incipit febris post. x. horas declinare. Tū ergo pertransit febris duodecim horas: et non apparet signa declinationis: imo pertransit ad tertium diem et fit fortis: tū illa est ethica. Et de significationibus dispositionis ethice cum febribus putredinis est remissio caliditatis sicce post finem declinationis: et post sudorem exuberantem: et additio in arefactione et exenatione in illud quod facit necessarius illa egritudo et vinctuositas in vana et egestionem. Et si fuerit ethica illud quod apparet et occultum aliud significat ipsum coartatio accedens in paroxismo huiusmodi enim est non

¶

Liber quartus. Sen. j.

luentur in ethica oino. Et scias qd qñ incipit ethica retenta cū stoma-
cho quare corūpit cōplexionez epatis p vicinitatem.

De signis alduburen.

Capitulum. 3.

Signa vero alduburen sunt qd qñ febris expellit alduburen vehe-
mens sit durities pulsus et ei⁹ debilitas et paruitas ipsius et eius
frequentia et pprie qñ cā casus in ethica est apostemata qd nō resoluit.
nam illud. s. frequentia additur valde. et similiter velocitas et fit pulsus
eius de genere eius q noietur cauda muris. Qd si fuerit ex potu calī vi-
ni erit loco caudae muris acualis. Et nō erunt accidentia aldubellari ve-
hementia valde. nō enim dat ei spaciū vsqz ad huiusmodi. Et appa-
rent in vrina vinctuositas et petala et incipit oculus pfundari. Et er-
go alduburen puenit ad statum sit fortior pfundatio amboz oculoz.
Et multiplicat lippitudo sicca. Et crescunt extremitates ossiuz ois mē-
bri et in facie. Et planatur tempora. Et tendit cutis frontis. Et destrui-
tur color cutis. Et fit quasi sit sup eas puluis qdam ex adustione solis.
Et perducit ad grauedinē eleuandī supercilia. Et fit oculus somnolē-
tus et clausus absqz somno. Et subuliatur nasus. Et elongantur pili. Et
apparent pediculi. Et videt venter tam minorari et adherere cuz dorso
quasi sit cutis sicca q tam attracta est. Et attrahit cum ea cutis pecto-
ris. Lum ergo curuantur ungues et arcuantur: tunc iam venit ad statum et
incipit tendere ad occasum. Et cum incipit tendere ad occasum lique-
sunt cartilagines.

De cura ethice.

Capitulum. 4.

Intentio in curatione febris ethice est infrigidatio et humectatio.
Et vnaqueqz earum completur cū approximatione suaz causaruz et
expulsione causaruz sui cōtrarij. Et fortasse est cā vnius earum cā ptra-
rij alterius sicut cā infrigidationis. ipsa enī quādoqz est cā exiccatio-
nis que est cōtraria humectationi sicut infrigidatio cum trociscis can-
foratis et illis que sunt ex spodio et his similibus. Et fortasse hu-
mectatio iterum est causa calefactionis que ptraria est infrigidationi sicut
vinū ipsum humectat sed calefacit: quare oportet vt obseruetur illud.
Et si necessitas vocat ad fortem infrigidationē: nō erit nisi cū re cui
contingitur aut quā precedit aut cui succedit res in qua est virtus hu-
mectationis. Et similiter cum vocat necessitas ad fortem humecta-
tionem velocem in ea sicut aqua carnis et vinum: tūc oportet vt adiu-
gatur ei aut antecedit eam aut sequatur eam illud in quo est infrigi-
datio. Et si fuerit causa ethice apostema aut lesio in membro: tunc
necessariū est curare ipm in pūntis. Et q diligit cōponere regimē ei⁹
ex diuersis modis queniētibz ei in quo febris sit vehemens valde: tunc
necessariū est vt incipiat et det in potu trociscos canforatos et que cur-
runt cursu eorum cum sirupo acetoso diluculo in ortu solis: sicut aqua
ordei in canceris si nō abhorret eos: et cū iuleb et aqua granatorū. Et ad-
mixture mucilaginis psilij: si nō fuerit phibens aliqd pp stomachum
et alia. Et regimē infrigidās est per illud qd sciuit de potibus in fri-

Tractatus tertius

gidantibus et de oleribus infrigidantibus et trociscis sicut troisci de camphora et emplastris et vncionibus et his similibus et infrigidatione aeris eorum ita quod in hyeme. Si autem non tollerant aliter ab eo ignis. Infrigidatio namque aeris eorum est melior res. Et sicut vestire eum cum sandaliis et caphoratis. Et facere ipsius odorare illud in quo sunt rose et camphora et sandali. Et fructus frigidus et sebesebian et lissum cum aqua rosea. Et vaporatio cum sudore et balneo. Et oportet ut non prolongetur retentio emplastro infrigidantis valde super membra propinqua valde membris anhelitus. fortasse enim infert illud anhelitus et vocis nocumentum magnus. Et oportet ut declinet ad quietem et somnum et tranquillitatem et gaudium. Et custodiat eger ab eo quod facit ipsius irasci et quod facit ipsius tristiari et quod facit ipsum angustari et a fame et siti longa. Et emplastrum infrigidantis quibus oportet eos ut sunt aromatica. Nam ipsa sunt propinquiora iuuamenti et propius super pectus et que sequuntur ipsum. Et sunt infrigidata. Et non sit in eis stipticitas. Stipticitas enim cum hoc quod ipsa facit accidere exiccationem prohibet virtutem medicine profundari. Et oportet ut assidue permutatio ut non remaneat medicamentum et calefiat cum obseruatione vehementie infrigidationis eius. Nam cum ipsum infrigidat vehementer non elongatur quin debilitet membrum. Et quando est prope membra anhelitus non est longinquus quin impediatur diaphragma et alia ab emissionem anhelitus cum facilitate. Et de regimine humectante sunt cibi leues et fructus et robur. Et vnciones. Et emplastra. Et odoramenta. Et capurpurgia. Et quies et tranquillitas. Et ut non inferatur ei violentia in fame aut siti.

De rememoracione medicinae infrigidantis eos. Caplm. 5.
Nle vero que de eis sunt infrigidantes aut humectantes omnes sunt nutritiue: aut vincit in eis nutritibilitas sicut aqua ordet decocta cum cancriis ex parte cancri. Et oportet ut euellantur extremitates cancrorum ex pedibus suis et corporibus suis et abluantur cum aqua frigida et sale bouo cum cinere vicibus tribus et supra donec mundificentur et purgentur a gravitate sui odoris: deinde decoquantur in aqua ordet. Et sicut aqua lactis vaccini de quo extractum est butyrum. Et sicut succi olerum elixatorum predictorum in capsulis febrilem acuturum sicut muclago psylli. In aceto autem est vehemens exiccatio et virtus resolutionis: quare oportet ut bibatur cum eo quod resistit duabus proprietatibus. scilicet per comixtionem aque multe: aut cum quibusdam humectantibus et lenificantibus. Et proximum quidem est ut lac asine sit cum humectatione sua infrigidans: ita ut quidam faciant meliorem infrigidationem eius super infrigidationem lactis vaccini de quo extractum est butyrum. Neque ipsum provenit ei quod non habet febre prodicta: neque manum: neque humorem paratum ad putredinem. Et oportet ut caveatur spissum lac. Et de illis que referuntur eis est zuccarum. Et cum senseris putredinem accidentem ex lacte: tunc solue cum facilitate. Et si timeris calefactionem: tunc abstinere ab eo aliquot diebus. Et cura in ea cum trociscis et agar fructuum: deinde stera lac. Et de

Liber quartus. Sen. j.

dicine vero infrigidantes que non habent humectationem sunt sicut troscisci noti narrati. scilicet troscisci canforati et troscisci de dactylis et succis frigidis. Et sicut troscisci huiusmodi. Recipe: spody boliarment an. 3. iij. rosarum 3. vi. seminis portulace et citrulli et cucurbitae et karabe olij an. 3. iij. fiant ex eis troscisci et sit dosia pondus 3. ij. et sunt boni valde. Et iterum alij primi eis. Recipe: arnoglosse amili et gummi dragaganti omnis an. 3. iij. boliarment spody amboz an. 3. iij. papaveris 3. v. rosarum et seminis cucurbitae et citrulli et portulace olij an. 3. vi. granorum cydoniorum excoctatorum et seminis melonis et cucumeris olij an. 3. viij. succi liquiritie pondus 3. x. pficiant cum mucilagine psyllij. **U**nciones vero: et epithimata: et emplastra infrigidantia: et odoramenta: et caput purgata infrigidantia sunt illa que tu sciisti. **E**t meliores unctioes sunt cum oleo de cucurbita: et de papauere: et nenufere: et salicibus: et violis. **S**tratus autem infrigidantes et humectantes sunt qui sunt planti valde de corijs asplis aqua rose aut de genere eius quod sit in tabastren. et sit impletio eius illud quod non calefacit imo sit de genere linte pectinati et renouari assidue. **A**ut sit strat^{us} de corijs que ias sunt impleta aqua postquam sint super ea rectificationes que applanent aquas bene et phibeant eius inequalitates. Et sit stratus prope aquas et cursus earum. Et sub eis solia arborum frigidorum et humidorum scilicet de salicibus et semperuue. Et olera humida et odorifera frigida sicut rose et solia arborum frigidorum et putia vitis et his similia.

De rememoratioe medicinarum humectantium eos. Capitulum 6.
Lax quidam que sunt cum infrigidatioe rememoratio tam pterijt. **E**t restat nunc phiderare in qualitate dandi in potu genera lactis. Et lac de quo extractum est butyrum. Et in qualitate administratiois tunc et balnei. Et administratione vnguentorum et oleorum et epithimatum et reliqui regimintia. **E**t nos quidem tam docuimus modum dandi in potu genera lactis in cap. pthipsis et siccitatis stomachi: quare oportet ut sit illud canon. **E**t non est lac post lac mulieris sicut lac asine postea lac caprarum cuius pascua oportet esse ex herbis et oleribus frigidis humidis sicut scis. Nam ipsum et prope lac asine eradicat ethicam si fuerit et eradicator. Et non est electio super ipsum nisi phibeat putredo accidens: aut expectatio materiei prehensile. Et lac quidam inuatiuum est eis a pthipsis ethice usque ad finem eius. Et lac mulieris sugendo sumptus conuenientius est omnibus. Et canon in dando in potu lac de quo extractum est butyrum est primus illi iterum. Et melius quidem est ut incipias a. 3. x. usque ad. xxx. et quod est supra eas si fuerit virtus adiuuans et tibi inest ut commisceas cum eo aliquid de trosciscis infrigidantibus. Et tibi inest ut addas supra summam predictam in portione prima et postrema si fuerit potestas virtus super digestionem. **T**ina autem illa est melior que est tepida in qua non est caliditas multa. Et est cum hoc cum virtutibus oleorum et herbarum infrigidantium et humectantium. Et non sit ita ut rostret: ne dum quod sudare faciat. Et non sit ut vapor tunc sit calidus. Et si non esset quod phiberet administrationem tunc fride:

Tractatus tertius

nō eligereſ ſup ea. Vex qđ phibeat ab hoc ē dñlitas corporē eorū: et eorū
extenuatio. In pñtis ſcō reb⁹ fortaſſe ſanat eos iſtud. Vex debilitatē cor
pis ſanat ſā illō cū ſfrigidatōe pauca quā facit in cōplexiōe ei⁹ q̄ poſe eſt
vt cureſ. ¶ Qđ ſi fuerit debilis illo tūmet qđ cadat in ethica ſenile et il
lud ſim mñns. Verūm cū illo tardat magis tempus mortis. Et fortaſſe
vinit cū ea tēperſe cui ē quātitas. Et mñtoties qđ ē rector pmutatō ei⁹
ad illaz ethica. ¶ Illud aut in quo ſumus de relatione tñe rectius eſt
vt fiat inceptio in ea cuſ aqua que eſt calidū ad terminū. Et fiat grada
tio ad frigidā et ad temperatā frigidā tollerabilē. Nec enī gradatio fa
cit corpus ſuſceptibile aque frigidē: cū leſio nō fiat niſi p aduentū con
trarij in cōplexione ſubito. Et itez corpus acgrit ex aqua calida ſimili
tudine teneritatis et tollerat cū ea aquā frigidā. Et ſi iteret tñā in die
tribus vicibus erit rectū. Et oſ vt adminiſtreſ cū facilitate vt nō cadat
virtus. Et ſi ſumpſerit aquā ordet ate tñā duabus horis erit pueniēs.
Et ſi pmutat tñā poſt emulſionē lactis ſup corpus ei⁹ ſm qđ dicem⁹ vt
dilatet tñā meatus cibi: deinde ſuſcipiat aquā ordet et q̄ ſunt ei ſimilia
poſtea expectet: deinde adminiſtreſ aqua tñe vt dilatet cibū erit bo
num. ¶ Et adminiſtreſ poſt tñā et balneū inunctio cū oleis inſfrigidati
bus et humectatibus: ſicut oleo vtol. pprie qñ factū eſt ex oleo de cucur
bita: ſimiliter oleo nenufarino: et oleo d cucurbita. ¶ Et ſi pmutet poſt
tñā ad illud qđ eſt declinū ad frigus parū tollerabile deinde inun
gat. ¶ Et ſi pmutat inunctio et feſtinet deinde ingrediat aquā frigidā
parū erit rectus et illud ſim tollerātaz et nō eſt malū gradari in eo. ¶ Et
mellior quidē horaz huius actionis eſt poſt diſtione cibī. Et ſi poſſi
bile eſt vt ſubmergat poſt tñā calidā in aqua frigidā ſubito abſqz gra
datione eſt magis vltimū ex parte cure: et magis forte ex parte timoris.
¶ Et effuſio eius cū facilitate eſt minoris timoris q̄ ſubmerſio inſirmi
in ea ſubito et minoris iuuamēti. Et ſit frigus ſm quantitatem frigoris
aque eſtatis que eſt inter tepidā et illā que eſt vehemētis frigoris. ¶ Et
ſi premittat emulſio lactis ſup mēbra ſua ſi nō fuerit debilis: aut ei⁹ qđ
mixtū eſt aqua ſi fuerit debilis: deinde ſi adminiſtreſ tñā erit rectū. Nā
emulſio lactis ſup corpus eſt vehementis humectatōis. Et genera qđ
lactis bona ad emulgēdū ſunt p dicta. Et oſ vt emulgeantur ex vberē.
¶ Et dignius eſt vt fiat fixio ſup inunctionē fricādo ex medicinis pre
dictis corpori toti et lūcturis. ¶ Ingreſſio aut balnei nō cōcedit ei: niſi
fuerit ita ne ſudare faciat: neqz igniat: neqz alteret anhelitū. Et ſit cali
dū aque eius minus calido ſui aeris. Et ſit caliditas aque eius ita vt de
lectet et nō ledat et nō faciat ſudare. Et qñ nō eſt in corpore eius materia
preparata putredini et pprie cū illud eſt et nō digeſtus eſt cibus: imo oſ
vt ſit illud cū volūtas eſt vt expandat digeſtū eius in corpe. Et nō plon
get morā eius in eo imo ſeparat ab eo velociter. Et qñ ſeparat ab eo ſu
mat aliquid d humilitatib⁹ et de ſorbitionibus que nō nocēt ei factis ex
ordeo et lacte. Et quādo accedit ei i balneo ſitis ſedet eaz cuſ aqua ordet
et aqua alraſb et lac ſit lac aſine. Et oſ vt ſit introſus in balneum: deinde

Liber quartus. Sen. j.

de exitus eius ab eo secundū modū ut nō sit labor in eo omnino. Et tā enunciamus illud in locis alijs et iterabim⁹ de illo p^oditionē. ¶ Oportet ut permutet ad balneū in lecto portato in quo sunt strati strat⁹ ingeniose: ita ut perueniat cum eo ad primā domum: et permutet ad illud qđ ex duobus pannis factus est plenum lana vel coto et dicit grece peridolene qđ cōueniētia est balneo et exuat vestimentis suis in ea: aut in media si nō fuerit calida: et non morietur in aliqua earum nisi quātitate per mutationis et anhelitib⁹ paucis: et ita exutus vestimentis: deinde ingreditur ad domū secundā et tertiā: verūtamen nō sit vehemētis caliditatis et stet in ea quātitate qua tollat tina. ¶ Hoc est illud qđ dictū est et quod magis est dilectum mihi est ut sit tina eius in domo media temperata. ¶ Cum ergo separat a tina frigida cooptat matili aut sarca habente duas tunicas et permutet ad stratū suum et lectum suum cum sua subana: et excipietur sudor eius cum mantili et inungatur et cibetur.

De cibatione habentium ethicam.

Capit. 7.

Oportet ut separet in eis cibos: et nō cibent in saturitate eorū vice una. Amplius melius quo cibant est aqua ordeis: et ordeus: et panis tritici abluti infusus in aqua frigida. ¶ Et genera lacris cum eis nō prohibet aliquid eorū que diximus. Et lac vaccinū de quo extractum est butyrum quā est plurimū nutritiū. Et almes. Et cucurbita. Et o fructibus melones palestini et sunt alraki cognominati apud nos indi. Et quādo sentit rectificationē: tūc nō est malū cibare ipsius caseo humido nō salito. Et si virtus debilitat nō est malū ut cibet iure isidebegi cum coriandro humido decocto cum eis que sunt sicut alduragi et altesugi. ¶ Et fortasse oportet ut detur eis in potu aliqd vni subtilis permixti cum aqua multa. Et fortasse est necessariū ut cibet cum mosos ex carne alduragi et altesugi et alcubugi et pulli et hosune acetoso aut cōgelato acetoso ex carne hedi aut carne vaccina quā est illic fortitudo digestiōis. Et acetum almoses et cōgelati est suatiū eis et cōfortatiū in hac dispositiōne. Et fortasse non est excusatio ab aqua carnis permixta cum sirupo de fructibus frigidis acetosis aut vitello oui sorbilis. Et quā plonget cum ea debilitas ad sincopim: est necesse ut cibent aqua carnis accepta ex laceribus hedi cum sale pauco que colet et fundat super eā quātū totū eius est de aqua malorū et quātū est decima eius de vino odorifero et potest tepida. ¶ Aqua vero frigida que nō est valde vehemētis frigoris non est malū si in potu detur eis: si nō fuerit debilis: aut aliquid prohibens. Et illud prohibens: aut erit apostema sub hypochondrijs: aut erit in corpore toto chimi putridi et chimi crudi qui oēs digestione indigēt et nō apparet signū digestiōis. Quod si appeat timor erit minor. Et similiter si fuerit ethica permutata ex sirsen aut birsen. nam cum hac melius est ut interdicas potus aque frigide quā cum alijs. ¶ Ethica enim cum superuenit egritudinibus destruentibus virtutem mollificantibus eam arefacientibus ossa et carnē superuenit debilitati. Cum ergo cōiungit ei super debilitatem post sumptionem aque frigide non morat quin cadat in genus

Tractatus tertius

alterius ethice que cōicat hūc generi in siccitate: et diuersificat ei in calore et frigore: et nominat ethica senectutis et ethica senij. Et illa qdē est egritudo seu in qua innatus calor tam destructus est. Et similiter aqua vltimi frigoris et plurimi nocet eis in omni dispositione et corripit innatum calorem membrorum eorum radicalium. Et fortasse festinat cum eis aut permutat eos ad modum altum ethice.

De succurrendo dispositionibus sequentibus ethica. Capit. 8.

De illis est sincopia: et iam diximus regimē in hoc multoties. Et de illis est fluxus vētris. Et oī vt curet et succurrat ei. Nā in hoc est timor magnus. Et de curis eius in primis est vt sit aqua ordeī eorū aqua sautib: et ponant in aqua ordeī eorū milliū torefactū et gūmī aut lentes elixate iserate aut lac decoctū cū lapidibus aut cū igne solo donec sumas eius aquositas et pprie cum milio. Et potent hos trociscos. R. boliarmeni. 3. v. castanee torefacte ros. qmīuz añ. 3. itij. spodiū karabe amboz oīuz añ. 3. itij. seminis acetose excorticati granorum berberoz oīuz añ. 3. vi. fiant trocisci cū succo cydonioz. Et deī i potu aqua pīroz in mane et apud somnū. Et deī i potu psillū torefactū. Et similiter suffus de spodio in quo est bdeliū de mecha: est suuatiuum valde. Et si puenis ad excoīationē curet excoīatio cūz clisteribus que scis quoniam illud est conueniens.

De ethica senectutis.

Capit. 9.

Quārit consuetudo vt dicant ethica senectutis post febriem ethica et nos etiam incedamus via cōsuetā. Intentio itaqz ethice senectutis est dominium siccitatis super complexionē absqz febre. Et quādoqz sit cum equalitate in calore et frigore et illud est sū minus. Et quādoqz sit cum frigore et nominatur hec dispositio senectus et ethica senij quoniam corporis accidit in hora senij illud quod accidit in illa hora sū alidubul et siccitate. Et senes quidem sunt velocioris casus in ea q̄ iuuenes. Et iuuenes velocioris casus in ea q̄ pueri licet accidat in iuuenibus et pueris. Et causa faciens cadere in eam: aut est frigus dominans cum debilitate corporis: quare prohibet virtutem nutritiuam ab operatione sua integra sicut accidit iterum in fine vite. Et de hoc capitulo est potus aque frigidę non in hora sua: aut super debilitatem corporis cum febre: aut dispositione: aut successione exercitij resoluentis virtutem et aperientis poros et quod vocat ad attrahendum aquaz frigidam ad viscera substo. Aut vapores mali frigidi qui eleuantur ad cor et infrigidant complexionem eius. Aut caliditas que resoluit et liquefacit humiditates quare caliditas innata debilitatur et succedunt frigus et siccitas. Et quandoqz sequitur eūatiōes. Et quandoqz attrahit hanc egritudinem superfluitatis in infrigidando patientes febres cum eis que bibuntur et emplastrantur. Et hec quidem egritudo quando confirmatur non curatur. et si esset ei ingentium: esset mortū ingentium.

De signis.

Capit. 10.

¶ 4

Liber quartus. Sen. j.

In istis videntur signa aliduburen et exiccationis. Et non videtur in eis incensio et inflammatio: immo fortasse inuentuntur frigidi tactus. Et eorum pulsus non est sicut pulsus habentium febres ethicas immo est tardus parvus et rarus: nisi fortis fiat debilitas: quoniam tunc incipit pulsus fieri frequens et proprie in illis quibus aduenit hoc ex potu aque frigide. Et quandoque est vrina eorum alba subtilis aquosa. Et sunt in dispositionibus suis sicut senes.

De curatione ethice senectutis.

Capitulum. II.

Non adhibetur hec cura nisi cum nodum confirmata est et speratur non confirmetur: et cum confirmata est speratur ut postponatur perditio parumper. Et canon quidem in curatione eorum est calefactio et humectatio. Et ex humectatione sunt balnea: quod sciuisti que non administrantur nisi post digestionem. nam si ipsa administrantur successione comestitionis faciunt cadere virtutem. Et clisteria facta ex capribus et pedibus et cicere contrito et ficibus cum melle et camomilla de quo administratur quantitas medie libre cum vnc. ij. olei sisamini et aliquantulo olei de ben. Et administratur frictio super cibationes et lac coctum cum lapiis est vehemens iuuamenti eis. Et mel est vltimum in iuuamento eorum sicut est vltimum in nocumento habentium febrem ethicam. Et omnis cibus humectans facili penetratio: nis velocis descensionis in quo non est viscositas sicut aqua carnis et vitelli ouorum sorbillum et vinum subtile odoriferum parue quantitas est vehementer conueniens eis. Et oportet ut obseruetur humectatio predicta in capitulo ethice. Et misceatur cum ea quod calefaciat ex odoribus et emplastris et vncionibus fricando et cibus alijs.

Tractatus Quartus de febribus pestilentialibus: et que sunt homogenea: et variolis: et morbillo.

De febre pestilentiali.

Cap. j.

Quando accidit aeri quod docuimus te in libro vniuersali sicut accidit aque de alteratione in qualitate sua ad colorem et frigus: et de alteratione in natura sua ad putredinem et putrefactionem: sicut profundatur aqua et retet et putrefit. Et sicut aqua non putrefit villo modo propter suam simplicitatem: immo propter illud quod admiscet ei de corporibus terrenis malis que permiscetur ei: et accidit toti qualitas mala. Similiter aer non putrefit villo modo propter suam simplicitatem: immo propter illud quod admiscetur ei de vaporibus malis qui permiscuntur ei et accidit toti qualitas mala. Et quicquid est illud causa vtriusque

Tractatus quartus

deferentium ad locum bonum fumos malos ex locis fetidis in quibus sunt valles profundae et corpora exsiccata in pressio aut occisa non sepulta neque tumulata. Et fortasse est causa propinqua loco in quo venit. Et quandoque accidunt putredines in interioribus terre propter causas quarum eventus ignoratur: et nocere faciunt aquae et aerem. Et febres quidem accidentales causa aeris siccitatis sunt iterum causa ut eveniant febres colericæ. Pestilenciales vero sunt ex aere turbido et humido. Et febres in aere humido sunt pluris eventus: sed sunt minoris acutitatis et longioris spatii. In estate vero sicca paucæ pluvie sunt minoris eventus et maioris acutitatis et velocioris separationis. Et meliora tempora sunt que servant materiam suam. Et principium omnium horum sunt forme ex formis celsi facientes esse necessarium illud cuius adventus ignoratur: sed sunt quidam qui dixerunt in eo aliquid non proportionatum ad causam eius: imo quod ut scias quod causa prima longinqua ad illud. Et quando faciunt necessarium virtutes agentes celestes et virtutes patientes terrestres humectantur vehementer aeri expelluntur vapores et fumi ad ipsum: et sparguntur in ipso: et putrefaciunt eum cum caliditate debili. Et quando fit aer secundum hunc modum venit ad cor quare corrumpit complexionem spiritus qui est in ipso et putrefit quod circumdat ipsum de humiditate: et accendit caliditas egressa a natura et spargitur in corpore: tunc per causam suam erit febris pestilencialis. Et communicat multitudini hominum qui iterum habent in seipsis proprietatem preparationis. Egens enim solum cum pervenit et patienti non est preparatio non accidunt actio et passio. Et preparatio corporis ad illud in quo sumus de passione est ut sint plena humoribus malis. Nam munda non forsitan patiuntur ex illo. Et corpora debilia iterum patientia sunt ex ea. Sicut illa que multiplicant coitum. Et corpora dilatatorum pororum: humida: multe balneationis.

De signis febris pestilencialis.

Capitulum. 2.

Nec febris est quæta exterius: conturbans interius: sed plurimum perdens: ex qua percipitur caliditas: et inflammatio fortis. Et est cum ea magnitudo anhelitus et eius exaltatio. Et constringitur multum et curtatur multum: et frequentatur. Et vehementia sitis. Et siccitas lingue. Et quandoque fit cum nausea aut casu appetitus. et si non resistitur ei cum comestione visolenter interficiet eum. Et dolor oris stomachi. Et magnitudo splenis. Et angustia vehemens. Et inquietudo. Et fortasse erit rufus sicca. Et casus virtutis. Et pervenitur in ea ad syncopem et commixtionem rationis. Et tenditur quod est sub hypochondriis. Et sunt cum ea vigilie et mollificatio corporis et tepor. Et quandoque accidit cum ea botiorum subalbidus et rubeus. Et quandoque est velocis occultatio. Et accidunt colica et viscera. Et fit pulsus secundum plurimum frequens parvus: et fit vehemens secundum plurimum in nocte. Et quandoque accidit etiam dispositio sicut hydropisis. Et fluxus ventris colere et aliorum. Et est egestio eius lenis sed non naturalis. Et quandoque est melancolia et plurimum eius est spumosum fetidum. Et est in illa aliquid de genere eius quod

Liber quartus. Sen. j.

liquefit. Et est vrina eius aquosa colerica melacolica. Et multoties euomunt melancoliā. Colera vero plus illa et sudant sudore fetido. Et hec quidem febris incipit cum accidentibus predictis cum fortitudine sua et venit res eius ad syncopam et frigus extremitatibus et spasmus et al-cuzes. Et quandoque est de his febris pestilentialibus in qua non percipit eger nec tangens propinquus multitudinem caloris: et non alteratur pulsus et aqua magna alteratione: et cum hoc ipsa est interficiens velociter. Et hesitant medici in esse eius. Et plurimum quorum anhelitus feret ex istis et ex primis moriunt. nam putredo est iam confirmata in corde.

De signis pestilentie aeris.

Capitulum. 3.

De illis que significant pestilentiam de rebus que currunt cursu cary est ut multiplicentur rheumatis et asubus in principijs autumnii et inebul. nam indicant pestilentiam indicatione cause. Et quando multiplicatur auster et subsolanus in huius diebus aliquot. Et quotiens videris turbiditatem aeris et nebulositatem eius: et existimaueris pluuia: et inueneris aerem vacuum sicum et non pluit: tunc scias quod complexio hyemis erit corrupta. Pestilentia autem aestiva maligna malam significat paucitatem pluuie in vere cum frigore: deinde multiplicat auster et conturbatur aer aliquot diebus: deinde clarificat post hebdomadam vnam non supra: et accidit frigus in nocte: in die calor est vehemens et presociatio et conturbatio et caliditas: tunc iam venit pestilentia. Et expectant febres pestilentie et variole et his similia. Et similiter quando estas non est vehementis caloris et est vehementis conturbationis habens matutina alteratione et iam preterierunt in autumno asubus et ignes et vehemens et alia: est signum pestilentie et aliorum. Et similiter quando videris aerem alterari in die vno multis vicibus et clarificat aer die aliquo: et oritur sol clarus et conturbatur die alio: et oritur in velaminibus nebulæ que est ut puluis: tunc indica quod pestilentia accidet. Signa que sunt secundum semita societatis cause sunt verbigratia ut videas ranas iam multiplicari: et videas reptila generata ex putredine ita multiplicari. Et de eis que significant illud est ut videas mures et alia que habitant sub terra fugere ad superficiem terre et exte manifeste. Et videas alia male nature sicut alaka: lili et cilia fugere ex nidis suis et ire ab eis: et fortasse dimittant oua sua.

De curationibus febrium pestilentialium.

Capitulum. 4.

Summa curatio earum exiccatio. Et illud cum flebotomia et solutione ventris. Et opus incipiat in ea ad euacuandum. Si autem iam vincens fuerit sanguinea fiat flebotomia. Et si fuerint humores alij euacuentur. Et opus ut ifrigides domos eorum et rectifices aeres ipsarum. Domorum autem infrigidatio fit ut vallent fructibus odoriferis frigidis et extremitatibus arborum frigidarum et linimentis et rorationibus vel delibutionibus sumptis ex fructibus frigidis odoriferis et ex caphora et aqua rosæ et sandalis: et roretur domus eorum omni die aliquoties et proprie cum aqua rosæ. et de salicibus et nenufere: et si fuerint in domo manatores et roatiores aque erit melius. Aleris vero rectificatione dicā. Et ad ministrant eis troisci de cam

Tractatus quartus

phora: et robur frigida: et aqua lactis acetosi: et lac acetosum ablato butyro: et aqua rosae in qua dissolutum est seru acetosum bonum et acetum cum aqua iterum. Et aqua frigida plurima subito est iuuatiua valde: pauca aut consequenter exhibita fortasse excitat caliditatem. Et quod si res plongetur ad hoc ut tendant hypochondria et infrigident extrema et plongeantur vigilie et pemptio mentis et videas pectus et quod est super ipsum eleuari et descendere: tunc necesse est administrare regimen irahens caliditatem exterius. Et quoniam cadit appetitus restaurant ad comestione. Nam pluri eorum qui viriliter agunt super illud et comedunt violententer absoluuntur et viuunt. Et necesse est restaurare eos super cibum. Et oportet ut sint cibi eorum ex acetosis et siccantiis et sint paucae gratias. Cibi namque eorum sunt iterum mali quare nocet eorum multitudo inquam fit additio: et nocent inquam sunt mali. Rectificatio autem pestilens pars est secundum sanos quod sunt in ea: et pars eius est secundum sanos et egros. In illa igitur quod est secundum sanos intentio est ut exerceat aer et fiat boni odoris: et prohibeat eius putredo cum quacumque re fit: et rectificet cum xiloe crudo et ambra et ture et musco et costo dulci et storace et sandaraca et assa et garofolis et mastice et glutino albotin et laudano et melle et croco et bunchu et cupresso et iunipero et alusne et lauro et cipris et squinato et sauna et acoro et galia et amigdalio amaris et assaro. Et quoniam sunt ex istis composita. Et aspergat domum acetum et assa. Secundum sanos vero et ite febucitates et egros est suffumigatio cum sandalis et camphora et cortice granatorum et myrto et mal cydonijs et hebano et alsegi vel alkekengi et tamarisco et ribes. et oportet ut multiplicet suffumigatio.

De preservatione pestilentie.

Capitulum. 5.

Oportet ut extrahantur a corpore humiditates superflue. Et inclinetur regimen eius ad exsecationem ex omni modo et ex minoratione cibi. Nisi exercitio. Oportet enim ut non administratur: Neque balneum: Neque vina. Neque tolleretur sitis. Et rectificetur aer cuzeis que diximus. Et declinet cibum ad acetosa. Et minores ex eo. Et sit caro quod administratur decocta in acetosis. Et sumat de alhepel et alcharis et almosos factis cum aceto et absque aceto cum sumach et aqua acreste et aqua limonis et aqua granatorum. Et condita in aceto iuuatiua sunt et propter capillis aceto condita. Et algeleniabini ex illis est quod proferunt et prohibet ab eis putredines. Et de illis quibus ex ea fit euasio est administratio tyriace et mithridati ante eam cum reliquo regimen bono. Et de medicamine fecit ex aloë et croco et myrha sumatur omni die circiter. 3. l. quoniam est iuuatiuum.

De variolis.

Capitulum. 6.

Quandoque accidit in sanguine ebullitio secundum semitam putredinis cum susda de gile ebullitio quod accidit succis: et talia quidam accitua sunt per ea ita ut partes eorum ab invicem discernant. Et de hoc est cuius causa est res quod si nalis facies ebullitione sanguinis quod putrefit ab eo illud quod admiscet et de reliquis nutrimenti sui menstrualis quod est in pignatone: aut generat in ea post illud ex cibis seculentis et malis de illis que rarificat substantiam eius et faciunt eam ebullire donec fiat ei sba recta fortior puma et

Liber quartus. Sen. j.

magis apparens sicut illud quod natura efficit in succo vite ita quod recti-
ficat ipsum faciendo vinum similis substantie et iam putruit spuma aerea
et sex terrena. Et de hoc est cuius causa est res adueniens extrinsecus
ebullire faciens occulta que permiscet humores cum sanguine commixtione
existente in dispositione ebullitionis et stationis sub sole sicut accidit apud
alterationes temporis et proprie versis ab eo quod pertinet ei de qualitatibus et
ordine. Et variole quidem et morbillus sunt de summa egritudine ad-
venientium. Et multiplicant in successione astrinor quod multiplicat
eorum perflatio. Et corpus quidem variolis preparatum est illud quod est
calidum et humidum et conturbate humiditatis proprie quod pars extrahit
de sanguine per flebotomia. Et de cibis sunt cibi qui faciunt cadere
in variolas velociter et proprie quod non sunt consueti et administrant super
eos medicine. Et cibi calefacientes sicut lac et proprie camellarum et
equarum cum multum repletur ex eis ille qui non assuetus est eis: deinde
bibit vinum plurimum aut medicinas calidas. Et variole quidem
sunt quasi modus quidam crisis. Et plurimum quidem accidunt variole
infantibus: deinde iuuenibus. Et minores earum euentus in senibus:
nisi propter causas fortes. Et in regionibus vehemens caliditatis et hu-
miditatis. Et eorum euentus in corporibus humidis est plus quam sit ipsarum
euentus in corporibus siccis. Et earum euentus in vere plus est quam ipsarum
euentus in hyeme. Et post ver in fine autum et proprie cum precedit estas
calida et sicca et fuerit ille autum calidus et siccus. Et variole non
accidunt in cute solum et in eo quod sequitur illud quod apparet: imo accidunt
in omnibus membris similium partium apparentibus et occultis ita quod vela-
minibus et neruis. Et quod apparent variole faciunt incurrere puri-
tum: deinde apparent res sicut capita acuum similia milio: deinde egre-
diuntur et implentur sanie: deinde euacuuntur et sunt cruste diuersorum
colorum: deinde cadunt. Et fortasse permittant variolas ad flegmonem
et eskere et ad dubellat que aggregat saniem. Et plurimum quidem cum
apparent habent colorem flegmonis. Veruntamen quod egrediuntur
sunt colores diuersos cineritis et violatis et nigre. Variole enim sunt
species et colores. Nam de eis sunt albe. Et de eis citrine. Et de eis sunt
rubeae. Et de eis sunt virides. Et de eis sunt violaceae. Et de eis sunt ad
nigredinem declinantes. Et virides quidem et violaceae sunt male. Et quanto
plus additur declinatio ad nigredinem tanto est deterius. Et quanto plus
sunt declinantes ad illud tanto plus sunt declinantes ad malitiam. Et
albe quidem sunt meliores et proprie quando sunt pauci numeri: magne
quantitatis: facilius exitus: paucis angustis: debilis febris: et videbis febre
minui cum earum apparitione et ipsarum egressionem: est principium exitus
earum in tertio et quod est approximatum. Et post illas sunt albe magne
pluris numeri propeque absque continuatione. Nam ille que continuantur
ad invicem ita ut continuant in frusto magno carnis habentes latera
aut rotundam formam sunt male. Et similiter iterum duplices magne
in ventre vnius quod est variola alba. Albe vero parue dure propeque

Tractatus quartus

que difficilis exitus licet faciant existimari in principio rei salutem: tñ
timetur in eis q̄ difficilis fiat earū maturatio: et fiat cum eis mala dispō
egri: et perueniat per eas ad perditionē qm̄ causa in eis est grossitudo
materiē. ¶ Et de speciebus malay timorofay que plerūq̄ interficiūt
sunt ille quaz diuersificat egressio. nam qñq̄ apparent qñq̄ occultat
et pprie qñ apparēt violacee et similiter tenaces quaz operatō nō cessat
a debilitate virtutis et viridificatiōe membrū et nigrificatiōe eius p̄dūt.
Et si viriditas et nigredo quibus succedit resudatio nō faciunt cadere
virtutem imo additur cum eis virtus nō sunt mortifere: sed fortasse ca
dere faciunt in vlcera et que currunt cursu eorū. ¶ Et ut sit se. deinde
variola salus est q̄ ut sint variolę p̄cedentes: deinde p̄sequatur eas et
accidat super eas febris. ¶ Et illud q̄dem qd plurimū cōsiderare op̄
in esse patientis variolas est eius anhelitus et ipsius vox: nam ipsa duo
cum remanent bona: est res salua. Et cum videris anhelitum patientis
variolas p̄sequentē et similiter patientis morbillum: tunc existima ca
sum virtutis aut apostema diaphragmatis. Deinde cum vides sitiz ve
hementem fieri et angustia assiduā et ea que apparent infrigidantur et
variola et morbillus virides fiunt: tunc iam percipis eger mori et festi
nat illud si variolę fuerint de genere earum quaz egressio et apparitio
tardantur. ¶ Et plurimi eorū qui moriunt per variolas moriunt p̄e
focati ex inanitia. Et qñq̄ moriunt per casum virtutis euz rasura inte
stinorū et fluxu ventris. ¶ Et euz videris violaceas de variolis et mor
billo p̄fundari: tūc scias q̄ supueniet egro sincopsis. Et qñ festinat ad
mingendum sanguinē et succedit ei vīna nīgra: tunc est mortifex p̄e
cipue qñ est illic casus virtutis. ¶ Et fluxus ventris viridis sangui
neus aut lotius nō cum casu virtutis et alhumera est aliqd de vario
lis et morbillis. ¶ Et multoties quidē variolatur homo duabus vl
tibus qñ aggregatur materia ad expellendum bis. ¶ Et coloris plū
bini sunt variolę quaz bothor in facie et pectore et ventre sunt plusq̄ in
cruribus et pedibus et sunt male et significāt materiam grossam que nō
expellitur ad extremitates.

¶ De signis apparitiōis variolay.

Capitulum. 7.

Quandoq̄ antecedunt apparitiōē variolay dolor dorsi. Et pri
ritus nasi. Et timor in somno. Et punctio vehemens in membris
corporis. Et grauitas cōmunis. Et rubedo in colore faciei et oculi. Et
lachryme. Et inflammatiō. Et multitudo alicum. Et salus cum constri
ctiōe anhelitus. Et raucedo vocis. Et grossitudo sputi. Et grauitas
capitis. Et dolor capitis. Et cacacia. Et exiccatio oris. Et angustia. Et
dolor in gutture et pectore. Et tremor pedis apud resupinatiōē et de
clinationem ad ipsam. Et cum hoc toto febris conclusa.

¶ De morbillo.

Capitulum. 8.

Scias q̄ morbillus omnis est variola colerica. Et nō est differen
tia inter ea ambo in plurimo reliquay dispōnum: nisi q̄ morbil
lus est colericus: et q̄ ipse est minoris quantitatis: et quasi ipse nō p̄trau

Liber quartus. Sen. i.

fit cutē: et nō est ei altitudo d qua curet pprie in principio sui. Variole
fitro in principio sue apparitiōis est eminētia et altitudo. Et morbillus
est minor variolae. Et minus accidit oculo q̄ variole. ¶ Et signa appa
ritiōis eius p̄xima sunt signis apparitiōis variolae. Vt lachryme
in eo sunt plures: et angustia: et inflatio vehemētior: et dolor dorsi minor
qm̄ cā eius in variolis est repletio sanguinea et extendens venam posi
tam sup̄ dorsū. Nam generatio variolae est pp̄ multitudinē sanguinis
corrupti. Et morbilli pp̄ vehemētiam malitie sanguinis corrupti pauci.
¶ Et morbillus fm̄ plm̄ egredit subito. Et variole aliqd̄ post aliquid.

De signis salutis eius.

Capitulum 9.

Sunt sicut signa salutis variolae. nam ille qui est velocis p̄cessio
nis et apparitiōis et maturatiōis est saluus. Et durus et viridis vis
laceus est malus. Et q̄ est tarde maturitatis frequentis sincopis et angu
stie est p̄nitiosus. Et q̄ occultas itez subito est malus faciens sincopim.

De cura.

Capitulum 10.

Oportet in variolis vt incipias et extrahas sanguis sufficiēter cu
conditiōes fuerint. Et similiter si morbillus fuerit in repletōe san
guinis. Et spatium illius est vsq̄ ad .4. ¶ Sed qm̄ p̄cedunt variole: nō
op̄ tunc vt administras flebotomia: nisi inuenias vehemētiam repletio
nis: et dñitum materiei. Tunc enī flebotomes quātitate qua exiccet. Et
conuenientius q̄dem qd̄ in hac administras egritudine est flebotomia
Et si flebotomes vena nasi confert iuuamentum fluxus sanguinis na
rium: et tuentur partes superiores a malitia variolarū: et est facilis sup̄
infantes. ¶ Et qm̄ necessaria est flebotomia et nō flebotomas iterū con
pletur et timetur sup̄ ipsum corruptio extremitatis. Et similiter time
q̄q̄ simile illi super illum cuius assiduatur extinctio et venter soluit
¶ Et o3 vt fiat in eis cibatio in primis cū eis in qbus est consortatio ci
repercussione et extinctōe absq̄ p̄strictione nature et inspissatiōe sangu
nis sicut qd̄ fit de iulubis cum tamarindis et cassia. et cum eo qd̄ fit ex
dactylis imaturis et ex lentibus preparatis et isidebegi et lenificatio v
hemens. Et similiter op̄ vt sint cu3 istis tamarindis et q̄ eis cōueniunt
Et cibus factus ex cucurbita et melon alrahin: imo op̄ vt sit natura l
nis in principio: et sit intentio in eis qbus lenitur tamarindi. Et si noi
obedit cum eis additur sup̄ eos siracost cu3 facilitate et cautela et tere
niabīn: aut infusio prunorū. Et p̄fert q̄q̄ si in potu detur in principi
apparitiōis vestigiorū variolae pondus .3. iij. de rob dactiloz siluestriū
cū vno de trociscis caphoratis. Et sirupus de dactylis imaturis est ve
hementis iuuamēti in h̄mōi hora. ¶ Lū ergo p̄transierit egritudo di
scō3 et incipunt variole tūc apparere: tūc fortasse erit infrigidatio c
errōis magni: ex eo q̄ retinet superfluitatē interius et delatione ei
sup̄ mēbra p̄ncipalia. Et fortasse nō sit eis possibile p̄cedere et appa
rere. Et accidit ingerudo et fortasse accidit nausea. Immo o3 vt iuen
superfluitates in huius dispositione cu3 eis que faciunt ebullire et ap
runt oppilationes: sicut feniculum et apium cum succaro et succu

Tractatus quartus

top: aut decoctio radicum et seminum. Et sordasse odorat aliqd de croco
et aqua ficuum est bona valde. ficus enim sunt vehementis expulsiōis
ad exteriora: et illud est vna de causis euasione a nocumēto eaz. Et
de illis que cōferunt valde in hmoi hora est vt sumā lacce ablute. 3. v.
lentum ex corticat. 3. vij. dragaganti. 3. ij. deinde coquantur cu 3 lib. 5.
aque vsqz quo remaneat quarta lib. vnus et detur in potu. Et de illis
que sunt vehemētis suauemēti ad faciēdum apparere variolas est vt su
mantur ficu cōtinaz. 3. vij. lentum ex corticat. 3. ij. lacce. 3. ij. dra
gaganti seminis feniculi añ. 3. ij. decoquantur cū lib. 5. aque donec rema
neat ex ea fere tertia et coletur: et detur in potu de ea: expellit entm ca
liditatem a partibus cordis: et phibet pulsum cordis. Et opz vt nō
appropinet ei in hac hora oleum aliqd oīno. Et opz vt regatur et elon
getur ab aere frigidus et pprie in hyeme: et fiat cum illo illud qd fit cum
sudante: frigus enim oppilat poros et redire facit materias retro. Et
multitudo potus aque frigide cu 3 niue et interius in domo venti mala
sunt valde. Et fortasse feboromia est mala ppter ea qd repellit et cōuer
tit illud qd procedit: quare caueat post duos dies aut tres. Et qñ acci
dit ex coopertura et calefactione quasi sincopis aut accidit sincopis:
tunc necessariū est regimē aeris qui attrahit et reuertit ad odores cam
phore et sandaloz. Et si nō fuerit excusatio quin detegat corp? domus
venti aut aere frigidus paulatim fiat. Et similiter qñ adiutoriū est cum
calefactione aut dimissione infrigidationis. Et qñ incipiunt exire et
nō inuenit cum exitu eaz alleuatio imo inuenitur caliditas inflata et
lingua ad nigredinē dectius: tunc caue ne calefacias. Et opz vt tu
alienes ab habētibus variolas et morbilluz emplastrationē ventris: in
hoc enim est timor pstrictionis anhelitus subito: et qd accidit fluxus vē
tris malus et mictus sanguinis. Et in fine eius opz vt cōseruetur na
tura. Et cibetur loco lentū: sicut sunt lentibus elixatis duabus elixa
tionibus cum renouatione aque: et loco lentū alimazar cū tamarindis
et lentibus frigidis acetosis et aqua granatoz et sumach et acresta et his
similibus. Et de medicine autem ingrossantes sanguinē et infrigidantes
eum prohibentes eum ab ebullitione que in initio precipiuntur sunt
sicut rob ribes et acreste et aqua fructuum frigidorum et sirupus alcori
proprie et sirupus altelea et sirupus de sumar. Et sirupus alcori
alcori habet descriptiones plures quas diximus in antidotario: et dice
mus hic descriptionem fortem mirabilem: et est illa que fit cum aqua
lactis acetosi iterari: et virtus eius est vehemens valde. Et descriptio
hec est. Sume rob alcori partes. 2. si autem non fuerit tibi presens ac
cipe alcori et fac ferrare ipsum: et accipe ferraturam eius: aut mole ip
sum: et misce multum eius cum medietate suffo sandalis in aceto distil
lato: aut in aqua acreste pure diebus aliquot: deinde decoquatur in
eo decoctione cum facilitate cum longitudine donec dissoluatur: de
inde exprimatur: et sumantur de succo. et quāto acetū aut aqua acreste
est plus tanto est melius. deinde sumatur aqua ad eg abstracto buty,

Liber quartus. Sen. j.

ro mundificata a sua casietate adog aut cum colatione vltima que fit dimittendo residere: aut cum decoctione sicut est decoctio aque casei donec separet aquositas: deinde sumatur farina ordeii et fiat ex ea et aqua lactis acetosi foca et fiat acetosum illud foca: deinde colatur: postea sumatur illud foca: et fit in eo de subtili aqua ori. et fiat acetosum: et quanto plus iteratur tanto est melius. Sumant ergo de eo partes. v. et sumant aqua pironum de senti v aqua cydoniorum acetosorum plurime aque et aque granatorum acetosorum et aqua pomorum acetosorum plurime aque et aqua alzarur et aqua limonis et aqua prunorum acetosorum et aqua dactylos in primis cum incipiunt apparere expressorum et aqua alcori recentis et aqua mororum de senti que non maturant integre et aqua chrysomilorum imaturorum et acetosorum et succi acreste et succi ribes et succi ppruriorum vitis et succi rose persice et succi nenufaris et succi viol. oium an. tertiam partem vnius. et succi acetositaris citri et succi acetositaris citraguli an. duas tertias partem vnius. succi coriandri et lactuce et foliorum papaueris humidum et endiuie et portulace an. quartam partem vnius. succi foliorum salicum foliorum malo et foliorum pironum et foliorum alzarur et foliorum ro. et foliorum virge pastoris an. quartam partem vnius. succi herbe hirci et ro. siccarum et nenufaris sicci succi berberis sicci et se. endiuie et se. lactuce et balaustrarum et nenufaris an. medietatem decime partis vnius. et succi mente humide sextam partem vnius. et succi berberorum humidorum medietatem partis. aggregent medietatem et succi et componant super ignem et ponant in eis de lentibus partes quatuor et de ordeo excoctato partes. ij. et de sumach partes. ij. et de granis granatorum partes. ij. et decoquantur omnia ad ignem donec remaneat medietas: deinde dimittatur donec infrigidetur et confricet fortiter et colatur et sumatur de camphora ad omne pondus. ccc. 3. pondus aur. l. et teratur camphora et puluerizetur super radices cucurbitae aut kimsae et fundatur super ea medicina cum facilitate: deinde ligetur caput eius cum re vehementis fortitudinis: deinde ponatur super prunas donec sciatur quod forsitan seruet et concutiat et ponatur in vitreato et stringatur caput eius ut non patur camphora et lutetur et dosis eius sit usque ad. 3. x. Et de hominibus est qui ponit in ea spice et zinziberis et seminis feniculi et anisi et ciperi et piperis partes equales secundum quantitatem que ei videtur. Et quando egrediuntur variole cum complemento et pertransit septimus et apparet in eo maturatio: tunc necesse est ut rumpantur cum acubus de auro et auferatur humiditas cum coto. Et salitio autem necessaria est. Et cum volueris salire: tunc longa salitionem ab eis quas erupisti de magnis dolorosis ex propinquo. Illud enim facit dolor. Immo salit illas que sunt preter eas. Et dimittit claudens cum eo vlam officiorum suorum donec sugant salem suum. Et non saliantur ante complementum maturacionis. Illud enim fortasse faciet accidere dolorem vehementem et apostema. Et salitio quidem est res que est necessaria postquam maturant: et illud quidem fit cum aqua salis in qua virtus est croci. Et si aqua illa est aqua ros. tunc est melius. Et aqua

Tractatus quartus

In qua decoquuntur tamariscus et lentes et rose belinde salitur est vltima. Et proprie si ponunt iterum in ea caphora et sandali. hec enim salitio maturat et exsiccat et facit cadere cum velocitate. Et suffumigatio cum tamarisco est iuuatua valde. Et in hyeme oportet ut applicet eger incisionem ex tamarisco. Et qui variole sunt vehementis humiditatis: tunc necessaria est suffumigatio cum mirto et folijs eius. Et de regimine bono apud matritate variolarum paruarum et magnarum voluntate exiccationis earum est ut dormiat patiens variolas super farina rizi et milij et ordei et fabarum. Et magis conueniens est ut ponas ipsam impletione culcitree que sit rara in qua penetret virtus. Et solia cupressi sunt bona in hoc. Et oleum malum est in hac hora: quoniam prohibet exiccationem. Et quando incipiunt variole exiccat: tunc oportet ut lineat super eas. Ex medicinis predictis cum virtute croci. Et quando accidunt ex variolis vlcerata confert vnguentum albu et proprie permixtum cum aliquantulo caphore et rasura radicum cane cum aqua rose. aut rasura venarum arboris salicis aut arboris alzarur. Et quicquid confert vnguentum de cerusa et lithargirio. Et qui sunt in naso cruite confert ceratum factum cum oleo rose. puro cum virtute ceruse et climie. Et administratio altutus olei post exiccationem: et apud vlcerationem ne est bona apud exiccationes quidem cum eo quod facit cadere cum velocitate: et apud vlcerationem propterea quod ipsum est materia emplastri et vnguenti. C Vnguentum quidem rubeum bonum est ad vlcerata variolarum.

De obseruatione membrorum et defensione eorum a nocumeto variolarum et morbillorum.

Cap. II.

Membra que oportet custodiri a nocumeto variolarum sunt: sicut guttur: et oculus: et partes superiores narium: et pulmo: et intestina. hec enim membra sunt illa que vlcerant. Fortasse enim oculus destruit et fortasse accidit in eo albugo. In gutture vero fortasse accidit pfocatio. Et fortasse accidunt vlcerata que prohibent deglutitionem in meri. Et fortasse perueniunt ad hoc ut sit illic corrosio putrida. In superioribus vero partibus narium fortasse accidunt vlcerata que stringunt meatum odoratus. In pulmone autem accidit fortasse ex bothor variolarum et morbilli constrictio anhelitus vehemens. Et fortasse faciunt cadere in pthysim cum vlceratur. In intestis fortasse accidit excoctio cui succurrere est difficile. C Conseruatio autem oculi melior est ut fiat alcohol oculo cum almuri et aqua coriandri et aqua rose. in qua iam posita sunt sumach et caphora proprie in priore die et cum almuri solo. Et si fiat alcohol cum alcohol nutrito ex aqua coriandri et aqua sumach posita in ea caphora. Et succus pulpe granatorum est bonus iterum in principio. C Cum vero apparent: tunc facere alcohol cum aqua rose. et caphora est magis conueniens. Et dictum est quod facere alcohol cum nappa alba est bonum in hoc. Et oleum de fisticis est de eis quibus vtunt mulieres in regione nostra post variolas et euentum nocumeti in oculo et eradicat caliginem si fuerit et rectificat oculum. Et collyrium albu est bonum valde apud apparitionem bothor.

Liber quartus. Sen. j.

elus in principio et suctio mororum de scent et gargarizatio cum rob eorum et prope quoniam conquerit de dolore in eis. Et tunc oportet ut lambas de rob et eorum aliquid post aliquid. Sed superiores partes narum cum epithimatione ex memithis et sandalis et rob acreste et aceto: et odorare aceta solum est vehementis suuamenti. Et in conseruatione vero pulmonis non est quod sit sicut loboc et lentibus leue cum semine papaueris. Et intestina autem plim quidem opus ut conseruent post inceptionem cum stipticis. Et cum incipit solo ventris in fine egritudinis cures cum trociscis de spodio in ribes et trociscis de semine acetose.

Capitulum. 12.

In hoc quidem loquimur vice alia cum loquimur de decoctione: nunc vero dicemus illud quod est magis conueniens et magis pertinens. Et de eis que eradicant vestigia variolarum iterum sunt radices arundinum et sarcocolla et semen melonis et cortices elus exiccati et rizi abluti et aqua ordet et albumen oui et creta rara vel lutum et lithargirium et succarum tabarzet et amilum et amigdale dulces et amigdale amare. Et de oleis oleum de lilio et oleum de fisticia et adeps asini et oleum rob. et que sunt ei similia. Et aqua que fit in vngula cameli: que assat est vltima. Et de illis que sunt fortiora est spuma maris et lapis pteris et costus et amoniacum et tus et sapo cumbaurach et ossa vetusta adusta semen raphani farina raphani exiccati aristologia lupini. Et de cibis rectificandis colorum plumbeum sunt granata dulcia et cicer et vinum bonum vitellorum ouorum sorbiliu tuu galline et alchubugi et aldurari impinguat. Et opus ut asiduet habes ea balnearione. Et de compositis est ut sumas ossium adustorum et stercoris ouini antiqui ostracorum nouorum et amilli et seminis melonis et rizi abluti et ciceris omntum anni. partes. x. et granorum alben et lupinorum et costi et aristologie longe omniu anni. partes. v. et radices arundinis sicce partes. xx. fiat ex eis epithima cum aqua melonis aut cum aqua cum cumeris siluestris aut cum aqua ordet. aut cum aqua fabarum: et liniatur cum eorum membrum: et abluat in mane cum decoctione violarum. Et aliud. Ostracorum nouorum ossium antiquorum radices arundinis persice amilli seminis melonis rizi abluti granorum granatorum costi partes equales ex eis gumenta et iterum lupini et cicer nigrum liniatur cum eis.

Capitulum. 13.

De febribus apata.

Iam sciuitis dispositiones febrium que sequuntur apostemata apparentia. Et quod sunt in plurimum de genere febrium diei: cum apata ista secundum plurimum non perueniat ad cor nisi cum calefactione sua absque sua putredine: et plurimum quidem horum est a causis primitiuis. Cum autem peruenit putredo eorum ad cor propter suam magnitudinem aut propter suam propinquitatem sit febris fortasse non de genere febrium diei. Et plurimum quidem similium horum non sit nisi a causis antecedentibus corporis et repletionalibus crudis. Et quoniam sunt ex vlcerebus ad que attrahuntur materie maligne et retinentur in carnibus molliibus. Et febres autem que sequuntur intrinseca apata fortasse non sunt ex applicatione

Tractatus quartus

calefactionis ad cor sine putredine. Et vehementiores quidem febres sunt ab apostematibus intrinsecis quando sunt ex genere herissipile in quibusdam visceribus et extenditur dolor et sitis inflammatio et significat ea significantiones punctionis colere plurime cum sanguine. Et hec apostemata intrinseca sunt sicut apata cerebri et velaminum eius et sumach auris et gutturius quandoque. Et in velamine quod sequitur pectus et epate et rene et vesica et matrice et intestinis et que sunt eis similia. Et diversificantur febres eorum in vehementia et debilitate secundum propinquitatem cordis et longitudinem. Et eorum iterum febres que sunt in membris carnosus est febris vehementior. Et eorum febres que sunt in pancreaticis et eorum similibus est debilior. Et eorum que sunt in vicinitate arteriarum febris est vehementior. Et eorum que sunt in vicinitate venarum solum febris est debilior. Et non euacuantur iste febres a piolis secundum mas que effundunt ad apata earum. periodum namque earum sunt secundum generationem earum et secundum motum ipsarum. et secundum attractionem caliditatis et doloris ad ea. Unicusque enim humor est per seodus qui sibi conuenit. Et scias quod multoties sanatur apata in pleuresi et alijs et remanet febris: et significat tunc quod mundificatio non accidit. Et iste quidem febres quandoque prolongantur et perducunt ad etylicam et propter quam apostemata sunt in epate. Ille vero que sunt in velaminibus cum confirmatur non expectant usque ad etylicam.

De signis eorum et ipsarum iudicijs. Capitulum. 14.

Quam febribus ex apostematibus intrinsecis inveniunt tres species signorum et accidentium scilicet. Signa et accidentia significantia membrum infirmum. Et signa et accidentia significantia materiam. Et signa et accidentia significantia dispositionem infirmi. Prima autem signorum species est sicut pulsus ferrinus et dolor pungitius apostematis in partibus pectoris et similiter tussis sicca in pulmone et humida scdo: et que sunt illis similia de signis pleuris significantibus apata in partibus pectoris. Et ad summum dolor et gravitas in membro: et est calidus reliqua membris addita calefactione non consueta. Et sicut spasmus quoniam ipse multoties associat apatibus calidis in membris nervosis. Species vero scda est sicut significatio vehementie febris tertiane significat quod materia est colerica. Accidentia vero infirmi sunt dispositiones que indicant eius salutem: aut indicant ipsius mortem. Et membra quidem occulta diversificant in faciendo febres et recipiendo eas et per durationem earum et ipsarum periodis: secundum magnitudinem eorum in seipsis: et magnitudinem venarum eorum: et secundum membra sua. Nam in membris intrinsecis sunt que sunt propinqua cordi et vehementis comitatus sicut velamen et pulmo. Et de eis sunt que sunt longinqua a corde et debilis comitatus sicut renes. Ipsi enim non semper faciunt propter apata sua febres fortes neque continuas. Et multoties quidem sunt interpollate et sunt de genere febrilium mixtarum et febrium tertianarum et quartanarum et quintanarum et sextanarum. Et sunt cum eis rigor et horripilatio: et ambiguum fit esse earum: et significat eas gravitas in loco renum et in partibus alcham et dolor et proprietas caliditatis in me-

Liber quartus. Sen. j.

bro maioris cōsueti. Luz aut aggregat in mēbro vt sit proximū punci-
pali aut fortis cōstatis cum eo aut vehementis sensus z est nernosum:
tunc cum vehementia febrium comitantū apostemata eius accidunt et
inquietudo magna z spasmus. Et fortasse comitant ipsuz accideria ex-
tranea sicut apostemata matricis. Assoc' it enīz et cū febre soda z dolor
cervicis. Et caliditas quidē quāuis inflāmet in eis apostematib' tñ
nō est valde vehementis acuitatis sicut est in causonide nisi sit res ma-
gna: z causa in eo est qm putredo nō est sparsa neqz mota ad exteriora.
Et pulsus quidē in febribus apostematū intrinsecorū est pulsus febrilz
putredinis paruus in principio velocis cōstrictionis apud statū: deinde
magnificat z fit velox z spissus fm mēbrū z mās z fm q' sciuit: deinde
erit vndosus z ferrinus z facies fm mēbrū in nernositate z carnosita-
te sua. Et vlna secundū plurimū est ad albedinē' decliuis z paucitatē
tincture: ppter declinationē materiet ad apostema secundū q' sciuit.

De cura earum.

Lapi. 15.

QUratio haruz febriū acutaz post curatōez apo-
stematū. Radix enīz in eis est cura apostematis cū observatōe cu-
re febris de infrigidatiōe z humectatiōe. Et in eis febrib' nō pcedit po-
tus aque frigide neqz introitus balnei. Et si fuerit apostema herisi-
pilla lz vt fiat positio rez frigidaz z infrigidataz actu deforis sup spm
sicut succus lactuce z sempulue z portulace cū aliquātulo de saulich or-
dei albi que sine cessatiōe infrigidet sup niuē z pmutent. Et fortasse p-
miscet cū eis oleū omphacinū aut oleū rosaceū. Et si cōderit lactucas
ablutas infrigidatas pertransit z iuuatur cum eis.

De dispositionibus febriū cōpositaz.

Lapi. 16.

Febres qñqz pponunt adinuicē. Et fortasse eis cōponunt ex eis spe-
cies ingredientiē in genera elongata: sicut cōpositio febris ethice
cum febre putrida. Et quandoqz componunt species ex eis in gene-
re proximo cōuenientes: sicut est compositio specierū febriū putred-
nis: sicut tertiana cum flegmatica vtpote febris nominata hemitriteus
z sicut compositio febrilz apostematū. Et quandoqz componunt
de eis species pueniētes in specie: sicut cōpositio duaz tertianaz: z dua-
rum quartanarū: z trium quartanarū. Quare sunt due tertiane in ap-
paritione dispōnis fm poximos flegmatices: z tres quartane in paro-
xismis flegmatices. Et quandoqz componunt tres d' febribus tertianis.
Si igitur fuerint fm coalternatiōē erit poximus in die. iij. vehemen-
tior quonā pertinet ei periodus diet primi z iceptio diet tertij z simili-
ter i die. v. Et similatur hec hemitriteo sicut cōpositio duaz tertianarū
similatur paroxismo flegmatice. Et propter huiusmodi non opz vt
tota occupatione occupetur cum paroxismo: immo oportet vt occupe-
tur cum accidentibus. Et quandoqz accidit si fuerint febres iste ter-
tiane pure vt festinent paroxismi earum ad contentam. i. ad illam que
fortior est ita vt destruat debilioz earum potius. Et quandoqz signi-
ficat compositionem reditio horripilationis vel oppilationis post qe

Tractatus quartus

tem. ¶ Et turpe quidem est medico scienti significationes cuiusque febris et accidentia eius ut non percipiat compositionem a primo aut secundo. ¶ Et compositio febris ethice cum febre putredinis est ex illis que valde ambigua sunt: quoniam ipsi vident interpollationes et inceptions rigoris et horripilationis et reditionem sudoris si fuerint et horas particulares: quare existimat quod sint illic febres putredinis tantum inseparabiles aut compositae ex continua et interpollata: ¶ Et quandoque continuatur compositio ita ut appareat febris una continua similis que significatur sincho: et tunc quidem non est excusatio reditionis ad significationes. Et si fuerint paroxysmi breues non consequitur eorum continuatio nisi propter rem magnam de multitudine numeri eorum propter: et fortasse vides interpollationes harum febrium longas. ¶ Et quando componunt febres diuerse sicut hemitriteus eradica postrema earum et remanet cronica pura siue sint due interpollate aut due continue aut interpollata et continua. ¶ Et quandoque componitur cum hemitriteo alia tertiana et flegmatica et melancolica. nam si est cum tertiana eradica tertiana et purus sit hemitriteus. et si est cum flegmatica aut melancolica eradica hemitriteus et depurat flegmatica et similiter melancolica. ¶ Et quandoque accidit compositio in eis in modum alium et est ut composita interpollata et continua diuersi generis: aut convenientes ambe in eo aut conuenientes in specie sicut tertiana periodica cum tertiana inseparabili et sicut componunt due interpollate similiter opponunt due continue. ¶ Quidam autem existimauerunt quod due continue non componunt sicut due tertiane. Quonia quando materia est intra venas non est possibile ut diuersificet illud in quo accidit putredo. putredo enim est procedens in toto. ¶ Et hec sententia non est illis que necessaria sunt proculdubio apud me: quonia putredo incipit proculdubio ex loco deinde spargit deinde currunt indicia vehementie et interpollationis secundum gradationem putredinis prime et secundum ea sunt ei motus: Non ergo elongat quoniam accidat putredo cui sit dominium aliquod incipiens in parte materierum cui non sit dominium sequendi aliquid imo aggregat in ea ut incipiat et ut sequat simul quare erit ei gradatio temporis qua experietur. ¶ Et species quidem compositionis febrium sunt tres: intras et coalternata et cōicans. Et intras est ut ingrediat una earum super alteram. Et coalternata ut ingrediat post eradicationem eius. Et cōicans est ut incipiat cum ea. ¶ Et cum videris febrem conclusam et est in ea rigor et non sudor: et fortasse accidit in rigoribus pluribus sudor unus: tunc testifica compositionem in ea. ¶ Et similiter cum videris in conclusa superfluitatem in frigore extremitatum et rigore sed parum de ambobus: tunc fortasse est in conclusa.

¶ De hemitriteo.

Capit. 17.

Hemitriteus est febris composita ex duabus febribus quarum una est tertiana et altera est flegmatica et fit in die uno paroxysmus tertiane et quotidiane simul. Aut secundum semitam cōitatis et inuentis. Aut secundum semitam coalternatis et vicinatis. Aut secundum semitam introitus. Et de diu

Liber quartus. Sen. i.

tionibus difficilior ad cognoscendū est prima: deinde secunda. ¶ Et quādoque sunt febres due cōtinue quādo due putredines sunt intrinsece. Et quādoque sunt piodice eradicant quādo due putredines sunt extrinsece. Et quādoque est continua colerica quādo putredo est intrinseca et flegmatica est ecōtrario. Et quādoque est ecōtrario. ¶ Et quādoque ponūt hemitriteū purū febrem cōpositā que sit ex tertiana extrinseca et flegmatica intrinseca. Et illaz quę est pter eā nominat nō purā. Et nō est illud de illis in quibus superflua occupatio sit habēda. ¶ Et fortasse antecedēs ad putredinē est colerica. Et fortasse antecedēs ad putredinē est flegmatica. Et fortasse veniūt simul. ¶ Et iterū quādoque est materia faciēs febres flegmaticā magis dominans: et quādoque est materia faciēs febres colericā magis dominās. Et quocunq; sit materia flegmatica ponit paroxysmos colerice longiores et tardiores crisis. Et materia colerice pōit paroxysmos flegmatice ecōverso. ¶ Et fortasse extēdit hemitriteus longo tēpore. s. vsq; ad. vii. mēses. Et supra: et quādoque sit ex hemitriteo egritudo acuta. Et quādoque est hemitriteus de febribus magis interficientibus quoniam perducit ad ethiācam et egritudines cronicas vel erroneas et difficiles.

De signis hemitritei.

Capi. 18.

Magis ppiū signorū ei⁹ et pūmū eorū lz necessaria sint cōparia alta est vt sit spaciū hmoi febris in vno duorū dierū lōgissimū spacio tertiane et magis quēta: deinde sit in die alto leuiorū paroxysmi et pauciorum accidentiū. ¶ Et quādoque iterat in ea horripilatio sibi plurimum aliquotiens propter illud quod accidit de pugna duarū materierū: aut in troitu vnus earū super alterā. ¶ Et fortasse accidit hec iteratio tribus vicibus aut quattuor: et iaz calefiunt mēbra aliqua horripilatione fixa adhuc. ¶ Et ex hac quidem que est hemitriteus: corpus non mundificatur integre. ¶ Et quādoque sunt principium eius et augmentū ipsius vehementis cōmotionis: et proprie quādo fuerit cōcātio: aut fuerit in troitus in huiusmodi hora: tunc enim sunt horripilationi reditus et est status longinquus. Et cum existimat quod corpus iam calefactum est et febris habet statum: inuenis horripilationem redeuntem. Et ista accidentia sunt propter pugnam humorum. ¶ Et status quidē huius egritudinis in hōis particularibus et vniuersalibus est ante statum flegmatica: et velocior statu eius et tardior statu colerice: quoniam caliditas non expanditur nisi cum labore et proprie in pūmis. Et sit fortis eius acuitas apud statum. ¶ Et similiter sit declinatio longa propter illud quod accidit de stationibus quas efficit reluctatio vnus duarū materierum cum alta. Et parum quidem tepescit euz sudore. ¶ Et in hac febre dies tertius de diebus eius est similis pūmo: et quartus secundo. ¶ Et quādoque cadit significatio super hemitriteum ex modis diuersis. Nam quādoque accidit ex consuetudinibus. Et quādoque accidit ex accidentibus. ¶ Et casus consuetudinū est sicut si in corpore hominis multiplicetur colera et putredo eius: deinde vtatur delitijs et dimittat exercitia et vtatur cibis de speciebus regiminis generantibus fe-

Tractatus quartus

gima aut multiplicetur in corpore hominis flegma et putredo eius: beln
de exercet plurimum: et utatur eo quod generat coleram de specie,
bus regimini si fecerit necessariū etas illud in eo ita ut fiat adolescē
post pueritiam et dominium humiditatis: aut fiat senex post iuventutē
et acuitatem complexionis. ¶ Et accidentibus vero sicut pulsus et vi
na et processio eius quod procedit ex vomitu et egestionē et dispositione
digestionis et signa eius et dispositio sitis et dispositio tactus et disposi
tio horripilationis et rigoris et dispositiones horarū et paroxysmorum.
¶ Pulsus autē fit in ea minoris magnitudinis et velocitatis et frequen
tie q̄ ille qui est in tertiana. Et cōtrarie earū sunt minores q̄ ille q̄ sunt
in flegmatica. ¶ Urina vero est tarde digestionis. Et vomitus est per
mixtus ex colera et flegmate. Et egestio est permixta ex colera et flegma
te. ¶ De dispositōe aut calefactionis et frigoris et sitis et horripilationis
et horarū paroxysmorum tam locuti fuimus qd̄ oportuit. ¶ Et non expe
ctatur statim super dominantez duorum humorum nisi per vincentem
ex significationibus. ¶ Nam si dominatur flegma sunt paroxysmi lon
giores et horripilatio minor et coartatio et proprie in pulsu fortior et ex
tremities sunt velociores ad suscipiendum frigus in principijs egrit
tudinis et tardioris mundificationis a suo frigore et sitis est minor et vo
mitus colere minor et vna vehementioris albedinis et cruditatis et su
dor minor et etas pueritia aut senectus et complexio corporis signi
ficat eam. Et similiter consuetudo et que currunt cum ea. ¶ Et si do
minatur colera sunt paroxysmi breuiores et extremities velociores ad
calefactionem et sitis et vomitus colere plus et sudor magis exuberans:
et fortasse declinat ad horripilationem que est sicut rigor et fit vna ve
hementius tincta et etas est iuuentus et complexio corporis q̄q̄ signi
ficat eam. Et similiter consuetudo et que currunt cū ea. ¶ Et quādo equā
tur duo humores frequentantur significationes et est horripilatio pu
ra completa nō rigor et non pueniens ad rigorem. ¶ Et quando compo
sitio est manifestior in periodica et continua quam plures hominū ap
propriant nomine hemistriceī puri et est continua ipsa flegmatica est rigor
debilior: quoniam materia extrinseca est colerica et non est contrarium
ei ex parte flegmatis extrinseci cum ea in eo quod necessarium est de
rigore sed est debilior. Et fortasse iteratur in ea frigus et horripilatio ita
ut faciat errare in statu sicut scis et multiplicatur in ea caliditas visce
rum et ventris cum frigore extremitatum: et fit pulsus vehementioris
pulsatis et raritatis. ¶ Si aut continua est ipsa colerica: nō fit rigor neq̄
magna horripilatio. Et fit pulsus maior et velocior et angustia vehemē
tior. ¶ Et si pponunt due continue nō erit rigor oīno. Et accidit tertiane
continue ut alleuiet an̄ alleuiatōez flegmaticę: lz si redeat an̄ ei⁹ reditōez.
¶ De cura hemistriceī. Capit. 19.

Necessarius est in hemistriceo ut vehementem habeas sollicitudi
nem in euacuādo materiā s̄m species euacuationis ex solutōe re
tris et vomitu et puocatione et sudatiōe plusq̄ vehementia que est per

Liber quartus. Sen. j.

extinctiua. **C** Et cum solutiuis oportet ut conueniat digestio: nisi sint ex genere que lentunt naturam et soluiunt et non inquietant: sicut aqua leu-
 leb cum geleniabin si fuerit illud quod superat flegma. Et sicut tere-
 ntabin et siracost et infusio tamarin di et sirupus viol. si dominas fuerit
 colera. Et sicut quod componitur ex istis si fuerint duo humores quasi
 pares. Et post apparitionem digestionis si euacuatio fiat humoris cum
 fortibus pertransit. **C** Et vomitus oportet ut sit iterum cum humoris do-
 minantem: aut ex aqua raphani cum sirupo acetoso calido: aut siru-
 po acetoso cum aqua calida. **C** Et prouocatio oportet ut fiat cum eis in
 quibus est equalitas. Et cum festinatur in potando decoctiones ante
 digestionem timetur bis sen vel sirsen. **C** Medicinæ vero iuuatiue in via
 perueniente ad statum ad rectificandum materiam et maturandum ip-
 sam et succurrendum nocuentis eius. Ex singularibus est absynthium.
 Verum post septimum et apparitionem digestionis ita ut sit romanum
 quod ex ipso bonum est. Et cum tu festinas cum eo mouet humores et non
 euacuat eos. Cumq; sumitur: facit accidere angustiam et tristitiam et nau-
 seam: deinde reuertitur super eos cum sua caliditate et exiccat eos cum
 sua stipicritate facit eos pigros. **C** Et Bal. quidam et qui ante eum fue-
 runt curauit eos cum aqua ordei in qua est virtus piperis. **C** Et dixit
 quidam primorum medicorum quod Bal. transgressus est in alienatione. Et ste-
 tit ubi oportet ut miretur de eo. Et non sciuit quod piper inflammat febrem et aqua
 ordei pigram efficit materiam. **C** Et iste quidam contradictor errauit er-
 rore qui non appropriatur in hac intentione. Immo canon datus in ad-
 iutorio nature quando preparatur ad resistendum huiusmodi materijs
 est cum medicinis compositis ex infrigidantibus et calefacientibus: ut
 discernat natura inter duas virtutes: quare occupatur infrigidatiuus
 cum febre et partibus cordis: et calefactiuus cum materia. Et quis est qui
 curet hemitriteum absque hoc. Et si natura non est fortis ad discernendum
 tunc non prodest curatio quocumque modo fiat et errauit in alijs modis
 in allatione quorum non est necesse nos incedere via prolongantis. **C** Et
 iste quidam contradictor dixit quod oportet ut administrant subtiliantia quibus
 non est fortis calefactio: sicut apium et anetum. Et non sciuit quod possibile est ut
 piper infrigidetur minoratione sua ad hoc ut fragatur eius calefactio:
 et non abbrevietur eius subtilitatio a subtiliatione apij plurimi. Et sit
 aqua ordei adiuuans ipsum in faciendo puenire virtutem eius et destru-
 do superfluitatem eius et faciendo cadere materias ad ipsum ut alleuet
 penetratio virtutis eius in eis. **C** Amplius mirabile fuit quod ipse posuit
 Bal. de illis qui ignorant quod piper inflammat febrem: et nominat ipsius de
 illis qui obliuiscuntur ab hoc ubi iudicat de hoc. **C** Composita vero de
 medicinis quibus oportet ut in hac hora sunt sicut troscisci de absynthio: et
 troscisci de rof. **C** Troscisci leues boni ad hemitriteum. **R.** rof. radices
 liquoritie amborum an. 3. iij. terentabin. 3. iij. spice succi absynthij spody
 omnium an. pondus. 3. ij. fiant ex eis troscisci. **C** Troscisci alij ad inflam-
 mationem. **R.** rof. 3. vi. seminis acetose gummi omnium an. 3. iij. amili po-

Tractatus quartus

dus. 3. iij. berberis spodij seminis portulace omnium aii. pondus. 3. ij.
 dragaganti croci spice reub. omnium aii. 3. l. camphore pondus tertie
 3. l. fiant trocisci. **T**rocisci alij boni habentibus hanc febrem et pprie
 quando pqueruntur cum hoc de solutione ventris et tussi. **R.** spice aro
 matice xiloaloes croci berberis et succi eius omnium aii. 3. iij. reubarba
 ri. 3. iij. spodij ros. cu capitibus suis lacce gummi tonrefacti karabe om
 nium aii. 3. v. seminis acetose tonrefacti. 3. vi. crete romane. 3. vij. fiat tro
 cisci. **D**escriptio alia bona. **R.** ros. rubeaz. 3. vi. berberis gummi semi
 nis acetose omnium aii. 3. iij. spice eupatorij spodij amiss seminis por
 tulace granor cucumeris omnium aii. pondus. 3. ij. seminis endiule se
 minis cuscute omnium aii. 3. l. 5. succi liquiritie. 3. l. lacce reubarbari am
 borum aii. 3. 5. aggregent illa et fiant trocisci. **P**illule bone ad hanc
 egritudinem et omnes chronicas et febres ledentes viscera et proprie qu
 materia flegmatica est magis vincens. **R.** aloes mastice myrabolanor
 citrinorum reubarbari succi eupatorij succi absynthij ros. rubeaz om
 nium aii. partes equales croci partem mediam fiant pillule cum aqua
 endiule et sit dosis. 3. ij. cum sirupo acetoso. **D**escriptio bona conue
 niens prope vel post degestiones. **R.** aloes mastice succi absynthij ros.
 omnium equaliter croci. 3. 5. informantur pillule cum aqua endiule et sit
 dosis. 3. ij. cum sirupo acetoso.

De reciduatione.

Capitulum. 20.

Recidivatio est deterior radice et consiliu quidem est ut in ea non
 sit inceptio ad curandum donec manifestus sit modus egritudi
 nis: nam sem plurimum est seu.

Incipiunt Cantica Avicene trans
 lata ab arabico in latinu a magistro Ar
 mengado Blasij de monte pesulano.

Edicta est conservatio sanitatis: et curatio
 egritudinis: que accidit ex accidentibus in cor
 pore. In al. q. accidit ex ea q. in corpore existit.

Quius prima divisio est in theoreticam et
 practicam. Et theoretica ex tribus rebus
 perficitur et completur.

Ex rebus autem sunt septem naturales
 Et ex eis sunt. vi. Et oēs sunt necesse.

Huc sunt alie res in libris scripte scz
 morbi: cause: et accidentia.

Practica dividitur in duas species: qua
 rum una manibus exercetur: et alia cu

Canticorū Aluicēne

medicina: ne non eo quod ex cibis ordinatur.

Proculdubio ex rebus naturalibus sunt elemēta ex quorū compo-
sitione existunt corpora. 5.

Sermo quidem Hypocratis in libro de elementis in his est sermo
verus. scilicet quod sint quattuor aqua: ignis: aer: terra. 6.

Probatio veritatis predicti sermonis est: quoniam cuius corpus cor-
rumpitur reuertitur in eisdem. 7.

Si non esset nisi vnum elementum: non esset aliquod animal cum
morbo corruptibile. 8.

Possit hec autem scientia complexionis esse ex iudicijs in medicina
conferentibus. 9.

Quattuor sunt potētie seu virtutes complexionis: siue diuiserit: seu
composuerit vir consultus. 10.

Sensus tactus sentit et percipit caliditatem: frigiditatem: siccitatem:
et humiditatem. 11.

Predictae virtutes seu potētie reperiunt in elementis tempore eo
quo augetur seu pullulat in loco. 12.

Elementum ponitur in vltimo simplicis complexionis. 13.

Albiditas est in igne et aere. Frigiditas vero in terra et aqua. Et siccitas
inter ignem et terram. Et teneritas inter aquam et nubes. 14.

Significatur nobis esse et generatio inter species ipsorum cum diuer-
sificentur ad invicem et vntant siue coniungantur. 15.

Omnifera fuerunt inuicem ne essent quid vnum et idem. Et fue-
runt coniuncta et vnta ne viderentur omnino contraria. 16.

Imaginamur in alto complexionem ab elementis: puta in compo-
sito ab eis a predominante. 17.

Ponimus equale et temperatum ad referendum ei: eo quod habeat quat-
tuor facies coniunctas. 18.

Eterunt autem mixte et complete in eo secundum existimationem ut esset
pondus et mensura. 19.

Si aliquod ex eis declinauerit ad aliquod extremorum: non tamen in-
de expoliabit vel circumscribet a virtutibus predictis: erunt nihilominus
in eo absque equalitate et temperie predicta. 20.

Denominatur autem a nomine predominantis: ut igneus terreum
aqueum. Sunt etiam ex eis que comparantur aeri. Omnes autem
dicuntur per modum transitus et minus proprie. 21.

Item quidam perfecte sunt nouae species complexionis: neque ex nunc
accedam ad dictionem nonam. 22.

Nunc autem loquitur de re ipsa et existimatione: non enim cessit in eo stilus et
modus investigandi subtilis. Hyems autem haec vix et nāz flatis. Et ver
excitat sanguinem. Estas vero colera rubea. Et autumnus colera nigra. 23.

Quod autem augetur et minoratur diuisum in species mineralium
et plantarum et animalium corpus habentium. 24.

Pars prima

- Q**uod vincit et superat corpus est medicina. Quod vero nutrit et
anget est cibus. 26.
- C**omplexio habetur et cognoscitur ex sapore. Et hoc sileo vero et
iusto. 27.
- U**lcis et salus et amarus siccitatem. Acutus vero calorem. 28.
- O**ne liquidum non habens saporem manifestum est equale et te-
perate fore complexionis. 29.
- O**nsis sapor ponticus et acetosus frigidus sunt et siccus: necnon etiam
omnis stipticus. 30.
- O**ne habens dominium pinguedinis et vinctuositatis est calidus et
humidus. Et pure insipidum frigidum et humidum. 31.
- A**nimal per complexionem suam diuersificat in etatibus. Erunt tamen sermo
nunc in homine solum. id est solum in complexione hominis. 32.
- A**lor puerorum appropinquat calori iuuenum in complexio-
ne. 33.
- I**uvenes tamen declinant versus siccitatem. Puer vero est domi-
nus humiditatis sensibilis. 34.
- S**enectus autem frigida cum ponderabilis eam est sicut decrepitas
ipsa: et adhuc amplius. In complexione cuiuslibet ex eis siccitas
manifesta existit. Nihilominus et cruditas in humoribus decrepsit. 35.
- I**n masculis existit caliditas et siccitas. In feminis vero frigiditas
et humiditas. 36.
- R**ememoratio signorum complexionum sumptorum ab habitudine
corporis. 37.
- R**igiditas et teneritas dominatur in complexione pinguis et lau-
dabilis corporis. 38.
- A**bitudo corporis macra et extenuata significat complexionem
ipsius esse siccam. 39.
- O**nes quorum vene sunt ex ipsorum corpore late sunt calidi. 40.
- Q**uicunque autem habens contrariam dispositionem eorum habet
eam propter malitiam frigiditatis. 41.
- R**adius quidam corporis equalis et iustus cecidit inter omnes. 42.
- N**on sumas signa a coloribus: si contingat eorum mutatio ratio-
ne regionis. 43.
- A**lbiditas immutauit adeo corpora incolarum in regione ethiopum
et nigroz: quod nigredo cooperuit vniuersaliter corpora ipsorum.
Habitanter vero in sclauonia tantam adepti sunt albedinem quod efficit
et redigit eorum cunctos rutilantes et cadentes. 44.
- D**etermines septem climata scies species complexionum. 45.
- Q**uartum ex eis est iustum et equale in quo calor sequitur post co-
plexionem. 46.

Canticor Aluicene

- R**ufus croceus coleram rubeam. Sed obscurus brunus coleram
nigram. 47.
- Q**uius est rubeum ex dominio sanguinis. Et albu in colore sicut
ebur ex humore flegmatico. 48.
- Q**uamplurimio habentis colorem mixtum ex albo et rubeo est sim ex
stimulationem equalis et temperata. 49.
- H**abebat capillus est frigide complexionis. Sed capillus niger est
calide complexionis. 50.
- Q**uius complexio est diminute frigiditatis habet capillos aureos
flavos. Et cuius complexio est diminute caliditatis habet capil
los rubeos. 51.
- Q**uius capillo habentis complexionem equalem et temperata est
aureus ex flavo et rubeo mixtus et compositus. 52.
- S**i corpus humiditatis glacialis et albugine fuerit paruum: purum
et parue quantitatis: et exterius localiter permixuerit: quarum lux
seu splendor fuerit pure coruscans et candens efficietur quidem inde
color oculorum glaucus. Ex causis contrariis conuenit antimonialis
id est niger: aut subniger sicut antimonium. 53.
- S**i cause glaucedinis complectuntur cum causis antimonialitatis
fit fasolan. i. varietas. 54.
- S**i fuerit spiritus paruus et subtilis: fiet obscuritas. Si vero multus:
continget inde splendor et luminositas. 55.
- Q**uius est generatum ex humoribus variis et diuersis in colore et
complexione: ex flegmate: colera rubea: et sanguine: et colera nigra. 56.
- F**legma naturale est insipidum: et frigiditatis temperate. 57.
- E**x eo est quod vocatur vitreum nomine: est autem grossum et frigidum
complexionis. 58.
- E**x eo autem est adhuc flegma dulce quod si quidem non absoluitur
omnino a caliditate. 59.
- R**ufus ex eo est quod vocatur salsum: et hoc videtur versus colorem
et siccitatem declinare. 60.
- E**x eo est quasi acetosum cum corumpitur cibis scilicet in stomacho
macho. 61.
- E**x colera decocta sunt varie in coloribus species. Quedam ex ea non
eminatur fumosa. 62.
- E**x ea etiam est similis viriditeris et porro. Et iste quidem sunt magis
igne malitie. 63.
- E**t etiam alia a predictis que vitellina dicitur: neque est perniciose
virtutis et potentie. 64.
- H**ia species ex ea est. etus habitatio est in huiusmodi felle. Et omnes qui
dem declinant et vergunt ad caliditatem. 65.
- O**rigo et augmentum sanguinis est ab epate. Et transit inde per ve
nas ad totum corpus. 66.

Pars prima

- E**x eo autem est sanguis quem continet cor. Sanguis autē calide
et humide est qualitatis. 67.
- S**itus colere nigre est in splene: neque est falsa opinio ista. 68.
- T**urbulentia sanguis est naturalis. Quilibet autem ab ista est in
naturalis. 69.
- Q**ue proculdubio generantur ex cōmixtione et adustione aliorum
humorum. 70.
- P**rin cipalia et radices corporis sunt quattuor. Alia ab eis sunt ve
lut rami. 71.
- A**num ex his est epar. Et ipsum quidem preest cibo et nutrimento
in corpore. 72.
- A**liis alit corpus vita. Et nisi ipsum esset corpus assimilaret plan
te. 73.
- H**inc de est calor qui est corporis: sicut elementum quod transire fa
cit ab ipso abzar. 74.
- E**cce quod cerebrum cum nervis et filis nuche custodit et preseruat
ignem et calorem cordis inflammatione. 75.
- E**x eis est motus funicularum. Sed testiculi sunt membra genera
tionis. 76.
- E**x generatione eorum species conseruantur in quorum termina
tione fieret terminatio et abscissio. 77.
- A**ro: pinguedo et species glandularum sunt tanquam famulan
tes predictis. 78.
- O**ssa et panniculi et ligamenta sunt velut columnae et fuscimenta
corporis. 79.
- A**ngues autem fuerunt in extremitatibus propter auxilium. Sed
pili fuerunt propter superfluitates vel ornatum. 80.
- H**ec omnia sunt famulancia: cum perficiant staturam et figuram
per radices. 81.
- S**piritus naturalis efficitur ex fumo seu vapore laudabili puro et
mundo. 82.
- Q**uod autem ex eo iam purificatus existit in corde est illud per quod
manet ultra et existit. 83.
- H**ec generatio eius quod ex eo fertur in cerebro et elus miringa
fit vendo. 84.
- I**ta sunt autē huic spiritus imaginatio: ratio seu intellectus et memo
ria: cum complent et perficiunt ipsius species in ventriculis cerebri. 85.
- I**n quolibet ex spiritibus est virtus propria ab illa que est in alio. 86.
- S**eptem virtutes numerantur in natura secundum diuersitatem earum
in forma et specie. 87.
- E**x his est virtus immutabilis spermatis: preter quod deplorat
ipsum. 88.

Laticorū Auicēne

A hys ē virtus que aliqua forma et figura informat corpora: nec
non quantitate et numero. 89.

Et etiam virtus attractiua: digestiua: retentiua: et expulsiua. 90.

Et etiam ex his virtus vniens membris: quod similatur corpori ex
nutrimento. 91.

O ue sunt species virtutis vitalis. Et actiois cuiuslibet ex eis sunt
due partes. Ex quibus est una qua fit actio pulsus super dilata-
tionem et constrictionem venarū pulsatilem. 92.

S oror autem eius est illa qua aguntur actiones cuiusque agibilis:
sicut est amare: et habere aliquid odio: et depressio anime: et eius
exaltatio. 93.

N ouem sunt virtutes que ab anima numerantur. Ex quibus sunt
quinq; sub sensitiua: visiva: auditiva: olfatiua: gustatiua: et tacti-
ua: vniuersales. 94.

Et etiam virtus ad nervos perueniens ex qua seu per quam mo-
uet quis artus et iuncturas suas. 95.

E eis etiam est virtus qua imaginatur res sicut vident. 96.

Et autem adhuc ex eis virtus in qua est ratio. Et etiam in qua
est memoria. 97.

O nes operationes virtutum numerantur secundum ipsas vir-
tutes quarum sunt operationes. 98.

Ec autem operatio dicitur equivoce de quibus dicitur: sicut de
attractione digestionem et retentionem. 99.

Et sicut de transitu secundum penetrationem cibi et appetitus.
Nam attractio est operatio simplex vnius virtutis solius. Appe-
titus vero cibi existit ex duabus operationibus simul compositis: scilicet
ex operatione sentiendi et attrahendi. Operatio autem sciendi et impel-
lendi efficit transitum et penetrationem cibi. Nec enim opera ex predictis
utrisque efficiuntur. 100.

R ememoratio sexta rerū necessariarū ex quibus prima est aer. 101.

S ol habet iudicia super aerem: que siquidem insunt temporibus
anni manifestantur ex impressionibus. Climatata etiam habent su-
per hec iudicia. 102.

Et etiam alteratur et immutatur ratione alicuius astri orientis
vel occidentis. 103.

Q uoniam etiam sol appropinquat inflammationi incendit et inflamat
aerem. 104.

N ec siquidem vix est in tantum etiam quod cum inflammata elongat ali-
quo modo a sole vident aerem aliquantulum infrigidare. 105.

Et etiam stelle que dicuntur infortunate fuerint in exaltatione sua
significabunt super corruptionem animatorum. Si vero que for-
tunate dicunt fuerint ibidem significabunt salutem eorundem. 106.

Bars prima

- T**anto frigidior est illa quanto alterius super montes existit. proplexio
vero velle existentis in valle iudicatur calida. 107.
- S**ed vero montes a parte meridiet: et claudatur montibus: iudicet in
frigidari a septentrione. 108.
- U**lla edificata a parte meridiet iudicatur calida ratione exsuffla
tionis illius venti meridionalis super eam. 109.
- S**ed si sit ex parte occidentis habebit aer eius grossitiem. Si vero
ex parte orientis habebit subtilitatem. 110.
- M**aria habent contrarium iudicium in hoc: sicut sapientes retu
lerunt. 111.
- T**ransmutatio aeris ratione ventorum. Venti enim generant in aere illud
quod generant in eo mansiones. in al. impressiones. 112.
- E**t quidem in meridionali caliditas et humiditas: pro quanto ge
nerat super calefactionem et putrefactionem. 113.
- R**igiditas et siccitas insunt septentrionali: et ideo generatur inde
tussis. 114.
- A**llor et subtilitas insunt orientali. Et frigiditas et grossities occi
dentali. 115.
- O**mnis angulus terre mollis: cuius circumferentie sunt discooper
te montibus: et habens fontes aque dulcis: est siquidem comple
tus humide. 116.
- G**eneratur autem siccitas in aere appropinquante alicuius velle: cu
ius terra vel locus saxosus est et salus. 117.
- D**omus valde patula et omnibus ventis discooperata est in hyeme
valde frigida: estate vero calida. 118.
- E**x domo autem depressa et subterranea habetur iudicium contra
rium. 119.
- A**llor inest panno facto ex serico et coto: et frigus in inrasculo idest
panno plano non lanuginoso seu velleroso et lineo. 120.
- I**n compositis ex pilo et lana inest cum caliditate aliquantulum
siccitatis. 121.
- I**udicatur caliditas super proplexionem cuiuslibet floris: et cuiuslibet
aromatici: exceptis quibus. scilicet mirra: salice: nenusare: rosis: et violis:
que quidem sunt frigida: tum etiam aromatica. 122.
- L**audabilior et virilior ex coloribus visus est niger aut viridis. Albus
autem et citrinus: neque non omne splendens ledit et disgregat lucem oculorum. 123.
- S**icut quod vera cibi actio est augere augenda et restaurare omne depressum
ex dissolutione corporis et ad pristinum statum deducere. 124.
- E**t autem ex eo eligendus ille qui in sanguinem laudabiliorum
conuertitur et transmutatur. 125.
- L**euis autem et subtilis est ex eo panis tritici: et carnes pullos galli
ner: sicut bliti ex oleribus: hi enim proueniunt patietibus. 126.
- G**rossi autem ex visualibus sunt sicut similia: et sicut muto delectabilis
duorum annorum. 127.

Canticorū Aluicēne

Piscis notus habitas in rupibus est cibus vexato ab exercitio et la-
bore. 128.

Et eis etiā sunt subtilis malitie: sicut sinapis cepe et alleuz: hi autē
generat colerā rubeā: vnde et quicquid sumit in via medicine. 129.

Et eis sunt etiam generantes melancoliam ex qua in quibusdam
corporibus morbi generantur: velut hyrci antiqui boues panis
sulfureus et caseus. 130.

Rursus quidam ex his causant et efficiunt humorem flegmaticum:
sicut grossi et genera lactis. 131.

Hue delectabiles et fluuiales conseruant humiditates radicales:
et causant egressum secum et superfluitatum: digeruntque et dedu-
cunt cibum per venas. 132.

Melior est ex aquis pluuialis munda: quoniam nihil admiscetur ei
quod inferat eis nocumentum. 133.

Et eis aut sunt egredientes a naturali dispositione earum quarum
propria actio est secundum complexionem eius quod admiscet eis. 134.

Omnino quod bibitur ex ceruicis lacte et vino nutrit corpus. 135.

Potus conuertens corpus ad sui naturam est sicut oximel ex sui
suauamento. 136.

Somnus est quies virtutum animalium motuarum et sensiti-
uarum. 137.

Ipsi enim calefacit corporis interiora ex quo fit cibi digestio lau-
dabilis et melior. 138.

Sed autem somnus multum prolongatur: replebitur caput humo-
ribus. 139.

Ipsi enim humectat corpora: et relaxat: extinguitque calorem viui-
ficantem ipsa. 140.

Temperata vigilia excitat valde sensus: et disponit vires ad exercen-
dum operationes suas: et cum hoc mundificat corpus a fecibus
et superfluitatibus. 141.

Et longa autem vigilia contingit expergescitatio et insomnitas
generans anxietatem et angustiam anime. Ipsa etiam dissoluit
spiritus: et corpora sedat: et corrumpit splendorem et claritatem corporis
et colorem eius: et profundat oculos: nocetque digestionem: et mentem tol-
lit: et corpus infrigidat. 142.

Et exercitio decet quod fiat temperatum moderatum et equale: nam equat
et temperat corpora: et efficit egressum superfluitatum et humiditatum. 143.

Disponit etiam corpus ad hoc ut nutriatur: et disponit paruum
ut augeatur. 144.

Imoderatum ex eo proprie dicitur labor: qui quidem spiritum
euacuat: et educit: et emacerat pingues et carnosos: et inflammat calo-
rem extraneum: et ducit etiam humiditates a corpore: et debilitat nervos
ex violentia doloris: et facit corpus senescere ante etatem senectutis. 145.

Bars prima

- A**rimata quies ē icōueniēs: neq; est iuuamētū in vltimitate eius:
imo ipsa replet corpus humiditatibus sicut et glādulis et nodis:
neq; disponit corpus ad aliquem cibum. 146.
- A**ripus indiget vniuersali cūatione omniū membrorū corporis p
flebotomiam et farmaciam: ex qua quidem est perfectum iuuamē-
mentum in vere. 147.
- A**romitus fiat in estate. Sed melancolia educatur in autum-
no. 148.
- G**argarismata et dentifricia purgant et mūdicant palatum et den-
tes. 149.
- P**rouoca vrinam: alias incidēt in idropē. Et prouoca mēstruas: sin-
aū: corūpenē corpora eorum. 150.
- O**le feces in colica: nam in eaz educatione curabitur patiens. 151.
- A**tere balneo ad tollendum sordes et immundiciam: neq; sis in
hoc piger si velis educere superfluitates a corporis superficie et cu-
tem ab accidentibus immundicie mundam facere. 152.
- A**ritus cōmendatur iuuentibus quatenus per eum a nocumentis
pernitiosis liberentur. 153.
- N**equaquam tamen concedatur macris: senibus: aut etiam debi-
libus. 154.
- I**ncurrit podagram et dolores alios ille qui vtitur coitu imme-
diato post cibum sumptum. 155.
- M**ultus coitus debilitat corpus: factq; ipsum hereditare varias
species nocumentorum et dolorum. 156.
- I**ra anime vel timor incitat frigiditatem quā quādoq; magnificatur
in tantum donec ledat in vltimo. 157.
- M**agnum et multum gaudium impinguat corpus et ideo multum
lcedit pinguez et crassum. 158.
- I**n lamento quidem et tristitia fertur iudicium nocumētū sup ma-
crum. Et confert indigenti dissolutione. 159.
- M**orbi ex superfluo calore in membris consimilibus absq; super-
fluitate generati sunt sicut morbus febrilis: et consumptiuus si-
cut in ethica et prisi. 160.
- M**orbus autem ex calore cum humore est sicut febris putrida. 161.
- E**x eis autem sunt morbi frigidi absq; materia: sicut congelatio
contingens ex nīue grandine vel frigore. Et ex eis est frigus cu-
mā sicut paralisia cū magna quāritate flegmatis. 162.
- E**x eis est humiditas absq; superfluitate: sicut hūdo corporis que
humoralis: sicut repletio ventris in hīdrope. 163.
- M**orbus siccus cum materia est sicut cancer vel glandula. Sed
in anitione. 164.

Laticorū Auicēne

In membris organicis existunt morbi cui accedit in plasmate lesio vel nocumentum. 165.

Et autem morbus in angumēto si fuerit caput nimis magnū. Et in diminutione: si fuerit stomachus nimis parvus. 166.

Similiter etiam forma capitis lata vel compressa erit error vel peccatum in plasmate. 167.

Et est etiam morbus in cōcauitate: cum accedit ei nocumentum sicut cum planta pedis carne repleatur. 168.

Ut si accidat et interponatur aliquid in poris et meatibus: sicut contingit in oppilationibus ex lapidibus renū ettingentibus. 169.

Ut si membrum quod debet esse asperum sit lene: ut stomachus in quo superflua humiditas exuberat. Aut si quod dicitur lene exasperetur: sicut cāna pulmonis cum exiccatur. 170.

Si autem numerus a natura egrediens in sex vel quattuor digitis. 171.

Inter dum videntur duo digiti et iunguntur. Et interdum crura in naturaliter separantur. 172.

Solutio diuisi in alias vntionis existit in coniunctione membrorum aut in separatione. In coniunctione quidem sicut ex dislocatione brachij et incisione pedis vel manus. 173.

Solutio in ossibus est fractura. In tunicis autem et venis dicitur ruptura. Sed solutio facta secundum latum vel longum in nervis dicitur fixura vel punctura. 174.

Solutio facta in ligamentis vel chordis dicitur quassatio. et arabsce dicitur rabat. Sed facta in carne dicitur vulnus. Si tamen producere tempus eius diceretur vlcus. Sed facta in sola cute dicitur excoctio. 375.

Ause diuiduntur in manifestas apparentes que. scilicet. contingunt cuti et superficiem corporum sicut ignis et nix: percussio aut ruptura contingens ex saltu. 176.

Et causas etiam sunt que dicuntur coniuncte. Et ipse quidem sunt inter has species differentes: et hoc quia quādiu cōtinuatur putrefactio cōtinuat et febris putrida. Ex causis etiam sunt que antecedentes appellantur omni repleto corpori cōgruentes. 177.

Et causas efficientibus vltima est quicquid corumpit membra completione ex infusione humoris ad ipsum. 178.

Ec sunt potentia impellentis et debilitas seu in potentia recipientis et multitudo mali humoris fluentis: latitudo meatuum: et debilitas nutritiue. hec enim est sufficiens summa earum: necnō etiā quod vltima debis qualitatē in substantia corporis existentem superari: et ad suam contrariam declinare. 179.

Quod generat in eo calorem est quidē causa quare cōtingat corpori illud quod inde eidē ettingere consuevit. Usus autem et usus allei est calidum in potentia. Sed calidum in actu est sicut calor solis. 180.

Et his sunt motus anime sicut ira. Et motus corporis sicut labor. Et corruptio et putrefactio. Et cibi parustas. Et quod poros corporis cum

Paro prima

vis claudit et confringit sicut aer.

Quia vero harum egritudinum est quicquid in eo frigiditate generat. Et quandoque soluit ex eo dissolubile: cuius virtus: aut est in potentia velut contingit in fusquamo assumpto: aut in actu sicut in nitue. 181.

Remissio est cum pabulum spirituum terminat. Et sic contingit cum terminatur et consumit oleum in lampade vel surcibulo. Uchemens etiam saturitas et crapula calorem suffocat et exinguit. 182.

Motus autem fortis et diurni sunt causa euacuationis spirituum et in frigidationis corporis. Quare etiam in frigidat calor sicut flamma fumo exinguitur. 183.

Rotunda et valida corporis densitas concludit calorem in corpore do, nec extinguitur corpus. imoderate rarum seu spongiosum de facili in frigidatur cum sit propinquum et dispositum ad hoc ut in eo calor de facili dissoluatur. 184.

Quoniam sunt numero scripta humiditate generata ex quibus aqua calida dulcis super totum infusa est humida in actu. 185.

X humectantibus autem in potentia est usus piscium delectabilium: casei recetis: quies corporis: et imoderata refectio vel saturitas. 186.

Quoniam sunt siccitate generata sensu intellectu ve apprehensa: ex quibus quedam actu existunt sicut boreas: et quedam in potentia sicut esus sinapis et tanta famis seu abstinencia per quam humiditas corporis consumatur: et omnis motus fortis et violentus. Contingit etiam corporis exiccatio ex ventris solutione. 187.

Quia magnitudinis membrorum sunt fortitudo et potentia fortitudo et etiam nutrientis. 188.

Quia paruitatis membrorum sunt contrarie eis que magnitudinem efficiunt in eisdem. 189.

Quia corruptionis formarum est in numero similitudinum: quod quidem ratione malitie complexiois existens in matrice contingit: aut paruitate spermatis: aut malo egressu fetus in ortu suo ex cuius tortura contingit peccatum in figura et forma. 190.

Xhis etiam est nutritrix si deliquerit fasciando ipsum aut eleuando vel deprimendo ipsum. 191.

Et si forsitan augeatur in eo cibus: aut ad nutriendum qui maior existat. 192.

Ut si puer debilitate sua cadat cum non regit ab alio et ipsi tibia aut crus inde fragant: vel eius nasus peccat taliter quod inde tensionem et pressionem patiat. Non enim potest manifestari si moueat quod impotens se sustinere ratione fracture ossis nonduz perfecte consolidat. 193.

Ec etiam facit multitudo humorum in leprosis et paruitas eorum: et continua febris facientibus. 194.

Ut tortura oris et faciei pringens ex mollitie et relaxatone nerui aut corugatione et tensione nerui versus collum declinat. 195.

Estigma apothematum et cicatrices ulcerum et vulnerum proculdubio formas in superficie corumpunt. 196.

Canticorū Auicēne

Sapientes dederunt operaz in collectione eorum que sunt de gene-
re claudētiuz et obturātū poros et meatus: ex quibus sunt fortitu-
do retētiue et obilitas expulsiue. inter dū et frigus est cā huius. 198.

Siccitas etiā coartat eos valde et similiter faciunt ligature. aposte-
ma etiā angustat et obliquat per cōstrictionem exterius in aliquo
mēbro generataz. stringit etiā eos medicina stiptica. 199.

Hoc etiā cōtingit inter dū consolidatiōe vulnerū et vlcerū: et etiā
verruca seu poro et carne innaturaliter augmētata. 200.

Hoc etiā humor facit aut sanies vel sanguis lac coagulatum et
aqua. 201.

Hoc etiā faciunt vermes lapsi et sex sicca dura et aer. 202.

Ause operationis meatuum sunt fortitudo expulsiue et debilitas
retentiue. 203.

Actus etiā est omnis medicina aperitiua calida et humida ne-
cessario. 204.

Quicquid augetur et excedit numero in nobis: augetur sic ex mul-
ta materia ut digitus si fuerit materia laudabilis: aut rana si ma-
teria illaudabilis. 205.

Quicquid minuitur in nobis numero: contingit contrariis etus cu-
ius rememorationem fecimus. 206.

Ausa generans asperitatem est ablatio humiditatis: que inter-
dum ex humore frigido contingit pulvere stipticitate ciborum et
medicinarum. 207.

Ausa lentens asperitatem est sicut humor viscosus: et omne pin-
gue vinctuosum. 208.

Procul dubio omne illud de cuius natura est ut stet separatum ab
aliquo: cum aliquo modo et vnitur si cum eodem coniungat. Si
vulnus non debite solidet: quod res in mēbro inopinata ostendit. 209.

Actus hoc etiā est fortitudo in mutatione: et debilitas informati-
ue. 210.

Quāvis separatio cōtingens cūlibet ex eis de quorum natura est
ut sunt in situ cōiuncta sit de genere et numero egritudinū sita
et positionis in mēbris organicis: et nihilominus etiā proprie de gene-
re solutionis diuisi seu continuitatis: cuius quidem solutionis causę
hę referuntur. 211.

Humor quidē habēs vltz et qualitatē vltiua et calefactiua et corosi-
ua et vel sanatiua: aut hypostasis impulsiva seu imbibita cōtusiones
inferens: vel viscositas relaxans quod mouere deberet: vel saltus contun-
dens lanians et disrumpens vel lapis offendens et cōrundens. 212.

Actus sunt medicine corosiue et vltiue: ut ferrum corodens et la-
nians. Et quādoq; vltus scindit rōne tensionis. Idez etiā agit
ignis sicut in ceteris. 213.

Quedam accidēta reperiuntur in operationibus et quedam in quib-

Partis prima

busdaz corporis contingētibus: et quedā in egrediētibus ab eodem pu-
ta in fecibus: egressu. s. sanguinis sudore et vrina. 214.

Agressus naturalis operationis a dispositione sua est triplex. s. ip-
sius debilitas: ipsius ablatio: et ipsius imutatio seu corruptio: qđ
in quolibet morbo est etiam manifestum. 215.

Debilitas enīz operatiōis visus est cuz aliquis debilitē vider. Et
ipsius ablatio cū oīno visus pphibet vel auferf. Et ipsius coru-
ptio et incōueniēs imutatio cū imaginat se videre qđ nō videt. 216.

Templa accidentium proportionabilia reperiuntur in acciden-
tibus contingentibus alijs operationibus. 217.

Sensus visus attingit et percipit interdū aliqđ ex accidētibus quali-
tatem corporis cōtingētibus citrinitatē et rōmōrē visu pceptibiles:
Et interdū attingit et percipit auris aliqđ ex eisdē sicut sonū vētrīs in hy-
drope. Percipit etiā ex eis aliqđ sensus odoratus quēadmodū fetorez
cōtingentē in vlcēribus putridis et corruptis. Ex eis ēt est qđ suo sapore
percipit et sic ptingit cū acido vel acetositas in ore percipit. Tactū etiā qđ
ex eis cognoscit. si enīz per tactū cognoscit cācri durities. 218.

Super accidentia ab egredientibus a corpore sumpta excitantur
si quidem quinqz sensus. 219.

Sicut in vrina si rubea sit vel nigra. Et sputo si fuerit vel sanguis
vel sicut butyrū. Et in eo qđ quidē rōne dissolutiōis vel resolutiōis
egredif sicut cōtingit vērōsitate sternutatiōis oscitatiōis. In vomitu etiā
reperit interdū acetositas amaritudo vel sīpticitas. Et cuz vrina fue-
rit fetida significat quidē super vesice vlcera. Et si in sudore sentitur
si frigidus fuerit vel calidus tenuis vel viscosus. 220.

Et quedā accidētia sunt patientiū passiōes et apud nos signa et de-
monstrationes. Et postqđ feci rememorationē de hīs quasi trāsito-
rie et in generali: faciā nūc rememorationē de eisdē in speciali. 221.

Omnē signum sicut dictum est rememorationū aut presentis indi-
catūz: vel futuri pronosticū. Est tñ vtile non necessariū nobis qđ
referim⁹ ex eo qđ pterijt sicut humiditas termiat sudoris. 222.

Omnē illud quod significat super illud quod tam existit neqz non
etiam qđ significat super illud quod speramus est quidē multū
necessariū: cura ei⁹ puentēs sit a nobis cū auxilio hui⁹ rei. 223.

Et hīs quidē signis sunt quedā generalia: et quedā spālia: et parti-
cularia alicui ex mēbris de quibus quidē specialius faciā reme-
morationē in arte seu parte artis curatiue. 224.

Omnē signum generale sumit a mēbris principalitatez et dominiū
habentibus: puta ab epate cerebro et corde. hec enim secundum
veritatem dicuntur principalia. 225.

Et cum est recte formatiōis seu imaginatiōis et rōinatiōis seu
cogitatiōis sane memoriē et recordatiōis. 226.

Motus etiam et sensus laudabilis significat super capitis sanita-
tem. Et nocumenta eius cōtingentia denotant proculdubio qđ
bb 3

Cāticorū Huicēne

morbi existant in cerebro.

227.

Quoniam cor incedit recte in passione sua: tunc eius dispositio est pacifica et tranquilla.

228.

Nequaquam fuerunt genera pulsus in numero denario posita nisi ab ore sapientis. Quorum quidem primus ab estimatione dilatationis est assumptus. ipse enim significat super dominum et fortitudinem virtutis et ipsius equalitatem.

229.

Magnus autem est cuius dimensiones eminent et descendunt. Et significant super fortitudinem finem suam existimationem.

230.

Petrus pulsus est contrarius in virtute. Et etiam pulsus longus et brevis.

231.

Ex eo strictus et latus necnon etiam eminens et profundus.

232.

Genus eius relatum temperiei motus est varius et diversus. Ex quo est pulsus velox magne tactantis: et significat quidem super vim et calorem. Ex eo etiam pulsus est tardus dominans congelationis unde significat super debilitatem cum frigiditate.

233.

Genus sumptum ab estimatione temporis quietis dividitur in suas species. scilicet in frequentem spissum et sine quiete significantem super debilitatem virtutis et caloris. Et in tardo sibi contrarium qui super laxitatem et frigiditatem attestatur.

234.

Genus sumptum a dispositione virtutis dividitur in fortem pulsanem et magnum et in sibi contrarium debilem: cuius pulsatio profunda est et exilis.

235.

Ex genere sumpto a corpore vene per tactum pulsus durus qui attestat super siccitatem. Et ex eo est qui tactu molli et humidus reperitur significans super sui corporis mollietatem.

236.

Genus sumptum a prima qualitate corporis vene significat recte super complexionem. scilicet frigidus super frigidam: et calidus super contrariam.

237.

Genus sumptum ab eo quod replet vena declarat dispositionem et esse humorum eius. Plenus enim super humorum abundantiam. Et vacuus super ipsorum diminutionem habet attestari.

238.

Genus sumptum ex motionibus et quietibus pulsus detegit quidem ad sensum species eorum. Est autem ex eo species iusti ponderis: et conveniens pulsibus etatum temporum anni et regionis. Ex eo etiam est egrediens a debito consueto.

239.

Ex eo etiam est sine pondere contrarius ei quem premisi sine pondere.

240.

Aliud genus eius sumitur ab equalitate uniformitate aut diversitate et inequalitate ipsius.

241.

Qui recte incedit uniformiter et ordinate dicitur unitus siue equalis. Qui vero claudicat et deviat in hoc inequalis dicitur et diversus.

242.

In diversitate generis sumpti in numero percussionum arterie sunt differentie.

243.

Pars prima

- D**ifferens plurib⁹ percussioib⁹ diuidit in duas species. 244.
- I**nequalitate et diuersitatibus ordinatum: et ordine carentem que
scilicet anima percipere nequit. 245.
- D**ominus huius ordinis dicitur reuersiuus. Et est sicut dictum no-
strum ille qui postquam nunc sic percussit et reuertitur consequen-
ter ad percutiendum sicut prius. 246.
- E**t eo etiam est cuius regressus minime sunt vniformes: et talis est
qui cauda sciscis appellatur. 247.
- E**t etiam ex eo qui differens seu diuersus in vnaquaque percussio-
ne reperitur cum mensura quattuor digitorum capitulis. 248.
- E**t huius quidem est pulsus intercisus et dominus coniunctionis. Ex
his etiam est altus humilis et depressus. 249.
- E**t huius etiam sunt in cuius percussione duo sunt ictus. Et ex eis
etiam in quo sunt plures. 250.
- E**t etiam ex eis vermicularis. Et serrinus. Similiter formicula-
ris. Et undosus. 251.
- E**t huius etiam est ille qui tremulus dicitur ex quo est significans su-
per ethicam. 252.
- O**mnis quidem pulsus continet duas species. Est etiam vna equalis que
ex abibus contrariis descendit seu reponit in gradu. 253.
- I**nter species vero generalis diuersitas non est equalis et media in
diuersitate. 254.
- E**t pulsu temperati corporis cognosces pulsum cuiuslibet: donec
scias ex eo cui lateri equatur aut inequalis efficiat. 255.
- O**mnis pulsus egrediens a dispositione conuenienti dicitur com-
parari ad egressum complexionis eius. 256.
- S**ic et esse varias species pulsuum in diuersis etatibus quattuor an-
ni temporibus et diuersis regionibus. 257.
- E**t etiam in diuersis complexionibus hominum et habitudinibus
masculis et mulieribus. 258.
- P**ulsus velocitas cum magnitudine est in calido. Sicut etiam et in
etate iuuentutis. Et in masculo. 259.
- T**alis autem est in regione et habitatione meridionali: macro: in
pregnante: et estate. 260.
- I**n frigido enim est pulsus paruitas et tarditas. Et consimilis qui-
dem est in senibus et autumno. 261.
- O**nsimilis quidem est in mulieribus: et in pingui carne: laxa ha-
benti. talis etiam est in septentrionali. 262.
- O**uiuslibet sicci quidem pulsus est durus. Et cuiuslibet humidi est
quidem pulsus mollis. 263.
- P**ulsus cuiuslibet habentis complexionem equalem et temperata
similatur quidem pulsui perfecto ipsius veris. 264.
- Q**uattuor clima sequit complexionem predictam. 265.

Caticoz Auicene

- P**ulsus infantis frequens est mollis. Pulsus autem senis est tardus et durus. 266.
- P**ulsus cuiuslibet corporis multum humorem ferentis est valde plenus. 267.
- O**mnino corpus vacuū a materia habet pulsum illaudabilem et vacuū. 268.
- P**ectus et pulmo sunt organa anime: que si quidem sana fuerint vite conseruabuntur. 269.
- S**operationes eorum declinant ad aliquam maliciam: cor si quidem ignetur ex sui inflammatione. 270.
- E**t sputum quidem habet significare super accidentia pectoris contingentia in quacunque egritudine eidem contingente. 271.
- A**lacio sputi proculdubio super principium attestatur. significat enim quod materia in nullo est digesta. 272.
- S**i autem fuerit paruum et tenue: habebit super digestionem debitam attestari. 273.
- S**i vero fuerit medium et equale: in hoc quidem significatur quod morbus iam ad medium augmentum puenit. 274.
- S**i autem fuerit multum spissum: tunc proculdubio est morbus in statu. 275.
- T**enuitas etiam sputi significat quod humor faciens morbus lenis sit et subtilis. 276.
- T**alis etiam significat quod morbus sit velocis et cito digestionis. Si vero fuerit grossum significabit super contrarium et tardum. 277.
- I**ngredo sputi significat super violentiam visionis. 278.
- S**putum vero viridis coloris significat super coleram citrinam et porcinam. 279.
- S**putum habens citrinitatem claram significat super coleram vitellinam. 280.
- S**putum album significat super humorem flegmaticum. Et rubrum super sanguinem. Et sputum cuiusque fetidum est proculdubio putrefactionis significatiuum. 281.
- O**mnino sputum sine fetore significat quod in eius nulla sit putrefactio. 282.
- S**i sputi figura rotunda sit: et cum hoc patiens febrem pariat: hoc erit quidem quod in diafragmate eius sit apostema. 283.
- S**i patiens non cessauerit tussire: iam quidem incidit in pituitum. Sputum autem egrediens sine tussi et difficultate significat super perfectam digestionem. 284.
- G**eneratio illius humorum est in epate ex cuius augmento augetur humor in corpore. 285.
- O**mnino membrum ratione ipsius augetur: est nihilominus in ipso membro propria operatio. 286.

Part prima

Ax vapore autem ipsius fit spiritus.

287.

Ax reliquo corpore seu humore eius sano fit corpus sanū. est autē humor sanus cum epas sanum fuerit.

288.

Ax aque quidem deuchūt cibum ad ipsum; miscenturq; cuilibet humori super eum dominantī.

289.

Ax que etiam mittūtur ab ipso epate ad eius colatorias; et ipse nihilominus cum humoribus cōmiscetur.

290.

Ax ipsa quidem aqua fert secū colores eorū; necnon etiam omne illud quod est necessariū in declinatione et significatōe eius.

291.

Ax proculdubio quicquid duximus est manifestū super cuius venarum sensus etiam attestatur. Sunt enī apud nos ex vīna significantes qualis sit processus patientis.

292.

Ax bus color vīne est exignis super multitudinē cibi et potus seu nauseatūā satietatem significantib; aut sup vīnū frigoris vel hūditatis flegmaticę; aut sup fluxū vīne vel oppilatōis epatis.

293.

Ax um autem vīna videtur modicum citrina significat quidē super paruitatem colere. Sed cum est in colore ignea significat super multitudinem colere.

294.

Ax color quidem clarus sub rubeo ponit; in eo tamen est amplior colera rubea.

295.

Ax albe autem rubens erit color eius a natura sanguinis; nisi tamen fuerit talis ex assumptione croci aut applicatione alicuius pīnigentis; neq; ex colica.

296.

Si autem videat nīgra; postq̄ vīsa fuerit fusca significabit quidē super fortem algorem. Si vero talis appareat postq̄ p̄cessit valde rubea significabit super fortem humoris vītionem.

297.

Tūdica autē super morbu; ex colore vīne; nisi tamen fuerit talis ex cibo ipsam tīngente puta oleribus cassiañisula et omni re eaz breuiter tīngente sicut almuri et similibus.

298.

Tenuitas quidem substantię in vīnis significat super paruitates digestionis.

299.

Ax proculdubio efficitur vīna tenuis per corruptionē cibi et oppilationem epatis et apostema.

300.

Ax rine autem grossities significat super digestionem; aut super multitudinē humoris flegmatici in corpore existentis.

301.

Ax um hypostasis videbitur alba in colore significabit quidē super salutem infirmorum.

302.

Si autem color eius appareat citrinus hoc erit ex acumine colere rubee.

303.

Si vero appareat velut sanguis significabit p̄culdubio super multam digestionem ipsius sanguinis.

304.

Ax si talis dispositio ipsius prolōgetur neq; varietur; erit ex epate apostemato.

305.

Canticorū Auicēne

A si fuerit nigra post intensam rubedine et petens fundū postq̃ prius apparuerit in alto: significat quidē q̃ iam peruenit patiēti ad hoc q̃ anima separetur ab eo et potissime cum casu virtutis neq̃ est spes de eo aliqua: neq̃ potest ei quicq̃ p̃ficere cum sit mors propinqua ex violentia vitionis. 306.

A si appeat nigra post eius suscedine p̃ter q̃ morbi materia sit acuta: et potissime si cum tali suscedine affit aliquod signum laudabile: et radix morbi fuerit ex melancolia: significabit quidez sup morbi consumptionē: et hoc s̃m plurimum. 307.

Si appareat nubes supernatans in superiōri parte vasis significabit sup cruditatē: s̃z sit in ea aliquid digestionis que ex ṽtositate cōmiscēte se ei impeditur et inde sursum eleuatur. 308.

A scito q̃ si videatur pendere in medio q̃ parua ventositas est in tali hypostasi. 309.

A scito q̃ si p̃cēte citrina fuerit alba lentis et p̃iuncta inferius depressa et talis p̃tinuo appeat: q̃ digestio morbi sit p̃pleta. 310.

Quam autem apparet hypostasis non continuata significat super debilitatem, virtutis. 311.

Si vero fuerint contenta in ea similia fragmentis ordei: significabit quidez sup rasurā venarū. Sed si assimiletur fursur et sine fetore: significabit super vlcera vesice. Si autē similietur squamis metallorū: significabit super vitionem et laminatōnem continentem. 312.

Si sanies appareat in vase significabit super apertionem apostematē. 313.

Si vero prolongetur egressus eius cum sanguine corrupto significabit super apostema flegmonicum. 314.

Quam autem hypostasis petat fundū et spermatis similatur est quidem ex humore grosso et crudo. Et si cum eadem sit arena mixta scito illum cutus est esse calculosum. 315.

P̃suatio quidem fetoris contingit ex priuatione coctionis et digestionis: aut ex indigestione ratione cibi indigestibilis. 316.

One illud q̃d est vltimati fetoris est vltimate corruptionis. 317.

Si autem odor eius sit extraneus hostilis scito illum cutus est pati morbum vesice. 318.

Item quidē retuli genera vrine simplicita. Ex dictis meis poterit quis vti in iudicijs compositorū ex eis. 319.

Inter dū attestant feces super stomachum et interdū super intestina: et ipsum epar. 320.

Ecce quidē minuunt ratione magne trāsmutationis alimentum cum p̃uertitur in membris: nisi illius cutus expulsiua fuerit debilis et attractiua fortis: ratione alicuius nocumētū contingentis. Et hoc quidē significat repletionē corporis patiētis ex malis humoib⁹. 321.

Si autem fuerint magne in quāritate: erit quidē signū q̃ cibus nō prebeat augmentū corpori: aut q̃ attractiua sit in eo debilis et di-

Ars prima

minuta et expulsiua fortis ratione alius morbi vel nocumētū. 322.

Si autem feces fuerint albe erit oppilatio vel scitrosio in meatibus
histicis sellis et scitrosia quidē ex significantib⁹ sup hoc sensibiliter.
Sub hoc etiam genere est vrine citrinitas: nisi cū corpus humore fleg,
matico vel mala complexionē frigida inficiatur. 323.

Si vero appareant rubee vel ignite significant sup excessum et do-
minium colere rubee. 324.

Sed si simulentur porro aut viridi eris in colore significant quē-
dem morbum et malitiam magnam. 325.

Quam autem apparebūt nigre in colore: hoc quidē continget ex forti
et antiqua frigiditate corporis cuius sunt. Et si tales appareāt in
morbo acuto significant super mortem futuram in p̄p̄inquo. 326.

Si autem feces fuerint dure significant super fortitudinem at-
tractiue: aut super calorem vrentem: vel super cibum sūptum et
constrictiū. 327.

Si vero fuerint feces molles et liquide non erit fortis attractiua in
corpore: aut in corpore erit frigiditas mala: aut hoc contingit ex
mala alia dispositione corporis: vel ex cibo qui soluit ventrem et molli-
ficat per naturam suam. 328.

Si differatur et tardetur egressus secum post cibum sumptus: hoc
quidem contingit ex difficultate digestionis ipsarum: aut dimi-
nutione et debilitate expulsiue: aut forti frigiditate: aut ex ventrem ne-
cessario constringentibus. 329.

Si autem citius debito egrediantur: hoc quidem erit ratione cibi
non constrictiui sed potius per naturam suam molliciatia et sol-
uentis: aut ratione humoris et humiditatis ad eas fortiter impulsor: vel
ratione meatuum sugentiu et attrahentiu: aut ratione nocumētū in
intestinis p̄tingentiu utpote apostematū in al. vlcera corruptiōis di-
gestionis et aliarū specierū morborū eiusdem contingentiu. 330.

Si egrediatur cum sono significant super magnam ventosi-
tatem. 331.

Si vero fuerint mixte saniet significant super apostema in orga-
nis cibi existentia. 332.

Sed si appareat sanguis cum eis significabit quidē sup vlcera et
tenasimonem. 333.

Si autem sunt multū fetide significant sup magnā corruptionem.
Si vero velut oleū supnatat eis significant super liquefactio-
nem pinguedinis corporis. Et erunt p̄culdubio odoris acetosi ex hu-
more acetoso. 334.

Sudor mult⁹ in morbis hūidus factus quidē est ex accūtib⁹ vim et
nām ipsorū referētib⁹: neq; est sicut ille ex quo fit iuuamētū. 335.

Superfluius autem in vltimo cum casu virtutis patientis contin-
git p̄culdubio ex labore et debilitate virtutis et nature: vñ mor-
bus est in p̄p̄inquo. 336.

Canticorū Aluicēne

Sed paruus sudor in morbis super oppilationem et clausione cu-
tis et grossitiem humoris et debilitatem expulsiue et paruitate di-
gestionis et ventris molliem et fluxum. 336.

Si appareat sudor valde albus in morbis significabit super humo-
rem flegmaticum. Si vero sit citrinus significabit super coleram
citrinam. Et si niger super melancoliā. Si aut sit rubeus erit morbus ex
sanguine. Et similiter prebet nobis signa suo sapore. 337.

Sudor subtilis contingit ex subtilitate humorum. Et grossus ex
grossitie eorundem. 338.

Si autē fuerit vniuersalis in toto corpore est bonus. Sed si sit pri-
scularis et spālis in vno loco est malus et illaudabilis. 339.

Qui etiā cōtingit tpe suo vna cum circuitibus et paroxysmis se-
bris: aut in die critica: est qdem bonus et laudabilis. Contrarij
aut bonitas longinqua est et remota. 340.

Pronosticatio diuiditur in referentem: et significantem morbum fu-
turum generari in sano: et in significantes quod debet contingere
patienti in morbo suo. 341.

Signa autem referentia super egritudinez futuram sumuntur ex
accidentibus significantibus super repletionem vel euacuatiōes
cerebri aut residui corporis. 342.

Significat aut sup repletionez qes: multitudo cibi: raritas balnei
et exercitij: ex his naqz accidentibus ptingit repletio. 343.

Genus repletionis diuiditur in repletionē penes virtutē anime:
que si fuerit respectu imutatiue et digestiue nequaquā erit appeti-
tus comedendi laudabilis: eritqz egestio mollis et liquidā: neqz erit di-
gestio in vīna. 344.

Significatur autē super repletionem respectu virtutis motiue ex
grauitate et lesione motus. 345.

Si autem sit repletio respectu pulsatiue: erit quidem patens debi-
litas et pigrina pulsationis eius. 346.

Ausa vero debilitatis aīaz seu potētiaz est illud qd nequeunt pa-
ti ex chymis: nam pax ex eis ledit et grauat eas: nō aut ideo qz mē-
briū ptnuitates ex eis repleantur. 347.

Et si autem alia repletio a predicta penes concauitates organoū
scilicet cum non poterunt tollerare ex eo quod membrorum con-
cauitates replebuntur. 348.

Nec autē genus contingit ex repletōe: aut sanguinis puri et mūdi:
aut colere: aut humoris flegmatici. Interdū aut anime sue potē-
tie fortes sunt: nec grauant eas chymi. 349.

Quādo dominatur sanguis alijs humoribus assunt somnus et dolor
capitis in excessu cum tumore et rubore venarū. Estqz possibile qd
inde cogitatōes mutent cum grauitate capitis et debilitate et fatigatiōe
sensuū. Reperitur enī tactu calidus cum grauitate humorū et scapula-
rum et cuz oscitatione. Et sunt interdum graua latera et hypochondria.

Part prima

Et manifestus fluxus sanguinis a naribus cum alacibus. Et etiam venter est laxus non tamen multum cum delectatione et suauitate vite. Et apparebunt somnia letitia et iocunda cum varietate et multitudine colorum. Accedet etiam pruritus in loco flebotomie cum rubedine oculi in solita et apostematibus aut variolis aut pustulis corporis. Et opinabitur se comedere dulcia in somnis et videbitur quod gustet dulcia: et si prius ea non comederit. Unde si hec accidentia sint in vere aut in principio iuuentutis nouelle significabunt quidem nobis super egritudines ex sanguine generandas: que quidem de facto consequenter apparebunt. 350.

Quam dominatur colera citrina aut crocea apparet quidem color cutis citrinus cum debilitate et casu appetitus cibi. Et reperit ille in quo dominatur oris amaritudinem et mordicationem ex ipsa colera rubea in stomacho contingentem. Acciditque ei ventris solutio cum qua est colera rubea et insomnietas cum profunditate oculorum et siccitas oris et lingue. Et esus vana est in colore valde citrina. Acciditque ei incoptis. Et riget cutis eius cum permixtione et perturbatio. Acciditque ei sitis post ieiunium. Et apparent ei in somno conuulsiones cum subtilitate pulsus et calore corporis. Sunt etiam ex his accidentibus multa et frequens balneatio in aquis calidis et sulfureis. Et motus laboriosi qui sunt in regionibus et villis septentrionalibus. Et frequens et continuus esus acutorum et maxime si fiat tempore estiuo. 351.

Si vero colera nigra in corpore dominetur erit quidem fuscus color corporis cum forti et iugi meditatione et cogitatione et appetitu cibi forti. Et reperietur in ore sapor acetosus. 352.

Et etiam cum malitia anime intuitus fortis et affixus. Et pulsus durus est et tardus. 353.

Et vana quidem tenuis et cruda nec in digestionem decoctio. 354.

Et cibis ficcus aridus anxietas timor continuus et tristitia. 355.

Idetur etiam quod interficiat in somnis: apparentque in somno eius omnia cum exterrita. 356.

Etas senum autumnus et habitationes meridionales et corporis macies. 357.

Si dominetur humor flegmaticus in corpore aggrauabitur caput eius. Somnus eius longus. Et fatigabit iter agendo de facili. Et erit eius appetitus debilis cum repletionem penes virtutem et turbationem seu permixtionem et sopita laxitate. 358.

Et his etiam est fluxus salivae et sputi et tumor vultus et color patiens. Et erit in pulsu eius occultatio et tarditas. Et in vana turbulentia et grossities et cruditas. 349.

Nec est in eo sitis: nisi fuerit flegma falsum aut putrefactio affuerit. 360.

Et his etiam accidentibus sunt usus omnium ciborum humidorum et frigidorum.

Látiçoꝝ Auicēne

doꝝ. Et etas senectutis. Et tēpus hyemale. Et pūatio exercitiū z bas
nei. Et excedēs quātitas cibi. Et habitatio humida ratioe fluminum.
Et apparitio mariū in somnis. Et querimonia ex incubo facta. Et im
potentia digestiois chili. 361.

Qum autem apparebunt tempore sanitatis continuo accidentia
de necessitate super aduentum egritudinum significantia: esto
solicetus in ablacione eorundem. 362.

Ex signis pronosticis est significans mortem futuram. Et ex eis
est qd significat futuram sanitatem seu euasione. Et proprie ex
his est scientia pronostica. 363.

Ex sciētia istoz videbit medic⁹ z sciet qd moriat⁹ retrahetq⁹ inde
manus suas cura eius: sicut ēt videbit ex sciētia eorūde qd euadē
debeat: z curari pro tāto notificabit z pnosticabit illud. 364.

Priñcipiū huius sciētie est sciētia de tēpibus morboꝝ z eo qd appet
in eis de dispōne morboꝝ. Est etiā scia de longitudine z breuitate
z fortitudine z violētia debilitate seu tranquillitate egritudinū. Et ēt de
iudicio eius qd dī generari ex crisi in tēpibus morbi. 365.

In quolibet morbo sunt diuisa tempora. In quoz aliquo cōtingit
mors z vita vel salus: z sunt pñcipium augmentum status. In
quolibet pōt mors ptingere. In quarto aut qd declinatio appellat⁹ nō
cōtingit mors: nisi cōtingat error vñdecunq⁹. 366.

Priñcipium aut est in quo cōtingit nocumētū operatiōibus: z
debilitas in negocijs assuetis. 367.

Et hoc qdem tempore durat: donec digestio appareat in hyposta
sibus: sputo: fecibus: z vñna. Et post ipsum apparet z cognosci
tur augmentum ex longitudine paroxysmorum febrium: z operatiō
nibus: z accidentibus. 368.

Status vero est cū regimē post dictū pfecta digō appebit: pñcipiū
morboꝝ augebunt: z accidētia in quātitate equabunt. 369.

Accipit etiā morbus dīminutionē z fit inter dū crisis perfecta. Un
cum hoc signū videbit pronosticetur pax z salus patientis. nam
mors minime accidit in declinatione: nisi errore super patiente com
misso: aut aere cōplexione male z illaudabilis: necnon etia z omni ex
trīnfeco contrario eidem cōtingente. 370.

Scientia autē nostra per quam cognoscimus terminū pñcipij
confert quidem in subtiliando cibum z dietā sicut decet. z in me
diando subtilitatē eius in augmento. Nam hoc expedit patienti do
nec morbus ad statum peruenierit: tunc aut decet medicū esse sollicitū
ad subtiliandum perfecte dietam. 371.

Omnis morbus perficitur in mensura. Que si fuerit breuis dicit⁹
acutus. Et hic aut interficit in breui tempore: aut per crīsim lau
dabilem terminatur. 372.

Ipsē etiam est cū digestiois: breuium temporum: austerus: z
periculosus. 373.

Ars prima

Quod agnoscitur autem ex breuitate sui principij: pro tanto regatur
defecta conuenienti.

Non enim sunt multe aggrauanda eius virtutes. Nec ē auferendus
374.
phibendus ei cibus oīno a principio: nā forsitan caderet virtus
eius. Nec etiā est debilitandus ante statū ipsius: sed est potius prudēter
in quātitate reficiendus sufficiēti sūm exigentiā sui itineris.

Sicut autē videas difficultatē et malitiā signorū et periculorū et dolores
375.
et fortēs et violētos cū mala dispōne et casu virtutis et rōe dēminuta
et p̄mixta ita q̄ virtus nequea morbi malitiā tollerare. p̄nostica mortē
eius futurā ante statum: qm̄ quidē ex malitiā accidentiū ex morbo co-
lico contingentium p̄nosticabis.

Et morbis ē et dīu durās et longi t̄p̄s q̄ cronic⁹ seu t̄p̄alis appel-
376.
lat. Qui qdē minime corpus celeriter cōsumit et dissoluit: s; aut
necat ip̄s cū p̄t̄i et ethica egressū sanguis aut mactē: aut pat̄ēs ē lōgo
t̄p̄e curabilis: et morbus p̄ paulatīnā dissolutōē et digōnē p̄sumet.

Quod agnoscas autē ipsum ex leuitate et facilitate accidentium eius: et
377.
frigiditate cuiuslibet ex hīs morbis.

Non cibus ipsum patientem modico cibo: quontam caderent vir-
tutes eius.

Inter autē morbos sunt alij mediū quorū. s. t̄p̄a nō sunt absolute bre-
378.
uia nec longa: tūc cibus eorū in subtilitate medietur nūq̄ sit mul-
tus neq̄ paruus.

Sicut q̄ crisis est velox et subita mutatio que suo tempore ex diffi-
379.
cultate seu malitia accidentiū et pugna existente inter virtutem et
morbum generant ut celeriter ad vitā vel mortē pueniatur.

Ex sūt spēs mutationum in morbis p̄tingentiū. Nam aut nequaq̄
380.
tar dantur: aut citant in eis: vnde interdum conuertitur in tēpo-
ribus breuibus corpus ad bonum et vitam.

Si fuerit laudabile qd̄ precedit eam: p̄nosticabit sic super ipsam
381.
scilicet super crīsim securam et laudabilem.

Et autē alta mutatio velox ad predicta que quidē significat mor-
382.
tem. In hac quidē veloci malitia est angustus processus medici:
nam hec crisis est necans et pernitiōsa.

Tertia ex predictis mutatiōibus et mutatio tarda inducens ad vi-
383.
spositionē sanitatis et curans morbum: nō tñ cū crisis: sed potius p̄
dissolutionem paulatīnā in ea contingentem.

Quarta autem species predictarū mutationū est mutatio parua
384.
ducens patientē ad interitū: nec fit cum euacuatione: sed potius
cum ethica dissolvente corpus patientis.

Quinta autem ex predictis est inter eas media cum inducit mortē
385.
et malitiam vltimatam.

Sexta vero perducit ad vitam in medio temporum.

Et autē crises sibi inuicem dicuntur contrarie p̄posite.

388.

Lāticōꝝ Auicēne

- A**risis quidem laudabilis accidit in statu cum perfecta digestio-
ne et virtutis fortitudine. Contraria vero ei puta illaudabilis fit
in augmento. 389.
- T**ria oportet scire in crisi. 390.
- S**cientiam videlicet de pronosticatione eius. Et de diebus criticis. Et
scientiam etiam quod significat per signa nobis significata in qua crisis
spem terminet cum perficiet crisis cuiuslibet morbi. 391.
- O**mnis autem crisis pronosticatur ex violentia accidentium que
dicimus. 392.
- E**t sunt permixtio sensus et intellectus: et dolor aurium: et capi-
tis. 393.
- E**t fluxus lachryme: angustia parua: famis seu casus appetitus:
motus laboriosus: et vigiliarum instantia: et dolor in pectore vel
collo: et illaudabilis excitatio a somno cum motu et rubedine ocu-
lorum. 394.
- E**t frendere dentibus: et limatio eorundem in somno: et eorundem
percussio: et fortis fricatio nasi patientis. 395.
- E**t interdum insinuabit aliquis consuendo cum labijs suis. Videbitur
quod interdum suggere ea. 396.
- E**t velocitas quidem anhelitus et desiderium trahendi aerem frigidum
cum angustia. Et velocitas pulsus et frequentia. Et tussis cum in-
fusione et sonitu et gargarismatis. 397.
- E**t pulsatio cordis continua: et syncopsis: et conatur patiens a lecto
suo surgere et recedere. 398.
- E**t dolor gutturis et mors cum angustia: que si perseverauerit con-
tinget ei syncopsis magna et fortis. 399.
- E**t pulsatio in lateribus et dorso cum torsionibus violentis et for-
tibus et continuo dolore stomachi cum querimonis stomachi vel
epatis: aut dolor ventris aut circa pecten: aut etiam in renibus et vesi-
ca: aut dolor fortis circa virga vel in virga: aut in matrice aut in oibus
iuncturis: aut quibusdam aut ex eis intus vel extus. 400.
- U**m ergo videbitur augmentum horum accidentium in die cri-
tica: erit proculdubio bonum et laudabile. et potissime si prius dige-
stio apparuerit. Sin autem erit quoddam contrarium manifestum. 401.
- A**usa quidem crisis si sit eorum relatio vera est quoniam luna va-
riat actionem in morbis. 402.
- I**am quidem peragrat et abscondit celeriter circulus suum. est qui-
dem causa celeris motus et mutationis. fortificatur quidem inter-
dum in hoc: et interdum debilitatur. hoc autem notum est in arte astro-
norum. 403.
- E**quaque est operatio vel actio sue actionis sensibilis in eius iura-
mento: sicut quidem est ad sensum. visibilis est eius figura ex eo
quod in ea existit de claritate vel lumine solis. 404.
- E**t ius autem quarta relucet in quarto. Et eius medietas in septima. 405.

Pars prima

Et morbus quidē minime contingit nisi ex dispositione qua de-
 bsilitatur opus nāe. Quā si cum auxilio pducatur curabitur quidē
 patiens et vita prolongabitur. Sed si cum detrimento: morietur quidē
 et vita perdetur et separabitur.

Arsses contingūt interduz in quaternis. Et interduz in septenis.
 Et ille quidē bone sunt et laudabiles quibus coniunguntur di-
 gestio et pronosticatio attestantes super ipsas.

In alijs quidē ab istis nequaquam circuitus et periodis reperitū-
 tur ratione turbationis et dubitationis cōtingentis in eisde.

In nō habētibus vero digestionē et pronosticationez contingit qui-
 dem dubium in accidentibus. Nec contingit crisis in his diebus
 nisi cum contingit cōsequēter aliquod finistrum.

Quā vidēris morbū sanguineuz aut austerū et violentū valde cuz
 illauidabili et impetuoso motu cuius signa patula sint in capite et
 manifesta que vsqz ad oēs sensus extendant cuz rubore et puritu nasi
 erit pculdubio crisis eius p fluxuz sanguinis narsuz.

Si vero accidētia ipsius deorsuz et in parte inferiori appareant cū
 dolore p̄tinuo vmbilici et p̄cesserit recētio menstruoz: continget
 quidē crisis per fluxum menstruoz.

Sed si pars suprema corporis incolumis fuerit et a dolore in hūme-
 ris cum dolore tñ hypocōdrtoz et patiens querulosus sit de epate
 et dolor vsqz ad anū extendat: nequaquā qdē cōmittet error si p̄nosticef
 crisis illa futura per fluxuz sanguinis hemoroidaz.

Si autem morbus ex colera rubea sit in statu: accideritqz aposte-
 ma capitis: et dolor capitis et angustia augeant: nequaquā quidē est
 desperandū: quoniā p̄tinget crisis eius p fluxū sanguinis nariū.

Erum si eius accidentia sint in stomacho et cum hoc prius p̄que-
 ritus fuerit patiens de epate cum angustia et syncopi valida: erit
 quidē crisis eius per vomitum.

Si vero caput eius fuerit sine dolore et cū angustia ventris et emi-
 nentia vmbilici et p̄cedente ventris constipatione: p̄nosticanda
 quidē erit futura crisis per fluxum ventris.

Quod si venter ei p̄pacē hūerit et digestionez laudabilem p̄ter q̄
 morbus eius violentus sit austerus cum aliquantulo tamen la-
 bore et vigilijs circumscriptis accidentibus sudoris: morbo quidē sic
 molli et lento existēte cū doloribus pectinis: erit sermo meus veridicus
 scilz q crisis huius patētis p̄tinget per urinam.

Erum si cum pace et quiete p̄dicta retineat v̄rina p̄ter q̄ mor-
 bus sit in vltimō acuminis cū apertione tñ poroz sine foris dolo-
 re et vigilijs et siccitate: erit quidē crisis eius forsitan cū sudore.

Si autem dolor membri vel iuncturaz in acutis: continget pcul-
 dubio crisis earum per apostemata.

Quā laudabili regimēte ex signis super mortem euasione se-
 quietem et pacem significantibus.

Cátiçoꝝ Auicéne

- A** X his quidem sunt honor luminis et lucis et fluxus lachryme cum rubore motu forti et vertigine. 420.
- A** T paruitas oculi in vno latere. Et apertio oris absque oscita-
tione. 421.
- A** T cum quis iacet et dormit resupinus manibus et pedibus suis pro-
tensis et relaxatis. 422.
- A** X his etiam est si videatur patiens descendere in lecto suo et ma-
nus et pedes suos detergere. 423.
- N** Ecce mala et illaudabilis imaginatio qua videatur filia a patris
suis euellere. 424.
- A** X his etiam est ultimata grauitas: aut eius manifesta suspen-
sio. 425.
- A** T etiam frendere dentibus preter solitum: et apponere manus su-
per caput et pulsum. 426.
- A** Ut etiam si imagine quod vesperilionem nigri coloris capiat et velit eum
interficere. 427.
- N** Am hoc contingente in morbo acuto: mors quidem appropin-
quabit. 428.
- A** X his etiam est si tacitus efficiatur verbosus: et mitis pacificus
surgitiosus. 429.
- A** Ut si conqueratur de cecitate et surditate vel casus virtutis ra-
tione violentie morbi. 430.
- A** Et etiam si videatur patienti dum dormit in statu quod cadat nix su-
per caput eius. 431.
- A** T anima quidem inquieta domina magne frigiditatis: est res
mala et illaudabilis. 432.
- A** X his sunt vigilia nocturna et somnus diurnus: aut omnimoda
priuatio somni. 433.
- N** Et non si dispositio egrum in somno et post somnum deteriores
et cum dolore efficiatur. 434.
- S** T etiam medicus ordinate et recte operetur preter quod operationis
intentum erit malum. 435.
- A** X his autem sunt facies mortuorum faciebatur cōsimiles cum planitie seu
extensione temporum ex morbo contingere et strictio aurium et ipsarum
frigiditate et earum inuersione et oculorum profunditate. 436.
- A** Tiam rubor vel nigredo oculorum aut eorum eminentia vel prin-
cipium fuscationis ipsorum. 437.
- A** Ut etiam si quiescerint vel si fuerint in frigidati aut palpebrarum
tortura. 438.
- A** Ut si fuerit nasus acutus cum obliqua fronte ex latere labij con-
tracto vel marcido. 439.
- A** Rigiditas quidem extremorum patientis cum vlcere et nigredine
ne lingue laboriosa et similia cruciantia: sunt quidem illaudabi-
lia cum febre vrente. 440.

Part prima

- A** his etiam viridis rubor vngulum et viro: in corpore cum vesti-
gio nigredinis. 441.
- A** his etiam est icteritia si ante septimam diem apparet cum ma-
cie hypochondriorum. 442.
- A** si frigiditas sit in manifesto et superficie corporis et talis fuerit et sit in-
teri? Et persistat adhuc sit et remanserit super membra principalia. 443.
- A** tumor quidam vultus cum tumore extremitatum ante duo septena-
ria est quidam terribilis. nam huius patientis materia velox est et citra:
vix non vixit quod ad terminum duorum septenariorum valeat pervenire. 444.
- A** ut si quiescat et cesset febris absque crisi: aut si eius fortificatio palas
augeatur in diebus partibus. 445.
- A** his quidem est fex nigra vel viridis fetida pinguis rubea et
sicut aqua butirosa et alba. De namque male sunt et illaudabiles. 446.
- N**on etiam si appareat diversorum colorum: hoc namque mortis aut
crisis futura significat. 447.
- A** si cum casu appetitus egestio sit colerica cum qua egredia-
tur frustum sanguinis congelatum primo et consequenter fru-
stum carnis. 448.
- A** etiam si post egressum colere appareat sanguis absque punctio-
ne et stimulatione. 449.
- A** si post extenuationem et emacerationem corporis appareat et
egrediat fex nigra. 450.
- A** conspiciat venter in febre vrente: et vexabilis cerebrum. 451.
- S** etiam egrediat ventositas cum sono inuerecundo preter soli-
tum erit malum. 452.
- A** urina quidam nigra tenuis et pauca significat patientis inter-
itum. Est quod timendum ut plurimum et periculosum cum accidit primi-
tio rationis et intellectus cum tenuitate urine. 453.
- A** his etiam sunt vomitus et fluxus cum nigredine. Et fetor cum ex-
putrefactione contingens. 454.
- R**equens etiam tussis cum modico sputo est signum malum et il-
laudabile. 455.
- S** putum etiam diversorum colorum in pleuresi cum tussi laborio-
sa et difficilis significat mortis propinquitatem. 456.
- A** sudor solius capitis ad quem seu ad cuius evacuationem non
subsequitur quies est malus. 457.
- S** facies eorum appareant quales fuerint tempore sanitatis: eorum quidem
cura et certa evasio erit manifesta. 458.
- A** his etiam est uniformitas et equalitas caloris circumscripta ma-
cie hypochondriorum. 459.
- I**cteritia post septimam diem manifesta et perfecta ratiocinatio absque
malitia et vigor motus et sensuum omnium concomitante facilitate et
lentitate sui corporis: et solitus decubitus et somni aduersus in nocte ut
plurimum sine somno diurno cum vigore patienti post somnum. Dis

Canticorū Auicēne

etiam somnus tollens dolorem et perturbationem seu permutationem rationis et instigans egritudinem est laudabilis. 460.

Quod Erebrum quidem patitur ex quibusdam morbis copatientibus secum in passione. Unde si tunc euaserit a permutatione continua: euadet quidem patiens laudabiliter ab hoc morbo. 461.

Et si cum apostemate capitis assit sternutatio ex signis erit super sanitatem significatibus. 462.

Omnis fluxus sanguinis etiam ab aure in morbis capitis est curatiuus corporis. 463.

Anhelitus manifestus non frequens aut tardus est laudabilis: nec est verendus si non fuerit intercisus separatus aut orthomitosus cogens erigere patientem. 464.

Et similiter est laudabile cum pulsus est virtuosus fortis sine angustia. Nec est anhelitus vrens nec inflammatus. 465.

Et his etiam sunt bonitas appetitus et digestionis cum equalitate et laudabili substantia secus et colore memino in citrinitate circumscripta nigredine earum vitiata et viriditate. 466.

Ut exitus etiam humoris cum lumbricis in die critica. hoc quidem est signum vite. hoc enim contingente auferitur morbus cum fuerit ex illo humore. 467.

Erediente colera rubea auferitur surditas tolliturque inde nocumentum in morbo cerebri. 468.

Sanguis etiam humorum darum curat morbum splenis. hoc etiam est laudabile in melacolia. 469.

Et fluxus quidem aque et humoris flegmatici est cura morbi in hydropisi. 470.

Eressus quoque colere citrine in obtalmia festinat curam eius. 471.

Et his quidem signis est: ut videas vinam similem in colore primo citrino cum hypostasi alba in fundo residente. 472.

Et si etiam videas sudores infirmi equalē in febre continua. 473.

Et tumorem exterius apparentem in squinantia: hoc enim bonum et laudabile est. 474.

Tumor quidem testiculorum in tussi cronica est cura corporis. 475.

Et similiter apostema pedis in morbis pulmonis: necnon apostema generatum in iunctura cruris et in inguinibus. 476.

Et pustule narium aut labiorum in tertiana est signum salutis pronosticum. 477.

Et varices quidem innate sunt cura allopiete: necnon eius quod est in ventre et splene. 478.

Et extrema quidem in lienteria intestini contingit ex retentione fecalis. 479.

Pars prima

Et febre ptingente in spasmo vel epilepsia fit eorū cura. 480.

Si patiēti singultū ptingat sternutatio est cura eisdē. 481.

Oecet quidē ut cum volueris iudicare patientem q̄ vtaris pro-
poulone. 482.

Nam ex signis sunt: quorum virtus vera est et certa. Et ex eis sunt
que per alia falsificantur. 483.

Ista autem significatio sumitur inter membra ex eis que appa-
rent in capite. 484.

Sergo videas aliquā significationē iuste significantes in corpore
et aliam sibi cōtrariā sic significantem. 485.

Quoniam contingit etiam q̄ appareat super contrarium corporis non sint
nisi testimonia debilia. 486.

Omnē signum non habens contrarium significat ratione super cu-
ram et euasione. 487.

Et omne signum pronosticationis predictis contrarium signifi-
cat mortem et perditionem. 488.

Quia autē apparebunt tibi signa cōtraria et debilia: sequitur q̄des
ad hoc dubiū. Unde ista tunc et proroga iudiciū. 489.

Quia ergo erunt equata in dispositionibus suis ista. Sed iudica a
predomināte cū erit ptingētia in equalitate sua supple. 490.

Incipit secunda pars canticorum.
Et est practica. j.

Ostēdī ordinaui in parte theoricę medicīne q̄d
seriatim audiuisti: et hoc secundū quod in
mea mente preordinauerā: incipiam quidē
nunc in practica ipsius. Jam autē retuli in
principio huius libri illud ppter quod est ne-
cessarium illud cū sua relatione facia in hoc
capitulo. **O**perationis autē practice sunt
duo modi. Quorum vnus manualis exerce-
tur. Alter vero medicīnis et conuenienti regi-
mine in cibis. Est autem non modicum quod
per illud regimen exercetur. Hoc autē regi-
men in duas partes diuiditur. Quarū vnā

conseruatiua sanitatis dicitur. Et altera egritudinis curatiua. Et hoc
per vitam meam in perfectione medicīne continetur.

Et cōseruatiua quidē sanitatis dicitur sūm veritatē de habēte eā p̄se-
cte et absolute: necnō etiā de eo cuius sanitas est imperfecta. Et hu-
ius quidē sunt sūm op̄inonē due species. **U**na est in eo cui⁹ debilitas
pmixta est p̄ totā suā substantiā in oib⁹ partib⁹ suis: sicut in sene cōua-

Canticorū Auicēne

Iescēte: et puulo in q̄b^o. s. debilitas est p̄ totū mīxta: et in eo in quo app̄t
aliq̄d signū p̄cedēs metū q̄ appeat in eo lapsus in aliq̄e morbū. 2.

Alta est in eo in quo app̄t morbus in aliqua ex partibus solus sui
corporis. Puta in cute eius aut carne vel ossib^{us} etus. Et sicut etiā
est in hīte stomachū debile frigidū egrū nālīter. Necnō ēt in hīte lesio,
nē ab vtero et matrice: sicut in hīte sextū digtū aut tumorē gībū. 3.

Et in eo in quo apparet in aliqua etate et in aliquo ex tēporib^{us} an
ni et non in alijs: sicut humidus in cōplexione est debilis in pue
ritia: et postquā actus fuerit est sanus et fortis. Et siccus per cōplexionē
destruetur viribus in autūno p̄ter q̄ in vere debilis efficiat. 4.

Conservatio quidē sanitatis est quod dā genus generale duas cō
prehēdens species ex operationibus medicine. Ex quib^{us} est vna
ut cū intendet ad conservatiōnē cōplexionis alicuius q̄ ordinat et ci
bus et dieta similis. S3 cū intendet trāslatio corporis eius a sua cōplexiōe
fiat hīdō eo q̄ cōtrariet cōplexionē ante dicte. Verū regimē sanū simpli
citer et absolute ē q̄ attēdat ad p̄servādū ipsū laudabilē dispōnez. 5.

Et moretur seu faciat residentiā suā in aliqua ex ciuitatibus
quartū climatū que. s. perfectum aerem habeant et vaporem: et ha
beant speculam versus heremum et siluaz: et inspiciāt etiam versus par
tem orientalem quia ipsa est subtilior. 6.

Tempore vero estuo declinet ad montes. Sit q3 habitatiōis lo
cus aprus a parte septētrionalī. 7.

In noctibus quoq3 habitet et quiescat in supioribus locis et sedi
bus. In die vero descēdat ad inferiores. 8.

Aueat etiam et vitet pannos laneos: et de bombace: et condescen
dat ad subtiles lineos. 9.

Atatur etiaz aromaticis frigidis: sicut ex oleo rosaceo. 10.

Protegatq3 oculos suos a puluere fumo vapore turbido et coru
pto et a radio solis hora meridiei et feruoris: necnō ab occurso for
tis caliditatis: nec etiā attente inspiciat figuras exiles et subtiliter intri
catas: nec litteram minutam et subtilem. 11.

Obeat autem ad mīnus quilibet comedere semel inter diem et no
ctem. Ad plus bis. Mediū autem inter hoc est si comedat ter
in duobus diebus. 12.

Prolongetur etiam tempore refectionis: ut fiat cūbi bona digestio.
fiant etiam parue bucelle ut bene digerant. 13.

Non omne aliud quod contundere non poteris: erit apud te di
gestionis difficilis. 14.

Atendatur etiam ut omne p̄ter naturam et illaudabile curetur
cum contrario eius conuenientis secundum cōplexionē et ma
litiā ipsius. 15.

Sunt autem quamplures cōplexiones inuales cum malitiā cū
bi rectificabiles. 16.

Pars secūda

Utatur ergo eis homo secunduz vsu z consuetudinē suam. Nec sunt appetitus nec delectatio cibi omittēdi. 17.

Omnis namqz consuetudo subito z sine gradatione ablata: nocet z offendit illum cuius est. 18.

Et autem humidum z lubricuz stiptico imponendus. Estqz sapor dulcis acetoso miscendus. Et siccz cum humido rectificandū. Et frigidum cum calido. Et eōstrario. Quod si timeas defecatione oleaginosi vel eius qđ est male digestionis rōne pinguedinis addas sal eis aut aliquid acutū. nā hec iuuat ad subtilitaduz. 19.

Post exercitium quoqz est refectio facienda: z ipsum postq̃ exierit sex ab eo. 20.

Et autem querendus locus tranquillus z frigidus z a vento euētatus ad laudabilem refrigerationē faciendam. Necnon etiam tempus z hora frigida: vnde decet hominem esse attentum in hoc regimine. 21.

Tempore quidem estiuo est cibi quātitas minuenda. Estqz tunc ad subtilitate nutritiā declinandū. Unde vitande sunt tūc carnes grosse. Et vtendū est oleribus z lactis speciebus. 22.

Et piscibus recētibz: hedo z agno mediocritas etatis: z pullis galinaceis z galinis: carnibz quoqz colūbaz z coturnicū. 23.

Sunt etiam ex conferentibus tunc ex coriandro z agresta composta z sata beg z ceribat. 24.

Sigs ergo velit a morbis euadere vltidat regimē suū in tria: quoz vnū tribuat aie: z aliū cibo: z aliud potui vel aque. 25.

Et parum quidem aque frigide satiat z sitim sedat: ad hoc tamē non sufficeret multum tepide. 26.

Non est autem aque potus frigide nimium frequentandus: eo qđ neruis obsit. 27.

Non est etiam offerendus potus aque nuius nisi pingui sanguineo multe carnis. 28.

Et etiam vitandus potus aque in mensa nisi ratione adherente z tardi descensus buccelle. 29.

Non est etiā sumēda aqua cum cibo nec ingressū a balneo. 30.

Nec etiam post forte exercitium z costum: hoc enim est malum z il laudabile. 31.

Si tamē quis ex modica tollerādi potētia sitis vigeat: sumat ex ea paruz tantū. s. qđ declinatio z impulsio cibi ad inferius stomachi cōpleat: quatenus ibidē digerat. Sumat tamē ex aquis illa que sitis sedet z satiet: aut ex vino qđ z quātū pgruat z sufficiat. 32.

Et si sumpta aqua ad satietatem aut vīno sufficiētī accīdat sitis: vitent potus eoz quonā talis sitis est mēdosa. 33.

Non est curandum de assumptione multī vīni: debetqz sufficere modicum cum est in vsu: nec est continuandus omni die potus

Lâticoꝝ Auicēne

vinū: nec est bibēdus in ieiunio: nec etiam post sumptionem cibi subtilis vel acuti. Estq; oī tpe vite nisi semel in mēse ebrietas euitāda. 34.

Et bibat vinū aromaticū adiuncta sibi acetositate mali granati aut succo citronioꝝ ꝛ cucumeris: ille cui accidit ex potu vini dolor capitis supcalefactio ꝛ ebrietas: bibatq; ipm cū aqua mixtū. 35.

Et dandū est in potu ei qui querulosus est ratione ventositatū in corpore suo existentū vinū purū ꝛ citrinū. nam fortius ex eis coarctat eis. amplius expedit etiam vt cum salis coniungatur. 36.

Tempore autem estiuo sumendū est vinū album ꝛ aquosum: eo qd sit subtilitatis ꝛ simplicitatis p̄p̄inquitus: cui addant acetosa: ꝛ super comedantur stiptica. 37.

Non plongetur somnus: quoniam hoc obest anime. Nec ē vigilia quoniam inde debilitantur sensus. 38.

Prolongatio veri somni congruit eis cuius cibus est indigestus: necnon super maliciā cibi non recipientis digestionem. 39.

Ic nec est somnus plongetus in ieiunio ꝛ tpe famis. Nam replet caput fumo ꝛ vaporibus a fecibus ꝛ supfluitatibꝫ eleuatis. 40.

Et quoq; immediate post cibum vel comestionem dormiendū accumbendo donec ad locum digestionis peruenerit cibus assumptus. 41.

Non est exercitandū exercitio magno ꝛ forti: nec est tñ quiescēdū qd omittat omne exercitiū: imo quidem est hoc vltandū. 42.

Sunt ergo taliter membra exercitāda ꝛ per exercitiū adiuuanda ne colligat qd timeat colligi in eis ex malis humoribus. 43.

Et vnde vel clamando si volueris donec appareat velox ꝛ cita exspiratio. 44.

Macer autem ꝛ extenuatus non debet exercitari ne ipsius dissolutio amplius augeatur. 45.

Nec nō debet exercitari pinguis ꝛ multe adipis axungie: ꝛ tamen accingendus si habuerit ventres magnum. 46.

Tempore vero estiuo est minuentū exercitium: cum tñ dissoluatur ꝛ subtilietur homo per sudorem. 47.

Iamquidē retuli in capitulis theoricis regimen eius: cuius corpus indiget euacuatione superflui: aut retēione p̄trarij addens huic quod mihi placuit. 48.

Congruit quidem vsus omnium ꝛ quorum premisi relationem s̄m qualitatem dicam in tempore estiuo super calefacto iuuent ꝛ ciuitatibus meridionalibus. 49.

Et tempore quidem hyemali est vtendum p̄trarijs eis que retulimus: vt obuietur ꝛ resistatur frigiditati ipsiꝫ. 50.

Ere quoq; ꝛ autumnio incedendū est inter estates ꝛ hyemē. 51.

Congruitq; regimen exiccatiū in vere. Et humectatiū in autūno. Vnde fugienda est exiccatio in eodem. 52.

Pars secūda

Est autem vtendū regimīne cōuenienti tempore estiuo: et in fine
veris: et in principio autumnī. 53.

Erū in principio veris et in fine autūni debet regimē cōformari
regimīni hyemis. Unde vtendū est tūc cibis calefaciētib⁹. 54.

Regimē autē eius cuius relatio dicta est congruit habitantibus et
residentiam facientibus in ciuitatib⁹ et castris. Vt mercatores
sunt regendi regimīne iter agentum. 55.

Et quidem vitanda nauigatio per mare in hyeme. Et volens na
uigare dē assumere et colligere aquam multam et multa vasa mū
da. Lūi preparanda et offerēda sunt cibaria humida. Venter et natura
eius est cū medicinis mollicāda. Unde si timeas vomitus colere eua
cuetur per secessus. Quibus pactis ingerat nauis. Et imponat secus
succos acetosos et cum eis stipulos. 56.

Et ad vitandū defecātia et sordes pparet sibi mūdas vestes. 57.

Quam autē in aliquo ex iter agentibus multiplicabunt pediculi:
quos nō possit interficere: lana cōtrita et mersa in oleo: in quo ar
gentum vltimum fuerit extincū appendatur vestibus eius donec videā
tur cadere pediculi ab eo. 58.

Iter autē agens p siccū regat cum regimīne frigoris. 59.

Et ergo cauendū ne obuiet ei frigus: quā perdetur ratio algo
ris et congelationis. 60.

Et reficiatur vsq; ad saturitatem ne moriatur fame. 61.

Et si fuerit infrigidatus ingreditur balneū. Et vntat cū habenti
bus corpora pingua et carnosā. 62.

Et si caligēt oculi eius: visusq; ipsius disgreget ex gelu: ponatur
super faciem eius peplum nigrum. 63.

Et eius extrema protegantur a frigore: et oleo somententur. vnde
inuoluantur pedes eius multis coopertorijs postquam subrela
res calcientur. 64.

Unde si cessante dolore extremorū nō recuperēt sensus scito ea dis
soluta et mortificata a frigore. Pro tāto tunc iugiter sunt fricāda
et calefaciēda cū oleo de synapi calefacto et psequēter fasciāda. 65.

Et si inde pedes fuerit nigri aut liuidi: scarificentur. Et si fuerit
in eis putredo mundetur. Et si aliquid dissolutum fuerit abscin
datur illud ab eis. 66.

Qui vero inde lassitudinē incurrerit curetur cum oleo. Et seruet
regimē et dietā subtilē. Fricenturq; et extendant ipsius mēbra
in balneo. Et requiescat psequēter aliquibus diebus. 67.

Iter agens tempore estiuo et calido sic est regendus vt. s. prohibeas
ei ne aggrediatur iter suū hora estus et seroris in meridiē. Est
q; pūmo inuēndus ne supercalefaciat ex labore itineris. Pro tanto
extrahatur sanguis ab eo in magna quantitate et sic efficietur securus
ab apostemate. s. per flebotomiam. 68.

Laticorū Auicēne

Utrum si colera in eo dominetur educatur ab eodez: et sic sitis ma-
lita alleuabitur aut tollitur. Estq; ante aggressum itineris suc-
cis conuenientibus extinguēda: alias uerenda est: ne calor ipsius per-
culo exponatur. 69.

Et fiat ut comedat aliquantulum ex herbis frigidis et simul satu-
retur aqua. Et quiescat cum poterit. Nec frascas fortiter aliqua-
tenus. Et moretur in locis ymbrosis. Et uitet seu dimittat clamorē et ser-
monē: necnō etiā belluz et iurgū. Nec moretur in loco nimis calido. Et
sumat in potu sirupū ex succo uue acerbe cū succo portulace et aq. 70.

Et si sitat in meridie teneat in ore suo pillulā vnā ad quāritatez
lupini factaz ex trociscis camphore. Et si timeat ne facies alteref
a sole et nigrescat eius cutis: dissoluat seu liquefaciat rector ei⁹ oleū cuz
cera simul iuncta: et presertim in mulieribus. 71.

Austodiatur taliter infans in utero: ne contingat corpori eius ali-
quod nocumentum. 72.

Et eligatur nutrix que cibabit et potabit eum ut sit boni nutriti-
ti apud eum. 73.

Talis est etiam apponēda intentio sup stomachū pregnantis ne cō-
tingat corruptio in desiderijs seu appetitibus. 74.

Rectificetur etiaz sanguis eius. Et ipsius supfluitates educantur:
ne infantes supfluitatibus offendat. Uex si sanguis excitaret in
eis: minime tñ minuant. Sed vice predictę euacuationis infrigidetur
sanguis seu eius seruo: extingatur. 75.

Sit etiam flegma in ea excitetur: minime tñ euacuat secessu: utat
nihilominus tunc cōiter subtilantibus. 76.

Qui aut instabit tps partus utendū est partū facilez efficiētib⁹.
Unde fricent in balneo ex omni parte cuz oleo ista ipsius et qđ cō-
surgitur ventri eius: ut sic neri eius et musculi mollescent: ne partus
eius laboriosus efficiatur. 77.

Unde utat oleo in cibis ei⁹. Et sorbeat brodū seu ius pingue. 78.

Et ptegat a clamore: saltu: timore: pugna: et pcussione. Et in ago-
ne et uolētia eius offerat ei decoctio dactiloz et senugreci. 79.

Expedi etiaz ut in partu habeatur obstetrix discreta: que circun-
scripta omni pusillanimitate trahat fortiter pedes eius et impu-
mat ventrem eius: caute tamen et discrete: postquam subito eam surge-
re fecerit. 80.

Et si fluat ex ea sanguis mult⁹ offerant in potu trocisci ex karabe.
Si vero rōe alicuius ipedimēti nō egrediat ab ea sanguis in cō-
ueniēt quāritate sumat in potu trociscos de myrrha. 81.

Et utatur sumigija dissolutis ex myrrha kytran sauisa sulfure et
colloquintida factis si secūda non egrediatur. 82.

Et ergo nutrix eligenda: sit mediocri etatis et carnosā: non tñ
late carnis per complexionē suā: appropinquans qualitati et tē-
periei: alci et erecti corporis et magnarū māmillarū: habens caput mun-

Pars secūda

dum et sanum: et oculos imunes ab omni nocumento intrinseco: et quod sit sana breuiter in membris et iuncturis suis.

Et habeant multum lac cuius color sit albus: nec sit nimis subri-
le nec nimis grossum: et sit sapor eius dulcis sine horore aliquo:
sitque coniunctum in partibus et non fluidum.

Ongruat autem ut dulcibus pinguius et piscibus recentibus cum
oleo nutriatur.

Angatur ergo et lintas strictis cum fasciabilis: donec manifeste indu-
retur cutis eius et calefiat. Et ab humiditatibus eius mundaetur.
Et mediocri ligatura fascietur.

Nec est etiam ei longo tempore prohibendum quoniam superca-
lesceret inde.

Suntque tollenda et vitanda omnia ipsius ad iram excitata: et ipsius
somnia impedientia. Si enim velit quod somniu puocare ponatur
stratus eius capax et latus satis in loco opaco. Et imponat papauer in
cibis suis: si ex ablatione somni seu vigiliarum instantia contingeret ei
aliquod nocumentum.

Aliis tamen est multum magisque necessarium ne alicui infantiu dare al-
quid ad comedendum excepto lacte solo donec huerit dentes suos.

Et cum surget a somno et excitabit nec exercitet ad videndum lucem: ta-
liter et quod inspicat astra in celo: videat et in die colores varios et
diuersos: quatenus in hoc exercitetur.

Et loquat semper alte quicquid aut quicquid habet accessus ad spiritum cum
voluerit quis ipsum instruere et assuescere ad loquendum.

Et ponat mel in ore eius leniendo et fricando ex eo palatum gingiuas
et linguam eius. Et addat cum eo aliquatulum turis et liquiritie.

Et puocet ei sternutatio quatenus ipsius nati oppillatōes aptant
et munden. hoc enim rectificat et clarificat vocem suam omnes et sensus
eius: et cum hoc dilatat pectus: et anhelitum bonum facit.

Et vitet fleboromiam et farmaciā donec ad etatem adoleſcentie perue-
nerit. Nec resistatur apostemati varicole seu extirpationi eius contin-
genti cum attractione.

Icet qualescētes ab egritudine sani existant: eorum tamen corpora non
sunt fortia sed debilia: sicut sunt debiles imunes a morbo quorum
virtutibus accidit fatigatio et sanguis priuatio in eorum corporibus.

Si autem macies et extenuatio corporum suorum fuerit longi temporis et cronica
reducant paulatim ad consuetudinem propriam: nec fiat hoc subito et festi-
nanter. Si vero emacerati fuerint et extenuati in tempore breui reducant cele-
riter ad solita: est nihilominus gradatim regimen subtilitadum donec euas-
io corporis ipsorum sit manifesta.

Etur ergo ei parum ex cibo quod tamen laudabilis sit virtutis et chimi.

Et sit in quiete et tranquillitate eo quod eorum membra tenera sunt et mollia.
Rectificenturque eorum a se bono sortito et laudabili sede. Et ministrē-
tur ei aromata et omnes flores laudabilis odoris. Et gaudeat et letent spiritus.

Canticorū Aluicēne

Ex hilarantibus rectificent. Et vitet meditationē et tristitiā. Et ingre-
diatur tinas in balneo: nec tñ ibi diu sedeat. Et ungatur ibi mēbra eorū
oleis cōuenientibus: non tamen cum forti fricatione. nam hec efficiūt
in eis colorem innaturalem. 98.

A Tres et virtutes senum retrocedunt omni die et etiam minuuntur. 99.

A Unde detur eis fortis cibus in parua quātitate sumptus: que scilicet
non aggrauet membrum. 100.

Et si ea euacuant nequaquā colera educas: sed potius dimittatur:
cum sit in eorū corporibus medicina. 101.

N Ec phibeas eis totaliter flebotomia si iam vli fuerit ea: imo mi-
nuas et in hoc casu sexagenarius si corpulentus fuerit et carno-
sus bis in anno: nec abducas in hoc duobus anni tpsibus. Prohibeas tñ
ei oīo flebotomia ex cephalicaz sic erit ei^o regimē bñ ordinatū. 102.

A Um et puenerit ad septuagesimū annū minuas semel in ano: nec
secundē in eo et in corpulētis. Nec etiā ex tunc de mediana mi-
nuendus et si fuit corpus eius quasi plenū: vnde cum pcesserit in etate
amplius. s. ānis minuas bis de basilica in duobus annis. 103.

Post hāc aut etatē est eis oīo flebotomia phibēda. Nā obest multū
senioribus et decrepitis. Nec et sunt eorū apata mitiganda. Nec est
etiaz attractio in apostematibus eorū fortificanda. 104.

Sunt nihilomin^o mūdificādi cū fricatōe et sudore: deturq; eis pin-
gues. s. fici p interualla. Et mūdificent et cū cibis mollificatib^o.
Destructio aut eorū cū medicinis ē oīo phibēda. 105.

Qui ergo patitur in aliquo tempore determinato: curetur pilus
q̄ incurrat morbum. 106.

Et curetur cum contrario elus de quo conqueritur. Et commuta-
tempus pro tempore. 107.

Sergo aliquis patitur in aliquo ex membris suis: attendatur et
recipiat cura eius ex his que colligam in curis morborū: donec
liberetur et mundetur ab illo morbo. 108.

Et si appareat in alicuius corpore signū significās sup morbū su-
aturū: phibeas attente aduētus elus: qm̄ occulta est cā in corpore
eius. Jam aut retuli quid significet accidens apparens in corpore: et de
qua egritudine timendū sit ex eo. Unde attēte curādū est de eo faciēdo
cessare cās elus ex his que retulimus in capitulo suo. 109.

Ostēdē seruam contenta ergo sub genere conseruationis
sanitatis: nunc incipiam loqui de cura ipsius morbi. Et
hoc quidē est vnū ex generibus practice. Hoc aut sit ob-
uiando ei cum suo contrario. Ut si fuerit morbi ex cali-
ditate curetur cum frigiditate. Et econtrario. Et si fuerit
ex humiditate curet cū siccitate. Et econtrario. 1.

Auret ergo cerebrū repletio cū euacuatōe. Et sic fiat de membris
alio. Et in patiente obturatione ex oppilatione fiat apertio do-

Pars secūda

nec eius malitia fuerit rectificata. Et lenitas corporis nociva exasperetur. Et similiter asperitas leniatur.

Ic quidem faciam mentionem medicinarum humores educentium per secessum.

Unde referā illā sup quā dñatur aliqua ppositio et habentē potētā educēdi aliquē humore et hñtez viz apitua aut mollificatiua et hñtem potētiā vñdi vel putrefaciēdi claudēdi et oppilatiua opa, stonis et attractatiua et exiccatiua sanatiua carnis gnatiua aut figillatiua et his similes in virtutibus secūdis et tertijs.

Educit autem fortiter coleram rubeam scamonea cuius dosis est attractio vnus darhan vsqz ad vnum ktrat. habet etiam potētiā super alios humores. Culus quidem rectificatio fit cum citronijs ne ledat stomachum et epat.

Etur aut ex aloe solidum vnus. Et si fuerit necesse duplicet pondus illud in speciebus puenientibus. Et si detur multum ex eo: rectificet cum bdellio gummi et dragaganto.

Et ex mirabolanis citrinis offeratur in potu vñc. 1. Et tantū de zdis. Et non amplius.

Ent ad hoc dauic. 2. ex pulpa colloqntide mūde et rectificate cū bdellio. Et si fiat cū cucumere amaro qđ est ei sñr i hac opatiōe rectificato cū pondere sui ex pueniēti ad hoc.

Etur at vñc. 5. ex sale nitro et sale: nā expellūt sñs. Sz dent ex turbit darhan. 2. Et cū dabif in potu ponat inde coctōe sequali.

Et detur ad minus ex agarico darhan. 1. aqua ex granis.

E quidem medicine educunt aquam citrinā scilicet pondus. 2. dauic laureole: et pōdus vnus dauic euforbij nō antiqui: tantūdem ex tutimallo rectificato sicut rectificauit spsuz aloem: et etiaz potus darhan. 1. ex centaurea.

Et ergo i potu ex sene polipodio epithio mirabol. i dñs et ex fumo terre et buglossa fm quāritatē quā ex ea educē intēderis: vñ si equalr et tēperate eaz velis educere da. 3. v. et ex lazulo darhan. v. spē tñ est signanter pñculosus et verendus.

Adix aut veridica eēt vt si posset fieri ministrer semp vnica et simplex medicia in oi morbo: donec ei opatio paderet. Sūt nihilo minus necessaria ea ppositio pp illud qđ nunc dicam.

Siclyz pp morboz ppositionē adiuuā: et pp medicinar ad equationē: et dulcorationē mali saporis et amari. ipsaz. Et adiuuāt eaz transitum si fuerit difficilis et tardus. Et rectificāt difficilez glutinatōez spsarum et ventris solutionem.

Um ergo fueris attētus in ppositōe solutiua pone debitū ordi nē et numez eaz in ppositōe. Accipe ergo cū ppijs dosibus et determinato numero medicinas solutiuas sicut volueris rectificatas et

Lâticoꝝ Auicēne

deinde psequenter certis portionibus doses ear: et des in potu ex ea fm
numeru pponentiu ipsaz et sic cu fiat sic pponent qd totu ppositu ppo
ptinet: et sic pposite seruent necessitati tpe oportuno.

- N** Ususmodi sunt mirra sumac berberis. et ex frigi. mirabol. acatia
coralli et emblici lutu armenicu vt terra et rumex seu aris. 15.
- E** T cuppe gladium sanguis galliamus. et balaustia cum spodio
mixta: et auellana indica et coriandrum siccum et folium cu pla
tagine: hec enim siptica sunt actione sua. 16.
- E** T galle lapatium ribeos berberis sunt frigida et constrictiua. 17.
- S** Cito qd calefacientes medicine scdz qd retulerut et expertu est: sunt
codisi: tus: pipper: cardamomu: et pipet longum. 18.
- E** T cartamu menta squinataz et cinamomum et passe montane. 19.
- E** T staphisagria et capparis. 20.
- E** T centonica vitica et melissa storax et ambra. 21.
- E** T ligni aloes aconus mellilotum cuscute et zinziber. 22.
- E** T gentiana: basilicon: peonia: lacca: et reubarbarum. 23.
- E** T folium laudanum et bacce lauri et ameos. 24.
- E** T anetum et cataputia et aleana tus et mirrha. 25.
- P** Rassium sarrapinum aconus et anisum. 26.
- E** T carui ciminum et semen apij campestris. 27.
- E** T spica capil. ve. satureia et darfaan. 28.
- E** T cassia lignea galanga celidonia et assaruz pte isopus et alchi
tran pircitru et balsam. 29.
- E** T maiorana et papauer ru. celicerta calamus aro. et camomilla. 30.
- E** T nigella assaferida terbentina et sulfur amoniacuz synapis ne
stalleum cubebe costuz. 31.
- O** Dne aut frigidu et calidu erit siccu vel molle seu humidu. Et ex sti
pticitate qde siccitas cognosces. Ex lenitate vo humiditas. 32.
- E** T Si aut apud medicos nota graduu diuersitas. Na imutatio et al
teratio solo intellectu et rone pcepta e in prio gradu. 33.
- O** Dne aut cusus imutatio sensu pcipit sine violencia hz manifestaz
significatione qd sit in gradu secundo. 34.
- O** Dne aut qd sui violenti vstione aut stupefactoe seu narcoticatione
corripit qd imutat exiit a teple vsqz ad. 4. gradu. 35.

Pars secūda

Sicut q̄ in oi maturatōe ē viscositas cū dolore medlocri ⁊ tēpera-
to ⁊ pportionali cū calore mēbr̄ in quo maturatio intēdis: cuius
modi sunt adipēs p̄x ⁊ gūm̄ p̄m̄ ⁊ oleū cum cera simul m̄xta ⁊ oleū
cum calida bene m̄xtū ⁊ agitatū ⁊ frumentū in oleo coctū. 36.

Omnis medicina mollificatiua ē fortioris caloris q̄ sit mēbr̄ in
quo mollificatio intēdis: nō r̄ ē tante virtutis ⁊ potentis: q̄ sus-
dissolutiōe ⁊ subtilitati manifestet in corpore nocuentū: cuiusmodi
sunt galbanū bdeliū amoniacū storax ⁊ medulla ribie ceruine. 37.

Indurantes quidem medicine sunt sicut solatrum lentigo valloz
⁊ similes his. 38.

Omnis medicina oppilatiua cum caliditate ⁊ siccitate expoliata
manifesta: non mordificans membrum cui coniungitur: ⁊ cū hoc
terrestre est: aut viscosa. 39.

Et aut notū q̄ ois medicina ap̄t̄ua inc̄siua ē ⁊ subtilitatiua: cu-
ius sapor ē salis v̄l amar⁹: cuiusmodi sunt cepe marine ⁊ radix
lily ⁊ radix pūmche sal n̄strū capparis ⁊ faba lupina. 40.

Et stipiticum quidē potest ēē ap̄t̄uū: nullo modo aperiet exte-
rius applicatum: nisi domitus in potu assumptū oppilationem
aperiet in membris existentem. 41.

Medicina quidem mundificatiua ⁊ absterſiua est minoris subtili-
tatis q̄ sit precedens sicut ſabe. Fortius tamen eis est dulce sicut
mel ⁊ dulces amigdale. 42.

In oi qdē rarificatiōe ⁊ resolutiōe existit calor tēpatus: sicut est oleū
cataputie ⁊ camomille ⁊ oleū radicū fensculi. 43.

Omnis quidem medicina orificiorum venarum aperitiua ⁊ mun-
dificatiua est habens calorem m̄xtū cū grossitie: cuiusmodi sunt
allea cepe ⁊ fella. 44.

Quicquid confert ad obturandū ⁊ p̄stringendū meatus d̄z esse
stipiticum ⁊ mordicatione priuatum. 45.

Omnis medicina v̄siua est magni ⁊ fortis caloris ⁊ inultate gros-
sities. 46.

Omnis medicina putrefactiua est perfecte caliditatis ⁊ subtilis
substantie. 47.

Medicinē aut carnis diminutiue sunt debiliores p̄dictis. S̄z sigil-
latiue v̄lceꝝ absterſiue sunt ⁊ desiccatiue. 48.

Medicina que a rota sp̄e attrahit humore seu humiditatē aliquā
est bezaar ⁊ medicine laxatiue seu educiue. 49.

Omnis aut actio medicie attrahētis rōne q̄l̄tatis note sit a calore
ipsius n̄li ⁊ subtilitatis substantie: cuiusmodi sunt amoniacum:
bdeliū: aut a putrefaciēte sicut in egestionibus ⁊ stercoribus. 50.

Bezaar aut p̄fert cū supat: aut rōne q̄l̄tatis p̄uertētis ⁊ imutatis:
aut ex sui n̄a siue ex p̄pria: aut eo ē qd̄ p̄fert educēdo p̄ modum
qualitatis necatis a veneno. Usus aut h̄az hoc ē t̄pe sanitatis: ideoq̄
qui v̄tis frequēter eis incurrit inde nocuentum. 51.

Lâticoꝝ Auicēne

Rec medicina calida est et aperitiua et mollificatiua. Ex ea etiam est que stupefaciēdo cōfert sicut opū et cetera narcotice. 52.

Post relationē quideꝝ p̄dictoꝝ reperietur relatio tertiāꝝ v̄stutū sup̄ hīs q̄ cōtingunt et generant. ex q̄bus est cōmīnuto lapidis in renibus. q̄ q̄dez sit ex omni eo q̄d dissoluit incidit subtilizat et mollificat: dumtū calorem nō habeat manifestus: cuiusmodi sunt radix aspagi: et

Aradix arūdinis: et vitru v̄stum: et passē montane. i. stahisagrie. 53.

Qegredit quod est in pectore per sreatum. 54.

Uetiam sunt temperate caliditatis generāt lac. 55.

Aomnis medicina iuuans sreatum prouocat dum auctam habuit caliditatem: preter q̄ fortius exiccet. 56.

Ahe quod omnes prouocant vrinam: acute tamen sunt in hoc certiores et magis conuenientes. 57.

Postq̄ ergo retulit vires et virtutes cōpositionum medicinarū: incipiam nunc referre modos medicaminū et antidotoꝝ. Referam ergo oēs modos eaz q̄bus vtunt medici tā in interiꝝ assumptis q̄ in exterius applicatis. Et sunt velut decoctiones pillule sirupus loculī: menta cērata ablutiōes somentationes fricatiōes suffe vel p̄stria balnea trocisci electuaria suppositoꝝa liscinia clisteria stille seu stillicidia iniectiones magdaleones dentifricia sternutatoꝝa acciatoꝝa siringa emplastra et vnguēta pulueres oculorū et sinapisma: sunt caput purgia colliria nassallia cum colatura oplata et sinegia per traiectionē et sine: fricatoria saccellationes infusiones traze cōfectiones. 58.

Omnis morbus quem sumus relaturi existit vniuersaliter in toto corpore: aut specialiter in aliquo ex membris eius. Qui si fuerit sine mā erit q̄dem cū cōpositioni sue suo cōtrario eius cura. 59.

Discernitur aut morbus repleti corporis a morbo p̄dicto sumēdo experientia ab eo per inuestigationē artificialem si. s. nō affit cū eo aliquid ex signis super repletionē corporis significantibus. 60.

Siautez cōtingat nocumentū ex operatiōe in cura morbi: erit q̄dē medicamē simile. s. morbo in cōpositiōe. Et recipiet iuuamentū ex eo: p̄traria cause efficiēt corruptionē et morbū seu egritudineꝝ. 61.

Potest etiam sumi significatio super morbum excessu tactus et debilitate operatiōis. 62.

Aetiaz ex eo q̄d apparet ex illaudabilibꝝ scōm species et modos suos. Et ēt ex eo q̄d videtur de superfluitatibus exētibꝝ. 63.

Sergo patientis vrine fuerint sine hypostasi et residentijs: et pulsus inequalis: nequaquā ex repletionē patietur: sed morbus eius reponetur potius sub genere morbi inanientis et cōsumptiui. 64.

Asi dolor sit in aliquo loco specialiter significabit super passio. nem illius loci. 65.

Sumitur etiam significatio super ipsum ex etate et p̄positiōe corporis et ipsius colore et. iij. anni tēporibus et eoz cōstōnibus et ipsius

Partes secunda

propria habitatio et ciuitatibus eius et ex eo quod precessit de regimine p/ pto. ex his. n. fit inuamētuz sup cognitiōez et pcognitiōez morbi. 66.

S Ergo corpus patiat de caliditate ledetur qdem ab omni calido. Et tactu caliduz reperiet. Eritqz eius vrina rubea. Et pulsus in quietus cum sit et labore seu angustia et vigilari instantia: cu motu in ordinato: et habitu dine. extenuata: et colore citrio. Et habitatio meridionalis ciuitatis: et etate iuuenilis: et discursu eoru que calore efficiunt. Pro tanto cures cu infrigidatibus febre vrentes et oē qd labore infert curatibus. Et sit cibus eius sm quantitate virtutis et quantitate eius qd apparet ex appetitu ipsius. 67.

S I vero ex mala cōpositiōe frigida patiat constat q infrigidantia oberunt ei. Et oia calida pderunt eidem. Eius etiam frigiditas pelpiet sensu tactus. Et color eius signanter albus reperietur. Pulsus tardus. Nec patiet sitim: nec vigilari instantia. Qd si pateret nō tamē inde molestaret. Et si cu dolore albo assit lassitas et mollities corporis: etas senectutis: et locus quem inhabitat fuerit septentrionalis: et tēpus anni hyems: et vsus fuerit in preterito infrigidatibus: erit quidē signifi. catio certa sup isto. Pro tanto si medicee et curetur i aliquo curetur cū calefactentibus. Et breuiter intendatur in cura eius secundum curam qua curatur spasmus. 68.

N Ec quidem duo morbi nō priuant altero ex duobus. Unde si fuerit morbus siccus videbit patiemem siccum. Et si fuerit humidus videbit patientem laxum et spongiosum. 69.

H umidus ergo exerceat subtiliter: siue fuerit cū caliditate: siue cū frigiditate. Et siccum cū sibi cōtrario rectificetur. Et in omnibus sunt prius auferēde cause efficiētes si fiat recta curatio. 70.

Q uam ergo erit morbus ex repletiōe: nequaquā curabitur nisi p euacuatiōem. 71.

N oī euatiōe sunt. x. obseruanda: que si nō possint seruari: regule mī quantitas et mensure sm exigentiā eoru. Quoru primū est laudabilis dispositio accidentiū. Et scdm vt sint de repletionē. Et tertū etas a iuuentute vsqz ad senectutē. Et quartū cōsuetudo euacuadi. Et quintuz p sistentia virtutis. Et sextū tempus veris vel autūni. Et septimū qd locū quē inhabitat equalis sit in oibus et tpatus. Octauū similiter tps p sēns. Et nonū qd patientis cōpositiō sit calida et humida. Et decimū vt corpus bone habitu dñis sit et bene carnosum. 72.

Q uam ratioe eius qd generatū est in aliquo ex mēbris corporis volueris ipsum trahere ab inde: trahet ipsuz per euocatiōē ab ipso mēbro: aut p attractiōē ipsius soluz ad alia mēbra p traria: siue eis eg pollentia. Et inter dū fiet eius attractio ad mēbruz: habens colligatiā cum mēbro patiente. Et sic fiat attractio cum ventosis positis sup mēllas in cōstrictione menstruorūz mēstricis. 73.

I tem quidē premisimus signa repletiōis et medicinaseducti. 74.

Canticorū Aluicēne

G Alienus quidē aperiebat venam & sanguinem minuebat cum erat chimus auctus & magnificatus. 75.

Fat igitur intuitio sanguis in corpore apparentibus signis & potissime cum apostemate: seruatis conditionibus istis. Non autem in alijs humorib⁹. 76.

Fat ergo flebotomia in his q̄ intellexit in hoc tractatu & in morbis illis etiam in q̄bus ipse fecit eam. 77.

Inchoetur ergo a flebotomia in omni flegmone habito testimo- nio certo super ipso. 78.

Fat ergo siue sit in capite Interius vel exterius necnō ēt in tali fa- cto in iuncturis. fiat etiā in apostemate facto sub auribus & obtal- mia oculorum & in apostematibus lingue mery gingiuarū & squinā- ric: & in apostematibus intestinorū & cruriorū & splenis testiculorū renū & vesice: necnon in apostemate matricis & vmbilici & iussarri & alijs spe- ciebus rubedinis. 79.

Fat etiam in vlceribus capitis & oculorū & rubigine aurium sca- biosa. 80.

Ast etiā faciēda in volatilibus vlceribus pulmonis & oris & ra- suris & excoctationibus. 81.

At fiat in passione intestinorum: cum tamen constabit de noti- tia ipsorum: & cum erit in eis carnis augmentum innatu- 82.

Ast etiā faciēda in variola vbiq̄q; fiat & scabie humida: postquā fuerit notū & manifestū sicut in variola oris & oculorū: & siue i va- riola in hypochondrijs generata. 83.

Ast ergo faciēda in repletōe venarū & egressu sanguinis ab eis: si- cut in fluxu sanguis narium: & in manāte a dentibus & gingiuis: & etiā in egredite ab auribus & ab ore matricis & in hemoroidibus ani & mēstruorū & in sanie rubicūda. 84.

Fat etiā in dolore capitis vertigie & fetore oris: necnō in dolore dē- titū & casu capillorū seu allopicia. 85.

Ast etiam in membris dissolutōe & spermatis egressu vel expulsione & dolore artuū & reumate. 86.

Ampetit etiam in ep̄sia & in zebel vngue & moro: necnō etiā in casu & ablatōe appetitus. 87.

At etiā vena est incidenda in passioibus ani & sedis ancharū scia- tica & dolore stomachi. 88.

Sic etiam in dolore epatis punitiuo & in oppilatōib⁹ ei⁹. 89.

Intendatur ergo cum regimine & cura horum morborum sicut in cura & regione sinochi cum educatione colere rubee: post fleboto- mias & vsum ciborum in frigidatium & fuga calefactiū: & q̄ sangui-

Bars secūda

nem auget et magnificat: et quod eis affertur declinet ad simplicitatem: et propinentur eis acetosa.

90.

Sumantur autem signa super hanc passionem significantia ex capitulo sanguinis dominium significantium. Et in summa declinare ad infrigidationem et exiccationem est actus medici expediti et ingeniosi.

91.

Morbi qui ex colera rubea generantur sunt sicut ulcera in lubricitate intestinozum contingentia et mixtio rationis suffocatio matricis tertiana sciatica et fluxus sanguinis per secessum.

92.

Tertiana tam fecimus mentionem in his que precesserunt. Et in summa: febris est calor extraneus per totum corpus dispersus nocens operationibus suis.

93.

Et tussis et dolor capitis, et apostema quod secundum latum et longum in corpore dispergitur.

94.

Et fortis et acutus dolor aurium: et multitudo scabei palpebrarum.

95.

Et ulcera et apostemata in iuncturis et dolor punctivus et mordax catuus in eisdem: et fissura digitorum et panaricum ungutum: et macule apparentes in corpore lentibus similes: et morbus cum citrinitate dentium et vesice dolor fortis.

96.

Et amor heremos et fluxus sanguinis et apostema existens in extremitate oculi et citrinitas cutis variola.

97.

Et macule subtiles et nigre et oppilationes epatis et apostema matricis et pleuresis et casus et ablatio appetitus.

98.

Et vertigo et fissura labiorum et dolor vultus et fortis fluxus venarum.

99.

Et vlcus quod dilatatur et dubilet et tumor existens in ano.

100.

Et pruritus et variola aut formica: et erisipila et pulmonis vlceratio.

101.

In cura quidem horum est sicut in cura febris tertiane procedendum. Educatur ergo colera absque flebotomia. Et attendatur ad infrigidationem ipsorum sicut in morbis sanguineis. Verum morbi colerici specialiter humectentur. Nam predicti ambo morbi vniuocantur et conueniunt in caliditate: necnon etiam in omni eo quod per eam inferetur patientibus nocuentium. Sumant autem signa super hos morbos significantia signorum dominium colere significantium.

102.

Omnis quidem morbus ex humore flegmatico generatus est sicut apostema tumidum et laxum paralisis et relaxatio dolor capitis de frigida et epilepsia.

103.

Et sicut scabies magna et grossa ipsius constipatio et retentio et tumores colli. i. glandule: et squame capitis et oblitio et dolor aurium

dd 2

Canticorū Auicēne

de frigida et borat et macula alba seu morphea et apostolica tuffis sicca
et coitura oris. 104.

Et sicut elephantis pedum casus appetitus et pediculi et tumor ani
et anchorum et aqua oculorum et ipsorum dilatatio et fetor ascel-
larum. 105.

Et passionibus ventris sicut lubricitas intestinorum et vermes. 106.

Ermes etiam ex humore flegmatico generantur et difficultas partu-
re secundine et retentio in eodem. 107.

Et dolor renium et febris quotidiana et frigiditas splenis et epa-
tis et egressus seu eminentia umbilici et passio cum egestione sa-
niet. 108.

Et dolor artuum et nigredo corporis et visio cutis et superficialis
aut ipsius fuscedo et morbus hydropicus sicut vicerina carnosae
et tympanites. 109.

Procedendum est in cura huius speciei sicut proceditur in cura pleuritidis
frigide et humide. Super cuius complexione utendum est signis
positis in capitulo de signis dominantium humoris flegmatici signifi-
cantibus. Estque utendum in euacuatioe horum morborum eo quod retulimus in cura per
quam euacuatur flegmaticus humor. Estque consequenter utendum in his corporibus
his que corpus calefaciunt et exsiccant et cibo calido et subtili. Et in
summa curentur calefacientibus intus et exterius sicut fit in palis cum pil-
lulis fetidis et similibus eductiuis. 110.

Omnis morbus ex colera nigra generatus in corpore est sicut ve-
rruca et febris quartana hemorroides epilepsia polipus et spa-
simus. 110.

Et dolor ventris et cancer et morphea et dolor capitis et vigiliarum
instantia. 112.

Et aspera durum et lepra et quod ex cibo in corporibus corumpitur et ruf-
sis sicca et splenis durities et vetustitas. 113.

Et melancolica passio in capite et retentio urine in ea. 114.

Et passio colica allopsia et morsus canis rabidi. 115.

Et ficus et lac coagulatum in corpore et algor hepatis. 116.

Et caninus appetitus et rimulatio seu ruptura in anchis facta et
lapis factus in renibus et vesica et tumor anchorarum dolorosus et tu-
mor in duobus lateribus seu hypochondriis factus: necnon etiam tumor in
capite auribus palpebris et pedibus generatus. 117.

Procedatur in hac specie morborum secundum quod proceditur in cura et regimine
lepre. Accipianturque signa super ipsas ex capitulo signorum domi-
nium melancolicarum significatur. Euacuentur ergo cum epithimo vel polipo-
dio et cum alijs que retulimus. Si autem utatur quis calefacientibus et hu-

Partes secunda

mectantibus prosperabunt ipsius opera in eisdem.

118.

Ostē iam perfecti primum regimen curationis: incipiam nunc in operatione manuali. Ex qua faciam primum regimen in venis magnis et parvis. Et secundum faciam in carne. Et tertium in ossē.

1.

A genere venarum sunt quedā quas aperim⁹ et que-
dā quas ligam⁹ et in pre scindim⁹ et sequestram⁹.

2.

Et autē mediana aperienda in omni morbo capitis et pectoris si-
cut in apostemate ipsius.

3.

Et cephalica superior aperienda est in forti dolore capitis et flu-
xu sanguinis narium.

4.

Et inferior in medicatione uocamentorum pectoris et pulmonis cō-
tingentium.

5.

Et que dicuntur almerina ab arabis in malitia morborum splenis
et epatis.

6.

Et in absentia basilice debet sunt brachij aperiri.

7.

Uene quoque tympanorum sunt in continuo dolorum ipsorum ape-
riende.

8.

Et exsiles post aures in emigranea et antiquo ulcere capitis.

9.

Sed que sunt in ambabus oculorum extremitatibus in morbis eo-
rum aperiantur.

10.

Et minuas existens in supremo capitis in ulceribus et apostema-
tibus seu pustulis in superficie et cute eius generatis. Uene autē
colli sunt in lepra aperiente.

11.

Et vena frontis est aperienda in passionibus oculi: et in continuo do-
lore capitis: et tinea. Aperiat etiam in parte posteriori existēs in cō-
tinuo dolore capitis: et existēs inter nares meat⁹ nasi rōe pustule seu va-
riole faciei: existens sub lingua in squinantia.

12.

Et aperiat vena caville in morbis intestinorum sub umbilico exi-
stentibus. Ex saphena existens in tibijs in morbo crurium.

13.

Et minuatur sciatica in sciatica: et vena pedis in accidentibus
eius.

14.

Uene quoque pulsatiles sunt in dolore capitis incidende et seque-
strande: et in dolore oculi cum etiā timuerit ex violentia morbi ex
fluxu et descensu aque ad locum.

15.

Uniuersa generabis apostema: ex apertione. n. ipsius preter qd fluat
sanguis ex ipsius superficie incidemus et sequestrabimus eam vel
cauterizabimus ipsas: aut siq maluerit minuas aut oīno abscindas et
sistas fluxus sanguinis ab ea cū ligatura vel cauterio: deinde curet cuj
medicinis quibus vulnera curant: donec sanctati fuerit restitut⁹.

16.

Et operibus autē in carne faciēda sunt sacrificatio incisio et cau-
terizatio. Sunt ex scarificationibus quedā quib⁹ fluit sanguis

dd 3

Cāticoꝝ Auicēne

- supficie cū ventosis. ⁊ hoc corporibꝫ patiētibꝫ vlcera ⁊ varfolas. 17.
- P**onimus autem ventosas sine scarificatione in eo in quo intendi-
mus solum euulsionem ⁊ diuersionem materie. 18.
- E**t interdum coniungimus eas vacuas: ⁊ interdum cum toto vi-
te ad consumendum illius loci ventositates ⁊ ad rectificandum
membrorum malitiam cum caliditate. 19.
- Q**uod scinditur est sicut clau ⁊ alrezar. 20.
- E**t omne quod superfluit ⁊ putrescit in extremitatibus sicut bas-
beta nasi: ⁊ digitus superfluous aut inseparabilis coniunctus: ⁊
coniunctio palpebrarum. 21.
- E**t vuca eminens: ⁊ preputium claudens canalem virge. 22.
- E**t caro in vlcere innaturaliter aucta ⁊ putrefacta: ⁊ vlcus ex con-
tusione putrefactum. 23.
- E**t etiam abscindendum qđ innaturaliter augetur in lingua. Et
quod cadet in auribus. 24.
- E**t etiam caro incidenda super vitium in mēbro fixum ⁊ profunda
tus: spīnam aut festucā vt inde predicta extrahant. mame etiā ho-
minuz abscindat ⁊ varices in tybijs appāretes. 25.
- E**t boaisar ⁊ nouaisar. 26.
- E**t qđ fuerit iam denigratum ex pīnguedine aut putrefactum ex
carne. 27.
- E**t etiam omne illud de quo elongatur vulua. Et omne quod au-
g erur super gīngluas. 28.
- H**abscindatur etiam caro vene madan. Et omne quod nobis aures
claudit ⁊ obrurat. 29.
- E**t omne qđ existit super visuz ⁊ velat ipsuz. Et qđ denigrat in no-
bis ex preputio. Et qđ claudit anum: ⁊ tussea: ⁊ satera: ⁊ tuffra: ⁊
nō habens sexum manifestuz: ⁊ ruptura vmbilici. 30.
- E**t vulnus qđ cōtingit ex omni eo qđ scindit vniuersaliter: cura
cū futura. Et omne mēbrū vulneratū cōsolidādo. 31.
- O**ne corpus cauterizatur ad sistendum emorofagiaz sanguinis
a vena pulsatis aut apertione vene magne fatigante medicum in
sistendo fluxum sanguinis ab ea. 32.
- E**t etiaz in corporibus humidis ad exiccandū ea ⁊ in carnibus la-
xis ad indurandū eas ⁊ ad calefacienduz corpa infrigidata: nec
nō ad tollēdū humiditates egrediētes a natura. 33.
- U**timur quacunqꝫ perforatione ad extrahendum humiditatem
noctuan sicut saniem quam sic extrahimus ab apostemate: ⁊ san-
guinem alicubi corruptum: ⁊ aquam ab oculo vel grandinem: ⁊ aquas
a capite: ⁊ nodum. 34.
- E**t sicut in hydropē ⁊ ernia aquosa ⁊ carnosā. 35.

pars prima

Quicquid fit per operationē in osse est sicut in fractura aut dislo-
catione ipsius. Curabim⁹ aut quacūq; fracturā cū solidatiōe ip-
sius et reductiōe ipsius fracture in osse donec inde ad propriū sitū reduca-
tur et ablatiōe cuiuscūq; pūgētis et mordicātis ipsius: et ligatura manu-
facte que laborē neq; molestiam inferat. s. nō minus forti aut debili. In-
choet aut fasciatio i medio ipsi⁹ et fortissime strictura sup ampli⁹ et lige-
tur: et sup addant puluilli et desup astelle pūcti. 36.

Subtiliabit⁹ quoq; dicta eius a principio et in fine ingrossabit⁹ eas
quatenus bene restauret. 37.

Et aut cauēdū a principio ne apostema calidū genere⁹ diue rre-
do et attrahēdo ad locū fracture qd infunditur ex sanguine toto
posse: et phibēdo fluxū ei⁹ cū oī frigidō ppetēt et phibēdo donec cura-
tus fuerit motū patiēti. Cura ei⁹ ei⁹ sine lōga qere nō pñcif. 38.

Quia aut dislocatiōis est cū eo qd trahit ipsius os dislocatū donec
ipsius ad locū propriū redire faciat. 39.

Postquā aut reductū fuerit sic ligetur stricte et stet sic quāto tpe vi-
cem⁹. Et vescat stipitico medicinis. Et comedat patiēs cibos ace-
tosos: donec fuerit securus ab apostemate: nec timeat de collectiōe san-
guis. Continuet autē cura ista ad minus per mensem vnum et interdū
amplius per .x. dies. Jam ego pfect curā omniū morborū. Et ex nūc ab-
scindam sermonem meum ex quo tam perfect librum istum. 40.

Incipit tabula Tractat⁹ Noni Al- mansoris: nonagintaquinq; cōtinens capitula.

- 1 De cephalea et emigranea.
- 2 De scothomia.
- 3 De frenesi.
- 4 De apoplexia.
- 5 De graui dormitratiōe.
- 6 De stupidis qui semper habent oculos apertos.
- 7 De paralisi graui.
- 8 De stupore et tremore.
- 9 De tortura oris.
- 10 De spasma.
- 11 De epilepsia.
- 12 De incubo.
- 13 De melancolia.
- 14 De catharro.

Tabula Tractatus

- 15 De oculorum obtalmia.
- 16 De vulneribus que fiunt in oculis.
- 17 De his que extrinsecus cadunt in oculis.
- 18 De macula oculorum.
- 19 De scabie et sebel.
- 20 De puritu qui fit in interiore angulo oculi.
- 21 De vngula oculi.
- 22 De rubedine oculorum.
- 23 De lachrymis.
- 24 De debilitate visus.
- 25 De tremore palpebrarum.
- 26 De pilis palpebrarum qui curuati ingrediuntur oculum.
- 27 De aqua descendente in oculum.
- 28 De his qui post occasum solis nihil vident.
- 29 De dilatatione pupille.
- 30 De fistulis que fiunt in interioribus angulis oculorum.
- 31 De dolore auris.
- 32 De vulnere auris.
- 33 De sonitu et tinnitu aurium.
- 34 De grauedine auditus.
- 35 De vermibus aurium vel animalibus intrantibus aurem.
- 36 De his que in aurem extrinsecus cadunt vel que eam impediunt.
- 37 De sanguine fluente ex naribus.
- 38 De vulneribus que fiunt in interioribus partibus narium.
- 39 De polipo narium et hemoroidibus ipsarum.
- 40 De amissione olfactus.
- 41 De dolore dentium.
- 42 De extractione dentium et ipsorum confractiōe.
- 43 De stupore dentium.
- 44 De dolore dentis ex tactu rei frigide.
- 45 De cola.
- 46 De fluxu sanguinis ex gingiuis.
- 47 De casu vuule.
- 48 De sanguifugis que bibuntur.
- 49 De his que intrant gulam.
- 50 De grauedine lingue.
- 51 De magnitudine lingue.
- 52 De nodo qui sub lingua nascitur et vocatur ranula.
- 53 De apostematibus que fiunt in lingua.
- 54 De sinantia.
- 55 De tussi.
- 56 De asmate.
- 57 De pleuresi.
- 58 De peripleumonia.

Moni Almanforis

- 59 De sputo sanguinis cum tussi vel vomitu vel rascatione.
- 60 De pissi.
- 61 De pulsu cordis.
- 62 De colica passione.
- 63 De consortantibus stomachum.
- 64 De doloribus et nascentijs stomachi.
- 65 De singultu.
- 66 De canino appetitu.
- 67 De dolore epatis.
- 68 De hycterica.
- 69 De hydropisi.
- 70 De dolore splenis.
- 71 De colica.
- 72 De fluxu ventris.
- 73 De difficultate mingendi.
- 74 De lapide.
- 75 De nascentijs renum vel vesice.
- 76 De ardore qui fit in mictu.
- 77 De mictu sanguinis vel puris.
- 78 De his qui non possunt retinere urinam.
- 79 De lumbricis et vermibus qui nascuntur in ventre et ano.
- 80 De hemorrhoidibus et fistulis et ragadijs que fiunt in ano.
- 81 De exitu matricis et ani.
- 82 De constrictione menstruum.
- 83 De prouocatione menstruum.
- 84 De fissuris que fiunt in matrice.
- 85 De plaga et cancro que fiunt in matrice.
- 86 De nascentijs que fiunt in matrice vel vulua.
- 87 De prouocatione matricis.
- 88 De mola.
- 89 De ruptura inguinis.
- 90 De podagra et sciatica.
- 91 De gibbositate.
- 92 De varicibus.
- 93 De elephantia.
- 94 De vulneribus lumborum.
- 95 De doloribus exteriorum membrorum.

C Finis Tabule Tractatus Moni
Almanforis.

Incipit Tractat⁹ X^{on} Almaso⁹.

De cephalica et emigranea.

Cap. 1.

Quando rubedo et tensio et grauedo in facie et oculis cum istis affuerint et tactus calidus sentitur et pulsus fuerit magnus ex cephalica minutio facienda est in parte in qua est dolor vel in qua dolor magis infestat. Et deinde aqua rosae et oleum rosae et acetum sumantur et simul mixta agitentur donec inspissentur: et super niuem infrigidata super caput fundantur. Et Eger vero a carne abstinence et vino: et comedat adestiam citrinam et raphanem et olera frigida ac fructus frigidos. Venter autem soluat ex mirabolanis citrinis et prunis ac tamarindis et zuccaro albisimo. Quod si ista non sufficiunt semina maluauis scilicet in aceto posita agitentur quousque ad spissitudinem perueniant ex quibus emplastrum capiti supponatur. ex pilulo quoque et aceto emplastrum fieri utile est. Si autem cum istis fuerit in pulsu velocitas et in tactu sentitur caliditas: sed neque in facie neque in oculis fuerit rubedo neque tensio: in principio solvatur venter: deinde fiat ea que diximus. Naribus autem injecta tur oleum violatum: aut oleum cucurbitae dulcis: aut nenufaris oleum: aut oleum de floribus salicis: quorum quodlibet super niuem infrigidatum capiti superfundatur et nutritur ut praediximus. Eger quoque odor et camphora et aqua rosae et salices et violas et haec similia. Quod si egritudo multum inualescat: sumat opium et camphorae vniuersumque quantum ponderat duo grana ordei: que dissoluta in oleo de salicibus mitrantur in nares et aures. Quod si cum soda non fuerit aliquid eorum que diximus de rubedine in facie: fueritque egritudo antiqua: in principio venter cum pillulis cochleae solvatur: quas ego feci. Pillule cochleae. Recipe pulueris pigre 3. x. colocynthidis 3. iij. et tertiam: scamonee 3. ij. et 5. turbit sticados an. 3. v. fiant pillule ex istis: et sunt doses. x. Postquam vero venter solutus fuerit infundatur caput ex oleo sambacino et oleo de ben: et mittatur in aures. Eger quoque odor et algaria et insufflet muscus in naribus. Quod si egritudo multum infestauerit: sumat euforbium et castoreum ambo an. scilicet. et aures. In cephalica vero calida emplastrum hoc fronti et temporibus est imponendum. Emplastrum in cephalica calida. Recipe seminis lactucarum sive menthe sandalum rubeum et albus fauiscus rosas opium: fiat ex eis emplastrum postquam aceto et aqua rosata conspersa fuerint: et fronti imponatur super quod mittatur pannus aceto et aqua rosae infusus. Qui cum tepesfactus fuerit iterum infundatur et desuper ponatur. Et in immetu vero cephalice frigide. Recipe castoreum euforbium piper sinapium storacem rutam marubium: que siccata et puluerizata et etiam triconizata muscantur et con-

Almaſoris

ſpergantur vino veteri ex quibus fiant troſciſci & deſiccent. Cūq; neceſ-
ſe fuerit ex vno in vno veteri: aut oleo coſtino vel camomellino diſſo-
luto: frons multotiens linat. Hoc enī linimentū omni antique cepha-
lee confert nō ſoluz ſuppoſitū: ſed etiā auri inſectū que ſequit̃ illud tps
poſtq̃ in aliquo de predictis oleis reſolutū fuerit. Egro vero vtnū ve-
tus & forte dandū eſt. ¶ Luz aut cephalea p̃ hebdomodā vnam p̃ſeuerā
uerit eger in balneū mittēdus eſt atq; ſuper caput ipſius aqua in qua
camomillia & ſanſucus & ſticados arabic⁹ & nemen cocta fuerint ſimul
aut ſigillatim inſundēda eſt. ¶ Qd̃ ſi cephalea quotidie ante comēſſio-
nez inuadat & poſt comēſſionem recedat ſuccurrendū eſt infirmo ante
horam qua ventre p̃ſueuit dando eis bucellas panis in ſucco granatī:
aut vne acerbæ: aut horum ſimilium inſuſas. ¶ Si autē cephalea p̃tin-
gat p̃pter multas in ſole morā ſufficiēter ex oleo roſ. & aceto inſrigida-
tis curari poterit: que in ſi ex hoc nō quieuerit: ex alijs inſrigidantib⁹
curāda erit. ¶ Si at ſoda adhuc p̃ſeuerauerit & fortior fiat neq; vllō mō
remoueat & timeatur ne eger viſus amiſſat & aqua ad oculos deſcēdat:
tūporū arterie ſunt incidende & extrahende. Hoc tamen qd̃ nunc lo-
quimur eſt p̃ter noſtrā intentionem in hoc libro.

De ſcothomia

Cap. 2.

QUam aliquis illud qd̃ ante eū eſt circulariter moueri viderit: & ocu-
li tenebriſcunt & cadere voluerit: & facies & oculi rubuerint in ea-
deſq; hora: vene quoq; que ſunt poſt aures groſſe appuerint: ex ipſius ve-
nis faciēda eſt ſclerotomyia. Et vētoſe in collo & tibijs ſunt ponēde. Qd̃
ſi predictæ vene nō apparuerint & facies fuerit rubea: ſanguis ex baſi-
lica erit minuēdus: & ventroſe in tibijs erunt ponēde.

¶ In hac p̃terea ſcothomie ſpecie & in ea quā ante diximus caput ex
oleo ro. & aceto eſt inſundēdū. ¶ Eger quoq; calida cibaria vitare dē.
Venter vero ex apozimate intrabol. citrinoꝝ qd̃ in. c. de cephalea dixi-
mus ſoluendū eſt. ¶ Luz aut neq; in facie rubedo neq; febris cū ſcho-
tomyia fuerit: attēdendū eſt an ſit ſtomachi ſubuerſio & nauſea: que ſi af-
fuerint prius vomere cogēdus eſt: deinde de pillulis cochijs doſis vnā
ſumat: & a frigidis abſtineat cibis. ¶ Si aut neq; anime ſubuerſio neq;
nauſea fuerint neq; calitatis ſigna appuerint: venter ex pillulis cochijs
multoties ſoluatur. Cibaria quoq; frigida omnino vſtet. Et gargarif-
mus fiat quo ſlegma deponat. ¶ In naribus quoq; poſt illud ponatur
aliquid de his q̃ nominauimus quo caput caleſcat.

De frenesi.

Cap. 3.

QUando aliquē febris ꝑcluſa inuaſerit cum forti capitis & oculorū
grauedine: & in facie atq; in oculis vehemēs fuerit rubedo & ca-
pitis dolor & horor luminis affuerint & in pulſu velocitas & frequētie
ſupfluitas inuentant: ſigna frenesi certiffima iudicabunt. Qd̃ ſi lin-
gua nigra aut citrina fiat: & p̃miſceat̃ intellectus: & multū fuerit aliena-
tus: & vigilauerit multū: tam frenesi perfecta erit. ¶ Egro igiſ anteq̃
predicta compleant accētia eſt ſubueniēdū ex ſanguinis detractioe &

Trac. Monus

ventris solutio cuꝝ succo fructuū. Nutrimētūz vero elus sit aqua ordei
semel aut bis in die sumpta hꝫ cōsuetudinez quas in tpe sanitatis hūit.
Caput aut oxirodino infundēdū erit. ¶ Qd si multe affuerit vigilie su
matur violaz siccatꝫ contcū papaueris albi ordei excoctiati seminis la
ctucarum radicum mandragore omnīū aīi. *AS. i.* Que omnia in cucu
ma plena aqua tādū coquantꝫ donec aq̃ rubea fiat. Beinde aq̃ illa duꝫ
est repida ab alto sup caput fundat ꝫ sit caput sup cūmīnle in q̃ aq̃ col
ligatꝫ in cucuma posita itez sup caput fundat. ¶ Hoc aut oī die mul
totiens fieri conuenit. ¶ Caput preterea ex oleo violato muliebrī lacti
amixto inungen dū erit: qd etiā in coro positū est supponendū. ¶ Lū
aut eger in principio huius egritudinis in virtū fortitudine pmanere
inuētus fuerit: flebotomā dū erit nisi sup infirmū timueris. ¶ Postq̃
vero elus egritudo minui cepit nequaq̃ flebotomeꝫ. Qd si elus tā dis
luta est virtus: ex alio preseruet regimine donec euadat.

De apoplexia.

Lap. 4.

Qum aliquis quasi dormitē facit: ꝫ sine somno stertit: ꝫ cū pun
tur nō sentit: ꝫ tunc laz patit apoplexiā. ¶ Est autē huius egritu
dinis quātitas: sū qꝫ fortiter aut debiliter stertit. Si tamen spuma ab
ore exferit: non est ei medican dū. Cum autem parum stertit egritudo
est leuior. ¶ Hec quidem passio aut cito interficit: aut in paralysim trā
sit. ¶ Cum ergo ista visa fuerit: attendendū erit an patientis facies
multum rubere: aut denigrare: aut viridis fieri videatur: quoniam mo
dum contingit cum sanguis in aliquo membro ex coarctatione retine
tur. Tunc enim sanguis illico ex duabus gūdegī extrahendus est: aut
ex duabus cephalicis. ¶ Quod si ita nō fuerit immo cum aerem attra
hit: audis in pectore oregmō: ex hoc clisteri erit clisterizā dū. ¶ Quod
re. colloquitur de bothomarten centauree mīoxia arthanthe elebori
albi omnium aīi. *AS. i.* Loquantur omnia in. iij. libris aque donec ad
vnā redeāt. Beinde colent. Et ex media libra huiꝫ apozimatis fiat ene
ma: qd si cito exierit fiat sterū donec hūoz multitudo simul cū eo exeat.
¶ Naribus quoqꝫ cōdissi ꝫ eleborus albus suauiter insufflent. ¶ Et est
ingentā dūz vt anacar dīnū cū idromelle pos ad stomachū multoties
descēdere cogat quaqꝫ die semel: ex quo. vnus aurei pōdus in potusu
mēdūz est. Culus descriptio est in capitulo de paralysi. ¶ Sartago pte
rea ferrea calefactēda est ꝫ capitis multoties adeo vicināda: vt patētis
capilli adurant. ¶ Quod si hoc mō nō sanat: in medicādo plus labora
bimus: caput nāqꝫ rademus ꝫ ex sinapi trito ꝫ castoreo ꝫ fortissimo ace
to liniemus. ¶ In prima aut huius passionis specie post flebotomiam
stringemus fortiter adiutoria ligādo supius parꝫ sub punctione ipsoꝫ
cum spatulis ꝫ stringemꝫ tibias sili. ¶ Capiti quoqꝫ supfundendū est
oleum roseū ꝫ acerum vini: ꝫ flebotomia facienda prius in pedibus:
ꝫ postea in nasi extremitate.

De graui dormitione.

Lap. 5.

Qum aliquis quasi dormiens iacet: ꝫ tamen sentit ꝫ mouetur sed

Almaforis

oculos secundum plurimum habet clausos: quos tamen dum vocatur cum clamore aperit: licet iterum iterum claudat: iam patitur subet qui cum clisteribus acutis que paulo ante nominauimus: curandus est. In os quoque ipsius mittimus idromel & laborabimus ut descendat. Ipsum enim nutrimentum existit ei. Caput propterea usque ad diaphragma primum oxistrodino infundemus. Post tertium vero diem sternutat deorsum puocabimus ex his que nominauimus: & radem caput: & liniemus ex sinapi: & castoreo: & acceto.

De stupidia q̄ semper habet oculos aptos.

Caplin. 6.

Quam aliquis quasi dormiens iacet: & non mouet: & si oculi sint apti palpebras tamen non mouet: congelatus est siue rigidus. Curandus vero est ex medicinis subet: hoc tamen addito ut oleum sambacini super caput fundat in omni libra cuius sit yuncta euforbij. Ipsum quoque caput ex castoreo & euforbio & oleo sambacino liniatur.

De paralisi.

Caplin. 7.

Quam aliquis se mouere non valet: aut unum vel plura ex membris mouere non potest: atque eorum sensum amittit: ipsum paralysim illius membris: aut membrorum incurrisse pronunciamus. Cuius curam incipiemus pillulas fetidas quas ego composui daboque. Recipe pulueris piperis .3. x. collognide intertons. .3. v. euforbij. .3. ij. .5. castorei piperis asse serapini opoponaci feitaragi indi sinapis oium. 7. an. .3. l. centauree minoris elactery. amboz an. .3. v. gume in succo ruthe dissoluant: & alta ex eis pficiant & fiant pillule & fiant ex eis decem potiones. Quarum unam postquam eger sumperit: per tres dies quiescat. Et nutriatur tunc cum aqua cicero & oleo & sinapi. Et deinde bibat alias. Quod postquam ter fecerit: per aliquot dies quiescat. Et nutriat carne frustatim incisa & in sartagine fritxa: & mutagenat: in quibus sint specie calide ut piper & his similia. In potu vero sumat idromel. Membra quoque eius ex oleo castoreo tinguant. qd. Recipe costi vnc. l. piperis prestret euforbij: oium tritum an. tertiam vnc. l. castorei vnc. .5. & dissoluant omnia in .5. lib. olei de cheir: aut de narcisco: & vtere eo. Diebus vero quibus gescit: quaque die dande sunt due. 3. de anacardino: qd. Recipe zinziberis: piperis: nigelle: costi: melanopiperis: macro piperis: oggi: oium an. .3. xx. mirbe ruthe sicce asse aristologie baccarum lauri castorei feitaragi indi sinapis gentiane oium an. .3. v. mellis anacardi. 3. v. vngant ex oleo nucis: & cum melle cocto pficiant. Hoc enim medicamentum valde profert paralysi apoplexie torture & tremori albaras moribus scorpionis: & omnibus passionibus frigidis: & spasmo humido. Cum autem sumit: illico puocat sudorem: & infert febrem. Quod si sumptum non affert sanitatem: eger ab omni medicamine per decem dies abstineat ex praedicta: deinde ad ipsius curam redeundus est. Quod si paralisis ex percussione: aut casu euenerit: & acciderit subito: taliter permanebit. Numquam enim sanabit. Quod si non repente ex praedictis sed paulatim & molliter inuaserit: loco percussionis emplastrum hoc apponendum erit: qd. Recipe farinam fenugreci: semen ben: semen maalep: semen resin: bdellium: amo

Trac. Monus

niacu: adipē anatis: cerā: oleū de lilio: ex his fiat ēplastrū z supponaf.

De stupore z tremore.

Caplin. 8.

Qum aliquis sentit aliqđ suoz mēbroz sicut ē dispositio pedis cū sit stupidus: dicimus in illo membro stuporem esse: quapropter eius cura non est differenda. Quando enī prolongat tempus huius egritudinis perducit ad paralysim. Curat autem hec passio ex aliqua parte medicinaz paralysis z cū dieta z vnctōe ex oleo castio. Qđ si iue terauerit passio: eger ex pillulis fetidis purgāduz erit: z pplexio equāda cū anacardino z dieta. Tremor autē ex eisdem curatur ex qb^o sanatur stupor. Sed si ex supflui vni potu euenierit: eger ab ipso erit abstinentus. Si si aqua que ex niue dissoluit bibēdo hāc incurrerit passionem ab ipsa absteat: z balneū calidissimū ingreditur: in quo tādū morā faciat donec sudet: a quo cū egressus fuerit in sole assidue moret.

De tortura oris.

Caplin. 9.

Qum hominis os ptoquet z vnū de oculis suis claudere non vñ z si precipit ei vt sufflet: flatus ab vna tantū parte exire videtur: ipsum tunc contorsionem pati dicimus. Lulus curam incipiemus cūz solutione ventris ex pillulis fetidis. Nutrimētum vero eius atq; ipsius potum ordinabimus: vt in capitulo de paralysi diximus. Egrū preterea quotidie in mane anteq̃ comedat sinapim cum sirupo aceto: so gargarizare faciemus z mittemus eum in domum obscuram: z precipiemus vt vnā nucem muscatam in parte oris que torta est teneat. Naribus quoq; tunc insufflabimus conditi vt sternutatio puoceat. Spondiles quoq; colli eius z faciem eius z frontē ex oleo castino inungere puenit. Est quotidie de anacardino vnus aures pōdus sumendus. Et si passio hoc modo soluta nō fuerit: ad ventris solutionē z egri pseruationē redeundū est. De tortura vero que non repente sed paulatim accidit nō loquimur: ipsa nanq; non contingit nisi in frenesi pernitiōsa morte saz imminente z est ex siccitate.

De spasmo.

Caplin. 10.

Qum aliqđ mēbruz alicuius cōtrahitur z ad suaz redit originem aut pleraq; ex mēbris sic disponunt: ipsa spasmata esse pñctabimus. Spasmus aut subito aut paulatim inuadit. Sed spasmo subito euententi eadez preparāda est cura quam paralysi cōferre diximus. In eo tamen fricatiōe manū z inunctōe ex oleo castino plus vñmur. Spasmus vero qui non repente sed suauiter accidit post febres: aut post multam ventris solutionem: aut multū vomitū: aut sanguinis fluxūz malus est z vix curabilis. Quicquid tamē accidit ei mederi incipiemus. Egro nanq; ordet aquam z iura vnctuosa z mollia admittit: strabimus: z in aquaz dulcem tepidam ipsum mittimus: z inungemus ex oleo viol. tepido: z oleo de seminibus cucurbitē: z precipue neruozū radices in qbus spasmus existit. In tina quoq; vñ moretur z ex oleo viol. inungatur. De vīno bibat patiens parum: qđ tamen multuz habeat aque admixtum: z cibo nutriatur humidis.

Lâticoꝝ Auicēne

De epilepsia.

Capitulum 11.

Quam aliquis cadit in terram et torquetur et commouetur et intellectus amittitur: dicimus ipsum epilepticum fore. Quia si spuma erit per os aut se commingit aut sperma egreditur aut egestio: passio tunc est grauior et vehementior. Si autem eger ante accessionem sentit quasi aliquod ex aliquo suorum membrorum eleuari et ascendendo caput petere: et deinde sincopizatur et cadit: tunc oportet in hora qua sentit illud antequam illud accadat: membrum quod praediximus a quo praecedit fortiter ligare: prohibebit namque hoc accessionem venire. In tempore vero quietis corpus multotiens erit euacuandum cum pillulis cochleae. Et locus a quo exortitur passio ex sinapi et pipere et euforbio ac melle anacardi erit episthimadus: et episthima dimittenda erit donec locus vesicetur et vesice ruptae: et aquae in eis est collecta effluat. Ipse quoque non cito sunt solidare quinimo dimittende ut quod in eis colligitur emanet deinde consolidetur. Hoc namque huiusmodi egritudinis certa salus existit. Ad ultimum et vetose cum parua scarificatione supponere vtile est. Eger vero si ante accessionem nauseam aut tristitiam aut cordis tremorem sentit: et deinde egritudinis accessio sequitur: cogendus est multoties vomere ex aliquo vomitu. Deinde pigram potum se percipere quod est. Stomacho quoque emplastrum ex spica et rose et mastice et cortice thuris cum vino odorifico ponendus est. Nutrimentum vero eius totum taliter statuendus est ut pauca sit superfluitas: sicut caro fixa in sartagine: et caro cocta in gasol et cibus qui sit de aue quadamque his in palato dentes et vocat taguile et caro de volatilibus et edina. Quia si cum epilepsia sensum affuerit debilitas nec aliqua de praedictis significationibus inueniatur: ego pillule cochleae multotiens sunt tribuende. Et eius conseruatio subtilianda et cibaria que diximus danda. Bargarismus quoque fieri debet. Et sternutatio ex his que diximus prouocanda: ac naribus praefusa puluis subtilissimus qui sit similis alcohol insufflandus. Si quis autem cum epilepsia in facie et oculis rubedinem habuerit: et venarum grossitiam: flebotomandus erit a saphena. Sanguis autem ex carnositate tibiae cum ventosis erit extrahendus. Lapiti praeterea oleum rosei et acetum superfundatur. Et abstineat a vino et aceto et alleis ac sinapi et poris et apio et sabulo. Et cauebit postremo ab omnibus sumum caput ascendente et repletionem generantibus.

Electuarium quod omni speciei epilepsie remedium affert. Res. peregrini fusclos istcados oium aii. 3. x. agarici. 3. v. cordumeni recentis et acuti assae optime aristologie rotunde omnium aii. 3. i. 5. deinde extrahatur succus ex squilla mixtus cum pari quantitate mellis: coquatur et conficiatur ex eo species et fiat electuarium ex quo patiens quotidie sumat et caueat sibi a cibis grossis.

Electuarium hoc omnibus epilepsie speciebus excepta vna sanguinea quam Gal. nominauit et nos etiam iam fecimus mentionem: optulatur: cui dixit conferre flebotomiam ex saphena prius et postea ex basilica: deinde cuius regimen sit ex his que sanguinem in corpore mis-

Trac. Bonus

nuunt et ipm in frigidant. Et carne preterea et vino abstineat et bibat
rob acetosorum fructuum: capiti quoque supponat ea que ipm in frigidant.

De incubo.

Cap. 12.

Quoniam quis in somno quasi rem grauem aliquid super se cadere sen-
serit: incubum pati denunciandus est. Et in ipius itaque cura non
est tardandum. ipse enim epilepsie preambulus est: ipsam quoque precedit.
Eger ergo si in colore rubeo fuerit et venas huerit plenas ex saphæa
erit minuendus: et ventose in carnositate tibiarum ponende sunt. Eger
preterea a potu vini: et rerum dulcium comestione abstinendus erit: et pre-
cipue ab omni re que multum generat sanguinem. Quod si huiusmodi
trarius acciderit: venter ex pillulis cochlearum multotiens erit soluendus:
et eius regimen subtiliandum: exercitio quoque vitandum erit: et membra
inferiora erunt fricanda.

De melancolia.

Capitulum. 13.

Quoniam alicui cogitationes male sine causa manifesta acciderint: et timor
et tristitia in eo preualuerint: melancolie principium in eo erit. Cum
autem res ad hoc deuenerint: ut etiam ea que cogitare cepit ore promat: ver-
baque sua atque actus permisceat: iam melancolia perfecta est. Cuius ergo he
male cogitationes et tristitia et tribulatio accidunt antequam preualere in-
cipiant: succurrendum est. Quia si preualuerint: cura erit difficilis. Quod
si cum melancolia fuerit dolor ventris et inflatio: et malus color: et diges-
tionis corruptio: et vomitus acetosus: et excreationum multitudo: incipien-
da est cura cuius flebotomia ex basilica: aut saluatella sinistre manus. Et
si sanguis visus fuerit niger dimittat egredi in quantitate multa. Sub-
tilis autem et rubeus si fuerit: illico restringendus erit. Eger vero ex
rebus lenientibus est nutriendus: ut sunt alestri dabeque que fiunt ex carne
edina et arsetina: mittendus est in balneum in quo non diu morietur.
Post hec autem decoctione de ephithimo quam ego composui utatur
et hec est decoctio de ephithimo. R. mirabolanoꝝ indorum. 3. x. polipodij. 3. 5. sene. 3. vitij. turbith. 3. liij. sticados. 3. x. passularum enucleatarum
3. x. ephithimi cretensis. 3. x. Oia excepto ephithimo in tribus libris aque
coquenda sunt donec ad unam libram et medietatem redeant. Cumque hoc
factum fuerit: addatur ephithimum et illico ab igne remoueantur et di-
mittantur donec in frigidari ceperint. Cumque in frigidata fuerint: mani-
bus fricata colentur. Deinde sumantur agarici due tertie vna. vntus
aloes. 3. 1. salis indici. 3. 5. elebori nigri quarta vntus. 3. conficiantur cum
melle aut cum iuleb et fiant ex eis pillule que per tres horas ante deco-
ctionis acceptionem sumende erunt. Posteaumat decoctionem. Deinde
tribus diebus quiescat. In his autem diebus quibus quiescit: nutriatur
ex his que prediximus: et in potuumat vinum subtile et clarum et bene
odouiferum. Post hec quoque iterum soluendus est ut prius. Hoc vero ita
ut prediximus tertio iterandum est. Quarta quoque portio ei danda est.
Eger vero ab omnibus que coleram generant nigram: abstinentus
est: ut sunt carnes siluestres oves: et caro vaccina: et porcina: et magnarum

Almāsozis

caprarum et fabarum et caro salita et caseus veteris et proprie lentes et omnia olera nisi humefacienda. Uster preterea vinum grossum et labore et vigiliis neque patiatur fame neque sitis. Vino vero subtili in potu utatur. Et precipue dum ei ut dormiat et studendum in splenis curatione ex his que in sequentibus in ea de splenis curatione augmentat dicturi sumus. De quoque stomachi confortandum est et proprie ex medicinis quarum mentionem in sequentibus facturum sumus cum egritudine stomachi nominabimus. ¶ Si autem cum melancolia ea que nominauimus non fuerint acciderintque post frenesim aut longam moram sub sole aut percussione in capite in principio ex cephalica flebotomia est facienda et capiti studium adhibendum et reliquo regimine quod diximus proprie. ¶ Alqua preterea tepida ab alto loco super caput fundenda est deinde oleum roseum cum aceto vini capiti infundatur et lac muliebri de super mulgeat. ¶ Naribus et oleum de semine cucurbitule dulcis et lac muliebri injectant. ¶ In balneum quoque sepe mittendus est et multum ex aqua tepida capiti est supersundendum. Eger etiam omnia odorifera que frigida sunt odoret. ¶ Si autem cum melancolia nihil fuerit eorum que diximus in principio matrix vena dextri brachii aperienda erit et sanguis erit considerandus et ut prediximus faciendum et regendum ut diximus. ¶ Et postquam hoc regimen infirmo adhibueris per aliquot dies quiescere dimittendus est deinde ut prius in cura eius incipiendum donec sanitas fiat restitutio. ¶ Studium vero totum quod erga melancolicos est obseruandum est ut impinguent et carnosi fiant. Ex quo enim pingues et carnosi fuerint illi sanierunt. ¶ Libi autem quilibet congruunt sunt caro arterina et edina et gallinacea et panis de simila. Opirus autem panis nullo modo est eis congruus. Vinum quoque subtile et clarum eis proueniens est. Vinum vero grossum non est eis bonum neque nigrum. ¶ Lac autem recenter ab vberibus extractum dum adhuc calet eis confert et pisces recentes et sisami de zucchero facti et oleum amigdalinum. ¶ Preterea audire cantilenas et gaudere et habere ante se res deliciasas et dormire plurimum confert eis. Econtrario vero cogitare et solus morari et vigilare maxime nocet eis.

¶ Pillule que coleram nigram expellunt ex quibus datur his qui decoctionem sumere nequeunt. R. epithimi cretensis. 3. xx. polipodii agardii amboz. an. 3. x. ellebori nigri salis indii amboz an. 3. 5. sticados. 3. vii. pulueris hyerepis gre. 3. xv. bibat ex eis. 3. iij. ¶ In diebus vero quibus quiescit eger debet sumere ex electuario quod vocat letificans quod. R. mellisse corticu citri gariofiloz galliemeniscate mastice croci orientalis cinamomi nucis muscate cardamomi neheremisch been albi et rubi zedoarie doronici seminis ozimi maioris seminis ozimi gariofilati onitum an. partes equales musci quantum est decima partis vnius. Deinde sumant chebuli. xx. et emblic. xx. et terantur et in tribus libris aque coquantur donec ad vnam redeant et colentur. In colatura vero misceat mellis lib. 1. Deinde bulliant donec aqua consumpta sit. Post ex hoc melle conficiantur predictae species quod tamen in pondere sit triplum ad species de

Trac. Monus

quo cū necesse fuerit t ad magnitudinē auellane sumēdus est. hoc enim medicamen letitiam et coloris pulchritudinem et digestionis bonitatem operatur et retardat canos.

De catarro.

Cap. 14.

Quoniam caput alicuius in egressione balnei discooperitū fuerit: aut post exercitium: aut post aliud: fueritque aer frigidus et vetus septentrio, nalis et acciderit inde naribus et palato pruritus et omotio et sternutatio: panus tunc calefaciendus erit: et capiti superponendus: in quo tandiu morietur donec eger calorem in capitis profunditate penetrasse sentiat. Deinde nigellam odorare incipiat: et prouocetur sternutatio: et caueat ne supinus iaceat: et comedat parum. Et vino quoque omnino abstineat. Quod si passio ex appositione panni calidi alleuitata non fuerit nec minus nustrum per ipsum fiat flebotomia ex cephalica: et solvatur natura ex rebus que non exasperant sicut hec decoctio quam in potu sumere debet qui tussim patitur et in pectore asperitatem habet: et indiget vetricis solutione que. R. iulubas. xx. sebestē. xxx. passularum enucleatarum. 3. x. violarum siccatarum. 3. iij. radice liquiritie fricate. 3. v. ficus citrinus. x. coquantur in tribus libris aque donec redeant ad. i. et colentur et in colatura dissoluant cassia. 3. vij. terentabini. 3. x. Et si neque flebotomia profuerit neque vetricis solutio et materia ad pectus descenderit: et commoueatur tussis et febris: illico fiat flebotomia: et patiens a carne abstineat et vino: et in potuumat aquam ordei et muraba violatum: quam diu calor fixus perseverauerit: et tussis fuerit sicca et aspera. Sed postquam calor quietuerit et tussis mollificata fuerit: et screare ceperit: hec decoctio quoque die cum muraba violato danda erit: donec pectus mundificetur et tussis sedetur: et vox clara reddatur: que. R. ficus citrinus. v. iulubas. x. sebestē. xx. passularum albarum et enucleatarum. 3. x. liquiritie excoctate. 3. 5. coquantur usque ad dissolutionem et colentur: et dentur ex hoc omni die vñ. iij. in potu cum muraba violato. 3. 5. Si vero tussis inueterauerit ac diu permanserit: tunc ostendemus qualiter curanda sit: cum de tussis cura tractabimus. Quod si cursus in naribus diu perseverauerit: et non fuerit calor: fluxus erit restringendus suffumigando nares per trajectorium. Et si quod per nares effluit subtile: et acutum ac citrinum fuerit: suffumigatio fiat ex sulfure infuso prius in aceto et postea siccatō: aut ex sabulo: aut ordeo excoctatis: et in aceto prius infusis et post siccatis: aut ex zucchero albo et sandalo albo. Quod si neque calor neque rubedo in facie fuerint: suffumigatio fiat ex costo aut thure. Hec namque suffumigatio fluxum restringit.

De ophthalmia.

Cap. 15.

Quia ea que in oculis alba sunt in rubedinem mutata fuerint: fluxerintque lachryme: et in angulis oculorum lachrymalibus lipptudo collecta fuerit: dicemus tunc egrum pati ophthalmiam: et quanto plus anthomatus vehementia aut ipsorum affuerit minoratio: tanto erit

Almanforis

obtalmitie fortitudo aut eius debilitas. ¶ Deterior autem obtalmitia est: cum alba oculorum videntur inflata et adeo eleuata vt oculorum coe-
riant nigredine et palpebre inuersionentur. ¶ In principio vero curatio
nis obtalmitie cephalica est flebotomanda: ex manu vel brachio partis
contrarie in qua est oculus infirmus nisi leuis fuerit obtalmitia. ¶ Et
quanto fortior fuerit obtalmitia: tanto plus est minuendum ex sangui-
ne. Deinde venter ex mirabolanis citrinis: et terentabin: et succo fru-
ctuum soluendus est. ¶ Et eger a carne et vino et a rebus dulcibus ab-
stinere debet et cibum minuere. Quod si ista non suffecerint: sicut album
in lacte puellam lactentis fricandum et in oculo distillandum. Et si lip-
pitudinis multitudo in oculo collecta fuerit: radius corio inuoluatur
et madesiat in aqua: et cum eo oculus ab illa lippa mundetur. Deinde
puluis albus aspergatur: et superponendo oculis aliquid suauiter su-
stentet: et ligetur: et eger in domum tenebrosam mittatur: et ingentiadus
est quantum possibile est vt somnus prouocetur. Caveat tamen ne sup-
er oculum infirmum dormiat et ne caput depressum sit sed superius eleua-
tum: neque vestimentorum capita sint stricta: neque in faciem se osu proij-
ctat. ¶ Si autem oculus leuior fiat: et dolor sedetur ac lachryme minua-
tur: flebotomia iam facta et ventre soluto balneum multotiens et frequen-
ter ingreditur. Ex hoc enim passionis reliquie dissoluentur. ¶ Quod
si in oculo humorositas et grauedo remanserit: puluis citrinus erit im-
mittendus. ¶ Ex his autem que habenti obtalmitiam multum conseruit
est: vt frons et palpebre ex hoc liniantur epithimate: quod. R. sief me-
mithe rosarum aloes sicij sandali rubei faufel croci orientalis omnisque
ana partes equales: fiant ex his pillule. Cumque necesse fuerit resoluatur
vna ex eis in succo coriandri aut in succo endiuie aut cum aqua rosata:
et linatur cum eo si deus voluerit.

¶ Sief album. R. ceruse ablute. 3. x. sarcocolle grosse. 3. ij. dragaganti .
3. l. opij. 3. 5. fiant ex his forme lenti similes.

¶ Puluis citrinus. R. sarcocolle. 3. x. aloes. 3. ij. croci. 3. ij. mirre. 3. l. sic-
cij. 3. ij. ex eis optime tritis mittat puluis cum opus fuerit.

¶ Puluis albus. R. sarcocollam albam et pinguem que mittatur in lac-
multieris quod melius erit cum alicuius iuuencule fuerit: et dimittat in umbra do-
nec siccetur: et teratur optime: et omnibus. 3. x. ipsius addantur de sief
memithe. 3. ij. que iterum optime trita reponantur: et cum opus fuerit
in oculum mittantur.

¶ De vlcerebus oculorum.

Capit. 16.

QUam in oculo fortis dolor et punctio noctua ac pulsus sentiuntur:
et lachrymarum fluxus multitudo: cum palpebre eleuantur et oculi
aperiunt: loca que sunt in albis ipsorum inueniuntur rubra: et si totum fuerit
rubeum: et vnde locus magis rubere inuenitur: aut in nigredine locus aliquis
albus appet: pustula iam in oculo exorta est. ¶ Ad hanc vero curandum pas-
sione necesse est medicus in cursu oculorum valde instructus. Nos tamen

Trac. Monus

curationis ipsius summas et aggregationes dicemus. ¶ **¶** Bictmus ita
qz qd vlcera que in contunctura nascuntur hoc est in albis oculorū: nō
sdeo sunt timenda vt ea que in cornea hoc est in oculi nigredine fiunt.
Deterius vero vlcerum est illud quod in nigredine sub pupilla existit.
Eminentia namqz ad istud est velocior. ¶ Horum autem vlcerum curā
cum flebotomia incipere debemus: et sanguinis extrahere multitudine
secundum qd possibile fuerit. Consequenter autem venter soluendus: et
eger sibi cauere debet a carne et vino dulci: et esse contentus herbis frigi-
dis: et in potu sola aqua vti. ¶ In oculo vero i mltio sies albus cu3 lacte
mulieris ē mltē dūm: et si pulsus tam alleuari et sedari videntur: sperā-
dum est qd egritudo soluetur sine saniet collectione. ¶ Quod si pulsus
post sanguinis extractionem et ventris solutidē ac sies albi immisio-
nem quiescere non videtur: parua fiducia in hoc quod diximus est ha-
benda. Et itaqz tunc sies de olbano mittendus in oculum: et pila aliqua
oculo superponenda et cum ligatura stringenda. Ante vero qd hoc eue-
niat: oculus suauiter est ligandus: et sine superpositione pile. Et non ces-
ses in oculum de sies de thure sepe distillare donec sanies in pupilla vi-
deatur. Ex quo enī hoc visum fuerit: sies de plumbo vti necesse erit vi-
qz quo profunditas fiat plana: et tota caro genereiur. ¶ Ea tamē que dī-
ximus: tunc sunt facienda: cum pustula non est magna. Quoniam cu3
magna fuerit: fueritqz iuxta pupillam: aut inferius ea: erit tunc necesse
vt cum eliescir medicetur: ne oculus emineat. Ad pile quoqz superposi-
tionem: et ligaturam erit redeundum. ¶ Eger preterea semper supinus
iacere debet: et a forti motu abstinere. Cum autem caro in loco vlcerum
perfecte generata fuerit vel vlcus apostematū carne repletus fuerit re-
manebit ibi in oculo albedo. ¶ Quod si vlcus fuerit profundum: albe-
do erit grossa. et si in superficie tantum cornea fuerit erit subtilis. ¶ Al-
bus quoqz si a pupilla fuerit remotum: et steterit separatim per se: vesti-
gium illud qd remanet nihil mali faciet. Si aut iuxta pupillā fuerit
qñqz post vlceris curatiōez vestigiū remanens prohibebit visionem.
Quapropter tunc est vtendū medicinis quibus vestigiū quod dīxim⁹
abstergi et deleri possit.

¶ **¶** Sies de thure. R. armoniaci sarcocolle amborum aii. 3. v. thuris. 3. x.
croci. 3. ij. conficiantur ex mucillagine fenugreci: et fiant ex eis sies.

¶ **¶** Sies de plumbo. R. plumbi adust: antimoniū: thutle abluthe: calce-
cumenō: gummarabici: dragagāt: oīuz aii. 3. viij. opij. 3. 5. terantur et cū
panno sericino qui sit subtilissimus cribellentur et conspergantur ex
pluualis: et fiant ex eis sies.

¶ **¶** Sies ex quo caro in vlceribus oculorum generatur et vices egressio
prohibetur et vestigium subtiliatur. R. clīmle abluthe thutle abluthe ce-
ruse antimoniū thuris omnium aii. 3. ij. mirre. 3. l. sarcocolle grosse. 3. l. et
3. sanguinis draconis aloes opij omnium aii. 3. l. fiant ex eis sies.

¶ **¶** Eliescir quo est vtēdū cū timet ne ex vlcere vices sequat egressio. R. an-
timoniū ematilis amborum aii. 3. x. achattē. 3. ij. aloes. 3. l. terantur et

Almaforis

fiant ex eis hief & administrentur apud necessitatem.

De his q̄ in oculis cadūt siue sit pilus siue palea siue aliō. Cap. 17.

Sumat̄ur resina idest gūmma pini: & per oculūz trahatur & extra-
h̄t illud quod in oculo cecidit.

De albedine que sit in oculo.

Cap. 18.

Albedo que in oculo contingit: est vestigium post vlcera curatio-
nem remanens quando consolidantur. Que cum in oculis pue-
rorum sit: leuioz est ad curandum q̄ cu3 accidit annosis: ad sanandum
fortasse impossibilis existit: nisi subtilissima fuerit. Hec autem passio ex
his medicaminibus curanda est: postq̄ eger balneum egressus fuerit
aut factem super vaporem aque calide vsquequo rubea sit tenuerit. Si
tamen ex hoc medicamine in ventis oculi rubedo & dolor prouenerint
per aliquot dies: ab eo quiescendum est: donec oculus quiescat: & post
ad id redcundum.

**Medicamen valde vtile ad albedinem remouendam & cito erad-
candam.** ego quoq; non vidi quod eo melius aut equale esset ad albe-
dinem delendam. R. masacume spume maris stercoz magni lacerti
baurach zuchari higeri omniūz ana partes equales. Deinde suman-
tur acori celidontie seni amborum aii. 3. x. coquantur in libra vna aque
donec ad quartam redeat: & colentur: & ex hac aqua imbibatur species
quas predictimus: ita q̄ cōficiant ex ea: & siccant in vmbra: deinde inte-
rim terantur & cōspargantur vt prius & siccant. Qd̄ postquam quater
factum fuerit: siccant & terant: & in oculo mittant. Hoc enīz medicamē
nulli vt predictimus compar existit in remotione albedinis. Remouet
enim hoc medicamen grossam albedinem etiam ex oculis animalūz.

De scabe & sebel.

Cap. 19.

Um palpebra inuersatur & intersus appareat rubea & aspera: sca-
bies adest. Et cum super alba oculorum ac super nigredine vide-
tur similitudo pānculi ex ventis rubetis & grossis texti: adest passio que
vocatur sebel. Hec vero due passiones graues sunt & cronice & vix cura-
biles. Passio tamen du3 sanus est: flebotomia ex brachio & fronte & vē-
tris solutiōe vti debet: & in comestione vitet dactylos & sisamos de mel-
le & vitet ebrietatem. Et quando non est plenus: sepe ingredit̄ balneum
est ei vtile: & frequēter imittere oculo hief rubeum similiter confert.

Stief rubeum. R. emathitis colcotar combusti amborūz aii. 3. iij. eris
vsti. 3. ij. mirre croci amborūz aii. 3. i. piperis longi. 3. 5. cōspargantur
ex vino veteri: & fiant ex eis hief. P̄ his preterea egritudinibus viride
confert hief cuius descriptio in capitulo de vngula continetur. Quod
si passiones iste vetuste fiant: scabies fricatione indigebit: & sebel colle-
ctione. Non tñ mēsure huius libi congruit vt de eis tractemus.

De lachrymalibus cum pruriunt.

Cap. 20.

Anduia tenera sumatur & conteratur & fiant ex ea magdaleones
parui: & ex oleo violato inungatur: & oculis superponat̄: & in ho-
ra dormiendi ligentur: rosatur tamen melius est: & citius pfert. P̄ Et si

cc 3

Trac. Monus

hoc non suffecerit: lentes absq; corticibus & sumach: & rose rubee: & grani carnositas sumantur: & contrita ex careno conspergantur & more emplastri superponatur. ¶ Quod si non suffecerit ex cephalica prius scabotometur patiens. Deinde ex vena frontis: & ex ventis que sunt in angulis lachrymalibus. Venter quoq; frequenter soluat: & balneum multotiens ingreditur.

¶ De vngula.

Capit. 21.

Quam aliquando panniculo simile ex angulo qui est a parte naris oriatur videtur: & albus oculi cooperire & peruenit usq; ad nigredinem: generatur passio que vngula dicitur. Cuius nocumentum tunc solum est petus: cum peruenit ad nigredinis partes que est iuxta pupillam. De igitur passio dum subtilis est cum sies viridi & sies de calcantho est medicanda. Si autem vetusta fiat & grossa cum ferro est expollanda.

¶ Sies viride quod confert sebel & scabies & vngule & albedini. ℞. ziniar. 3. iij. colcotar vst. 3. vi. arsenici rubei baurach spume maris o sum aff. 3. i. salis armoniaci. 3. 5. armoniaci. 3. ij. armoniacum in succo rute dissoluantur & species ex eo conspergantur & fiant ex eis sies: est enim mirabile.

¶ Sies de calcantho qd confert vngule. ℞. eris vst calcanthi amborum aff. 3. v. ziniar. 3. ij. salis armoniaci baurach arsenici sulimati omnium aff. 3. i. terantur & per hebdomadas vna dimittantur deinde fiat ex eis sies & fricetur vngula cum eis.

¶ De macula rubea ex percussione vel alta re.

Ca. 22.

Quam in oculo ex percussione aut ex re alta punctum rubrum fieri contingit: sanguis qui ibi est dissoluedus est. Postq; estuatio quiesuerit sumantur igitur arsenici rubei olibani mirre armoniaci omnium partes equales & fiant ex eis sies. Qui in succo corlandri fricentur & in oculum distillantur tam diu quam diu tamen dolor perseverat: albugo cui sumenda est & oleo roseo miscenda: & corum ex eis inuolutum: oculo est superponendum.

¶ De lachrymis.

Capit. 23.

Quod lachrymales oculorum anguli semper humidi vident: patiens quocumque die ieiunus balneum ingreditur & in oculum alcohol istud mittat.

¶ Istud autem alcohol. ℞. thutie. 3. x. coralli rubei mirabolani citrini fricati aloes omnium aff. 3. ij. piperis. 3. 5. fiat ex his pulvis q assidue mittat.

¶ De debilitate visus.

Capit. 24.

Si cum debilitate visus humiditatis signa apparuerint manifesta que in tempore famis & exercitij parumper dissolui videant: pilule cochle multotiens erunt assidue tribuende. Nutritum quoq; patientis desiccatum esse debet: & eger sepe vomere cogendus est: pulueres etiam desiccatus oculis sunt immittendi. Quod si cum predicta egritudine affuerit siccitas & corporis obscuratio nutritum erit augumentandum: & vinum in potu tribuendum: ac super caput ipsius aqua sepius fundenda: & incuruatio super eam facienda. Balneum preterea

Almaſoris

Ingrēdiatur: in quo tamen non multum ſudet. ¶ Naribus quoq; oleū de amigdalīs dulcibus atq; auribus eſt immittēdū. ¶ Oculis vero lac mulieris adoleſcētis quaq; die eſt injiciendū. Qd̄ etiāz frēq̄nter fieri cōuenit. Hec quoq; debilitatis viſus ſpecies ſortior ſit in tempore ſam̄is: z dum venter vacuus fuerit.

¶ Confectio alcohol quod valde acutū viſum qui cauſa humoris debilitatur. R. thutie ablute z ſiccate. 3. xx. deinde extrahatur ſuccus ſanſu ci viridis z per noctem vnam reſidere dimittatur z coletur: ex quo tuſa conſperſa dimittatur quouſq; ſiccetur: poſtea terantur. Deinde ſumantur zinziberis pīperis nigri macropīperis celidonte omnium aīi. 3. ij. ſalis armoniaci. 3. i. cum thutie. 3. xx. poſt hec omnia terantur z ex ſucco teneri feniculi conſpergantur: z ſiccata iterum terantur: z reponantur: z cum neceſſe fuerit oculis immittatur. Ad hoc præterea valde conſert ſief de ſellibus.

¶ De tumore palpebrarum.

Capi. 25.

Eptiſmetur ex eptiſmate quod in capitulo de obtalmia nominauimus.

¶ De conuerſis pſiis qui naſcuntur in palpebris magis interius q̄ debent z pungunt oculum.

Capi. 26.

Si pſius fuerit vnus aut duo: alijs palpebrarum pſiis cum maſſice aut oleo ſceni ſunt annexendū: aut radicitus euellantur: z loca a quibus euulſi ſunt cum ferro acuto vt acus adurantur. Si autem multi fuerint neceſſe eſt vt caro palpebre incidatur. Loqui tamē de hoc noſtri libri meſuram prætergreditur.

¶ De aqua deſcendente in oculum.

Capi. 27.

Quandoq; alicui videt quod ante ſe habeat cimices aut alia parua corpora ſubtilia z raſtoſa. Quod aliquando cā ſtomachi alicui quādo ex pprio nocumēto ipſi oculi ptingit. Ideoq; differētiā inter hec duo conſiderāda eſt: neq; pro paruo eſt habendum cū hoc accidēs euenerit. Ex eo nāq; qd̄ cauſa ſtomachi accidit: non eſt multum timendum q̄ oculo nocumētū inferat. Ex eo vero qd̄ ex propilo vicio oculi contingit valde timendū eſt: hec aut paſſio dum recens eſt vt in principio: cum medicinis curabilis eſt. Sed cum tam ad perfectionē reuerſi ſanari nō pōt niſi cum inciliōne: z fortāſſe etiāz incilio prodeſſe nō poterit. Quapropter differētia inter hec duo predicta diſtinguenda eſt inueſtiganda que eſt prout dicemus. ¶ Quando imaginatōes que videntur vtriq; apparent oculo eſtimandū eſt contingere hoc ex vicio ſtomachi: z ecouerſo. ¶ Et cū imaginatōes in hora ſatiētis z in hora male digeſtiōis plures ſolito vident: in hora aut ſam̄is z laboris pauciores appent: eſtimandū eſt et hoc ex ſtōacho eē. ¶ Et ſi ex quo iſte imaginatōes acciderūt duo præterierūt mēſes aut plures: z in pupilla nō fuerit viſa ḡturbatio: eſtimandū eſt et hoc eſſe ex ſtomacho. ¶ Quādo aut iſte cū imaginatōes tibi aggregate fuerint: pillas chochias in potu tribue: z ſi paſ-

Trac. Honus

fit omnino remouet: iam estimationes predictae certificate fuerunt. ¶ Si autem vni tantum oculo apparuerint: et vno modo in omnibus horis permanserint: estimandum est vitium aque adesse: precipue cum in pupilla non fuerit obscuratio. ¶ Obscuratio namque si fuerit in pupilla dubitatio iam tunc erit sublata. ¶ Cum autem passio hec in oculo propria fuerit prohibendus est infirmo ne cum ventosis minuatur sanguinem: neque ex brachio: neque comedat pisces: nec omnia quae humectare possunt. Venter vero frequenter soluendus est ex pillulis cochleis: et eger ex calefactis vis et desiccatis nutriendus est. Idromel preterea in potu ei tribuendum: et in oculis si fieri de sellibus mittendum.

¶ Si de sellibus quod proficit aque a principio et dilatationi pupille: et eis qui post occasum solis non vident: et tenebrositati visus que est ex humore. R. sellis grisei sellis saboti sellis hyrcini sellis accipitris sellis agilis sellis perdicis omnium siccorum vnum aut plura. Sumas quoque pro omnibus. 3. x. istorum siccorum eusorbi colloquintide serapini omnium an. 3. l. tria aggregentur ex succo senti. tenet et mittantur in oculo.

¶ De nictolopia. i. qui post solis occasum non vident. Cap. 28. Hoc vtile existit epas caprinum scindere et ponere super vnam sectionem piper longum: et cooperire ipsam ex alia sectione pipere longo in medio existente. deinde ponere ipsum in furno: et dimittere ibi donec assetur et non desiccetur. quo perfecto piper longum quod in medio erat sumatur: et bene teratur cum pauco musco. deinde ex liquore qui ex epate assato expressus fuerit conspergatur et siccet: et in oculum mittatur. Aut fel caprinum cum melle mixtum in cucuma super ignem misceatur: deinde radius eo illinitis mittatur oculo. Quod autem ad hoc magis valeat: est ut fieri de sellibus in oculo mittatur. Si autem hoc non suffecerit venter solvatur et sanguis ex duabus cephalicis et ex fronte minuatur: et regimen subleuetur.

¶ De dilatatione pupille. Cap. 29. Cum pupilla hoc est foramen quod est in nigredine oculi adeo dilatari videtur: ut vndique pertingat ad albedinem fueritque post vehementem cephalicam dolorem parua: habenda est fiducia in eius cura. Sed si dilatio parua fuerit: tunc assidua solutionem ventris ex cochleis multotiens: et fieri de sellibus in oculo mittendus. Quod si pupillam post percussionem dilatare contingat: non est tunc timendum: quia remouebitur. Stat itaque emplastrum ex farina fabarum et camomilla et eusco cum vino et aqua.

¶ De fistulis que in angulis lachrymalibus fiunt. Cap. 30. Cum angulus lachrymalis resudat: et cum premittitur sanies et virus ab eo egreditur: fistulam pati intelligitur: que cum cauterio curatur. De hoc tamen loqui plus est: quam huic nostro attinet libro. Nos tamen iam ei adiungimus medicamentum: quod si adhiberetur fuerit: ipsas per multos menses adeo tardare facit: ut eger sanus videatur. ¶ Medicamentum autem illud. R. aloes thuris sarcocolle sanguinis draconis balaustie antimo

Almaſoris

nij aluminis: omnium partes equales zintar quantum est quinta pars
vnius fiant ex eis ſic. Luncq; neceſſe fuerit: fiſtula in tantum prematur:
vt quicquid ſaniei in ea cōtinetur egredietur. Deinde infirmus ſuper
latus in quo non eſt fiſtula ſaceat: de predicto ſic aliquid diſſoluat in
aqua de que in angulo lachrymali tres gutte aut quattuor inquitmati-
zentur: magno exiſtente interſtitio inter protectionem vnius gutte ⁊ al-
terius. Quo facto eger p tres ſic iaceat horas. ⁊ In mane quoq; ſequē-
ti die ſimiliter fiſtula bene prematur: ⁊ fiat eadem cura. Qd per hebdo-
madam vnam fieri conuenit: ⁊ etiam tandiu donec nihil a fiſtula egre-
diatur comprimatur. Ex hac naq; cura: locus multis menſibus ſiccus
permanebit. ⁊ De curis oculorum quantum huic loco neceſſarium eſſe
putauimus: ſam ſatis dictum eſt credimus. Alia vero quia ſunt de cu-
ris que per ferrum exercentur dimittamus: quia multis indigent me-
dicaminibus. Sunt tamen quedaz ex eis qui in locis in quibus de de-
coratione tractauimus ⁊ ſanctatis custodia continetur.

De dolore qui fit in aure.

Cap. 31.

S cum dolore qui fit in aure fuerit in facie inſlāmatio ⁊ pulſatio:
ſanguis ex cephalica erit minuendus: ⁊ oleum roſeum aut oleu
de floribus ſalictis tepidum cum pauco aceto imittendum: lac quoq; ita
calidum vt ex mamilla egreditur multotiens diſſillandū erit. Venter
preterea ex mirabolanis citrinis ⁊ ſcāmen ⁊ aloe vehemēter ſoluatur.
Qd hoc modo fiet. mirabolānorum citrinorum 3. xx. ſumantur ⁊ pul-
uerizati in duabus libris aque coquātur donec ad duas vnius lib. ter-
tias redeāt ⁊ colentur. Poſt hec ſumatur aloes. 3. i. ſcāmen ſexta pars
3. i. aggregentur cum rob de citonijs: ⁊ fiant ex eis pillule: que p duas
horas ante decoctionem ſumantur: deinde bibatur decoctio. ⁊ Qd ſi
dolor non quieuerit: parum opij in oleo roſeo reſoluti in aurem mitta-
tur. Et ſi pulſatio redierit ⁊ tribus diebus perſeuerauerit: oleu ſiſami-
num in quo anatis aut galline adeps fuerit reſolutus in aurem ſepe
mittatur. Ibi namq; eſt puſtula que maturatiōe indiget. ⁊ Cum aut
dolor quieuerit putredo ſam tunc collecta erit. Ideoq; pus ſubito ex
inſperato de aure egredietur. ⁊ Cum autē dolor in aure fit poſt faſti-
dioſam ſatietatem: aut poſt ventos frigidos: oleum in quo ruta aut ce-
pe cocte fuerint in aure diſſilletur. Aut oleum de liſio ſumatur: ⁊ cuiq;
vnū. ex eo commiſceatur euſorbij recentis. 3. i. ⁊ caſtoiei. 3. i. ⁊ Sed ſi h
non ſuffecerit: venter ex pill. cochij ſoluat. Paties quoq; balneu in-
grediatur in quo etiam ſudet. Vinu quoq; vetus ⁊ forte ei tribuatur.
⁊ Si autē cum dolore auris fuerint ſonitus ⁊ tinnitus atq; vtoſitas:
pantcum ſiue miſſum in ſartagine torrefactum calidum: multotiens
ſuperponatur. Et auris quoq; ſuper vapore aque in qua ſunt cocta
mentaſtrum ⁊ ſticados arabicus ⁊ ſanſucus teneatur: de caſtoieo prete-
rea ⁊ euſorbio in oleo ſambacino diſſolutis: quoꝝ vnumquodq; quat-
tuor grana ordet ponderet: in aurez mittatur.

De vlcere qd fit in aure.

Cap. 32.

Trac. Nonus

Quoniam pus ab aure egreditur: idromel tepidum multoties in una die in aure est distillandum. Beinde hoc medicamen optime facis thua squamam ferri ziniar. Ex eo in aceto dissolvatur: et in aure mittatur: et licini melle illintu in predictis intingatur: et sic imittat: patiens itaque ex hoc medicamine et idromelle medicet donec sanus sit.

De sonitu et tinnitu.

Cap. 33.

Portasse quandoque contingunt ex subtilitate sensus auditus et eius claritate. Lutus signus est quod in tempore famis augetur: et in hora ebrietatis et satietatis minuitur. Quod propria non indiget cura nisi superfluitatem obstruat. Tunc enim de opio dissoluto in oleo imittendum est in aure quantum duo eidei grana ponderant. Si autem hec cum grauedine capitis et auditus debilitate affuerint: oleum de semine rasani et oleum de amigdalis amaris et oleum roseum in quo castoreum fuit resolutum: sunt imittenda. Eluris quoque super vaporem aque in qua sansucus sicados arabicum absinthium mentastrum organum cocta sunt ponenda sunt. Et venter multoties ex pillulis cochleis est soluendus: et cibaria minuenda et vinum dimittendum.

De grauedine auditus.

Cap. 34.

Quoniam in auditu contingit grauitas considerandum est an sit ibi forditio: aut cum medicinis sicut quod diximus: aut cum cura manus. Si autem fordes non affuerint et euenerit hoc post satietatem fastidiosam que eam precessit: aut egritudine acutam: auris ponenda est super vaporem aque in qua ea que predictimus cocta fuerunt traiectorio interposito usquequo vapor ascendit. Quod hoc modo fieri conuenit. Res iste in cucuma habente os acutum coquantur. Deinde traiectorium os cucume superponatur: et ne vapor egredi possit: panus obuoluitur: et auris super os traiectorii ponatur. Illud preterea sicut in aure mittat. Quod. R. colloquintida. 3. l. baurach tertiam. 3. l. castorei aristologie rotunda succi absinthii: omnium aii. 3. 5. costi quartam. 3. l. euforbii sextam. 3. l. sellis vaccini quantum sufficit ad predicta conficienda. Fiant ex eis sicut. Cumque necesse fuerit: unum in oleo de amigdalis amaris resolutum auri imittatur. Hoc enim valde utile existit dolori slegmatico et ventositate ac sonitui et tinnitui: qui ex grosso vento fuerit et surditati que est ex grossis humoribus. Si autem debilitas auditus contingit post letum aut vigilas: fueritque facies extenuata: et oculi concaviter balneum sepe ingrediat et largiori cibo ac potu utatur: et in somno fiat perfundior: super caput quoque aquam tepidam cum oleo fundat donec sanetur. Quod si post frenesim contingat: ex medicinis primis curetur.

De vermibus auris et paruis animalibus ipsa ingredientibus.

Cap. 35.

Quoniam in aure fuerit stillatio et puritus et dolor: deinde acciderint vermes ab aure: immittantur auri succus metastri. Aut de solio

Almanforis

persicor. Aut oleum de nucleis ipsorum. Aut aloes in aqua dissoluat et immittatur. Nec enim vermes auris et pua animalia ingre dicta ipsas quando erunt in aure et in vlcibus nascunt interficiunt.

Cap. 36.

Qum aliquid figitur in aure: oleum tepidum est immittendum: et pariens balneum ingrediens ibi moram faciat donec corpus eius mollesceret. Deinde naribus insuffletur conditi: et teneatur anhelitus donec sternutatio sequatur. Forsitan enim sic egredietur. Et si autem fuerit difficile et non exierit erit necesse ut cum ferro auri immisso extrahatur. Et non etiam in naribus est faciendum siquid eas ingressum fuerit quod extrahi non possit. Et non si aqua intraverit capite ad partem auris illius inclinatio salutaris eger: et si non exierit puocet sternutatio ut diximus: deinde tepidum multoties immittatur. Neque hoc pro paruo est habendum: et precipue si res malam habens qualitate ingressa fuerit: ex ea namque grauis sequetur dolor.

Cap. 37.

Ex his que sanguinis ex naribus fluxus retinent: est succus albedarugi cum camphora fuerit in eo dissoluta naribus immittitur. Confert enim ei qui hanc passionem incurere solitus est ante eam in seculum. Aut in hora egestionis. Aut sumatur gypsium cinis carte de panno galle sanguinis draconis capto segit et puluerizata naribus insuffletur. Aut licinium in eis intinctum mittatur in nares. Aut alumen iam puluerizatum: ut alcohol cum amilo eiusdem quantitate naribus insuffletur. Et quod si adhuc vehementer manauerit: superiores ad iuxiores partes apud ascellas cum instita: et coxe apud inguina ligentur: et testiculi similiter sunt ligandi. Et si vero passio inualuerit: flebotometur cephalica eiusdem partis de qua fluit sanguis. Et si autem nec hoc modo strictus fuerit: magne ventose cum igne superponatur ventris ab ea parte de qua fluit sanguis.

Emedicamen quod vehementer valet ad sanguinem constringendum. Sumatur calx alba et levis qua utitur aurifices et sepe naribus insuffletur sine interpollatione: et licinium albumine ouis illinitum ea inuoluatur et naribus immittatur.

Cap. 38.

Qum in naribus fuerint escare cera et oleum ac adeps gallinaceus eis immittantur: et aquam calidam naribus in mane multoties per aliquot dies odoret. Et cum pustule egredi ceperint: licinium aceto fortiter infusum in quo sal positum sit naribus immittatur: ac super eas similiter ponatur. Siccabunt enim ex hoc et non prolongabunt eorum moram. Et non si vlcera ibi affuerint: ex vnguento de cerusa curentur.

Cap. 39.

Qum intus in naribus caro superflua mollis et quasi dissoluta rubra aut alba exorta fuerit: et nares ingrossari ceperint: ac ex carne predicta repleri: cephalica pilus erit flebotomanda. Deinde licinium

Trac. Monus

ex vnguento virtutis quod in capitulo de conodontibus carnem nominamus: intendus et naribus erit imittendus. Si vero istud non suffecerit: medicamen acutum quod ibi descripsimus apponatur: donec ex toto mundificetur. Hec preterea passio quicquid cum ferro curatur radicitus oino incidendo. Medici tamen quicquid in hoc errant: nam ex eorum cura exoritur. Verum cancer quoniam in hoc nascitur loco: neque acutas tollerat medicinas neque incisionem que fit cum ferro. Immo indiget ut suauiter tractetur: et medicamentis lenientibus: et flebotomia et ventris solutione curetur. Cognoscitur autem an illud accedens sit cancer quod est durus pertingens quicquid usque ad palatum. Sed cum nares sicce sunt et dure: nec sit in eis humiditas aliqua: summopere cauendum est ne hec egritudo aut et similis ferro aut acuto medicamine tangatur. Sinasit quod in naribus exoritur caro mollis est fluxerintque ex eis humores: et cum nares stringunt inueniunt molles: et cum tangunt tactus non sentit solidus: non est timendum quoniam ex medicamentis acutis et ferro inderi possint.

De amissione odoratus.

Cap. 40.

Quoniam sensus quo odoranda percipiuntur amissus fuerit: neque in naribus caro superflua creuerit: et aer ita leuiter ut prius attrahitur: et oculi ac sensus naturaliter existunt: naribus erit insufflandus puluis adeo subtilis ut alcohol: qui fiat ex conditi et arthanita et sale armoniaco. Egro quoque precipiatur ut nares vaporis ex aceto calido procedenti multotiens apponat. Si autem hoc non suffecerit: quod nominabimus naribus insuffletur. Cuius descriptio hec est. R. nigelle fellis gruis colloquintide elebori albi oium ana partes equales. Puluerizentur et ponantur in vase cameli arabici quantitate tanta que ea cooperire possit: et ponatur ad solem donec siccetur. Deinde fiant ex eis sief. Cumque necesse fuerit: unum ex eis lentis habens magnitudinem in oleo sansucino intinctum naribus imittatur. Optimus enim ad hoc existit. Si autem ex hoc quod naribus imittitur fortis sequatur dolor: oleum de semine cucurbite eis imittatur: et aqua calida super caput fundatur: et sorbeat calida ea que humectant ut pitisana: et quod sit de aqua fursuris: et de farina et similia. Et hoc quidem est medicamen ad emissionem odoratus probatissimum: quod sic conficitur. Nigella puluerizetur: donec fiat ut puluis: et misceatur cum oleo veteri. Deinde ager implens os suum aqua reclinet caput retro quanto plus poterit: et tunc ex predicto medicamine aliquante gutte naribus distillantur. Egro quoque precipiatur ut quantum ei possibile est aerem extrinsecum interius attrahere nitatur. Quod in tribus diebus tribus vicibus fieri conuenit. Si autem mordicatio superuenerit: fiat hoc quod nominauimus.

De dolore dentium.

Cap. 41.

Si gingiua cum dolore dentium fuerit sanguinolenta: et apostemosa et rubea: fueritque apostematio cum pulsatione: extrahat san-

Almaſoris

guis cum ventosis flebotomia ex cephalica prius facta. ¶ Deinde hora aliqua diu acetum et oleum roseum teneat: quod postquam etecerit: idem iterum faciat. ¶ Post hoc oleum roseum in ore teneat: et si ex hoc non euaserit fueritque pulsatio vehemens et cum inflammatione: camphora et ptretrum terantur: et in radicibus dentium ponantur. Cumque dissoluta fuerint iterum mittantur. Lotum quoque oleo roseo illinitum desuper ponatur. ¶ Quod si dolor aliquando augmentatur et vehementior fiat: opij sexta pars. 3. i. in oleo roseo dissoluatur. Ex quo cotum illinitum radici dolentis dentis adhibeatur. ¶ Si autem nec dum sedet: locus scalpellandus est: et sanguisuge superponende sunt. ¶ Singula vero si non fuerint sanguinolenta neque apostemosa neque dolor est cum pulsatione: neque in facie fuerit inflammatio aut dolor acciderit post fastidium et satietatem et post cenam comeditque ex cibo frigido multum: venter egrus et pillulis cochleis soluendus erit: et dolentius dentium radices ex hoc medicamine fricande: quod sic fit. ¶ Sumas ptretrum sinapis sceleratagi indi baurac piper zinziber: et ex eis puluerizatis dentium fricetur radices. Lotum quoque eis illinitum super dentium radices ponatur: postquam eger os ex aceto in quo ptretrum et mentastrum atque origanum cocta fuerit colluerit. ¶ Almaſoris preterea panicum siue milium in sartagine torrefactum super maxillam est ponendum. ¶ Aut ex piperis puluere mellis comixto dens et eius radix fricent. ¶ Et si hoc non suffecerit: in dentibus radicibus hec tyriaca ponatur que. R. castorei assae piperis zinziberis storacis opij omnium partes equales. Confiatur et administretur. ¶ Eger preterea per aliquatulum temporis a comestione abstinere maneatque famelicus: ingrediatur balneus: et utatur motu. ¶ Si autem nec sic quiescat: ferrum ignitum radici dentis multotiens apponat: aut eradicet. Si vero dens corosus fuerit: repleatur ex medicaminibus que nominabimus: et que sunt corosina: aut extrahatur.

¶ De extrahendis dentibus et confringentibus.

Cap. 42.

Medicamen quod in dente coroso ponitur: ipse sedat dolorem: et ipsum confringit. Sumatur kebakegi et piper et trita ex alcatrano: conspergantur et impleatur ex eo. ¶ Ad medicamen quod dentes debiles ac dolentes qui sunt extrahendi eradicat. ¶ Cortices radicis mori: et radicem capparis: et ptretrum: et lac titimali: atque lac anabule: et arsenicum rubeum: et radix colloquintidis: sumantur et trita: ex tanto aceto quod eis sufficiat conspergantur. Acetum quoque per hebdomadam vnam semel in die ut prius addatur. Post hoc dentes in circuitu scalpellantur et ex predictis decies in die epithimantur: donec ad mouendum sint faciles: et sic extrahantur. ¶ Aut fiat epithima ex sece aceti acutissimi per multos dies: et postea extrahantur. ¶ Aut rane fluuiales in oleo coquantur donec dissoluantur. ¶ Cumque necesse fuerit: dentium radices scalpellantur: et ex oleo multotiens inungantur: donec facile moueri possint: postea cum instrumento extrahendi dentes euellantur.

¶ De dentium congelatione et stupore.

Cap. 43.

Trac. Nonus

Portulaca et amigdale amare mastigentur: aut his similia. Aut fiat fricatio cum sale et mastigetur cera.

¶ De dentibus qui dolent cum a re frigida tangunt. Cap. 44.

Oleum calefactum in panno desuper est ponendum. **¶** Aut vitellus oui assatus calidus multoties mastigetur. **¶** Aut calidum panis multoties mordeat. **¶** Aut fiat fricatio ex balsamo. **¶** Aut ex oleo de lilio siluestri.

¶ De cola.

Cap. 45.

Si pustule fuerint rubee sumantur antere amilli spodij lentin excorti- catay semis portulace coriandri sicci semis sene de mecha olij aii. ptes eqles caphore pap: ex his puluerizatis fiat fricatio et cum aceto mix- ta et oleo roseo et aqua rosata in ore teneat et sanguis minutio cum vetosis fiat. **¶** Albe vero si fuerint pustule: cum sale et melle fricetur: et sirupus acetosus in ore teneatur: aut almuſ.

¶ De gingiuis sanguinolentis.

Cap. 46.

¶ Um ex gingiuis sanguis subtilis assidue manuerit: vtriusq; ar- senici scilicet rubei et citrini calcis gallarum aluminis omnium partes sumantur equales: ex quibus puluerizatis et cum aceto mixtis parui formetur trocisci. Cumq; necesse fuerit ex eis puluerizatis suma- tur quantum est sexta pars. 3. l. et fricetur gingiue ex eo optime: et per- maneat sic parum. Deinde teneat oleum roseum in ore. Est enim hoc mirabile ad hanc egritudinem curandam et putredinem: et herpetem estomenum qui est in ore.

¶ De casu vuule.

Cap. 47.

¶ Um eger senserit aliquid radici lingue sue insistere: aut gutturis et cum iubetur aperire os et extrahere linguam: videtur vuula eius iam esse fluxa et elongata: ramech et sal armoniacus sumantur: et bene puluerizata cum instrumento insufflandi super vuulam insufflentur: et ex eis in summitate predicti instrumenti aliquid ponat et radici vuule cum eo dirigatur: et ipsa cum instrumento parum exterius extrahatur. Aut granatum acetosum cum pulpa sua teratur: et fiat ex eo gargaris- mus. **¶** Quod si diu permanserit taliter et elongata fuerit: eiusq; pars superior subtilata et caput eius rotundum fuerit: tunc radicitus erit incidenda. Lauendum tamen est ne antequam ita ut diximus sit disposita incidatur. Ex hoc enim sequitur quandoq; sanguinis fluxus qui con- stringi non potest.

¶ De sanguisugis que ingrediunt guttur.

Cap. 48.

¶ Um aliquis in gutture suo titillationem senserit: et sanguis sub- tilis inde manuerit: extirmandum est tunc sanguisugam in ore esse: et precipue si aquam loci quo sanguisuga fuerint biberit. **¶** Os igit egrum est aperiendum: et lingua extrahenda et inferius premenda et guttur in sole est inspicendum: et si sanguisuga in loco propinquo pendere vi- sa fuerit: cum forcibus quibus sagitte educuntur extrahenda erit. Quod hoc modo fiet: caput a quo pedet est stringendum et sic extrahat.

Almanforis.

Quod si non fuerit manifesta eger multotiens gargarizet sinapim cum aceto: quia de loco in quo est mouebitur. Aut fiat gargarismus ex aceto et assa: aut ex aceto et sale.

Nigella preterea et sinapis trita insusulentur gutturi: fiat etiam gargarismus ex succo cepe. Si autem post eius casum remanserit egro sanguinis resudatio: fiat gargarismus ex apozimate in quo cortices granati et balaustie et sumach cocta fuerint: et gutturi insusiletur puluis de balaustijs et thure et sanguine draconis et amido. Si autem sanguisuga stomacho annexa fuerit: medicamina quibus vermes expelluntur sumantur in potu. Ex his etiam que sanguisugam exire faciunt: est ut eger balneum ingrediatur et morietur in eo donec magnam patiatur sitim: et tunc aquam in niue infrigidatam frigidissimam scilicet in ore aliquandiu teneat. Cumque ceperit tepescere eam expellat: et altamumat. Sanguisuga enim quandoque venit ad os frigiditatem querendo.

De his que guttur ingrediuntur siue sint spine siue os. Cap. 49.

Quoniam illud quod guttur ingreditur et infigitur in eo aut meri: fuerit bolus magnus aut eius simile: de his que non habent frusta scilicet contenta in eis aut acuta confert plerumque percutere egrum in collo. Posterius multotiens et aquam sepe trahere. Fortasse enim descendet inferius. Eger quoque balneum ingrediatur et oleum multotiens trahat: quod postquam factum fuerit magnos deglutat bolos. Quod si non descenderit: instrumentum quo huic simile inferius duci consuevit: in os mittatur. Est autem instrumentum illud de plumbo: quod cum sit rectius simile: est longum gibbositate in se habens.

De grauedine lingue.

Capit. 50.

Quoniam lingua absque alijs membris grauedinem passa fuerit: et eger neque febrem neque acutam incurrerit egritudinem sal armoniacum et piper et zinziber et sinapis alba ac piretrum et stasisagria et baurach atque origanum et sal indum et nigella et sansucus siccus sumantur et in aqua coquantur et fiat ex eis gargarismus. Laueat tamen pariter ne ex eo aliquid trahatur aut eger ieiunus multis diebus gargarizet almuri naba: et aut fiat gargarismus ex aceto et piretro. Postquam vero gargarizare cessauerit sumantur salis armoniaci piretri piperis sinapis omnium partes equales: et ex eis bene puluerizatis lingua distiliat frices. Quod si cum lingue grauedine auditus ac reliquorum sensuum grauitas fortis affuerit: fiat egrorum curatio secundum doctrinam qua paralisis curatur. Si autem loquela in acutis febribus aggravata fuerit et videris ipsam cum grauitate in loquela extenuatam et abbreviatam et spasmatam: aqua calida ab alto super spondiles colli et auris principia fundatur et cum oleo fricentur. Eger quoque oleum tepidum in ore tenere debet. Et si diu est ex quo loquela minui non cessauerit vel etiam semper considerandum est an ligamentum quo inferius lingua connectitur maius sit quam debeat. Quod si ita fuerit ex eo parum est incedendum et regi puluerizatum incedendum.

Trac. Nonus

De lingua q̄ adeo tumescit vt os egrediat̄.

Capl. 51.

Qum contingit linguam adeo inflari vt p̄ magnitudine os egrediat̄: fricanda est ex cepis aut ex citri acetositatē: aut cū ribes: aut ex granato acetoso donec salina multa ab ea profluat. Hoc namq; modo detumescet et ad p̄tinam redibit mensuram. Si autem non sufficit fiat frictio ex sale et aceto. Et si necdum sufficit fiat minutio ex vtriusq; cephalicis prius et postea ex ventis que sunt sub lingua.

De glandula q̄ sub lingua nodat̄ et vocat̄ ranula. Capl. 52.

Qum sub lingua glandula noctua fuerit: in principio ex sale armoniaco et gallis fricanda est. Si autem verusta fiat: ex medicamine gingiue sanguinolente fricanda est quod est medicamen acutū. Eger autem acetum et salem in ore teneat.

De apostematibus accidentibus in lingua.

Capl. 53.

Ista eisdem sunt curanda: ex quibus cola quas supra nominauimus et sinantia sanantur.

De sinantia.

Capl. 54.

Qum in glutiendo sentitur angustia adest passio que sinantia vocatur. Cuius grauitas vel leuitas s̄m angustie quantitates deprehendi potest. Cumq; cum trajectendi angustia fuerit in facie et oculis rubedo et repletio: in principio curationis cephalica flebotometur et gargarismus ex succo granati mizi cum carnositate sua fiat: aut ex robore de seni. Et post hoc fiat gargarismus cum aqua rosata in qua sumach fuerit infusum. Quod postq̄ per tres dies sic factum fuerit et venter ex succo fructuum sicut prunorum tamarindi cassie fistule et tereniabin solutus fuerit: fiat gargarismus ex apozimate ficuum citrinarum et passularum: aut ex medulla cassie fistule cum idromelle. Quod si passio inueterauerit: ex gargarismis et insufflatione fortium medicamentum que dicturi sumus curanda erit. Si autem in facie non fuerit rubedo fluxeritq; ab ore salue multitudo et eger fuerit humectatus: in principio soluatur venter ex cochys et fiat enema ex clisteri acuto qd̄ in capitulo de apoplexia nominauimus. Cum tamē passio inceperit fiat gargarismus ex sirupo acetoso: aut cum idromelle et pipere et oxymelle deinde ex almuri nabari. Fiat etiam gargarismus ex idromelle et sinapi. De his preterea que male sinante conserunt: est vt ex ventis que sunt sub lingua fiat minutio: et vt ventose absq; scarificatione in collo ponantur et epithimetur collum ex melle anacardino donec vesice in eo generentur et fiat gargarismus cum sinapi et gutturi fiat insufflatio ex hoc medicamine qd̄ sic fit. Sinapis sal armoniacū p̄tretrum nistrum assa per mentastrū: sumat et ex eis cum idromelle fiat gargarismus.

De tussi.

Cap. 55.

Qum tussis acciderit: fueritq; aspera et sicca: et cum rubedine et calore: egro muroba violarum et ptisana tribuenda erūt: fabas quoq; excorticatas et spinachia cum oleo de amigdalīs dulcibus in comestione accipiat. In ore vero semper tenere debet pillulas bichthylas. Etque ad

Almaſoris

quā bibit ſirupus violatus eſt admiſcendus.

Confectio pillularū biſchichtarū. ꝛ. ſucci liquiritie zuchari albi am-
borū 3. ii. 3. x. amidi dragaganti amigdalārū dulciūz ex corticatāz oīūz
an. 3. 5. ex eis cum mucillagine ſeminis citronij conſperſis inſormenſ pil-
lule. ꝛ. Quod ſi cum tuſſi multum affuerit ſputūz qđ cū expuendo ex-
pelli non poteſt: nocu mentum inſert: ſed neq; febris neq; vehemens vē-
tris ſolutio ipſam comitantur: ex his trociſcis dandum erit inſirmo:
qui. ꝛ. ſeminis ſeniculi ſeminis apij ſucci liqritie capilli ueneris amig-
dalārū omnium partes equales: ex his cum mucillagine ſeminis li-
ni cōſperſis inſormenſ trociſci. ex quibus. 3. ſij. tribuatur. ꝛ. Decoctio-
nem autem qua in hac egritudine vten dum eſt: in capſulo de cararro-
iā deſcripſim⁹: cui tamē. 3. 5. capilli ueneris ſunt addende. ꝛ. Qđ ſi tuſ-
ſis antiqua z nociua fuerit adeo vt egrū in nocte dormire nō pmittat:
pillule ſtoractine ſunt dande: que. ꝛ. mirre ſtoractis opij omnium par-
tes equales: inſormenſ ex eis pillule ad lupinorum ſimilitudinē: ex
quibus vna aut due patienti tribuant. In potu vero ſumat ſirupūz de
papauere: z comedat ſemen albi papauers cum zucharo. ꝛ. Qui hāc
pieterea patitur egritudinē vitet in comeltione acetofa ſalfa ponti-
ca acris atq; amara.

Cuſſumiglum ad antiquam tuſſim z ſputum ſetidum: qđ. ꝛ. arſto-
logie mirre ſtoractis galbant omnium partes equales: arſenici rubei ad
pondus omnium. omnia puluerizata ex butyro vaccino conſpergan-
ture: x quibus magdaleones ad pile parue ſimilitudinē inſormenſ:
z cum neceſſe fuerit in ſelunio ex vno corū per traiectionēz ſuſſumiget.

CDe aſmate.

Cap. 66.

Quam aliquis aſſidue patitur tuſſim: z aerem attrahit quē admodū
fit poſt curſum: aut poſt vehementem motum: z cum ſacer ſupin⁹
eſt ei deterius: ſed cum ſedet eſt ei melius: decoctio ei danda eſt: que. ꝛ.
ficuum elſinarum. 3. x. dactylorum maiorem humiditatem habentium
ſeminis apij ſeminis ſeniculi capilli ueneris liquiritie ſſopi praſſij om-
nium ana. 3. 5. coquantur in tribus libris aque dulcis donec redeant
ad vnā z colentur. De hac vero decoctione tribus diebus egro in po-
tu tribuatur cum pondere duorum aureorum huius confectionis: que
ꝛ. ſucci liquiritie ſſopi capilli ueneris omnium ana. 3. x. cordumeni pi-
peris amigdalārū amararū arſtologie rotūde ſeminis vrtice om-
niū ana. 3. 5. mellis diſpumat qđ ſufficit. ꝛ. Deceniz conſectio ſuperflu-
tates que ſunt in pectore: mirabiliter expellit: z eſt optima. Danda eſt
itaq; per hebdomada 3 vnā continuo.

CDeinde eger poſtq̃ comederit ſinapim z mel: vomere cogēdus eſt: z
venter ex his pillulis ſoluendus q̃ recipiūt agarici ordet grana. x viij.
colloquintide inferioris grana ordet. vi. elactery grana. iſij. ſucci liqui-
ritie. 3. 5. ſiant ex eis pillule: z ſufficiūt ad doſim vnā. Poſt hoc quo-
q; iterum redeat ad bibendum confectionem z decoctionē ſumendūz:
z poſtremo ad vomitū z ventris ſolutionem vt prius. Hoc faciendum

ff

Trac. Monus

est donec eger sanitati restituatur. Interim tñ a cibis grossis et stipticis et acetosis abstineat.

De pleuresi.

Cap. 37.

Quam aliquis sub costis suis dolorem sentit pungituum: et proprie quando siccam patitur tussim: et febriliter expedit ut si dolor super partem costarum et furculam tendit fiat minutio ex basilica eius partis in qua est dolor: nisi totum corpus multo sanguine repletum fuerit: tunc enim ex latere contrario sanguinis detractio facienda est. Et Egritudo quoque si tamper aliquot dies a sui principio infestauerit egrum: flebotomia similiter a parte dolente facienda est. Quod si dolor inferius ad partem costarum posteriorum tendit: venter ex decoctione quam in capitulo de reumatismo descripsimus est solvendus. Melius tamen est ut flebotomia fiat: deinde aqua ordi cum zucchero assidue tribuat. Et si videris tussim eius vehementis siccitatis: da ei in diluculo omni die supplep: deinde da ei in potu aquas ordi. Et si eger fuerit debilis nutritur cum pane et ex zucchero. Si autem fortis fuerit: aqua ordi usque ad diem quartum sufficiet. Locus scire cepit: decoctionem quam in capitulo de reumatismo nominauimus quotidie sumat ante equam aquam ordi bibat donec sanetur. Si autem febris et acutitas perseuerent: et eger in excreatione difficultate patiatur: detur decoctio quam in capitulo de asmate nominauimus: quod similiter est facendum cum sanetur sit ex creatio. Quod si in principio passionis quod excreatur nigerrimum: aut valde citrinum appareat: et sic permanserit et febris non quieuerit neque calor usque ad diem septimum timorosum est. Et si cum hoc toto aeris attractio non alleuetur: et in pectore fuerit origo aut in maxillis rubedo: et in oculis stupor: mortis est propinquus. Si autem exterius in latere apparuerit rubedo aut apostema: et cum premittitur locus dolet: ponatur desuper ventosa aut emplastrum ex sinapi et ficibus: et dimittatur ibi donec locus ulceretur. De his vero que ex errore stolidorum ad augmentum nocimenti accidunt: hanc egritudinem patientibus est: quod cum dolor in principio sentitur sub costis estimant grossam fore ventositatem: ideoque electuarii diamusci aut et similia egro tribuunt: eumque oino interficiant. Hec passio vocatur hirsens: cuius causa est apostema quod oritur interius in costis hypochondriorum.

De peripleumonia.

Cap. 38.

Quam homini superuenerit febris et in anhelitu tantum patitur constrictione ut se prefocari putet: et in maxillis ita vehemens sit rubedo ut tincte videantur: et anterior pectoris pars dolet et tussis adestrit et quod cum excreatione emittitur existit spumosus: et in pectore sentitur grauitas sine punctioe et sine calore: cui omnia hec accidunt acutum in pulmone patitur apostema: et vocatur hec passio peripleumonia. In principio igitur curatio eius basilica minuenda est: deinde eger ex eis quibus medicatur pleuresis curandus est.

Almaſoris

De sanguinis profectione cum sputo sine vomitu & sine rascatione p. os. Cap. 59.

Qum sanguis cum rascatione aut paruo sonitu qui fit sine tussi egreditur: non est egro inde timendum. Poterit enim sanari gargarizando ea que in capitulo de sinantia nominauimus: & regimen subtiliando. ¶ Cum vomitu quoq; si exierit sanguis nō magnū affert timorem. Curatur nāq; hoc flebotomando egrum & si comederit siſtyca sicut sumach & succus vſe acerbe. In potu pretereaumat ex boliarment gūmi arabici balaustie sanguinis dracontis thuris omnium prius equalibus datur ex eo. ʒ. iij. cum rob simplici de cistonis. ¶ Quibusdā autem solet accidere sanguinis exitus cum interpolatione: ex quo nullum sentiunt nocumentum imo remedium: deoq; sic est dimittendū. ¶ Quod si cum tussi superueniat sanguinis egressio: est timorosus. Est tamen incipiendum in curatione egri cum flebotomia ex basilica. Deinde ex trociscis istis in potu tribuenduz: que. ꝑ. thuris sanguinis dracontis: amboꝝ añ. ʒ. iij. & tertiam. charabe. ʒ. v. emathitis terre sigillate: amboꝝ añ. ʒ. x. aluminis. ʒ. ij. & ʒ. balaustie. ʒ. iij. opij. ʒ. ij. rauetseni. ʒ. ij. ex his omnibus fiant trocisci. x. de quibus quotidiē vnus in potu sumat cum succo ozimi maioris aut portulace. ¶ Et si egritudo vehemens fuerit: alius circa noctem dandus est. ¶ Adiutorioꝝ quoq; ac coxarū partes superiores sunt ligande & extremitates fricande. ¶ Pectus etiā precipue si in eo fuerit locus dolens ex trociscis predictis cum aceto & aqua epithimetur.

¶ Etus preterea cibaria succum vſe acerbe & sumach & eis similia admixta habcant: & patiens supinus facens: de terra sigillata aliquid post aliquid paulatim comedat.

De ptisi.

Cap. 60.

Qum aliquis carnisum diminutionem pati videtur post tussim & croatica passione & sputo sanguinis aut saniei pcedente lac asininuz in potu tribuatur. Quod si inueniri non poterit: caprinuz cum pauco zucchero dandum est. Cum quo etiam panes sepe comedat: ipsumq; quātū opus potest: loco aque in potu sumat. Vinum tamen subtile & temperatum aliquādo est tribuendum. ¶ Nutrimētum autem egri sit ex carnis autum & edina. ¶ Eger preterea ante comestionez & post balneū ingrediatur qđ non sit calidum sed tepidum: & in semiscupio moraz faciat. ¶ Summopere vero cauendum est ne venter soluat. Cui tamen si solutus fuerit: ex huius pulueris bibitione succurrenduz est: que. ꝑ. gummi arabici spodij boliarmenti seminis mirrini: omnium añ. ʒ. i. fiat ex eis puluis de quo in die. ʒ. iij. cum sirupo de papauere albo aut rob mirrino dentur: huius quoq; pulueris bibitio omnibus ventris cōstrictione indigentibus qui tussim patiuntur remedium affert. Cui plerūq; adduntur xilocaracte de siria & bdellium de mecca. ¶ Quod si lac egro febrem generauerit auferendum est ei lac & ptisana quousq; febris recedit danda. Deinde lac ei denuo tribuendum. Et si febris iterū

ff 3

Trac. Nonus

redderit remoto lacte ptisana est danda. Post eius recessione ut patet ad lac est redeundum. Hoc autem semper est faciendum cum necessitas urget et venter summo opere custodiendus ne solvatur.

De tremore cordis.

Capit. 61.

Si cum cordis tremore fuerit pulsus velocitas et febris: eger ex bacilica est minuendus: et troscisci camphorati cum succo malorum acetosorum in potu sunt tribuendi que. R. spodij seminis cucumeris citruli endiuie lactuce portulace rosarum sandali albi omnium partes equales: et pro unoquoque pondere auri unius ex eis sumas camphore trium granorum ordeii pondus: ex quibus cum succo mactanorum confectis fiant troscisci: de quibus in potu quotidie unius auri pondus quoque die tribuatur quod per duas hebdomadas fieri conuenit. ¶ Si autem hec non suffecerint lac de quo butyrum sit extractus ab bibendo des. Ipse vero nutrias ex pullis cum aceto et succo vire acerbe et ex acetoso. Sirupum preterea acetosum de zucchero factum bibat.

Si autem cum cordis tremore non fuerit febris: troscisci muscati in potu sumantur: qui. R. mastice spice xilo aloes cinamomi garosilorum gallice muscate nuctis muscate cubebe cardamomi maioris et ibelophe corticis citri omnium aii. pondus unius auri: musci sexta. 3. l. ex his omnibus cum vino redolente conspersis fiant troscisci. Hi autem troscisci conferunt sincopi et tremori cordis.

Electuarium diamusculi preciosum quod ad sincopim et tristitiam et cordis tremorem et tedium faciens. R. mastice cinamomi seminis ozimi maioris seminis ozimi garosilati seminis melisse seminis silimbij seminis sansuci macropiperis: omnium partes equales: ex quibus omnibus pulverizatis. 3. x. sumantur margaritarum minutarum coralli rubri charabe sepe crude been albi et rubri folij: omnium aii. 3. x. musci tuba piri cor conij puri. 3. 5. conficiantur cum melle de muraba chebulorum. Hoc est electuarium ad frigiditatem stomachi et digestiue egritudine optimum existit.

De passione colerica.

Capit. 62.

Quam parvus dolor puncto et tristitia alicui supervenerit affuerint: quod cum ea vel post ipsam vomitus et ventris solutio: aqua calida multoties continue in potu tribuatur. Et si adhuc perseveraverint vomitus et ventris fluxus: aqua calida iterum detur. sedabitur enim passio. ¶ Cum autem egritudo quieverit eger balneum ingrediat: in quo per unius hore spatium moretur. Egressus autem de balneo leui alatur nutrimento deinde dormiat. ¶ Sed licet vomitus et ventris fluxus vehementes fuerint et sint homata terrefactia supervenerint non tamen est timendum: immo cum medicamentis que ego nominabo succurrendum. ¶ In principio itaque troscisci de olibano cum aqua et niue et rob granatorum dentur semel qui item etiam sunt dandi si vomitus non cessaverit. Duoque ad tutoria et core in supremis partibus ligentur et aqua in niue infrigidata super crura et pedes fundat et in ipsas etiam mitrantur. ¶ Venter quoque ex sandalis ros camphora gallia aqua rosata consper-

De Almasozis

lis epithimes et panus aqua rosata in niue infrigidata infusus desuper ponas: qui postquam tepefactus fuerit est remouendus: et alius ut prius de super mittendus. Ad potandum aut paulatim tribuas vsum vetus teperatū cum rob granatorum: et quando vomuerit iterum tribuas. Panes quoque in succo granatorum infusum cogendus est sumere cum vino et comedere. Quod si vomuerit iterum dandus est donec quiescat. Quod si sint copis supuenerit muscus cum vino dare conueniens est: vim inferendo. Et succus carnis edine et pulline cum pauco citroniorum succo in vino mixtus in potu est tribuendus. Pulli preterea sunt aslandi et ante narces ipsius discerpendi. Thus etiam dandus est ut ipsum masticeet et paulatim transiciat. Et postremo bolum corascentum cum camphora conditum tribuatur. Quicquid autem de huius passionis cura nunc usque diximus donec vomitus sedet et stomachus cibum recipiat fieri conuenit. Postquam vero stomachus ipsius recte cibum poterit nutriendus est eger: et parum vini veteris bene redolentis in potu sumat et dormire incipiat.

Trocisci de olibano ad vomitum dicti. ℞. boli corascenti thuris amborum an. 3. x. cucube cardamomi amborum an. 3. y. 2. 5. camphore gallice garriophili. enimum an. sextam. 3. l. fiant trocisci pondere aurei unius. Hi enim vomitui multum conferunt.

Rob de granatis: succus granatorum acetosorum sumas: et per noctemynam aut amplius dimittas: donec quod grossius est in fundo resideat. Deinde coquas et dispumes donec sulep similitudinem habeat: in quo ab igne deposito adhuc tamen calido mente viridis stiptes mittantur et in ipso manere dimittant quousque infrigidet. Cumque infrigidatum fuerit extrahant. Ad cuius similitudinem sirupus de citronijs et sirupus de malis mactantis fieri conuenit. Si autem vomitus hora aliqua nimis inualuerit et superfluerit: magna ventosa stomacho supponas.

De his que confortant stomachum et ciborum perficiunt digestionem. Capitulum 63.

Quam stomachi debilitas cum pauca siti: et tarda cibi a stomacho descensione: et acido ructu fuerit: fuerintque omnia accidentia hec parua neque fuerint vetusta: stomachus cum trociscis de rosas erit curandus. De quibus eger quotidie in mane pondus aurei unius et 5. cum vno. l. decoctionis de seminibus sumat.

Decoctio autem de seminibus hec est. sumas ciminum nabati et ameos et bulliant in mina donec aqua fiat rubea: de qua preterea cum trociscis de rosas ut predictum est in potu tribuatur.

Trocisci vero de rosas sunt: qui. ℞. pulueris rosarum rubearum. 3. ℥j. xloaloes spice masticeis xloaloe squinanti cinamomi absinthij omnium an. 3. l. conspergantur ex vino veteris et informent trocisci. Triatur vero ex his que cito digerunt et paucorum sint humorum ac paucorum superfluitatum: que etiam ex redolentibus et seminibus sint condita sicut sunt calagite et mutagenae. Ipse quoque ante comestione multo utatur exercitio et aquam minus solito bibat et post comestione multum dormiat. De vino quoque veteris et puro parum bibat: totamque nutrica-

Trac. Nonus

tionem minuat. ¶ Quod si hec accideria vetusta fuerint electuarium diacimini: electuarij diaolibanij: amboꝝ añ vnus aurei pondus cū vnē. vna veteris vini puri in potu sumat. Regimen autem eius sit vt p̄ diximus.

¶ Electuarium diaciminū. ℞. cimini carmeni. 3. c. zinziberis. 3. xx. pi peris. 3. x. folioꝝ rute baurach panto amboꝝ añ. 3. x. Nec omnia cum melle dispumato conficiant & detur de hoc electuario si vēter strict⁹ fuerit. Quod si solutus fuerit venter electuarium diaolibanū est dandū. Lusus descriptio in capitulo de vētris solutione cōtinet. Si autem nō suffecerit squama ferri cum vino tribuatur.

¶ Scorja autē ferri hec est. ℞. seminis apij seminis fensculi anisi cimini ameos aniu dē origani cheilum carui seminis corlandri melanopiperis macroptiperis cinamomi thuris spice garosilorum nucle muscate ciperi zinziberis omnium añ pondus aurei vnus scorje aureos. x. omnibus sexcuplum vini addat & coquatur donec ad medietatem redeat & coletur: deinde eger de hoc sirupo postq̄ colabit pondus. 3. xxx. quod tidie bibat & nutritationes alleniet quod per tres hebdomadas facies caueat sibi ab acetosis & a fructibus recentibus & ab aqua frigida: vinū vero mensurate bibat.

¶ Emplastrum stomachū confortans & calefaciens. ℞. storacem spicaz squinantum absinthium calamum aromaticum masticem. Ex his cum vino veteri & succo citoniorum conspersis emplastrum super stomachū ponatur.

¶ Ad hoc preterea confert: vt stomachus fricando inungat ex oleo qd sit de spica nardi & cipro & vt lana carminata in predicto oleo calefacta inuoluta sup stomachū ponat & cū panno liget. Eger quoq; vinum vetus bibat: aut mian: aut idromel.

¶ Siua aut hoc modo fiat: succus citonioꝝ muzoꝝ sumat & per diem & noctes vt residere possit dimittat & colet. Deinde elus qd clarum est partes due sumantur: zuchari pars vna: vini veteris vna & incipiat coqui suauiter & dispumari donec in tulep similitudinē transeat: postea pro vnaquaq; libra ex toto sumant zinziberis spice cinamomi garosil. omnium añ. 3. l. mastice. 3. ij. omnia hec puluerizata in panno ligent & intus dum calidū est mittant & cum infrigidari ceperit pannus extrahatur & exprimatur deinde sirupus recodat. ¶ Quod si digestus de bilis fuerit cum multa siti & paucorum ciborum appetitu & fetido reu etu sirupus acetosus de citonijs bibatur.

¶ Sirupus acetosus de citonijs. ℞. succi citonioꝝ acetosoꝝ partē vnā zuchari albi partē vnā aceti clari quartaz partes vnus coquant omnia simul donec inspissent. Est autē sirupus iste stomachi confortatiu⁹ & ad suas peragenda actiōes suauissus & vehemēti⁹ inflammatiōis & incēsiōis q̄ in eo est sedat. ¶ Egri vero nutritatio sit res in qua simul congregant acetositas & stipticitas vt est caro cum succo vne acerbe cocta & cū malis macians similiter cocta & cū ribes & frigida ex albules

Almanforis

et amofosi et illis similia ex cibis.

C De isto preterea de pulvere plures ut transglutiat: qui. *R.* rosarum rubearum. 3. x. spodi. 3. iiij. seminis cortandri. 3. 5. dosis eius. 3. ij. cum succo granati muzzi et cum sirupo acetoso de citonijis. *P.* Si autem cum hoc quod diximus fuerit in corpore extenuatio et inflammatio: egro lac et aqua ordei danda sunt. *P.* Ipse quoque ex herbis humectantibus est nutriendus ut sunt lactuce malve cucurbitis citrulli carnes edorii et agnorum lactantium et pisces recentes.

C Balneum preterea antequam comedat et postquam comederit et tinas quotidie ingrediat et vinum clarum valde temperatum bibat: et assidue utatur ceteris: et motum et exercitium vitet: sitque totum eius regimen ut eius qui corporis grossitiam adipisci desiderat. Et si cum hac dispositione inflammatio fuerit et incensio vehementissima: stomachus ex rebus frigidis erit leniendus et aqua ordei danda. Sitque eius regimen ut erhicam habentis.

C De dolore et apostemate stomachi.

Capit. 64.

S Cum dolore stomachi adsunt tribulatio et nausea: egro aqua tepida in potu est tribuenda: et ut vomat precipiendum. Et si hoc non suffecerit veter ex hiera pigra soluat: quod. *R.* pulveris rosarum rubearum specie mariscis xilobalsami carpobalsami cinamomi xilocaassie assari omnium an. 3. 5. aloes scotrensis duplum omnium quod bene tritum cum alijs misceat medicinis tritis: et cum panno sericino subtilissimo cribellatis: quarum trituratione cum aloe secundo iteret. Lutus dosis sit a pondere duorum aureorum usque ad. 3. ij. *P.* Egro quoque quotidie de panis in vino et succo mali granati infusus: et in sirupo acetoso de citonijis. *P.* Quod si cum dolore fuerint ructuum multitudo et extensio atque singultus: egro electuarium diacimnum: et de calamento et alijs confectiones que ventositatem dissolvere consueverunt que in capitulo de colica nominabimus danda erunt. *P.* Libaria vero eius sint calagule et mutagenae cum seminibus: vini veteris puri parum bibat et utatur motu et ingrediatur balneum. Stomachus quoque ex oleo de neriden ut diximus in panno involuto vaporetur.

C Si autem cum dolore stomachi fuerit febris et apostema manifestum et cum tangitur sentitur calidus: eger prius ex basilica fiebotome et loco dolenti duo superponant sandali et rose et camphora cum aqua rosata et succo citoniorum. *P.* Nutrimentum vero eius non sit nisi sola ordei aqua: et custodiatur a carne et vino et confectionibus que de melle sunt et bibat succum granatorum muzorum et rob de fructibus frigidis. *P.* Cumque caloris vehementia sedata fuerit: egro cassia fistula in succo endivie dissoluta et bullita ac dispumata ad bibendum detur. *P.* Cum autem egritudinis dies elongati fuerint: et calor omnino quicuerit si remanserit apostema cum duritie: ex hoc emplastro epithimetur locus quod. *R.* violarum siccarum. 3. x. rosarum rubearum. 3. 5. specie odorifere masticeis amborum ana. 3. iiij. ciperi squinantis calami aromatici omnium ana. 3. ij. farine fenugreci. 3. xx. florum canomille seminis malvausci

Trac. Monus

albi farine ordet omnibz añ. 3. x. conspergantur omnia ex mucillagine seminis lini. Deinde locus ex oleo de neriden tepefacto inunctus emplastretrur ex predictis per quattuor horas ateq̃ comedat. Et postq̃ cibis fuerit digestus: et stomachus fuerit euacuatus: ex oleo de neriden cum lana vt diximus vaporetur.

¶ Cōfectio olei nardini simplicis. R. olei de ben lib. 1. spice vnē. s. ma-
sticis costi esperi squinanti calami aromatici omnibz añ. octauaz vnctē
vntus. omnia hec puluerizata in predicto oleo posita ad soles p̃ hebdo-
madam vnā valis ore clauso dimitatur: deinde colentur et exprima-
tur feces: et scophe que in manibus remanserint emplastris admiscean-
tur. optime enimerunt. ¶ Cuz autem apostema in stomacho inuetera-
uerit: trocisci de spica erunt dandi: quī. R. florum squinanti xilocasse
rauersent calami aromatici spice omnium añ. 3. ij. croci mītre antī
costi piperts omnibz añ. 3. 1. bdelij varij. 3. ij. masticis. 3. ij. armoniaci. 3.
1. in tormentur trocisci: quorum vnusquisq̃ vnū ponderet aureum: ex
quibus vnus quotidie cum vino cocco detur.

¶ Emplastrum quoq̃ istud fiat: quod. R. bdelij mollis. 3. x. armoniaci
3. v. seminis ben seminis apij amboz añ. 3. x. spice masticis nigri: ambo-
rū añ. 3. v. cere. 3. ij. olei de neriden. 3. xv. gūme in vino dissoluant: dein-
de omnia coniungantur et fiat ex eis emplastrum. ¶ Ad dolores tamen
stomachi et epatis curandum medicus valde eruditus est necessarius:
qui ipsorū diligenter attendat dispositiones. Nos tamen aggregatōes
et summas ad hoc conferentes iam diximus: 13 inquantū potuimus in
hoc abbreviauimus sermonem.

¶ De singultu.

Cap. 65.

¶ Cum singultus post grossi cibi comestione: aut vini valde tempe-
rati bibitionem superuenerit: aqua calida in qua ciminum et mē-
ta et mentastrum et parum thuris bullierint: multotiens in potu erit
sumenda: et ego vt dormiat est precipiendum: et venter vaporandus: et
ieiunandū est ei. ¶ Cum autem per multos dies a comestione abstinue-
rit iubendus est balneum sepe ingredi. Deinde paucis cibis desiccā-
ribus tamen est alendus sicut sunt calagie et mutagenae cū seminibus
et vini puri parum in potu tribuendum. ¶ Et si hec non suffecerint: tro-
scisci dandi sunt qui dicuntur trocisci de thure: et. R. thuris. 3. s. enule
3. ij. mentastri soliorum rute sicce amborum añ. 3. y. seminis nemen. 3.
ij. et. 3. in formēt ex his trocisci pondere vnus aurei: ex quibus vnus
in die cum apozimate cimini tribuatur. ¶ Qd si singultus post febrem
acciderit: fueritq̃ cum eo tribulatio: aut nausea: aut sitis: aut in ore sic-
citas: aqua calida ego multotiens danda erit: non tamen repente sed
paulatim. ¶ Et si sedatus non fuerit: aqua ordet cum oleo de amigda-
lis dulcibus detur. Spondiles quoq̃ colli et dorsi ex oleo tepido inun-
gantur et fricentur: et mucillago psilij cuz iulep et succo granati in potu
tribuat. ¶ Singultui p̃terea et sternutationi p̃fert retinere anbelicum.

Almāsois

De canino appetitu.

Cap. 66.

Quam aliquis famez affidue patitur: et cibus post comestione a deo grauat eum: ut aut vomere aut per inferiorem regionem ipsum eijcere cogatur: rizi dandum est ei: quod dum coquitur ex liquore qui fluit ab agno qui in furno assatur impinguatur et cauda et ei similia: necnon ex oi cibo qui vinctuosus est. Et vinuz vetus puruz dandum est: de quo quantum poterit bibat. Deinde precipiendum ei est ut euomat: et hoc regimine conseruandus est donec sanetur. ¶ Quod si neqz cibus eum grauat neqz ipsum euomit neqz per secesum expellit: carnes vacce sunt dande et frumentum coctum ut puls et rizi cum lacte: et aquam frigidam in potu sumat: et in aere frigido morietur. ¶ Hac autem egritudine laborans nil acerosum et stipticum neqz acutum comedat: sed dulcibus et vinctuosis solum utatur.

De colore epatis.

Cap. 67.

Quam quis male fuerit coloratus et cum hoc malam habuerit foris: et habueritqz dolorem in dextro latere apud costas posteriores: et fuerit eius malus color citrinus: et fuerit cum hoc in ore siccatas et sitis vehemens: aqua ordei et succi herbarum ut endiuie et solatri et cuscute cum sirupo acetoso ex zucharo albo facto in potu tribuantur.

Emplastrum quoqz ex duobus sandalis et rosas et camphora et aqua rosata: cum panno lineo loco superponatur. Quod hoc modo fiat: pannus in predictis inuolutus superponatur: cumqz tepere ceperit remoueat: et alius loco eius apponatur.

In potu preterea sumat granatorum succum et robur qui in frigidare conlueuerunt. ¶ Hic quoqz a vino et a pfectionibus que de melle sunt sibi caueat et a cibis calefacientibus: et sumat troiscos de berberis: qui sunt succi berberis. 3. x. seminis endiuie citrulli seminis portulace seminis omnium aii. 3. ii. rosarum. 3. ii. rauetseni. 3. i. spice. 3. 5. Informent troisci pondere aurei unius: ex quibus dentur unus cum sirupo acetoso de zucharo aut cum succo granati. ¶ Venter quoqz si necesse fuerit cum succo fructuum soluat: ut sunt pruna et tamarindi: et zucharo albo. ¶ Quod si malus color qui est cum dolore capitis fuerit albus medius videlicet inter eum qui est cum fluxibilitate et cum qui est cum tumore: fuerintqz cum eo ventris solutio et palpebrarum atqz extremitatum tumor: troisci de rauetseni cum sirupo acetoso de melle in potu dandi sunt: qui sunt. 3. mastice succi eupatorij succi absinthij seminis feniculi: anisi omnium ana. 3. ii. rauet. 3. x. informantur troisci pondere aurei unius: ex quibus unus in potu omnino tribuatur.

Sumantur preterea spica mastix ciperum squinantu calamus aromaticus crocus mirra: deinde mirra et mastix in vino dissoluta cum alijs misceantur: et ex eis emplastrum epati superponatur. ¶ Eger vero a cibis grossis et frigidis abstineat. ¶ Si autem hec non suffecerint: troisci de lacca cum apozimate de radicibus sunt dandi. Troisci autem de lacca sunt qui sunt. 3. lacce rauetseni amborum aii. 3. ii. spice seminis apij

Trac. Mo nus

ameos masticeis squinantis seminis iuniperi amigdalay arthararuz costana. 3. l. 7. 5. Informent ex hys trocisci pondere vnus aurei.

¶ Apozima d' radicib'. R. corticis radicum apij fensculi amborū aii. 3. x. seminis apij seminis feniculi floris squinantis ameos omniuz aii. 3. 5. rosarum rubearum spice odorifere amborum aii. 3. ij. coquant in lib. 1. aque donec ad tertiam redeat: et detur in poti cu predictis trociscis. ¶ Si autem apostemata in epate fiant: eorum cura erit vt apostematum que in stomacho generantur.

¶ De icteritia.

Lap. 68.

Si cuz icteritia fuerit febris: succus endiuie et solatri et aqua ordet egro in potu tribuat. Ipse quoqz ex cucurbita et crisolocanna et citrullis et hys similibus herbis frigiditatis attrahentibus nutriendus est. et sirupum acetosum ex fortissimo aceto in potu sumat. ¶ Epate pretere rea emplastrū ex duob' sandalis est superponendum: et venter ex succo prunoruz et zucharo soluendus. Que si non suffecerint: trocisci de camphora cum succo granatorū dandi sunt.

¶ Trocisci de camphora. R. zuchari spodij rosarum rubearum olum aii. 3. ij. seminis endiuie seminis citrulloruz cucurbitae lactuce portulacae seminum ex omnibus sandali rubei omniū aii. 3. l. Informent ex hys trocisci pondere. 3. ij. ex quibus quotidie vnus cu sexta. 3. vnus de camphora detur. ¶ Si autem eger venas habuerit plenas fueritqz diu ex quo minutus non fuit flebotometur. ¶ Qd si icteritia fuerit sine febre: venter ex hys pillulis soluiatur: que. R. aloes. 3. l. scamonee quarta. 3. l. agarici partes duas. 3. vnus: succi eupatorii tertia. 3. l. ex his cuz succo endiuie confectis: fiant pillule: sufficient ad dosim vnam. Deinde ventur trocisci de lacca cum apozimate de radicibus. ¶ Si autem icteritia in oculis remaserit: eger fortissimū acetū paulatim olfaciat et balneuz ingrediatur. ¶ Eius quoqz oculis qui icteritia cuz febre patitur: aqua rosata imittenda est. ¶ Icteritie pretere a valde confert: vt eger p tres hebdomadas serum bilbar.

¶ De idropisi.

Lap. 69.

Quoniam venter post epatis dolorem et febres augmētari ceperit: et qd est ab umbilico vsqz ad femur exterius prominuerit: et cutis q ibi est subtiliari et albere visa fuerit: et cum venter mouetur auditur sonitus quasi aque in vase nō pleno mote. Et si cum hys vrina fuerit rubea parua habēda est fiducia: et pprie si virtutis nō affuerit fortitudo. His tamen si virtus fuerit fortis: et venter vehementer siccus pillule de rauet que recipiunt mezerion sunt dande.

¶ Pillule aut de rauet sunt que. R. rauet seni succi eupatorii seminis endiuie: omniū aii. 3. ij. agarici. 3. v. mezerion. 3. x. fiant ex hys pillule quaruz dosis sit. 3. ij. 5. ex quibus quaqz hebdomoda dosis vna sumat. ¶ Qd si virtus debilis fuerit: trocisci de mezerion sunt dandi: qui. R. seminis endiuie. 3. x. mezerion. 3. l. et duas tertias: agarici succi eupato

Almanforis.

vij. similiter tantundem rosarū seminis citrulloꝝ amboꝝ añ. 3. ij. 7. 5. ex his omnibus fiant trocisci. x. de quibus vnus in die cuꝝ sirupo acetoso de zucharo dandus est. ¶ Si autem venter fuerit solutus: dentur trocisci de berberis cum sirupo acetoso. ¶ Eger quoqꝫ nutritur ex cibis regi et bibat sirupum acetosum de citronijs. Et si ventris solutio vehemens fuerit: citronioꝝ rob solum dandum est. ¶ Si autem cum hac passione non fuerit vrina rubea neqꝫ calor: pillule iste dande sunt que. ꝑ. meze- rion serapint amboꝝ añ. 3. 5. salis indi sunt columbini amboꝝ añ. sexta 3. 1. Pillule enī iste aquā vehemēter expellūt: et descendere faciūt. Trocisci preterea de lacca cum apozimate de radicibus dandi sunt.

Cemplastrum ascluti conueniēs. ꝑ. farine ordet ciperi stercoꝝ ouini veteris baurach bolsarment omnium partes equales. Ex his omnibus tritis fiat epithima super ventrem. Huius naqꝫ proprietates est: aque magnam partē exiccare. ¶ Qd si in palpebris et extremitatibus fuerit apoplema molle: et testiculī apostemantur faciesqꝫ ac totum corpus molle: cic quadam teneatur: erit tūc hydrops species que hiposarcha nominatur. Egro itaqꝫ hac laboranti: trocisci de lacca cum apozimate de radicibus sunt tribuendū: et venter quaqꝫ hebdomada ex pillulis de reubarbaro est soluendus: et patiens in arena calida sepeliendus. Et preterea est precipiendum vt exercitio vtatur: et famem ac sitim sepe patiat. ¶ Si vero venter inflatus ac tensus fuerit: et cum percutitur sonitum reddat vt tympanum: idropisis species adesse significabitur: que tympanites dicitur. Quam qui patitur a comestione olerū abstinere debz atqꝫ eorum omnium que ventositatis sunt generatiua. Venter quoqꝫ omni die ex panico est vaporandus: et ventose super ventres ponende: medicamina tumorem dissoluentia danda sunt: vt diacmini electuarium de baccis lauri qd in capitulo de istaca nominabimus. Eger preterea exercitio vtī assuescat: et famen patiat: et ex collirijs que ventositates dissolunt: quorum faciemus mentionem sibi subiciat. Venter quoqꝫ cū mandit donec incipiat rubere: frices: et ex oleo rutaceo clisterizet.

CDe dolore splenis.

Lap. 70.

Si cum dolore splenis fuerit calor et vrine rubedo et febris: eger ex his trociscisumat. Trocisci de agno casto. ꝑ. seminis agni casti tamarisci seminis amboꝝ añ. 3. x. seminis en diute seminis portulacae: amboꝝ añ. 3. v. ex his fiant trocisci: de quibus quotidie detur vnus cum sirupo acetoso de zucharo: cuius pondus sit. 3. ij. ¶ Eger vero si repletus fuerit ex saluatella que est in sinistra manu flebotometur. Splen quoqꝫ ex frusto filtri aceto calido infusi embrocetur et obseruetur a rebus dulcibus et cibis grossis. ¶ Qd si cum predicta egritudine non fuerit calor: egro trocisci de capparis dandi sunt: qui. ꝑ. corticis radicū capparis seminis agni casti amboꝝ añ. 3. x. scolopendric. 3. vij. aristologie longe folioꝝ rute seminis nasturtij acori nigelle osum añ. 3. ij. armoniaci. 3. ij. armoniaci in aceto dissoluatur: ex quo cetera conficiant: et infundantur ex eis trocisci ponderantes. 3. ij. ex

Trac. Nonus

quibus vnus cum sirupo acetoso de melle: et apozimate de radicibus in potu sumatur. Si autem splen tensus fuerit: et cum premittitur auidetur sub eo rugitus: ex predictis trociscis cum apozimate de radicibus est dandum: et vinum vetus bibendum: et potus aque minoretur quam plus possibile fuerit.

¶ Emplastrum ad durities et ventositates que est sub splene. R. soltoz rute. 3. x. baurach metastri sicci amboz aii. 3. iij. armoniact. 3. viij. armoniacum in veteri vino dissoluatur ex quo cetera conficiantur: et fiat ex eis emplastrum quod loco superponatur.

¶ De colica:

Cap. 71.

Si cum dolore ventris fuerit ipsius constrictio et nausea: sed neque calor affuerit: ea egro danda sunt que ventrem sine vomendi desiderio soluant: ut est electuarii de gallia: quod. R. mastice gartofil. 3. in. ziberis melanopiptis macropiptis cinamomi nucleis muscate gallie oii. 3. aii. 3. x. scamonee. 3. x. postea exprimentur citonia acetosa et recentia: et succus eorum cum eiusdem quantitate melle misceatur et coquat usque ad spissitudinem paulatim: et conficiatur ex eo medicamen: quod tamen eiusdem sit quantitate culus species sunt: culus dosis sit a duabus. 3. usque ad. y. z. 5.

¶ Quod si nausée vehementia non fuerit: neque eger medicinas vomuerit: pillule iliace sunt dande: que. R. colloquintide: serapini: amboz aii. 3. x. scamonee. 3. iij. et tertiam. Informantur pillule: de quibus vnus aurei pondus est dandum. Velociter enim passionem dissoluit iliaca. Si autem passio iliaca difficilis fuerit neque medicamina ventris solutiva ei contulerint: hoc suppone collirium: quod. R. salis panta. 3. x. colloquintide interioris scamonee amboz aii. 3. ij. z. 5. fiant ex eis colliria longa et supponatur. Et si non contulerit: ex enemate leui clisteretur: quod. R. ficus citrinas quinqs surfuris quantum manu vna capi potest maluaussci. AS. l. hec in panno ligata: et ficile folia. x. in duabus libris aque coquantur donec ad vnam redeant: deinde coletur et ponatur super eam baurach pondus aurei vnus: olei sisamini vnc. l. et fiat clistere ex eo. Si quis autem fortius et acutius facere voluerit: pondus aurei vnus de collirio quod prius diximus admisceat.

¶ Clistere vehementer soluens quo tunc utendum est cum medicamina non contulerint: neque venter soluitur. R. colloquintide interioris. 3. x. cetauree 3. v. buchormarie arthanita amboz aii. 3. ij. metastri rute origani oii. 3. aii. AS. l. omnia in tribus libris aque donec ad duas tertias libe vnus redeant coquantur et colentur: deinde dissoluatur in ea alkistran melia: amboz aii. 3. iij. castorei serapini opposonacis collirij quod prius diximus oii. aii. 3. ij. misceantur omnia: et dum tepidum est: fiat ex eo enema. et si squibale non extierint: iteretur clistere donec exire videntur. Hoc namque clistere administrari debet cum res fortissima est et pessima: et in colica mala: et illa in qua sit nausea valde vehemens et infertur nihil egreditur.

¶ Dulce preterea egritudini quandoque fetida superuenit eructatio: et

Almāsoxis

plerūq; flere^o p os egreditur: qđ cuz hoc accidit: sepe portendit mortē.
¶ Quod si cum ventris dolore non fuerit ipsius strictura: sed infla-
 tio & rugitus ac tensio in ventre existunt: confectio de bacctis lauri dan-
 da est. ℞. foliorum rute siccor. ʒ. x. ameos cimini nigelle kessin ougan-
 carui alexandrinī: seminis amigdalaz amaraz melanopiperis macro-
 piperis mentastri dauci acori bachaz lauri castorei: oīum aīi. ʒ. ij. sera-
 pini. ʒ. iij. oppoponacis. ʒ. iij. conficiantur cum melle eiusdem ponde-
 ris cuius dosis sit vt auellana vna: aut nabacca multis vicibus cum
 vncia vna vini calesacti: aut cum apozumate de radicibus. Huic enim
 cōfectioniū remouenda ventositatē & dissoluenda nihil equiparatur.

¶ Hoc preterea suppositorum subiiciatur: qđ est ventositatis dissolu-
 tiuū. ℞. cimini folioz rute viridis amboz aīi. ℞. ʒ. i. bucomariē artha-
 nite amboz aīi. ʒ. ij. baurach. ʒ. i. conficiantur ex melle: & supponat cuz
 sponsia vel lana. Hoc enim dissoluit ventositatem & inferius expellit.
 Venter quoq; affidue ex pāno calido vaporandus est: & eger in tinam
 mittendus. **¶** Si autem hec non suffecerint: ventosa cum igne imponē-
 da est: & locus donec rubere incipiat fricandus. Post hec vinctio fieri
 conuenit ex oleo rutaceo: & ex alijs oleis calidis: & ex eis clisterizandus
 est eger postq̃ eis admixta fuerit: castorei euforbij aboz aīi. ʒ. ʒ. **¶** Hanc
 vero solutus pati egritu dīnē: dum sanus est caueat ne vinum aqua mi-
 xrum bibat: nec etiaz sumat vinuz nisi purz & forte: neq; aquam multaz
 bibat & abstineat ab herbis & lacte: & omnibus inflatilis.

¶ Silonium faciens slios cum maximo coartantur dolore: & tmetur
 ne sincopis egro superueniat: ventositatem carminat: somnuz puocat.
 ℞. piperis ameos folioz rute mentastri castorei bacharuz lauri cimini
 omniuz aīi. vñ. i. opij mandragore iusqutami seminis omniū aīi. vñ.
 ʒ. conficiantur cum melle eiusdē quātitatē: detur ex eo pondus vnius
 aurei. Huic quoq; electuario addis plerūq; scamonee vñ. tertia & sit
 tunc medicamen ventris solutiū. **¶** Si autem cum dolore etiam fe-
 bris affuerit: cassia fistula in succo endiute bullito & dispumato disso-
 luta egro est danda: & sirupus violatus in potu est tribuēdus & nutriē-
 dus est ex rasea cum oleo de amigdalīs dulcibus condita: & ex lent cli-
 steri clisterizandus. **¶** Cum autem locus doloris in ventre apparuerit
 grossius: & apostema habens: eger in principio flebotometur: dein de
 cassia fistula cuz succo herbarum sepe danda: & sit cibus etus cuius hic
 dolor ex consuetudine accidere solet: rasea vinctuosa cum zucharo &
 oleo sisamino: & abstineat a rebus stipicis & acetosis & cibus grossis &
 ventrem stringentibus. **¶** Qui autem cum hoc dolore ventositatē pati
 solutus est: cibetur cum kalagie & mutagenat conditis cum semnibus:
 & abstineat ab oleribus & lacte: & ab omnibus que inflant. Et bibat vi-
 num forte & non viciatum. Aut idromel cum speciebus que pro cōdi-
 mento ponuntur: vt piper quas dicemus.

¶ Idromellis confectio. ℞. mellis mundi lib. i. aque lib. vi. misceatur
 & coquantur diu & spumentur bene donec fiat ad similitudinez sulep.

Trac. Monus

Cumq; hoc factum fuerit in vnaquaq; libra ex eo mittantur. 3. ij. pipe-
ris puluerizati in panno ligati donec appropinquet finis decoctionis
eius: et cum infrigidantur extrahatur panus et exprimatur: et cum necesse
fuerit propinetur.

Conferet etiam cui hec passio ex ventositate et grossa superfluitate acci-
dere solet: oleum de cherua recentis cum apozimate de seminibus sum-
ptum. *¶* Apozima autem de seminibus est hoc. *R.* ameos citrini chetimi
carui organum nigelle eium ana pugillum vnum. Istis admisceantur
aque lib. ij. et coquantur donec redeant ad libram vnam et mediam. De
hoc itaq; apozimate sumantur vñ. ij. quibus. 3. ij. olei de cherua adda-
tur: et multis diebus bibant. *¶* Sed si cui dolor iste cum calore super-
uenerit pumna. xx. et ficus citrine. v. et passay enucleatarum. 3. v. sumantur
et coquantur et colentur: deinde cassia fistula in eo dissoluta coletur: cui
oleum amigdalinum admisceatur et sumatur: et ex apozimate quod in cap-
itulo de reumatismo diximus in potu tribuatur. *¶* Venter vero si multum
fuerit ficcus: predicto apozimati addantur polispodij turbiti: amboꝝ
an. 3. ij. et coquantur cum eo: et detur donec venter soluetur. *¶* Cum autem
solutus fuerit remoueatur polispodium et turbiti.

Electuarium quod ventrem soluens inflationem resolut: et grauedinem.
R. turbiti albi fricati et puluerizati. 3. xx. zinzibis. 3. x. zuchari. 3. xxx.
huius pulueris. 3. ij. ad bibendum dentur.

Pillule de quibus cum quis ventrem soluere voluerit vnam sume-
re debet: que appetitum excitant et inflationem reprimunt et grauedinem
et cibum digerunt. *R.* masticeis zinziberis cinamoni garlophorum nebe-
remis melanopiperis macropteris scamonee violay zuchari olum
an. 3. l. fiant ex eis pillule ad magnitudinem cicercis: et sumatur vna: mo-
uet enim semel aut bis.

De fluxu ventris.

Cap. 72.

Quoniam cibus in stomacho more solito non moratur: imo citius egre-
ditur non mutatus nisi parum fuerit: cum hoc mordicatio et do-
lor in ventre et sitis: cum quo etiam plerumque adest ventris fluxus in quo
ante comestione inuenitur purulentum: detur egro rob de succo vue
acerbe aut de succo ribes: aut de succo granatorum cum spodij rosarum
amboꝝ an. 3. l.

Troisci quoque de spodio constrictiui itidem tribuantur.

Nutriatur vero ex adesia citrina: et pullis cum aceto coctis: et assatis:
et in succo vue acerbe positis.

In potu autem sumat sumach cum aqua rosata: et deinde nutriatur
ex cibo: cui admiscetur sumach: qui vocatur sumachia. *¶* Totumque eius
regimen ad hoc perducatur ut infrigidare possit et pstringere. Quod
si non fuerit cum eo mordicatio in ventre: neque quod egreditur pus habet
admixtum: sed est viscosum: et adest inflammationis paucitas: et pauca
sitis: et ructus acidus: egro sicla et sinapis et pisces saliti tribuantur. De-
inde cogatur ea vomere sumendo sale et mel et anetum coctum. *¶* Que

Almanforis

si non suffecerint: medicamen quod expellit flegma tribuatur. Quod
℞. aloes. 3. l. colloquintide interioris. 3. iiij. salis indi. 3. iiij. turbith. 3. l.
Ex his fiant pillule: et sufficiunt ad dosim vnam.

Uomitu preterea sepe utatur: et cibaria quibus utitur in alimuri pso
intingantur et comedat sulcita que sale condiuntur: et que acrimonia
habent: que appetitum prouocare consueverunt. ¶ Si autem cum hoc
quod diximus nihil egreditur quod sit superfluum: neque quod expellit aliquid
purulentum vel flegmaticum habet admixtum: ergo vinum purum et
forte tribuendum est: et diabolbanum dandum: quod. ℞. oliban. 3. x. pipe
ris ameos spice keilij anisi nigelle: oium aii. 3. ij. balaustie. 3. x. mellis
dispumati quod sufficit ad perficiendum: detur ex hoc in potu: quia stomachum
calefacit et vehementer desiccatur. ¶ Alposima quoque de sensibus quod in ca
pitulo colice passionis noiautimus des et assuescat in potu sumere vinum
purum. ¶ Si vero cibus non egreditur sed res subtilis et alba et aquosa: cum
qua sunt ea que epatis significant debilitate: ergo tribuat id quod sit de
scoria et diabolbanum: et trocisci calefacientes epatis quos noiautimus: et ele
ctuarium diacalamentum: quod. ℞. foliorum rute foliorum calamenti siccorum:
ameos carui leuistici zinziberts cinamomi macropiperis: oium partes
equales: perficiant cum melle cocto: et dent alia medicamina que noiaut
mus in capitulo epatis: ex his que ipsius calefaciunt et confortant. ¶ Si autem
cum predicta egritudine non fuerit significatio debilitatis epatis: imo quod
egreditur cum fluxu subtile est et album et fiat in stomacho grauitas: pul
uis de granatis ad transglutendum dandus est: qui. ℞. ossium grana
torum aceto sorum assatorum tritorum ut alcohol. 3. c. carui se. conandri: amborum
aceto acerrimo infusorum: et postea assatorum aii. 3. xx. xilocaracte su
mach balaustie: omnium ana. 3. x. puluerizentur optime et commiscean
tur: et detur ex eis puluis ad transglutendum. ¶ Electuarium quoque
quod de casis des: quod. ℞. arilloz passaz tritorum ut alcohol lib. 1. mirtillorum
siccorum puluerizatorum ut alcohol lib. 5. xilocaracte nabati balaustie se.
tamarisci ameos oium aii. 3. x. perficiant cum melle de cana mellis aut cum
melle apuz optime dispumato: et ex electuario sumat. ¶ Si autem quod egre
ditur citrinum fuerit: et anuz mordicat: et eger situm patiat et febre: tro
cisci costrictiui de spodio: et aqua saule ordei dent. ¶ Trocisci constri
ctiui de spodio. ℞. rosaz rubeaz spodij: amboz aii. 3. x. seminis acetose
sumach balaustie gummi arabici: oium aii. 3. v. Informens trocisci pon
dere. 3. ij. quoz vnus cum vno. de rob citoniorum simplici sumatur: aqua
vero saule ordei quam diximus ita fit. ordeus fractum in aqua ipsius coope
riente bulliat donec aqua inspissetur: deinde coles et bibant ex ea vno. iiij.
cum tribus. 3. spodij: et gummi arabici eadem quantitate. ¶ Quod si ex fluxu
ventris euenerit excoctio puluis de bolo ad transglutendum detur:
qui. ℞. psilij. 3. xx. seminis plataginis. 3. x. gummi arabici boli arment: ani
borum aii. 3. iiij. psillum assetur et gummi: et bolum puluerizetur et comi
sceatur: et sumantur in potu ex eo in mane. 3. iiij. cum rob de citonijs et
circa noctem tantumdem. ¶ Cibis vero eius sit pulmentum factum cum

Trac. Monus

granis granatorum et passis cum aqua et aceto et cibis factus cum succo vire acerbe et sumachia et tasea admiscetur succus sumach et his si multa cibaria.

Trocisci de balaustijs qui continue conferunt diarie dandi sunt: cum fluxus fuerit superfluous: siue habeat sanguinem admixtum siue non. **R.** gallarum siliquarum nabati seminis tamarisci olivani balaustie: oium partes equales: opij gummi arabici amboz aii. partem mediam. Informentur trocisci pondere. 3. ij. ex quibus vnus cum vino sumatur: si neque calor affuerit neque febris. Sed si febris affuerit: cum rob de citonijs acetosis sumat: qui tunc dandi sunt cum ventris fluxus superfluous fuerit.

Trocisci ad tenasmon: qui dandi sunt cum caloris absentia fuerit: et ventositas erit noctua et sonit^{us}. **R.** seminis iusquiamis albi: seminis anethi: seminis sentuli oium. 3. s. ameos. 3. ij. et 5. opij. 3. li. seminis apij. 3. x. fiant trocisci de quibus pondus vnus aures in potu sumat.

Confectio de stozace quod antiquo ventris fluxus conferes ac tenasmoni: cum neque febris neque calor affuerit: sed erit ventositas noctua: danda est. **R.**

castorei opij assari stozacis liqde myrre seminis iusquiamis nigri thuris oium partes equales: mellis quod sufficit ad speciem per sectionem: cuius dosis sit. 3. ij. vsqz ad tres.

Si autem postquam tenasmon decem transierit dies non visa fuerint medicina perferre: et eger supra pectus sentit dolores: redeundum est ad clistere.

Clisterie constrictiuum. **R.** panici excocti lenitium excoctarum rosarum siccarum balaustie cupularum glandium oium aii. **M.** i. oia in. iij. lib. aque coquantur donec ad libram. i. et 5. redeant et colentur: deinde sumatur ceruse cineris papiri babilonici: aut cineris papiri amboz aii. 3. l. boli armeni. 3. s. vitellus oui vnus assari durus: olei roset. vnc. 5. Ex his oibus in predicto apozimate fricando dissolutis clisterizetur eger semel aut bis. **P.** Quod si tenasmon fuerit longi temporis in quo non egreditur sanguis: sed rasura alba mucilaginis filis: medicamen putredis quod in capitulo de cura gingivarum putridarum notauimus dandum est. Ex quo in apozimate eorum quod nominauimus fricato dissoluto clistere semel aut bis fiat. **P.** Et si ex ventris fluxu in ventre vehemens mordicatio secuta fuerit: clistere fiat ex oleo roseo tepido. **P.** Si autem nullo modo mordicatur: clistere fiat ex illo medicamine: multotiens addatur donec sanetur.

Epithima de quo veterum cum fluxus superfluit et virtus est debilitata intendus est. **R.** gallie acarie ciperi mirre gallarum expressi thuris oium partes equales. Ex his oibus vino veteri aut succo citoniorum conspersis lintatur venter. Huic quoque quandoque addis panis biscoctus de surfa. **P.** Si autem cum hac egritudine fuerit calor: epithima fieri conuenit ex duobus sandalis et rosis et bolo armeno et fausel et galli et pane biscocto cum succo mactanorum et citoniorum et mirrino.

Quod si eger vehementer pariatur tenasmon: et sepe vadat ad sellam: et tamen nihil egrediatur: collirium istud subiectas. Est enim mirabile ad sedandum tenasmon quod. **R.** thuris liij croci gummi arabici: oium aii. 3. l.

Almâsorio

opj. 3. ij. infoment collirta z supponatur.

De difficultate mingendi.

Cap. 73.

QUoniam urina minuitur aut ex toto retinetur neq; in femore apparet tumor neq; grauitas neq; dolor in renibus sentit: succurrendus est ex medicamentibus vrine puocantibus que notabimus. ¶ Quorū vnū est hoc qđ. R. seminis apij niri rubee tinctori olixatri seminis iuniperi se. assati ameos semis feniculi spice amigdalarū amaraz seminis melonis oīum ana. 3. x. cantaridariū quarū capita z ale abscisa fuerūt. 3. l. armoniaci. 3. ij. armoniacū in vino dissoluas: z alie species ex eo cōficiantur: ex quibus fiat forme auellantis similes de quibus sumant ab vna 3. ad. ij. 3. hoc enim medicamē valde cōfert corpori cum dissolutionem patitur z laxitatē: z iposarche z ad expellēda oīa accidētia: cā quorū corpus desiccari opz. ¶ Qđ si cōtingat mingēdi difficultas ex casu aut percussione in femore: aut in ano aut in eorum circuitu: eger ex basilica minuatur. Deinde aqua calida loco sepe superfundat: z vsq; ad spaciū mediū diet ex oleis frices. Egro quoq; pceptat vt vrinam expellere nitatur. ¶ Si autem mingēdi difficultas cōtingat vesica existēte plena z extensa: z sit hoc post sanguinis aut saniei mictum: medicamina q̄ trumbos sanguinis: aut pus quod in vesica generatur soluere consueuerunt z liquare: danda sunt. ¶ Medicamen quod trumbos sanguinis aut saniei que in vesica sit dissoluit. Recipe cordumeni mirre rubee de qua tingitur seminis iuniperi armoniaci, asse: omnium partes equales. armoniacum dissoluas: z informentur pillule ex alijs speciebus ex eo cōfectis: de quibus quater in die sumas cum apozimate d seminibus qđ nominauimus. ¶ Sirupus etiam acetosus ex forti aceto factus multotiens detur. ¶ Per siringam preterea imittatur in vesicā aqua in qua dissolutus fuit sal aut aqua cineris: z ista est cōfectio aq̄ q̄ fit de cinere. R. cinerē de ilice cinerem de vtribus cali. calcem: his omnibus admisceatur tantum aque vt ex ea cooperiri possint: z dimittantur sic per tres dies: deinde coletur z per siringam in vesicam inijciatur. ¶ Herba quoq; croci hortulani z esula cocta superponant. ¶ Tina preterea assidue ingreditur: in qua sit aqua in qua cocta sint camomilla sticados arabicus sansucus sisimbrium: aut in qua extremitates caulium z esula z simus columbinus cocte fuerunt. Eger in decoctione earū se deat: z ex herbis istis sic coctis fiat emplastrū super femur z partes ei circūadiacentes. Et duz in tina moratur sumat in potu que vrine puocantia existūt. Et si hec omnia nō profuerint: ad instrumentum cū quo vrina puocatur est recurrendū.

¶ Si autē mingēdi difficultas post lapidis signa affuerit: eger supin⁹ iaceat z pedes eius diuersis modis z fortiter quatiedū sunt. Et si vrina nō egressa fuerit oportebit vt cū instrumēto curet per quod membro infusum sit impulsio. Lauendū tamen est ne virge imittatur: cuz est ibi apostema. Ad difficultatē quoq; valde cōfert sepe ingredi tinamē z ungere loca ex oleis z medicamina vrinā puocantia in potu sumere z abstinere.

Trac. Monus

re a nutriēibus acetosis et ponticis et grossis;

De lapide.

Lap. 746

Quoniam eger virgam sepe fricat et manu tractat: ipsa quoque quādoque erigitur et arefcit: et vrina difficulter et cum dolore egreditur: in qua egritudine fortasse etiā longaonē quāque exiit: lapis in vesica esse significatur. Si autem eger sentit cum difficultate mingendi vehementē dolorem in renibus: et in emunctorijs: et nauseā et ventris constrictionem: in renibus lapis esse monstratur.

Lapidis vero qui est in vesica cōfectio ista vrillis existit: et est optima ad frangendum lapidem cum vetustus fuerit. Ego quoque iam fregi: cū eo magnum lapidem in spatio minore qua draginta dierum. Cuius cōfectio. R. carpobalsami seminis rasani dauci olixatri seminis corticis radicū opoponacis corticis radicū capparis amigdalazarū amararū danocotie squinātis ciperi splce idē cassielignee saculofundurion har, mel gentiane aristologie rotunde assari cordument armoniaci serapinis bdely piperis acoriorum ptes equales: gūme sufficienti balsamo dissolute malacent: et ex eis alie species conficiantur: ex quibus informetur pillule: et sumatur ex eis in die. i. 3. cum apozimate de seminibus. Quāque etiam sexta pars. 3. vnius de cinere scorpiōnis simul cum eis datur. **C**onsis vero de scorpiōibus hoc modo fit. Scorpiōnes sumantur et in ollā nouam positi os habentem oppilatus super lacertulum in furno mittantur: in quo non sit vehemens calor: et sint ibi sex horarum spatios: deinde extracti puluerizentur et reponantur. **E**ger vero nutrias ex aqua ciceris et caligie et mutagenat. Et abstineat a lacte et caseo et ab alijs cibis grossis. **I**ngredias tinam in qua sit aqua in qua cocta sint folia caulium et esula et berengelie et mentastrum et simus columbinus et medulla seminis croci hortulani. **S**emur etiā inungatur ex oleo de scorpiōibus: et distilletur ex eo in virgam.

Oleū de scorpiōibus. R. aristologie rotunde gentiane ciperi corticis radicū caparum: omnium ana vnc. i. Nec omnia in libra vna olei de amigdalīs amaris posita ad solem per hebdomadaz vnam dimittantur et colentur et exprimantur: et pro vnaquaque libra ex eo adiungantur ei scorpiōnes decem: et totū in vase cuius os oppilatum sit missus ad solem per duas septimanas mores: deinde coletur et reponatur. Est enim optimū et mirabile: de quo quoties in virga guttatim fundendus est postquam eger summa egreditur. **Q**uod si lapis magnus fuerit: non inueniatur aliud remedium: nisi vt cū incisione extrahatur. De hoc tamen loquitur nostrū librum huiusmodi excedit. **C**ū autem in renibus fuerit lapis: eger frequenter tinam ingrediatur et renes et ilia ex oleis inungantur: et ex eis que locū calefaciunt desuper cū panno ponantur: vt sunt ea que nominauimus. In potu quoque sumantur ea que lapidē frangunt. **S**i autem lapis ceciderit in virgā et obstaculum fecerit: aqua calida ab alto distillando, et superfundatur donec rubere videatur: deinde oleū tepidum guttatim superfaceat et fricetur: et si necesse fuerit: ad exteriora fugatur. Ex hoc enim mouebit la-

Almanforis

pis et exsibit. Sed si magnus fuerit et difficilis: necesse est ut virga infer-
us incidatur et extrahatur.

De nascenti rene et vesica.

Cap. 75.

Apostema quod fit in renibus et in vesica comitatur febres mixtae que
non est vehementis caloris cum qua est horripilatio et rigor: et fre-
quens mictus: et dolor in inferioribus dorsum et gravitas: et cum impellit
videtur egro quod aliquid ibi suspensum sit. Cum hec itaque signa visa fue-
rint: eger ex basilica flebotomies eius partis in qua dolore sentit: et gra-
uedinem. Loco quoque emplastra infrigidantia superponantur. Et si
egritudo sic dissoluta fuerit bonum erit. Si autem febris et dolor et gravitas
perseuerauerint: et urina minutim et frequenter egreditur: significatur
pus ibi colligi. Est igitur tunc super dorsum emplastrum ex camomilla semi-
ne lini fursure oleo sisamino conspersa ponendum: et egro ut in tina sede-
at precipiendum. Si autem eger minxerit pus: semina que nominabi-
mus in capitulo de ardore urine sunt danda donec pus minuatur: de-
inde datur troscisci quos in capitulo de mictu sanguinis et sanici nomi-
navimus. Apostema vero quod in vesica fit deberet comitari febres co-
clusa et difficultas mingendi et disuria et seminis et virge dolor: tunc
eger ex basilica flebotomendus est: et fiat egritudinis cura quod admodum
prediximus. Est autem quandoque renum apostema quod non peruenit
ad sanicem: imo transit in duritiem cum gravitas in renibus sine febre per-
seuerat. Est ergo clisterizandus ex mucilagine fenugreci et seminis lini
et apozimate camomille et caulium et melliloti et maluausci ac fursuris et
voinat frequenter. Renibus quoque supponat emplastrum ex eis que notauimus.
Et si urina minutim videtur: cum illo urinae puocantia dantur. Hoc quoque pro
paruo non est habendum: quia ex eo peruenitur ad idropisum.

De ardore qui fit in mictu.

Cap. 76.

Qum eger dum mingit sentit ardorem et punctionem in virga: a sal-
sis et acetosis et acutis abstinendus est et nutriendus est ex rafeta
leuibus et cibis begis et eorum similibus. Hoc quoque medicamen et da-
dum est: quod recipit seminis melonis excocti .3. xxx. seminis ci-
trulli seminis cucurbitae seminis portulacae seminis albi papaueris: olij
an. 3. iij. seminis susquidam albi. 3. ij. zuchari albiissimi ad pondus ofuz:
de puluere horum quotidie in potu. 3. iij. in mane: et alie. iij. 3. circa no-
ctem cum vine. I. si rupti violari aut iulep sumantur. Hoc quoque egritudo
non est paraspicienda: quia cum sit mansiva et perseuerans: proueniunt
ex ea in vesica et in instrumentis vernalibus vlcera.

De mictu sanguinis et puris.

Cap. 77.

Qum aliquis pro casum aut percussione sanguinem minxerit: ex basilica
flebotomies: et troscisci quod dicunt troscisci de charabe in potu tribuat.
Troscisci de charabe. Recipe charabe gummi tremule arboris: ambo-
rum an. 3. 5. balauistic hypoquistidos: amborum an. 3. ij. 2. 5. olibani. 3.
ij. seminis apij opij: amborum an. 3. i. informantur troscisci potere auri
vntus. Ex quibus vnus omni die cum apozimate sumach tribuatur.

Trac. Monus

¶ Ad comedendum vero tribuas caro cocta cum sumach et caro cocta cum succo vire acerbe. Abstineat a cibis acutis et salis. Loco vero percussione superponatur emplastrum ex bolo armeno et achate et aloë et licio confectis cum aceto et aqua. ¶ Si autem sanguinis micrus euenerit post comestionem ciborum acutorum aut potum vini acuti: flebotome et eger et trociscos de charabe in potu sumat et eodem quod predictimus gubernetur regimine.

¶ Pus vero si intuxit eger troscisci isti dandi sunt: qui. R. seminis melonis citrulli cucurbitæ omnium absque corticibus ana. 3. xx. boli armeni gummi arabici thuris pinguis sanguinis draconis omnium ana. 3. x. opij. 3. ij. seminis apij. 3. ij. informant troscisci powder. 3. ij. ex quibus omni die vnus cum sirupi de papauere vnc. 1. in potu tribuatur. ¶ Virge quoque ex isto collirio immittat.

¶ Collirium de cerusa. R. ceruse sarcocolle olibani gummi arabici opij sanguinis draconis oñz partes equales: fiant ex eis colliria et per siringam fiat prius infectio idromellis et mingat eger et post egressionem fiat infectio istius collirii dissoluti in lacte asine.

¶ De his qui non possunt retinere urinam.

Cap. 78.

Quam eger multum urine emittit et in emissionem ardore non sentit aut mingit in somno neque patitur sitim neque corporis extenuationem incurrit: ea que urinam constringunt danda sunt.

¶ Adedicamen retinens urinam. R. glandium. 3. 1. olibani. 3. xxx. seminis coriandri sicci gummi arabici boli armeni omnium ana. 3. x. fiat ex eis puluis de quo in mane. 3. ij. et circa noctem totidem ad transglutendum dens. ¶ Quod si cum hac egritudine sitis fuerit validissima clamosa et aqua que bibitur cito egreditur: aqua ordet cum philio detur et nutriat cum succo vire acerbe et sumach et similibus horum nutritium: et cum cibo qui sit de similia ordet et masat: et raib acetosus da ei in potu: et prohibeatur laborare et cum muliere concumbere.

¶ Isti quoque troscisci in potu sumantur qui. R. spodij. 3. x. lactuce seminis portulace seminis amborum ana. 3. xv. coriandri sicci rosarum rubearum boli armeni omnium ana. 3. 5. balustie. 3. ij. camphore. 3. 5. sumantur in potu cum succo granati acetosi.

¶ Herbe etiam frigide terantur: et super renes ponantur. Et caueat sibi a cibis calidis et vino: et ab omnibus que urinam prouocant. Illud autem quod ex magno stolidorum errore prouenit est: quod datur in hac passione egro medicinas calidas unde illico deducunt ipsum ad primum.

¶ De lubricis et vermibus qui nascuntur in ano et in ventre.

Ca. 79.

Qui hoc noimento solitus est ledi a cibis grossis et vinctuosus sibi cauere debet: et quotidie antequam comedat sumat bucellas aliquas cum sinapi. Hoc enim ipsos generari prohibet. Si vero eos generari cōtingat: non conuenit aliud nisi ut expellantur. ¶ Adedicamen ascarides expellens burungi ex corticati cum valde samelicus est eger. 3. vij. sumantur.

Almāsozis

C Medicamen magnos expellens lumblicos. R. burungi excocti cati
turbat seminis nigelle omnium partes equales lupinorum nasturtij ca
canabis omniuz ana partē mediaz sumant ex eo in potu. 3. vi. **P**ilus
tamen bibat eger lac mox ut mulctū fuerit per tres dies: et de qua
q3 die quarta dietet se et de predicto medicamine in lacte adhuc calido
ut mulctum est dissoluto et aceto dum valde famelicus est: bibat. Uer
mes vero minuti qui in ano sunt pro quibus generatur pruritus in
eo: et ideo cum fricatur anus expelluntur cum cotuz ex oleo abluto in
uolutum immittitur: aut inuolutum oleo de crisomilis aut succo men
tastri. Aut inuoluatur ex parua quantitate aloes et selle vaccino et
supponatur.

C De hemoroidibus et fistulis et ragadiis que in ano sunt. **Ca. So.**
Omnis sanguis recens sine dolore per inferiorem fluit regione in
terpolate tamen non est constringendus nisi patiens ex eo debi
litetur. A multis enim passionibus exinde liberatur. **P** Si autem debi
litetur indiget constrictione: troisci de charabe cum succo sumach de
tur. In comestione quoque sumat sumachiam: et cibum qui cum succo vire
acerbe fit et similia his de illis que nutriencia sunt. **P** Si vero multum
debilitetur nutriatur cum succo carnis cui plerumque admiscetur suc
cus citoniorum et vinum. Vinum quoque bibat stipticum et super epar ponat em
plastrum de spica quod in capitulo de epate nominauimus.

C Et si ista non suffecerint coactio de scorza ferri des: que recipit mira
bolanorum nigr. belliricorum emblicorum omnium ana. 3. 5. spice squinant
ciperi zinziberts piperis ameos olibani omnium ana. 3. 5. scorie infuse
in aceto per hebdomadam vnam: et postea tonefacte. 3. xv. conficiantur
omnia cum melle dispumato quod fuit coctum cum apozimate embli
corum sicut in capitulo de melancolia nominauimus de quo quotidie
ad nucle magnitudinem sumatur. Hoc namque hemoroidarum sangui
nem et menstruorum constringit: fluxus quoque ventris longi temporis
remedium affert.

C Si autem in ano oris aliquid prominens extra ex quo magnus prouene
rit dolor nec fluit ab eo aliquid: succus cepe cum pauca lana: aut fel vac
cinus supponatur. **P** Suppositorium quoque longum de ciclamine subijcia
tur: quod patiens per totam teneat noctem: et si contingat egredi remittat do
r nec scindat et egrediat sanguis. **P** Cum autem dolor vehemensissimus fue
rit et apostema magnum in ano flebotometur eger: et emplastrum hoc sup
ponat. Sedat eis hemoroidarum dolorem cum adest apostema cum eis: quod. **R.**
mellilotum camomilla que tadium in aqua coquant donec dissoluant: de
inde sumant ex aqua decoctionis earum quantum manu vna teneri potest:
vitellus oui assati vnus croci. 3. 1. opij. 3. 5. seminis lini triti fenugreci
maluaussci omnium aii. manipulum. 1. Conficiant omnia ex rob in quo bdelij
3. 5. dissolute fuerunt et solia superposita postquam eorum superficies ex
oleo sisamino in quo adeps gallinaceus fuit resolutus aut anatis mu
cta fuerit more emplastri superponat dum adhuc tepida sunt. **P** Alii

Trac. Monus

confectio dolorem et apostema sedans. Cepe album optime coctum teras et cum butiro vaccino misceatur ut mollescat et tepidum ano in quo est apostema supponas. hoc enim dolorem vehementer sedat.

Cum vero in ano ragadias habueris patiens que eum ledunt cum ipsius venter siccus est: pillulis de bdellio sepe utatur: que. R. de mira, bolantis nigris chebulis amboꝝ añ. 3. x. serapim. 3. ij. nasturtij albi. 3. ij. bdellij mollis et pinguis. 3. xv. dissoluas bdellium in succo pororum et ex eo conficiantur alia et informentur ex eis pillule et sumantur ex eis frequenter ab vna. 5. ad. iij. Locus vero si adustionem patiatur ex vnguento de cerusa inungatur.

Si autem non sentis in eo adustio vngas ex vnguento quod fit ex adipe qui in gibbo camelli inuenitur et bdellio quod sic fit videlicet vnguentum de sene. R. cere citrine olei sisamini adips anatis medulle cruris vaccini adipis qui est in gibbo camelli bdellij omnium partes equales: bdellium prius in mucilagine seminis lini dissoluas: deinde omnia misceant: hoc enim optimus existit. Si autem eger ragadias in ano habuerit profundas a quibus fetens virus fluxerit: medicamentum acutum quod in capitulo de vlceribus descripsimus: eis superponas: quod eger per duos patiatur dies. Et si in eis aliquid remaneat quod resudet: medicamentum iterum apponatur: quod eo usque fiat donec locus siccetur et non resudet si fuerit profundum. Quod si ea que ibi sunt eminentia extra et pendentia fuerint: iterum ut arescant et nigrescant butrum tepidum multotiens superponatur donec nigredo ab eo remoueat. Si autem resudatio reuerfa fuerit: medicamentum acutum iterum ibi apponas. Et si non resudauerit: ex vnguento de cerusa curetur. Est etiam quando eminentes hemoroides extra curant cauterizando cum ferro. Quod tamen de hoc plus est quam huius nostri libri modus requirat.

Fistule vero generantur in ano velociter quoniam figura eius facit illud esse necessarium que aut penetrantes sunt: aut non penetrantes utrinque. Cum autem perforate sunt utrinque stercus egreditur ex eis et ventositas. Si autem non egreditur neque stercus neque ventositas non est penetrans ab utraque parte. Quod vero de eis cura perfecte plus est quam hic noster liber expectat. Sed quia fere homines omnes semper maximum incurrunt errorem in cura huius egritudinis unde maximum sequitur nocumetum: nos excusabimus eos ad hoc quod huius egritudinis congruum erit et ostendemus qualiter a predicto errore se custodiant: et dicemus quod fistula utrinque perforata cum ab ano remota fuerit: nullo modo ferro est tangenda. Ex incisione eius ferri contingit stercus inuoluntarie egredi. Est etiam aliud quare fistula ab utraque parte perforata ferro tangi non debet. Quia toto tempore vite eger sic permanere poterit: non magnam facies nocumetum nec perueniet ex ea aliquid nisi resudatio et fluxus. Si autem illud quod ab ea fluxerit fuerit acutum et mordacituum et fetidum habuerit odorem: cuius etiam quantitas quotidie augeat erit fistula putrida et cum herpete est hominem cui ex medicamine

Almásozis

acuto ex eo quod complet omnia succurrendum est ante q̃ dilatetur et magnificetur.

Cū autē nō resudauerit nisi paz neq; eius quāritas quotī die angel neq; malus odor ibi augmētatus fuerit: nō est in ea aliqd qd sit r̃mēdū nisi resudatio et fluxus. Que medicari pōt donec sicces et detumescat: et nō resudet per longū tēpus. Et autē resudatio redierit: medicamē p̃dictū adhibeat: et hoc modo poterit blādiri per totū tempus vite egrī et nō nocebit. Et modus adhibēdi medicamē hūc egritū dñt: ex collīrio qd in capitulo de fistula oculi nominauimus sumas et optime teras et fistula premas donec quicqd in ea cōtinet egrediat: Et si radius eā ingredi poterit inuoluas corō: deinde ex p̃dicto medicamē postquāz mollificatū fuerit inuicrus in fistulaz mittas. Et si vero minime ingredit in ea radius poterit dissoluas medicamē in aqua et subleues corā egrī supposito puluinarī et eo supino tacēte p̃dictū medicamē distillādo super fistulaz fundas et fiat hoc in mane et circa noctē p̃tres dies et sedeat in aqua de curcuma et lauetur ex ea.

C De exitu matricis et anl.

Cap. S1.

Anus extra egredit apostemate carēs: et ita disponis q̃ si in pessas ingredis: ceruse balaustie gallarū aluminis antimonij omnū ptes sumas equales: et redigant in puluerē: et sup anū ex oleo roseo calesfacto inuictū puluerizent et anus intromittas et stringas. qd tamē fieri puenit: post q̃ eger a sella reuersus fuerit ne eū cito surgere ad sellā sit necesse. Et sumas etiā galle balaustie cupule glādiū solā mirri et coquant in aqua donec rubea fiat et sedeāt in ea et lauet ex ea. Et nō si anū qui apostemosus est ingredi minime pōt eger: aquā calidam frequenter ingredias et in ea sedeat et vngat anū ex cera et oleo camomilli no aut anetino donec ingredias. Cumq; intromissus fuerit: ex his que nominauimus curetur. Et vulua preterea si egressa fuerit: similiter erit medicanda. Est tamen necesse vt fortiter ligetur et vt egra semper supina iaceat et core supersus eleuentur.

C De constrictione menstruorum.

Cap. S2.

Pro superfluis mēstruis cōstringēdis trocisci de charabe per hebdomadā vnā sunt dādi. Qui si nō cōtulerint cōfectio de scorīa def: et fiat minutio ex basilica. Et ventose quoq; ad māmillas apponantur et in comestione stipitels et tatur cibis et hoc medicamen egra sibi subiiciat: quod. R. olisani balaustie gallarū antimonij achatie aluminis: omnium partes equales. Puluis horum optime tritorum cum pauca lana subiiciatur: semur vero et dorsum ex eplithimatis que in capitulo de fluxu vēris nominauimus eplithimentur et sedeat in aqua de curcuma. Quod si ista non contulerint: ex alio pessario acuto fiat immissio et maneat in vulua.

C De prouocatione menstruorum.

Cap. S3.

An ex retentione menstruorum magna sequitur passio trocisci de mirra dentur.

Trac. Monus

Troscisci de mirra. R. mirre. 3. ij. lupinorum optime tritorum. 3. v. soliorum rute mentastri pulegy cimini rubee de qua tingitur asse serapi, ni opoponaci omnium ana. 3. ij. Informentur troscisci ponderates. 3. ij. ex quibus detur vnus in die cu aqua in qua semen suniperi coctus fuerit. Hoc naqz medicamen adeo vehemens existit in puocadis mēstruis: vt et si fetum excutiat siqua eo sepe vtatur. ¶ Vtose quoqz sub curua, tura poplitis sunt ponende: z flebotomia ex saphena facienda est. Po, streimo quoqz ventose femori sunt superponēde.

De fixuris que sunt in matrice vel vulua. Cap. 84.
R. E curande sunt ex medicatione ragaditarum ani: pessarii quoqz ex adipe anatis z isopo ceroto z medulla cruris ceruini mixtis cu cera dissoluta in oleo de lilio aut narciscino subiectas: si neqz sebris neqz acuitas affuerit. ¶ Qd si illud fuerit cum calore z acuitate: oleu z roseum adhibeatur. Ex vnguento quoqz de cerusa similiter fiat pessarium. ¶ Si autem calor fuerit vehementior sumatur succus portulace aut lactuce aut mucilago psilij: z fiat tabula de plumbo similis marino ri in quo teruntur colores habens in circuitu labium paruuz z ponaf in ea aliquis de predictis succis: z cu pistello plumbeo adeo super ipsam moueatur donec de plumbo multum predicto liquori misceatur z inspissetur succus: ex quo fiat pessarium: postqz oleum roseum ei admixtum fuerit: z supponaf. Hoc enim medicamen cancro vulnerato quiescit in matrice optimū existit: z alijs ei similibus.

De plagis z cancro q sunt in matrice vel vulua. Cap. 85.
R. Cum apostematibus istis adest calor z sebris flebotomia ex basi z ilia: z fume ex epithimate apostematis calidi: z infrigidet locus quātū possibile est. ¶ Si vero postqz sebris z acuitas quieuerint: z ex apostemate aliquid remanserit: ex iniectionibus liquidis curetur: z mulier in huiusmo di liquidis sedeat donec mollescat z maturetur.

Pessarium mollicans dura apostemata matricis: z conferens doloribus in ea factis z paulatim eos gescere faciens. Recipe adipis anatis medulle cruris ceruini vel vaccini bdely mollis croci vitelli oui assati secis olei de seminibus lini secis olet de lilio: omnium ana partes equales dissoluantur in vino aut rob z fiat ex his pessarium. Est enim optimum ad sedandum dolorem z mollicandam duritiem matricis. ¶ Patiens preterea sedeat in aqua in qua cocta sint fenugrecum z semen lini z canomilla z mellilotum z caulium extremitates singulatis aut omnia simul.

De nascentijs que sunt in matrice vel vulua. Cap. 86.
R. Am a vulua fluxerit santes spissa: aut virus tenue: si ex pproquo manat loco neqz fuerit ibi profunditas fetida neqz putrida: sumenda sunt aloes z mirra z sanguis draconis z sarcocolla atqz olibanum z loco superponenda donec consolidetur.

Si autem ex loco manauerit remoto: ex pessario qd nomiautmus in

Almasoris

capitulo de sanguine et sane fiat proclixma.

CSi autem quod fluxerit est fetidum: odorem habens malus: ex pessario secundo acuto fiat injectio: postquam locus mundificatus fuerit: ex aqua et melle infectis per instrumentum ante eam.

CSi vero cum hoc quod fluit affuerint punctio et dolor et apostema: dum quod tactu discernitur: summopere cauendum est ne ex aliquo acuto medicamine tangatur: sed fiat infectio ex confricatione plumbi quaz dixerimus: aut ex vnguento de cerusa: et flebotometur ex basilica. Et custodiat ab omnibus que coleram gignunt nigra: et seminibus et speciebus que pro condimento admiscuntur cibis.

CDe prefocacione matricis.

Cap. 87.

QUam menstrua per longum temporis spatium retenta fuerint aut mulier a coniunctione viri diu abstinuerit: licet valde affectauerit et euenerit grauitas et dolor in inferiori parte suminis et senserit quasi aliquid sursum trahi a parte suminis: fortasse post ista superueniet ei sinis: et quasi mortua cadet. perperam quoque vix poterit quod ipsa attrahat aerem: vel habeat pulsum et fortitan prefocabitur et morietur: et fortasse sanabitur: laboriose tamen. **P** Nec itaque passio illico ut euenerit curanda est: cuius curatio est ut pedes fortiter fricentur et ligentur et ventosa magna suminis superponatur. **P** Obstetrici quoque precipiatur ut digitum oleo bene redolente inungat: et in circuitu oris vulue dum est intus bene commoueat. **P** Naribus preterea conditi insuffletur: et circa aures ipsius voces clamando proferantur: et nihil quod bene redoleat olfaciat: imo bene redolentia et algida remoueantur. **P** Et peccen et elus superiora ex eis epithimentur: et naribus malum reddentia odorem applicentur: ut stercus et castoreum et sulphur. **P** Cum autem sanitati restituta fuerit: ex hac medicatione curetur: ne egritudo redeat. **P** Quod si egritudo post menstruum euenerit restrictione: ea dentur que menstrua prouocant. Et in pedibus fiat inunctio et ventose in eis opponantur. **P** Si autem post longa viri disiectudine contingat: ex quo et sepius accidit: incipiat viri consuetudinem habere: aut obstetrici steret illud sepe quod diximus in omni pauco tempore: aut medicamina que minuunt sperma dentur que diximus. Et dentur troisci de mirra quos in capitulo de menstruis prouocandis nominauimus.

CDe mola.

Cap. 88.

MULteribus plerumque accidit passio ex qua pregnantium dispositio non tantis similitudine incurrunt. Venter namque crescit: et discolorate fiunt et retinentur menstrua. Motus tamen qui est in hac egritudine: non est ut motus infantis: imo quandoque de suo mouetur loco cum duriter tangitur. Ad ultimum vero cum angustia et dolore frustuz carnis informis ac si pareretur emittunt. Plerumque vero solummodo ventositas et humorum multitudo emittitur: et deinde minuitur venter: et remouentur accidentia. **P** Postquam ergo tempus preterierit in quo scitur puerum debere moueri si adesset troisci de mirra dandi sunt et apozima de seminis

Trac. Nonus

nibus et oleum de cheissim adhibendum: pessarium ex ruta et mentastro et alia pessaria predicta in capitulo de alleviatione partus sunt imitari. Boves quoque de pillulis fetidis frequenter tribuende sunt: cum hoc enim cito euadent.

De ruptura inguinito.

Cap. 89.

Quam aliquis in mirach ventris habuerit emittentia que cum supi nus iacuerit: et locus digitis cum pressus fuerit remouetur: et cum sederit redibit: passio adest que ruptura dicitur. Qui hoc itaque patitur sibi cauere debet: ne post comestiones moueatur: neque comedat fabas: et hoc precipue: neque faseolos: neque lentes: neque olera: neque aliquem cibum inflatum. Studere etiam debet ut esus venter semper mollis sit: hoc namque regimine possibile est ipsum euadere dolorem. Loco preterea aliquod superponendum est obstaculum et stringendum et prope cum se mouere voluerit. Brosius quoque si fuerit et venter habuerit graues: non debet esse motu nisi venter pilus sub umbilico ampla cingat fascia. Emplastrum ad rupturam. Recipe gallarum ciperis partes. ij. mirre ciperis sansuci gallarum achatie olibani gummi arabici omnium ana partem vnam: gumme pilus in vino resoluantur et aggregentur cum eis reliqua et super rupturam egro supino iacente ponatur et stringatur locus et non solvatur usque ad sex aut septem dies. Postea egro supino iacente solvatur et illico resecto de eo emplastro superponatur. Ex hoc enim prohibetur ampliari. In ruptura autem testiculorum pellis augmentatur: aut quod propter ventositatem: aut propter aquam que ibi congregatur: aut quod intestina descendunt ad locum illum. Si vero propter descensum intestinum contingat: erit grauis et dolorosus: et sentiet dolorem cum tangentur. Taliter itaque patiens sicut predictimus regendus est et emplastrum predictum superponendum et locus cum ligatura assidue est astringendus. Ruptura enim cum non stringitur: dilatatur et augmentatur semper. Si autem causa a qua fiat: locus apparet lucidus et tersus etensus: huic itaque confert epithimari ex epithimate quod in capitulo de idropisi nominauimus. Aqua quoque in hac egritudine plerumque petit inferiora et fluit inde: unde eger per aliquod tempus sanus efficitur: sed preterea redit egritudo. Postquam ergo aqua fluxerit curandus est eger ex cauterio et medicamine. Ex hoc enim prior noster exigit liber. Cum autem hec egritudo ventositatis causa continet locus fricandus est: et ex oleo sambacino in quo castoreum et eusorbium dissoluta fuerunt inungendus: et ex eodem intus in virgam guttatim distillandum.

De podagra et sciatica.

Cap. 90.

Quam in iuncturis fuerit dolor et apostema: et locus cum tangitur fuerit tactu calidus et color rubeus: eger si dolet in dextro pede ex dextra manu: et si in sinistro ex sinistra est flebotomandus: et locus ex hoc medicamine liniendus. Epithima. Rosarum rubearum san-

Almanforis

Ali faufel hie memitte bollarmeni opij omniū partes equales. Ex istis in aceto & aqua dissolutis fiat epithima. **P**hiluz quoq; aceto infusus in carta missum superponat & cum tepuerit mutetur: & loco eius aliud superponatur. **V**enter preterea ex apozimate mirabolanozum & hermodactilis soluat. **A**pozima mirabolanozum cum hermodactilis. **R.** mirabolanoz curino ꝛ. 3. xv. pulueris turbiti fricati polipodij amborum aii. 3. ij. sene seminis sumiterre amborum aii. 3. iij. hermodactilis albi seminis endiue seminis apij rosarum omnium aii. 3. ij. coquantur in tribus libris aque donec ad vnam redeant: deinde manibus fricentur & colentur & bibatur euz suchar tabarzet. 3. x. **S**igs apozima fastidierit: pillulas istas sumat: que non valentes incedere surgere faciunt: & pedibus ambulare.

Pillule que non valentes incedere surgere faciunt: recipiunt aloes. 3. i. scamonee quartam. 3. vnius rosarum rubearum tritaruz sextam. 3. i. hermodactiloz alboruz. 3. 5. informantur ex eis pillule que erunt dosis vna. **E**ger vero nutriatur ex cibis frigidis & stipicis & abstineat a vino & confectionibus que ex melle sunt & carne.

Cum autem apostematis calor quiesuerit & eius inflamatio: ex his q̄ calidorum apostematum reliquias resoluunt curetur. Quorum vnus recipit ceram in oleo de lilio resolutam: cui admiscetur mucilago fenugreci & seminis lini: deinde terantur simul donec vniantur & fiat ex eis epithima. **I**n tempore autem sue incolumitatis: & proprie circa tempus in quo egritudo eum inuadere consuevit: & q̄ maxime in vere assuescat flebotomia vtri & ventris solutione: ex his que coleram expellunt rubeam: & a potu vini abstineat: & a comestione eoz que ex melle conficiuntur & a carne: sint eius cibaria acetosa & stiprica & his similia ex his que infrigidant. **D**embra autem que hanc consueuerunt incurere passionez: minus solito labore pati assuescant: & precipue cum tps inuasionis timeretur & cum corpus fuerit plenus & vene plene: & sūt diu ex quo neq; minutus neq; solutus fuerit.

Cum autem cum dolore iuncturarum neq; calor neq; rubor in colore affuerit: fueritq; eger frigidē cōplexionis & locus tactu sentitur frigidus: in principio curationis eius pillule maiores de hermodactilis dande sunt.

Pillule maiores de hermodactilis. **R.** hermodactiloz satirion: mezahara: omnium aii. 3. v. hierepigre. 3. x. colloquintide centauree misno ris amboruz aii. 3. v. euforbij. 3. ij. turbiti. 3. x. scitaragi indi zinziberis sinapis piperis castorei omnium aii. 3. i. Informantur ex eis pillule ex quibus a duabus. 3. 2. 5. ad tres sumant. De nāq; pillule valde conferunt: quia non valentes surgere incedere faciunt.

Epithima ad podagram frigidā. **R.** storacis liq̄ de castorei euforbij mirre aloes achatie omniū partes equales. Ex his omnib; vino veteri admixtis fiat epithima. Cumq; iste dolor quiescerit succurratur patienti ex distillatōe multe aque calide ab alto: & inunctio fiat ex oleo de li-

Trac. Monus

Itor: et emplastrum ex bdellio molli et storace ac fenugreco et semine lini et arimontaco superponatur: quod hoc modo conficiatur: arimontacu bdellium in vino veteri resoluantur et alia omnia eis admisceantur: ex quibus fiat emplastrum et superponatur. hec namque egritudinis species est que in lapidis duritiam transit: et reddit membra et iuncturas fungis similia. ¶ Quapropter hanc habens passionem a fastidio et ab aqua frigida et a cibis grossis et a frequenti ebrietate custodiatur: ei quoque precipiendum ut dum sanus est motu utatur: et a coitu abstinere: et precipue cum satur fuerit neque balneum ingrediatur neque exercitetur post comestionem. ¶ Unum preterea vetus et purum bibat: eis quoque dum sanus est utatur que vi nam prouocare consueuerunt.

¶ Dolor vero qui sciaticus vocatur est qui ab ancha per coram totam usque ad genu in longitudine protenditur. ¶ Quandoque etiam in longitudine ad virge similitudinem extensus per crus usque ad pedes descendit: et tunc si in complexione fuerit caloris dominium et vine tinctura ex basilica manus eiusque partis prius minutio facienda est: deinde ex sciatica.

¶ Si autem egri complexio frigida fuerit: et color fuscus sepe prouocandus est vomitus ex apozimate rasant cum sirupo acetoso. Coxa quoque ac pes et crus ex oleo in quo castoreum euforbium et storax sint resoluta inungantur assidue. ¶ Quod si dolor in coxa mansurus fiat: eger ex almuri nabati et baurach clisterizetur: et ex enemate acuto quod in capitulo de apoplexia nominauimus. ¶ Collisum quoque ex ciclamine et colloquintida factum supponatur. Que eo usque fieri conuenit donec eger excoilationem incurrat. Ex ea enim dum acciderit: plerumque consequitur sanitas. ¶ Si autem passio inueterauerit sinapis sumas et cum fimo columbino eiusdem quantitatis teratur: ex apozimate ficu quoque conficiantur ex quibus coxe emplastrum superponatur: quod tandiu dimittatur donec in loco vesice aque fiant: et findantur: et effluat aqua que in eis est: et vaporietur locus cum aqua calida: deinde eger per aliquot dies quiescere dimittatur. et si nondum sanitati restitutus fuerit ad hanc eandem curam redeundum. ¶ Quod si egritudo valde mansua fiat et longi temporis et timeatur ne vertebrium proliliat aut egressum fuerit: locus ex instrumeto quod rote assimilatur cauterizandus est: et incendatur cum coctura caput anche apud caput coxe. Huius tamen rei sermocinatio istius nostri operis metas transcendit. ¶ Taliter preterea patientes in tempore sospitatis vomere consueuerunt: et soluere ventris: et regimen subtiliare: et a cibis grossis et frequenti ebrietate abstinere.

¶ De gibbositate.

Cap. 91.

¶ Cum gibbositas fieri incipit: pillule maiores hermodactilorum dande sunt et oleum de chessum cum apozimate de seminibus sepe sumendum. Locus quoque ex oleo sambacino in quo storax liquida et castoreum et euforbium resoluta sint frequenter inungendus: et a cibis frigidis et grossis abstinendum. ¶ Et aqua etiam calida in qua cocta sint meta-

Almāsois

strum et sanfucus et sticados arabicus: ab alto super locū distillanda est: deinde frequens frictio et inunctio ex oleo calido facienda est.

Quod si is qui hanc patitur egritudinem puer fuerit: balneus solis modo et inunctiones ex his que predictimus sufficiunt. Si autē cum glibbositas incipit affuerit febris a predicto regimine omnino abstinēdum: sed apozima ex berberis factum cum cassia fistula in potu tribuēdum: flebotomia quoque ex basilica facienda est: et emplastra vehemētia loco superponenda.

De varicibus.

Cap. 92.

Quam venę grosse et plene et diuerso modo curuante et virides in crure apparuerint: egritudo que vitis vocat adesse significatur. hec autē egritudo frequētius accidit his qui multū pedibus laborare consueuerunt et qui esbaria coleram nigram generatim frequēter sumunt.

In principio itaque curationis huius passionis basilicam minuere conuenit: et ventres ex his que coleram educūt nigram soluere: quorum mentionem fecimus in capitulo de melancolia. hec autē sepe facienda sunt: et ab omnibus a quibus melancoliam patientes custodiūtur: in hac egritudine abstinenda sunt. Postquē vero hoc regimen diu adhūbitum fuerit: ex venis quas in crure apparuisse diximus: minutio fiat: a quibus sanguis tamdiu fluere dimittat donec quicquid in eis est euacuetur: deinde huiusmodi patiens coleram nigram expellentibus utatur: et minuatur ex basilica: et caueat sibi ab omnibus que coleram generant nigram.

De elephantia.

Cap. 93.

Hec passio postquē mansua sit: incurabilis est. Cum autem incipit: si ei subueniat: ut debz medicata fuerit: aut sanatur: aut manet sic nihil addens. Cum ergo pedis grossities augeri videtur: et color obscurari: venę quoque que vitis vocant apparere ceperint: eger assidue cogendus est vomere: et custodiendus a deambulatione nimia et statioe. Et vter vomitu precedēte ex pilulis maioribus de hermodactilis soluendus: deinde ad vomitū redeūdus post illud. Hoc quoque multoties fieri oportet. Eger preterea a cibis grossis est abstinendus et tibia a calcaneo incipiendo sursum vsque ad genu stringenda: ante tamē constrictionem epithimanda est ex aloe et myrra et achatta et ipoquistidos et alumine cum aceto forti dissolutis. Ex basilica quoque manus contrarte partis minutio facienda est. Neque erectus stet nisi pes prius stricte ligatus fuerit: neque epithima illo modo dimittat. Vomitu quoque frequenter utatur. Quod si paruum intercessit spacium a precedenti vomitu: et appetit quiescere: vapora ipsum cum seminibus caulium sticados arabico cinere de vitibus et lupinis et nitro et stercore caprino et farina fenugreci: liniatur etiam ex aqua cineris per spacium vnius diei: aut duorum. Ipsa enim huius egritudinis maximam resoluit partem aut leuiorem reddit.

De vulneribus lumborum.

Cap. 94.

Trac. Bonus

Qum aliquis longo tempore supinus super dorsum iacet: loca re-
num plerumq; rubent & mala ibi sunt vlcera. Luz ergo loca ista
rubere cum angimento visa fuerint: milium siue paniscu aut folia salt-
cis subeosternenda sunt: & ipse in ose multotiens est solvendus: loca
quoq; que rubent aqua rosata super ntuem infrigida rosanda sunt:
& flabellanda sunt ipsa. Quod si calor perseverauerit: imponatur epi-
thima de alhubrati quod in capitulo de apostematib; nominauimus.
Et si vesice & vlcera ibi exorta fuerint: ex vnguento de cerusa curent.

C De doloribus exterior; mebroz.

Lap. 95.

Qum dolor in manu aut pede sit: eger interrogandus est si ex per-
cussione hoc ei accidit. Aut si aliquid super ipsum membrum ce-
cidit. Aut si super ipsum diu iacuit. Aut si contingit ex causa extrinseca.
¶ Si autem ab exteriori causa non contingerit: locus dolens considera-
dus est: an sit magis rubeus q; reliquus corpus: aut no. ¶ Si eniz toto
corpore rubicundior fuerit: ex calidi apostematis medicamine curandus
erit. ¶ Et si membrum neq; fuerit calidum neq; rubeum: sed tam quo-
tidie obfuscatur: & siccatur: aqua calida ab alto est super ipsum distilla-
da: & ex oleo & cera resoluta inungendum: & dimittendum sic donec do-
lor sedetur. ¶ Quod si locus quasi grossior videatur: & tactu etiaz fri-
gidus sentiat: frequenter erit infrigandus: & aqua calida in qua sansu-
cus & camomilla: & sticados arabicus cocta fuerint: ab alto vt dixim;
super ipsum erit distillanda: & ex oleo de chetri citrino inungendus. Re-
gimen quoq; eius subtiliandum erit. Ipse vero multo vtatur exercitio:
& in balneo sudet. Si autem ista non suffecerint venter ex his solvatur
que humiditatem educunt. ¶ Membrum preterea si tactu sentit frigi-
dum fricetur pilus: & deinde inungatur ex oleo costino & sambacino
& oleo de been tepidis & ex his similibus. Quod si ista non suffecerint
ex vnguentis que in capitulo de parali nominauimus inungendum
erit donec sanetur.

C Finis Noni Libri Almansoris.

Ossa dentiu sunt triginta duo. Quoz quattuor primi vocant duales.
Et post istos sunt quattuor alij qui dicuntur quadrupli.
Deinde sunt quattuor canini. Et post istos sunt sexdecim morales.
Et quattuor vltimi vocant arabice nequegid vel nepeguedib.
Latine vero dentes sensus vel sapientie.

A Os parietale. i.

B Os coronale. i.

C Os petrosum. i.

D Ossa paris. iij.

Ossa nasi. ij.

Os colatorij. ij.

Ossa mandibule superioris. xij.

Et inferioris. ij.

E Spodiles vere & medose. xxx.

F Os furcule. i.

G Os spatule. i.

H Os adiutorij. i.

I Os focile malus siue arund
maior. i.

K Ossa rascete. viij.
vno eis addito.

L Ossa pectinis. iij.

M Ossa digitor. xv.

Almāforis

N Os focile minus siue arundo
 minor. i.
O Osse vere et mēdose xxiiij.
Q Os scie vel anche. i.
R Os coxe. i.
S Oculu genu siue spatula ge
 nu siue rotula genu. i.
T Minor canna. i.
U Os capab arabice: in greco di
 citur astralagus: et est ad mo
 dum nucis baliste. i.
X Os nauiculare ab vtraq3 pte
 cōcauū ad modū nauis. i.
Y Ossa rascere. iij.
3 Ossa digitor. xiiij.
z Ossa pectinis. v.
2 Os calcanei. i.
z Mayor canna. i.
2 Tria sunt ossa caude que sunt
 de numero. xxx. spondiliū.
a Os occipitale vel laude. i.
b Os parietale. i.
c Os petrosū. i.
d Os baxilare. i.
e Os furcule. i.

f Os spatule. i.
g Os adiutorij. i.
h Os focile maius. i.
i Ossa rascere. viij.
k Ossa pectinis. iij.
l Ossa digitor. xv.
m Os focile minus. i.
n Ossa thoracis. viij.
 et os epiglotalē. i.
nn Os cordis. i.
o Os anche. i.
p Os coxe. i.
q Rotula genu. i.
r Minor canna. i.
s Os capab. i.
t Os nauiculare. i.
v Ossa rascere. iij.
x Ossa digitor. xiiij.
y Ossa pectinis. v.
z Os calcanei. i.
a Mayor canna. i.
B Os pectinis seu femoris.
 Os ilij dictum arabice ha
 lhatafar: et p̄cis sub osse
 anche comprehenduntur.

Totalis numerus ossū abq3 ossib3 sisaminis et osse laude s̄ lingua. 268.

Summula Jacobi de partibus p
 alphabetū super plurimis remedijs
 ex ipsius Mesue libris excerptis.

Cum nunc tempestatis hominum gaudent
 intellectus sub breui quadam oratione: tum
 ea quorū noticia seu declaratio a plerisq3
 confusa in distincta et inordinata fuisse inue
 ta: quod id abhorremus. Hinc est qd ad faci
 litus breuius et subtilissime sciendum medi
 cinarū ppositarū ppterates ac inuamenta
 in anthidotario Joā. Mesue: et apud nōnul
 los Joā. Crisostomū appellatur: contētarū vī
 delz cui morbo mēbro et qb3 egritudinib3 pue
 niant: p̄no opusculū sub mō rectorij editū a
 viro solēti medicie artis famatissimo magro Jac. de ptib3 tomatēlis
 ecclie thesotarioue canōico: ad studētium nouelloum practicanū

Summa

comoditate instructione actum est. Ad eius enucleatione notare debet quod procedendi modus in presenti opusculo est: quod secundum litteras alphabeti lucidissime progreditur. Unde si scire desideras apostematum curas aut remedia aut aurium dolores vel appoplexie curas etc. reperies in littera. A. Si vero de capitulis doloribus cutis: aut colice et sic de similibus curis usque ad finem alphabeti. Quod opus non inutile virtus habet ad clarissimis videbitur minime.

C Sequitur primo de littera. A.

Apostemati gutturi et vulve et ad omnia genera suffocationum confert compositio de moris. id est dyamon per modum gargarismi ad intra: compositio de succis nucum vel dyanucum: grece dyacaridon vocatur: est ad hoc sublime medicamen.

Apostemata dura stomachi et matricis molliunt isopus humidat et isopi descriptio Salient cerotum: maxime epatis et splenis et nervorum durities. Isopi cerotum descriptio Eliagrij. Isopi cerotum descriptio Pauli. Emplastrum dyaquilonis communis: emplastrum oribasis: emplastrum de alleis: emplastrum relatum ad auristarium et oleum masticinum.

Apostemata splenis et lapidositatem eius resolvunt unguentum artharum: nitre paruum oleum de been: et oleum philosophorum.

Apostemata calida in quibus est inflammatio sedat cerotum sandalinum: et oleum violatum.

Apostemata dissolvunt et maturant cerotum andromachi: et emplastrum de fermento.

Apostemata ca. resolvunt et maturant emplastrum dyaquilonis parvum oleum violarum.

Apostemata viscerum resolvit emplastrum de alleis.

Aurium doloribus conferunt oleum amygdalarum amararum oleum de been: nullis oleum persicorum: et oleum de been.

Aurium tinnitui vix oleum amygdalarum amararum oleum de been.

Aurium dolori ventoso confert oleum nardinum.

Artetice frigide confert oleum auellanarum oleum vulpinum oleum de lapide agatis oleum philosophorum.

Artetice et podagre calidis confert oleum de ranis.

Articulorum passiones diuturnas dissolvit cerotum alexandri secundum descriptionem.

Articulorum dolor confert oleum de nucleis cerasorum oleum de granis citrangelorum.

Animam dilatant et confortant electuarium de gemmis et compositio alkermes.

Anhelitus difficultati con. compositio de musco loch de pino loch de squilla et loch de lasmarth et loch alsescera.

Anhelitus confortat aromaticum nardinum.

Jacobi de partibus

Anhelitus p̄locationi cōfert confectio phyloni p̄ma inuēttione.
Anhelitus cōstrictiōi v3 dyasulphur.
Anhelos cōfert oleū philosophorū.
Appetitū mortuū incitat aromaticū ros. p̄lme descriptiōis z Salient
cōfectio de citonijs cōfectio alkelegi tro. de gallia magna.
Appetitū p̄stratū cōfortat electuariū de fructibus cōditū de citro scōz
acetū squilliticū tro. de absinthio.
Appetitū augent calidū stomachi cōfortatiū z cōfectio secūda. mira-
bolani cōditū cōfortant z puocant.
Appetitū casui valēt sirup⁹ de absinthio z alharis p̄ditū de buglossa.
Asmati cōfert athanasia magna: z loch de p̄no: loch ad asma: sirup⁹
de isopo: sirupus de p̄asio: sirupus de calamento: pillule de agarico
z oleum philosophorū.
Alepti cōferunt troscisci de lacca.
Aqua citrina purgat pillule de mezereō: vnguētū arthanita magnum.
Asperitati v3 oleum amigdalarum amararū z amigdalarum dulciū
z oleum de crisomilla.
Ant egritudinibus cōfert oleum de se. lini.
Ardor vrine cōfert oleū quattuor se. frigidorū maiorū.

De littera. E.

Eanos retardat electuariū de aromatibus: z p̄fectio alharis.
Eantē phibent oleū costinū z de alkana.
Elozem efficiunt bonum electuarium de aromatibus: confectio de ci-
tonijs: confectio anacardiina: confectio secūda alharis: sirupus de
fumoterre minor: z oleum de croco.
Elozem clarificat trisera Salient.
Elozara reddūt facie cōfectio de māna z oleū costinū.
Eoinū exlrat electuariū d̄ aromatib⁹ secacul p̄ditū z p̄fectio d̄ zizibē.
Eoinū multiplicat cōfectio testiculorū vulpis: trisera sarra. magna: tris-
sera muscata: electuarium aleschop.
Eocūdi desiderii faciūt z augumentant cōfectio secūda testiculorū vul-
pis: aromaticū nardinū: trisera Ba. cōfectio alia alharis.
Erebrū egritudinibus cōferūt electuariū de gēmis: cōfectio de musco
thyriaca dyateseron.
Erebrū cōfortat aromaticū ros. maius aromaticū dyambra tro. gallie
elefangine z pillule stomatice.
Erebrū purgat cōfectio alphescera z pillule elephangine.
Erebrū oppilatū sanat oximel squilliticū compositū.
Erebrū egritudines melancolicas soluit infusio alia hyere.
Eordis egritudinibus prosunt electuarium de gēmis z confectio de
p̄loaloes.
Eordis tremori cōferūt electuariū de gēmis aromaticū muscatū z cōse-
ctio de acetos z sirupus de pomis.

Sūmula

- Cordis** pulsu curat cōsectio alhermes: cōsectio de xiloaloes: cōsectio de musco: poma cōdita: sirupus acetosus de prunis: et cōditū de citro. aliud cōditū de buglos. rob de agresta tro. de ligno aloes.
- Cor** cōfortant cōsectio electuarij de citro: aromaticū rob. malus et min²: aromaticū muscatū: aromaticū garofilatus: dyambza: pira cōdita: poma cōdita: persica: citra cōdita: zucharū rob. sirup² de pomis: cōditū de citro: rob de ribes: rob de citonijis: rob de pirs: tro. gallie muscate: tro. sebellis: tro. galie elephangine: trocisci diarodon: tro. de gallia magna: tro. ramich: susuf de ligno aloes: emplastrū stomachū cōfortans: oleum malutnum.
- Cordis** debilitati cōferūt electuariū de pomis. cōditum de buglos. tro. de ligno aloes.
- Cordis** inflātionē repimunt alxirocostum sirupus acetosus et succo fructuum.
- Cor** calidū cōfortant sirupus de succo acetose.
- Cordis** ebullitionē mitigat rob de ribes: rob et berberis: rob et sumach: rob de moris de sceni: rob de granatis.
- Cō**ualescētibus mire subuenit aromaticū rob. malus.
- Cor**pus releuat dyacalamentum descriptione Bal. et ipsum in sanitate conseruat ne in egritudines incidat. trisera sarrace. magna. pillule lucis maiores et minores.
- Corporis** totius odorem facit bonum trisera sarra. magna.
- Corporis** colorem faciunt bonum trisera sarra. magna. acetum squilliticum. tro. gallie muscate.
- Corpus** totū purgat hiera hermetis hieralogodion Russi. hiera ex suetione nostra. cōsectio electuarij alharis.
- Corpus** preseruat a putrefactione: et conseruat ipsum in sanitate sua acetum squilliticum.
- Colice** dolori pfe. dyacimnū pfectio Phylionij inuentione prima. muscanea. oleum de carthamo. oleum de lilio. oleum de piperibus.
- Cutis** asperitatē curat et eam mundificat vnguentū alsezericum.
- Cutis** coloris seditatē curant trisera muscata. dyacurcuma maior et minor. dyamorusion. oleum de been. oleum de nucleis cerasoy. oleum de granis citranguloy. et eam abstergit oleum almezereon.
- Cutis** egritudines purgat cōsectio alia hamech.
- Contra** morbos adustos cutis valet sirupus de fumo terre maior.
- Cutem** mundificant oleum sambacinū. oleum de serpentibus. oleum de ouis. oleum de frumēto. oleum de iunipero. oleum de fraxino.
- Capitis** egritudines frigiditas purgat hierapigra Salieni hiera hermetis hieralogodion Russi: pillule aggregatiue.
- Capitis** ventositates grossas desuper dominantes purgat hiera ex inuentione nostra.
- Capitis** egritudinibus frigiditas con. e. aqua mellis.
- Capitis** dolori cōse. oximel squilliticū cōpositū infusio de hiera. tro.

Jacobi de partibus

de citro. oleum anetinum. laurinum. nardinum. oleum de san succo.
oleum de cucumere asinino.
Caput mundificat infusio de hiera: pillule stomatice: pillule aggrega-
tue maiores: pillule alie stomatice.
Colica humorē causantē purgat hiera hermetica: electuarium in dū ma-
tua et minus: cōfectio de dactylis: electuarium aleoscof: dyactoniten: aq̃
mellis: pillule aggregatue maiores: et pillule fetide maiores.
Colera nigra purgat hiera logodon Ruffi: cōfectio hamech: decoctio
epithimi.
Colera citrina purgat cōfectio de pilis: cōfectio de mana: pillule con-
tra febres colericas.
Colera sine molestia purgat cōfectio electuarij rosati: dyactoniten:
pillule de turbit: pillule de colloquintida.
Colere inflammationē extinguunt zucha. visol. sirup⁹ acetosus laxatius.
Colera grossam et difficile incidit et abstergit sirupus acetosus cum ra-
dicibus.
Colere rubee in censionem sedat sirupus acetosus de succo fructuum.
Colera facilliter educunt sirupus acetosus laxatius: aqua fructuum
aqua casii: infusio de succis herbarum: cōfectio sumiterre et deco-
ctio mirabolanzum.
Colere aduste cōfert sirupus de fumo terre minor.
Colera nigram ex adustis humoribus expellunt sirupus de epithi-
mo. acetū squilliticū. et decoctio capilli veneris.
Colera dulsidit et abstergit secantabin de radicibus: et eius acuitatem
sedant trocisci. ramisch.
Colere vtriusq; superfluitates educunt pillule stomatice.
Colera adusta purgat pille de lapide lazuli. pillule de lapide armentico.
Cancrum purgant hiera logodon: et cōfectiones hamech.
Cancrū curat vnguētū dyalinicon dēscriptōe arabica: emplastrū arabū
vnguētū alphezericon: oleum de sumipero: oleum de fraxino.
Cancrū abscedit sirup⁹ de epithimo. decoctio de epithimo. pille inde.
Colere furorem repulmit aqua fructuum.
Lacetiam purgat cōfectio alkelengi.
Catarrum subthem qui a capite ad pectus et pulmonem defluit cōmo-
uendo tussim et insomnetatem inducendo curant dyacodion. et si-
rupus de papauere. et aliquādo catarrus est cā suffocationis ppter
sui acumē: tūc valet dianucū: et pillule contra catarrum.
Lorize cōse. sirupus conferens catarris. sirupus de papauere. pillu-
le ad omnes morbos catarrhi.
Libum facit digerere conditum de citro aliud.
Combustioni cōfert vnguentum ceruse. vnguentum sericinum.
Carnem additam putridam delet vnguentum alphezericon.
Carnes robustas reddit oleum de sticho.

bb :

Summula

Colicam passionē sedat emplastrū diaphinicon descriptione Alexandri.
 Colon do loxi confert oleum de kerua.
 Lapillos confortat oleum costinum.
 Digerere faciunt cibum confectio dyarodon descriptione cōmuni aro-
 maticum nardinum.
 Digestionē cōfortant aromaticū rosatū electuariū de pomis hicalogo-
 dion. Ruffi pillule stomatice pillule dyarodon.
 Digestionem confortant seu procurant aromaticū rosatū matūs dyar-
 ciminum diambria diatriton pipercon kebuli conditi conditūz de ci-
 tro de gallia magna de citonyis trocis. susus de ligno aloes pillule
 elephangine pillule de turbit.
 Digestionis malitiei valent conditum de buglos. trocis. de ros. & trocis.
 ad fetorem oris.
 Digestionē faciūt bonam acetū squilliticū susus aromaticū.
 Debilibus mire subuenit aromaticum rosatum matūs.
 Duriciē omnē soluit dialacca maior & minor. Durictes oēs & siccitates
 mēbroz leniunt oleum amigdalaz dulctum & oleum sisaminū.
 Durictes omnes mollicant isopi cerotum emplastrū diaquilon com-
 muue & magnum emplastrū de alleie.
 Ventium dolori conf. muza enea & oleum philosophorum.
 Ventes confirmat acetum squilliticum.
 Bissinterie conferūt trocis. de absinthio & oleum rosatum.
 Dorsi dolorē purgant pillule aggregatiue maiores pillule de serapino
 & de oppoponaco.
 Dorsi doloribus conse. oleum de piperibus: oleum vulpīnum: oleum
 philosophorum.
 Dolores calidos sedat vnguentum papaueris.
 Dolores frigidos sedant oleum de lilio & oleum masticinum & oleum
 sinapinum.
 Dolores aufert cerotum andromachi.
 Doloribus interstioribus omnibus conse. emplastrum relatum ad aru-
 starchum.
 Dolores mitigant & resoluūt oleū rosatū & camo. aneti. & de melliloto.
 Dolores in quibus est calor extinguūt oleū rosatū & de papauere.
 Demoniacis confert oleum de lapide agathis.

De littera. R.

Epatis egritudinibus factis ex flegmate grosso & vêtositatē p̄se. electua-
 riū de aromatibus electuarium de gemmis confectio de xilaloes &
 diacurcuma magna.
 Epatis malitiā corrigi cōfectio de galanga & trocis. diamus.
 Epatis dolorib⁹ & eius pūcture cōse. p̄fectio dyarodon descriptiōe cōi &
 athanasia magna sirup⁹ de absin. decoctio d̄ eupa. tro. & pillule d̄ reu-
 bar. pillule alkekēgi. isopi cerotū descriptione Valenti descriptione

Jacobi de partibus

- Phylagrij et descriptio Pauli. oleum de euforbio in causa frigida.
 Epatis debilitate conigit coelectio diarodon descriptio cordi aromati,
 cum muscatum dialacca maior et minor coelectio alkakengi sirupus de ab-
 sin. conditum de citro aliud: tro. de ligno aloes.
 Epar confortat aromaticum nardinum electuarium de granis mirti conse-
 ctio de citonijis sirupus de fumo terre maior et conditum de citro conditum
 de citonijis tro. gallie elefantine tro. de gallia magna ramich pillule
 aggregatiue minores oleum costinum.
 Epatis inflammationes extinguunt coelectio de acetosa et alricosti. triphe-
 ra perfica. sirupus acetosus de pomis descriptio nostra. sirupus
 acetosus de tereniabin. sirupus de portulaca. tro. de caphora de spo-
 dio cum semine acetose. de berberis. tro. de sandalis. vnguentum ros-
 cerotum sanda. emplastrum de fermento.
 Epar mundificant pillule stomatice et aggregatiue.
 Epatis cacetie valet thiriaca dyatesseron.
 Epatica hydropisiz sanat thiriaca dyatesseron et ipsius oppilationi valet
 et athanasia dyacodion sirupus de eupatorio secantabin et kelsnij. tro.
 de ros. et eupatorio. tro. et lacca. pille alkakengi et de ravedsceni.
 Epatis egritudine frigida purgat hierapigra coelectio electuarij alpartis.
 Epatis grossine confert emplastrum Orbasij aliud.
 Epatis calefactioni coelectio et pilsio. et ipsius duriciei valet scopi cero-
 tum descriptio Galieni. et aliud emplastrum dyaglon coelectio emplastrum an-
 dromachi emplastrum relatum ad aristarchum et emplastrum de melliloto.
 Epatis egritudine purgat coelectio alkakengi. pille et turbith pille sebellie
 Epatis debilitati ex causa frigida valet emplastrum de gallia empla-
 strum de fermento.
 Epatis debilitati ex causa calida valet aliud emplastrum de gallia et
 emplastrum dyafinicon.
 Epatis oppilationes apertunt sirupus acetosus cum radicibus siru-
 pus de fumo terre minor secantabin de radicibus decoctio de eupa-
 torio tro. de reubarba. et tro. de absinthio.
 Epatis frigiditati confert sirupus de thimo secantabin de cala. et mel-
 licratum conditum.
 Epar calefac. emplastrum stoma. et cor confortas.
 Epar oppillatum ab hu. a dustis aperit confec. sumit erre.
 Epatis apostemationi confec. tro. de reubarbaro. tro. de eupatorio em-
 plastrum relatum.
 Epilepsie coelectio et musco. thiriaca. dyatesseron. coelectio alfecera. si-
 rupus et strica dos. acetum squilliticum. oximel squilliticum propositum. vngu-
 entum de bdellio. oleum de cucumere asinino. oleum de piperibus. oleum de
 lacte agathis. oleum philosophorum.
 Ethicis et consumptis confec. confectio testiculorum vulpis. loch sanus.
 tro. de camphora. oleum amig. dulcum.
 Eructationi acetose valet confectio de galaga diaciminum oximel squil

Sūmula

litcum simplex.

Eructuatiōi fumose conf. confectio de acetosis.
 Egritudinibus frigidis membrorum nutritiōis malam digestiōem
 facientibus valet dyacalamentum descriptiōe Galieni cōmuni etiā
 facit penetrare cibum ad epar.
 Egritudinib' oibus frigidis puentūt oleū nardinū. z oleū benedictuz.
 Egritudines ex calida materia z colerica purgat electuariū ros.
 Egritudinibus melancolicis confert decoctō epithimi.
 Ebrietatem remouent confectio de acetosis. sirupus acetositatis cla
 tri. sirupus acetosus de prunis.
 Emoroydas sanant trisera sarra. magna. trisera muscata. trisera Ba.
 trisera minoi z confectio alkelengi.
 Emoroydarum dolores sedant oleum de grisomillis oleum de nucleis
 persicorum.
 Emoroydarum fluxum stringunt confectio electuarij ex inuentione no
 stra. pillule de bdellio maiores z minores.
 Emoroydas soluunt pillule aggregatiue maiores z carū vlceribus va
 lent. pillule de bdellio maiores z minores.
 Emoroydarum tumores soluūt oleū de grisomillis z de nucleis.
 Emigraneam purgat hiera hermetia.
 Emigranee dolori cōse. tro. de citro. oleū laurini. oleū nardinū. oleum
 de cucumere asinino. oleum de euforbio.
 Emigranee cōse. oximel squilliticum compositum infusio de hiera z
 emplastrum sinapis.
 Emigraneam difficilem purgant pillule albandas.
 Epilepsiam purgat hiera hermetis.
 Elephantiam purgat confectio aliqua hamech.
 Excoriationi confert vnguentuz sericinum.

De littera. f.

Gastidū z abhominatiōē tollit cōsectio de aromatibus.
 Frigidis natura valet diambria.
 Hlegma viscosum attenuat z subtiliat oleum de kerua.
 Febicitantibus calid. confert confectio de acetosis z sirupus cucurbi
 te. z acutis se. cerotum viol.
 Febriū ardorē z inflatiōē extinguit cōsectio de prunis. z tulep. viol.
 Febribus colericis confert rauescenti. l. reubarbarum.
 Febribus antiquis z periodicis z quartane cōse. cōsectio de assa. diasul
 fur. confectio de dactylis. sirupus de eupatorio. secantabin de radl.
 ctibus. secantabin de calamēto. infusio de hiera. tro. diarodon. tro. d
 ros. z eupatorio. tro. de absinthio. tro. de aniso z de lacca.
 Febres acutas purgant alexisotem z trisera persicca z pillule que con
 se. ad se. colericas.
 Febres compositas purgant confectio de dactylis. sirupus acetosus de.

Jacobi de partibus

Succis herbarum et decoctio eupatorii.
 Febres difficiles et ventres ad hoc daz purgat confectio de psilio.
 Febrium inflammationibus cōse. iulep. vfol. sirupus de panta. sirupus de
 granata. sirupus acetositate citri. sirupus acetosus. sirupus de por-
 tulaca. tro. de caphora. tro. de berberis. et tro. sandalorum.
 Febribus colericis confert sirupus de succo acetose et de agresta.
 Febri pestilentiali queniunt sirupus de succo acetose. et sirupus de acetositate
 citri.
 Febribus oppilationum colericis et flegmaticis: quare est difficilis eradi-
 catio cōse. sirupus de bisantijs.
 Febrium intentione sedat sirupus acetosus cum succo fructuum.
 Febribus colericis multi accidētis et ppe que accidunt iuuenibus in
 estate cōse. sirupus acetosus de pomis descriptione nostra. tro. de ros.
 tro. de spodio et alij tro. de spodio cum se. acetose.
 Febribus sincopizantibus calid. cōse. sirupus acetosus de terentabln.
 Febribus cōpositis valet sirupus diacodion. tro. de ros. et eupatorio.
 Febribus quartanis et earum rigoribus valet sirupus de thimo.
 Febribus flegmaticis cōse. decoctio de sicados et tro. diarodon.
 Febribus in quibus forma conumpit conf. tro. diarodon.
 Febribus colericis antiquis cōse. tro. de eupatorio.
 Febrium rigoribus valet tro. de eupatorio. oleum anetinus. oleum de enula.
 Febres antiquas purgant pillule aggregatiue maio. et mino. pillule de reu-
 barbaro. pillule alkekengi alie ad illud.
 Febres quaternas solunt pillule inde.
 Fomes corruptioni et defecationi cōfert trisera minor. cōfectio ravedi.
 sceni cōfectio alkekengi. sirupus diacodion. sirupus de eupatorio. mel.
 licratum de buglossa. tro. de ros. tro. de reubarbaro.
 Facies seditate remouet diacurcuma maior et minor et diamurosion.
 Flegma purgat hleralogodion ruffi et secantabi subline ipz educete. deco-
 ctio alhasce. decoctio mirabolanoz. pille de euforbio. pille de turbitu.
 Flegmatis vtriusque superfluitates purgat pillule stomatice. pillule de
 sarcocolla. pillule de serapino.
 Flegma grossum et difficile incidunt et absterunt sirupus acetosus cum
 radicibus et secantabln de kessim.
 Flegma salsum curat sirupus de fumo terre maioz.
 Flegmaticis confert decoctio alhasce.
 Flegmaticas egritudines purgant pillule de sarcocolla et pillule de
 colloquintida.
 Fistulas purgat hleralogodion Ruffi et ipsas curat vnguentum diase-
 nticum descriptione arabica. emplastrum. arabum. vnguentum de
 lino. vnguentum alphezericon et oleum de ouis. et ipsis conf. siru-
 pus de epithimo.
 Fistulas antiquas que indigent mundificatione abstergit et mundificat
 a carne mortua et putrefactione vnguentum egyptiacum magnum.

Summula

Stuxum colicū sistunt tro. ramich. oleū ros. si pp medicinas accidat.

De littera. G.

Gaudium generat confectio de xiloaloes.

Gingive laxę et putride confert acetum squilliticum.

Genuum dolores purgant pillule aggregate maiores et pillule de ep. poponaco.

Genuuz doloribus confert emplastrū andromachi.

Gutturis asperitatem leniunt oleum amigdalorum dulcissimū et oleum de granis sisami.

De littera. H.

Humiditates grossas et viscosas subtilizat et resoluit diacala. descriptio, ne Galieni.

Humorum lubricitatem remouet confectio de seminisbus.

Humores crudos purgat confectio de dactylis.

Humores adustos purgat confectio alia hamech et acetū squilliticum.

Humorum grossitatem purgat et subtilizat vt facilius educi possit acenū squilliticū.

Humores grossos et viscosos purgant pillule aggregate maiores pillule fetide maiores et minores et infusio alia hie.

Humores grossos descendentes ad neruos purgant pillule de euforbio et ipsos resoluit emplastrum de alleis.

Herpeti cōferūt tro. de arsenico.

Herisipile cōferūt vnguentū ros. vnguentū ylol. et vnguentū ceruse.

De littera. J.

Jdropsi ꝑse. diacurcuma magna et minor. et diamorufio. dialacca maior et minor. diacoston diasulphur. sirupꝰ de eupatono. tro. de ligno aloes tro. de ros. de reubar. emplastrū andromachi. emplastrū de alleis. emplastrum relatum ad aristarcum. oleum almezereon.

Jdropsim quando est in initio purgat confectio de eupatorio et pillule de reubarbaro.

Jdropsim purgat ꝑfectio de alkelengi. pillule de alkē. pillule rauesceni. pillule sebestie. pillule almezereō. vnguentū arthanita magnū.

Ictericis confert confectio rauesceni. trisera persica. confectio de psyllis. tro. de ros. et eupatono. tro. de reubarba. tro. de camphora. oleus de cartamo.

Ictericam citrinā purgant ꝑfectio electuarij ros. ꝑfectio de eupatorio. et eidē conf. sirupus de fumoterre minor. et ꝑfectio fumittere.

Ictericam splenicam soluant pillule inde.

Intellectum acuit illis qui scire desiderant ꝑfectio anacardina.

Iūcturaz egritudines frigidās purgat hierapigra. hiera hermetis. electuariuz induz maior et minor. cōfectio alkelengi. pillule alandbal.

Jacobi de partibus

pillule hermodactiloz. pillule de oppoponaco.
Juncturaz egritudines calidas purgat ꝑfectio electuarij succi ros.
Juncturaz dolorē purgant electuariū alestos. pillule stomatice. pillule
aggregate maiores. pillule fetide maiores et minores. pillule de serapi
no. et pillule colloquintide.
Juncturarum frigiditatibus conse. cerotū andromachi.
Juncturas laxas confortat oleum de stincho.
Juncturaz egritudinibus ꝑse. aqua mellis sermo in secantabin. oleum
masticum. oleum de florace. et oleum de euforbio.
Juncturaruz egritudinibus et doloribus conse. acetum squilliticū. sfo
ꝑ cerotū descriptione Galien. emplastrū andromachi. oleuz de ben.
oleuz lauri. oleum de kerys. oleuz de cucumere asinino. oleū de gra
nis citranguloz. oleum de piperibus.
Juncturaz nodositates leniūt cerotū diapēte et emplastrū filij zacharie.
Juncturarum durities leniūt oleum de se. lini.
In suenute cōseruant ꝑfectio electuarij alharis. ꝑfectio alia alharis.
kebuli condit. acetum squilliticum.
Impetigine purgāt ꝑfectōes hamech et ēt sirupus de fumo terre maior.
vnguētū alferiscū oleū de serpētib⁹ oleū de ouis oleū de frumento.
Ipocundrioz doloribus conse. sirupus de eupatorio.
Ipocundrioz ventositatib⁹ ꝑse. melliscratū ꝑlitum et decoctio albasce.
Inflamationes extingūt rob de pūnis: rob de fructibus: tro. aneti vn
guentum ros. vnguentū vto l. et oleum mandragore.
Impinguat corpus sūsus bonū et impinguat oleū amigdalārū dulcius
oleū de nuce indica oleū de granis sisami oleū de granis papaueris.
Intestinorū lubricitas valet sūsus de granis mirti.
Igni persico valet vnguentum ros.
Inflationes omnes maturat emplastrum diaquilon magnum.
Ileon dolori conse. oleum de kerua et oleum asse.

De littera. l.

Laterū dolori conse. ꝑfectio Philonij ꝑima inuentiōe. loch de siglla.
loch de alfericra. sirupus de isopo. oleum rute.
Laterum dolorē purgat electuariū alestos.
Lateris tumorū confert emplastrū andromachi. et eorum tentioni ꝑfert
emplastrum relatum ad aristarchum.
Lapidem frangunt diastulfur pillule aggre. maiores oleuz de piperib⁹
et oleum de scorpiōibus.
Lapidem non permittunt generari in vīs vine aqua mell et sirupus
de radicibus.
Lepiam purgant hieralogodion Ruffi et ꝑfectōes hamech decoctio epi
thimi pillule inde pillule fetide maiores et minores.
Lepiam curant sirupus de fumo terre. et eis qui parati sunt ad cam fi
rupus epi thimi.

Sūmula

Lepie confert oleum de iunipero vnguentum alsezericon.
 Lentiginibus cutis confert vnguentū aliud a ragit oleū de been oleū
 de nucleis cerasorū et de granis citrangularum.
 Lingue impedimentum soluit oleum de grisomillis.
 Lacertos calefaciunt oleum de storace et oleum costinum.
 Etificat olambra.

De littera. O.

Matricem frigidam calefaciunt electuariū de gemmis. oleum rute. et
 oleum de piperibus. oleum lilij.
 Matricis prefocatōis se. aromaticū muscatū: et oleū de lapide agathis.
 Matricis egritudinibus queniūt dyambra et oleum nardinum.
 Matricis ventositates remouēt trisera Salie. et musa enea.
 Matricis dol. sedant confectio Philagrij inuentōe puma. musa enea.
 Isopi cerotū descriptōe Philagrij et Pauli. emplastrū de granis lau
 ri. et oleum lauri. oleū rute et de croco et philosophorū oleum.
 Matricis egritudines frigidās purgat hierapigra Salient.
 Matricis dol. purgant hēre hermetis et pillule de serapino experte.
 Matricis egritudinibus frigidis conse. oleum de enula.
 Matricis duritie conse. isopi cerotum Democriti.
 Melencolicis egritudinibus et eis qui tristantur sine causa conse. con
 secto de musco.
 Melancolie solutionem et ducit secamabin.
 Melancolicas egritudines purgant pillule inde. pillule lucis maiores
 et minores. pillule de lapide lazuli. pillule sebellie.
 Membra nutritionis omnia pfortāt aromaticū ros. masue. dyambra.
 acetum squilliticū. trocisc. gallie elephangine. et oleum de citonijis.
 Membra nutritiua calefaciūt aromaticū gariosi. dyābra et dyacimnū:
 Membriorum lassitudinē tollit trisera sarra. magna.
 Membriorū frigidās humiditates et putrefactōes in eis generatas edu
 cunt hierapigra Salie. consec. electuarij indi maior et minor.
 Membrium cauterizat excoilat et vesicari facit vnguentum de alharief.
 Membra nutritionis purgat confectio alkelengi et dyacitoniten: et ip
 sam confortant cerotum Alexandri: et emplastrū dyacinicū. deseri
 ptione Alexandri.
 Membriorū nutritionis doloribus conse. tro. de spodio.
 Membriorū duritiem et eorū nodositatē curant isopi cerotū descriptōe
 alexandri: et cerotum alexandri.
 Membra nervosa confortant oleum de sticho. oleum camo. et oleū mel
 lisori. costinum. et de alkanna.
 Menstrua prouocant dyacalamentum descriptione Salie. pillule de
 serapino experte.
 Menstruorum fluxum pillule de bdellio maiores et minores. et ad con
 exuberationem valet trisera minor.

Jacobi de partibus

Malorum tibi arum conse. vnguentum alfezericum: oleum de lunt, pero: et oleum de fraxino.

Mollificationi et lubricitati propter indigestionem factis confert coelectio electuarius ex inuentione nostra et eam purgant pillule de serapino et de euforbio: et eides confert vnguentum ad illud et oleum de piperibus.

Moribus venenosis conse. confectio de assa et dyasulphur.

Memoriam et sensum temperat confectio anacaridina.

Maculis cutis conse. vnguentum de alpariel.

Medicina non valetib⁹ sumere e⁹ ppinadu vnguētū arthanite magnū.

Mansa et melacolia purgat hteralogodis ruffi. et pfectio scda hamech.

Morbos ex adustione phibent fieri trisera perfica: pillule inde: pillule fetide maiores et minores.

Morphea difficilis eradicationis purgant pillule colloquintide. et ei conferunt vnguentum de alpariel oleum de been.

Materias calidas videlicet et frigidas subtiles grossas et viscosas seu adurentes digerit sirupus acetosus simplex et facit alias medicinas in partes remotas penetrare.

Materias longi temporis diuidit et eas maturat secaniabm: vt patet in sermone facto de eo.

Mas grossas et putridas incidit et abstergit secaniabm de calamento.

Materiarum cursum ne fluant ad aliquem locum prohibent oleum camomille et melliloti.

Materias difficilis eradicationis subtiliat oximel squilliticum simplex.

Materias calefacit subtiliat et resoluit oleum de enula.

Mirach inflammationes solunt pillule aggregatiue maiores.

De littera. 82.

Nauseam sedant aromaticum rosatum: aromaticum garosilatum: et sirupus de menta.

Neruum educit superfluitates grossorum humorum et viscosorum htera hermetis.

Neruis conse. confectio de alphescera et bautie condite.

Neruum egritudinibus frigidis pfe. sirupus de sticados. aqua mellis. vnguentum de bdellio. oleum nardinum. oleum de croco. oleum de piperibus. oleum de euforbio. et eorum frigiditati et dolori pfe. decoctio de sticados. cerotum andromachi. et oleum de storace. oleum de been. et oleum de enula.

Neruum debilitati conse. tro. gallie elephantine.

Neruum egritudines purgant pille alhandal: et pille de opponaco.

Neruum doloribus valet isopit cerotum Galieni. oleum amigdalarum amararum. oleum auellanae. oleum de nucis indica. oleum lauri. oleum camomille. oleum sambuci. oleum de keyri. oleum de melliloti. oleum masticis et de euforbio eos leniendo.

Neruum contractioni et eorum frigidis passionibus conferunt cerotum aliud Alexandri: oleum nucum.

Summula

Nervorum durities lentunt oleū amigdalaz amararum: oleum de semine lini: et oleum de croco.
 Nervorum tumoribus et eorum puncture confert oleum nucum. et ipsilesis a frigidityate valet oleum lauri.
 Nervos confortat oleū camomille: oleum sambacini: oleum de melliloto: oleum malunum: et oleum de croco.
 Nervis quibus accidit laxitas confert oleum citoniorum.
 Nervos calefaciunt oleum costinum oleum de sansuco.
 Naturam stringunt sirupus de pirlis sirupus de citonija sirupus acetosus de citonija.
 Nodositates que sunt in membris et iuncturis mollificat isopteron.
 Narium fetori valet oleum de cucumere asinino et earum oppilationes aperit oleum philosophorum.

De littera. O.

Odis odorem faciunt bonum electuarium de aromatibus: electuarij de gemmis. confectio de xiloaloes. confectio electuarij de citro. aromaticum muscatum. aromaticum dinum. trisera sarra. magna. citra condita. sirupus de corticibus citri melliscratum conditum. et melliscratum de citro. tro. gallie muscate. susus de ligno aloes: susus aromaticum. et pillule dyarodon.
 Odis fetorem amputat electuarij de persicis. persica condita. sirupus de persicis. tro. ad fetorem oris. tro. de ligno aloes.
 Odorem facit bonum oleum costinum.
 Oles philosophorum valet eis qui sumpserunt opium aut cartamū.
 Oppilationes aperiunt diacimnum. confectio de seminibus. sirupus acetosus de succis barbarum cum aromatibus. sirupus de fumo terre maior. secaniabin de radicibus. tro. d. aniso. pillule aggregate minores. oleum amigdalaz amaraz. oleum persicorum. oleum de been. oleum costinum. oleum de piperibus.
 Oculorum dolores et eorum supfluitates purgant confectio electuarij ros. pillule lucis maiores et minores. et in oculis in quibus descendit aqua valet oleum philosophorum.
 Oblutiones purgat confectio hamech.
 Oblutionis confert emplum sinapis oleum sinapis et philosophorum.
 Olibo denudatia pfe. vnguentum dyaphinicon emplum arabum descriptio arabica: et eorum sigillationem faciunt facile.
 Osius de loubus ex frigida causa confert emplastrum sinapis.
 Osa corporis infixis quavis profunda sunt extrahit emplum de fermento.

De littera. P.

Paralysi profunt confectio de musco tiriaca dyatesseron: confectio alpheceera: sirupus de sticad. vnguentum de bdellio cerotum Alexandri. aliud oleum de pipib. oleum de lapide agathis. oleum philosophorum.

Jacobi de partibus

- Paralysim purgant hiera hermetis hiera logodis Russi: pillule de serapino: pillule de euforbio et de oppoponaco.
- Pulmoni tuuat his in quibus materia grossa difficilis eradicatōis exuberat in mēbris anhelitus reddens cū facilem ad screandū loch de squilla emplm filij zacharie et oleum philosophor.
- Pulmonis egritudinibus confert confectio de musco.
- Pulmonem confortat sirupus de grana mris.
- Pulmonem mundificat sirupus de ligstria: et oleum de cartamo.
- Pulmoni frigido cōfert sirupus de thimo.
- Pulmonis canne confert acetum squilliticum.
- Pulmonis asperitatem leniunt oleum amigdalarum dulcium oleum viol. et de nuce indica.
- Priscis confert confectio testiculorum vulpis sirupus papaueris trocisci de camphora.
- Pectus mundificat athanasia magna: loch bonum: aqua mellis: sirupus de liquiri. tro. aneti.
- Pectoris doloribus conferunt loch de papauere: loch de squilla: loch alphecera et sirupus de isopo: susus ad tussim antiquam: oleum de ketri: et oleum de lillo.
- Pectoris aspitati cōse. loch ad caliditatem. loch aliud nostruz. iulep viol. iulep iulubaz. sirupus cucurbite. sirupus de prunis papaueris. sirupus de granatis. oleum de grana papaueris. oleum violaz.
- Pectoris saniem expellit loch sanum.
- Pectoris pulmonis vehemēti siccitati cōse. loch de amigd.
- Pulmonis inflationi cōse. iulep ros.
- Pectoris egritudinib⁹ frigidis cōse. sirupus de prasso et sirupus de thimo. et ipsi cōfert sirupus de ketines.
- Pectoris oppilatōibus et humoribus grossis cōse. oximel squilliticū compositum: et oleum de cartamo.
- Pectus mūdificat ab hūorib⁹ grossis et putridis pillule de agarico.
- Potui veneni cōfert dyasulfur
- Pestilente estatis et autūni confert trisera persica.
- Passiones oēs q̄ hūt a colera et flegmate salso purgat p̄fectio hamech.
- Pleurisi p̄se. loch de papauere iulep viol. iulep iulubaz sirupus cucurbite sirup⁹ de prunis sirup⁹ de granatis sirupus de canis sirup⁹ conferens catarris sirupus de iulubis sirupus viol. oleum viol.
- Pannum delet et vestigia nigra oleum de cucumere asintho.
- Pregnantium relaxationem abscindit sirupus acetosus de succis et aqua fructuum.
- Podagram ex flegmate purgant pillule aggregate maiores.
- Podagram frigidam purgant pillule de hermo dactilis maiores et ei cōse. emplm sinapis oleum vulpūm et philosophor.
- Podagram doli et genuum purgant pillule fetide maiores et minores et pillule de serapino.

Sūmula

Podagram calidam purgant pillule hermodactiloz minores et ei confert oleum de ranis et oleum ro.

Purritum purgant pillule aggregatue minores.

Pulsationi confert cerotum vltimum.

Plagas curat et consolidat vnguentum aureum.

De littera. R.

Renes calefactū electuariū de aromatibus trisera Bal. secacul p diti pfectio de zinz. oleū d lilio o leū rute. et ipsos pfortat aromaticū ros.

Renum dol. conse. dyacurcuma maior et minor dyamorusion confectio philonij pitma inuentōe. emplm de granis lauri. oleum lauri. oleum de keyri. oleum rute. oleum de asse. oleum de piperib. oleū vulpini oleum philosophoz et nardinum.

Renum lapidez frangunt dyalacca maior et minor. et oleum de nucleis cerasoz. oleum de granis citranguloz. oleum de scorpionibus.

Renū egritudines frigidas purgat hiera pigra Bal. hiera hermetis. electuariū indi maius et minus.

Renum oppilationes aperit sirupus acetosus cū rad scibus et eos mū dīficat electuariū alescos.

Renum vlcerebus conse. tro. alkekengi et eorum duriciei confert isopt cerorum Democriti.

Ructus acidus curant electuariū de aromatibus et dyatriton piper. reon descriptione Bal.

Rigori febrile confert dyacalamentum descriptione Bal.

Raucedini confert sulep iusubimuz.

De littera. S.

Stomachi egritudinibus factis ex flegmate viscoso p sunt electuariū de aromatibus. electuariū de gēmis. confectio de xiloaloes. oximel squilliticum simplex. et oleum nardinum.

Stomachi inflationē remouent et morbos ex ea factos curant electuariū de aromatibus et alxicostrum. tro. de spo. cum se. acetose. vnguentum ros. et cerorum sandalinum.

Stomachum debile pfortant digestionēq bonā faciūt electuariū de aromatib. pfectio de xiloaloes. pfectio alkalēgi. electuariū d citro. aromaticū rosatū. aromaticū gariof. aromaticū nardinū. electuariū d granis mirri. pfectio de citonijs. electuariū de persicis. electuariū de sorbis. trisera Bal. electuariū ex inuentōe nostra. htera logodion Ruffi. kebuli p diti. emblici p diti. citronia cōdita. pira. pfica. citra oia condita. zuchaz rosatū. sirupus de pirs. sirupus d citonijs. sirupus de corticibus citri. sirupus de granis mirri. sirupus de albela. sirupus acetosus de citronijs. sirupus acetosus de pomis. sirupus de abinthio. sirupus de sumoterre maior. melliscratū de citro. melliscratū de buglossa. melliscratū de citonijs. rob de pirs. rob de citonijs. rob

Jacobi de partibus

de pomis. rob de granatis. rob de fructibus. rob de agresta. decoctio
alhasce. tro. de gallia sebellie. tro. de ros. troct. de gallia magna. tro.
ramisch. tro. de absinthio. susus de ligno aloes. susus. dyarodō. susus
aromaticū. pillule elephangine. pillule aggregatiue maiores. pillule
stomatice. pillule dyarodon. cerotū Alexandri. emplm stomaticū.
emplm dyasticon. emplastrū de gallia. emplm de fermento. oleum
de siccho. oleum de citronis. oleum maluinū. oleum mirtillorū. oleū
masticinum. oleum costinum. oleum de sanluco.

Stomachi ventositates grossas expellunt cōfectio electuarij de citro.
cōfectio de galanga. dyacimīnū. trisera muscata. dyacurcuma ma
ior & minor. dyamurison. cōfectio phylionij inuentione prima. seca.
cul cōditū. & p̄fectio de zinzibere. Et ipsius malicie digestiōis p̄sunt
cōfectio de galanga tyriaca dyatessaron.

Stomachi dolori & eius pūcture a caliditate & acuitate humorū p̄sunt
p̄fectio dyarodon descriptiōe Gal. acetū squilliticū. infusio de hyera
tro. dyarodon. pillule elephangine.

**Stomachi humiditatem & molliciem & ipsius defectum & in quo est pu
trefactio corumpunt & contigunt aromaticum rosatum matius. aro
maticum garosilatū. cōfectio de cinamomo. trisera sarracenica ma
gna. dyacurcuma maior & minor. dyamurison. p̄fectio electuarij in
di maior & minor. emblici conditi. tro. dyarodon.**

Stomachum calefaciunt dyaciminū dyatritomipereon descriptiōe
Gal. cerorum stomaticum.

Stomachi duriciei p̄se. Isopi cerotū descriptiōe Philagrii & Pauli &
dyaquilon cōe emplm relatum ad aristarchum & de melliloto.

Stomachi ardore mitigant electuariū de persicis. p̄fectio de acetosa.
cōfectio de prunis. trisera p̄fica. tulip rosatū. sirupus de p̄ficis. siru
pus de portulaca. tro. de camphora. tro. de sandalis. susus dyarodō.

Stomachi indigestionem & dolorem tollit trisera sarracenica magna.
& si fuerit abundantia magna flegmatis crudi v3 dyanisum. susus
dyarodon. & emplm relatum ad aristarchum.

Stomachi doloribus a frigiditate conse. cōfectio anacardina. con
fectio Phylionij inuentione prima. musa enea. athanasia magna. pil
lule elephangine. Isopi cerotū descriptiōe Philagrii & Pauli. oleū
de kerua. oleū de carthamo.

Stomachi egritudines purgat hyperap̄gra Gal. hyera hermetica. pillule
elephangine. p̄fectio electuarij alharis. cōfectio inda maior & minor
pillule aggregatiue. pillule fetide maiores & minores. pillule sebellie.

Stomachi inflammationi confert sirupus de succo acetose. sirupus de
agresta. sirupus acetosus de succo fructuū. sirupus acetosus de po
mis descriptiōe nostra. sirupus acetosus terentabm.

Stomachum calidū confortant sirupus de succo acetose. sirupus ace
tosus de succis & aquis fructuū. rob de ribes. rob de berberis. & de
sumach. & de moris. & de scent.

Summula

Stomachum frigidum confortant sirupus de menta sirupus de thymo
 secaniabin de calamento mellicratum conditum.
Stomachi oppilationes aperiant sirupus de eupatorio secaniabin de
 radicebus tro. de absinthio.
Stomachi putrefactionem abstergunt acetum squilliticum tro. de ros.
 et tro. ad fetorem oris.
Stomachum mundificant infusio de hiera pillule stomatice et pillule
 aggregate minores et de turbitis.
Stomachi inflationem solvunt pillule aggregate maiores. et dolori cole
 rico in eo facto confert oleum lauri.
Stomachi lubricitati confert susus de grana mirri.
Sincope confert electuarium 3 gemis. confectio de alkermes. confectio
 de xilaloes. aromaticum muscatum. confectio de acetosa. poma condita
 sirupus de pomis. sirupus acetosus de prunis. tro. de ligno aloes. rob
 de citonijis et de piris.
Sperma multiplicat sectio testiculorum vulpis: oleum amygdalarum dul
 cius: oleum de nuce indica: oleum de granis hisami: oleum de semine lini.
Sudoris multitudinem prohibet oleum de citonijis.
Sudoris odorem bonum facit aromaticum nardinum.
Sudorem prouocat oleum anetinum.
Scorbis et frigidis natura prouocant dyambria sirupus de prassio siru
 pus calamenti et decoctio alhasce.
Singultus vehemens frigidus vel acetosus vel ventosus: cuius difficultas est re
 solutio 7se. dyacalamentum descriptum de Gal. 7sectio Philonij inuentione
 pia. Si vero fuerit singultus suffocatus a repletione factus aut ven
 tositare conse. dyaciminum sirupus calami et mente.
Strim sedant vel stringunt electuarium de psicis 7sectio de acetosis alxi
 costus triseria psica et psica condita zuccarum viol. iulep ros. sirupus de
 persicis sirupus acetosus cum succo fructuum sirupus de acetositate
 citri: sirupus acetosus de pomis sirupus acetosus de citonijis de pru
 nis sirupus de canis sirupus de portulaca aqua mellis rob de ribes
 rob de agresta rob de berberis rob de sumach rob de moris de sceni
 rob de granatis tro. de camphora tro. de spodio se. acetose trocl. de
 berberis tro. de sandallo et vnguentum ros.
Solutiones fortes sedant electuarium de sorbis et conf. rob de ribes.
Solutio colerice 7se. sirupus agreste rob de sumach rob de moris de
 sceni rob de granatis. Antiqua vero 7fert sirupus de granis mirri.
Strim vehemens laboriose et estuosa 7se. sirupus de agresta sirupus ace
 tosus de pomis sirupus acetosus de terentabin.
Scrophulas resolvunt vnguentum arthanita paruum: emplastrum dyaglon coci
 emplastrum oribasil: oleum de been: oleum de cucumere asinino.
Scorpionis morsus 7se. tyriaca dyatesleron et oleum philosophorum.
Splenis egritudines eradicant diacurcuma magna oleum nardinum
 et oleum de euforbio.

Jacobi de partibus

Splenis doloribus et etus oppilatiōibus cōfert athanasia: sirup⁹ dya-
codion: secantabin de radicibus: secantabin de ketim: acetuz sglit
cum: tro. de eupatorio: isopt cerotum descriptiōe Galie. isopt cerotū
descriptiōe Phylagrij et Pauli: et oleū lauri.
Splenis duritiē resoluunt dyasulfur: secantabin de calamento: tro. de
capparis: isopt cerotū descriptiōe Gal. et Phylagrij et Pauli et Demo-
criti: dyaquilon cōe: emplastrū andromachti: emplm de melliloto: et
oleum philosophorum.
Splenis oppilatiōes aperitū sirupus acetosus. de radicibus decoctio.
et troscisci de eupatorio. troscisci de lacca. et ipsas purgant pillule de
rauedscnt. pillule sebellē. pillē inde. cōfectio alkelengi.
Spleneticis cōfert sirupus de calamento. et splenis apostematibus cō-
ferūt tro. de eupatorio.
Splenis grossitiei cōferūt emplm de fermento. emplā oubasij. et ipsius
ventositates resoluūt tro. de capparis.
Sanguinē mundificant et clarificant cōfectio anacardina. decoctio ca-
pilli veneris. aqua fructuum. et decoctio sumiterre. et purgant ipsuz
pillule ad febres colericas.
Sanguinis sputo cōfe. athanasia magna: et tro. de terra sigillata.
Sanguinis furorem repimunt et etus ebullitionem sedant aqua fru-
ctuum. alxicostum. tro. de camphora.
Sanguinis fluxum de naribus et aliorum restringunt et abscindunt.
tro. ramich. et tro. de terra sigillata. et tro. de carabe.
Sanguinis egestioni conferunt tro. de terra sigillata. qui etiaz restrin-
gunt fluxum superfluum menstruum.
Sanguinem dissoluit oleum philosophorum.
Sensum cogitationem et rationem subtiliant et vigorant cōfectio se-
cunda alharis et kebuli conditi.
Sensuum instrumētū mūdificant pillule elephangine. pillule stomas-
tice. pillule aggregatiue. pillule luctis maiores et minores.
Superfluitates a toto corpore educt electuarium alestos.
Scabiei cōfert oleum nucum. et illā que fit ex salso flegmate et colera
purgant cōfectio hamech. sirupus de sumoterre maior et minor. et
sirupus de epithimo.
Scabiei ficce cōfert vnguentum alphescericum. vnguentum ceruse.
vnguentum alphescericum aliud.
Sodam calidam purgat cōfectio electuarij rosati. et ei conse. cerotū
vltimum.
Sodam antiquam purgant pillule alhandah. et frigide sode conse.
oleum de euforbio.
Serpiginem curant sirupus de sumoterre maior. oleuz de oliuis. oleū
de iunipero. oleum de fraxino.
Spasmo cōfe. sirupus de sticados. pillē de serapino. vnguētū d bdellico
vnguētū ad illud. cerotū dyapēthe. oleū de been. oleū de se. lini. oleū

Sūmula

de croco. oleū de piperibus. et oleum de lapide agathis.
 Somnium prouocant oleum anethum. oleum de papauere. oleū mā,
 dragore. oleum ex raris.
 Surditati conse. oleum amigdalorum amararum. oleū de been. oleū
 de cucumere asinino.
 Spinas corpori fixas quousque in profundo sint extrahit emplastrū s. sermētō:
 Sciaticæ dol. conse. emplastrum andromachi. emplastrū sinapis. oleū
 de piperibus. oleum philosophorum.
 Sciatica purgat pillule aggregatue maiores. pillule de serapino expte.

De littera. T.

Tristitie et sollicitudini prosunt electuarium de gemmis confectio de
 alkesmes.
 Torture oculi prosunt confectio de musco. tyrsaca. dyateseron. sirupus
 de sicados. cerotum aliud Alexandri. oleum de piperibus. oleum
 philosophorum.
 Torture educunt supfluitates grossorum humorum et viscosorum hiera her-
 metis et hieralogodion Rusii.
 Tussi diuturne conse. diuturnum athanasia magna.
 Tussi antiquæ et eis qui habent pectus saniosum conse. dyasulfur. loch
 de pino. sirupus de granis mirtis. sirupus de liquiritia. sirupus de
 piassio. sirupus calamentis. loch sanus et expertū. sirupus de prunis.
 sirupus de granatis. sirupus de iusubis. sirupus de isopo.
 Tussi calide cōfert loch de papauere. loch ad caliditatem. loch aliud
 n. m. iulep viol. sirupus pferens catarris. sirupus violaceus.
 Tussim antiquam remouent et subtiliant humores grossos loch ad
 asma susus ad illud.
 Tussi que nō sinit dormire patlēres pfe. sirupus de papauere.
 Tussi sicce confert sirupus acetosus de terentabīn. sirupus de papa-
 uere. et eam leniunt loch bonum. et loch de amigdalīs.
 Tussi humide confert aqua mellis.
 Tussim antiquam purgant pillule de agartico.
 Tussi catarrali pfe. pillule que ad oēs morbos catarris.
 Tremor confert sirupus de sicados. oleum de piperibus. oleū de la-
 pide agathis et philosophorum.
 Tremorem purgat hiera hermetis.
 Tumores profundos aufert cerotum andromachi.
 Tumores a caliditate factos resoluit et maturat emplastrum dyaque-
 loni paruum.
 Tetano confert oleum de lapide agathis.

De littera. A.

Vertigini confert confectio de musco. confectio alsefscera. sirupus ace-
 tosatis citri. sirupus acetosus de prunis. acetum squilliticum. oxl.

Jacobi de partibus

mel squilliticum simplex et compositum.
 Vertiginem purgant htera Hermetis. hteralogodion Ruffi et sectio
 hamech. illa vero que fit a fumis colericis purgat sectio de philio.
 confectio electuarij ros.
 Virge erectionem facit confectio testiculorum vulpis.
 Viscerum humiditatem desiccant aromaticum rosarum.
 Viscera confortant aromaticum nardinum. confectio electuarij ex inu-
 ctione nostra. sucharum rosatum. dyacostus. sirupus de granis mirti.
 et mellicratum de citonijis.
 Viscerum lubricitati et eorum solutioni propter malicias digestionis conse-
 lectuarij de granis mirti. dyalacca maior et minor. tro. ramich.
 Viscerum dolorem ex ventositatibus factum sedant confectio de semi-
 nibus dyacoston ex inuentione prima. et oleum lauri. et eorum putrefa-
 ctionem remouet trisera sarra. magna.
 Viscerum dolorem purgat htera hermetis et eam mundificat electua-
 rium alestos.
 Viscerum mollificationi perfert sirupus de absinthio sucharum ros.
 Viscera frigida habentibus confert sirupus. calamenti. oleum rute. em-
 plastrum relatum ad Aristarcum.
 Viscera lauat et abstergit aqua mellis.
 Viscerum duriciem perfert. secantabini de calameto. emplum de melliloto.
 Viscerum egritudinibus confert. oxymel squilliticum.
 Viscerum ventositates dissoluunt dyaciminum. dyanisum. decoctio alphasce.
 Et eorum debilitati a causa frigida confert. emplum de gallia prima. A causa
 vero calida emplum de gallia aliud.
 Viscerum inflammationibus confert. emplum de frumento.
 Vomitus sedant aromaticum ros. aromaticum garofolatum. sirupus ace-
 tosus de citonijis et de prunis. sirupus de menta. mellicratum de cito-
 nijis. tro. ramich. emplum dyacostum. descriptione Alexandri.
 Vomitus colericum et flegmaticum retinent confectio de citonijis. ci-
 tonia condita. et sirupus de calamento.
 Vomitus ex flegmate et malitie digestionis confert. sectio alkalégi.
 Vomitus confert. sirupus de agresta et de albella.
 Vomitus sanat vnguentum arthanse magnum.
 Vomitus colericum sedant rob de ribes. rob de agresta et de berberis.
 rob de sumach. rob de moris. de sceni. et rob de granis.
 Ventositates a toto corpore expellit electuarium aloes.
 Ventositates attenuat et dissoluunt aromaticum garofol. dyaciminum. oleum
 nardinum. emplum relatum ad Arist. aromaticum nardinum. dyanisum.
 trisera sarra. magna. et trisera muscata. alkalégi. trisera Sal. sectio
 electuarij ex inuentione nostra. confectio hteralogodion Ruffi. con-
 sectio electuarij indit maior et minor. susus aromaticum ros. empla-
 strum de alleis. oleum amigdalarum amararum. oleum nucum. oleum
 de kerua. oleum de enula.

Summula

- Urinaz** puocat dyacalamentū dscriptōe Gal. diacurcuma maior & minor. dyamouision. dyasulfur. secantiabin de radicibus. secantiabin de keyfiz. tro. de lacca. pillule aggregatue maiores. oleū philosophorum. Urine difficultati conse. confectio phylionij inuentione prima. musa enea. oleum ask.
- Ubi est dolor** quando mingitur confectio alkekengi.
- Ventris dolorē** ex humiditate flegmatica multa cruda remouet & eaz mundificat diatritopipereō dscriptiōe Ga. diaciminū. cōfectio anacardina. & iphis conf. emplastrum de granis lauri.
- Ventris fluxus** retinent confectio de citonijs. citonia condita. sirupus de albelach. sirupus de menta.
- Ventris solutionem** a fluxu colerico iuuant & stringunt elec. de fructibus. & sirupus acetosus de succis & aquis fructuuz. tro. de spodio cū se. acetose epatico fluxui conse. & emplastrum diaphinicon.
- Ventris fluxum** assiduū cum significationibus frigiditatis etiaz qui fit propter exuberantiam catarrhi abscondit confectio electuarij ex inuentione nostra & emplastrum de gallia. ipsum vero significatio nibus caliditatis: & quando venter soluitur superflue ab operatio ne catartici stringit elec. confortatiū sto. emplastruz de gallia. ij.
- Ventris fluxui** antiquo & disinterie conse. athanasia magna.
- Ventris fluxum** superabundantem & chronicū flegmaticis & thenasmon factum ex frigiditate conse. confectio de storace.
- Ventris solutionē** sedant melliscratum de citonijs. & musa citoniorum simplex. & rob de fructibus. tro. de berberis.
- Ventrem** leniunt tro. aneti & ipsum lubricant zucharum viol. ipsum mundificat a fecibus aqua mellis.
- Veneno** resistunt sirupus de agrestia & thirsaca diatesseron.
- Venenis** frigidis valet oleum philosophorum.
- Vesice** doloribus conse. diacurcuma maior & minor. diamouision. em plastrum ex granis lauri. oleum de keiri. oleum nardinuz. oleū ask. oleum de piperibus. & oleum philosophorum.
- Vesice lapidem** frangunt dialacca maior & minor. oleum de nucleis cerasorum. oleum de granis citrangelorum. oleuz de scorpionibus. & oleum philosophorum.
- Vesice vlcerationi** conse. oxymel squilliticum simplex. ipsius vero vlcerationi valent tro. alkekengi.
- Vesice duriciei** conse. isopi cerotum Democriti. & ipsius ardori oleum amigdalorum dulcium.
- Vesicam** calefactunt oleum de lilio & de enula.
- Ulcere** malis cōse. hteralogodion Ruffi. & pillule aggrega. minores.
- Ulcere** putridis conse. vnguentum nobile & relatum ad Nicodemum & vnguentum cerascos & in eis generant carnem ea sigillado & preseruant a putrefactione.
- Ulcera** curant vnguentum diaphinicon descri. arabica. emplastruz ara

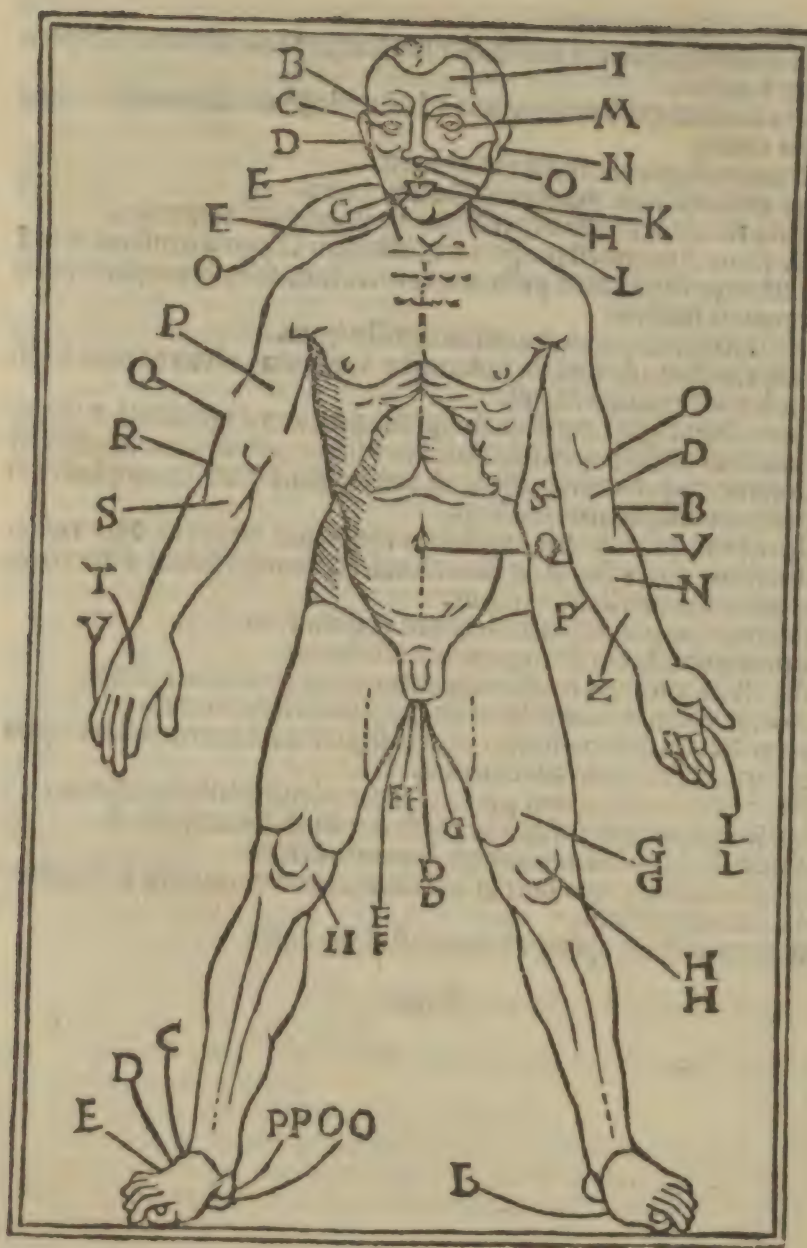

Jacobi de partibus

bicum. & oleum de ouis.
Ulceribus fraudulentis confe. oleum almezereon. oleum de tunipero
& de fraxino.
Ulcerata scoriatata que sunt a colera adusta & flegmate salso confe. vngue-
tum ceruse.
Ulcerum vestigijs confe. oleum de been.
Uisus obscuritatem purgant pillule de hiera.
Uisus a fumis colericis deperditum recuperat trisera persica.
Uocis raucedinis que est propter frigiditatem & flegma grossum quod
continetur in pectore & pulmone confert loch sanuin & expertum: su-
rupus de sulubis.
Uocis lacertos corroborat acetum squillitcum.
Uocem clarificando similiter oleum de carthamo. oleum de nuce inda-
ca. oleum de grans sisami.
Uulnera fraudulenta expellunt sirup^{us} de episthimo & vnguentum de lino.
Uulneribus difficilis consolidationis & incarnationis ea mundifican-
do confe. vnguentum diasinicon. descriptione arabica. emplastrum
arabicum. vnguentum de lino.
Uulnera antiqua & recetia mundificat & incarnat vnguentum diacerasos.
Uulneribus nervosis in quibus est calefactio mundificat & incarnat
vnguentum basilicon magnum.
Uulnerum tumorem soluit oleum de grisonillis.
Uulnera putrida curat vnguentum cericinum.
Uulneribus antiquis confe. vnguentum egyptiacum magnum.
Uulnera incarnat & consolidat vnguentum trisafarmacum.
Uulneribus in quibus sunt contenta superflua. si autem siccare opus
est conf. emplastrum de fermento.
Uulnera que tarde curant perfecte curat oleum philosophorum.
Ulcera & cauterizat ubi opus emplastrum Andromachi aliud.
Uulue dolori conf. oleum amigdalorum dulcium.
Uermes occidunt que sunt in auribus: oleum de nucleis persicorum
& oleum benedicti.
Uenarum officia aperit oleum philosophorum.

Finis.

Jacobi de partibus

Enarum que flebotomantur quedam sunt vene tantus
et quedam sunt arterie. Vene tantum que in capite sunt flebo
tomantur de melius est ut transuerse flebotomantur: excepta quod
cuius flebotomia fiat in latitudine et non in longitudine.

- a** C Uena que est in puppi capitis valet stupori mentis
et emigrane ac antiquo dolori capitis eius.
- b** C Uena que est in medio frontis valet dolori capitis antiquo et pro-
prie illi qui est in posteriori parte eius. apostematibus oculorum et pas-
sionibus que in facie accidunt ut in morphea. et valet etiam alienationi
et frenet et contra nouam lepram.
- c** C Uene temporum que flexuose incedunt valent contra dolorem aurium et ni-
miam effusionem lachrymarum et contra emigraneam. et secundum Alium. non debent mi-
nui in quibus requiritur potentia generandi quia per istas venas euacuat spi-
ritus qui a natura missi sunt ad fetum gerendum.
- d** C Uene due in angulis oculorum valent ad visum et ad dolorem capi-
tis. ad egritudines oculorum. scilicet ad lachrymam panum et ad scabies pal-
pebrarum. et etiam valent optalmie antique. et istis venis non est flebo-
tomia profundandus propter tumorem fistularum.
- e** C Uena in concavitate aurium ex utraque parte valet contra tremorem capi-
tis et contra tinnitum aurium. etiam valet contra nouellam surditatem.
- f** C Tres vene retro aures quarum locus est post illud ubi extremitas au-
ris inde pervenit ad capillos sunt ex ventis tantum que in capite solent fle-
botomari. et una harum trium est magis manifesta de qua proprie fit flebo-
tomia. et valet optalmie oculorum et in principio aque et cum caput a sto-
macho recipit fumum. et propter hoc conferunt ulceribus aurium et
colli et posterioribus partis capitis.
- g** C Alii. xx. primi dicit et Galienus quidam negat quod due sunt vene que
sunt post aures retro: flebotomantur ut qui filios gignunt ipsos non con-
tinent. scilicet steriles sunt post auctoritate Hippocratis.
- h** C Uena in summitate nasi valet contra grauedinem capitis et nimium
fluxum oculorum si timor in eis existit.
- i** C Uena iuxta nares purgat caput et suavit auditum.
- k** C Due vene in faucibus oris quilibet valet contra pustulas faciei et
contra scabies capitis et contra dolorem dentium et mandibularium: etiam
valent contra grauedinem capitis gutturis et oris.
- l** C Due vene sub lingua valent ambe contra dolores dentium et gin-
giuarum et contra reuma capitis et contra apostemata gutturis et con-
tra squinantiam et contra omnia vicia oris.
- m** C Vene interiores labiorum quattuor: superiorum et inferiorum va-
lent apostematibus oris et gingivarum et doloribus earum et reuma-
tice ulceribus et fistulis que sunt in eis.
- n** C Uena sub mento valet contra dolorem maxillarum et contra puritatem et seto-
rez narium et dolores faciei et contra dolores et pustulas faciei.
- o** C Vene due que sunt in collo vocantur guttae quoniam flebotomantur valent

Summula

In principio lepre. et font squinatie. et coangustatioi anhelitus. et asma
et acuto. et rucedini vocis. et habenti apostemata in pulmone. et et
valent egritudinib⁹ splenis et lateru.

C Nota q^d oēs vene capitis posth⁹ comestiones sunt minuēde excepto
vena sub inēto.

C Notandū est vlt⁹ q^d semp in istis venis. s. a capite vsq³ ad collu³
q^d sunt tanq³ vene pticulares si o³ q^d flebotomē semp prius cepha.
vena brachij flebotomē anteq³ ite pticulares flebotomentur:

O C Uena aut⁹ fercule que est in inferiori st⁹ace. s. in fundo colli valet
fm⁹ Aue. in passionibus stomachi.

C Due sūt arterie retro aures q^d flebotomate s³ Aui. valēt optalmie
lachrymis pāno noctilope et antiquis dolorib⁹ capitis. s³ timor existit i
arterijs et spālter p⁹dictaz. s³ cū pilis leporis et thure et albumine oui
s. cū eplastro Ba. est sanguis restringēdus si nimis flueret et cū aloē.

C Itē dicit Aui. q^d arteria tūporū q^dq³ flebotomaf⁹ et q^dq³ extrahit⁹
tur: et q^dq³ adurit⁹. et hoc fit p⁹pterea vt acuti reumatismi et subiles
constringant⁹ qui ad oculos descendunt: et p⁹pter dilatationes super
fluam foraminis vūce tūnce.

P C Uena sub vtraq³ parte ascelle incisa facit homines mori ridendo
et talis vena balsetes appellatur.

Q C Uena q^d est supra cubitū a pte siluestri et p⁹prie inuenit⁹ in brachio
sinistro q^d a g⁹b⁹da vocat⁹ vena circularis. i. splenis. valet i cardaca
passione et asmati et p⁹tra ptisim et emptima et emopthoica passionem
et valet dolori pectoris et pulmonis et dolori diafragmatis et difficul
tati anhelitus. et q^d incidit solet inflari. et valet etiaz disurie: et quia
ignota est: ideo non vti⁹mur ea vel raro.

Q C Uena cephalica seu capitalis v³ passionib⁹ q^d in collo et capite sūt:
et iō v³ dolori capitis et aurū et dolori oculorū et squinatie. Et nota q^d
nullius est timoris q^d neruū musculū vel arteriā non habet sub ea.

R C Uena basilica seu eparica v³ passionib⁹ q^d in toto corpore et ventre
sūt: et iō sūt dacho epati pulmoni cordi pleureti spleni dolori spatulaz
et ad sanguinē de narib⁹ restringēdū. Et iter ceteras venas brachij ē
maioris tioris i flebotomia q^d s³ ea ē arteria et neru⁹ et muscul⁹ s³ A:

S C Basilica sinistra ē flebotomāda i mala cōplexiōe cordis calida et i
mala cōplexiōe calida stomachi: vt dicit Cōstantinus li. iij. sue pra
ctice. et ideo dicit Aue. iij. can. sen. ij. circa principū capituli sexti: q^d
basilica sinistrā incidenda est in amplitudine cordis.

S C Mediana valet dolorib⁹ et passionibus equaliter superioribus et
inferioribus: et iō confert vniuersali repletioni corporis vel quando
non potest inueniri basilica aut cephalica. Et sub ea est neruus solus.

E C Uena q^d sunt brachij dicit⁹ que supra cephalicā existit et est ramus
cephalice tendens sup⁹ partē siluestre et valet ad ea q^d valet cephalica.

V C Uena cardaca seu cordialis hoc est vena mediana incidit⁹ p⁹ pas
sionibus spirituum et plenius in manu sinistra valor eius declaratur.

Jacobi de partibus

- v** **V**ena purpurea contra passiones interiorum ministratur.
z **V**ena aut que dicitur ascellaris posita est sub basilica. s. par et est ra-
 m^o basilice et valet sicut basilica et cum sit ligatura brachij appet. et vo-
 cat ascellaris quia venit ab ascella et valet passioib^{us} pectoris et pulmōis.
p **V**ena in ambob^{us} laterib^{us} coipis d^{icitur} incidere p^{er} pustulas antiq^{uas} et
 p^{er} infirmitatē frigidā et lieteriā et q^{uoniam} homo nō pōt h^{abere} digestionē.
s **V**ena iliaca et iliacalis aperitur pro passionibus inferiorum.
e **M**orandū est s^{ecundum} Aluic. sen. iij. p^{ri}mi sic dicentē. Et in venis que in
 corpore flebotomantur sunt due vene supra ventrē posite: quaz vna
 super epa^{tem} cōstitit: et altera sup^{er} splenē est posita. Illa desuper epa^{tem} va-
 let idropis: et sinistra in egritudinibus splenis.
2 **V**ena inter auricularē et anularē que dicitur sicle siue saluatella va-
 let dextra flebotomata in passionibus epatis: et sinistra iⁿ passioib^{us}
 splenis. et d^{icitur} poni manus in aqua calida ne sanguis cito restringat.
p **V**ena inter pollicem et indicem valet capiti et passionibus eius et
 valet passionibus oculorum.
aa **V**ena in vtraq^{ue} manu supra minimū digitū valet p^{er}ta scteritiā et
 contra omnia vitia splenis et contra frenesim et quācūq^{ue} febrem.
bb **V**ena veniens ad pollicem incissa valet idropicis et inflatis et ēt
 contra ventositatem.
cc **V**ene aut in circuitu ani sunt. s. hemorroides q^{uoniam} incidunt per se tē-
 perate aut cum flebotomo: valent omnibus egritudinibus melanco-
 lie aduste et corrupte sicut man^{us} melacolie lepre et inferioribus cutis:
 et etiam quartane et passionibus splenis et idropis.
dd **V**ena sub p^{er}putio v^{el} p^{er}ta idropis et p^{er}ta oēs corporis tumores.
ee **D**ue vene inferiores iuxta preputium valēt tumoribus testiculo-
 rum et dolori renū.
ff **V**ene que dicuntur salsores cauēde sunt tribus digitis supra ge-
 niculos: quas qui incidit in tibia morietur subito.
gg **V**ena sub vtroq^{ue} genu valet p^{er}ta apostema et dolores renū et lum-
 bo^{rum} coxarū et vesice et arteticas passiones mirabiliter curat.
hh **D**ue vene de coxis et due de tibiis valent contra dolorem coxarū
 et tibiārum et crurium vtriusq^{ue} pedis.
ii **V**ena aut poplitis. s. curuature valet vt euacuet sanguis a parti-
 bus superionibus ad inferiora sicut ab epate renibus matrice vesica
 et t^{er}m valet sicut et saphena et magis in prouocando menstrua in dolo-
 ribus ani et hemorroidibus. S^{ed} dicit Aluic. q^{uod} p^{ro}p^{ri}uū est matrici q^{uod}
 saphena et sclarica et valet et doloribus d^{omi}n^{is} vt dicit Aluic. liij. can.
kk **V**ene aut que saphene dicūt h^{abent} esse sub caussila aut supra t^{er}psaz. et
 he apte domestica sicut sclarice a parte siluestri. ista aut vena valet
 t^{er}m sicut vena poplitis curuature eo mō quo dictū est supra. s. q^{uod} p^{er} eā
 euacuat sanguis qui est iⁿ epate et in mēbris circūuicinis et vt sanguis
 a p^{ar}tibus sup^{er}ionib^{us} ad inferiores trahat: q^{uod} valet in pleuresi epatis et
 capitis passionib^{us} maxime in repletis ad diuertendū mām ad oppo-

370. 1120.
 Teismon
 et my subi
 70

Sumula

litum et passionibus renū et vesice et matricis menstrua puocat fortiter
et officia humorū darū aperit et passionibus virge et testiculorū.
¶ **C**Uena autē sciatica est sub caussa immediate apud calcaneū a parte
siluestri et valet dolor sciē et articulorū et renū et membrorū que sunt
situata in parte siluestri melius q̄ saphena et saphena melius attra-
hit a membris positīs versus partem domesticā. et quare hoc fit ne-
scitur: sed experimento probatur.
¶ **C**Uena autē que est inter duos articulos paruos est ramus sciaticę
et inuenit q̄ valet optalmie oculorū pustulis crurū et passionibus re-
nū et vesice: et credo q̄ valet ad ea que sciatica.
¶ **C**Uena que declinat ad pollicem pedis est ramus saphene et opa-
tur quantum et saphena s̄m q̄ dicit Aulic.
¶ **C**Uena in utroq̄ pede supra pedicam maiore valet contra optal-
miam et facit pustulas et menstruorū retentiones et contra cōceptōes
et contra pustulas crurū.
¶ **C**Ue vene exteriores sub talis in utroq̄ pede valent p̄tra dolo-
res ancharū et contra inflationes et apostemata testiculorū.
¶ **C**Ue et vene interiores sub talis i utroq̄ pede: valēt p̄tra arenā et cal-
culū. et valēt mulierib⁹ post partū nō bñ purgatis. valēt et illis q̄ nō
sunt bñ dispositę ad p̄cipiēdū et ē mulierib⁹ que ius suū nō habēt.
¶ **N**ota q̄ oēs vene crurū ac pedū post comestione sunt minuende.
¶ **I**tem dicit Aulic. q̄ flebotomia harum venarū. s. crurū et pedū
plus debilitat virtutem q̄ flebotomia venarū manuum.
¶ **N**otandū est in generali q̄ quinq̄ sunt p̄p̄ie p̄siderāda in flebo-
tomia. s. ip̄s: etas: cōplexio: humor: et virtus: et p̄ ceteris reb⁹ virtus:
ut p̄ p̄ Aulic. qm̄ dicit q̄ aliqui possunt facere flebotomiā vsq̄ ad sin-
copē sicut in febribus sinochis: et in p̄ncipio apoplexie: et in s̄gnan-
tia: et in magnis apostematib⁹ p̄niciosis: et fortibus doloribus. hoc tñ
facere debemus si virtus sit fortis. Alia autē sex necessaria ad bonam
euacuationē addit predictis Aulic. sen. liij. c. ly. et qualiter et quando.

CLongiorem vitam et sanitatem ministrat.

Sanguinem alienum ejcit.	Stomachum purgat.
Proprium sanguinem nutrit.	Digestionem inuitat.
Tristitiam aufert.	Lentorem producit vocem.
Demoriam prebet.	Uisum acuit.
Vesicam purgat.	Ventrem coeret.
Cerebrum temperat.	Somnum minuit.
Stimulum libidinis fugat.	Anxietatem tollit.
Auditum aperit.	Ingenium acuit.
Lachrymas stringit.	Medullas calefacit.

CItem flebotomia non tantum est utilis: sed necessaria.

Prognostica Hypo.

Liber prognosticorum Hippocratis dictus capsula eburnea.

Peruenit ad nos qd cum Hypocrates morti appropinquaret precepit vt virtutes iste scripte ponerentur in capsula eburnea: et poneretur capsula cum eo in sepulchro suo ne aliquis eam detegeret. ¶ Cum ergo voluit cesar videre sepulchrum Hypo. peruenit ad ipsum: et aspexit ipsum. erat autem valde ablectum. precepit ergo ipsum renouari et fabricari et corpus eius si integrum inueniretur deferri sibi. cumq; foderetur sepulchrum inuenta est in eo hec capsula eburnea: et in ea iste virtutes. delata est ergo cesari. qui in ea aspiciens misit ad amico suo et fidei tradidit.

¶ Quando in facie infirmi fuerit apostema cui non inuenitur tactus et fuerit manus sinistra posita super pectus suum: scias qd morietur vsq; ad .23. dies: et pcepit qm in egritudine sue principio palpat sepe nares suas.

¶ Quando fuerit in vtriusq; genibus apostema magnu cum vehementia sitis: scias qd morietur vsq; ad octauum diem: et precipue qm in egritudine sue principio sudauerit sudore multo.

¶ Quando fuerit super venam que est super ceruicem que generat somnum pustula parua super ipsam sicut forma pulueris: scias qd infirmus morietur. 52. die a die quo infirmatus est. et si gnus est qd sit in principio sue egritudinis sitis vehemens.

¶ Quando fuerit super linguam pustula sicut naurati et est naurea que dicitur musca canina aut sicut grana pentadactyli: scias qd morietur in die illo. et signum est qd desiderat in principio sue egritudinis res calidas in suis naturis.

¶ Quando fuerit super aliquem digitorum pustula nigra parua similis horobo et dolebit: scias qd morietur in duobus diebus ab egritudine sua. et signum erit qd fuit in generatione sua grauitas corporis.

¶ Quando fuerit in pollice manus sinistre pustula parua similis fabe fusci vel pallidi coloris que non dolet: scias qd in sexto die morietur a principio egritudinis. et signum est qd in principio egritudinis ascellauit ascellationibus multis valde.

¶ Quando in digito medio sinistri pedis fuerit pustula cuius color est sicut tersionis aurificis scias qd habens eam morietur. 12. die a principio egritudinis. et signum est qd desiderat in principio egritudinis res habentes acrimoniam desiderio vehementi.

¶ Quando fuerint ungues digitorum fusci vel pallidi coloris et in fronte fuerit pustula sanguinea: scias qd morietur in secunda die a principio egritudinis. et signum illius est: qd erit multe sternutationis in principio incepti sui egritudinis et multarum oscitationum.

Prognostica Hypo.

¶ Quando fuerit in pollicibus duorum pedum pruritus vehemens et fuerit color ceruleus fuscus valde: scias quod morietur. 5. die egritudinis ante occasum solis. et signum est quod mingit in principio sue egritudinis urinam multam exuberantem.

¶ Quando fuerint super palpebram infirmi tres pustule: quarum una sit nigra: et alia fusca coloris et pallidi: et alia subalbedini declinata: scias quod habens eam morietur. xxvij. die a principio egritudinis sue. et signum est quod in principio erit sputi multum.

¶ Quando fuerit super palpebras unus oculo pustula sicut auella: na levis fusci coloris: scias quod morietur secunda die sue egritudinis. signum quod in principio sue egritudinis dormit somnum multum et grauem.

¶ Quando fluit ex naribus infirmi sanguis trahens ad subalbedinem et rufedinem et apparet in manu eius dextra pustula alba que non dolet: scias quod morietur tertia die a principio sue egritudinis. et signum est quod non desiderat cibum omnino.

¶ Quando apparebit in coxa infirmi sinistra rubedo vehemens que non dolet: scias quod morietur in secunda die sue egritudinis. et signum est quod in principio inceptions sue egritudinis habuit pruritus vehemens et desiderat comedere olera.

¶ Quando fuerit post aurem sinistram pustula nigra: scias quod morietur 28. die sue egritudinis. et signum est quod desiderat potare aquam frigidam desiderio vehementi.

¶ Et si fuerit dura graula alba similis grano frumenti: scias quod morietur. 20. die a principio sue egritudinis in illa hora in qua apparuit pustula. et signum est quod mingit in principio sue egritudinis urinam multam.

¶ Quando fuerit post aurem dextram pustula rubea ca. similis gubuloni ignis: scias quod morietur. 7. die a principio sue egritudinis: et signum est quod vomit in principio egritudinis sue vomitum multum.

¶ Quando fuerit sub mento pustula rubea in magnitudine sabe egiptiace: scias quod morietur. 52. die ab inceptione sue egritudinis. et signum est quod sputum in sue egritudinis principio sputum multum.

¶ Quando accidit dolor alius in preputio et in pellicula que cooperit caput virge deinde apparet in cubito pustula fusca coloris: scias quod morietur. 5. die egritudinis. et signum est quod desiderat urinam bibere in inceptione sue egritudinis.

¶ Quando fuerit super latus dextrum pustula non dolens fusca coloris: scias quod morietur. 9. die egritudinis ante ortum solis. et signum est quod in egritudine sua facit multas oscitationes.

¶ Quando fuerit in titilico sinistro pustula fusca coloris in magnitudine estoni: scias quod morietur. 15. die egritudinis. et signum est quod accidit in inceptione egritudinis somnus multus et grauis.

¶ Quando fuerint super calcaneum pustule nigre multe: scias quod morietur. 22. die egritudinis. et signum est quod desiderat in principio acres frigidum et cibos frigidos desiderio vehementi.

De pōderib⁹ ⁊ mēsuris

¶ Quando fuerit supra pectus sinistrum pustula subalbida: scias q̄
mouetur. 4. die egritudinis. ⁊ signum est q̄ accidit in principio egritudinis
puritus vehemens in oculis: ⁊ non sufficit scalpe oculos suos.
¶ Quando fuerit in medio capitis pustula nigra sicut nux nigra lenis
que nō dolet moies. 4. die a principio egritudinis: ⁊ signū est q̄ accidit
ei in principio egritudinis desiderū melonū ⁊ exuberatio vine.
¶ Quando sub ceruice fuerit pustula parua ⁊ in palpebra inferioꝝ
oculi sinistri pustula etiam alba: scias q̄ mouetur. 11. die egritudinis
sue: ⁊ signum est q̄ accidit ei in inceptiōe egritudinis desiderūz dul-
cium vehemens.

Descriptio ponderū ⁊ mensuraz ex breuiario Asiseir .i. vigilis.

¶ Niquit. ⁊ Chist ordet ē vñc. xvij. ⁊ Chist vini ē lib. lxx.
⁊ Chist mellis est lib. cvij. ⁊ Cho⁹ vini ē lib. lx. ⁊ Cho⁹
mellis est lib. xxij. ⁊. 3. ⁊ Corboni olei est vñc. ix. ⁊ Cor-
boni vini vñc. x. ⁊ Corboni mellis vñc. xij. ⁊. 3. ⁊ Desi-
struz magnum olei est vñc. 3. ⁊ Desistruz magnūz vini
est vñc. iij. gounie. vij. ⁊ Desistrum mellis vñc. iij. 5.
⁊ Acsunef olei darkmet. xvi. ⁊ Acsunef vini vñc. ij. ⁊ quarta. darki-
met. i. ⁊ Acsunef mellis vñc. ij. ⁊ quarta ⁊. vij. ⁊ Choatus olei darki-
met. xij. ⁊ Choatus vini vñc. i. ⁊ medietas darkimet ⁊ tertia. ⁊ Cho-
tus mellis pō. vñc. ij. ⁊ q̄rta. ⁊ Desitron olei est darkimet. vi. ⁊ Desi-
tiron vini est gounie. xx. ⁊ Desitron mellis darkimet. vij.

Descriptio mensuraz ⁊ ponderū ex breuiario filij Serapionis ingt.

¶ Aceptum ē ab hoc ca. in hoc aggregato: qm̄ nō dixi oēm
mensuram quam in ipso attuli nisi que cognita ē apud
eos qui lingua vñtur arabica in capitulis suis. ⁊ Uez
quidam coegerunt me ad transferendum querentes me
translationē eius ut tunamentū fiat per illud in alijs ab
isto libro. ⁊ Chist apud gentes que lingua greca loquū-
tur cognitum est: super mensuram vero nō conueniunt oēs: ⁊ istud est
qm̄ quidam eoz vñtur alia q̄ vñtur alijs. ⁊ Chist enim apud romanos
capit lib. i. 5. ⁊ sextam: quare est vñc. xx. ⁊ Et chist italicū lib. i. 5. ⁊ Et
lib. est vñc. xij. ⁊ Et mīna romana est vñc. xx. ⁊ Et mīna italica ⁊ egypti-
aca est vñc. xvi. ⁊ Et mīna ē sextarta. xl. Et lib. ē sextarta. xx. ⁊ Sex-
tarium est. 3. vi. ⁊ dauic duo aut aur. quattuor. ⁊ Et darkimet ē aur. i.
⁊ Et dorach italicum est iohei octo. Et iohei est acfat romana sex. ⁊ Et
cotila. i. vñc. ix. ⁊ Desitron magnū est vñc. ij. Et parū est darkimet

sex. ꝑ Acunefim est darkimet. xviij. ꝑ Choatos est vñc. i. s. ꝑ Bormia 2
 quarta. 3. vsq; ad duos dauic. ꝑ Alunius 2 andankis est vñc. i. vna,
 queq; ear est aurei septē. ꝑ Aldar vñc. i. ꝑ Eus mellis lib. ij. 3. ꝑ Eus
 olei mīna. i. 3. ꝑ Aldorac lib. ij. ꝑ Chist mellis lib. ij. 3. ꝑ Alhemē sex
 tarta. 7. 2. 3. xxx. 2 antuly quattuor. ꝑ Semimet mie. x. 2. 3. ꝑ Saba egy
 ptica semimet quattuor. ꝑ Obulus est dauic. i. 3. sicut inuenit Alexan
 drinus antuly tres. ꝑ Auellana. i. est darkimet. i. ꝑ Flux est. 14. semi
 met. ꝑ Alsacratati parua est semimet septem. ꝑ Alsacratati magna est
 semimet. 14. ꝑ Saba greca ē duo semimet aut duo oboli. ꝑ Alsacratati
 est sextaria sex 2 quarta. ꝑ Lochliartum mellis est aur. quattuor. ꝑ Lo
 chliariū medicinaz est aur. i. 2. 3. i. ꝑ Alsatis. i. est sextaria duo. ꝑ Dar
 kimer est oboli sex. ꝑ Et omnis obolus est chirat tres. ꝑ Et ois chirat
 est quattuor grana ordel. ꝑ Et oboli quattuor sunt chirat. ix. ꝑ Alcaut
 est vñc. i. 3. ꝑ Choati duo sunt vñc. ij. ꝑ Oboli octo sunt chirat. 24.

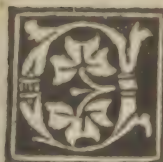
Sints.

Impressum Papie ꝑ Jacob de burgosfrā
 co: impensis Bartholomei de moran/
 dis ciuis Bergomēsis. Anno
 Mccccvj. die. xij.
 Ianuarij.

Excellentissimo phor:cosumatissimo medico:magnificoq; vrlo. d. ma
gistro Ambrosio varisio rosato Rustic^o placet in^o theorice medicie
in Ticinensi gymnasio lector ordinarius. S. P. B.

Ide quid nos antiquitati:quātū nobis antiquitas debz.
Illa scriptis suis et voluminibus effecit vt nobis nullus
labor cōponendi reliqu^o esset:adeo que ipsius nature in
uolucris tegerent diligētissime psecuta. Nos vero satis
habemus si antiquorū dicta a mendositate ob librariorū
incuria:que plurima est:vendicemus:et huius seculi ho
minibus ea rōne qua possumus cōsulamus. In hanc igit curā incum
bens cum nuperrime Lugduni vetustissimi medici Hypo. et sui fidissi
mi interpretis Bal. libellus esset impressus:qui a nostris hodie pue ar
tis nūcupat: egi cū Bartholameo Morado Bernardini Scoti vtriusq;
arte impressoria industrij diligentī ac fido pcurator: qui illud idē cu
plebat quo liber carior omnib^o et vtilior fieret: vt omnes medicīne par
tes:que theorice et practice in nostro gymnasio quotāns ordinariē le
guntur:noua impressiōe et breuissimo quodā cōpendio excuderet vt to
ta medica ars veluti encheridion haberet. Res itaq; ex snia successit: li
ber ipse tam oculos hoīum et lucem exposulat: sed inuidos tūmet: nec
audet vltterius pgredu nisi sit qui illū ab iniuria defendat. Itur igit ad
te qui illū anteaq; fieret vt digitos artusq; tuos nosti: qui oīa que con
sumatissim^o quisq; medicus desiderare queat solus possides: qui medi
cinam ipsam: etiā si penitus esset extincta tāquāz alter Hypo. hō in lu
cem reuocaturus: vt te antiquissimū precipuūq; principē recognoscat.
Illū itaq; tibi a Rustico tuo sincera mente missum benigne suscipias et
ruearis Rusticūq; tuum: qui te vt patrem colit et obseruat: qui sobolem
tuam et colere et amare nūquāz cessabit: vt hactenus semper amasti: ita et
amare nūquāz desistas. Vale.

Cum gratia et priuilegio.

